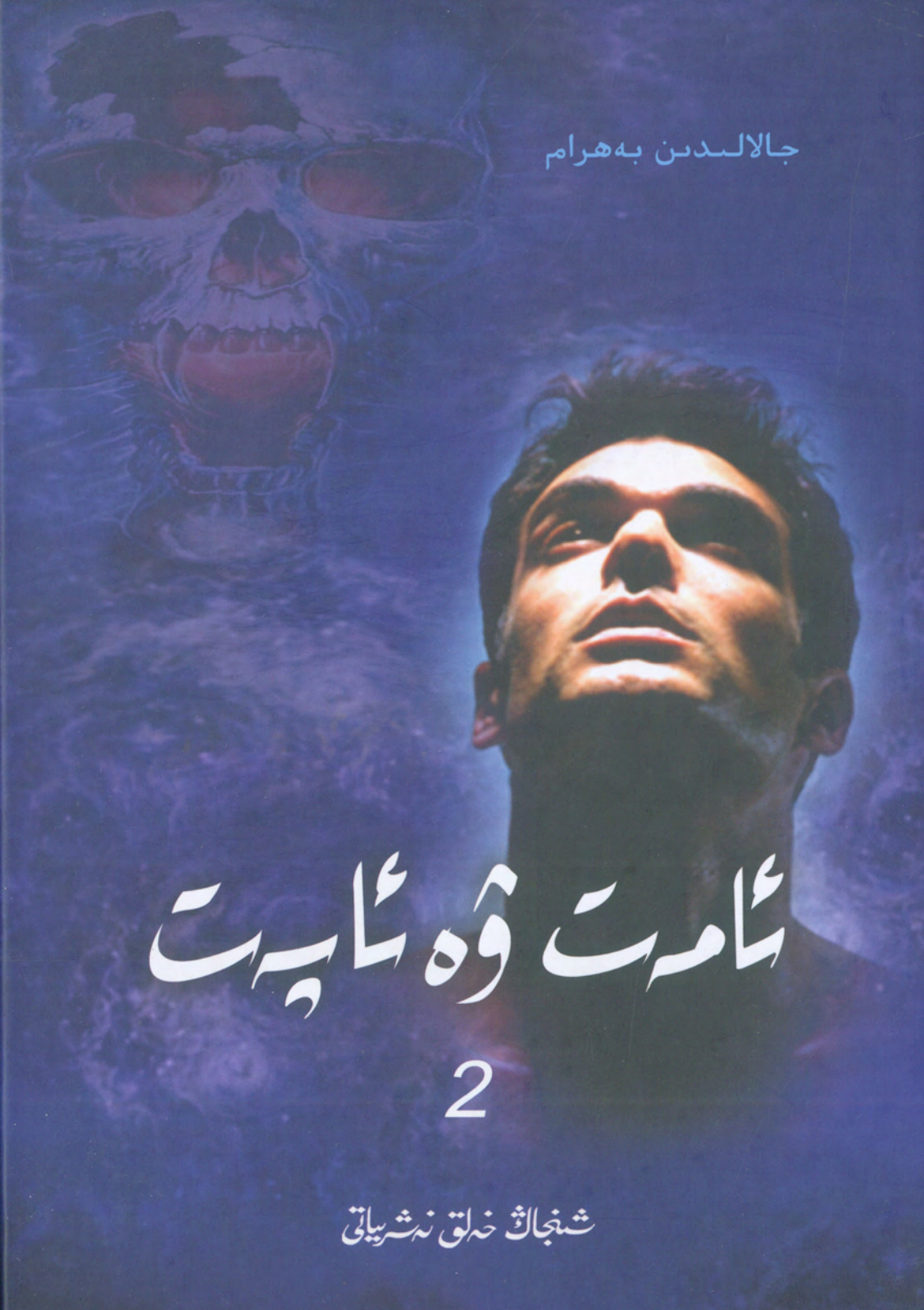
جالالدىن بەھرام

ئامەت ۋە ئاپەت

2

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

مۇقاۋىنى لايىھەلىگۈچى: مىرزات ئابدۇللا تاجى

ISBN 978-7-228-09997-9

هازىر زەھرلىك چېكىملىك ياشلىرىمىزدا
بارغانسېرى ئېغىر ئىجتىمائىي ئاپەتكە ئايلانماقتا.
بۇ ئاپەت خەلقنىڭ ئۈمىدى بولغان ياشلارنى
بەختسىزلەر، مەھبۇسلار، سارائىلار، جەستلەر
لاگېرىغا ئىتتىرمەكتە. شۇنى بىلىشىمىز كېرەككى،
مىللەتنى يالغۇز تۆپ - زەمبىرەكلا ئەمەس، چې-
كىملىك نېچىسى، ئىچىملىك رومكىسى بىلەن
بۇزۇقچىلىقمۇ خار- زەبۇن قىلالايدۇ!

ـ ئابدۇشۇكۇر مۇھەممەتئىمىن

جالالدىن بەھرام

ئامەت ۋە ئاپەت

ئىككىنچى توم

(رومان)

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

图书在版编目(CIP)数据

福与祸 . 下册/加拉力丁著. — 乌鲁木齐: 新疆人民出版社, 2006.4 (2015.5 重印)

ISBN 978-7-228-09997-9

Ⅰ.福… Ⅱ.加… Ⅲ.长篇小说 — 中国 — 当代 — 维吾尔语(中国少数民族语言) Ⅳ.I247.5

中国版本图书馆 CIP 数据核字(2006)第031356号

责任编辑	穆纳尔江·托合塔洪
责任校对	万力·在顿
封面设计	米尔扎提·阿布都拉·塔吉
出版发行	新疆人民出版社
电　　话	0991-2827472
地　　址	乌鲁木齐市解放南路348号
邮　　编	830001
印　　刷	北京顺诚彩色印刷有限公司
经　　销	新疆维吾尔自治区新华书店
开　　本	880×1230毫米 32开本
印　　张	15.75
插　　页	2
版　　次	2006年4月第1版
印　　次	2015年5月第9次印刷
印　　数	38001-41000
定　　价	32.00 元

يىگىرمە بىرىنچى باب

قەدىردان ، ئەسەت ئەرۋاھ ، زۇلئايلار خوتەنگە كەلگەنگە 20 كۈندىن ئاشتى . لېكىن ، ئاباق توختى ، ھۆسنارخانلار كەلمەي ، 5 ـ ئاينىڭ 12 ـ كۈنىدىكى توي ئارقىغا سۈرۈلمەكتە ئىدى . ئەسەت ئەرۋاھنىڭ چېكىشى ، ھەرخىل سەتەڭلەرنى ئويىنشى ، ئېسىل كىيىنىشى قەدىرداندىن بولۇپ ، ئۇنىڭغا ئارتىلىپلىۋالغانىدى . ھازىر قەدىردان قۇرۇق سۆلەت «بالا سەيگۈيۈەن» گە ئايلىنىپ ، ھېچنېمىسى قالمىدى . خوتەنگە ماڭىدىغان كۈنى مېھرىبانغا 30 مىڭ يۈەننى بېرىپ ، ئۆزى توي قىلىش ئۈچۈن 20 مىڭ يۈەننى ئېلىپ كەلدى . ھازىر ئۇنىڭدىن 10 مىڭ يۈەندەك خەجلىنىپ تۈگىدى . قەدىردانىنىڭ خروئىنغا ئۆگىنىپ قالغانلىقىنى ئاڭلىغان ئوبۇلھەسەن ئۇرۇمچى بانكىسىدا قالغان پۇل چەكلىرىنى ئېلىۋېلىشتىن سىرت ، ئۇنى سەيگۈيۈەنلىكتىن قالدۇرۇپ ، مائاشىنى تۈختاتتى . قەدىردان : «رەسمىيلەشتۈردۇق دېگەنىدىكىزغۇ ؟» دەپ سورىۋىدى ، ئوبۇلھەسەن : «ئىسلاھات دەۋرىدە ھەتتاكى ئالىي مەكتەپ پۈتكۈرسىمۇ توختاملىق بولمىدۇ ، رەسمىيلىشىش مەۋجۇت ئەمەس » دەپ گەپنى ئۇزۇۋەتتى . ئوبۇلھەسەنىڭ بۇنداق قىلىشىمۇ ئۆزى مەسئۇل بولغان «ياشلار بىناسى»نىڭ تەقدىرى ئۈچۈن ئىدى . چۈنكى ، خروئىن چەككەن ئادەمنىڭ قولىدىن ھەر بالا كېلىدىغانلىقىنى ھەممە بىلەتتى . ھازىر قەدىردان «سەيگۈيۈەن»لىك خىزمىتىدىن ، بانكىدىكى پۇللىرىدىن ، خوتەنىدىكى زېمىنلىرىدىن ، چىرايلىق «لادا» ماشىنىسىدىن ئايرىلدى . ئەڭ ئاخىرقى 200 مىڭ يۈەننى ھۆسنارخان ئېلىۋالدى . پەقەت ئۇنىڭ كۆڭلىنى شام چىراغىدەك يورۇتۇپ تۇرغىنى ، «دوستلۇق»تىكى ئۆي ھەم سۆيۈملۈك ئايالى مېھرىبان ئىدى . قەدىردان ھۆسنارخاندىكى 200 مىڭ يۈەن-

ىناڭ گېپىنى قىلىپ باقماقچى بولدى - يۇ ، لېكىن يالتايدى . چۈنكى ، ھۆسنارخاندىن ئىبارەت سېرىق چايان خوتەندىكى جىنايى ئىشلار ساقچى ئەترىتىنىڭ باشلىقى ئابلىپىز بىلەن بىرلىشىپ قەدىرداننى سولىتىۋېتىشتىن يانمايتتى . قەدىردان ھۆسنارخان بىلەن ئابلىپىزنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى سىرلىق مۇناسىۋەتكە ھەيران بولاتتى . ئابلىپىز ئۇرۇمچىگە بارسا ھۆسنارخاننىڭ «جەننەت نېمەتلىرى ئاشخانىسى»نى تاپاتتى . ھۆسنارخان خوتەنگە كەلدىمۇ ، ئابلىپىزنىڭ ئىشخانىسىدا پەيدا بولاتتى . قەدىردان خوتەنگە كەلگەن يىگىرمە نەچچە كۈن ئىچىدە ئابلىپىز ئىككى قېتىم كېلىپ ، ئەسەت ئەرۋاھتىن ھۆسنارخاننىڭ قاچان كېلىدىغانلىقىنى سۈرۈشتە قىلدى .

ئۇلار خوتەنگە كېلىپ ئابباس ھۇجاڭنىڭ ئۆيىگە چۈشكەندىن كېيىن ، قەدىردان بىلەن ئەسەت ئەرۋاھقا خەيرىگۈل مەخسۇس بىر ھۇجرىنى جايدۇپ بەردى . زۇلئاي بولسا تېببىي مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان گۈلنۇرنىڭ يانىغا ياتاتتى . مانا ئەمدى ئەسەت ئەرۋاھ : «ئۇزۇكنىڭ ياقۇت كۆزىدەك بىر قىز بىلەن تونۇشۇپ قالدىم . مەن ئۇنىڭ بىلەن چوقۇم توي قىلىمەن» دەپ ، ھەپتىدىن بېرى نەلەردە دۇر قونۇپ ، ئۆيگە ئاز كېلىدىغان بولۇۋالدى . ئەمما ، پۇلى تۈگىگەن ھامان قەدىردانىنى غاجاش ئۈچۈن يېتىپ كېلەتتى . مانا ھۇگۇمۇ ئەسەت ئەرۋاھ قەدىردانىنى «قىزىق دەرۋازا»دىكى بىر ئاشخانىغا چاقىرىپ ، ھېلىقى «ياقۇت كۆز»نى تونۇشتۇردى . تۇڭا دەپ ياقىنى تۇتماقتىن باشقا چارە يوق ، خروئىن چەككەنلىكى ئادەم ئادىمىيلىكىنى ، غۇرۇرىنى ، ۋىجدانىنى ئاق تۈتۈندە ئېرىتىۋېتىپ ، پەسكەش ، چۈكىنەم ، ئادىمىيلىك ، ئەرلىك خىسلەتلەردىن ئايرىلىپ قالامدۇ نېمە ، ھېلىقى «ياقۇت كۆز» ئەسەتنىڭ ئۇلپەتلىرى بولغان قىمارۋاز ئەھەت تاۋكا ، ئىمىر ئۇچ بارماق ، ئۆمەر غالتەكلەر قەدىردان ھەر قېتىم كەلگەندە سولاپ بېرىدىغان رۇقىيە ئىدى ! لېكىن ئەسەت ئەرۋاھ قىزنى : «مېنىڭ سۆيۈملۈك پەرىشتەم ئاسىمە ! » دەپ تونۇشتۇردى . شۇنىڭغا قارىغاندا ، ئاسىيە قەدىردانىن

ئەسلىي ئىسمىنى يوشۇرغانلىقى ئېنىقلا تۇراتتى . كەچتە ئەسەت ئەرۋاھ قايتىپ كەلگەندە ، قەدىردان ئۆزىنىڭ بولغۇسى قېيىنئاكىسىنى ئاگاھلاندۇردى :

— ئەسەتكا ، ئۇ قىزنى ئۇنتۇپ كەت ، ساڭا ھەرگىز خوپ كەلمەيدۇ .

— ھەي ، ئاسىيەنىڭ چىرايلىقلىقىغا پايلىماي قىزغىنىۋاتامسەن ؟

— نېمىلەرنى دەيدىغانسەن ، ئاسىيەنىڭ جەمئىيەتتە نامى ياخشى ئەمەس .

— ھەي ، خوتۇن ئالساڭ كوچىدىن ئال ، تۇزىۋېلىشىڭ ئۆزۈڭدىن ، دېگەن گەپنى ئاڭلىمىغانما ؟

— ئا ... قويغىنا ئۇنداق ماز گەپلىرىڭنى ، ئاسىيە ئۇنىڭغا لايىق قىزلاردىن ئەمەس .

— كونىلار : «ئوغرىنى تۇتساڭ مېلى بىلەن ، زىناخورنى تۇتساڭ جۇپتى بىلەن تۇت» دەپتىكەن ، سەن ئۇنىڭ بىر ئەرنىڭ ئاستىدا ياتقانلىقىنى كۆرگەنمۇ ؟

— مەن ... مەنغۇ كۆرمىگەن ، — قەدىردان دۇدۇقلاپ كەتتى ، — بىراق نامى ياخشى ئەمەسلىكىنى ئاڭلىغان .

— قەدىردان ، ئاڭلىغانىنىڭ ھەممىسى راست بولىدىغان بولسا ، بۇ دۇنيادا بىرمۇ ئىشەنچلىك ئادەم تېپىلماس . بولدى قوي ، كۆزۈڭگە ئۇخلا .

قەدىردان ياتقان بولسىمۇ ئۇيقۇسى كەلمىدى . ئەسەت ئەرۋاھ ئاسىيەنى ھەقىقىي ياخشى كۆرۈپ ، ئۇمۇرلۇك جۇپتى ـ ھەمراھ قىلىش ئۈچۈن ئالمايتتى . چۈنكى ، ھەرقانداق خروئىن چەككۈچىلەر يوشۇرماي ، ھېچكىمدىن تەپ تارتماي ، نومۇسنى قايرىپ قويۇپ : «بىرىنچى خوتۇنۇم خروئىن» دېيەلەيدۇ ، ئەسەت ئەرۋاھ ئاسىيەنى ئۆزىنىڭ خروئىن بىلەن تەمىنلىنىشىنىڭ ئارقا تەمىناتچىسى قىلىش ئۈچۈن ئالاتتى ، ھەتتا گۇاڭجۇغا ئەكىرىپ ، تۇرمىگە تۇتۇپ بېرىپ ، ئۆزى شىنجاڭغا قېچىپ كېلىشىمۇ مۇمكىن ئىدى .

هېلىقى ماجەننىڭ ئەختەرنىساغا: «سىز ئىشقا سالغان قىز - يىگىتلەردىن نەچچىسى تۆتۈلۈپ، قانچىسى كېسىلىپ كەتتى. بىر پاي كارىڭىز بولمىغان، بۇ سولتەككە ئەجەب ئۆچكە ياغلىرىڭىز ئېرىپ كەتتى» دېگەن سۆزدىنلا، ئۇلارنىڭ نېيىتى ئېنىقلا تۇرمامدۇ.

قەدىردان ئەتىسى ئاسىيەنى ئىزدەپ تېپىپ، مەدەنىيەت يۇرتى-نىڭ كىچىك بىغىغا باشلاپ كىرىپ، سېمونت ئورۇندۇقلارنىڭ بىرىدە ئولتۇردى. ئۇ گېپىنى نەدىن باشلاشنى بىلەلمەي ئاياغ ئۇچىغا قاراپ ئولتۇرۇپ كەتتى، شۇنداقتىمۇ لايىق تاللاشنىڭ ئۆمۈرلۈك ئىش ئىكەنلىكى، بىرەملىك قىزغىنلىق ۋە ھەۋەس ئارقىسىدىن ماڭغاندا ئەڭ ئېغىر پاجىئەلىك قىسمەتلەرگە دۇچ كېلىپ، ئەبەدىلئەبەد پۇشايمان ئىسكەنجىسىگە بوغۇلۇپ قالىدىغان-لىقىنى ئېيتتى. ئەمما، كۆڭلىگە «ئۇرۇمچى ئىشتىياقى» چىرمى-شىۋالغان بۇ قىزغا قەدىردانىنىڭ گەپلىرى خۇددى ئېشەكنىڭ قۇلى-قىغا ساتار چالغانەك ئاڭلاندى.

— قەدىردان، كۇنداشلىق قىلمايۋاتقانسىز؟ — دېدى ئاسىيە ھاياسىزلىق بىلەن ھىجىيىپ، — بىر چاغلاردىكى ئىشلار يولدا كېتىۋېتىپ پارچە پۇل ئۇچراپ قالغانەكلا گەپلەر، ئۇ ھەرگىز ئىككىمىزنىڭ بىر - بىرىمىزگە پايلىمىغۇدەك ياخشى كۆرۈش ياكى مۇھەببەتتىن دېرەك بەرمەيدۇ. ماڭا تولا ۋاز ۋۇھا سۆزلەپ، زەردە-مىنى قاينىتماڭە، بولامدۇ؟

— مەن سىزنىڭ تەقدىرىڭىزدىن ئەنسىرەۋاتىمەن.

— ئەسەت مېنى خوتۇن قىلماي، ھاپلا قىلىپ يۇتۇۋالمايدى-غاندۇ؟

— ئۇنىڭدىنمۇ خەتەرلىك.

— تولا ئادەم قورقۇتماڭە، — ئاسىيە قولىنى سىلكىدى، — بىزدەك سېپىق نامى پۇر كەتكەن قىزلارغا ئەر چىقمىقى ئاسانما؟ «ئەمدى ئادەملەرنىڭ سېپىگە قېتىلىۋالمىدىغان بولدۇم» دەپ خۇش بولسام، نېمانداق گەپلەرنى قىلىدۇ ئادەمنىڭ

قولىتۇقدىنى تەرلىتىپ .

قەدىردان ئاسىيەنىڭ ئاسانلىقچە ۋاز كەچمەيدىغانلىقىنى بىلىگەندىن كېيىن ، ھۆسنارخان ، ئەختەرنىسا ، ئەسەت ئەرۋاھلارنىڭ قانداق ئادەملەر ئىكەنلىكىنى دەۋەتتى . ئاسىيە خىلىغچە گەپ قىلماي ، بىر چاغدىلا بېشىنى كۆتۈرۈپ : «خەپ» دەپ قويدى .

— ھە ، نېمىگە خەپ دەيسىز ؟ — قەدىردان ھېچنېمىنى ئۇقالمىغاندى ، — ئۇلار بىلەن ئۇرۇشماقچىما ؟ مەن سىزدىن ئەنسىرەۋاتقىنىم ، سىزنى گۇناھكارلارغا ئاپىرىپ شۇ يەرنىڭ تۈرمىلىرىگە تاشلاپ بەرمىسىلا بولاتتىغۇ .

— مەن ... مەن ... بۇ ئىشلارنى ئېنىقلاپ باقسام بولغۇدەك .

— ئەگەر بۇ گەپلەرنى مېنىڭ دېگەنلىكىمنى دەپ سالسىڭىز ، مەندىن رەنجىمەك .

— نېمە دېمەكچى سىز ؟

— ئىككىمىز ئوتتۇرىسىدىكى ئىشلارنى دېيىشكە مەجبۇر بولمەن . ئۇ چاغدا ئەسەت ئىككىنچىلارنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتمۇ تەبىئىي ھالدا ئۈزۈلىدۇ ،

— مۇشۇنداق ئىپلاسلىقنىمۇ قىلارسىزمۇ ؟

— سىز ئەقىللىق قىز ، — دېدى قەدىردان گەپنى مىخ قاققاندەك قىلىپ ، — ئەسەت مېنىڭ قېينىنئاكام بولىدۇ ، ئۇ : «سەن مېنىڭ يامان گېپىمنى قىپسەنغۇ» دەپ ياقامدىن ئالسا ، سىز دەپ بېقىڭە ، مەن ئۆزۈمنى ئاقلىشىم كېرەكمۇ - ئەمەسمۇ ؟

— بولدى ، سىزنىڭ ئىسمىڭىزنى چىقارماي ئېنىقلايمەن .

قەدىردان بىلەن ئاسىيە سۆزلىشىپ ئۈچ كۈن ئۆتكەندە ، ھۆسنارخان بىلەن ئاباق توختى كەلدى .ئۇلار تامباغدىكى ئۆزلىرىنىڭ ئۆيىگە چۈشتى . ئارىلىقتا شەھەرگە كىرىپ ئاببىاس ، خەيرىگۈللەر بىلەن مەسلىھەتلىشىپ ، توي كۈنىنى 5 - ئاينىڭ 23 - كۈنىگە بېكىتتى . ئەمما ، ئۇ كۈنى ئەسەت ئەرۋاھ تامباغدىكى ئۆيىگە چىقىپ ، ھۆسنارخانغا دەردىنى تۆكۈپ يىغلىۋەتتى . چۈنكى ، ئۇ ئالدىنقى كۈنى ئاسىيە بىلەن سۆھبەتلىشىپ ، بەكمۇ ئۈمىدسىزلىككە

چۇشۇپ قالغاندى .

— ئۇ ... ئۇ ... قىز بولمىسمۇ مەيلى ، دەپ كۆڭلۈمگە ئالمىسام ، لېكىن : «سىلەر خروئىن ساتىدىكەنسىلەر» دەپ قۇش-قۇنغا ئولتۇرۇۋالدى .

— قىز بولمىسا تېخى ياخشى ، ئاشۇنداقلىرى ئىشەنچلىك بولىدۇ ، نېمىشقا دېسەك ، «مېنىڭ قىز ئەمەسلىكىمنى يۈزۈمگە سالمىدى» دەپ ، خۇشلۇقىدا تازا سادىقلىق بىلەن ئىشلەيدۇ ، — ھۆسنارخاننىڭ چېقىر كۆزلىرى ئالايدى ، — ئۇنىڭ ئۇستىگە ، سەن ئۇنى «ھۇنەر»گە سېلىپ ، ئارىلىقتىن چېكىدىغىنىڭنى تاپ-سەن ، شۇنداقمۇ ، ئۇ قىزنى ئەتىلەتىن باشلاپ كەل ، مەن ئىككى ئېغىز گەپ قىلىپ قوياي .

ئەسەت ئەرۋاھ ئەتىسى چۇشلەر بىلەن ئاسىيەنى باشلاپ كەل-دى . ھۆسنارخان قىزنى كۆرۈپ ، ئاق سېرىق يالپا يۈزى خۇددى ئاپتاپپەرەستەك ئېچىلىپ كەتتى :

— ۋاي خۇدايىم ، دۇنيادا بىر تال ئەتىۋارلىق ، يالغۇز ئوغ-لۇمنىڭ گۈلى كېلىپ قاپتۇ ئەمەسما ، مانا ! ئانوش - ئانوش ، تۇمۇچۇقنىڭ ئۆزىلىكەيسىلا بۇ مانتا ، — ھۆسنارخان ئاسىيەنىڭ باش - كۆزلىرىنى سىلاپ ، پېشانىسىگە شاپىلداپ سۆيدى ، — ئاڭلىسام ، ئەسەتجانغا بىر نېمىلەرنى دەپسەن ، بۇنداق ھەررەڭ - سەررەڭ گەپلەرنى نەدىن ئاڭلىدىڭ ؟

— خەقلەردىن .

— قايسى خەقلەر ئۇ ؟ ئوچۇقراق دېگىنە .

— بىر - ئىككى قېتىم رېستورانىدا توي بولغاندا ، ئەسەتجان بىلەن بىللە تۇرغىنىمنى كۆرگەنلەر سوراپتى ، مەن دەپ بەرسەم ، ئەتراپىمدىكىلەر شۇنداق دېيىشتى .

— ئۇلارنى تونۇمامسەن ؟

— ياقەي ، تونۇشمايمەن .

— توۋا قىلدىم ، توۋا ، بىز ئۇ «خۇدۇيوم» دېگەن نەرسىنى كۆرۈپ باقمىساق .

— ئانا ، «خۇدۇيۇم» ئەمەس ، «خروئىن» ، — ئەسەتىنىڭ قەستەن چۈشەندۈرۈشىدىن ئاسىيە ئاغزىنى تۇتۇپ كۈلۈۋەتتى ، — ئىسمىنىمۇ بىلمەيدىكەنسەن ، ئۇنداق دېسەڭ خەقلەر مەسخىرە قىلىدۇ .

— ھە ، شۇ ئەمەسمۇ ، ئۇ نەرسە قارىمۇ ، قىزىلمۇ ، چىپارمۇ ئۇقمىساق ، مانا ئەمدى ئېشىمدا يوق پۇرچاق ، پوقۇمدا نېمىش قىلسۇن ، دېگەندەك ، ماۋۇ گەپنىڭ چىققىنىنى كۆرەيمۇ . ھەي ، ھەي··· بىز خەقنىڭ ئەسكىلىكى ، كۆرەلمەسلىكى قاچانمۇ تۈگەر ؟ نامرات بولساڭ «قوڭۇر ئېچىلىپ قاپتۇ ، ھويت ـ ھويت» دەپ كۈلۈشۈۋاتقان ، باي بولساڭ خۇدۇيۇمچى ، ئەتكەسچى ، پاربخور دەپ غاجىشىۋاتقان . بوپتۇ ، قىزىم ، سەن ئاشۇ ئۆسەك گەپلەرگە ئىشەنگەن بولساڭ ، بىر تال يالغۇزۇمغا خوتەندىن قىز چىقماي قالماس . ئايروپىلانغا سېلىپ ئۇرۇمچىگە پادىشاھنىڭ مەلىكىسىدەك ئېلىپ كېتەمىنا .

— ياقەي ، ئانا ، — ئاسىيە ئۇرۇمچىنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ دەرھاللا خېمىغا ياندى ، — مەن شۇ ئەسەتجانغا خەقلەرنىڭ گېپىنى دەپ بەردىم ، مەن ··· مەن ئىشەنگىلى ساراڭمۇ !

— ئەگەر كۆرسەڭ ، قىزىم ، كۆزلىرىڭگە ئىشەنمەيلا قالىسەن ، — ھۆسنارخان ئاسىيەنى كۆزگە كۆرۈنمەس يىپلار بىلەن باغلىماقتا ئىدى ، — خۇددى ئايروپىلانىنىڭ قانىتىدەك يو ··· غان تاختىدىكى : «ھۆسنارخان جەننەت نېمەتلىرى ئاشخانىسى» دېگەن ئالتۇن يالىتىلغان خەت بەش كۈنلۈك يەردىن پال ··· پال ··· پال ، پار ··· پار ··· پار پارقىراپ تۇرىدۇ .

ئايروپىلاندا پادىشاھنىڭ مەلىكىسىدەك ئۇرۇمچىگە كېتىۋاتقان مەنزىرە كۆز ئالدىغا كېلىۋالغان ئاسىيە ، بىردەمدىلا قەدىردانىنىڭ گەپلىرىنى ئۇنتۇدى . ئۇ بولغۇسى ئېرى ئەسەت ئەرۋاھ بىلەن بىر تەخسىدىن لەڭمەن يەپ شەھەرگە كىردى . ئۇلار كىنوخانىلارنى ئارىلاپ ، مەدەنىيەت يۇرتى ئالدىغا كەلدى ، ئېلان تاختىسىغا يېزىلغان چەت ئەلنىڭ مۇھەببەت كىنوسى ئېلانىنى كۆرۈپ ، سىنئالغۇ .

خانىغا كىرەيلى دەپ تۇرۇشى ، يولنىڭ ئۇ چېتىدە ئىتتىك كېتىۋاتقان قەدىرداننى كۆرۈپ قالدى . ئاسىيە : «چاقىرايلىمۇ ؟» دېيىشى ، ئەسەت : «بولدىلا ، ئۆزىمىز كىرىلى» دەپ ، سىنئالغۇخانىغا كىرىپ كەتتى . قەدىردان ئالدىراش قەدەملەر بىلەن پوچتخانىغا كىرىپ ، ئۇرۇمچى «دوستلۇق يولى» دوقمۇشىدىكى هاراق ، تاماكا ، سوغۇق ئىچىملىك ساتىدىغان بوتكىنىڭ خوجايىنى ۋاڭ گولنىڭ دېگەن چوكانغا تېلېفون قىلدى . بۇ چوكاننىڭ ئانىسى زىققە كېسىلى بولۇپ ، بەزىدە نەپەس ئالالماي كۆزلىرى ئالىيىپ كېتەتتى . قەدىردان ئىككى قېتىم ئۇنىڭ ئانىسىنى هاۋا ئارمىيە دوختۇرخانىسى ۋە خەلق دوختۇرخانىلىرىغا كېچىدە ماشىنىسىدا ئاپىرىپ قويغانىدى . ئۇنىڭ بوتكا تىجارىتى سىرتىدا «ئاممىۋى تېلېفون» مۇلازىمىتى بار ئىدى . قەدىردان ئىشەنچلىك هالدا ئۇنىڭغا مۇراجىئەت قىلدى :

— ۋەي ... ۋەي ، ۋاڭ هەدەمما ؟ مەن قەدىردان ... مېهرىبانىنى چاقىرىپ قويسىڭىز ، مەن يېرىم سائەتتىن كېيىن يەنە تېلېفون قىلىمەن ، سىزنى ئاۋارە قىلىدىغان بولدۇم .

قەدىردان سائىتىگە قاراپ قويۇپ ، پوچتخانىنىڭ تېلېفون كۇتۇش ئۆيىنىڭ ئورۇندۇقىدا ئولتۇردى . ئۇ پات - پاتلا قول سائىتىگە قاراپ قويىاتتى . كۆڭلىدە : «ۋاڭ هەدەم خالتا كوچىدا ئىتتىك مېڭىپ كېتىۋاتىدۇ ، ئەنە بىنا هويلىسىغا كىردى ، مانا ، ئىككىنچى قەۋەتكە چىقىپ ئىشىك قوڭغۇرىقىنى باستى ، پاهۇي ! قويۇق كىرپىكلەر ئارىسىدا كۆزلەر داۋامەت خۇمارلىشىپ تۇرىدىغان هېلىقى مۇلايىم قىز بوسۇغىدا كۆرۈندى ! »

قەدىردان ئەنە شۇنداق خىيالىي پەرەزلەر بىلەن يېرىم سائەتنى تەستە توشقۇزدى . ئۇ مېهرىبانىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاشقا تەقەززا بولۇپ ، تېلېفون تۇرۇپكىسىنى قولىغا ئالدى ، ئاندىن نومۇرلارنى بىر - بىرلەپ باستى .

— ۋەي ، ۋەي ، مېهرىبانما ؟ بولدى يىغلىماڭ . سىز ... سىز يىغلىسىڭىز ، مەن ... مەن بىئارام بولۇپ كېتىدىكەنمەن . سالامەت-

لىكىڭىز قانداق؟ دادامنىڭچۇ؟

— ۋەي قەدىردان ... دادام ... دادام بەك خاپا قىلىپ كېتىۋا-تىدۇ ، «قەدىردان ساڭا چوقۇم جىق پۇل قويۇپ قويدى» دەپ ، كۈندىلا مېنى قىستايدۇ .

— مېھرىبان ، ھەرگىز ئەخمەقلىق قىلىپ بېرىپ سالماڭ ، بىر قېتىملا بەرسىڭىز ، «پۇل بار» دەپ كۈندە سىزنى ئاۋارىچە-لىككە سالىدۇ . بەك قىستاپ كەتسە ، كۆكتات ، چاي ، تۇزغا تۇش-لۇق 300 يۈەنلا قويۇپ قويدى دەپ تۇرۇۋېلىڭ .

— قەدىردان ، سىز قايتىپ كەلسىڭىز ياخشى بولاتتى . دادام سىزدىن تەپ تارتاتتى .

— مەن سىزنى خاتىرجەم قىلىش ئۈچۈن تېلېفون بەردىم ، ھۆسنارخان ، ئاباق توختىلار كەلدى . ئوي 23 ـ چېسلا بولماقچى ، يىراق دادام بىلەن ئانام تويدىن كېيىن خوتەنده تۇرىسەن دەۋاتىدۇ ، ئەگەر سەل ھايال بولۇپ قالسام ئۈمىدسىزلەنمەڭ ، يىغلىماڭ ، مەن چوقۇم بارىمەن ، مېنى سۆيۈپ قويۇڭ .

— قانداق سۆيىمەن؟

— تۇرۇپكىغا سۆيىسىڭىز ئاڭلايمەن .

— ئاڭلىدىڭىزمۇ؟

— ئاڭلىدىم ، رەھمەت ، مەن سىزگە داۋاملىق تېلېفون قىلىـ-مەن ، خەير ـ خوش .

دەرۋەقە ، كاۋاپچى ئاببابەكرى قىزىنىڭ يېمەك ـ ئىچمىكى ، كىيىم ـ كېچىكى ، تۇرمۇش چىقىملىرىدىن قۇتۇلغان بولسىمۇ ، يەنىلا كاۋاپچىلىقتىن تاپقان پۇلىنى كۈندە ئىككى قېتىم چەككۈدەك خىروئىنغا يەتكۈزەلمەي ، قىزى مېھرىبانغا تاۋان تاشلاپ ، ئارتىلـ-ۋالغانىدى . ھېلى پۇل بەر دېسە ، ھېلى قەدىردانىنىڭ گۇاڭجۇدىن ئېلىپ كەلگەن ئاق تاماكىسىنى ماڭا ئاچقىپ بەر ، دەپ قىستايتـ-تى . مېھرىبان قانچە قېتىم : «جېنىم دادا ، مېنىڭ خاپا بولىدىغانـ-لىقىمنى بىلىپ ، قەدىردان ئۇنداق نەرسىنى ئۆيگە ئەكىرمەيدۇ» دېسىمۇ ، يەنىلا بىزەڭلىك قىلىپ تۇرۇۋالاتتى .

ئاباباكرى مۇشۇ كۈنلەردە پات - پاتلا مەست بولۇپ قېلىپ ، قىزىنىڭ ئۆيىدە قونۇپ قالىدىغان بولۇۋالدى . تۈن نىسپىدە غەلىتە شەپىلەر قۇلىقىغا كىرىپ قالغان مېھرىبان يۈمشاق گىلەمگە يالاڭ ئاياغ دەسسەپ مېھمانخانىغا چىقىپ ، دادىسىنىڭ ئۆمىلەپ يۈرۈپ دىۋان ، چوڭ ئىشكاپ ، تىكلىمە سائەت ، ئىسسىق - سوغۇق ھاۋا تەڭشىگۈچ ، ھەتتا تام ئىشكاپلىرى ئىچىنى ئاختۇرۇپ يۈرگەنلىكىنى كۆرۈپ قالدى . شۇڭا ، مېھرىبان 29 مىڭ يۈەنلىك چەكنى ئىچ كىيىمىگە يانچۇق تىكىپ ، شۇ يەردە كېچە - كۈندۈز ئۆزىدىن ئايرىمىدى ، خەجلەش ئۈچۈن ئېلىپ قويغان 1000 يۈەن پۇلنى قاراچاي قۇتىسىنىڭ ئاستىغا سېلىۋەتتى . بىر قارىغان ئادەم ئەينەك قاچىدىكى قارا چاينى ئېنىق كۆرەلەيتتى ، لېكىن تېگىدىكى پۇل كۆرۈنمەيتتى . بىر كۈنى ئاباباكرى : «پۇل بەرمىسەڭ ئۆيدىن چىقمايمەن» دەپ ، مېھمانخانىنىڭ ئوتتۇرىسىدا يېتىۋالدى . مېھرىبان ئۇنىڭغا قانچە يېلىنىپ باقسىمۇ ، ئۇ كاجلىق قىلىپ ئورنىدىن تۇرمىدى . شۇڭا ، مېھرىبان ئۇنىڭغا :

— قەدىردان تاماق راسخوتى ئۈچۈن 300 يۈەن قويۇپ قويغان . چاي ، تۈز ، كۆكتات ئېلىپ ئۇنىڭدىن 230 يۈەن قالدى ، شۇنى بېرەي ، ئەمما مېنىڭ ئۈچ ۋاخ تامىقىمنى سەن بېرىسەن ، — دېيىشى ، ئاباباكرى يانقان يېرىدىن خودىدى بۇرگە چېقىۋالغاندەك چاچراپ تۇرۇپ كەتتى :

— ھوي ، مەن 230 يۈەن پۇلغا خەقنىڭ خوتۇنىنى قانچىلىك باقىمەنا ؟ ئۇ ئوغرى يېگى ئالغان خوتۇنى بىلەن جاھاننىڭ پەيزىنى سۈرۈپ كەلمەي قالسا ، سېنى يەنىلا باقامدىم ؟ ئۆتەپ بارە نېرى ، تازىمۇ بىر...

— جېنىم دادا ، سىز ئۇنداق ئەمەستىڭىز ، ئاشۇ نىجىس سىزنى نېمىلەرگە ئايلاندۇرۇۋەتتى . سىز ئۆز بالىسىغا پەسلىك قىلىدىغان ، بالىسىنىڭ يېگەن - ئىچكىنى بىلەن ھېسابلىشىدىغان ئادەممىتىڭىز ؟ ! سىز ... سىز ... ئانام ھايات چاغلىرىدا قانداق دادا ئىدىڭىز ؟ ھېيت - بايراملاردا بىزنى باغچىلارغا ئاپىرىپ ئوينە-

تاتىشكىز ، بازاردىن ئالغان يېڭى كىيىملەرنى ئانامغا كىيگۈزۈپ ، ئۇنى قۇچاقلاپ كۆتۈرگەنچە ، ئەينەك ئالدىغا ئېلىپ كېلەتتىڭىز ، مېنى تۆگە ـ تايلاق قىلىپ نە ـ نەلەرگە ئاپىراتتىڭىز ، قېنى شۇ ئادەمىلىكىڭىز ؟ قېنى شۇ پاك ئىمانىڭىز ؟ نەلەرگە يوقالدى مېـ ـنىڭ ئاشۇ سۆيۈملۈك دادام !

ئىشىك بوسۇغىسىغا بېرىپ بولغان ئاباباكرى ئىشىككە يۆلەنـ ـگىنىچە ھۆڭگىرەپ يىغلىدى :

— جېنىم قىزىم ، بۇ ... بۇ مېنىڭ ئىختىيارىم ئەمەس . مەن قاچانكى شۇنىڭغا داخىل بولدۇم ، ئۆزۈمنى يىتتۈرۈپ قويدۇم ، ئۇنى چەكمىسەم مەن مۇشۇ پانىي دۇنيانىڭ ئۆزىدە دوزاخ ئازابىنى تارتىمەن ، خۇمارىم راسا تۇتقاندا ، ئىتتىك پالتا بىلەن مېنى چانـ ـغان بولسىڭىز ، بەك ... بەك ئارام تاپقان بولاتتىم .

ئاباباكرى سەنتۈرۈلۈپ چىقىپ كەتتى ، مېھرىبان يۇم ـ يۇم ياش تۆككىنىچە خۇداغا نالە قىلدى :

— ئاھ خۇدا ! بارلىق بالا ـ قازالارنىڭ ئاچقۇچى بولغان ئاشۇ قاباھەتنى دۇنياغا ئاپىرىدە قىلغان مەخلۇقنى جازالا ! يەتتە دوزاخ ئازابىدا قىينا ! ئۇنىڭ كۈللىرى 18 مىڭ ئالەم ئاسمىنىدا توزۇپ كەتسۇن !

مېھرىبان كۆيۈمچان دادىسىنىڭ ھازىرقى مەلئۇنلۇقىنى ، ئۆزىـ ـزى ياخشى كۆرگەن ئېرىنىڭ دۇم يېتىپ نەيچە بىلەن ئاقۇچ ئىسنى سۈمۈرگەنلىكىنى كۆرگەندە ، كېچىچە ئەنە شۇنداق ئاللاغا ئىلتىجا قىلىش ، كىملەرنىدۇر قارغاپ ، تىللاش بىلەن كۆڭلىگە تەسكىن تاپاتتى . خەيرىيەت ، مېھرىبان دېگەندەك ، ئاباباكرى كۆيۈمچان ، ئاق كۆڭۈل ، بىر سىددا ئاتا ئىدى . ھازىر ئۇ «ئاق» ئۇچۇن ئاتا ـ ئانىسى ، ھەتتا پەرزەنتىنىڭ قېنىنى ئىچىدىغان ياۋۇزغا ئايلاندى ! ئۇ ئەرلىك ھەم ئاتىلىق غۇرۇرىنىڭ ئۈستىگە سىيىپ تۇرۇپ ، ئۆز قىزىنى قەدىرداىنىڭ ئۆيىگە ئەكىرىپ بەردى . بىر چىرايلىق ئوماق ھەم كىچىك بىر قىزنى بىر بويتاقنىڭ قوينىغا تاشلاپ بەرسە ، نېمە ئىشلارنىڭ يۈز بېرىشىنى بىلمەمدا ؟ بىلمىدۇ !

بىلىپ تۇرۇپ قىلدى ! ئاشۇ لەنىتى ئاق تۇتۇن ئۇچۇن ! ھېلىمۇ ياخشى ، بۇ ئىككى ئۆسمۈرنىڭ نىيەت - ئىقبالىنىڭ خالىسلىقىدىن ئاللا ئۇلارنى بالدۇر ئۇچراشتۇرۇپ ، دىل رىشتىلىرىنى ئالدىن باغلاپ قويغانىدى ! شۇڭا ، بۇ كىچىك ناتۇۋان خارلانمىدى ، ئەكسىچە ھۆرمەت - تۆسىبى ئۇلۇغلاندى ! ئىمانى پاك ھەرقانداق بەندە ئاللانىڭ نەزىرىدىن چەتتە قالمايدۇ . شۇڭا ، دانىشلىرىمىز :

سەن ئەزىز ئەتكەن قۇلۇڭنى
خار ئېتەلمەيدۇ كىشى .
سەن ئەگەر خار ئەيلىسەڭ ،
ھەر جايغا بارسا خار كىشى ...

دەپ ، ئەھلى ئىنسانلارغا بېشارەت بەرگەنىدى .

مېھرىبانىنىڭ ئېرى قەدىردانىنى : «چاپسانراق قايتىپ كېلىڭ» دېيىشىدىكى سەۋەب ، ئۇ راستىنلا دادىسىدىن قورقۇپ قالغانىدى . ئۇنىڭ خۇمارى تۇتقاندا ، ئۆزىنىڭ نېمە قىلىۋاتقانلىقىنى ، ئاغزىدىن قانداق گەپ چىقىۋاتقانلىقىنى بىلمەيتتى ، ھەتتا مېھرىبانىنىڭ دولىسىدىن ئىتتىرىپ : «ماڭ ، پۇل تاپ ، تېنىڭنى سات ! تەن دېگەن قانچىلىك نېمىدى ! ئادەم ئۆلسە بىر سىقىم توپا» دەپ يەرلەردە يۇمىلايتتى ، چىرقىرايتتى ، ئاغزىدىن كۆپۈك قاينىتىپ خارقىرايتتى ، ئەگەر شۇنداق چاغلاردا قولىغا پىچاق ياكى چەيدو چىقىپ قالسا ، «بالام» دېمەي چاندىشى ياكى ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋېلىشى تۇرغانلا گەپ ئىدى ، ھەتتا ئۇ ئۆزىگە ياخشىلىق قىلغان قەدىردانىنى . مۇ غايىبانىسىگە تىللاپ ، كاسات بازاردا بىر كۆشۈككە ئالغۇسىز قىلۋېتەتتى . ئەلۋەتتە ، قەدىردان خروئىننىڭ خۇمارىنىڭ يامانلىقىنى بىلىدۇ . شۇڭا ، ئۇ دەسلەپتە ئىچى ئاغرىپ ياخشىلىق قىلغان بولسا ، كېيىنچە مېھرىباندىن ئەنسىرەپ قالدى . ھالىغا باقماي خروئىنغا ئۆگىنىپ قالغان بۇ كاۋاپچى خۇمارى تۇتقاندا قىزىنىڭ كۆكىنى سېتىشى ، ئوغرىلىق ، بۇلاڭچىلىق ، ھەتتا قاتىللىق قىلى-

شى تۇرغانلا گەپ ئىدى . شۇڭا ، قەدىردان ئۇنى خروئىن بىلەن تەمىنلەپ تۇردى ، قىزنىڭ ئىش ھەققى دەپ ، يانچۇقىغا پات - پات پۇل سېلىپ قويدى ، ئەمما بۇنى چەككەن ئادەم ۋەھشي قانخور بولۇپلا قالماي ، بارا - بارا قارا كۆڭۈل ، بەتنىيەت بولۇپ كېتىدىكەن . ھازىر ئاباباكرىنىڭ پىكىر - خىيالى قىزى مېھرىبان ئۇلتۇرغان 140 كىۋادرات مېتىرلىق ئۆي ھەم ئۇنىڭ ئىچىدە- كى 40 — 50 مىڭ يۇەنلىك بىساتتا قالغانىدى . ئەگەر قەدىردان ئولتۇرغان ئايروپىلان ئاسماندا پارتلاپ كەتسە ، ئۇنىڭ تېنى كۆ- يۈپ ، كۈلىمۇ قالمىسا ، چۈشكەن ئاپتوبۇسى تاغدىن يۇمىلاپ ، نەچچە يۈز مېتىر ھاڭ ئاستىدا بىر دۆۋە كۆيۈندىگە ئايلانسا ، پاھ ، نېمىدېگەن ياخشى بولاتتى - ھە؟ ! ئۇ چاغدا مۇنۇ 280 مىڭ يۇەنلىك ئۆي ، خاڭجۇنىڭ قاپارتما گۈللۈك بىر يۈرۈش گىلەملە- رى ، ياپونىيەنىڭ 35 دىيۇملۇق تېلېۋىزورى ، توڭلاتقۇ ، ئالي دەرىجىلىك كىرئالغۇ ، ئىسسىق - سوغۇق ھاۋا تەڭشىگۈچ ، ھەشە- مەتلىك دېۋان ، ئورۇندۇق ، نەچچە ھۆجرىدىكى قىممەت باھا- لىق چەت ئەل جابدۇقلىرى··· ئالە شەرىڭنى ، ئاسماندىن چۈشكەن- دەكلا ئامەتقۇ بۇ ! نەچچە يىل ئوڭدا يېتىپ چەكسەڭمۇ يېتىپ ئاشىدۇ .

نىيىتى بۇزۇلغان ئاباباكرى پات - پات قىزىنىڭ ئۆيىگە كېلىپ ، دېۋاندا ئولتۇرغىنىچە ھەممە نېمىنى كۆڭلىدە دىتلاپ چىقاتتى ، ھۆجرا ، ئاشخانا ئۆيلەردىكى جابدۇقلارنى باھالايتتى . ئۇ شۇنداق قىلغانسېرى ، قەدىردانغا تېخىمۇ ئۆچ بولۇپ كېتىۋاتاتتى . مانا ، قەدىردانىنىڭ خوتەنگە كەتكىنىگە ئىككى ئايدىن ئېشىپ قال- دى . بەلكىم ئۇنىڭ قېينىئاتا - قېينىئانىلىرىمۇ قايتىپ كەلگەن- دۇ . ئەگەر ئۇلار قەدىردانىنىڭ خروئىن چېكىدىغانلىقىنى ھەم سا- تىدىغانلىقىنى بىلىپ قالسا ، چوقۇم قىزىنى ئاجراشتۇرۇۋېلىپ ، قەدىردانىنى سولىتىۋېتىشى مۇمكىن .

خروئىن زەھىرىدىن ئەقلىنى يوقاتقان ئاباباكرى نەشكەش بەڭگىنىڭ خام خىياللىرىنى تولا قىلىپ ، چوققىسىدىكى شالاڭ

چاچلىرىمۇ چۈشۈپ ، پىشانىسىدىن گەدىنىگىچە تاقىرلىشىپ كەتتى . ئۇ بىر كۈنى مايلىشىپ كەتكەن شىلەپىسىنى چۆكۈرۈپ كىيىپ ، «ھۆسنارخان جەننەت نېمەتلىرى ئاشخانىسى»غا باردى . بۇ چۈش ۋاقتى بولغاچقا خېرىدارلار كۆپ ئىدى . ئاتابەكرى بىر تەخسە لەڭمەن بۈيرۇتۇپ قويۇپ بىر بۇلۇڭدا ئولتۇردى . ئۇ كاسسىدا ئولتۇرغان ھۆسنارخاننىڭ سۈرلۈك ھالرەڭ يالپا يۈزىگە ، چېكىۋالغان كۆپكۆك ئىنچىكە قاشلىرىغا ، ئاچچىق بىر چېقىن چېقىۋاتقان چېقىر كۆزلىرىگە قاراپ تېنى شۇركەندى . ئىچىدە : «پاھ ، ئەزرائىلنىڭ تۇكى بارمۇ بۇ خوتۇندا ، نېمانچە سۈرلۈك ! » دەپ ئويلىدى . ئاشخانىدا 20 نەچچە ياشلىق بىر يىگىت بىلەن چىرايلىققىنا بىر چوكان خېرىدارلارغا تاماق توشۇپ ، چىنە - قاچىلارنى يىغىپ يۇرەتتى ، ھۆسنارخان پات - پاتلا بوينىنى سوزۇپ ۋارقىرايتتى :

— ھەي ئاسىيە ، نېمە ئەزمەڭنى ئېزىسەن ، مېھمانلارغا ئاش سۇيى ئاچىقتۇەت .

— توختىيار ، يېڭى مېھمانلارغا چاي قۇي ، شىرەلەرنى سۇرت ، ھۇي ئەزمە قوتا ...

— توۋا ماۋۇ ئاسىيەنى ، ئادەم بىر قولىنى ئىككى قىلالمايۋاتسا ، ئەينەككە قاراپ ، قېشىنى يىمىرىۋاتقىنىنى ! بول دەيمەن ، توخۇ پوقى ، جۇۋاينىمەك .

ئاسىيە تۇمشۇقىنى ئۇچلاپ ، نېمىلەرنىدۇر غودۇڭشىپ يۇگۇرۇپ يۈرەتتى ، ئاتابەكرى ئاسىيە ھۆسنارخاننىڭ قىزى ، خىزمەتچىسى ياكى كېلىنى ئىكەنلىكىنى بىلەلمىدى . لېكىن ، ئۇ قىز ئەكىلىپ بەرگەن بىر تەخسە لەڭمەننى ئاغزىغا تولدۇرۇپ تىقىپ سۇمۇرۇشكە باشلىدى . چۈشتىكى قاتىلاڭچىلىق ئۆتۈپ كېتىشى بىلەن ، ئاشخانىدا خېرىدارلار سىيرىلىپ قالدى . بارا - بارا ئاشخانىدا ھۆسنارخان ھەم مۇلازىملاردىن باشقا ئادەم قالمىدى . سوۋۇپ قالغان ئاش سۇيىنى ئەزمىلىك بىلەن ئىچىپ بولغان ئاتابەكرى سەل دۆكرەك دۇمبىسىنى قىسماقتەك ئېگىپ پەشتاختا ئالدىغا كېلىپ لەڭ-

مەننىڭ پۇلىنى تۆلىدى ، ئاندىن ئەتراپقا بىر قارىۋېتىپ ، ھۆسنار-خانغا بوينىنى سوزدى :

— خوجايىن ، مەشەدە قەدىردان دېگەن ئېگىز ، چىرايلىققىنا بىر بالا بارما ؟ — دېدى ئاتابەكرى پەس ئاۋازدا ، — ئۇنى مەشەدە دەپ ئاتىلىغان .

— ئۇنىڭدا نېمە ئىشلىرى بار ئىدى ؟ — ھۆسنارخانىڭ قوشۇمىلىرى بىر يەرگە يىغىلىدى ، — ئۇ مېنىڭ كۈيۈ ئوغلۇم بولىدۇ .

— شۇنداقمۇ ؟ ئاپلا ، ما ئىشنى كۆرۈڭ ، قانداق بولۇپ ئۇ كاززاپ سىلىنىڭ كۈيۈ ئوغۇللىرى بولۇپ قالغاندۇ ؟

— زادى نېمە ئىشتى ، تولا تىلىڭنى چاينىماي گاچ - گاچ گەپ قىلمامسەن ، — ھۆسنارخان جىددىيلەشتى ، — ھە ، دېگىنە ؟

— مەن خىروئىننى داۋاملىق شۇنىڭدىن ئالاتتىم ، — ئاتابەكرى دۇدۇقلىدى ، — ئۇ ئۆتكەندە مەندىن خېلى چوڭ پۇل ئېلىپ ، قېيىنئانامدىن ئېلىپ بېرىمەن ، ئۇنىڭدا قانچىلىك خروئىن دېسە بار ، دېگەنىدى .

ھۆسنارخانىڭ چىرايى تاتىرىپ كەتتى . بۇ كۆرۈمسىز ئايپاڭ دۆڭ ھۆكۈمەتنىڭ ئايغاقچىسىمۇ ياكى قورقاق سېلىپ ئاردىدىن نەپ ئالمىدىغان ساختىپەز قويمىچىمۇ ؟ ئەجەب قەدىردانىنى تونۇيدىكەن ھەم ئاشخانىنىڭ ئىچكى سىرىدىن خەۋىرى بار ئىكەن . توختا ، بۇ ئوغرى نېمانداق دەككە - دۈككە ئىچىدە تۇرغاندەك ، كۆز قارىچۇقلىرى پىلدىرلاپ بىر يەردە توختىمايدۇ ، تۇرقىمۇ توخۇ ئوغرىسىدەك ئەنسىز كۆرۈنىدۇ . ئۇ كىم بولۇشىدىن قەتئىينەزەر ، بىزنى ھەم ئاشخانىمىزنى چېكىپ بېقىش ئۈچۈن كەلگەن بولۇشى مۇمكىن . شۇڭا ، ئۇنتۇمىغۇدەك ، بىر ئۆمۈر يادىدا قالغۇدەك ئەدىپىنى بېرىش كېرەك .

— ھاي كازىم ، ئەسەت ، توختىيار ، قېنى سىلەر ؟ — ھۆسنارخانىڭ ئاۋازىدىنلا قانداقتۇر بىر ۋەھىمىنى سەزگەن مۇلازىملار يەڭلىرى تۈرۈلگەن ھالدا پەيدا بولدى ، — مۇنۇ يېكەن

تـوخۇسى بىرنى «خروئىنچى» كـۆرۈۋاپتـۇ ، ئېمىگە قاراپ تۇرد-
سىلەر...

ئىش ئاشخانىنىڭ ئىچىدىلا باشلىنىپ كەتتى ، ئۇر ، تەپ ، دەسسەلەر بىلەن يۇمىلىنىپ ، ئۆمىلەپ سىرتقا چىققان ئاباباكرى « ۋايجان» دېيىشكىمۇ ئولگۇرەلمەي قالدى ، بىردەمدىلا قاش - قاپاقلىرى يېرىلىپ ، ئاغزى - بۇرۇنلىرى قاناپ ، كەڭ يولنىڭ ئۇ قانىتىدىكى «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى» تەرەپكە يۇگۇرۇپ ئۆ- تۈۋالدى . ئەمما ، قارچىغىدەك تىكىلىپ تۇرغان ھۆسنارخان ئاچ- چىقىدا ھېلىھەم ھاسىراپ تۇراتتى ، خوتەندىن كەلگەندىن بۇيان ئۇنىڭ كەيپىياتى چىگىش ئىدى . تويمۇ قىلماي ، بىر ئاخۇنۇمنى ئەكىرىپ نىكاھ قىلىپلا ئوغلىغا چېتىپ قويغان ئاسىيە بىرنەچچە كۈنلەردىن بېرى مۇڭگۈز چىقىرىۋالغان بولۇپ ، كۆڭلىنى ئارامدا قويمايۋاتاتتى . ئۇ : «چوڭ توي قىلمەن» ، «زىبۇزىننەت ئېلىپ بەرمىدى» ، «يۇندىپۇر ۇشلۇققا سالدى» ، «ئايرىم ئۆي تۇتۇپ بەر- مىدى» دەپ ، ئېرى ئەسەت ئەرۋاھ بىلەن ئۇرۇشۇپ ، قېيىنئانىسى- غا باتناپ يۇرەتتى . ئۇنىڭسىزمۇ ئامراق قىزى زۇلئاينى كۆرگۈسى كېلىپ جىلە بولۇپ تۇرغان ھۆسنارخان ئۇچۇن ئاسىيەنىڭ بۇ يولسىزلىقلىرى خۇددى دادىسىنىڭكىدىن ئانىسىنىڭ ئۇزىراپ كەت- كەندەكلا ئاچچىقىنى كەلتۈردى ، بولۇپمۇ ئاشخانىنىڭ ئىشلىرىنى ئېپى - جېپى بىلەن باشقۇرىدىغان ، ئايىغى تېز ، قولى چاققان ، كۆزى ئىتتىك زۇلئاينىڭ قاراپ تۇرۇپ خەقنىڭ ئىلكىگە ئۆتۈپ كەتكەنلىكىدىن ئىچى تارتىلاتتى . تەرەببال بېرىپ ئاجراشتۇرۇۋالاي دېسە ، تۇنۇقۇدەك ساپاق ، ئىلىندۇرۇۋالغۇدەك باھانە - سەۋەب يوق ، ھازىر قەدىردان دېگەن دېۋانىنىڭ ھېچ ئارزۇلىغۇدەك يېرى قالـ- مىدى ! ئـۇنىڭ بـۇرۇنقى ھـەيۋىسى ، ھۆرمەت - ئىناۋەتلىرى ، سۆلەت - ئابرۇيلىرى ، بانكىدىكى پۇل - پۇچەكلىرى توزغاقتەك توزۇپ ، تالا - مەجنۇن پوتلىسىدەك ئەلەرگىدۇر ئۇچۇپ كەتتى ! ھۆسنارخان ئەنە ئاشۇنداق بەڭگىدەك گاراڭ يۇرگىنىدە ، ئۆلگەن- لىك ئۇستىگە چىقىپ تەپكەندەك ، مۇنۇ يېكەن توخۇسى ئايپاڭباش-

ىنىڭ ، سىلىدە خروئىن جىق ئىكەن دەپ بىلجىرلاپ يۈرگىنىنى كۆرمەمدىغان ! ئاپلا ، بۇ ئەبلەخنىڭ ئارقىسىغا ئادەم سېلىپ قويغۇ- لۇقكەن ، ئەڭ بولمىسا ئۇنىڭ ئۆيىنى كۆرۈۋالسىمۇ ، بەزى خەتەر- لەرنىڭ ئالدىنى ئالغىلى بولاتتى ئەمەسمۇ ! خەپ ، ئۇ يەنە بىر قېتىم پەيدا بولسۇن قېنى ! سەندەك ئايپاڭباش دۆككە بوزەك بولىدىغان ھۆسنارخان تېخى تۇغۇلمىدى !

ھۆسنارخان ئەنە شۇنداق «كىمنى چاقسام بولار ئىكەن» دەپ- ىدىغان ئۇششۇك ھەرىسى بولۇۋالدى ، بۇلۇپمۇ گۈاڭجۇدىكى قىزى ئەختەرنىسانىڭ 500 مىڭ يۈەنلىك مېلىنىڭ مۇسادىرە قىلىنىشى ھۆسنارخاننى نەچچە ئون قەۋەتلىك نام - مەنپەئەت ، شان - شۆھ- رەت بىناسىدىن تاشلىۋەتكەندەك بولدى . شۇڭا ، ئۇ كېزى كەلسە قەدىرداننىمۇ ، مۇنۇ سەتەڭ كېلىنىنىمۇ چاينىپ پۈركۈۋەتكۈسى كېلەتتى . ئەنە شۇنداق بۇرۇقتۇرمىلىق ئىچىدە يەنە ئىككى ھەپتە ئۆتۈپ كەتتى . ئاسىيەنىڭ كۈندىن - كۈنگە چىرايى ئېچىلماي ، غوتۇلدىغىنى غوتۇلدىغانىدى . تاقىتى تاق بولغان ھۆسنارخان بىر كۈنى ئوغلىنى چاقىرىپ ئەكىرىپ ، تانابىنى تارتتى :

— ھەي لامزەللە ، مۇنۇ سەتەڭ جالىپكۇغا تېتامسەن - يوق ؟ ياكى بىر نېمىسىنى ئىككى پارە قىلىۋېتمەنمۇ ؟ — ھۆسنارخاننىڭ ئاغزىدىن تۈكۈرۈكلەر چاچرىدى ، — ئۇ ... ئۇ مېنى جىلە قىلىپ ئۆلتۈرمەكچىما ؟

— ئانا ، ئۇ كۈندىلا مەن بىلەن ئۇرۇشىدۇ ، ئاجرىشىپ خوتەن- گە كېتىمەن دەيدۇ .

— باھانىسى نېمىكەن ؟

— سىلەر خروئىن ئەتكەسچىسى ئىكەنسىلەر دەيدۇ .

— بىز ئۇنىڭ قىز چىقمىغانلىقىنى ئېيغىر ئالمىساق ، قارا بۇ شاپاقچىنىڭ ھەددىدىن ئاشقىنىنى .

— ئانا ، ئەھەت تاۋكا ، ئىمىر ئوچ قۇلاق ، ئۆمەر غالتەكلەر- نىڭ گېپىگە قارىغاندا ، قەدىردان ھەر قېتىم خوتەنگە بارغاندا ، ئاسىيە بىلەن مېھمانخانىدا بىللە يېتىپتىكەن .

— نېمە؟! — ھۆسنارخاننىڭ كۆزلىرى چاچراپ چىقىپ كەتكۈدەك بولۇپ چەكچەيدى، — سەن نەدىن ئۇقتۇڭ؟

— قەدىردان بىلەن زۇلئاينىڭ تويىدا، ھېلىقى قىمارۋازلار چاقچاق قىلغان بولۇپ، ئاسىيەنى ئالساڭ جاپا تارتمايسەن، قەدىردان ئاللىقاچان ساڭا ئاسانلىق تۇغدۇرۇپ قويغان، دېيىشتى. تويدىن كېيىن ئىمىر ئۇچ بارماقتىن سوردىسام، راست گېپىنى قىلدى.

— ھىم، ماقۇلە، — ھۆسنارخان ھاسىرىدى، — ماڭە ئاۋۇ جالىپىڭنى چاقىر.

ئەسەت ئىشىك بوسۇغىسىدا تۇرۇپلا ۋارقىرىغانىدى، ئاسىيە ئاشخانىدىن يۈگۈرۈپ چىقىپ، چوڭ ھۇجرىغا كىردى، لېكىن ئۇ، مېنى نېمە قىلالايتتىڭ، ھەرقايسىڭنىڭ تىتاڭ تومۇرى مېنىڭ قولۇمدا، دېگەندەك، قاپاقلىرىنى سۈزۈپ، كالپۇكلىرىنى مىتىلدىتىپ، نەلەرگىدۇر سىڭاريان قاراپ تۇراتتى.

— ھەي، سەن بىزنىڭ خروئىن ئەتكەسچىسى ئىكەنلىكىمىزنى نەدە كۆرگەن؟ — دېدى ھۆسنارخان ئۇستەلگە ياققىنىدە ئۇرۇپ، — بۇنى ساڭا كىم دېدى؟

— خەقلەر شۇنداق دېگەن.

— خەقلەر شۇنداق دېدىمۇ ياكى قەدىردانمۇ؟ — ھۆسنارخان مىختەك قادالدى، — ئەگەر راست گەپ قىلمايدىكەنسەن، مېنىڭ قولۇمدىن ھەر بالا كېلىدۇ.

— راست ... مەن ... مەن ... — ئاسىيەنىڭ كۆزلىرى غىل - پاللىدى، — تويدىكى خەقلەردىن ئاڭلىغانىدىم.

— ئەسەت! — ھۆسنارخاننىڭ ۋارقىرىشىدىن ئەسەت چۆچۈپ كەتتى، — قەدىردان ساڭا نېمە دېگەن بولسا، پەردىشەپنى يىرتىۋېتىپ مۇشۇ جەرەيانغا ئوچۇق دە!

— قەدىردان ماڭا: «سەن بىلەن تۇغقان بولۇپ قالدۇق، ئاسىيە بۇزۇق قىز، مەن بىلەن بىرقانچە قېتىم بىللە ياتقان، ئۇنى ئالساڭ بولمايدۇ» دەپ ئەسكەرتكەنىدى.

— يالغان! ئۇ ... ئۇ ... تۆھمەت قىپتۇ ...

— ئۇچ قىمارۋاز سېنى مېھمانخانىدا سولاپ بەرگىنىمۇ يالغانما؟

— يالغان!

— ئەمىسە سەن نېمە ئۈچۈن قىز ئەمەس؟

— ساياھەتكە چىققاندا ئاتتىن قاتتىق يىقىلىپ، قىزىلقۇم بۇزۇلغان، قولۇمدا دوختۇرنىڭ خېتى بار؟

— دوختۇرنىڭ خېتى بار؟ ھى ـ ھى، — ھۆسنارخان دىمەقىنى قاقتى، — دوختۇرنىڭ قۇچىقىغا لىپىدە بىر چىقسا ئۇنداق خەتتىن ئوننى قىلىپ بېرىدۇ، ئۇقتۇڭما؟ بوپتۇ، بالام ئەسەت، بۇ كېتىمەن دېسە كەتسۇن، لېكىن بىر شەرت بار.

— قانداق شەرتلىرى بولسا دېسىلە، — ئاسىيە خۇشلۇقىدا قىزىرىپ كەتتى، — مەن ماقۇل دەي ...

— سەن خوتەنگە بارغاندىن كېيىن: «مېنى ئۇنداق قىلىندى، بۇنداق ئېغىر ئىشقا سالدى» دەپ دادلاپ بېرىشىڭ ئېنىق، بىزنىڭ جەمئىيەتتە ھۆرمەت ـ ئىناۋىتىمىز بار ئائىلە.

— ياق، مەن ھەرگىز ئۇنداق دېمەيمەن.

— بوپتۇ، سەن دېمىگىنىڭ بىلەن خەقلەر گەپ تاپىدۇ. ئىككى ئاي مۇنقا ئىشلىتىۋېلىپ قوغلىۋېتىپتۇ، ئوغلى بۇزۇلۇپ باشقا خوتۇن تېپىۋاپتۇ، ھۆسنارخان پانقۇزماپتۇ، دېگەندەك گەپلەر تېرىلىپ كېتىدۇ، شۇڭا سېنى دوختۇرخانىغا ئاپىرىپ تەكشۈرتىمەن.

— نېمىشقا ئەمدى؟ — ئاسىيە ئاتىرىپ كەتتى، — مەندە كېسەل بولمىسا.

— سېنىڭ ئەندىكىڭ ئاتتىن يىقىلىپ يىرتىلدىمۇ ياكى بىر غېرىچ پاتاڭدا يىرتىلدىمۇ، شۇنى ئېنىقلايمىز، دوختۇرلار بىرلا تەكشۈرۈپ ئېنىقلاپ بېرىدۇ. ئۇنىڭدىن كېيىن خوتەنگە بىللە بېرىپ، ئاتا ـ ئاناڭغا، قولۇم ـ قوشنىلارغا، دوستلىرىڭغا دوختۇرنىڭ خېتىنى كۆرسىتىمىز، شۇندىلا ئۇلار بىزدىن كۆرمەيدىغان بولىدۇ، شۇنداق قىلساق لىللا بولار؟

— ۋاي خۇدايىم، مېنى ئۆلۈۋالسۇن دېمەكچىمۇ؟

— ئۆلۈۋالماقچىمۇ ؟ ئۇنداقتا تېخىمۇ رەسۋاچىلىققا قالىسەن ، ئاتا ـ ئاناڭ ئەل ـ مەھەللە ئىچىدە ياش كۆتۈرەلمەي مەڭگۈ لەنەت ـ نەپرەتكە قالىدۇ ، چۈنكى «ئاسىيەنى دوختۇخانىدا تەكشۈرتمەكچى بوپتىكەن ، ئۆلۈۋاپتۇ» دېسە ، خەقلەر نېمىدەپ ئويلاپ قالار ؟ گېپىمىنىڭ تەكتىنى چۈشەندىڭما ؟ ئەسەت بالام ، ئۆيدىن پۈل ئاچىق ، ئاسىيەنى تەكشۈرتۈپ كېلىمىز .

— ياق ... ياق ، ئانا ، مەن ... مەن پوق يەپتىمەن ، — ئاسىيە يىغلاپ سالدى ، — قەدىردان ھەرقايسىلىرىنى خروئىن ئەتكەسچىلىرى ، «ھۆسنارخان جەننەت نېمەتلىرى ئاشخانىسى» كۆرۈنۈشتە ئاشخانا بولغان بىلەن ، ئەمەلىيەتتە خروئىن تارقىتىش ، سېتىش ئورنى ، سىزنى گۇاڭجۇغا ئەكىرىپ تۇرمىگە تۇتۇپ بېرىدۇ ، دېگەندەك جىق گەپلەرنى قىلغاچقا ، مەن ... مەن ئىشىنىپ كېتىپتىمەن .

— ياخشى ئويلان ، كەتسەڭمۇ ، كەتمىسەڭمۇ ، كۆتۈڭنىڭ پەمىنى جۇپ يۆمىلاق قىسىپ ئاندىن جاۋاب بەر ، ماڭە چىق !

ئاسىيە چىقىپ كەتتى . ئانا ـ بالا ئىككىسى ئاغزىنى تۇتۇپ پىخىلداپ كۈلۈشتى .

— ياۋاللا ، ئانا ، ئەزرائىلغا دەرس بەرگۈدەك كاللا بار جۇمۇ سەندە ، — دېدى ئەسەت ئاپىسىدىن زوقلىنىپ ، — بىردەمدە يىمەكتەك يۇمشىتىۋەتتىڭ .

— ئەمدى خوتەنگە بىر بېرىش توغرا كەلدى ، — ھۆسنارخان ئاستا پىچىرلىدى ، — بۇمۇ راست ئېيىدە كەلگىنى .

— خوتەنگە نېمىشقا بارىمىز ، ئانا ؟

— زۇلئايىنى ئاجراشتۇرغىلى .

— ئۇلار توي قىلغىلى ئەمدىلا ئىككى ئاي بولغان تۇرسا .

— ئىككى كۈن بولغان تەقدىردىمۇ ، قەتئىي ئاجراشتۇرۇۋېتىمەن .

— نېمىشقا ئەمدى ؟

— ھەي مېڭىسىنىڭ سۇيى بار موت ـ موت ، شۇنىڭمۇ تېگىگە

يېتەلمىدىڭما ؟ — ھۆسنارخان ئەسەتىنىڭ پىشانىسىنى نوقۇدى ، — بىرىنچىدىن ، قەدىردان سېنىڭ خوتۇنۇڭنى ئەپلىگەن تۇرسا ، ئىكـ كىنچىدىن ، ئۇ بىزنى سىياسىي جەھەتتىن سېسىتتى ، ئەمدىلىكتە ئۇ بىزنىڭ يەنىلا كۆيۈ ئوغۇلمىز بولسا خەتەرلىكمۇ ـ ئەمەسمۇ ؟ — ھۆسنارخان ئورنىدىن تۇرۇپ ئىشىك تەرەپكە ماڭدى .

— توغرا ، بۇ تەرىپىگە سەل قارىغىلى بولمايدىكەن ، — ئەسەت ئېمىدىندۇر ئىككىلەندى ، — ئانا ، ئەگەر ئاسىيە قېچىپ كەتسە قانداق قىلارمىز ؟

— دېۋەڭ ، — ھۆسنارخان ئوغلىغا سىڭاريان قارىدى ، — شۇنىڭغىمۇ ئەقلىڭ يەتمىدىما ؟ ئۇنىڭغا ھېلىقى ھۇنەرنى ئۆگىتىپ قويساڭ ، بوسۇغىدىن كەتمىگەن ئىتتەك ھېچ يەرگە بارالمايدۇ . ئۇ دېگەن ھەقسىز مەدىكار .

بۇ غەلىتە سۆھبەتتىن ئۇچ كۈن ئۆتكەندە ، غەزەپ ئوغلىنى ئىچكەن ھۆسنارخان خوتەنگە يۈرۈپ كەتتى .

يىگىرمە ئىككىنچى باب

ئابلىپىز بىلەن ھۆسنارخان جىنايى ئىشلار ساقچى ئەترىتىنىڭ ئىشخانىسىدا پەس ئاۋازدا كۆسۈرلاشماقتا ئىدى . ھۆسنارخان ، قەدىرداننىڭ ئوغلىنىڭ خوتۇنىغا چىقىلىغانلىقى ، ئۆزىدىگە «ئەتكەسچى» دەپ بەتنام چاپلىغانلىقى ، لېكىن قەدىردان ئۆزى نەچچە يىللاردىن بېرى چېكىدىغانلىقى ھەم شۇنى سېتىپ بېيىغانلىقى ئوتتۇرىغا قويدى . خىزمەت كۆرسىتىش پەيتىنىڭ يېتىپ كەلگەنلىكىنى ھېس قىلغان ئابلىپىزنىڭ سەل سەپكۇنى بار سېمىز قارىمۇتۇق يۈزى جىددىيلەشكەنلىكىدىن داتلاشقان مىس تەلەڭگىدەك داغ ـ داغ بولۇپ كەتتى .

— بۇ لۇكچەكنىڭ ئەسەتىنىڭ خوتۇنىغا چېقىلغانلىقى ھەققىدە بىرەر ئىسپات بارمۇ ؟ — دېدى ئابلىپىز بېلىدىكى تاپانچىسىنى سىلاپ قويۇپ ، — قارا بۇ گۇيىنىڭ تەلۈنلىكىنى ، ئۆزىنىڭ قېيىنئاكىسىنىڭ خوتۇنىغىمۇ كۆز قىزارتقىنىنى .

— مانا بۇ ئاسىيە يېزىپ بەرگەن ئىسپات ، — ھۆسنارخان قول پوپكىسىدىن تۆت قاتلانغان قەغەزنى ئېلىپ بەردى ، — قارىسىلا ، جۇجاڭ ، بۇ قىزنىڭ يىغىسى ئادەمنىڭ ئىچىنى سىيرىلىدۇرۇۋېتىدۇ .

— ھۇي ، بۇ قەدىردان بىلەن زۇلئاينىڭ تويى بولىدىغان چاغدىكى ئىشكەنغۇ ، — ئابلىپىز خەتنى ئوستەلگە قويدى ، — قارا ماۋۇ مۇناپىقنى ، سىڭلىسى بىلەن توي قىلىش ئارىلىقىدا قېيىنئاكىسىنىڭ يۇرۇۋاتقان قىزىغا چېقىلغانلىقىنى .

— مېنىڭمۇ ئاچچىقىم كېلىۋاتقىنى شۇ ئەمەسمۇ ، — ھۆسنارخان قاينام سۆزلىمەكتە ئىدى ، — ئاسىيەنى «ھازىر ياتاقتا

ئەسەت كەلمەكچى» دەپ ئالداپ ئەكىرىپ ، سوغۇق ئىچىملىككە ئۇيقۇ دورىسى ئارىلاشتۇرۇپ ئىچۈرۈپ ، ئىككى كۈن ياتاقتىن چىقارماي بىللە يېتىپتۇ ئەمەسمۇ .

— سىلىچە بۇ ئىشنى قانداق بىر تەرەپ قىلساق بولا ؟ — ھۆسنارخاننىڭ ئاغزىدىكى گېپى بىلەن كۆڭلىدىكى مەقسىتى تولا هاللاردا ئوخشىمىغاچقا ، ئابلىپىز كوچىلاپ سورىدى ، — بىر ئىشى باسقۇنچىلىققا ، يەنە بىر ئىشى بولسا قانۇنغا...

— هازىرچە قىزىمنى ئاجراشتۇرۇۋالسامىلا بولدى ، — قەدىردان دېگەن شاۋچىنى سولىتىۋەتكۈم يوق ، ئۇ نېمىلا بولسا زۇلئاي ياخشى كۆرىدىغان ئەر .

— چۈشەندىم ، ئۇنداقتا هازىر زۇلئاينى تامباغقا ئەكەتكۈلىرى بار ئوخشىمامدۇ ؟

— هەبەللى ، قىزىمنى ئاۋۋال ئەكىلىۋېلىپ ، ئاندىن ئۇلار بىلەن سوتلىشىمەن .

ھۆسنارخان بىلەن ئابلىپىز ئىككىسى ناهىيەلىك پارتكوم ئا-ئىلىلىكلەر قورۇسى ئورۇنلاشقان چوڭ هويلىغا باردى . ئابلىپىز تاملىرىغا ناۋات رەڭ چاقچۇق چاپلانغان چەتتىكى قورۇنىڭ دەرۋازا هالقىسىنى ئۇرۇشى ، دەرۋازا ئېچىلىپ زۇلئاي چىقتى . ئۇ : «ئانا» دېگىنىچە يۈگۈرۈپ كېلىپ ھۆسنارخاننى قۇچاقلىدى . ئاڭ-غىچە قەدىردانمۇ دەرۋازا ئالدىدا پەيدا بولدى .

— ئانا ، هارمىسىلا ، ئوبدان تۇردىلىما ؟ — قەدىردان ھۆس-نارخاننىڭ چىرايىدىن ئەيمىنىپ تۇراتتى ، — يۈرسىلە ، ئۆيگە كىرىلى ، ئۇسساپمۇ قالغانلا ؟

— مەن ئۆيۈڭگە كىرمەيمەن ، هۆي يۈزسىز ! — قەدىردان بىلەن زۇلئاي تىكىلىپلا قالدى ، — سەن ئاسىيەگە نېمىلەرنى دېدىڭ - هە ، بىزنى ئەتكەسچى ، خروئىنچى ، «جەننەت نېمەتلە-رى» ئۇندىغەي ، مۇندىغەي دەپ ، بىزنى قولغا ئالدۇرماقچى بول-دۇڭما ؟ تېخى ئەسەتىنىڭ ئايالى ئاسىيەنى مېهمانخانا ياتقىغا سولە-ۋېلىپ ئىككى - ئۈچ كۈن بىللە يېتىپسەن ، سېنىڭ نەرىڭ ئادەم ،

ھەي ئىپلاس ! ئاسىيە بىلەن بىللە ياتتىڭمۇ - ياتمىدىڭ ، مۇشۇنىڭ-غىلا جاۋاب بېرە ؟

— ئانا ، خاپا بولمىسىلا ، بۇ ئىشلارنى ئايرىم پاراڭلىشايلى ، بولامدۇ ؟

— زادى بىللە ياتتىڭمۇ - يوق ؟

— بۇنى بىر ئېغىز گەپ بىلەن چۈشەندۈرگىلى بولمايدۇ .

— بىر ئېغىز بىلەن ياكى ئون ئېغىز بىلەن چۈشەندۈر ، ھەتتا مىڭ ئېغىز بىلەن چۈشەندۈر ، شۇنداق ئىش بولغانمۇ - يوق ؟

— بولغان !

— ئاڭلىدىلىما ، ئابلىپىز جۈجاڭ ؟ — ھۆسنارخان قىزغا قاردى ، — ھوي دەيۈز ، ئەرگە دۈم چۈشكەن ئاچ پاقا ، ئۇ ئامراق ئېرىڭ ئاكاڭنىڭ خوتۇنىنى كۆلگە پۈچىلاپتۇ ئەمەسما ، يۈر ماڭ ، يەنە تارتىشىسەنغۇ ؟

— سېنىڭ بىلەن سوتتا بىر نېمە دېيىشەيلى ، — دېدى ئابلىپىز قولىنى جونۈپ ، — سېنىڭ توقسىنىڭ تولدى .

ھۆسنارخان بىلەن ئابلىپىز زۈلئايىنى ئالدىغا سېلىپ ئەكەتتى . ئەتىسى ئەتىگەندە ئاببىاس كاتىپى كەرىمنى ئېلىپ ، ماشىنىسى بىلەن تامباغقا باردى . ئاببىاس بىلەن كەرىم خۇددى پىلىموتنىڭ ئوقىدەك چىقىۋاتقان ھاياسىز گەپلەر دەستىدىن قۇلىقى گاس بولۇپ قالغىلى تاسلا قالدى . پەقەت ئۇلارنىڭ ئېسىدە قالغىنى : «قەدىردان دېگەن ھىشىق ئوغلۇمنىڭ خوتۇنى بىلەن ئويىنىدى» ، «بىزنى يامان كۆرسىتىپ سولىتىۋەتمەكچى بولدى» ، «بىزنىڭ ئاشخانىمىزنىڭ نامىنى بۇلغىدى» دېگەنلەردىن ئىبارەت ئىدى . ئاببىاس بىلەن كەرىم ئۆيدىن پالاق - پۇلۇق قىلىپ تالاغا چىقتى - دە ، ئۆزلىرىنى ماشىنىغا ئارانلا ئالدى . ماشىنا ئوت ئېلىپ ئەمدىلا قوزغىلىشى ، قورۇ ئىچىدىن ھۆسنارخانىڭ مايمۇنەك سەت چىرقىرىشى ئاڭلاندى :

— ۋاي جېنىم ، زۈلئاي قېچىپتۇ ، ئەرگە دۈم چۈشكەن جالاپ قېچىپتۇ ! ھۇ بېشىنى يەيدىغان پاسكىنا ، ئۆگزىدىن تاشلىۋەتسە

توپتەك قاڭقىيدىغان جالاپ ، مېنىڭ يۈزۈمنى تاپلىما تېزەك قىلـ
ىدىڭغۇ رەسۋا ، قان قۇسۇپ ئۆلەرسەن ، پۈتلىشىپ يۇلۇنۇڭ ئۇزۇـ
لۇپ كېتەر ئىلاھىم !

ئاربىدىن ئىككى كۈن ئۆتۈپ ، ئاببىاس سوتنىڭ چاقىرىق قەغـ
ىزىنى تاپشۇرۇۋالدى . ئۇ كۈنى ئاببىاسنىڭ ماشىنىسىنىڭ ماي تەڭـ
ىنىسى ئېقىپ قېلىپ رېمونتخانىدا ئىدى . شۇڭا ، ئاببىاس ، خەيرىـ
گۈل ، زۇلئاي ، قەدىردانلار ناھىيەلىك پارتكوم ئالدىدىكى بېكەتـ
تىن ئاپتوبۇسقا چىقتى . كاتتىپ كەرىمۇ رېمونتخانىغا بېرىش ئۈـ
چۈن ماشىنىغا چىقىۋالدى . لېكىن ، ئاپتوبۇس گۈلباغ بېكەتتە
توختىشى ، ھۆسنارخان ، ئابلىمىزلار چىقتى . بۇ ئازازۇل خوتۇن
ئادەملەرنى ئىتتىرىپ ـ يېقىتىپ ئۇچقاندەك كەلدى ـ دە ، زۇلئايـ
نىڭ چېچىنى قاماللىدى ، زۇلئايمۇ چىرقىراپ ماشىنا ئىچىنى
بېشىغا كىيدى .

— ھۇ پاسكىنا ، ئۇلۇشكۇن قېچىپ كېتىپ ، ئېشىكىڭ تۆت
چىشلىق بولدىما ؟ مېنىڭ يۈزۈمنى پوق قىلدىڭغۇ ، پاخپاق .

ماشىنا ئىچىدىكى قىيا ـ چىيادىن ئاچچىقى كەلگەن شوپۇر
يۇگۇرۇپ كەلدى ـ دە ، قوللىرىنى شىلتىپ ۋارقىراپ كەتتى :

— بۇ جەڭگى ـ جېدەل قىلمىغان ئىت بازىرى ئەمەس ،
ماشىنىدىن چۈشۈپ كېتىڭلار !

ماشىنا ئىچى جىمىدى ، لېكىن شوپۇر ئورنىغا بېرىپ ئەمدىلا
ئولتۇرۇشى ، ماشىنا ئىچىدە يەنە بوران كۆتۈرۈلدى . چۈنكى ،
ھۆسنارخان ماشىنىنىڭ ئارقىسىدىن يۇگۇرۇپ كەلگەنچە كاتتىپ
كەرىمنىڭ چېچىنى قاماللىۋالغانىدى :

— ھوي دوشۇسىڭ[1] تاز ، ئۇلۇشكۇن مېنى گەپكە تۇتۇپ ،
قىزىمنى قاچۇرۇۋەتكەن سەنغۇ ؟ سەن دوشۇسىڭ تاز ھېلىغۇ پۆپۈـ
چەكلىرىڭنى قاپقارا مايلىۋاپسەن ، بىر قازان مايغا چىلىۋالساڭمۇ ،
سەندەك دوشۇسىڭ تازنى تونۇيالايمەن .

ئاپتوبۇستىكى ئادەملەرنىڭ ھەزىلىرى مەسخىرە بىلەن كۈلسە ،

---

[1] دوشۇسىڭ — داشۇسىڭ (ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى) دېمەكچى .

بەزىلىرى غودۇكشىپ نارازىلىقىنى بىلدۈرۈشتى ، ھەتتا بەزىلەر : «قانداق دېگەن مەدەنىيەتسىز نېمىلەر بۇ !» دەپ ۋارقىراشتى . ھۆسنارخان بىلەن بىللە ئاپتوبۇسقا چىققىنىدىن نومۇستا قىزىرىپ كەتكەن ئابلىپىز ھۆسنارخاننى بىلىكىدىن تارتىپ ئېلىپ كەتتى . ئۇلارنىڭ ھەممىسى ناھىيەلىك سوت مەھكىمىسىنىڭ ئالدىغا كەلگەندە ماشىنىدىن چۈشۈشتى . سوت باشلىقى كامال نىياز ئابباسنى ئايرىم چاقىرىپ قۇلىقىغا كۈسۈرلىدى :

— ئا بۇجاڭ ، ھەرقايسىلىرى بۇ خوتۇن بىلەن تەڭ بولالمايدىلا ، بۇ ئىنتايىن بېشىم ، ئاغزى ئەسكى ئازازۇل خوتۇن . شۇڭا ، قىزىنى بېرىۋېتىپلا قۇتۇلسىلا .

— بولىدۇ ، بولىدۇ ، مەن ئانىسى بىلەن قەدىرداغا ئېيتاي .

ئابباسنىڭ مەسلىھەتىنى ئاڭلىغان خەيرىگۈل بىلەن قەدىردان دەرھاللا قېتىلدى . بۇ نىكاھ ماجىراسى سوت ئېچىلمايلا ، سوت سىرتىدا ھەل بولغان بولسىمۇ ، زۇلئاي ۋارقىراپ يىغلاپ سوت مەيدانىنى بېشىغا كىيدى ، ھەممىنىڭ دىققىتى زۇلئايغا مەركەزلەشتى .

— ھۆرمەتلىك سوتچىلار ، سوت باشلىقى ، مېنى ئانامغا قېتىپ بەرسەڭلا ، مېنىڭ كەلگۈسى ئىستىقبالىم نېمە بولىدۇ ؟ — زۇلئاي كۆزلىرىنى ئۇۋۇلاپ ، ھەدەپ ئېسەدىمەكتە ئىدى ، — يولدىشىم ئىككىمىزنىڭ مۇناسىۋىتى ياخشى ، مەن ھەرگىز ئاجراشمايمەن .

— ھەي ئەر سارىڭى ، ئۇرۇمچىدىن ساڭا پايتىمىسىنى تەتۇر ئورىغاندىن بىرەرى چىقماسما ، يالاندا ؟

سوت ئەھلى ۋە باشقىلار «ھۇ !» دېيىشىپ ئاغزىلىرىنى تۇتۇپ قېلىشتى .

— بولدى ، مەن بۇ قانجۇقنى ئۆلگەنگە چىقىرىۋەتتىم ، تويىنىڭ پۇتۇن چىقىمىنى تۆلىسۇن ، — ۋارقىرىدى ھۆسنارخان ، — ھۇ ئاناڭنى ، ئاقچى ، سەن جالاپتى بىر نېمەمنى ئاغرىتىپ تۇغقۇچە ، ئاقىلىققا چىقىپ يوغانغىنا چىچىپ قويسامچۇ !

ھەممە ئادەم ئاغزىلىرىنى تۇتقانچە ئاستا ـ ئاستا تارقاپ كېـ
تىشتى . ئەمما ، شۇ كۈنى كەچتە ئابلىپىز تامباغدىكى ھۆسنارخاـ
نىڭ ئۆيىگە كەلدى ، بىراق ئۇلار ئۆيدە پاراڭلاشماي ، باغقا كىرىپ
كەتتى ، ئابلىپىز قاتمۇ قات قەغەزلەرگە ئورالغان كاللەك بىر
نېمىنى ھۆسنارخانغا تۇتقۇزدى .

— ئاران مۇشۇما ؟ — پىچىرلىدى ھۆسنارخان ، — 50 گىرام
كەلمەيدىغان ئوخشىمامدا ؟

— 42 گىرام ، ھازىر ساپلا چېكىدىغانلار تۇتۇلۇۋاتقاچقا ،
ئۇلارنىڭ يانچۇقلىرىدىن ئازارلا بىر ـ ئىككى گىرامدىن چىقـ
ىدىكەن ، — ئابلىپىز ئەتراپىغا قاراپ قويدى ، — ساتىدىغانلار
تۇتۇلسا خېلىلا جىق بىر نېمە يىغۋالغىلى بولاتتى ، بولۇپمۇ
26 ـ ئىيۇن «زەھەر تاشلاش كۈنى»دە ئىشلىرىمىز ئاجايىپ كۆـ
ڭۈلدىكىدەك بولىدۇ .

— ئالدىنقىسىنىڭ پۇلىنى ئەۋەتىپ بەرگەنتىم ، كۆڭۈللىرى
تىنغاندۇ ؟

— بولدى ، بولدى ، — ئابلىپىز قولىنى شىلتىدى ، — بىر
نەچچە يىلدىن بېرى ھەمكارلىشىپ كېلىۋاتىمىز ، بىر ـ بىرىمىزگە
ئىشەنمىسەك بولامدۇ ـ ھە ، ئۇرۇمچىگە قاچان ماڭىدىلا ؟

— ئابباس بۇجاڭدىن توي چىقىملىرىنى ئۈندۈرۈۋېلىپ ئاندىن
ماڭىمەن ، — ھۆسنارخاننىڭ كۆڭلىدىن تۇيۇقسىزلا بىر ئىش
كەچتى ، — ئۆتكەندە تاقىرباش ، سەل دۆكرەك ، 40 نەچچە ياشلار ـ
دىكى بىر ئادەم ئاشخانىمىزغا كىرىپ : «مەن داۋاملىق قەدىردان
دېگەن بالىدىن خروئىن ئالاتتىم . ئۇ بالا ، قېيىنئاناڭ ھۆسنارخانغا
ئېچكىرىدىن خروئىن كېلىپ تۇرىدۇ ، مەن شۇنىڭدىن ئېلىپ بې ـ
رەي ، دەپ ، مەندىن خېلىلا جىق پۇل ئالغانىدى ، خەۋەرلىرىدە
بارمىكىن» دەيدۇ ، بىزنىڭ بالىلار ئۇرۇپ چىقىرىۋەتتى .

— بىر بولسا ئۇ سىلىنى چېكىپ بېقىشقا كەلگەن ، يەنە بىر
پەرەز ، ئۇ قەدىردانغا قەرزدار ، شۇڭا سىلىنىڭ قوللىرى بىلەن
قەدىردانىنى يوقاتماقچى بولغان .

— شۇنداقتىمۇ ، قارا بۇ ئىپلاس ئايپاڭباش دۆكنى...

ھۆسنارخان بىلەن جىنايى ئىشلار ساقچى ئەترىتىنىڭ باشلىقى ئابلىپىز ئىككىسى ئايپاڭباش دۆڭ توغرۇلۇق پاراڭلىشىۋاتقان مۇ-شۇ دەقىقىدە ، ئاباباكرى ئايال كىشىنىڭ چېۋەر قوللىرىسىز ۋەيـ-رانچىلىققا ئايلانغان غېرىبانە ئۆيىدە يالغۇز ھاراق ئىچىپ ئولتۇراتـ-تى . خروئىن زەھىرى ئادەم بەدىنىنى پۈتۈنلەي ئىشغال قىلىپ بولغاندىن كېيىن ، ئۇ ئېلىپ كېلىدىغان ، بۇرۇندىن سۇ ، كۆزدـ-ىن ياش ئاقىدىغان ، كۆپ ئەسنەيدىغان ، بەدەنلەر كىرىشىپ قالـ-ىدىغان ئاسارەتلەر ئىچىدە «ئىش خۇشياقماس» بولۇپ قېلىش ئىنـ-تايىن ئېغىر ئىدى . مانا ھازىر ئاباباكرى بارغانسېرى ھۇرۇنلـ-ىشىپ ، ھۇنەردىن قېلىۋاتاتتى . ئۇ ئاش قالماسلىق ۋە بىرەر چېكىم خروئىنغا پۇل تېپىش ئۈچۈنلا ئارىلاپ ـ ئارىلاپ بازارغا چىقاتتى . گۆش توپ سېتىش بازارلىرىغا بېرىشقا ئېرىنىپ ، كاۋاپچى باللارغا پۇل بېرىپ قويىاتتى . ئۇلار گۆش ، جىگەر ، ئۇچەي ، بۇرەكلەردىن قانچە پۇلدىن ئېلىپ ، قانچىلىكىنى قايرىۋالدى ، ئۇنىڭدىن كارى يوق ئىدى . ئۇ كەچتە ئىشتىن چۈشۈپ ، غەللىدىكى پۇلنى ھېسابـ-لاپ بىر كۈنلۈك تامىقى ئۈچۈن بەش يۈەن (ئىككى نان ، بىر سۈيۇقئاش) ، دەسمايىگە بىرەر يۈز يۈەن ئېلىپ قېلىپ ، قالغىنىغا بىر سەرەڭگىلىك ياكى ئىككى سەرەڭگىلىك خروئىن سېتىۋالاتتى ، بولمىسا سەكرات ئازابىدىن بەتتەر قىينىلىپ كېتەتتى . ئۇ بىر كېچىسى يول توسۇپ بۇلاڭچىلىق قىلىپ باقماقچى بولدى ، بىراق پاقا يىلاننىڭ ئالدىنى توسقاندەك بىر ئىش يۈز بەردى . ھېلىقى سومكا كۆتۈرۈۋالغان توغراقتەك ئادەم بىر تەپكەنىدى ، ئاباباكرى ئالدىنى قاماللىغانچە ئىنجىقلاپ دۈملا چۈشتى . ئۇ شۇ يانقانچە ئۇچ كۈن ياتتى ، دوۋسۇنى قاپقارا قان ئۆيۈپ ئىششىپ كەتكەنىدى . قىسقىسى ، ئۇنىڭ بارلىق ئەخمىقانە ھەرىكەتلىرى خروئىن ئۈچۈن بولۇۋاتاتتى . قەدىردانىنى قېيىنئانىسى ھۆسنارخانىڭ قولى بىلەن سولىتىۋېتىش سۈيىقەستىمۇ ئۆزىگە يېنىپ قالدى . تاياق زەربىسىدە بىرنەچچە كۈن ئورنىدىن تۇرالمىدى ، قىزى مېھرىبانىڭ مېھمانخا-

نىسىنى بىر كىچە ئاختۇرۇپ ھېچنېمە تاپالمىدى .

بىراق ، ئابابەكرى قەدىر داندا خروئىن بارلىقىغا چوقۇم ئىشەنەتتى . ھېلىقى بىر قىشتا ، 4000 — 5000 يۈەنلىك مونەك خروئىننى تۇنقۇزۇپ قويغاندىلا ، ئۇ ھەممىنى پەملەپ بولغاندى . ئۇندىن كېيىن ھۆسنارخان بىلەن گۈاڭجۇغا بېرىپ خروئىن سودىسى بىلەن شۇغۇللاندى . خروئىن چەككۈچىلەردىن ئۆز غېمىنى قىلمايدىغان كىم بار ؟ چۈنكى ئۇ بولمىسا جانغا تاقىلىدىغانلىقى ئېنىقلىغۇ ، ئەمىسە قەدىر داننىڭ خروئىنى زادى نەدە ؟ !

ئابابەكرى سىركايىغا يېرىم قۇيۇلغان ئاق ھاراقنى غورتۇلدىتىپ ئىچىۋەتتى . ئۇنىڭ مېڭىسى سەل ئېچىلغاندەك بولدى ۋە بىردىنلا قىزى مېھرىبان بىلەن قەدىر دان ياتىدىغان «كاتتا ھۇجرا» كۆز ئالدىغا كېلىشى ھامان ، پىت كۆزلىرى چەكچىيىپ ، ئۇيۇقتەكى يۇيۇقسىز قاچىغا تىكىلىپ قالدى ، راست ، ئۇ ھۇجرىنى قانداق قىلغاندا بىرەر كۈن مېھرىبانسىز قالدۇرغىلى بولار ؟ توغرا ، نىقابلىنىپ كىرىپ ، مېھرىبانىنىڭ بېشىغا بىر كالتەك ئۇرۇپلا ھوشسىزلاندۇرسا بولمىدىمۇ ! يا ... ياق ، بولمايدىكەن ، دەرۋازا تۈۋىدىكى قاراۋۇل ھويلىغا كىرىدى ، كىم چىقتى ، زەن سېلىپ تۇرسا ... بۇ ... بۇ ... ئاسانلا تۈتۈلۈپ قالمامدۇ كىشى ! ئەگەر ئېغىر مەست بولۇۋېلىپ ، ئاشۇ ھۇجرىدا ياتىمەن دەپ تۇرۇۋالسا-چۇ ؟ ياق ، مېھرىبان ئەقىللىق قىز ، ئاسانلا گۇمانلىنىپ قالىدۇ . تېخى دادىسىنى كارىۋاتتا ياتقۇزۇپ قويۇپ ، ئۆزى پەسكە ئورۇن سېلىپ يېتىشى مۇمكىن . چۈنكى ، ئابابەكرى قىزىغا بەش قولدەك ئايان !

ئابابەكرى ئۇيان ئويلا ، بۇيان ئويلا ، ئاخىر تېلېۋىزورلاردا كۆپ كۆرگەن ئۇخلىتىش دورىسىنىڭ ئەڭ ئۈنۈملۈك چارە ئىكەنلىكىنى ئويلاپ تاپتى ، لېكىن ئۇ دورىنى نەدىن تېپىش كېرەك ؟ چوقۇم خروئىن سانقانلاردا بولۇشى مۇمكىن . ئەگەر پۇللا بولسا ، ئۇلاردىن خروئىنىدىن تارتىپ ، گىلدىكباش كۇمىلىچى ، ئۇيقۇ دورىسى ، نەشە ، روھلاندۇرۇش ئوكۇللىرىغىچە تېپىلىدۇ .

ئاباباكرى ئويقو دورىسىنىڭ ئامالىنى قىلالماي ، ئاردىدىن بىر ھەپتە ئوتتوپ كەتتى . ئەگەر مۇشۇ كۈنلەردە قەدىردان كېلىپ قالسا ، نازۇك پىلانلىرىنى ئەملگە ئاشۇرماق تەس بولۇپ قالاتتى ، شۇڭا : «قەدىردان كەلدىمۇ - يوق» دېگەن گۇمان بىلەن بىر كۈنى «ھۆسنارخان جەننەت نېمەتلىرى ئاشخانىسى» ئەتراپىنى ئايلىنىپ يۈردى . كاسسىدا يېيىلىپ ئولتۇرغان كېلەڭسىز خوتۇن ھۆسنار-خاننى يىراقتىن كۆرۈپ ، خوتەندىن قايتىپ كەلگەنلىكىنى بىلدى ، لېكىن قەدىردان بىلەن زۇلئاينىڭ كەلگەن - كەلمىگەنلىكىنى بىلەلمىدى . شۇڭا ، ئۇ ئاشخانىدىن تاماق يەپ چىقىۋاتقانلاردىن چاندۇرماي سورىدى :

— مەشھەدە «بالا سەيگۈيۈەن» دېگەن بىرى بارمىش ، — دېدى ئاباباكرى كۈچۈكلىنىپ ، — مەندە ساتىدىغان قاق بار ئىدى مانا .

— ھازىرچۇ قاراڭ ، ئاكا ، — دېدى ياشقىنا بىر بالا ، — مەندە «قاق» بار دېمەي ، مەندە «ئاق» بار دېسىڭىز ، «بالا سەيگۈ-يۈەن» قانات ياساپ ئۇچۇپ چىقىدۇ .

يىگىت ئىككى قولىنى قانىتىڭ لەپىڭلىتىپ ، قۇشنىڭ ئۇچ-قىنىنى دورىشى ، ئەتراپتىكىلەر پاراققىدە كۈلۈشۈپ كېتىشتى . ئەمما ، ئۇلارنىڭ ئاردىسىدا كېلىۋاتقان ھېلىمجان ئاۋاق بىلەن نۇر-مەت پاكار ئاباباكرىنى چەتكە تارتتى .

— ئاكا ، بىز سىلى ئىزدىگەن «بالا سەيگۈيۈەن»نىڭ يېقىن ئاغىنىلىرى ، — ھېلىمجان ئاۋاق ئاباباكرىنىڭ مۇرىسىگە ئۇرۇپ قويدى ، — قانچىلىك قاقلىرى بولسا مانا بىز سېتىپ بېرەيلى .

— ئۇنداقتا ، «بالا سەيگۈيۈەن» يوقكەن - دە ؟

— ئۇ خوتەندە ، تېخى كەلمىدى .

— بۇگۈن ئەسەت ئەرۋاھتىن ئاڭلىشىمچە ، — دېدى نۇرمەت پاكار ، — پات يېقىندا قەدىردان بىلەن زۇلئاينى قايتۇرۇپ ئەكەل-گۈدەك .

— مېنىڭ 20 ماشىنا مېلىم يولدا كېلىۋاتىدۇ ، — ئاباباكرى ئەتراپىغا قاراپ قويدى ، — مەن «بالا سەيگۈيۈەن»گە ساقلالماي-

مەن ، ئەتە سىلەر بىلەن ئالاقىلىشاي ، بولامدۇ ؟

— بولىدۇ ، ئاكا ، «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»نىڭ بەشىنچى قەۋىتىگە چىقىپ ، ھېلىمجان بىلەن نۇرمەت دېسىگىز ، ھەممىسى ياتقىمىزنى كۆرسىتىپ قويىدۇ .

ھېلىمجان ئاۋاق ، نۇرمەت پاكار ئىككىسى ئاتابەكرى بىلەن خوشلىشىپ ئەمدىلا مېڭىشى ، زوھۇر گاسىيا بىرنەچچە ئادەملىرىنى باشلاپ ئۇلارنىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ كەتتى . يۇرىكى جىغلا قىلىپ قالغان ئىككى ئاغىنە بىر ـ بىرىگە قاراشتى .

— بىر يىلى قەدىردان ئۇچۇن «قوڭۇرتاش» شىركىتى توپ سېتىش بازىرىنى قانغا بويىغان زوھۇر گاسىياغۇ .

— تونۇدۇم ، — نۇرمەت بېشىنى لىڭشىتتى ، — شۇندىن بېرى مەتتۇرغۇن شىلىم ، تۇرسۇن كاللا ، نۇرادىل پاناقلار يوقاپلا كەتتىغۇ ، ئىچكىرىدىن كەلگەنلەرمۇ بىلمەيدىكەن .

— ئۇلارنى يۇنىنەنگە بارغانلاردىن كۆرگەنلەر بارمىش ، خرو- ئىن ئەتكەسچىلىرى ئۇچۇن ئىشلەۋاتقان ئوخشايدۇ .

— ئەمىسە زوھۇر گاسىيانىڭ يېقىن چاپانچىلىرى بولغان غەيرەت جاڭدۇ ، ئەبەي گىتار ، ئەيسا خېنەنجىرلەرمۇ يۇنىنەنگە كەتـ- كەنمىدۇ ؟

— ياقەي ، — ھېلىمجان باش چايقىدى ، — ئۇلار ھازىر بېيجىڭدىكەن ، ئەمما كونا كەسپىنى تاشلىماپتۇ .

— ئەمىسە بىر كۈنى بولمىسا بىر كۈنى بېشىنى يەيدـ- كەن ـ دە ، ھەي قارا ، — نۇرمەت ھېلىمجاننى جەينەكلىدى ، — زوھۇرگاسىيا «جەننەت نېمەتلىرى»گە كىرىپ كەتتى .

— ئۇلار ھۆسنارخاندىن «ئاق تاماكا» ئېلىشى مۇمكىن ، بولمىسا قەدىردانىنى ئىزدەيدۇ .

زوھۇرگاسىيا ئۇلپەتلىرى بىلەن ئاشخانىغا كىردى ـ دە ، پەشتاختىنىڭ ئالدىدا توختىدى . چىرايىدا قان دىدارى قالمىغان ھۆسنارخان ئورنىدىن تۇرۇپ ، سۇس تىترىگىنىچە قول قوۋۇشتۇـ رۇپ تۇردى . شۇ تۇرقىدا زوھۇرگاسىيا : «كاسسىدىكى پۇلنى

چىقار» دېسە ، خۇش بولۇپ ئېلىپ بېرىشى كېرەككى ، قاپىقىنى تۇرۇشكە بولمايتتى ، شۇنداقتىمۇ ھۆسنارخان خۇشامەت قىلىشقا ئۇلگۈردى :

— ۋىييەي ، زوھۇر پالۋاننىمكەنغۇ بۇ ، نېمە يېيىشىدىلا ، بۇگۈن ھەرقايسىلىرىنى بىر قوللۇق كۆتۈۋالمىسام بولمايدۇ ، پايە قەدەملىرىگە مۇبارەك بولسۇن .

— بىز تاماق يېگىلى كەلمىدۇق ، — زوھۇرگاسىيانىڭ ئاۋازى بەك سۇرلۇك ئىدى ، — قەدىردان ئىنىمىزنى يوقلاپ كەلگەنىدۇق ، ئاشلىساق ، ئۇنىڭغا قىزلىرىنى بېرىپلا .

— ۋاي شۇنداق بولمامدىغان ، مەن ئۇنىڭ ئۆز ئاغىسىدىنمۇ...

— بولدى ، بولدى ، — زوھۇرگاسىيا گەپنىڭ بېلىگە تەپتى ، — ئۇ بارمۇ - يوق ؟

— خوتۇنى بىلەن خوتەنگە كەتكەن ، تېخى كەلمىدى .

— بۇگۈن ئاغىنىلەر ھاراق ئىچىپ ئولتۇرۇپ ئۇ ئىنىمىزنى ئەسلەپ قالدۇق ، — زوھۇرگاسىيا ئالقىنىنى پەشتاختىغا پاققىدە قويۇشى ، ھۆسنارخان چۆچۈپ كەتتى ، — قەدىردان قولى ئوچۇق مەرد يېتىمىتى ، شۇڭا ئۇنى ئاتايىتەن يوقلاپ كېلىشىمىز .

— ۋاي بەك ئوبدان بوپتۇ ، ئەمدى بىردەم ئولتۇرۇشۇپ بەرسىلە ، ئاران بىر كەلگەندە ، — ھۆسنارخان پەشتاختىدىن چەمپ پالاقلىغىلى تۇردى ، — بىرەر قېتىم بولسىمۇ خىزمەتلىرىنى قىلىۋالاي .

زوھۇرگاسىيا ئۇلپەتلىرىنى باشلاپ ، خوشمۇ دېمەي قايتتى . لېكىن ، ئىشىك ئالدىغا كەلگەندە ئارقىسىغا قايرىلىپ ، ھۆسنارخانغا تىكىلدى :

— سىلىنى خىلىلا يامان خوتۇن دەپ ئاشلايمەنغۇ ؟

— ياق ، ياق ، زوھۇر پالۋانىم ، ئۇلار سىلىگە چاقچاق قىپتۇ ، — ھۆسنارخان يوغان ئەمچەكلىرىنىڭ ئۈستىگە قوللىرىنى قويدى ، — دۇنيادا ياخشى خوتۇن بولار ، مەندەك بولار .

— شۇنداقمۇ ؟ ئەمسە ياخشى ، ئەمما كىمكى ياۋاش ئىنىمىز قەدىرداننى بوزەك قىلىمەن دەيدىكەن ، مەندىن رەنجىپ يۈرمىسۇن .

زوھۇرگاسىيا ئۇلپەتلىرى بىلەن چىقىپ كەتتى . ھۆسنارخان كۆڭلەك ياقىسىنى كۆتۈرگىنىچە : «پاھ ... پاھ ... پاھ ... » دەپ يېنىپ كىردى ـ دە ، قاتتىق ۋارقىرىدى :

— ئەسەت ، ھاي ئەسەت ! چۆمۈچتە سوغۇق سۇ ئەكەل .

— نېمە ، ئىچەمتىك ؟

— ياقەي ، مەيدەمگە ئاغزىڭدا سۇ پۈركۈ ، جېنىم تۇمشۇقۇمـ دىن چىقىپ كېتىپ ، يەنە قايتىپ كىردى .

زوھۇرگاسىيا ئاشخانىغا كىرىپ كېلىشى بىلەن ، تاماق تەييارـ لاش بۆلۈمىدىكى ئاباق توختى ، كازىم كۆپۈك ، ئەسەت ئەرۋاھ ، ئاسىيە ، يەنە مۇلازىم ئەخمەتلەر دەرھاللا تام تۈۋىدە جىمجىت ئولـ تۇرۇۋالغانىدى . مانا ئەمدىلىكتە ئەركىن تىنىپ ، ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشتى . ھۆسنارخان زوھۇرگاسىيا كېتىپ نەچچە كۈنلەرگىچە ئۆڭسۈلىنى تاپالماي چۆچۈپ ، ئەندىكىپ يۈردى . ئۇ ئابباس بۇجاڭـ دىن توي چىقىمى ئۈچۈن 10 مىڭ يۈەن ئۈندۈرۈپ كېلىپ بولغانـ دىن كېيىنمۇ ، گېلىغا قىلتىرىق تۇرۇپ قالغاندەك بىئارام بولۇپ يۈردى . چۈنكى چاقچاق ، چېۋەر ، قولى ئىشلىق قىزىنى 10 مىڭ يۈەنگە سېتىۋەتكەن بولدى ـ دە ! ئەگەر زۇلئاي بولغان بولسا ، ئاشخانىنىڭ ئاۋاتچىلىقىنى دېمەيلا قويۇڭ ، تاماق يېگۈسى يوق ، قورسىقى توقلارمۇ ، بىر قاچا تاماق ئېلىپ زۇلئاينىڭ قاسىلداپ مېڭىشلىرىغا ، دۈپدۈگىلەك كاسسىلىرىغا ، مۈڭگۈزدەك چىڭ كۆكـ سىلىرىگە ، كالتە يەڭلىرى تېرىسىدە ئېتىلىپ كەتكۈدەك تولغان بىلەكلىرىگە ئېڭەك تىرەپ قاراپ ئولتۇرۇپ كېتىدىغان يىگىتلەر ئازمۇ ؟ ! ھەي ، ھەي... «جەننەت نېمەتلىرى»نىڭ بىر گۈلى ئىدىـ غۇ ! ھۆسنارخاننى ئۇنىڭدىنمۇ بەتتەر بىئارام قىلغىنى ، ئاشۇ قەـ دىردانەدەك بىر سويىمغا يېڭىلىپ قېلىپ ، بارمىقىنى بۇرنىغا تىقىپ قايتىپ كېلىشى بولدى ! پۈتۈن ـ سۈرۈك «جەننەت نېمەتلىرى ئاشخانىسى»نى ئالىقىندا پىرقىرىتىۋاتقان ، چوڭ ـ كىچىك

ئەر ـ ئاياللارنى ئېتىكىدە ئوينىتىۋاتقان بىر خوجايىن ئۆزىنىڭ كۆيۈنۈشلىرىغا تەسلىم بولۇپ دېسە ، بۆشۈكتىكى ، تۆشۈكتىكىلەرنىڭ ھەممىسى كۈلۈشۈپ كېتەر ! مانا ئەمدى زوھۇرگاسىيا كېلىپ ، ھەپتىدىن بېرى ھۆسنارخان نېمە قىلارىنى بىلمەي قالدى . قەدىر-دان تەرەببال كېلىپ قېلىشى ئېھتىمالغا بەك يېقىن . چۈنكى ، زۇلئاينى 10 مىڭ يۈەنگە سېتىۋالغانىكەن ، ھۆسنارخانىنىڭ «ئۇ ـ بۇ» دېيىشكە ھەددىمۇ ؟ قەدىردان بەلكىم : «مەن ئۆز ئالدىمغا ئوقەت قىلىمەن ، 200 مىڭ يۈەننى بەرسىلە» دېيىشى ساتىراشنىڭ ئەينىكىدەك ئېنىقلا بىر ئىش . ئەگەر بەرمىسە ، ئاچچىقىغا پايلىماي سوتقا ئەرز قىلىشتىن يانمايدۇ . ئۇ چاغدا قانۇن ھۆسنارخان ۋە ئۇنىڭ ئاشخانىسىنىڭ توپىسىنى تۇرپانغا سورۇۋېتىدۇ . ئەلۋەتتە ، ھۆكۈمەت قەدىردانىنى «ئەگەشكۈچى» ، ئۇنىڭ ئۈستىگە «مەسىلە پاش قىلغۇچى» دەپ ، يېنىك بىر تەرەپ قىلىدۇ . بولغان زىيان ھۆسنارخانغا قوشلاپ بولىدۇ ، زوھۇر گاسىيا قەدىردانىنىڭ كەلگۈ-سىنى ئاڭلىسىلا يېتىپ كېلىدۇ . خۇدا پاناھىدا ساقلىسۇنكى ، 200 مىڭ يۈەنلىك گېپىنى ئۇ قانخور ئاڭلاپ قالسىلا ، ھۆسنارخانىنىڭ كانىيىنى دەسسەپ تۇرۇپ بىر دەمدىلا قۇستۇرىدۇ ، شۇڭا قەدىردا-نىڭ ئۇرۇمچىگە كېلىشىنى كۈتۈپ تۇرماي ، ئالدىن خېرىدارلىق قىلىش كېرەك ، قىلغاندىمۇ ئۇلار ئېرىپ كەتكۈدەك ھەم دەرھال يولغا چىققۇدەك خۇشامەتنى قامىلاشتۇرۇش كېرەك . كونىلاردىمۇ ، ياشتىكى مۇشتتىن قايتما ، دېگەن گەپ بارغۇ ؟

ھۆسنارخان بىرەر پېشكەللىككە ئۇچرىسا ياكى ھەل قىلالمى-غان دوقالغا دۇچ كەلسە ، دەرھال ئەسەت ئەرۋاھنى چاقىرىپ ، بارمەسلىھەت ئىش قىلاتتى . مانا شۇ تۇرقىدىمۇ ئۇ ئوغلىنى مېھمان-خانىغا چاقىرىپ ، كۆڭلىدىكى ئەندىشە ، كېلىش ئالدىدا تۇرغان خەۋپ ، تاقابىل تۇرۇش چارىلىرى ، قەدىردانىنى ئالداپ ئەكىلىپ قانۇن تورىغا تۈيدۇرماي چۈشۈرۈش ئۇسۇللىرى ، بۇ پىلان ئەمەلگە ئېشىپ بولغۇچە ئىككىسىدىن باشقىسى بىلمەسلىك قاتارلىق سۆيە-قەستلىك ھەرىكەت پىلانى تۇزۇپ چىقتى !

— ئەمسە ، بالام ، خەتنى مۇنداق ياز ، — ھۆسنارخان بىردەم ئويلاندى ، — «جېنىم بالىلىرىم قەدىردان ، زۇلئاي ! كونىلار : ‹ئايال كىشىنىڭ چېچى ئۇزۇن ، ئەقلى قىسقا › دەپ بىكار ئېيتماپتىكەن ، مەن سىلەرنىڭ ئالدىڭلاردا ، قۇدىلارنىڭ ئالدىدا كەچۈرگۈسىز سەت ئىشلارنى قىلىپ قويۇپ ، ئۆز گۆشۈمنى ئۆزۈم يېگۈدەك بولۇۋاتىمەن ، مېنى ئەپۇ قىلىسىلار . قەدىردان ، زۇلئاي ، سىلەر ئۇرۇمچىگە كۆنۈپ قالغان ، بۇ يەردە ئوقەتمۇ ياخشى . شۇڭا ، سەلەرگە ئاتاپ پويىز ئىستانسىسىدىن 86 كىۋادرات مېتىرلىق چوڭ بىر ئاشخانىنى ئېلىپ قويدۇم . كېلىپلا ئىش ماڭدۇرساڭلا بولىدۇ . ئۇ يەر ئىنتايىن ئاۋات ھەم سودىسى ياخشى . ئەلۋەتتە ، مېنىڭ گۇناھىمنى يۇيۇش ئۈچۈن قىلغان بۇ خالىس نىيىتىمنى قۇدىلارمۇ چۈشىنەر ، دەپ ئويلايمەن··· »

ھۆسنارخان ، ئەسەتلەر ئەنە شۇنداق «ئورا» كولاۋاتقاندا ، بىر بولاق ئۇيقۇ دورىسىنى قىممىتىگە سېتىۋالغان ئابابەكرى شاپتۇل ، ئالما ، ئاپپلىسىندە ئىشلەنگەن بىرنەچچە قۇتا سوغۇق ئىچىملىك سېتىۋېلىپ ، سولياۋ خالتىغا سالدى ـ دە ، قىزى مېھرىبانىنىڭ ئۆيىگە ماڭدى . مېھرىبان دادىسىنىڭ قولىدىكى سوۋغاتلىق نەرسىلەرگە قاراپ ھەيرانلا قالدى . چۈنكى ، ئۇنىڭ بىرىنچى قېتىم بىر نەرسە كۆتۈرۈپ كىرىشى ئىدى . قەۋەتلا خۇشال بولۇپ كەتكەن مېھرىبان دادىسىنىڭ قولىدىن سولياۋ خالتىنى ئېلىپ : «رەھمەت ، دادا» دەپ كۆزلىرىگە ياش ئالدى . ھازىر ئۇنىڭ قورسىقىغا يەتتە ئايلىق بولۇپ قالغاچقا ، ھاسىراپ ئارانلا ماڭاتتى .

— مېھرىبان ، قولىڭىزدىكى نەرسىنى توڭلاتقۇغا سېلىپ قويۇڭ ، — دېدى ئابابەكرى مۇلايىملىق بىلەن ، — كەچلىك تاماقتىن كېيىن ئىچىمىز !

— بۇگۈن بۇ نەرسىلەرنى ئەجەب ئەكەلگۈڭىز كېلىپ قاپتۇ ، بېشىڭىزدىن تەمەچ ئوشتۇۋەتسەم بوپتىكەن .

— ۋاي قىزىم ، مەنمۇ شۇ ئۇنچىلىك گىرى ، پىخسىق ئادەملەردىن ئەمەستىم ، ھەممىنى قىلغىنى نامراتچىلىق ، — ئابابەكرى

غەلىتىلا كۆلۈپ قويدى ، — بۇگۈن شاگىرت بىلەن ئىككى قوينىڭ گۆشىنى تۇغەتتۇق ، قارىسام ، بىر كاللەكلا پۇل پايدىسىغا قاپتۇ .

— ھۇنەر ، قىلساڭ ئۇنەر ، دەپ بىكار دېمىگەن ، — مېھرىبان بولەكچىلا خۇشال ئىدى ، — مانا قاراڭە ، بۇگۈن چىداپ ئىككى قوينىڭ گۆشىنى تۇغىتىپتىكەنسىز ، بىرمۇنچە پۇلغا ئىشلەپسىز . خۇشاللىق دېگەن باشقا گەپ ـ دە ، كۆزلىرىڭىزمۇ نۇرلىتىپ ، چىرايىڭىز پارقىراپ كېتىپتۇ .

— قىزىم ، شۇنداق ئۆي پولۇسى يېگۈم بار ، — ئاباباكرى ئورنىدىن تۇردى ، — مەن بىر كىلو گۆش ئەكىرەي .

— بولدى ، دادا . ئوشۇقچە چىقىمدار بولماڭ ، توڭلاتقۇدا گۆش بار .

مېھرىبان ئاستا مېڭىپ يۇرۇپ پولۇ تەييارلىقىنى قىلدى . ئاباباكرى توڭلاتقۇدىكى گۆشنى ئېلىپ پارچىلاپ بەردى ، ئاندىن مېھمانخانىدا تېلېۋىزور كۆردى . ياپونىيەنىڭ «سونى» ماركىلىق 35 دىيۇملۇق بۇنداق چوڭ تېلېۋىزورلىرى ماگىزىنلاردا ئون نەچچە مىڭ يۇەن ئىدى . ئېھتىمال ماۋۇ پولغا سېلىنغان خاڭجۇنىڭ گۇللۇك گىلىمىمۇ 7000 — 8000 يۇەندىن كەم ئەمەس . مۇنۇ بىر يۇرۇش ياغاچ ئويما نەقىشلىك بۇلغار دۇۋانلار ھازىر ماگىزىنلاردا تېپىلمايدۇ . بىرنەچچە يىلنىڭ ئالدىدا 12 مىڭ يۇەن ئەتراپىدا سېتىلغانىدى . ئەمدى مۇنۇ ئەينەك ئىشكاپتىكى خرۇستال فارفۇرلار چوقۇم قىممەت باھالىق بۇيۇملار... توۋا ، ھەممىسى ساپلا قىممەت باھالىق مالىلارکەن ئەمەسمۇ ، پاھ ، بۇلارنى سېتىپ پۇل قىلىپ بولغۇچىمۇ بىر ـ ئىككى ئاي كەتكۈدەك .

ھۆرمەتلىك ئوقۇرمەن ، كۆرۈپ تۇرۇپسىز ، ئەسكىنىڭ كۆزى جەننەتتە ، كۆڭلى دوزاختا ، دېگىنى شۇ . ئاباباكرى قورسىقىدا قىزىنىڭ ئۆيىنى قانداق ۋەيران قىلىشنىڭ چوتىنى سوقۇۋاتىدۇ . ئۇنىڭ كۆزى تۇغۇلۇش ئالدىدا تۇرغان نەۋرىسىنىمۇ كۆرمىدى . ئەگەر مېھرىبان دادىسى ئىچۈرگەن دورا بىلەن ئۇ دۇنياغا رەھلەت قىلسا ، بۇ لەنتى خروئىن ئاشقىنىڭ قېتىغىمۇ كېلەرمۇ ؟ ياق ،

ئۇ سەكراتتا جان تالىشۋاتقان قىزنىڭ كانىيىنى سىقىپ تۇرۇپ : «پۇل نەدە ؟» دەپ سورىشى تۇرغانلا گەپ !

كەچلىك گۈگۈم چۈشتى ، دېرىزىلەر قاراڭغۇلاشتى . ئاباباكەرى بىلەن مېھرىبان تامىقىنى يەپ بولۇپ دىۋانغا ئۆزلىرىنى تاشلىغىنىچە تېلېۋىزور كۆرمەكتە ئىدى . ئۇلارنىڭ ئالدىدىكى ئەينەك شىرەدە بىرنەچچە تەخسىگە تىزىلغان ئالما ، نەشپۈت ، ئاپېلسىن ، بانانلار تۇراتتى ، شۇنداقتىمۇ مېھرىبان دادىسىنىڭ تەلىپى بويىچە توڭلاتقۇدىن شاپتۇلنىڭ سوغۇق ئىچىملىكىنى ئېلىپ بەردى .

— ھۇي ، ئۆزىڭىزگە ئالماپسىزغۇ ، بەللى ، يالغۇز ئىچسەم گېلىمدىن قانداقمۇ ئۆتىدۇ ، — دېدى ئاباباكەرى كۇلۇپ ، — قېنى ، سىز ئالمىنىڭكىنى ئىچىڭ ، قورساقىتىكى بالىغا پايدا قىلىدۇ .

ئاباباكەرى توڭلاتقۇدىن ئالمىنىڭ سوغۇق ئىچىملىكىدىن بىر قۇتا ئالدى ، ئاندىن دىۋانغا كېلىپ ئولتۇردى ـ دە ، ئىككى قۇتىنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ ، شاپتۇلنىڭكىنى كۆتۈردى ۋە قەستەن ئاغزىنىڭ ئىككى جاۋۇغىيىدىن تۆكۈۋەتتى .

— قىزىم ، ھۇجرىڭىزدا ئەينەك بوكاللىرىڭىزدىن تۇراتتى ، ئاچقىنىڭ ، — ئاباباكەرى ئاغزىنى سۈرتتى ، — بۇنى قۇتا بىلەن كۆتۈرسە تۆكۈلۈپ كېتىدىكەن ئەمەسمۇ .

مېھرىبان ھۇجرا ئۆيگە كىرىپ كېتىشى ، ئاباباكەرى مەيدە يانچۇقىدىكى قەغەز بولاقنى ئېلىپ ئالما شەربىتى قۇتىسىغا تۆكتى ـ دە ، دەرھاللا قەغەزنى پۈرلەپ يانچۇقىغا سېلىۋەتتى ھەم قۇتىنى بىرقانچە قېتىم چايقاپ جايىغا قويۇپ قويدى . ئاڭغىچە مېھرىبان ھۇجرىدىن چىقىشى ، ئۇنىڭ قولىدىكى ئىككى بوكالنى ئېلىپ ، شەربەتلەرنى بۇلۇقلىتىپ قۇيدى .

— ئىغىربوي ۋاقتىدا ئالما يېسە ياكى ئالما شەربىتى ئىچسە ، قىزىم ، قورساقتىكى بالا ئالىم بولارمىش ، — ئاباباكەرى قىزىغا بوكالنى تۇتقۇزدى ، — قېنى ، پولۇدىن كېيىن مۇزدەككىنە ئىچىڭ .

— بەك سوغۇقكەن ، دادا ، — مېھرىبان بىر يۇتۇم ئىچىپ

تى ، — بالىغا تەسىر قىلارمۇ ؟

— ئىچىڭ ، قىزىم ، ئىچىڭ ، پايدا قىلىدۇ . ئالما شەربىتى ئەمەسمۇ .

ئاباباكرى قىزىنىڭ قولىدىكى بوكال يېرىملاشقان هامان يەنە تولدۇرۇپ قويدى .

— مېهرىبان ، قاراڭ ، قىزىم ، مۇنداق بىر رىۋايەت بار كەن . گۇرۇچ بىر ئۆمۈر سۇغا چىلىشىپ ئۆسسىمۇ ، ئۇسۇزلۇقۇم قاد-مىدى ، دەيدىكەن ، هە ، قولىڭىزدىكىنى ئىچىۋېتىڭ ، هەببەللى ، مەن يەنە تولدۇرۇپ قۇياي ، قازاندا سۇ ئىچىدە قاينىسمۇ ، يەنە سۇغا قانمىدىم ، دەيدىكەن ، ئەمما قورساققا كىرگەندىن كېيىن ، ئادەم ئۇسسۇزلۇق ئىچىۋەتسە ، ئاندىن گۇرۇچ : «ئۇھ ، ئۇسسۇزلۇ-قۇم ئەمدى قاندى» دەيمىش .

ئاباباكرىنىڭ قەستەن گەپكە تۇتۇپ ئىچۇرۇش هىيلىسى ئۆز كۈچىنى كۆرسەتتى بولغاي ، مېهرىبانىنىڭ قاپاقلىرى چۈشۈپ ، كۆزلىرىنى ئاچالمايلا قالدى . ئۇ بوكالدا قالغان ئازغىنە ئىچىملىك-نىڭ ئايىغى ئاستىغا تۆكۈلۈۋاتقانلىقىنى تۇيمىدى . ئاباباكرى ئۇ-نىڭ قولىدىكى بوكالنى ئېلىۋېتىپ ، ئەينەك شىرە ئۈستىگە قويۇپ قويدى ، ئاندىن بېشى مەيدىسىگە ساڭگىلاپ ، قىسىلىۋاتقان قاتلىشىپ قالغان مېهرىبانىنى كۆتۈرۈپ ، دىۋاندا ئوڭدىسىغا ياتقۇزۇپ ، بېشىغا ياستۇقىمۇ قويۇپ بەرمىدى .

ئاباباكرى كۈيۈ ئوغلى بىلەن قىزىنىڭ هۈجرىسىغا ئېتىلىپ كىردى ـ ده ، شىددەت بىلەن تىنىتىشنى باشلىۋەتتى . ئۇ ئالدى بىلەن تامدىكى پار قاپاقلىرىنى پىرقىرىتىپ تاشلاپ ، قوللىرىنى ئەلەرگىدۈر ئۈزىتىپ ، سىيپاشتۇردى ، سىيپاشتۇرغانسېرى قوللە-رى قاپقارا ئىسلىشىپ تونۇر كۆسىيىدەك بولۇپ قالدى ، شۇنداقتە-مۇ ئۇ تام ئىشكاپلىرى ، ئىشكاپ ئىچىگە تىزىلغان ئەپىس بۇيۇملار-نىڭ ئېغىزلىرىنى ئېچىپ ئىچىگە قارايتتى ياكى يەرگە تۆكەتتى ، ئىككى بۇلۇڭدىكى كىيىم ئاسقۇنى يېقىتىپ ، كوپتا ، يوپكا ، چا-پان ، ئىشتانلارنىڭ بارلىق يانچۇقلىرى تەتۈر ئۆرۈلدى . تام ئىشكا-

پىنسىك يوتقان - كۆرپە قويۇش ئورنىدىكى ھەممە نەرسىلەرنى سۆ-
رەپ ئاچقىچ ، ئەستەر تاشلىرى سۆكۈلۈپ ، تور پاختىلىرى تې-
شىلدى . تامغا ئېسىلغان ، يەرگە سېلىنغان گىلەملەر قايرىلىپ ،
ئۆي ئوتتۇرىسىغا دۆۋىلەندى .

ئاباباەكرى تەرلەپ سۇ بولۇپ كەتتى . ئۇ كۆڭلىكىنى سېلىۋې-
تىپ ، قايتا ئىشقا كىرىشىپ كەتكەندە ، ئوتتۇرا كېچە بولۇپ قالغا-
نىدى . ئەمدىلىكتە ئۇ ھۇجرىدىكى ئالىي كارىۋاتقا ھۇجۇم باشلىدى .
ئەڭ ئالدى بىلەن تۇركىيە ئەدىياللىرى ، كارىۋات ياپقۇلىرى ، ما-
ۇق ياستۇقلىرى ، ياستۇق قاپلىرى بىر - بىرلەپ يەرگە تاشلا-
دى ، لېكىن جېنى سۆيۈنگۈدەك بىر نېمە تاپالمىدى . ئۇنىڭ ئايىاڭ-
باشلىرىدىن ، سىدام يۇزلىرىدىن تۆكۈلگەن تەر تارتىشىپ تۇرغان
ئىنچىكە بويۇنلىرى ئارقىلىق تار كۆكرەكلىرىدىن ، گارموندەك
قاتلىشىپ تۇرغان قورساق تېرىلىرىدىن ساقىپ ، ئىشتان كارەكلە-
رىگە ئېقىپ كىرمەكتە ئىدى . دۇمچەك دۇمبىسى ، ئىچىگە ئولتۇ-
رۇشقان مەيدىسى ھەم يۇزلىرىگە چاپلىشىپ كەتكەن پەيلەر ئۇنى
ھېلىلا كاتەكتىن قېچىپ چىققان توخۇ ئوغرىسىغا ئوخشىتىپ قوي-
غانىدى . ئاباباەكرى ئەمدىلىكتە تاۋار يوتقان ، يىپەك كۆرپىلەرنى
سۆكۈپ ، قوللىرىنى نەلەرگىدۇر تىقماقتا ئىدى ، بىراق شۇ چاغدا
ئۇ پۇرۇنسلىق ماتراس قېپىنىڭ قول پاتقۇدەك يىرتىقىنى كۆرۈپ
قالدى ھەم شادلىق ھاياجاندىن يۇرىكى قارتلا قىلدى ، قولىنى
تىقتى . ئۇنىڭ قىيىسىق كۆزلىرى يەنە بىر قېتىملىق ھاياجاندىن
چەكچىيىپ كەتتى . ئۇ شۇ ھامان قاتمۇ قات نىلون پايپاقلا ئورالغان
بىر مونەك نېمىنى تارتىپ چىقاردى ۋە شاپۇر - شۇپۇر قىلىپ
ئاچتى . راست دېگەندەك ، ئۇنىڭ ئىچىدىن 20 گىرامىلىق كېسەكچە
خروئىندىن ئىككىسى چىقتى . بۇ ئەلۋەتتە ئوقۇرمەنلەرگە مەلۇم
بولغان گۇاڭجۇنىڭ بېيجىڭ يولىدىكى ئەخلەت ساندۇقىدىن يېغە-
ۋالغان ئۇچ پارچە خروئىننىڭ ئىككىسى ئىدى . ئاباباەكرى ئاۋازىنى
قويۇپ بېرىپ يىغلىۋەتكىلى تاسلا قالدى . دېمىسىمۇ پۇتۇن بىر
كېچە تارتقان جاپاسى ئۇچۇن ، قايسى شەيتانىنىڭ ئىچى ئاغرىدىكىن

بىلمەدۇق ، ئاشۇ بالايىئاپەت ئاچقۇچىنى ئابابەكرىنىڭ قولىغا تۇتقۇزدى .

تاڭ سۈزۈلۈپ كېلىۋاتاتتى . ئابابەكرى مېھمانخانىغا چىققاندا ، دىۋاندا ئوخشىسىغا ياتقان مېھرىبان بېشىنى ئىككى تەرەپكە ئېتىپ : «سۇ ... سۇ ... » دەپ ناله قىلماقتا ئىدى . 40 گىرام خروئىتنىڭ خۇشلۇقى ئالدىدا قىزىنىڭ نالىسى قانچىلىك نېمىدى ! ئابابەكرى غىپپىدە تىكشۈەتتى . بېشى چىڭقىلىپ ، يېرىلىپ كەتكۈدەك ئاغرىۋاتقان مېھرىبان كۆزىنى زادىلا ئاچالمىدى . ئۇ ئۈسساپ تاماقلىرى قۇرۇپ كەتكەن بولۇپ ، بىر كېچىدىلا كالپۇكلىرى گەز باغلاپ كەتكەنىدى . مېھرىبان بارلىق كۈچىنى يىغىپ يانغا ئۆرۈلدى ـ دە ، گىلەمگە سىيرىلىپ چۈشۈپ كەتتى . ئۇ گىلەمدە بىردەم يېتىپ ئارام ئېلىۋاتقاندىن كېيىن ئۆمىلەپ تازىلىق ئۆيىگە كىردى . ئۇ تاملارنى سىيپاپ يۈرۈپ ئورنىدىن تۇردى ھەم ناھايىتى تەستە بېشىنى كۆتۈرۈپ سوغۇق سۇنى قويۇۋەتتى .

ھېلىھەم ھۆ بولۇپ ، بېشى قېيىۋاتقان مېھرىبان ئىلەڭ ـ سىلەڭ ماڭغىنىچە ئاشخانىغا چىقىپ ، توڭلاتقۇنىڭ ئاستىنقى قەۋىتىدىكى بىر كورا سۇتنى ئالدى ـ دە ، ئىككى تىنىغانچە ھەممىنى كۆتۈرۈۋەتتى . ئاردىدىن بىرنەچچە مىنۇت ئۆتمىدى بولغاي ، ئۇ تازىلىق ئۆيىگە ئارانلا ئولگۈردى . ئۇ خۇددى ئىچ ـ باغرى تۆكۈلۈپ چۈشكەندەك ئارقا ـ ئارقىدىن قەي قىلدى . مېھرىبان كۆپكۆك ۋە ساپسېرىق ، قان ئارىلاشقان سۇيۇقلۇققا قاراپ ، كونىلار : «كۆك سۇت زەھەرنى يانداۋىردۇ» دەپ راست ئېيتىپتىكەن ، دەپ پىچىرلىدى . ئۇ بىرئاز ئارام ئېلىۋېلىپ ، بىرنەچچە ئىستاكان ئىلمان قايناق سۇ ئىچىشى ، يەنە ھۆ قىستىدى . خېلىلا كۆپ زەھەرنى ياندۇرۇۋېتىپ كۆڭلى لاپىيدە يورۇپ قالغان مېھرىبان قورسىقىنى سىلىدى ھەم بالىسىنىڭ ئامانلىقىنى بىر خۇدادىن تىلىدى .

مېھرىبان سەل ئەسلىگە كېلىپ ، ئىلەڭ ـ سىلەڭ ماڭغىنىچە دادىسى ئېلىپ كەلگەن سوغۇق ئىچىملىكنىڭ ھەممىسىنى سولياۋ خالتىغا سېلىپ ئاغزىنى چىڭ چىگدى ـ دە ، ئەخلەت سېۋىتىگە

تاشلىدى . ئاندىن ھۇجرا ئۆيگە كىردى . ئەمما ، بىر قاراپ بېشى پىررىدە قايدى ـ دە ، تامغا يۆلىنىپ قالدى . ئۇ مۆلدۈرلەپ ياش تۆككىنىچە : «مۇشۇمۇ دادا بولدىمۇ ؟ !» دەپ پىچىرلىدى . دېمەك ، ھۇجرا ئۆيدە پۈت باسقۇدەك يەر يوق ئىدى . ئۆينىڭ ھەممە يېرىگە دۆۋىلىنىپ كەتكەن يوتقان ـ كۆرپە ، گىلەم ، ئەدىيال ، كارىۋات ياپقۇچ ، كىيىم ـ كېچەك ، چىنە ـ قاچا ، لوڭقا ھەم فار فۇرلار يەر تەۋرەشتىن كېيىنكى ۋەيرانچىلىقنى ئەسكە سالاتتى . ئېغىرېوي مېھرىبان يامغۇردەك ياش تۆكۈپ ، ئىچىدە : «ئەي مەرھەمىتى ئۇلۇغ ئاللا ، ئاتىلارنىڭ قارىداپ كەتكەن كۆڭلىنى شۇڭا قەدرى نۇرلىرىڭ بىلەن يورۇتقايسەن . ئۇلار قايسا بەكمۇ ئۇزاپ كېتىدىكەن» دەپ زىكرى قىلىۋاتقاندا ، ئاباباكرى ئىككى پارچە خروئىن پارچىسى ئورالغان ئايالىلار نەلون پايپىقىنى ئارقا ـ ئارقىدىن سۆيۈۋاتاتتى . قەدىردان ھېلىقى قىشتا ئابىخان لومپا تاشلاتقۇزۇۋەتكەن بىر كاللەك خروئىننى بەرگەندە ، ئۇ ئەنە شۇنداق خۇشال بولۇپ كەتكەن ، ھەتتا نەچچە پۇللۇق ئىكەنلىكىنى ھېسابلاپ چىقىپ ، مېھرىبانغا قەدىردانىنى ماختاپ ھېچ ھالى قالمىغانىدى . مانا ئەمدىلىكتە مۇنۇ ئىككى پارچە خروئىن ئارقىلىق قەدىردانىنى يوقاتماقچى بولۇۋاتىدۇ . راست ، قولىدىكى بۇ نەجىسنى ساقچىخانىغا ئاپىرىپ بەرسە ، ھازىرلا قاسقان شەپكىلىكتىن بىر قانچىسى كېلىپ ئۇنى تۇتۇپ ئېلىپ كېتىدۇ . قىزى بولسا بىر قانچە كۈن يىغلاپ ئاخىر پەسكارىغا چۈشمەي ئامالى يوق .

ئاباباكرى خۇشاللىقىدا كېچىمۇ تۇزۇك ئۇخلىيالمىدى . ئۇ دەم ـ دۇم كۆزى ئۇيقۇغا كەتتى ـ يۇ ، يەنە لەپىدە ئېچىپ پوكىنىغا بېسىپ ياتقان «گۆھەر»گە قارايتتى ياكى جۆيلۈپ ۋارقىراپ تۇرۇپ كېتەتتى . چۈشىدە ھېلىقى گۆھەرنى كىملەردۇر بۇلاپ ئېلىپ ماڭغۇدەك ، ئاباباكرى بولسا ئۇلارنى قوغلاپ ، بىر ياقتىن يىغلاپ : «سىلەر گۆھىرىمنى بېرىۋېتىڭلار ، ئۇ مېنى جەننەتكە ئاپىرىدۇ» دەپ ۋارقىراۋاتقۇدەك ، ئىشقىلىپ ئۇخلىسۇن ، ئۇخلىمىسۇن ، جۆيلۈسۇن ـ جۆيلۈمىسۇن ، ھەرھالدا ساق ـ سالامەت

تـاڭنى ئـانقۇز ۇڭالدى . گـۆھەرنىڭ خاسىيىتىمۇ نېمە ، قورسىقـ
ـىنىڭ ئاچقان - ئاچمىغانلىقىنى زادىلا بىلەلمىدى ، شۇنداقتىمۇ
«ئەتىگەنلىك ناشتا تەننىڭ كاپالىتى» دېگەن ئەقىدىنى ئويلاپ ، بىر
پارچە قاتتىق نانىنى سوغۇق سۈغا چىلاپ يەڭالدى . ئارقىدىن «گاز-
تىدە» بىرنى كېكىرىپ ئورنىدىن تۇردى . ئۇ دەرھال «ھۆسنارخان
جەننەت نېمەتلىرى ئاشخانىسى» غا بېرىپ ، قەدىر دانىنىڭ كەلگەن-
كەلمىگەنلىكىنى بىلىشى كېرەك . ئۇ قانچە تېز يوقالسا ، ئۆي ،
مال - مۈلۈك شۇنچە تېز ئۇنىڭ ئىلكىگە ئۆتىدۇ - دە ! ئاپلا ،
شۇنداق ئالدىراشچىلىقتا ئىشىك قاققان كىمدۇ ؟ تازىمۇ بىر...

ئاباباكرى نىلون پايپاقنى ئورنۇغان ئىككى «گۆھەر»نى قو-
يىدىغان يەر تاپالماي ، تامدىكى چاشقان تۆشۈكىگە تىقىپ ، ئۇنىڭ
ئۈستىدىن يىرتىق پايپاقتىن بىرنى كەپلىدى ، ئاندىن بېرىپ ئە-
شىكنى ئاچتى . لېكىن ، ئۆزىنىڭ ئىككى قەدەم ئارقىغا داجىغانلە-
قىنى سەزمەي قالدى . ئۇنىڭ ئالدىدا كۆزلىرىدىن دەھشەتلىك
چېقىن چېقىپ ، مېھرىبان تۇراتتى . ئۇنىڭ پاكىز رۇخسارىدىن
ئادەم تېنى ئەيمەنگۈدەك بىر خىل سۇر يېلىنجايتتى . خۇددى ئىش-
تانغا چىققان كۆڭۈلگە ئايان بولغاندەك ، بۇ پاسىق بەدىنىنىڭ پاسكە-
نا تېنى سۇس تىترىدى ، ئۆزىمۇ گاچىلىشىپ ، كۆزلىرى غىل -
پاللىدى :

— ئە ... ئەتىگەندىلا ... كىم ... كېلىپ قاپسىزغۇ ؟

— ھەي ئىمانسىز كاپىر ! دۇنيادا ئۆلۈمنىڭ بارلىقىنى ئۇنـ
تۇپ قالدىڭما ؟ ! — مېھرىبان دادىسىنى تونجى قېتىم «سەن»
لىدى ۋە ھويلا ئىچىگە قەدەم ئالدى ، — سەن خۇدادىن قورقمام-
سەن ؟ سەنمۇ ئىككى مۇسۇلمان پۇشتىدىن تۇرەلگەنغۇ ! سېنىڭ
نىيىتىڭ نېمانچە يامان ! قانداق ئاتا ئۆز پەرزەنتىگە ، ئاجىز بىر
قىزغا ، ئېغىربوي مەزلۇمەگە زەھەر ئىچۈرۈپ ، قىزنىڭ ئۆيىنى
بۇلايدۇ !

— مېھرىبان ، ئۆي ... ئۆيگە كىرىڭ ، قىزىم ، ئۆيدە سۆزلە-
شەيلى .

ئاباباكرى قىزنىنى يۆلىۋالماقچى بولۇۋىدى ، مېھرىبان شارتلا

ئۆزىنى تارتتى .

— ئىپلاس قوللىرىڭنى تەگكۈزمە ، پاك تەرتتىم بۇزۇلىدۇ !

مېھرىبان ئۆزى چوڭ بولغان ، ئانىسىنىڭ ھىدلىرى سىڭگەن ئۆيگە قاراپ ماڭدى . مېڭىپ قانچىلىك ماڭىدۇ دەيسىلەر ، بىر كاۋاپدان ، قاتلانغان ئىككى شىرە ، بىرنەچچە ئورۇندۇق ئارانلا پانقان كاتەكتەك ھويلىدىن ئىككى قەدەم ئارىلىقتىكى ئۆيگە كىرىدى ، ئۆي ئىچىدىكى ۋەيرانچىلىقتىن گەپ ئېچىش تەس ، بەتبۇي ، قاڭسىق بىر پۇراق دىماقلارنى ئېچىشتۇراتتى . ئاباباكرى دۇمبىسىنى لاي تامغا سۈركەپ زوڭزىيىپ ئولتۇردى . مېھرىباننىڭ قەلەمدەك قاشلىرى ئاستىغا يوشۇرۇنغان قارا كۆزلىرى ئاباباكرىگە تىكەندەك قادىلىپ تۇراتتى .

— سېنىڭ قارا كۆڭلۈڭ ماڭا ئايان ! — مېھرىبان ۋارقىرىدى ، — قېنى قەدىردانىنى قاچان ئۆلۈمگە تۇتۇپ بېرىپ ، ئاندىن مېنى لەھەتكە ئۈزىتىپ قويىسەن ؟

— قىزىم ، قەدىردانغا شۇنچىلىك قىلىشقا ئەرزىمدۇ ؟ — ئاباباكرىنىڭ تاۋۇشى پەس ئىدى ، — سىزدەك بىر چىرايلىق ئايالنىڭ ئۇستىگە خوتۇن ئالدى ... بۇ ... بۇ سىزنىڭ يۈزىگىزگە يۇندا چاچقانلىق ئەمەسمۇ ؟

— ئەمىسە ئۆز ۋاقتىدا : «بىر ئەرگە تۆت خوتۇن راۋا ، پەيغەمبىرىمىزنىڭمۇ تۆت خوتۇنى بولغان» دەپ ماڭا يېلىنغانلىرىڭىنى قانداق چۈشەندۈرىسەن ؟

— ئەمدى ... ئەمدى ئۇ چاغدا شۇنداق دېمەي بولمايتتى ، — ئاباباكرى يەردىن ئۇستۇن قارىماي سۆزلەۋاتاتتى . — قىزىم ، گېپىمگە قۇلاق سېلىڭ ، قەدىردانىنى مەن تۇتۇپ بەرمىسەممۇ ، ھۆكۈمەت بەربىر تۇتىدۇ . ئىشقىلىپ ، خروئىن ساتقانلار ئۆلۈم ئاقىۋىتىدىن قۇتۇلالمايدۇ .

— ئۇنىڭ خروئىن ساتقانلىقىنى سەن كۆرگەنمىدىڭ ؟ ئۇ پەقەت چېكىدۇ ، ئەمما ساتمايدۇ .

— بۇ قېتىم ماتراس ئىچىدىن چىققان 40 گىرام كېسەكچە

خروئىن ئۇنى ئۇدۇل ئۇلانبايدىكى تاشلىق سايغا سۆرەپ باردۇ . ئەگۈ بولمىسا مۇددەتسىز ياكى 20 يىللىق تۇرمە جازاسىنى تارتىدۇ . چۈنكى ، يېنىدىن 50 گىرام خروئىن چىققان ھەرقانداق ئادەمنىڭ ئېتىلىشى ھەممىگە ئايان !

— ئۇنداقتا ، قەدىردانىنى راستىنلا تۇتۇپ بېرىش خىيالىغا كەپسەن - دە ؟ — دېدى مېھرىبان زەردە بىلەن ، — ئۇنىڭ ساڭا قىلغان ياخشىلىقلىرىنى ئۇنتۇپ قالدىڭما ؟

— قىزىم ، دېدىمغۇ ، ھۆكۈمەت ئۇنى بەربىر ئاتىدۇ ياكى سولايدۇ ، ئەمما بىز تۇتۇپ بەرسەك ئۇنىڭ مۇكاپاتى بار ئەمەسمۇ ! كاللىسى ئېلىنىدىغان ئادەمگە چاچنىڭ نېمە ھاجىتى ! ئۆزى - بىساتتىن باشقا پۇلغىمۇ ئېرىشىمىز ، ئوشۇق دۇنيا ھەرگىز باشنى يارمايدۇ .

— ھۇ ۋىجدانسىز تۇزكور ! سېنىڭدەك قارانىيەت دادام يوق ! — مېھرىبان ئورنىدىن تۇردى ، — قەدىردانىنى تۇتۇپ بەرگەن كۈنۈڭ مەنمۇ بۇ دۇنيا بىلەن ۋىدالىشىمەن .

مېھرىبان ئۆيدىن چىقىپ كەتتى . ئاتابەكرىمۇ ئىشكنى ئالمان - تالمان ئەتتى - دە ، «ھۆسنارخان جەننەت نېمەتلىرى ئاشخانىسى»غا يۈرۈپ كەتتى . قەدىردانىنىڭ ئۇرۇمچىگە كېلىشى ئۇنىڭغا ئامەت ئېلىپ كېلەتتى ، لېكىن قېرىشقاندەك ئۇ كەلمەيۋاتاتتى . ئاتابەكرى كېيىكنىڭ ئىزىغا چۈشكەن ئوۋ ئىتىدەك ھەپتىدىن بېرى قاتراۋاتىدۇ ، لېكىن كۆزلىگەن ئوۋنىڭ ئىز - دېرىكى تېخىچىلا يوق ! كۈنلەر ئۆتكەنسېرى ، ھەر كۈنى ئىككى - ئۈچ ۋاخلىق خۇمارى تۇتۇپ ، يانچۇقىنى ھەم مادارىنى قۇرۇتتى ، 20 گىراملىق ئىككى كېسەكچە خروئىننى بۇزۇشقا كۆڭلى قىيمايتتى . چۈنكى ، قەدىردانىنىڭ تەقدىرىنى ئاستىن - ئۈستۈن قىلىدىغان بۇنداق ئەجەل ئوقىنىڭ بىرەر بۇرجىكىنى پۇچۇلدۇرۇۋەتسە ، ساقچىلار ئاتابەكرىدىن گۇمانلىنىپ قالمامدۇ ؟ ئەتتىگىنەي ، ئىككى دانە ئېسىل «گۆھەر» ئوتتۇرىدا قۇربان بولۇپ كېتىدىغان بولدى - دە ! مەيلى ، قەدىردانىنىڭ بېشىنى يەيدىغانلا بولسا ، قانچە

گۆھەر كەتسىمۇ كارايىتى چاغلىق ، چۈنكى ئۇنىڭ بەدىلىگە نەچچە يۈز مىڭ يۇەنلىك خەزىنە چىراي ئېچىپ تۇرۇپتۇ !

كۆرۈڭ ! ماۋۇ كۆيۈمچان ، سەمىمي ، ئاق كۆڭۈل ، دىلكەش ئاتىنىڭ بولۇپ قالغىنىنى ! ئۇ ئۆزىنىڭ جانجىگەر قىزىنى ، ئۇنىڭ مۇھەببىتىنى ، سۆيگەن ئېرىنى ، ئىللىق ئائىلىسىنى ، بەخت ـ ئىقبالىنى خروئىن ئۈچۈن قۇربان قىلماقچى !

قەدىردانىنىڭ ھايات پاجىئەسىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدىغان ئىككى كاللەك خروئىن ئاباباكرىنىڭ قوينىدا ياتقىنىغا 13 كۈن بولىدى . ئۇ بۈگۈنمۇ «ھۆسنارخان جەننەت نېمەتلىرى ئاشخانىسى»غا تىكىتىكلاپ ماڭدى . ئەگەر قەدىردان كېلىپلا قالسا ، بىر ـ ئىككى كۈنگە قالماي مېھرىبانىنىڭ قېشىغا كېلىدۇ . ھېلىمۇ ئۇ ئۆزى ياخشى كۆرگەن خوتۇنىنى سېغىنىپ ئۆلەي دېگەندۇ ، ئەمما ئۇ كەلگەن ھامان ، ئىككى كاللەك خروئىننى تاپشۇرۇپ ساقچىلارنى باشلاپ كېلىشى كېرەك .

ئاباباكرى شېرىن ـ لەززەت خىياللار بىلەن « ھۆسنارخان جەننەت نېمەتلىرى ئاشخانىسى »غا يېتىپ كەلدى . ئۇ ئۆتكەنكىدەك بىرەر كىمدىن سوراپ ، قەدىردانىنىڭ كەلگەن ـ كەلمىگەنلىكىنى بىلمەكچى بولۇپ تۇرۇشى ، قېپقىزىل بىر تاكسى ئاشخانا ئالدىدا توختىدى . ئاباباكرىنىڭ كۆڭلى تۇيغاندەك ئۆزىنى دەرھاللا ئىسىتولىنىڭ دالدىسىغا ئېلىشى ، تاكسىدىن قەدىردان چۈشتى ، ئاندىن زۇلئاي : «ئانا» دېگىنىچە قولىدىكى سومكىنى تاشلۇۋېتىپ ھۆسنارخاننى قۇچاقلىدى . بۇ چاغدا ئەسەت ئەرۋاھ ، قەدىردانلار تاكسىنىڭ ئارقا ساندۇقىدىكى چىرايلىق چىگىلگەن سوۋغاتلىق ئىككى گىلەمنى يەرگە ئېلىشتى .

يۈرىكىنىڭ سېلىشى ئۆزىگە ئاڭلىنىۋاتقان ئاباباكرى ئاستا ئارقىغا چېكىندى . ئۇ بىر بېسىپ ـ ئىككى بېسىپ يولنىڭ ئۇ چېتىگە ئۆتۈپلا كوچا ئابتوبۇسىغا چىقىۋالدى . ئوغرىنىڭ يۈرىكى پوك ـ پوك دېگەندەك ، بىر كىم ئۇنى تۇتۇۋالىدىغاندەك ، ئەتراپىغا ، ھەممە يولۇچىلارغا خۇدۇكسىنىپ قارايتتى . ھازىر تېخى چۈش

ۋاقتى بولمىدى ، قەدىردان باھانە - سەۋەبلەرنى كۆرسىتىپ ياكى بازار ئايلىنىمەن دېگەن بولۇپ «دوستلۇق»تىكى ئۆيگە كېلىدۇ . ئۇنىڭ ئۆيگە كىرىپ كەتكەنلىكىنى كۆرگەندىن كېيىن ساقچىنى باشلاپ كېلىش كېرەك . توغرا ، ئەتە مېھرىبان ئۆيدە بولامدۇ - يوق ، بۇنى تىكىتكىلاپ باقمىسا بولمايدۇ . چۈنكى ، مېھرىبان ھەپتە-دە بىر قېتىم دېگۈدەك قورسىقىنى تەكشۈرتكىلى دوختۇرخانىغا بارىدۇ .

ئاباباكرى چىگىش خىياللار بىلەن «دوستلۇق»قا يېتىپ كې-لىپ ئاپتوبۇستىن چۈشتى . چۈشلۈك تاماق ۋاقتى بولۇپ قالغان-دى . شۇڭا ، ئۇ ئۆزىنىڭ ئۆيگە ماڭماي ، قىزىنىڭ ئۆيگە ماڭدى . ئاباباكرى ئىشىك قوڭغۇرىقىنى بېسىپ تۇرۇشى ، مېھرىبان بوسۇغا ئالدىدا پەيدا بولدى . ئۇنىڭ چۈشلۈك تاماققا تەييارلىق قىلىۋاتقان-لىقى قولىدىكى پىچاق بىلەن ياڭيۇدىن بىلىنىپ تۇراتتى . مېھرى-بان غەزەپلىك كۆزلىرىنى دادىسىنىڭ خۇنۇك يۈزلىرىگە قادىغىنى-چە گەپمۇ قىلمىدى . ئاباباكرى سەتلا ھېجىيىپ دۇئاندا ئولتۇردى .

— نېمە تاماق ئېتىۋاتىسىز ؟ — دەپ سورىدى ئۇ .

مېھرىبان قاپىقىنىمۇ ئاچماي :

— باشقىلارغا ئورا كولاپ ، قورسىقىڭ ئېچىپ كەتكەن ئوخ-شىمامدۇ ؟ — دەپلا تەتۇر قارىۋالدى . ئاباباكرى ئۇنىڭ تەئەددىسىگە پەرۋامۇ قىلماي ، كۆڭلىدىكى ئەندىشىسىنى ئېنىقلاپ كۆرمەكچى بولدى :

— دوختۇرخانىغا ئۆزىڭىزنى تەكشۈرتكىلى بارمىدىڭىزمۇ ؟

— بارسام - بارمىسام سېنىڭ بىلەن نېمە مۇناسىۋىتى ، — مېھرىبان دادىسىغا گەپ قىلىشتىنمۇ بىزار ئىدى ، — ئەجەب كۆڭۈل بۆلۈپ كېتىپسەنغۇ ؟

— يا ئەمدى سوراپ قويدۇم ، ئەتىغۇ بارمايدىغانسىز ؟

مېھرىباننىڭ يۈرىكى جىغلا قىلىپ قالدى . چۈنكى ، ئۇنىڭ كۆڭلى بىر ئىشنى تۇيۇپ قالغانىدى . «ئەتىغۇ بارمايدىغانسىز ؟» ئەگەر بېرىپ قالسا ئاباباكرىنىڭ قانداق مۇھىم ئىشىغا تەسىر

يەتمەكچى ؟ توغرا ، قەدىردان كەلدى ... ئۇ بۇگۈن كەلدى ، ئاباباكـ
رى ئۇنىڭ كەلگىنىنى ئېنىق كۆردى ! قەدىردان ئەتە ئۆيدە ئولتۇر-
غاندا ، دادىسى ئۇنى تۇتۇپ بەرمەكچى ! شۇڭا بۇگۈن كېچىلا ئۇنىڭ
كىيىم - كېچەكلىرىنى تەييارلاپ قويۇشى ، ئۇنىڭدىن كېيىن چوڭ
يولغا چىقىپ ئۇنى ساقلاش كېرەك .

— ئەتىغۇ بىر يەرگە بارمايدىغانسىز ؟ — تاقەتسىزلەنگەن
ئاباباكرى يېنىشلاپ سورىدى .

— ھە ؟ ياق ... ياق ، ھېچ يەرگە بارمايمەن .

ئاباباكرى بىر تەخسە لەڭمەن يەپ ئالدىراپ چىقىپ كەتتى .
مېھرىبان قاچا - قۇچا ، تاماق شىرەسى ھەم قازان باشلىرىنى
يىغىشتۇرماي ، شۇ بويىچە تاشلاپ قويۇپ ، ھۇجرىسىغا ئالدىراپ
كىردى . ئۇنىڭ كۆڭلىدە قەدىردان ھېلىلا ئىشكتىن كىرىپ كې-
لىدىغاندەكلا بىلىنمەكتە ئىدى . شۇڭا ، ئۇ قەدىردانىنىڭ يازلىق ،
قىشلىق كىيىملىرىنى كارىۋات ئۈستىگە بىر - بىرلەپ ئالدى .
كۆڭۈل ھۆكمىگە ئىشىنىدىغان مېھرىبان تاقەتسىز سېغىنغان ئېرى-
نى ئۆزىمۇ بىلمەيدىغان يات يەرلەرگە قاچۇرۇۋېتىش تەييارلىقىنى
قىلىۋاتقان مۇشۇ پەيتتە ، قەدىردان زۇلئاينىڭ ھۇجرىسىدا مۇڭدە-
شىپ ئولتۇراتتى . ئۇ گەرچە خوتۇنى بىلەن مۇڭداشقاندەك قىلسە-
مۇ ، كۆڭلى مېھرىباندا ئىدى . ھازىر ئۇنىڭ قورسىقىدىكى بالىسى
يەتتە ئايدىن ئاشتى . ئەگەر مۇشۇ تۇرقىدا كېتىپ ، كېچىچە كەلمە-
سە ، زۇلئاينىڭ گۇمانلىنىشى تۇرغانلا گەپ ، تېخى ھۆسنارخان
بىلەن ئەسەت ئەرۋاھقا تېپىلغۇسىزلا بىر ئىش بولىدۇ . ئەمدى ئەتە
پويىز ئىستانىسىدىكى دۇكانىنى كۆرۈش ، ئۇستاملارنى تېپىپ
زىننەتلەشكە ھۆددىگە بېرىش ئىشلىرى بىلەن يەنە بىر كۈن كېتە-
دۇ . شۇڭا ، دۇكانىنى ھازىرلا كۆرۈپ كەلسە بولمىدىمۇ . تېخى
چۈشتىن كېيىن بېرىم كۈن ۋاقىت تۇرسا .

— راست ، كەچكىچە ئۆيگە سولىنىپ ئولتۇرىمىزمۇ ؟ مەن
ئاناڭغا دەي ، ئەسەت ئاكام ھازىرلا دۇكانىنى كۆرسىتىپ كەل-
سۇن ، — زۇلئاي قەدىردانىنىڭ قولىقىغا پىچىرلىدى ، — قايتىپ

كىرگەندىن كېيىن مەن سىزگە شۇنداق بىر خۇش خەۋەر يەتكۈزەيكىن ، هوشىڭىزدىن كەتمىسىڭىز بولدى .

زۇلئاي يۈگۈرۈپ چىقىپ كەتتى . ئۇ ئاشخانىدىن ئانىسى بىلەن ئاكىسىنى تاپالماي ، تاماق تەييارلاش بۆلۈمىگە كىردى . ئۇ يەردە ئاباق توختى ، كازىملار چۈشلۈك تاماقتىن كېيىنكى چىنە - قاچىلارنى چوڭ داسلارغا چىلاپ يۇيۇۋاتاتتى . زۇلئاي دادىسىنىڭ يېڭىنى ئاستا تارتتى :

— دادا ، ئانامنى كۆردىڭىزمۇ ؟

— بايا بازارغا بارىمەن ، دەپ كەتكەن ، تېخى هېلىلا گاچىنى ئىت قوغلىغاندەك هاسىراپ - هۆمۈدەپ ئارقا هويلىغا ئۆتۈپ كەتتى .

— ئاكامچۇ ؟

— ئاكىڭىز ، قىزىم ، مېهمانخانىدىكى دۇئاندا تېقىمىغا ئوسۇرۇپ ئۇخلىغىنى ئۇخلىغان .

زۇلئاي ئارقا هويلىغا ئۆتۈپ دالان ئۆيگە كىردى هەم كىملەرنىڭدۇر گۇدۇڭلاشقان ئاۋازىنى ئاڭلاپ قالدى . ئۇ داۋاملىق ئانىسىنىڭ ئارقىسىدىن تۇيدۇرماي كېلىپ «هاۋ !» دەپ چۆچۈتۈۋېتەتتى . ئۇنىڭ بۇنداق ئەركىلەشلىرىگە هۆسنارخانمۇ كۆنۈك ئىدى . زۇلئاي پۈتىنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ يېرىم ئوچۇق ئىشىكتىن مېهمانخانىنىڭ ئۇتتۇرىسىغا چوڭ دۇئانلار چۈرىدەپ قويۇلغان ، هۆسنارخان بىلەن ئەسەتنىڭ باشلىرىنىڭ ئارقىسى دۇئانىڭ ئېگىز يۆلەنچۈكىدىن ئارانلا كۆرۈنۈپ تۇراتتى . زۇلئاي ئاستا ئۆمىلەپ دۇئانىڭ ئارقىسىغا كېلىشى ، ئەسەت ئەرۋاهنىڭ : «ساقچىلار قاچان كېلىدىغان بولدى ؟ » دېگەن سۆزىنى ئاڭلاپ ئاغزى ئوچۇقلا قالدى . زۇلئاي بىلەن ئۇلارنىڭ ئارىلىقىدا ئىككى غېرىچمۇ ئارىلىق بولمىغاچقا ، سىرتتىن هېلىلا تەرلەپ - پىشىپ كەلگەن هۆسنارخانىنىڭ هاسىراشلىرى ، ئەسەتنىڭ ئۇيقۇلۇق پۇشۇلداشلىرى ئېنىق ئاڭلىنىپ تۇراتتى :

— بارسام ساقچىلارنىڭ هەممىسى شەهەرلىك ساقچىغا يىغىنغا

كېتىپتىكەن . نۆۋەتچى ساقچى : «بىز ئارقىدىنلا يېتىپ بارد-
مىز» دېدى .
— ئەمدى بوينىمىزغا ئېسىلغان 200 مىڭ يۈەنلىك تاراڭگۇ-
دىن قۇتۇلىدىغان بولدۇق ، — ئەسەتىنىڭ هاياجانلىق ئاۋازى ئاڭلان-
دى ، — قەدىردان تۇرمىدە ئۇ پۇلنىڭ گېپىنى قىلىپ يۈرمەس !
— هەي سارائ ، بۇ قېتىمقى قولغا ئېلىشنى بىزدىن كۆرمەي-
دۇ ، «ئىزىمغا ئادەم چۈشۈپتىكەن» دەپلا قالىدۇ .
— ئۇياقتىن كېلىپ بولغۇچە ، بۇياقتىن تۇتۇلىدىغان
بولدى ـ دە ، بۇ بايقۇش .
— شۇنداق قىلمىساق ، زوهۇرگاسىيا چوقۇم ئىش تېرىپ
قويىدۇ . ئۆتكەنكى گېپىنى ئاڭلىغانسەن ؟ ئايلىنىپ يىقىلىپ چۈش-
كىلى تاسلا قالدىم ، — دېدى هۆسنارخان ، — هە راست ، ئۇنىڭ
سومكىسىغا قانچىلىك بىر نېمە سالالىدىڭ ؟
— ئىككى قېتىم ئېتىلىشقا لايىق !
قورقىنىدىن ۋارقىرىۋېتىشكە تاسلا قالغان زۇلئاي دەرهاللا
ئاغزىنى تۇتۇۋالدى .
— 100 گىرام مال گەرچە 30 مىڭ يۈەن بولسىمۇ ، ئەمما
قەدىردان دېگەن مۇناپىقنىڭ ئۆلۈمىگە ئەرزىيدۇ ، هېلىقى ... —
هۆسنارخان دىمىقىنى قاقتى ، — مەن ئاشۇ هەزىلەكتىن يېڭىلىد-
غان خوتۇنما ! ئەگەر زۇلئاي دېگەن جالاپ ئۇنىڭ قېشىغا قېچىپ
بېرىۋالمىغان بولسا ، ئۇ خەقنى خوتەندىلا ۋەيرا ـ ۋەيرانە ، هېلىم
دىۋانە قىلىۋېتەتتىم .
— ئەمدى زۇلئاي قانداق قىلار ؟
— ئۆزىگە ئاز ئۇ پاسكىنىنىڭ ، بۇ قېتىم قەدىردان دېگەن
شاۋچىدىن ئۇزۇل ـ كېسىل قۇتۇلمىساق ، 200 مىڭ يۈەن پۇل
هەم زوهۇر گاسىيا خەۋپىدىن قۇتۇلالمايمىز .
— ساقچىلار هېلىلا يېتىپ كەلسە ، — دېدى ئەسەت
ئەرۋاه ، — بىز هېچنېمىنى بىلمىگەن ، ئۇقمىغان بولۇپ ، ئاشخا-
نىدىن چىقمايلى .

ياشلىرى ئۇنسىز تۆكۈلۈۋاتقان زۇلئاي ئارقىچە ئاستا ئۆمىلەپ چىقىپ كەتتى . ئۇ ھوجرىغا كىرىپلا ، بوسۇغا تېمىغا يۆلىنىپ ئۇن سېلىپ يىغلىۋەتتى .

— قەدىردان ، قېچىڭ ، ھازىرلا قېچىڭ ! بولمىسا ئۇلگۈرەلمەيسىز ، ئانام ... ئانام ... ساقچىغا سىزنى چېقىپتۇ !

— زادى نېمە ئىش ؟ — قەدىردان ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى ، — ئېنىقراق گەپ قىلىڭە .

— تېز ، تېز بولۇڭ ! ساقچىلار يولدا كېلىۋاتىدۇ ، بىز ... بىز قاپقانغا چۈشۈپتىمىز .

— ئەسلىدە «ئاشخانا ئېچىپ ببرىمەن» دەپ ئالداپ ئەكىلىپ بىزنى تۈتۈپ بەرمەكچىكەن ـ دە ، — قەدىردانىڭ توم قاشلىرى بىر يەرگە يىغىلدى ، مۇشتۇملىرى چىڭ تۈگۈلدى ، — ھۇ ئاناڭنى ! ھەممىڭ قارا نىيەت مۇناپىقلار ، ئاناڭمۇ تالاق ، سەنمۇ تالاق ، ئۇقۇشتۇڭما ، ھەممىڭ تالاق !

قەدىردان سومكىسىنى مۇرىسىگە تاشلىغىنىچە چىقىپ كەتتى . يۈت ـ قوللىرى دىر ـ دىر تىترەپ تۇرغان زۇلئاي ئېرىنىڭ ئارقىسىدىن يۈگۈرمەكچى بولدى ـ يۇ ، مىسقالچە مادار قالمىغان ئاياغلىرىنى يۆتكىيەلمەي ، ئارقا ـ ئارقىدىن قۇرۇق «ھۆ» بولۇپ ، مەيدىسىنى تۇتقىنىچە بوسۇغىغىلا يىقىلدى ۋە : «جېنىم بالام ، خەۋىرىڭنى داداڭغا يەتكۈزەلمىدىم» دېدى ـ دە ، ھوشىدىن كەتتى . بۇ چاغدا قەدىردان چۈشكەن تاكسى «ھۆسنارخان جەننەت نېمەتلىرى ئاشخانىسى» ھەم «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى» ئەتراپلىرىدىن تېز-لىكتە غايىب بولدى . ئۇ «دوستلۇق» رايونىغا كەلمەي تۇرۇپ تاكسىدىن چۈشتى ـ دە ، پاسكىنا ، پاتقاق يوللارنى ئايلىنىپ خالتا كوچىغا چىقتى . قەدىردان ھويلىغا كىرەر ـ كىرمەيلا ، بىراۋلار-نىڭ جەننەت ھىدلىرى بۇرنىغا ئۇرۇلدى ! ئۇ تىترىگەن قوللىرى بىلەن ئىشىك قوڭغۇرىقى كۇنۇپكىسىنى باستى ! بوسۇغىدا پەرىشتىلەر سېماسىدىن ئەندىز ئالغان بىر ھۆر كۆرۈندى !

كۇراپ دەرياسى ۋادىلىرىدا ئېچىلىدىغان بابۇنە گۈلدەك مۇلا-

يىم ، چۆچەكلەردە مەدھىيەلەنگەن سەرۋىدەك نازۇك ، ئانا سۈتىدەك پاك مۈشۈنداق قىزدىن يەنە بىرى مۇشۇ پانىي ئالەمدە بارمىدۇ ؟ ! بولسىمۇ بولار ، ئەمما مېھرىبان قىزدەك كەم سۆز ، سەۋر-چان ، ئېرىگە ئەدەپسىز ۋاپادار ، ۋۇجۇدىدىكى ئاللا ئاتا قىلغان بارلىق كۈچ - قۇۋۋىتىنى ، مېھىر - مۇھەببىتىنى ، ساخاۋەت ھەم شاپائەتلىرىنى ئېرىگە ئاتىغان بۇنداق ناتۇۋان مىسكىنىتى يەتتە جەن-نەت بوستانلىرىدىنمۇ تاپماق بەسى مۇشكۈل ! قاراڭ ، ئۇنىڭ قىياپ-دەك تۆكۈلۈۋاتقان ياش تارامىلىرى ئۇنى باھار يامغۇرى سۆيۈپ تامچىلاۋاتقان غۇنچىغا ئوخشىتىپ قويغانىدى . قەدىردانىنىڭمۇ كەل-كۈندەك يامراپ كەتكەن ياشلىرى كۆزلىرىنى تۇتاش مانان پەردىسى-گە ئورىۋالدى .

— مېھرىبان !

— قەدىردان !

نەق بوسۇغىنىڭ ئۆزىدىلا ، ئۇلار بىر - بىرىنىڭ باغرىغا سىڭىپ كەتتى . ئۇلارنىڭ بىر - بىرىدىن ئايرىلغۇسى يوق ! مەڭگۈ مۇشۇنداق ، راست ، تاڭلا قىيامەتكىچە مۇشۇنداق ھالدا ئۆيۈپ قال-غۇسى كەلدى ! قەدىردان مېھرىبانىنىڭ مۇرىلىرىدىن قۇچاقلاپ دە-ۋاندا ئولتۇرغۇزدى ھەم ئۇنىڭ قۇلىقىغا ئاستا شۇڭرلىدى :

— سىزگە خۇش خەۋەر ، مەن زۇلئايىنى تالاق قىلىۋەتتىم .

— راستما ؟ — مېھرىبان ئېرىنىڭ كۆكرىكىگە ئاستا باش قويدى ، — ھېچ ئىشەنگۈم كەلمەيۋاتىدۇ ، ئەمدى سىز ماڭا ، ماڭلا تەئەللۇق بولۇپ قالدىڭىزمۇ ؟ نېمىشقا ئەمدى ؟

قەدىردان ھۆسنارخان بىلەن ئەسەت ئەرۋاھنىڭ قۇرغان قاپقان-لىرى توغرۇلۇق سۆزلەپ بېرىشى ، مېھرىبانىنىڭ بېشى بىردىنلا چىرايلىق كۆكسىگە ئېگىلدى ھەم قايتىدىن يىغلىۋەتتى .

— مېھرىبان ، خۇشال بولماستىن يىغلاۋاتىسىزغۇ ؟

— مېنىمۇ تالاق قىلىۋېتىشىڭىزدىن قورقۇۋاتىمەن .

— بۇ نېمە دېگىنىڭىز ؟

مېھرىبان دادىسى ئاباباكرىنىڭ ئوچ ئايدىن بېرى قىلغان

زورلۇق - زومبۇلۇقلىرى ، ھەتتا ئۆزىگە ئۈيقۇ دورىسى ئىچۈرۈپ ، بىھوشلاندۇرۇپ بولغاندىن كېيىن ھۇجرىنى بىر كىچە ئاختۇرۇپ ، ئاچقىپ كەتكەن نەرسىسى ، ھازىر ئۇ 40 گىرام خروئىننى ساقلىغان تاپشۇرۇپ بېرىپ ، قەدىردانىنى تۇتۇپ بەرمەكچى بولۇۋاتقان لىقىنى ئېنىق سۆزلەپ بەردى . قەدىردان تېڭىرقاپ تۇرۇپ قالدى . توۋا ، شۇنچە كەڭ ئالەمدە قەدىردان پۈت دەسسەپ تۇرغۇدەك ئالقانىدەك يەر ياكى ماكان چىقماسمۇ ؟ چەرخى پەلەكنىڭ مىزانى زادى ياخشىلىققا ياماناتلىق بولامدۇ ؟ ! قەدىردان ھۆسنارخان ئائىلىسىگە ھىممەت قولىنى سوزمىغانمىدى ؟ 200 مىڭ يۈەننى بېرىپ ، سوراپ باقتىمۇ ؟ ئەسەتىنىڭ چېكىشى ، ئىچىشى ، ئويىنىشى زادى كىمدىن بولغان ؟ ! ئەمدىلىكتە 200 مىڭ يۈەننى بەرمەسلىك ، خوتەن دىكى ماجىرادىن قايتا ئۆچ ئېلىش ئۈچۈن بىر ئادەمنىڭ ھاياتى بىلەن ئويناشسا بولامدۇ ؟ بۇلار ئادەممۇ ياكى ئادەمىي ھايۋانمۇ ؟ ئەدناسى ، مۇنۇ ئاباباكرى دېگەن غۇرۇرسىز ئەبلەخ قەدىردانىنىڭ شۇنچە شاپائەت ھەم ساخاۋەتلىرىنى كۆرۈپ تۇرۇقلۇق ، نېمە ئۈچۈن دۈشمەنلىك خەنجىرىنى تەڭلەيدۇ ؟ ھۆسنارخانمۇ قىزىنىڭ ئىزگۈ تىلەكلىرىنى ئويلىماي ، ئۇنىڭ ياخشى كۆرگەن ئادىمىنى ئاتقۇرۇۋەتمەكچى بولىدۇ ؟ ئاباباكرىمۇ قىزىنىڭ ئارزۇ - ئارمانلىرىنى پايخان قىلىپ ، قەدىردانىنى يوقاتماقچى بولدىغۇ ؟ ! يەنىلا شۇ كونا گەپ ، مەنپەئەت ئۈچۈن ! بۇ دۇنيادا مەن تۇراي ، سەن يوقال ، مەن ياشاي ، سەن ئۆل ، دېگەندەك ياشاقا نەرسە ئەمەس .

— نېمە بولدىڭىز ، قەدىردان ؟ بەكلا جىمىپ كەتتىڭىزغۇ ؟

— بۇ دۇنيانىڭ رەزىللىكىگە ھەيران قېلىۋاتىمەن .

— مەنمۇ سىزنىڭ كىيىم - كېچەكلىرىڭىزنى تەييار قىلىپ قويدۇم .

— سىزمۇ مېنى زۇلئايدەك قوغلىماقچىمۇ ؟

— ئامالىم يوق ، قەدىردان ، ئاشۇنداق نەجىس پۇشتىپاناھەتىن تۆرىلىپ قاپتىمەن ! — مېھرىبان ئېرىنىڭ كۆكرىكىگە بېشىنى قويدى ، — مەن سىزنى ھازىرلا ئۇزىتىپ قويمىسام بولماي-

دۇ ، ئەتە ... ئەتە ... بەكمۇ خەتەرلىك .

— بولىدۇ ، مېھرىبان ، مەن كېتىمەن ، سىزنىڭ كۆز ياشلىرىڭىزنىمۇ كۆرگۈم يوق ، — قەدىردان مېھرىبانىنى قۇچاقلىدى ، — لېكىن قاراڭغۇ چۈشسۇن ، شۇنچە نەرسىلەرنى كۆتۈرۈپ چىقسام ، ھەممىلا ئادەم قارىشى تۇرغانلا گەپ .

قاراڭغۇ چۈشتى . مېھرىبان بىرنەچچە گۆشنان ھەم قاتلىما پىشۇرۇپ گېزىتلەرگە ئورىدى . ئۇ يەنە يولدا يېيىش ئۈچۈن گۆش قورۇماقچى بولدى . مېھرىبانىنىڭ راسا ئىشقا بېرىلگەن ۋاقتىدا ، قەدىردان ھۈجرا ئۆيگە كىرىپ ، پەي ياستۇقىنىڭ كىچىككىنە بېرى-نى سۆكۈپ قولىنى تىقتى - دە ، پايپاقتا ئورالغان ئىككى دانە كاللەكنى چىقىرىۋالدى ، ئاندىن ئەينەكلىك ئىشكاپ ئىچىگە تىزىپ قويغان غىلاپلىق خەنجىرىنى ئالدى ۋە ئىشتان كەمىرىگە قىستۇ-رۇپ ، ئۈستىدىن كۆڭلەك ئېتىكىنى چۈشۈرۈۋەتتى . نۇرغۇن تاتـ-لىق خاتىرىلەرنىڭ شاھىتى بولغان بۇ چىرايلىق ھۈجرىدا بىر كېچىمۇ ياتماي كېتىدىغىنىنى ئويلىغىنىدا ، كۆڭلى ئەلەمزىدە بول-غان قەدىردان كۆزى قىيمىغان ھالدا قايتىپ چىقتى . ئېغىرلىشىپ قالغان مېھرىبان ئاشخانىدا گۆش قورۇۋاتاتتى .

— مېھرىبان ، سىز گۆشنى قورۇپ بولغۇچە دوقمۇشتىكى ۋاڭ ھەدەمنىڭ بوتكىسىدىن تاماكا ئەكىرىۋالاي ، — دېدى قەدىر-دان ، — ھازىرلا كىرىمەن .

— تېز كىرىڭ ، — مېھرىبان ئەنسىزلىك ئىچىدە تىترەپلا تۇراتتى ، — ئېھتىيات قىلىڭ ، دادام كۆرۈپ قالمىسۇن .

— خاتىرجەم بولۇڭ .

قەدىردان چىقىپ كەتتى . ئۇ ۋاڭ ھەدىنىڭ بوتكىسىدىن چوڭ يولغا قايرىلدى - دە ، «دوستلۇق» كېچىلىك بازار رەستىسىگە كىردى . رەستىدىن ئۈدۈللا مېڭىپ ، يەنە ئوڭغا قايرىلىپ ، ئۈستى يېشىل سولياۋ تاختاي بىلەن يېپىلغان ، ئىككى تەرىپى ھەرخىل دۇكان ، ئوتتۇرىنى كاۋاپچى ، لەڭمۈچى ، زاسۇيىپەزلەر ئىگىلىگەن بازار ئىچى بىلەن مېڭىپ ، ئاھالىلەر مەھەللىسىگە كىرىپ كەلدى .

بۇ يەردە قىڭغىر - سىڭغىر سىلىنىپ كەتكەن ئۆيلەر ئىنتايىن زىچ جايلاشقان بولۇپ ، كوچىلىرىمۇ ئۆمۈچۈك تورىدەك گىرەلىشىپ كەتكەنىدى . قەدىردان مېھرىبان بىلەن توي قىلىپ ، بىرنەچچە قېتىم ئاباباكرىنى يوقلاپ كەلگەن توخۇ كاتىكىدەك كىچىك قورۇ-نىڭ ئالدىغا كېلىپ توختىدى . كېچە بولغاچقىمۇ ، بۇ ئەتراپتىكى خالتا كوچىلار جىمجىت ھەم پىنھان ئىدى . قەدىردان ئاغزىغا ئىككى تال گۈلە - قاق ئۇرۇقچىسىنى سالدى - دە ، ھۇجرىدىن ئىلىۋالغان قارا رومالدا يۈزىنى نىقابلاپ چىگدى . ئۇ يېقىن ئارىدا ئادەم يوق ئىكەنلىكىگە ئىشەنگەندىن كېيىن ، قوش قاناتلىق كىچىك ئىشىكنى بىرلا تېپىپ ، داتلىشىپ كەتكەن زەنجىر ئىلغىلىرىنى ئۇزۇۋۈەتتى . دەرۋازىنىڭ تۆيۈقسىز شاراقلاپ ئېچىلغانلىقىدىن قور-قۇپ كەتكەن ئاباباكرى چىراغنىڭ يېنىنى تارتىۋەتكەن بولسا كې-رەك ، ئۇينىڭ دېرىزىسى ئاپپاق يورۇدى . قاپقارا نىقابلانغان ، قولىدا يالتىراپ تۇرغان خەنجەر تۇتقان ئادەمنىڭ كىرىپ كېلىشى بىلەن ، ئاباباكرى ئەسكى يوتقان ، كونا كۆرپىلەرنى قۇچاقلاپ كار-ۋاتنىڭ بىر بۇلۇڭىغا بېرىپ تىقىلىۋالدى . ئۇنىڭ ئېڭەكلىرى توختىماي كاسىلدايتتى ، چىرايى كونا پەنجىر قەغىزىدەك سارغى-يىپ كەتكەنىدى ، كۆزلىرى بولسا توختىماي چىمچىقلاپ ، بۇرنىنى تارتىپ تۇراتتى .

— مال - دۇنيا ، ئالتۇن ، زىبۇزىننەت بولسا چې-قار ! — ۋارقىرىدى گېپىنى ئارانلا ئۇققىلى بولمىدىغان «بۇلاڭچى» ، — تېز بول دەيمەن !

«بۇلاڭچى» خەنجىرىنى شارتلا بىر شىلتىگەنىدى ، ئاباباكرى «ۋايجان ! » دەپ دەھشەتلىك بىر ۋارقىرىشى ، ئارقىسىدىنمۇ «تارت» قىلىپ چىقىپ كەتتى ، «بۇلاڭچى» : «مېنى مەسخىرە قى-لىپ ئاغزىدا ئەمەس ، كۆتىدە جاۋاب قىلدى» دەپ ئويلىدىمۇ ، ئىشقىلىپ قاتتىق غەزەپلەندى .

— ھەي تۇزكور دۇئانە ، نېمانداق ئارقاڭدا سۇناي چالىسەن ؟

— قور ... قورقۇپ ... كېتىپ ...

— مەن ساڭا نېمە دېدىم؟ — «بۇلاڭچى» ئاباباكرىنى كارىۋاتقا ېېسىپ بوغۇزىغا خەنجەرنى تىرەۋالدى، — بايلىقىڭنى تېز چىقار!

— مەن ... مەن ... بىر نامرات كەمبەغەل، — ئاباباكرى يىغلاپ سالدى، — مەندە نېمە بايلىق بولسۇن ...

— نېمە، سەندە ھېچنېمە يوقما؟ — قەدىردان ئاباباكرنىڭ تۆت قاتلاپ بېشىغا قويغان چاپىنىنى بىرلا قېقىشتۇرۇۋىدى، كارىۋات ئۈستىگە پاپىقا يۆگەلگەن ئىككى كاللەك بىر نېمە چۈشتى. «بۇلاڭچى» ئۇنى ئالدىرىماي ئېچىپ كۆردى، پۇراپ باقتى، تىلىنى تەگكۈزۈپ تۇكۇرۇۋەتتى. ئەمما، ئۇنىڭ كۆزى ئاباباكرىدە ئىدى.

— بۇ نېمە؟!

— ئۇ ... ئۇ ... — ئاباباكرى دەمال بىر نېمە دېيەلمەدى، — ئۇ دېگەن دورا.

— نېمىگە پايدا قىلىدۇ؟

— قو ... قورساق ... ئاغرىقىغا ...

— ياخشى، مېنىڭ قورسقىم ئاغرىيتتى ...

— ھەي، ئۇ ... ئۇ ... — ئاباباكرى مىچىدە يىغلىدى، — ئۇ دېگەن «ئاق تاماكا» ...

— «ئاق تاماكا» دېگەن نېمە ئۇ؟

— خروئىن ...

— ھەي كاززاپ، خروئىن دېگەن قىممەت نەرسە تۇرسا، يەنە مەن كەمبەغەل دەيسىنا؟ قالغىنىنى چىقار، بولمىسا كاللاڭنى كېسىپ ھويلاڭغا ئېسىپ قويىمەن!

— جېنىم بۇرادەر، بۇنى مەن ئوغرىلىغان.

— نەدىن؟

— كۆيۈ ئوغلۇمنىڭ ئۆيىدىن.

— چېكىش ئۈچۈن ئوغرىلىدىڭما، قېرى بەڭگى؟

— يا ... ياق ... مەن ئۇنى مۇشۇ خروئىن بىلەن تۇتۇپ بەرمەكچىدىم.

— شۇڭا قىزىڭغا ئۇيقۇ دورىسى ئىچۈرۈپ ، ئۆلۈپ - تىرىلىدىشى بىلەن كارىڭ بولماپتىكەن - دە ؟

— نېمە ؟ ! — ئاتابەكرى چۆچۈپ سەگەكلەشتى ، — سەن ... سىز ...

قەدىردان بېشىدىكى نىقابنى ئېلىپ تاشلىشى ، ئاتابەكرىنىڭ دۈمبىسى تامغا گۈپپىدە تېگىپ ، زوڭگىدە ئولتۇرۇپ قالدى .

— قەدىردان ؟ !

— شۇنداق ، مەن ، سىلى تۇتۇپ بەرمەكچى بولغان قەدىردان مەن بولىمەن .

— جېنىم بالام ، مېنى كەچۈرسىلە ، مەن ئەسكى ، مەن ئىت ، — ئاتابەكرى يەردە تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ ئۆزىنى كاچاتلىغىلى تۇردى . لېكىن ، قەدىردان ئۇنىڭ قولتۇقىدىن يۆلەپ كارىۋاتقا ئولتۇرغۇزدى :

— مەن ھازىر چەت ئەلگە ماڭماقچى ، ئەسلىدە مېھرىبانىنى ئېلىپ كەتمەكچىدىم ، لېكىن ئۇ خېلىلا ئېغىرلىشىپ قالدى . شۇڭا ، يەنىلا سىلىگە تاپشۇرۇشنى لايىق تاپتىم . مەن ئۇنى ئالتە - يەتتە ئاي ئىچىدە كېلىپ ئەكىتىمەن ، — دېدى قەدىردان خەنجىرىنى يەرگە سانجىپ قويۇپ ، — بۇ چاغقىچە ئۇنىڭغا سالغان زۇلۇملىرىنى كەچۈردۈم . بۇندىن كېيىنكىسىنى مەن كەچۈرگىنىم بىلەن ، خەنجىرىم كەچۈرمەيدۇ ، ئۇقتىلىما ؟

— ئۇقتۇم ، ئۇقتۇم ...

— مەن مېھرىبانغا ئۆي خىراجىتى ئۈچۈن 500 يۈەن بەردىم . قالغىنىنى سىلى بېرىدىلا .

— مەن ؟ ! — ئاتابەكرىنىڭ كۆزلىرى چەمچىقلاپ كەتتى ، — بۇ ... بۇ ...

قەدىردان ئىككى كاللەك خروئىننى قولىغا ئېلىپ ئاتابەكرىگە تۇتقۇزدى ، ئاندىن ئۇنىڭ كۆزلىرىگە مىختەك قادالدى .

— بۇ ئىككى كاللەك خروئىن ئەرزان ساتسىلا 12 مىڭ ، بولمىسا 16 مىڭ يۈەن بولىدۇ . سىلى بۇنىڭ ھېسابىنى ئوبدان بىلىدىلا .

— خوش ، خوش ...

— بىرىنى سېتىپ ئوقەتكە دەسمايە قىلسىلا ، يەنە بىرىنى نېمە قىلسىلا مەيلى ، لېكىن مېھرىبانىنى تەڭلىككە قويىدىغان ، «پۇل تاپ» دەپ زورلىۇق - زومبۇلۇق قىلىدىغان ئىشنى ھەرگىز قىلمايلا . مەن ئويلا - ئويلا ، يەنىلا مېھرىبانىنى سىلىگە تاپشۇرۇشنى لايىق تاپتىم ، سىلى دېگەن بەرىبىر ئاتا ، لېكىن بۇرۇن قىلغان ئىشلىرىنى ئۆزلىرىگە ساۋاق قىلسىلا . ئەگەر يەنىلا كوتا خۇيلىرىنى داۋام قىلسىلا ، راست گەپنى دەپ قويای ، سىلىنى بوغۇزلاشتا ئالدى - ئارقامغا قاراپ ئولتۇرمايمەن ...

قەدىردان ئارقىسىغىمۇ قارىماي چىقىپ كەتتى .

يىگىرمە ئۇچىنچى باب

«قىزىل يۇلغۇن مېھمانخانىسى»نىڭ ئالدى ئادەم قاينىمىغا ئايلانغانىدى . ساقچىلار قىزىل لېنتىلارنى تارتىپ پىيادىلەر يولىنى پۇتۇنلەي توسۇۋەتكەچكە ، ئۆتكەن ـ كەچكەنلەر ئايلىنىپ مېڭىۋاتاتـ تى . رەڭدار خىشلار نەقىش شەكلىدە تىزىلغان پىيادىلەر يولىدا ياش بىر يىگىت دۇم ياتاتتى . ئۇنىڭ بۇرۇن ، ئېغىز ، قۇلاقلىرىدىن ئېتىلىپ چىققان قان يېنىدىكى سېمونت ئېرىتمىغا ساقىپ قېتىپ قالغانىدى . ئادەملەر بىر ـ بىرىنى ئىتتىرىشىپ ھەم بويۇنلىرىنى سوزۇشۇپ جەسەتكە قارىشاتتى . بەزىلەر ئاسمانباقتى بولۇشۇپ : «ئۆزىنى تۆتىنچى قەۋەتتىن تاشلاپتۇ» دېيىشىپ بىناغا قارىـ شاتتى ... ئەنە شۇنداق قىستا ـ قىستاڭچىلىق ئىچىدە بوتاكۆز ، قاپقارا قاش ، كىرپىكلىرى ئاپپاق يۇزىنى تېخىمۇ ئېچىۋەتكەن غۇنـ چە بوي بىر قىز تۆت ـ بەش ئايلىق بولغان بۇدرۇققىنا بىر ئوغۇل بالىنى كۆتۈرۈۋالغان بولۇپ ، ئۇمۇ يىگىتنىڭ جەسىتىگە قىزىقسـ ىپ قارىماقتا ئىدى . بۇ ئەسنادا ھال رەڭ يالپا يۇزلىرى تەرلەشـ تىن ئېسىلىپ كەتكەن كېلەڭسىز بىر خوتۇن : «توسۇقنىڭ ئىچـ گە كىرىمەن» دەپ ساقچىلار بىلەن ۋارقىراشماقتا ئىدى . ئۇنىڭ قېشىدىكى چىرايلىققىنا يەنە بىر قىزمۇ ساقچىلارغا يېلىنماقتا ئىـ دى . ئۇنىڭ يۇزىدىكى قوڭۇر داغلاردىن ، ئوبدانلا كۆتۈرۈلۈپ قالـ غان قورسىقىدىن ئېغىر بويلۇقى بىلىنىپ تۇراتتى .

— مېنى كىرگۈزۈڭلىتىڭە ، ئۇ مېنىڭ ئاكام بولىدۇ ، ئىسمى ئەسەت .

— جېنىمغىنا ساقچى بالام ، — دېدى كېلەڭسىز ئايال ، — مەن ئۆلگەن يىگىتنىڭ ئانىسى بولىمەن ، ئىسمىم ھۆسنارخان ... بالا كۆتۈرۈۋالغان قىز توپ ئارىسىدىن ئارانلا چىقىپ ، «قىـ

زىل يۇلغۇن مېھمانخانىسى»نىڭ ھويلىسىغا كىرىپ ، ئاندىن ئۇ-چىنچى قەۋەت 308 - ياتاق ئىشىكىنى چەكتى . ئىچىدىن 25 - 26 ياشلار چامىسىدىكى بىر يىگىت ئىشىكنى ئاچتى - دە :

— سىز مېھرىبان بولامسىز ؟ — دەپ سورىدى . ئاندىن مېھ-رىبانىنى دۇغانغا تەكلىپ قىلدى ، — مەن قەدىردانغا يەنە تېلېفون قىلاي دەپ تۇراتتىم . ئەسلىدە سىزنى ئەتىگەندە بارىدۇ ، دېگەنىدى . مانا سائەت 11 بولاي دېدى ...

— ساقچىلار ئۆتىدىغان يوللارنى توسۇپ ، ئادەملەرنى ئۆتكۈز-مىگەچكە ، سەل ھايال بولۇپ قالدىم .

— جەسەتنى ئېلىپ كېتىپتۇمۇ ؟

— ياق ، ياتىدۇ .

— بىر كىمگە زىيانكەشلىك قىلسا ئاشۇنداق بەدەل تۆلەيدىغان گەپ ، — دېدى يىگىت تاماكا تۈتاشتۇرۇۋېتىپ ، — ئۇ ئاداش بۇ قېتىم خوتۇننىنى گۇاڭجۇدا تۇرمىگە سولىتىۋېتىپ ، ئۆزى شىنجاڭ-غا «ئاق» يۆتكەپ كەپتىكەن . ئۇ خروئىننى ئۆيگە ئاپىرىش خەتەر-لىك دەپ ئويلىغانمۇ ، مۇشۇ مېھمانخانىنىڭ ئايرىم ياتاققا چۈشۈپ-تۇ . لېكىن ، گۇاڭجۇدىن بىر كىم شىنجاڭدىكى ساقچى ئورۇنلىرى-غا خەۋەر قىلغان بولسا كېرەك ، ساقچىلار ياتاققا باستۇرۇپ كىر-گەن ھامان ، ئۇ ئاداش دېرىزىدىن ئۆزىنى تاشلاپتۇ .

— خروئىن دېگەن بۇ بىر نېمە نۇرغۇن ئادەمنىڭ بېشىغا چىقتى ، — دېدى مېھرىبان خورسىنغان ھالدا ، — بىر كۆنۈپ قالغان ئادەم زادىلا تاشلىيالمايدىكەن .

— گەپ بىلەن بولۇپ كېتىپ ئۆزۈمنى تونۇشتۇرۇشنى ئۇنۇ-تۇپتىمەن ، — يىگىت تاماكىسىنىڭ كۈلىنى قېقىۋېتىپ كۈلۈپ قويدى ، — گۇاڭجۇدا قەدىردان بىلەن رەختچىلىك قىلىمىز . ئىسـ-مىم مۇنىردىن ، ئۆزۈم غۇلجىلىق . بۇ قېتىم قەدىردان ، ئايالىم بىلەن بالامنى ئۆز كۆزۈڭ بىلەن كۆرۈپ كەلمىسەڭ رەنجىيمەن ، دېگەچكە ، سىز ئۇچۇنلا بىر كۈنۈم ئۆلدى ...

— راست ، ئوقەت قىلىۋاتقانلار ئۈچۈن ۋاقىت ئالتۇندىن

قىممەت دېيىشىدىكەن .

— قەدىردان سىزگە 10 مىڭ يۈەن ئەۋەتكەنىدى ، — مۇنىردىن قول چامادانىدىن بىر باغلام پۇلنى ئېلىپ شىرەگە قويۇپ ، بالىغا قول ئۇزاتتى ، — ماڭا كېلە ، قوزام ، سېنى قولۇمغا ئېلىپ سۆيىدۇم دېسەم ، داداڭ چوقۇم يىغلايدۇ .

مۇنىردىن بۇدۇر چاچ ، ئاق توقاچ يۈزلۈك ، قوشما قاشلىق بالىنى كۆتۈرۈپ ياتاقنى بىر ئايلاندۇردى ، «بۇنى مەخسۇس ساڭا ئەۋەتتى ، ئاداش» دەپ ، سومكىسىدىن بىر چوڭ سولياۋ خالتىنى سۇغۇرۇپ ئالدى .

— مېھرىبان ، بۇ يىگىتنىڭ ئىسمى نېمە ؟

— قەيسەر ! بوۋىسى ، دادىسىدەك قەيسەر ئادەم بولسۇن دەپ ، شۇنداق قويۇپ قويغان .

— پاھ ، مەنىلىك ئىسىمكەن ! ھەقىقەتەن قەدىردان قالتىس نېمە ـ دە ، خوتەن پەدىسىدە دېگەندە « جىگىرى بار يېتىم» . ھە ، قەيسەر بىر ياشقا كىردىمۇ ؟

— ئەدىكىنى ، ئەمدى بەش ئايلىق بولدى .

— پاھ ، قەدىردانەك گۈرۈي[1] ئادەم بولغۇدەك . قاراڭ ، كۆز تەگمىسۇن ، بىر ياشلىق بالىنىڭ بەستىمۇ بۇنچىلىك بولماس .

مېھرىبان بالىنى قولىغا ئېلىشى ، مۇنىردىن قولىدىكى چوڭ سولياۋ خالتىنى سۇندى ، لېكىن مېھرىبان خىجىل بولۇپ قول سۇنالمىغانىدى ، مۇنىردىن كۈلۈپ كەتتى .

— مېنىڭمۇ غۇلجىدا ئىككى ياشلىق ئوغلۇم بار ، — دېدى مۇنىردىن كۈلۈپ ، — قەدىردان ئىككىمىز بازارغا چىقىپ ئوخشاش ئالدۇق . ئۇنىڭ ئىچىدە تاتلىق ـ تۇرۇم ، ئۇندىن باشقا ، ئويۇنچۇقلار بار . قېنى سىڭلىم ، بۇ 10 مىڭ يۈەننى دەرھال بىر يەرگە سېلىۋېلىڭ .

— ماڭا پۇل لازىم ئەمەس ئىدى ، ئالدىنقى قېتىم بەرگەن پۇللىرىمۇ كۆپ خەجلەنمىدى . ئۆزى سالامەت بولسۇن ، —

---

[1] گۈرۈي — بەستلىك ، بويلۇق ، كۆچلۈك .

مېھرىبان يىغلىدى ، — ئۇنىڭغا : «ھازىر قېيىنئاتاڭ ياخشى ئەكەن» دەپ قويۇڭ ، مەندىن ئەنسىرىمىسۇن .

مېھرىبان مۇنىردىن بىلەن خوشلىشىپ قايتىپ چىقتى . مېھمانخانا ئالدىدىكى دۆۋىلىشىۋالغان بايىقى ئادەملەر تارقىلىپ كەتكەن ، جەسەتنىمۇ ئەكەتكەندى . ھېلىقى ھۆسنارخان دېگەن ئايال كۆرۈنمەيتتى . لېكىن ، بىر ۋۇجۇك قېرى ، يەنە بىر تەمبەل يىگىت ئىككىسى : «ئۇ مېنىڭ ئاكام بولىدۇ» دېگەن چىرايلىق قىزنى قۇچىقىغا ئېلىۋالغانىدى .

— قىزىم زۇلئاي ، جېنىم قىزىم زۇلئاي ، — قېرى ۋۇجۇك ئادەم يىغلامسىراپ ۋارقىرىدى ، — كۆزۈڭنى ئاچقىنە ! سېنى مۇشۇ ھالغا چۈشۈرۈپ قويغىنى ئاشۇ ئازازۇل ئاناڭ !

— ئاباقكا ، دەرھال تاكسىغا سېلىپ ئەكىتەيلى ، زۇلئايىنىڭ خۇمارى تۇتۇپ كەتتى ، — دېدى تەمبەل يىگىت كازىم ، — ئوكۇلىنى سالمىغۇچە بەك ئازابلىنىپ كېتىدۇ .

دېمىسىمۇ ، ھېلىقى چىرايلىق قىزنىڭ ئاغزىدىن ئاپپاق كۆپۈك قاينىپ ، قاتتىق سىلكىنىمەكتە ئىدى . ئۇ ھەر قېتىم تېپىرلىغاندا ، دومسىيىپ قالغان قورسىقى كۆرۈنۈپ قالاتتى . مېھرىبان يولدا كېتىۋېتىپ تۇيۇقسىزلا توختاپ قالدى . چۈنكى ، قەدىرداندىن ئاڭلىغان ھۆسنارخان ، ئاباق توختى ، زۇلئاي دېگەن ئىسىملار ئۇنىڭغا بەكلا تونۇش ئىدى . ئاق كۆڭۈل مېھرىبان كېتىۋېتىپ ئاستا شۇبرلىدى :

— بىچارە قىز ، قەدىرداندىن ئايرىلغاندىن كېيىن ، دەردكە چىدىماي ئاشۇ يامان ئىشنى ئۆزگىنىۋاپتۇ — دە . ھە راست ، قەدىردان ئۇنىڭ ھامىلىدارلىقىنى بىلەمدىغاندۇ ؟ بىر پارچە خەت يېزىپ تەييار قىلىپ قويسام ، مۇنىردىن قايتىقاندا ئالغاچ كەتسە بولغۇدەك ...

مارت ئايلىرىنىڭ ئوتتۇرىلىرى بولۇپ قالغاچقا ، دەرەخلەرنىڭ سايىلىرى كۈندىن — كۈنگە قويۇقلاشماقتا ئىدى . زىلۋا ھەم نازۇك مېھرىبان ئوغلى قەيسەرنى كۆتۈرۈپ ، كوچا ئاپتوبۇسىغا ئارانلا

چىقىۋالدى . ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى بولسا كېرەك ، كىتاب تۆتۈپ ئولتۇرغان بىر يىگىت دەرھال ئورنىدىن تۇرۇپ بەردى ، مېھرىبان ئۇنىڭغا رەھمەت دەپ قويدى . ئۇ بالىسىنىڭ يۇزىگە يۇزىنى يېقىپ دېرىزە تەرەپكە قارىۋالدى . ئۇنىڭ بۇ ھەرىكىتى كۆزىدىن تارىلاپ تۆكۈلۈۋاتقان ياشلارنى باشقىلاردىن يوشۇرغىنى ئىدى . راست ، ئۇ يىغلاۋاتاتتى ، ئۇنىسىز يىغلاۋاتاتتى . بۇ زادى نېمە ئۈچۈن ؟ مېھرىبان قەدىردان گۇڭجۇغا كەتكەن سەككىز ئايدىن بېرى تۇرمۇشتا سورۇقچىلىق تارتىپ قالدىمۇ ؟ ياكى ئەرسىز ، مېھرى سوغۇق ئۆيدىن كۆڭلى سۇ ئىچمەيۋاتامدۇ ؟ ! ياق ، ئۇ قىيىنچىلىق تارتىپ قالغىنى يوق ! قەدىردان ئۇنىڭغا يېتىپ ئاشقۇ-دەك پۇل قالدۇردى ! بىراق دادىسى دېگەن كۇل بەڭگى بۇ سەككىز ئاي ئىچىدە قانچىلىك ئائىلە مۇلكى ، ئۆي - زېمىنلارنى سېتىپ ، ئاق تۇتۇنگە تېگىشىۋەتمىدى دەيسىز !

«دوستلۇق» رايونىدىكى ئاھالىلەر مەھەللىلىرى بىر تۇتاش ھۆكۈمەت تەرىپىدىن سېتىۋېلىنىپ ، چوڭ بازار مەيدانغا ئۆزگەر-تىلدى . ئۆي - زېمىن ئىگىلىرىگە ئوخشىمىغان دەرىجىدە پۇل بېرىلدى . ئۇلارنىڭ كۆپلىرى تاۋار بىنالاردىن ئۆي سېتىۋالدى ، يەنە بەزىلىرى زېمىن سېتىۋېلىپ ئۆي سالدى . ئاباباكرىنىڭ قوڭ پاتسا ، پۇت پاتمايدىغان ، پۇت پاتسا ، باش پاتمايدىغان كاتەكتەك ئۆيىگىمۇ 80 مىڭ يۇەن بېرىلدى .

شەھەر سىرتىدىراق سېلىنغان تاۋار بىنالاردىن كىچىك ئوچ ئېغىز ، چوڭ ئىككى ئېغىزلىق بىر يۈرۈش ئۆيلەرنى 60 — 70 مىڭ يۇەنگە سېتىۋالغىلى بولاتتى . لېكىن ، ئاباباكرى پۇلنى كۆ-رۈپلا كۆزى قىزاردى - دە ، «يېكەنكۆل» ئاھالىلەر رايونىدىن بۇرۇنقى ئۆز زېمىنىدىنمۇ كونا ھەم كىچىك ئىككى ئېغىزلىق ئۆينى 30 مىڭ يۇەنگە سېتىۋالدى ، قالغان 50 مىڭ يۇەن پۇل ئىككى ئاي چېكىشكە ئارانلا يەتتى . ئەمدىلىكتە ئوي - خىيالى قەدىردان كېلىپ بولغۇچە ئۇنىڭ ئۆي مۇلكى ھەم ئۆيىنى سېتىپ پۇلنى يانچۇقىغا سېلىشتا قالغان ئاباباكرى قىزى مېھرىبانغا ھۇ-

جۇمنى باشلىۋەتتى . ئۇ ئۆزىنىڭ قورۇ ـ جايىنىڭ پۈلىنى چېكىپ تۈگىتىۋەتكەندىن كېيىن ، كۈندىلىك تاماكىنىڭ پۈلىنى تېپىش ئۈچۈن ئارىلاپ ـ ئارىلاپ كاۋاپچىلىق قىلاتتى . بۈنداق چاغلاردا ئۇ قىزىنىڭ ئۆيىدە قونۇپ قالاتتى . «يېكەنكۆل» ئاھالىلەر رايونىغا ئۇچ ئاپتوبۇس ئالمىشىپ ئاخىرقى بېكەتكە باراتتى ، ئۇ يەردىن يەنە يېرىم سائەتتەك پىيادە مېڭىشقا توغرا كېلەتتى . ئاباباكىرى «دوستـ لۇق»تىكى ئۆيىدە بىرنەچچە قېتىم قونۇش جەريانىدا ، قىزىنىڭ كۆكتات ، گۆش ئېلىشقا ياكى بالىسىنى دوختۇرخانىغا كۆرسىتىشـ كە مېڭىشىنى كۈتۈپ ، ئورنىدىن تۇرماي ياتاتتى . قىزى چىقىپ كەتكەن هامان ئۆيىدە قولغا ئىلغۇدەك ، پۇلغا يارىغۇدەك نەرسىلەرنى ئاچقىپ ساتاتتى . هازىر مېهمانخانا ئۆي ، هۇجرىلار بارغانسېرى شالاڭشىپ ، قانات ـ قۇيرۇقى قىرقىۋېتىلگەن كەپتەرگە ئوخشاپ قالدى . ياپونىيەنىڭ 35 دېيۇملۇق تېلېۋىزورى ، ئىككى ياڭراتقۇ ، ئىسسىق هەم سوغۇق هاۋا تەڭشىگۈچ ، كارىۋاتلارغا يېپىلغان تۇرـ كىيە ئەدىياللىرى ، دىۋان ، دەستىلەنگەن چامادان ، ئىشكاپلارنىڭ ئۈستىدىكى چەت ئەل تورلىرى ، تامغا تارتىلغان گىلەملەر «ئاق تاماكا»نىڭ تۈتۈنىگە ئايلىنىپ يوقالدى . ئۇلارنىڭ بەزىلىرىنى ئوغـ رىلىقچە ئاچقىپ ساتتى ، بەزىلىرىنى خۇمارى راسا تۇتۇپ كەتكەنـ دە ، قىزى مېهرىبانلىق ئۇرۇپ يىقىتىۋېتىپ ياكى چەيدو تەڭلەپ ئاچقىپ كەتتى...

ئۆتكەن هەپتە ئاھالىلەر كومىتېتىدىن «بالىلارغا مۇداپىئە ئوكۇلى سېلىش» ئۇقتۇرۇشىنى چىقاردى . مېهرىبان قەيسەرگە ئوكۇل سالدۇرۇپ قايتىپ كەلگەندە ، مېهمانخانا پولىغا سېلىنغان خاڭجۇنىڭ سەككىز مېتىر ئۇزۇنلۇقتىكى قاپارتما گۈللۈك يېشىل گىلەم يوق تۇراتتى . هازىر مېهمانخانىدا پەقەت 12 مىڭ يۈەنلىك بۇلغار دىۋان بىلەن دېرىزىلەردىكى چەت ئەل پەردىلىرىلا قالدى . دىۋانلار ئۇچ كىشىلىكتىن ئىككى دانە ، بىر كىشىلىكتىن تۆت دانە ۋە چوڭ ئەينەك ، شىرەلەر ئېغىر هەم كېلەڭسىز بولغانلىقى ئۈـ چۈنلا قېلىپ قالدى . بولمىسا ئۇنىڭمۇ توپىسىنى تۇرپىانغا سوـ

رۇۋەتكەن بولاتتى...

مېھرىبان يىغلىدى ، قاقشىدى ، يېلىندى ، يالۋۇردى ... ئۇ تۆككەن ھەسرەتلىك ياشلارنى ، شامۇ سەھەرلەردە ئۇرغان ئاھ - زارلىرىنى ، ناله - پىغانلىرىنى ئەگەر تاش ئاڭلىغان بولسا ، ئۇمۇ چاك - چاك يېرىلغان ياكى يۇمشاپ سىمابتەك بولۇپ كەتكەن بولار ئىدى ، لېكىن خروئىن چەككەن ئادەم بۇ دۇنيادا ھېچنېمىگە ئوخشاش بولمايدىغان يۇرەكسىز ، ۋىجدانسىز ، غۇرۇرسىز ، ئىمانسىز ، ھېسسىياتسىز ياۋۇز مەخلۇققا ئوخشاپ قالىدىكەن...

مېھرىباننىڭ مۇشۇ كۇنلەردە تارتىۋاتقان ئازابلىرىنى كۆرگەن ، ئاڭلىغان قولۇم - قوشنىلىرى ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتىپ ، ئاباباكرىنى ساقچىغا تۇتۇپ بېرىشنى ، شۇ ئارقىلىق «زەھەر تاشلاش» ئورنىغا ئاپىرىپ بېرىشتى ئېيتتى . كۆڭلىدە : «بوپتۇلا ، قانچە پۇل كەتسە مەيلى ، دادام ساقىيىپ چىقسا ، ماڭا ھەمراھ بولمامدۇ» دەپ ئويلىغان مېھرىبان دادىسىغا دېگەندى ، ئاباباكرى چىچاڭشىپ :

— ئاڭلىسام ، زەھەر تاشلاش ئورنىغا يىغىۋالغانلارنىڭ ھەممىسى ياش بالىلاركەن . مەن ئۇلارغا دادا بولامدىم ، بوۋىمۇ ؟ بۇنداق ئىزايى مۇمىن بولغۇچە ، ئىشتانىبىغمىغا ئېسىلىپ ئۇلۇۋالغىنىم تۇزۇك ، — دەپ ۋارقىراپلا كەتتى .

بىر كۇنى تۆتىنچى قەۋەتتە ئولتۇرىدىغان قوشنىسى ئىلغار ، زۇلپىيە ئەر - خوتۇنلار مېھرىبانىنى ئۆيىگە چاقىرىشتى . ئۇلارنىڭ ھەر ئىككىلىسى ئوقۇتقۇچى بولۇپ ، 30 ياشلار ئۆپچۆرىسىدە ئىدى .

— مېھرىبان ، بالا بىلەن بەك قىينىلىپ كېتىۋاتىسىز ، — دېدى ئىلغار يۇمشاق تەلەپپۇزدا ، — ئۇنىڭ ئۇستىگە دادىڭىزنىڭ سېلىۋاتقان زۇلمى ھەددىدىن ئېشىپ كەتتى . شۇڭا ، زۇلپىيە ئىككىمىز مەسلىھەتلىشىپ ، ساقچىغا دېيىشنى توغرا تاپتۇق ...

— دادام يەنىلا مېنىڭدىن كۆرىدۇ ، — مېھرىبان بالىسىنى باغرىغا بېسىپ يىغلىدى ، — ئۇ ... ئۇ مېنىڭ دادام تۇرسا ،

ساقچىغا ئۆزۈم تۇتۇپ بېرىشكە ...

— زەھەرنى تاشلاپ چىقسا ، سىزگىلا ئەمەس ، ئەل ـ مەھەللە ، جەمئىيەت ، ئۇرۇق ـ تۇغقانلارغىمۇ ياخشى ، — دېدى زۇلپىيە ئېغىر تىنىپ ، — خاتىرجەم بولۇڭ ، زەھەر تاشلاش ئورنىغا تۆلەيدىغان 5000 يۈەن پۇلنى بىز بېرەيلى...

— زۇلپىيە ھەدە ، ئىلغار ئاكا ، بىلىمەن ، سىلەر بەك ياخشى ئادەملەر ، ئەگەر دادام مەندىنلا كۆرمىسە ، پۇلنى ئۆزۈم بېرەلەيمەن . قەدىردان ماڭا يېتىپ ئاشقۇدەك پۇل قالدۇرغان .

— ئەمىسە ياخشىكەنغۇ .

مانا شۇنىڭ بىلەن بىر كۈنى كەچتە ساقچىلار ئاباباكرىنى ئۆز ئۆيىدىن تۇتۇپ كېتىشتى . ئەتىسى مېھرىبان زەھەر تاشلاش ئورنىغا 5000 يۈەن تۆلەپ بەردى . ئاباباكرى ئۇ يەردە بىر قارار تۇرۇپ ، 40 كۈن بولغاندا ، «زەھەرنى تاشلىدى» دېگەن ئىسپاتنى كۆتۈرۈپ چىقتى . ئۇنىڭ كاڭاپچىلىق ھۈنىرىگە قايتا كىرىشكەنلىكىنى كۆرگەن مېھرىبان ئالەمچە شادلىققا چۆمدى . لېكىن ، ئۇنىڭ خۇشاللىقى تاڭدىكى تۇمانداك ئۆمرى تولىمۇ قىسقا بولدى . ئاباباكرى ئۇزاق ئۆتمەي «ئاق تاماكا»نى يەنە تېپىۋالدى . قىسقىسى ، خرو ـ ئىننى چېكىدىغىنى بولامدۇ ياكى ساتىدىغىنى بولامدۇ ، مېھرىبان ھەممىگە تەڭرىدىن ئۆلۈم تىلىدى ، لېكىن قەدىردان ئېسىگە كېلىش بىلەن ئىچىدە «توۋا ـ ئىستىغپار» ئوقۇدى . مېھرىبان مىڭ پاتمان ئۇمۇتتەك ئېغىر خىياللار بارغىنىدا ئېزىلىپ ، «دوستلۇق» بېكەتكە كېلىپ قالغىنىنى بىلمەي قالدى . ئۇ ماشىنىدىن چۈشۈپ خالتا كوچىغا كىرىشى ، بىنا دەرۋازىسى ئالدىدا تۇرغان پاكار كوزۇپلۇق ماشىنىنى كۆرۈپ قالدى . ماشىنىغا بىرمۇنچىلىغان خەنزۇ ئىشلەمچىلەر ئوچ كىشىلىك ھەم بىر كىشىلىك ئالىي بۇلغار دۋاڭلار ھەم ئەينەك ئۇستەللەرنى بېسىپ ئارغامچا بىلەن باغلاۋاتاتتى . ئۇ ئالدىراپ كېلىشى ، دادىسى ئاباباكرى بىر تۇتام پۇلنى چاپىنىنىڭ قويۇن يانچۇقىغا سالدى ـ دە ، شوپۇرغا «ماڭ» دەپ ۋارقىرىدى . ئاڭغىچە مېھرىبان ۋارقىراپ يىغلاپ غوۋغا كۆتۈرۈشى ، ئاباـ

بەكرى ئۇنى ئىتتىرىپ ھويلىغا ئەكىرىپ كەتتى...

مېھرىبان ئۆيگە كىرىش بىلەن بالىسىنى تاختايلىق پولدىكى كۆرپىگىلا ئولتۇرغۇزۇپ قويۇپ ، دادىسىنىڭ ياقىسىغا ئېسىلدى ، ئۇنىڭ مەيدىسىگە مۇشتلاپ ، ئۇن سېلىپ يىغلىماقتا ئىدى :

— ئېيتە ، سېنىڭ قەيىرىڭ ئاتىغا ئوخشايدۇ ! ھەي مەلئۇن ، سەنمۇ ئاتا بولۇپ قالدىڭمۇ ؟ بىر ئوبدان ئۆيۈمنى سورۇۋەتتىڭغۇ ، قەدىر دانغا ئېمە دەپ جاۋاب بېرىمەن ؟ ئۇنىڭ يۈزىگە قانداقمۇ قارايمەن ؟ قاراپ باققىنا ، مېھمانخانا ، ھوجرىلار مۇشۇنداق ۋەيرانمەدى ؟ ساڭا ، ماڭا ھىممەت قانىتىنى ياپقان ئاشۇ سەرسان يىگىتكە قانداقمۇ يۈز كېلەلەيمىز ؟ زادى سەن ئادەممۇ ياكى غەيرىي ئالەمدىن كەلگەن ئاپەت ، مەلئۇنمۇ ؟ !

ئاتابەكرى مېھرىبانىنىڭ دۈمبىلىرىدىن پەپلەپ ، بالىسى ئولتۇرغان كۆرپىگە ئولتۇرغۇزۇپ ، ئۆزى تاختايدىلا يۈكۈنۈپ ئولتۇرىدى . ئۇنىڭ چىرايىدا نە خىجىللىق ، نە نومۇس قىلىش ياكى ئۆكۈنۈش ئالامەتلىرى يوق ئىدى ، پەقەت تاش بېغىرلىق ، رەھىمسىزلىك ، قارا كۆڭۈللۈك ، دىيانەتسىزلىك قارا تامغىدەك يۈرىكىگە بېسىلىپ كەتكەنلىكى خۇنۇك كۆزلىرىدىن بىلىنىپ تۇراتتى .

— مېھرىبان ، ھەي ئەقىلسىز بالا ، — ئاتابەكرى گېپىنى غۇلاچلاپ سوزۇپ باشلىدى ، — «يۈز كېلەلمەيمەن ، قارىيالمايمەن ، نېمە دەپ جاۋاب بېرىمەن ... » دېگەن قانداق گەپ ئۇ ؟ سودا ـ سېتىق ، ئېلىم ـ بېرىم ، تىجارەت ، قىسقىسى ، پۇلپەزلىك ئاساسىي ئېقىمغا ئايلانغانىكەن ، ئادەملەردىكى مېھىر ـ شەپقەت ، ئادىمىيلىك ، ئىنسانپەرۋەرلىك ھەم دىيانەتنىڭ ئورنىنى ئىنساپسىزلىق ، ئالدامچىلىق ، ھىيلە ـ مىكىر ، قۇۋلۇق ـ شۇملۇق ئىگىلەيدۇ ، چۈنكى پۇل دېمەكلىك مەنپەئەت دېمەكلىكتۇر . مەنپەئەت بولسا ئىنساپ ـ دىيانەت ، ئادىمىيلىكنى قوبۇل قىلالمايدۇ . چۈنكى ، ئاتا ـ ئانىسىنىمۇ ئالدىيالىغان سودىگەر باي بولالايدۇ . ئەلۋەتتە ، ئون تەڭگىلىك نەرسىنى توققۇز تەڭگىگە ساتىدىغان سودىگە زىيانكەش بولمىسا كېرەك .

— زادى سەن نېمە دېمەكچىسەن؟ — ۋارقىرىدى مېھرىبان جىلە بولۇپ، — ھازىرقى ۋاقىتتا دىيانەتلىك ئادەم قالمىدى دېمەك-چىمۇ سەن! پوق يەپسەن، ھەممىلا ئادەم ساڭا ئوخشاش ئىمانسىز بولمايدۇ ...

— ئويلاپ كۆرۈڭ، قىزىم، سىزنىڭ ئېرىڭىز قەدىردانمۇ چېكىدۇغۇ، ئەمىسە ئۇمۇ ئىمانسىز مۇناپىقمۇ؟

— ئۇ ساڭا ئوخشاش ئاجىزلارنى بۇلاپ، قاقشاتقىنى يوق ...

— چۈنكى ئۇنىڭ پۇلى بار، ئەگەر پۇلى بولماي باقسۇنچۇ، سىزنىڭ كۆڭلىڭىزنى سېتىپ خروئىن چەكمىسە، ئالدىڭىزدا ئۆلۈپ بېرىمەن.

مېھرىبان راستتىنلا ئويلىنىپ قالدى. ئۇ ھازىر كۆزى كۆرۈپ، قۇلىقى ئاڭلاپ تۇرۇۋاتىدۇ. خروئىن چەككەنلەر خۇمارى تۇتقاندا، ئاتا ـ ئانىسىنى پۇل تېپىپ بەرمىدىڭ، دەپ پالتىدا چاناۋاتىدۇ، خوتۇنلىرىنى پۇل تېپىشقا قىستاۋاتىدۇ. ئەگەر بىر چېكىم خروئىن بەرگەن ئادەم ئۇنىڭ خوتۇن ـ قىزلىرىنى كۆز ئالدىدا ئاياغ ئاستى قىلسا، ئۇ ئادەم ئۇلار بىلەن چاتىقى بولماي، بەلكى ئاق تۇتۇننى ھۆزۈرلىنىپ سۈمۈرۈۋەرگەن بولاتتى ... راست، قەدىردانداپۇل بولماي، دادىسىنىڭ ھالىغا چۈشۈپ قالسا، ئۇ قانداق قىلارکىن؟

— شۇڭا، قىزىم، ئوبدان ئويلىنىپ كۆرۈڭ، — مېھرىباننىڭ جىمىپ قالغانلىقىدىن ئاباھەكرىگە جان كىردى، — ماۋۇ ئۆيىڭىز ئەسلىدە 280 مىڭ يۈەن، زىننەتلەنگەنلىكىنى قوشساق 320 مىڭ يۈەنگە باردۇ. ئاشۇ پۇلنىڭ يېرىمىغا ساتساقمۇ، ئىككىمىزنىڭ كۈنلىرى بەخۇدۇك راھەتتە ئۆتىدۇ...

— ئۇخلاپ چۈشۈڭ! — ۋارقىرىدى مېھرىبان، — ئەگەر شۇنداق قىلماقچى بولىدىكەنسەن، ساقچىغا بېرىپ، سېنى قولغا ئالدۇرۇۋېتىمەن!

— بۇنداق باغرى تاشلىقىنى سىز ھەرگىز قاملاشتۇرالماي-

سىز ، — ئاباباكرى راست گەپنى قىلغانىدى ، — سىز «ۋاي قەدىردان» دەپ ئۇلۇغلىغان ئاشۇ ئادەم كىم بىلىدۇ ، گۇاڭجۇدا بىرەر خەنزۇ قىزنى نىكاھىغا ئېلىۋېلىپ كەلگۈسى كەلمەيۋاتامدۇ ؟ تۆت ـ بەش ئايدا مېھرىبانلىنى ئېلىپ كېتىمەن ، دېگەنىدى ، ھازىر سەككىز ئايدىن ئاشتى . مەيەردە سىز نىكاھىدا تۇرۇقلۇق ئۆيلەنگەن ئادەم ، ئۇ ئاسمىنى كەڭ يەردە قىلماي قالارما ...

— مەن ئىشەنمەيمەن ! بۇ ... بۇ سىزنىڭ كاسسىڭىزغا ئۇرۇپلا تاپقان گېپىڭىز .

— جېنىم قىزىم ، قەدىردان كېلىپ بولغۇچە ساتمىغانلىنى سېتىپ ، ئېلىپ كېتىمىغانلىنى ئېلىپ كەتمەسەك ، كېيىن پۇشايمان قىلىشقىمۇ ئۇلگۈرەلمەي قالىمىز ...

ئاباباكرى بىلەن مېھرىبان ئاتا ـ بالا ئىككىسى ئەنە شۇنداق ياقىلىشىپ ھەم تاكاللىشىپ تۇرغىنىدا ، «ھۆسنارخان جەننەت نې-مەتلىرى ئاشخانىسى» ئارقا ھويلىسىغا بىر يۇرتلۇقلار توپلاشقان بولۇپ ، ئەسەتنىڭ ئۆلۈمىگە كەلگەن پەتىچلەر ئىدى . ئەمما ، ئىچكەركى مېھمانخانىدا ئاباق توختى بىلەن ھۆسنارخان بىر ـ بىرىنىڭ كانىيىنى بوغۇپ ، قاباھەت سەت تىللار بىلەن تىللاشماقتا ئىدى .

— ھەي قېرى مادا ، پۇل ، پۇل ، دەپ ئاخىر ئەسەتنىڭ بېشىنى يېدىڭ ، قىزىمىز ئەختەرنىسا بىلەن كېلىنىمىز ئاسىيە گۇاڭجۇ تۇرمىسىدە ، — ئاباق توختى ئۆزىدىن ئېگىز ھۆسنارخانىنى سەكرەپ تۇرۇپ بىر سالدى ، — 200 مىڭ يۇەننى بەرمەسلىكنىڭ قازىنىنى ئېسىپ ، قەدىردانىنى تۇرمىگە سولاتماقچى بولدۇڭ ، ئېرى-دىن ئايرىلغان زۇلئاي خروئىنغا ېېرىلىپ ، بىر تېرە ـ بىر سۆ-ڭەك بولۇپ قالدى . ئەمدى پاقاڭغا قاندىكىمۇ ، شاۋچى !

— ھەي قوڭدا ئوت پۇدەيدىغان ھېجىقىز ! پۇل ، پۇل دەپ يامان قىپتىمەنما ؟ — ھۆسنارخان ئېرىنىڭ يۈزىگە شالاققىدە تۇ-كۇردى ، — ئاشۇ مەن تاپقان پۇللارنى ياش بالىلارغا خەجلەپ ، قىمىشپ تۇرغان يەرلىرىڭ ئارام تاپقاندۇ ! ھوي بېلىنىڭ ئاستىغا

سۈيۈقئاش بارمىغان زەيپانە لۆم ـ لۆم...

— ھەي كالىنىڭ پىشمىغان ئەندامىسى ، ئەقلىنى چېلىپ ئىچىدىغان ئېلىشما دېۋەڭ ! قەدىر دانىنى يوقتىمەن دەپ ئوغلۇڭنى ، قىزىڭنى ، كېلىنىڭنى يوقتىپ ، زۇلۈمايدىن ئايرىلىش ئالدىدا تۇرۇپسەن . شۇنىڭمۇ تېگىگە يېتەلمىدىڭما ؟ قەدىردان «ئۇنداق قىلزانغا مۇنداق چۈمۇچ» دەپ ، ئۆپكەڭنى ئىچىڭدىن قېقىۋەتكەن بولسىچۇ...

راست ، ھۆسنارخان بۇ تەرىپىنى ئەجەب ئويلىماپتا ؟ قەدىردان بۇرۇنلا ئەختەرنىسانىڭ ئويىنى ، نېمە ئىش قىلىدىغانلىقىنى بىلىپ بولغان ، ھەتتا كېيىنچە خروئىن سانتۇزغان ماجەن ئەمەس ، بەلكى پەردە ئارقىسىدا كىمنىڭ تىزگىن سىيرىپ تۇرغانلىقىنمۇ ھېس قىلغان ، شۇڭا ئۇنى بۇ قېتىم ئۆچ ئالمىدى دەپ كىم ئېيتالايدۇ ؟ چۈنكى ھازىر ئۇ گۇاڭجۇدا تۇرسا...

— خەپ قەدىردان ! خەپ ! بىر قوشۇق قېنىڭنى ئىچمىسەم ھۆسنارخان بولماي كېتەي ...

مېھمانخانا ئۆينىڭ ئىشكى غىچىلداپ ئېچىلىشى ، ھۆسنارخان بىلەن ئاباق توختىنىڭ قوللىرى بوشاپ ، ئۆي ئوتتۇرىسىدا خوشلاشمىغان مېھمانەڭ ئۆرە تۇرۇپ قېلىشتى ... بايانتىن بېرى دالان ئۆيدە ھەممە گەپلەرنى ئاڭلاپ تۇرغان ھېلىمجان ئاۋاق بوسۇغىدا پەيدا بولدى .

— ئاباقكا ، ھۆسنارخان ئاچا ، — دېدى ھېلىمجان ئاۋاق ئاچچىقلانغان ئەلپازدا ، — يۇغۇچىلار كەلدى ، مېيىتنى سۇغا ئالماقچى . داس ، چېلەك ، سوپۇن تەييارلاپ بەرسىلە ، ئاندىن كېيىنلىك تىكىدىغان خوتۇنلار ساقلاپ ئولتۇرۇشمۇ . خەسىلەرنى ئېلىپ بەرگەن بولسىلا ...

— بولىدۇ ، ھېلىمجان بالام . مەن ھېلى چىقاي ، ھە ، مانا چىقتىم...

ھۆسنارخان ھويلىغا چىقىش بىلەن : «ۋاي قانىتىم بالام ، شېھىت كەتكەن بالام ...» دەپ ۋارقىرىغىنىچە يىغىنى باشلىۋەتتى .

ئۇ بېلىگە ئاق پوتا باغلاپ ، ئۇزۇن ئاق داكا ياغلىقنىڭ ئۈستىدىن بېشىنى چېكىلەپ هويلا ئوتتۇرىسىدا ئايلىنىپ يېغلاپ يۇرگەن قىزنىڭ قۇچاقلىماقچى بولۇۋىدى ، زۇلئاي ئۇنى ئىتتىرىۋەتتى .

— هۇ بېشىڭنى يەيدىغان قاغدالما ، ئەر سارىڭى ، — هۆسنارخان غوتۇلداپ يىغىسىنى داۋاملاشتۇرغىنىچە چاندۇرماي هۇجرا ئۆيگە كىرىپ كەتتى . ئەمما ، مېيىت كېپەنلىككە ئېلىنىپ ، تاۋۇتقا سېلىنغاندا ، زۇلئاي تاۋۇتنى قۇچاقلاپ قويۇپ بەرمىدى .

— جېنىم ئاكا ، نەپسانىيەتنىڭ قۇربانى قېرىندىشىم ! مەنمۇ ئارقاڭدىن يېتىپ بارىمەن ، ئاكا ... ئىككىمىز ئانىسىز دۇنيادا بىللە ياشايلى ، ئاكا ... ئانىلارنىڭ ئۇلۇغلۇقى نەدە قالغاندۇ ، ئاكا...

دۇنيادا خروئىن چەككۈچىدىن بىرى كېمەيدى ! بۇمۇ بىرسىرى ياخشى بولغىنى ! چۈنكى ئادەملەرنى قاقشىتىدىغان ، جەمئىيەتكە خەۋپ ، دۆلەتكە يۈك ، ئاتا ـ ئانىغا ئازاب ئەكىلىدىغان مۇنداق مەخلۇقلارنىڭ بارىدىن يوقى ياخشى ! شۇنداقمىغۇ دەيمىز ، لېكىن بەزى پاجىئەلەرگە كۆڭۈلنىڭ چىدىمىقى بەك تەس ئىكەن . ئەسەتىنىڭ قىرىق نەزىرسى بېرىلگەن كۈنى ، قورسىقىدىكى سەككىز ئايلىق بولغان بالىسىنى ئۆزى بىللە ئېلىپ زۇلئاي ئالەمدىن ئۆتتى . ئۇ ئوكۇلنى نورمىدىن سىرت كۆپ سېلىپ قېتىپ قالغانىدى... ئەپسۇس ، بىر ئاي تەخىر قىلغان بولسا ، قورسىقىدىكى بالا كۈننىڭ سېرىقىنى كۆرۈپ هايات قالغان بولار ئىدى . لېكىن ، زۇلئاي بالىسىنىڭ بۇ دۇنيادىكى ئازاب ـ ئوقۇبەتلەر ئىسكەنجىسىدە قىينىلىشىنى ، خارلىق ـ زارلىقتا قېلىشىنى خالىمىغانمۇ نېمە ، يۈرىكىگە تاشنى قويۇپ ، بالىسىغمۇ رەھىم ـ شەپقەت قىلمىغانىدى ... زۇلئاي يەرلىككە قويۇلغان شۇ كۈنى مېهرىبان بىر كۆزى ياش ، بىر كۆزى قان هالدا ئىلغار بىلەن زۇلپىيەنىڭ ئۆيىدە بالىسىنى قۇچاقلاپ ، يېغلاپ ئولتۇراتتى . ئۇنىڭ ئوغلى قەيسەرگە قىزىل چېقىپ «ئانا ـ بالىلار ساقلىقنى ساقلاش دوختۇرخانىسى» نىڭ بالىستىدا يېتىپ قالغىلى بىر هەپتە بولغانىدى . ئۇ بۈگۈن

دوختۇرخانىدىن چىقىپ ئۆيىنى تونۇيالماي قالدى : مېھمانخانا ، ئايلانما بالكونلاردىكى ئەڭ ئاخىرقى تەۋرۈك چەت ئەل يىپەك پەردىلىرىنىڭ ھېچقايسىسى يوق ··· مېھرىبان ھۇجرا ئۆيىگە كىرىپ ، بېشى ئايلىنىپ تامغا يۆلىنىپ قالدى . چۈنكى ، ئالىي دەرىجىلىك قوش كىشىلىك كارىۋات ، ئۇنىڭ ئۇستىدىكى تاۋار يوتقان ، يىپەك كۆرپىلەر ، قىممەت باھالىق مامۇق ياستۇقلار يوق بولۇپلا قالماي ، ئەينەك ئىشكاپلار ئىچىدىكى نەپىس خرۇستال بۇيۇملىرى يوق ئىدى··· قىسقىسى ، ئۆي كۆچۈپ كەتكەن ئادەملەرنىڭ ئۆيىگە ئوخشاپ قالغانىدى···

— ئۆينىڭ ئاچقۇچلىرىنى سىلەرگە بېرەي ، قەدىردان كېلىپ قالسا بىرىپ قويارسىلەر ، — دېدى مېھرىبان يىغلاپ تۇرۇپ ، — خويمۇ ياخشى ئۆتۈشكەنىدۇق ··· سىلەرنى تازا سېغىنىدىغان بولدۇم ···

— پات - پات كېلىپ تۇرۇڭ ، — زۇلپىيە مېھرىبانىنىڭ بېشىنى سىلىدى ، — ھازىر بۇ ئۆيدە ھېچ نەرسە قالمىدىمۇ ؟

— چەيدو ، پىچاق ، دۆشە ، چاي قۇتىسى ، تۇز قاچىسى دېگەندەك ئاشخانا سەرەمجانلىرى قالدى ، ئارىلىقتا كېلىپ ئەكىتەرمەن .

— ئەمىسە ئاچقۇچنى شۇ چاغدا بېرىڭ ، سىز كەلگەندە بىز يوق بولۇپ قالساق ، بىكارلا جاپا تارتىپ قالىسىز ، — دېدى زۇلپىيە ، — ھە راست ، ھازىرقى يېڭى ئۆيۈڭلار نەدە ؟ !

— مەنمۇ تېخى بىلمىدىم ، لېكىن بەكمۇ يىراق ئىكەن ، — مېھرىبان قەستەن يوشۇردى ، — كېيىن دادامدىن ئۇقۇپ دەپ بېرەي···

مېھرىبان ئارىدىن ئۇچ كۈن ئۆتكەندە ئوغلى قەيسەرنى كۆتۈرۈپ ، ئاشخانا سەرەمجانلىرىنى ئالغىلى كەلدى ··· لېكىن ئۆينىڭ ئىشىكى يېرىم ئوچۇق بولۇپ ، ئىچىدە بىرنەچچە ئادەمنىڭ نېمىلەرنىدۇر دەۋاتقانلىقى ئاڭلىنىپ تۇراتتى . مېھرىبان ئىشىكنى ئاستا ئىتتىرىپ تېخىمۇ چوڭراق ئاچتى - دە ، بولۇنۇۋاتقان سۆزلەرگە قۇلاق سالدى .

— ئوغلۇمنىڭ خىزمەت ئورنىغا يىراق بولۇپ قالغانلىقى ئۈچۈن ، — بۇ ئاتا-بەكرىنىڭ ئاۋازى ئىدى ، — باشقا يەردىن ئۆي ئېلىپ كۆچۈپ كەتتۇق . بولمىسا بۇ ئۆيلەر چوڭ ، ئازادە ھەم كۆركەم زىننەتلەنگەنىدى .

— ئۆيلەر ھەقىقەتەن مىللىي پاسوندا زىننەتلەنگەنىكەن ، بىز-گە يارىدى ، — دېدى خىرقىراپ چىقىدىغان بىر ئاۋاز ، — ئۆي خېتىنى كۆرۈپ بېقىشقا بولامدىكىن ؟

— ئۆي خېتى ؟ — ئاتا-بەكرى چاندۇردى ، — نېمە خەت ئۇ ؟

— ئۆي سېتىۋالغۇچىغا بېرىلىدىغان «جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇ-رىيىتى ئۆي ئىگىدارلىق ھوقۇقى گۇۋاھنامىسى»چۇ ؟

— ھە ، ئۇ ... ئۇ خەت...

— خەت ئەمەس ، قىزىل تاشلىق چوڭ كىتىشكا ...

— ھە ، ئۇ ... ئۇ ... ئۆي كۆچۈش جەريانىدا نەلەردە قالدىكىنتاڭ...

— ئۇ كىتىشكىنىڭ ئىچىدە ئۆي - زېمىن تەكشىلىك خەرىتە-سىمۇ بار ، — دېدى خىرقىراق ئاۋاز ، — سىلى كىتىشكىنى تاپقاندىن كېيىن رەسمىي سۆزلىشەيلى ...

— ئۆينىڭ ئىگىسى مەن ، ئۆي سېتىلمايدۇ ! — مېھرىبان ۋارقىراپلا كىرىپ كەلدى ، — بۇ ئادەمدىن ئۆي ئالساڭلار سوتقا چۈشۈپ قالىسىلەر ، ئۇ يولدىشىمنىڭ كامانداروپكىغا كەتكەن پۇر-سىتىدىن پايدىلىنىپ ، ئوغرىلىقچە سېتىپ خروئىن چەكمەكچى ...

ھەممىنىڭ ئاغزى ئوچۇقلا قالدى . ئۇلار خۇددى ۋاباغا ئىلاھ-دىن قاچقاندەك بىر - بىرلەپ چىقىپ كېتىشتى . ئاتا-بەكرى ئېيتە-قۇسىز ئوسال بولۇپ ، پوكانلىرىغچە قىزىرىپ كەتتى . ئۇ مېھرە-بانىنىڭ كانىيىدىن سىقىپ ئۆلتۈرۈۋەتكۈسى كەلدى ، شۇنداقتىمۇ ئۇ بۇ بەش ئېغىز ئۆيگە ۋەكىل بولۇپ ھېلىھەم چوڭ ھوجرا ئۆينىڭ بۇلۇڭىدا تۇرغان بىخەتەرلىك پولات ساندۇققا قارىدى . ئاتا-بەكرە-نىڭ تۇنۇگۈنكىدەك ئېسىدە تۇرۇپتۇ . قەدىردان بۇ ساندۇقنى ئې-لىپ كەلگەندە ، ماشىنىدىن چۈشۈرۈش ، ئىككىنچى قەۋەتكە ئېلىپ

چىقىشتا ، بىخەتەرلىك پولات ساندۇقىنى سانتاق شىركەتتىن بىللە كەلگەن تۆت خەنزۇ ئىشلەمچى سىم ئارغامچىلاردا باغلاپ كۆتۈرەلمەي ، دەرۋازا قاراۋۇلى ھەم ئاباباكرى ھەمكارلىشىپ ، بالداقلار ئارقىلىق بىر قەدەم مېڭىپ ، بىر دەم ئېلىپ يۈرۈپ بىر سائەتتەك ۋاقىتتا ئاران ئۆيگە ئاچىققانىدى . «ئۆي ئىگىدارلىق ھوقۇقى گۇۋاھنامىسى»نى قەدىردان كۆتۈرۈپ يۈرمەيتتى . شۇڭا ، ئۇ نەرسە ئاشۇ بىخەتەرلىك ساندۇقى ئىچىدە بولماي نەدە بولاتتى؟ شۇنچە ئادەم ئوتتۇرىسىدا رەسۋايىئالەم بولغان ئاباباكرى چىشىنى چىشىغا بېسىپ قايتىپ كەتتى . چۈنكى ، ئۇ ، بىخەتەرلىك ساندۇقىنىڭ ئاچقۇچىنىڭ قەيەردە ئىكەنلىكى ھەم مەخپىي نومۇرلىرىنى مېھرىبان بىلىدۇ ، دەپ ئىشىنەتتى . ئەمما ، كېچىچە يالۇۇرۇپ ، يىغلاپ - قاقشاپ ، دۇنيادىكى ھەممە تاتلىق گەپلەرنى قىلىپ ، ئاچقۇچىنىڭ مېھرىباندا ئەمەسلىكىگە كۆزى يەتكەن ئاباباكرى ئەتىسى ئەتىگەندە ناشتا قىلىپلا ئالدىراپ ماڭدى . ئۇنىڭ كۆڭلىنىڭ يەنىلا بىخەتەرلىك ساندۇقىدا ئىكەنلىكىنى ئوبدان بىلگەن مېھرىبان ئوغلىنى قوشنىسىنىڭ قىزىغا ئاچىقىپ بېرىپ ، ئۇلارغا پېچىنە ، شاكىلات ، مۇزقايماق دېگەندەك تەرسىلەرنى ئېلىپ بەردى - دە ، كوچا ئاپتوبۇسى بىلەن «دوستلۇق»تىكى ئۆيگە قاراپ ماڭدى . ئۇچ ئاپتوبۇس ئالماشقان مېھرىبان بىرەر سائەت ئۆپچۆرىسىدە مېھرى ئىسسىق خالتا كوچىغا كىرىپ كەلدى . ئۇ ئائىلىلىكلەر بىناسىنىڭ ئىككىنچى قەۋىتىگە پۇتىنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ چىقىپ كەلگۈچە ، ئۆزىنىڭ ئۆيىدىن كېلىۋاتقان «داڭ - دۇڭ» ئاۋازلارنى ئاڭلاپ تۇردى . بۇ ئاۋاز ئۇزۇلمەي داڭىلداپ تۇرغاچقا ، مېھرىبانىڭ ئىشىك قۇلۇپىنى ئېچىپ كىرگەنلىكىنى ھەم ئۇنىڭ ھۇجرا ئىشىكىگە يۆلىنىپ قاراپ تۇرغانلىقىنى ئاباباكرى سەزمەي تۇراتتى . ئاباباكرى كۆڭلىكىنى سېلىۋېتىپ يالىڭاچلىنىپ ، يوغان بولقا بىلەن بىخەتەرلىك ساندۇقىنىڭ ئۈستىگە ھەم ئالدىغا ئۇراتتى ، بولقىنىڭ قاتتىق سىلكىشىدىن ئاغرىپ كەتكەن ئالقانلىرىنى ئۇۋلايتتى . شۇ ئەسنادا مېھرىبان پولدا تۇرغان ئاچقۇچنى كۆرۈپ

قالدى ـ ده ، ئاستا بېرىپ ئۇنى ئېلىۋالدى . ئاباباكرى ئوغرىلىقچە كۆپەيتىپ ياستىۋالغان بۇ ئاچقۇچلار نۇرغۇن زىيانلارنى سالغاندى . غەزەپكە كەلگەن مېھرىبان قاتتىق ۋارقىرىدى :

— دادا ، دەرھال چىق !

— ھە ؟ ! — دەھشەت چۆچۈپ كەتكەن ئاباباكرىنىڭ قولىدىكى بولقا پۇتىغا چۈشتى ـ دە ، نەچچە سەكرەپ كەتتى ، — سىز ... سەن ...

— دەرۋازا قاراۋۇلى ئۆيىدىكى داڭدىغان ئاۋازنى ئاڭلاپ ساقچىغا تېلېفون بېرىۋېتىپتۇ !

— را ... راستما ؟

— ئىشەنمىسەڭ ئۆزۈڭگە .

مېھرىبان ئارقىغا قايرىلىپلا مېڭىشى ، ئاباباكرىمۇ كۆڭلىكدىتى ئالغىنىچە تىكىۋەتتى ...

دادىسىدىكى ئاچقۇچنىمۇ قولىغا چۈشۈرۈپ كۆڭلى تەسكىن تاپقان مېھرىبان شۇ كۈنى ئىلغار ، زۇلپىيەلەرنىڭ ئۆيىگە كىرىپ ، ھەر ئىككىلا ئاچقۇچنى ئۇلارغا تاپشۇردى ھەم ئىچىگە توشۇپ كەتكەن دەرىلىرنى تۆكۈپ ، بولدى دېگۈچە يېغلاپ ، ئىچ ـ قارنىنى بوشىتىۋالدى ... ئەمدىلا 16 ياشنىڭ قارىسىنى ئالغان كىچىك بىر ناتىۋاننىڭ ئازغىنا ئۆمرىدە كۆرگەن كۈنلىرىنى ئاڭلىغان ئىلغار بېشىنى چايقاپ خەيرخاھلىق قىلدى ، زۇلپىيە بولسا مېھرىبان بىلەن تەڭ ياش تۆكتى .

— راستتىنلا دادىڭىز بىلەن بىللە ئولتۇرغۇڭىز يوقما ؟ — سورىدى زۇلپىيە ھەيران بولۇپ ، — نېمىشقا ئەمدى ؟

— نېمىشقا دەپ سورىغىنىڭىز نېمىسى ، — دېدى ئىلغار بېشىنى كۆتۈرۈپ ، — خروئىن خۇمارى تۇتقان ئادەم غالجىر شىر بولىدۇ ، كۆزىگە ھېچنېمە كۆرۈنمەيدۇ .

— ئىلغاركام توغرا دەيدۇ ، — مېھرىبان يۇزلىرىنى سۈرتتى ، — ئوغلۇم قەيسەردىن ئەنسىرەيمەن ... ئۇنى ... ئۇنى دادىسى بىر قېتىممۇ كۆرمىدى ...

— ئۇي ئىجارە ئېلىپ يۈرگۈچە، — دېدى زۇلپىيە، — مۇشۇ ئۆيدە ئولتۇرۇۋەرسىڭىز بولمىدىمۇ؟

— ئۆي ئىچىدىن بوران ئۇچۇپ تۇرىدۇ. دادام ھەممىسىنى سېتىپ خروئىن چېكىپ تۈگەتتى، — مېھرىبانىڭ ئۆپكىسى ئۆرۈلۈپ گەپ قىلالمايۋاتىدۇ، — ئەگەر ... ئەگەر ... قەدىردان كېلىپ قالسا، مەن ئۇنىڭغا قايسى يۈزۈم بىلەن قارايمەن! سىلەر بىلمەيسىلەر، ئۇنىڭ دادامغا قىلمىغان ياخشىلىقى قالمىغان، لېكىن دادام بەكمۇ قارا يۈزلۈك قىلدى ...

— ئۇقتۇم، — ئىلغار شارتلا بېشىنى كۆتۈردى، — سىز ... سىز قەدىردانغا مەڭگۈ كۆرۈنمەسلىك قارارىغا كەپسىز. بۇنداق قىلىسىڭىز، بالىڭىزنىمۇ مەڭگۈ كۆرسەتمەمسىز؟

— ئۇنداق ئەمەس، ناۋادا ئۇ كېلىپ قالسا، بالامنى ئۇنىڭ قېشىغا ئەۋەتىمەن. بالام ئۆزى تونۇشلۇق بېرىدۇ ...

— ۋاي - ۋۇي، سىز تۇرمۇشتىكى بەزى ئىشلارغا بەكمۇ ئىنچىكىلىك بىلەن قارايدىكەنسىز، — دېدى زۇلپىيە سەل تېرىكىپ، — نېمانچە نازۇكلۇق بۇ، قەدىردان سىزنى شۇنچە ياخشى كۆرگەن يەردە، «ئۆيىنى دادىڭىز ۋەيران قىلىۋېتىپتۇ» دەپ تاپا - تەنە قىلىپ يۈرەرمۇ؟

— مەن ئۇنىڭغا ئۆزۈمدىن بەكرەك ئىشىنىمەن، ئۇ ھەرگىز ئۇنداق دېمەيدۇ، — مېھرىبانىڭ كۆزلىرىدىن ياشلار تۆكۈلدى، — مەن ئۆزۈم ئۇنىڭغا قارىيالمايدىكەنمەن ...

شۇ كۈنى مېھرىبان ئۆيگە قايتىپ كەلگۈچە يېغىسى توختىمىدى. كەچتە ئەتكەن سۈيۇقئاش كۆڭۈلسىزلا ئىچىلدى. ئاباباكىرى يەنە تاپا - تەنە قىلغىلى تۇرۇپتى، مېھرىبان، ئۆينىڭ ئاچقۇچىنى ئىلغار مۇئەللىم ساقچىخانىغا تاپشۇرۇپ بەرگەنلىكىنى ئېيتىپ گەپنى ئۇزۇۋەتتى. بۇنىڭ بىلەن قىزىغا بولغان ئۆچمەنلىك ئاباباكىرنىڭ كۆڭلىگە ئوغدەك ئۇيۇپ قالدى. 320 مىڭ يۈەن ئاز پۇلما؟ بوپتۇ، 300 مىڭ دېگەندىمۇ، نەچچە يىل ئالدى - ئارقىسىغا قاراپ سالماي تاماكىنىڭ ھۆددىسىدىن چىقىدۇ ئەمەسمۇ! ئەمدى

ئاباباكرى نېمىسگە تايىنىدۇ؟ قىزىنىڭ ئۆيىنى ئاق توپىلاڭغا ئايلاندۇرۇپ بولدى ، ئۆزى بولسا ئىش خۇشياقماس لىڭتاسما بو- لۇپ قالدى . ئۇنىڭ گېلىغا كىم تاماق بېرىدۇ؟ تاماكىسىنى قەدىر- دان تەمىنلەپ تۇراتتى . ئۇ بولسا ھازىر يوق . بولغان تەقدىردىمۇ قايسى يۈزىنى كۆتۈرۈپ بارىدۇ؟ قەدىردان كېتىدىغان چېغىدا : «مېھرىبانغا زورلۇق - زومبۇلۇق قىلمىسىلا ، بولمىسا سىلىنى بوغۇزلاشتا ئالدى - ئارقامغا قاراپ ئولتۇرمايمەن··· » دېگەنىدى . توغرا ، ئۇ ئاچچىقى يامانلىقتا ئوق يىلان ، تەرسالىقتا بۆرە ، مېھرى- بانلىقتا ئانا شىرغا ئوخشايدىغان بالا ···

ئاباباكرى ئەنە شۇنداق ھەم سېپىق ، ھەم ئېغىر ئېشەكنىڭ تاپىغا ئايلاندى ! ئۇنى دەمال كۆتۈرۈپ تاشلىۋېتەي دېسەڭ ، شىر- شىم كۆتەكتەك قىمىرلاتقىلى بولمىغان ، تاشلىۋەتمىسەڭ ، ئۇنىڭ يەتمۈي پۈرىقى پۈتۈن ئادەمزاتنى بىزار قىلىدىغان يىرگىنچلىك مەخلۇققا ئايلانغان ··· مېھرىبان «يېكەنكۆل »دىكى تۇخۇ كاتىكىدەك ئىككى ئېغىز ئۆيدە دادىسى بىلەن بەش ئاي بىللە ئولتۇرۇپ ، جېنىدىن جاق تويدى . بۇ لەنىتى نەجىس يەۋاتقان تامىقىنىڭ نەدىن كېلىۋاتقانلىقى ، ئۆيگە كۈندە قالىنىۋاتقان كۆمۈرنىڭ پۇلى ھەم كىم تاغاردا يۈدۈپ ئەكىلىۋاتقانلىقى ، نەۋرىسى قەيسەرگە ئېچۈرۈ- ۋاتقان سۈت ، سۈت پاراشوكى ، قۇۋۇەتلىك دورىلارنىڭ قانچە پۇلغا كەلگەنلىكى بىلەن بىر پاي كارى يوق ئىدى . مېھرىبان بىر كۈنى تامىقىنى يەپلا تالاغا ماڭغان ئاباباكرىگە ئاچچىقلاپ قالدى :

— سەن قاچانغىچە تاماق يەپ ، قاچا بىكار قىلىپ ، تەرەتخانىغا كىرىپ ، قورساق بىكار قىلىپ يۈرىسەن؟ بازارغا چىقىپ ھۈنەر قىلساڭ بولمامدۇ؟ — مېھرىبان بۇلماقتا ئۇن قورۇۋاتاتتى ، — ئەگەر توپ سېتىش بازىرىغا بېرىشقا ئېرىنسەڭ ، بالىغا قاراپ تۇرغىن ، گۆش ، جىگەر ، ئۇچەيلەرنى مەن ئەكىلىپ بېرەي .

— ۋاي ··· خۇشياقمىسا ، — ئاباباكرى ئاغزىنى يوغان ئېچىپ ئەسىندى ، — ئاق قۇشقاچنىڭ تەرگىنى يوق ، ئاچلىقتىن ئۆلگىنى يوق ، دەپتىكەن ، ئاچلىقتىن ئۆلۈپ قالماسمەن .

— نېمىشقا ئاچتىن ئۆلۈپ قالاتتىڭ ! بۇ يەردە تەيياردا ھەييار بولۇۋاتساڭ ...

— ھە ، ماقۇلە ، بەرگەن تامىقىڭنى مىننەت قىلىۋاتامسەن ؟ مىننەتلىك ئېشىڭدىن قارنىمنىڭ ئېچى ياخشى ، دەپ ، يېمىسەمغۇ بولىدىغاندۇ ...

— يېمىسەڭ يېمە ! — مېھرىبان زەردە بىلەن ۋارقىرىدى ، — پۇتۇن ـ سۇرۇك بىر ئەر كىشى تۇرۇپ ، تۆل قالغان كىچىككىنە قىزىڭنىڭ قولىدا قاراپ ياشاشتىن نومۇسمۇ قىلمىدىڭ .

— «يېمىسەڭ يېمە» دەۋاتقىنىنى قارا ماۋۇ قارا ئېغىزنىڭ ، — ئاتابەكرى پايتىمىسىنى مەشكە قاقلىۋىدى ، ئۆي سېسىق پۇراپ كەتتى .

— سېسىق پايتىماڭنى تارتە ، مەن مەيەردە بۇلماقتا ئۇن قورۇۋاتىمەن . پۇف ، پۇف ، سېسىتىۋەتتا ئۆيىنى...

— سەن تامىقىڭنى تولا پەش قىلما ، — ئاتابەكرى قوللىرىنى شىلتىدى ، — ماۋۇ ئۆي كىمنىڭ ئۆيى ، سەن كىمنىڭ ئۆيىدە يېتىپ ـ قوپۇۋاتسەن ؟ ھەر كۇنلۇكىگە پۇل ئالمىغانغا خۇش بول .

— خەپ ، مۇشۇ ئۆيۇڭنى چېكەڭگە تېڭىپ قويىمسام ...

مېھرىبان دېرىزە ئۇيۇقىدىن ئەينەك قۇتىنى ئېلىپلا ۋارقىرىۋەتتى :

— ۋاي خۇدايىم ، قېنى بۇنىڭدىكى شېكەر ؟ ئەجەپ نەپسىڭنى يىغالماس بولۇپ قالدىڭا ، — مېھرىباننىڭ كۆزىدىن ياش چىقىپ كەتتى ، — ئۇلۇشكۇن بالىغا سۇتكە چىلاپ يېگۈزىدىغان پېچىنىلەرنىڭ ھەممىسىنى چايغا چىلاپ يەپ بوپسەن ، سېنىڭ دەستىڭدىن بۇ بالىنى مەن باقامدىم يوق !

— ئازراق شېكىرىڭنى يەۋالغانغا نېمە بوپتۇ ؟

— سېنىڭ ئوغرى مۇشۇكتەك تىمىسقىلايدىغان ئىشىڭ بۇگۇنلىما ؟ — مېھرىبان يىغلىۋەتتى ، — بالىنىڭ يېمەكلىكى دېمەي سۇت ، سۇت پاراشوكى ، شېكەر ، پېچىنىلەرنى ئالا قويمايسەن ،

ئۆتكەندە هويلىدىن كۆمۈر ئەكىرىپ مەشكە سېلىش ئارىلىقىدا چىنىدىكى بۇلماقنى يەۋاپسەن ... تويدۇم بۇ ئۆيدىن ، مەن سىرتتىن ئۆي ئىجارە ئېلىپ كۆچۈپ كېتىمەن !

— سەن ... سەن ... داداڭدىن تانماقچىما ؟ — ئاباباكىرى گاچىلىشىپ كەتتى ، — ھۇ تۇزكور قانجۇق ! ھېلى مەن ئەتكەن تاماق دەيسەن ، ھېلى بالامنىڭ يېمەكلىكى دەپ ئەزۈيلەيسەن ! زادى سېنىڭ نىيىتىڭ بۇزۇق...

— ھەي ، مۇشۇ گەپلىرىڭنى تۆت ئادەم ئوتتۇرىسىدا دېيەلەمسەن ؟ — مېھرىبان يىغلاپ كەتكەن قەيسەرنى قولىغا ئالدى ، — ئۇن ، گۈرۈچ ، ماي ، كۆكتاتلارنى ئۆزۈم ئەكىلىمەن . بىرنەچچە قېتىم تاغاردا كۆمۈرنى يۇدۇپ ئەكىلىۋاتسام ، خەقلەر : «ئاباباكىرى نى سەمرىتىپ قۇربانلىق قىلاي دەمسىز» دېيىشتى . مەن : «دادامنىڭ مىجەزى يوق» دەپ قويدۇم . ئۆيگە كەلسەم ، بالا پوق - سۈيدۈككە چىلىشىپ قاپتۇ ، ئاستىنى قۇرۇقداپمۇ قويماپسەن . سېنىڭ ماڭا پوقۇڭ دورا بولۇپ قالدىما ؟

كۆرۈڭ بۇ ئائىلىنى ! ئۇلار مۇشۇنداق «سېنىڭ ، مېنىڭ ، يېدىڭ - ئىچتىڭ» دەيدىغان ئاتا - بالىلارمىدى ؟ ياق ، بىر - بىرىنى «سىز»لەپ ، تەركى ھۆرمەت بولىدىغان ئىشلارنى قىلماي ، پەردىشەپ ئىچىدە ياشاپ كەلگەنىدى ! ھەيھات ! خروئىن دېگەن بۇ بىر نېمىنىڭ ئىپلاسلىقى چەككەن ئادەم بىلەنلا چەكلەنمەي ، ئاتا - ئانىلار بىلەن بالىلار ، ئەر بىلەن خوتۇن ، قېرىنداشلار بىلەن قېرىنداشلار ، قىسقىسى ، تۇغقانلار ، يارۇ بۇرادەرلەر ، يېقىن دوستلار ، جەمئىيەت ، قولۇم - قوشنىلار ئوتتۇرىسىدىكى ئىززەت-ھۆرمەت ، ئىناقلىق ، دوستلۇق ، تۇغقانچىلىق ، مېھىر - مۇھەببەتلەرنى كۆيدۈرۈپ كۈل قىلىپ ، ئۇنىڭ ئورنىغا كۈشەندىلىك ئۇرۇقلىرىنى چاچىدىكەن ...

قانتتىق قارا سوغۇق باشلاندى . 12 - ئاينىڭ ئاخىرى بولۇپ قالغان بولسىمۇ ، مېھرىبان بالىسىنى قېلىن يۆگەپ ، ئىجارە ئۆي ئىزدەپ چىقتى . ئۇ مەھەللە - كوچىلارنى ئايلىنىپ ، گەرچە يەر-

لىك ئۆي بولسىمۇ ، لېكىن پارۋايلىق بىر ئېغىز ئۆينى تاپتى . مېھرىبانىڭ بالىسى بىلەن يالغۇزلۇقى ، ئوشۇقچە ئىشىنىڭ يوقلۇ- قىنى كۆزدە تۇتقان تۇل خوتۇن خوجايىن ، قىشتا پار پۇلى بىلەن ئايلىقى 220 يۈەن ، پار توختىغاندا 150 يۈەندىن كېلىشتى .

مېھرىبان قەدىردان قالدۇرغان 30 مىڭ يۈەننى تۇغۇتىدا دوخ- تۇرخانىغا ئىشلىتىپ ھەم بالىغا قۇۋۋەتلىك نەرسىلەرنى يېگۈزۈپ ، ئۆي خىراجىتىگە تېجەپ خەجلەپ ، بىر يىلدىن ئوشۇق ۋاقىت ئىچىدە 8000 يۈەن تۇگىگەنىدى . مارتىنىڭ ئوتتۇرىلىرىدا گۇاڭجۇ- دىن كەلگەن مۇنىردىن يەنە 10 مىڭ يۈەن ئەكىلىپ بەردى . شۇڭا ، مېھرىبان بانكىدىكى 22 مىڭ يۈەنگە تەگمەي ، 10 مىڭ يۈەنلىك 2000 يۈەننى قىش كىرگەندىن بېرى خەجلەپ كېلىۋاتىدۇ ، شۇن- داقتىمۇ يەنىلا دادىسىدىن ئەنسىرەپلا تۇراتتى . شۇڭا ، ئۇ داۋاملىق تاتلىق ـ تۇرۇم ، چاي ، تۇز ئالىدىغان دۇكانلىرىڭ خوجايىنى ئاپپاق ساقال ئابدۇرۇسۇل ھاجىمغا 7000 يۈەننى ساقلاپ بېرىشكە بەر- دى . ئەھلى ـ ئىلىملىك ، دىيانەتلىك بۇ زات شەرم ـ ھايالىق مېھرىبانغا بەكمۇ خەيرخاھلىق قىلىپ ، داۋاملىق : «خۇدا- يىم ئارزۇ ـ ئارمانلىرىڭىزغا يەتكۈزگەي» دەپ ، تىلەكلىرىنى دۇئالىرىدا ئىزھار قىلاتتى .

ئوغلى قەيسەر بىر ياشتىن ئاشقان راسا سوغۇق كۈنلەرنىڭ بىرىدە ، ئازغىنا نەرسە ـ كېرەكلىرىنى ئۈچ چاقلىق ھارۋىغا باسقان مېھرىبان ئىجارىگە ئالغان يېڭى ئۆيىگە كۆچۈپ كەتتى . ئۇنىڭ كۆچۈشىدىن خەۋەرسىز قالغان ئابابەكرى بىرنەچچە كۈن ئىزدەپ ، دېرىكىنى ئالالمىدى ...

يىگىرمە تۆتىنچى باب

يەنە بىر يىل ئۆرۈلدى . مارتنىڭ ئاخىرلىرى ئىدى . سەپەر چامادانىنى كۆتۈرگەن قەدىردان «دوستلۇق»تىكى ئائىلىلىكلەر قوـ رۇسغا كىرىپ كەلدى . ئۇ ئىككىنچى قەۋەتتىكى ئۆيىنىڭ قوڭغۇـ راق كۈنۈپكىسىنى خېلى بىر ۋاقلارغىچە باسقان بولسىمۇ ، ئۆي ئىچىدىن سادا بولمىدى . «مېھرىبان نەرسە ـ كېرەك سېتىۋالغىلى بازارغا چىقىپ كەتكەن بولۇشى مۇمكىن ياكى بالىنىڭ مىجەزى يوق دوختۇرخانىغا ئەكەتتىمۇ تېخى» دېگەن ئوي بىلەن چامادانىنى ئىـ شىك ئالدىغا قويۇپ ، ئۆزى پەلەمپەيدە ئولتۇردى . بىر چاغدىلا بىرىنچى قەۋەتتىن تاقىلداپ پەلەمپەيگە چىقىۋاتقان ئاۋازنى ئاڭلاپ قەدىردان ئۈمىدسىزلەندى ، چۈنكى مېھرىبان خۇددى يەرنىڭ جېنى ئاغرىپ كېتىدىغاندەك سىپايە ماڭاتتى . ئاڭغىچە قوشنىسى ئىلغار ئىككىنچى قەۋەتكە قەدەم ئېلىپلا ، قەدىردانىنى تونۇپ قالدى . ئۇ قىزغىن قول ئېلىشىپ ئەھۋاللاشقاندىن كېيىن ئۆيگە باشلىدى . لېكىن ، قەدىردان مېھرىبانىنى ساقلىماقچى ئىكەنلىكىنى ئېيتقانـ دى ، ئىلغار راست گەپنى قىلدى :

— ئاۋۋال بىزنىڭ ئۆيگە كىرىپ ، بىرەر چىنە چاي ئىچىپ هاردۇقىڭىزنى چىقىرىڭ ، — ئىلغار چامادانىنى ئالدى ، — ئاندىن ئالدىرىماي سۆزلەشمەيمىزمۇ .

قەدىردان ئىلغار مۇئەللىمنىڭ ئۆيگە قەدەم ئېلىش بىلەن ، ئاچچىق ـ چۈچۈك ئۆي تامىقى قىيمىسىنىڭ هىدى بۇرنىغا ئۇرۇلـ دى . زۇلپىيە ئاشخانىدا تاماق ئېتىۋاتاتتى . ئۇ ئېرىنىڭ كەلگەنلىك شەپىسىنى ئاڭلاپ يۈگۈرۈپ چىقىشى ، قەدىردانىنى كۆرۈپ سەل ئوڭايسىزلىنىپ قالدى ، شۇنداقتىمۇ هەر ئىككىسى چاندۇرـ ماي هال ـ ئەهۋال سوراشتى .

— قەدىردان ، تاماق تەييار بولۇپ قالغاچقا ، — دېدى زۇلپىيە ئۆزرە ئېيتىپ ، — چاي قىلمىدىم ، خاپا بولمايدىغانسىز ؟

— شۇنداق گەپمۇ ، زۇلپىيە ھەدە ، — قەدىردان ئورنىدىن قىمىرلاپ قويدى ، — مەن ئۆيىدىكىزگە بىرىنچى قېتىم كىرىۋاتىمسام .

قەدىردان بىلەن ئىلغار مۇئەللىم بىر تالدىن تاماكا تۇتاشتۇرۇپ ، تاغدىن - باغدىن سۆزلىشىپ بولغۇچە ، بىر تەخسىدىن لەڭمەن كەلدى . ئۇلار مۇچ قىيامى ، ئاچچىقسۇلاردىن قۇيۇپ مەززە قىلىپ يېيىشتى ، بولۇپمۇ ئۆي تامىقىنى كۆزىگە سۈرتكۈدەك بولغان قەدىردان قورۇنۇپ ئولتۇرماي بىر يېرىم تەخسە يەۋېتىپ ، ئاش سۇيى ئىچتى . ئۇ زۇلپىيەنىڭ تاماققا ئۇستا ئىكەنلىكىنى ماختىدى ، لېكىن ئايالى مېھرىبانىنىڭ ئىسمىنى چىقىرالمىدى . بۇ ئەر - خوتۇن مۇئەللىملەرنىڭ چىرايىدىن كۆڭۈلسىز بىر خەۋەر-نىڭ بارلىقىغا كۆزى يەتكەن قەدىردان ئۆزىنى تۇتۇۋالغانىدى .

تاماق يېيىلىپ شىرەلەر يىغىشتۇرۇلغاندىن كېيىن ، زۇلپىيە مېھرىبانىنىڭ بېشىغا كەلگەن كۇلپەتلەرنى سۆزلەپ يىغلاپ سالدى . سۆيۇملۇك ئايالىنى ، ئوغلىنى تاقەتسىز سېغىنىپ ، ئەمدىلىكتە ئۇمىدسىزلىك تورلىرىغا چىرمىلىپ قالغان قەدىردان يىغلىۋەتكىلى تاسلا قالدى .

— مېھرىبان بەك كۆڭلى نازۇك قىزكەن ، — دېدى ئىلغار مۇئەللىم ، — ئۇنىڭ مۇنداق ۋەيران بولۇپ كېتىشىدىن سىزنىڭ خاپا بولمايدىغانلىقىڭىزنى بىلىدىكەن ، لېكىن : «قەدىردانىنىڭ چىرايىغا قارىيالمايمەن» دەپ يىغلاپلا تۇرىدۇ ...

— خۇدايىم توۋا ، — زۇلپىيە ياقىسىنى تۇتتى ، — مۇنداقمۇ ئاتىلار بولىدىكەن ؟ بىر ئىناق ئائىلىنى ، يەنە كېلىپ ئۆزىنىڭ قىزىنىڭ روزغارىنى بۇزۇۋەتتى... مۇسۇلمانچىلىقتا قۇشقاچنىڭ چاڭگىسىنى بۇرۇسمۇ قىيامەتتە سورىقى بارمىش .

— ئاممىزە ، ئوغلىڭىز قەيسەر شۇنداقمۇ تېتىك ، شوخ ، خۇددى سىز دەك بەستلىك ئادەم بولغۇدەك .

— هېسابىمدا ، — قەدىردان بارماقلىرىنى سانىدى ، — قەيسەر بىر ياش تۆت ئاي 21 كۈنلۈك بوپتۇ ... بۈگۈن 3 - ئايغا 28 ئەمەسمۇ ...

ئۇلار تاماقتىن كېيىن قەدىردانىنىڭ ئۆيىگە كىردى . يىراقتىن مەھبۇبىسىنى ، يۈرەك پارىسى ئوغلىنى كۆرۈشكە كېلىپ ، ئارمان-لىرى سۇغا چىلاشقان سەرگەردان مۇساپىر ئۆيلىرىگە قارىدى . مېھرىبان بىلەن قۇچاقلىشىپ ئولتۇرغان ، مۇڭداشقان ، ئوينىشقان يەرلەرنى مۇسەللەپ ، كۆزلىرىگە ياش ئالدى ...

— مېھرىبانى زادى نەگە كېتىشى مۇمكىن ؟ — قەدىردان ئەر - خوتۇن ئىككىسىگە قارىدى ، — پەرىزىڭلارنى بولسىمۇ دەپ باقساڭلارچۇ ؟

— ئاباباكرى بىر قېتىم كەپتىكەن ، ئۇ چاغدا ئىلغار ئۆيدە يوق ئىدى ، — دېدى زۇلپىيە ، — ئۇ مېھرىبانىنىڭ بۇ يەرگە كەلگەن - كەلمىگەنلىكىنى سوريدى ، ئاندىن مېھرىبانىنىڭ تۇيۇق-سىزلا يوقاپ كەتكەنلىكىنى ، ھازىرغىچە ھېچ يەردىن خەۋىرىنى ئالالمايۋاتقانلىقىنى دەپلا كېتىپ قالدى .

— ئاباباكرىنىڭ نەدە ئولتۇرۇۋاتقانلىقىنى سوريمىدىڭىز-ما ؟ — سوريدى ئىلغار ، — مەسىلەن ، قايسى رايون ، قايسى مەھەللە ئىكەنلىكىنى سوراپ بىلىۋالسىڭىز بولمامدۇ .

— ئۇ ئادەمگە ئۆچلۈكۈم كېلىپ گەپ سوريغىممۇ كەلمىدى .

— توۋا ، — ئىلغار ياقىسىنى تۇتتى ، — خوتۇن خەقزە ئەجەب بولىدۇ - دە ...

— بولدى ، مەن ئۆزۈم ئىزدەپ كۆرەي ، — دېدى قەدىردان ئەر - خوتۇن ئىككىسىگە قاراپ ، — لېكىن سىلەرگە بىر ھاجىتىم بار ئىدى .

— قېنى دەڭ .

— بۇ ئاچقۇچلارنىڭ ھەممىسى سىلەردە تۇرسۇن ، — قەدىردان ئاچقۇچلارنى ئىلغار مۇئەللىمنىڭ قولىغا تۇتقۇزدى ، — ئەگەر ئىجارىگە ئولتۇرىدىغانلار بولسا ئۆزىڭىز بىر تەرەپ قىلىڭ ...

— ھەي قەدىردان ، مېنىڭ ھاراقكەش ئاغىنىلىرىم جىق ، ئىجارە پۇللىرىنى خەجلىۋېتىپ ، سىزگە يەنە قەرزدار بولۇپ قالماي جۇمۇڭ .

— ھاراقتىن ئاشقىنىنى بېرەرسىز ، ئەگەر ئاشمىسا ، ماڭمۇ بىر رومكا قۇيۇپ بەرسىڭىز پىرقىراپ چىقىپ كېتىۋېرىدىغىنىدىن مەن ...

ئۇلار بىر پەس كۈلۈشكەندىن كېيىن ، قەدىردان چامادانىنى ئېلىپ چىقىپ كەتتى . ئۇ ئۇستى يېشىل سولياۋ تاختاي بىلەن يېپىلغان بازار رەستىسى ئارقىلىق ئاھالىلەر مەھەللىسىگە چىقىپ ھەيرانلا قالدى . بۇ يەر كەڭ كەتكەن بازارغا ئايلانغان ، كۆكتات ، گۆش ، بېلىق ، ھۆل ـ قۇرۇق يەل ـ يېمىش ، سەكسەن خالتا دېگەندەك ساندۇقلۇق دۇكانلار بىلەن توشقانىدى . بازارنىڭ ئىككى تەرىپىنى دۇكانلار ، كاۋاپچى ، زاسۇيپەز ، لەڭمۈچى ھەم ئاشخانىلار ئىگىلىگەنىدى .

قەدىردان تاكسى كىرا قىلىپ «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»غا كەتتى . ئۇ ۋېجىك قارا پاتەم بىلەن بىرنەچچە ئېغىز چاقچاقلاشماقچى ئىدى ، لېكىن باشقىلار ئۇنى خوتەنگە كەتتى دېيىشتى . قەدىردان بۇرۇنقى 30 يۈەنلىك ياتاققا بېلەت كەستۈرۈپ ئورۇنلىشۇېلىپ ، ئاندىن كەچلىك تامىقىنى بازاردىن يېدى . لېكىن ، يولنىڭ ئۇ تەرىپىدىكى «ھۆسنارخان جەننەت نېمەتلىرى ئاشخانىسى»غا خېلى ئۇزاق قاردى ، چۈنكى كونا تاتلىق ھەم ئاچچىق خاتىرىلەر ئۇنىڭ كۆز ئالدىغا كېلىۋالغانىدى .

قەدىردان كەچ قاراڭغۇ چۈشۈش بىلەن بەشىنچى قەۋەتكە چىقتى . بۇ يەرنىڭ كونا خېرىدارلىرىنىڭ ئورنىغا يېڭى خېرىدارلار پەيدا بولغان بولسىمۇ ، لېكىن كونا كېسىلى يەنىلا ساقايمىغانىدى . بەزىلەر بۇلۇڭغا تىقىلىپ ، تۆت ئوشۇق ، دۇدۇزە ، شىشخال ئويناسا ، يەنە بىر بۇلۇڭدا توپلىشىپ ھاراق ئىچىشەتتى ، يەنە بەزىلەر ھېچكىمدىن تەپ تارتماي پال ـ پال قەغەز ، نەيچە ، سەرەڭگىلەرنى تىزىغا قويۇۋېلىپ ، ئاق تۇتۇنگە تەلمۈرەتتى ... قەدىردان بۇ يەردىن

بىرمۇ تونۇشنى تاپالماي ئاستا چىقىپ كەتتى . لېكىن ، ئۇ ئەمدىلا ياتقىغا كىرىشى ، ھېلىمجان ئاۋاق ، نۇرمەت پاكارلار كىرىپ كەلدى . ئۇلار ۋارقىرىشىپ - جارقىرىشىپ ، قۇچاقلىشىپ كېتىشتى ، بىر - بىرىنىڭ دۇمبىلىرىگە ، مۇرىلىرىگە ئۇرۇشۇپ سەنلەشىپ ، قەدىناسلىق ، بۇرادەرلىك ، دوستلۇقنى ئىزھار قىلىشتى . قەدىردان ئۇلارنى ئاشخانىغا ئاچىقىپ مېھمان قىلىشنى ئېيتقاندى ، ھېلىمجان ھېلىلا تاماق يەۋالغانلىقىنى ئېيتىپ ئۆزرە سورىدى :

— سېنى گۇاڭجۇدا رەختچىلىك قىلىۋاتىدۇ ، دەپ ئاڭلىدۇق ، — دېدى ھېلىمجان قىزىقىپ ، — بۇ ئوقەتكە قانداق كىرىشىپ قالدىڭ ، ئېپىنى ئالالىدىڭما ؟

— ۋاي ئاشۇ قاقچىلىققا ئوخشاشلىكەن ، — دېدى قەدىردان ، — مەيەردە قاق ئۆتكۈزۈۋالىدىغان خوجايىنلارنىڭ گېپىنى مايلىساق ، ئۇ يەردە مال بېرىدىغان ، ئوچاستىكىلار بويىچە ماگىزىنلارغا مال تارقىتىدىغان سەيگۈيۈەنلەرگە ئارقا ئىشىك قىلىمىز . ئۇلار پەقەت بىزگە قايسى ماگىزىنلارغا تەقسىم قىلىدىغانلىقىنى دەپلا بېرىدۇ ، كېچىدە ئاشۇ ماگىزىنلار ئەتراپىغا ئادەم قويىمىز ، ئىشىك ئېچىلغان ھامان ھەممىسىنى ئۆتكۈزۈۋالىمىز ...

— پايدىسى ياخشىدۇ ؟ — سورىدى نۇرمەت پاكار ، — بولمىسا ئۇنداق ئۇزاق يېتىۋالمايسەن .

— بىر مېتىر رەختتە 20 پۇڭ ئەرزان ئالالىساق ، بىر ماشىنا مالدا 20 — 30 مىڭ يۈەن قالىدۇ ... قانداق ، بولامدىكەن ؟

— ئۇ مالنى قانداق بىر تەرەپ قىلىسىلەر ؟ — دېدى ھېلىمجان ، — ۋاگونلارغا قاچىلاپ شىنجاڭغا يولغا سالامسىلەر ؟

— شىنجاڭدىكى توپ سېتىش خوجايىنلىرى بىلەن توختاملاشساققۇ پايدىغا كۆمۈلۈپلا قالىمىز . بىراق ، بىز بۇياقتىن ئاچىقىمىز ، ئۇياقتىن ھايانكەشلەرگە ئۆتكۈزۈۋېتىمىز . بەزىدە بىر مېتىر رەختتە بەش پۇڭ ، ئون پۇڭ قالسىمۇ ، بىر تەرەپ قىلىۋېتىمىز .

— بۇمۇ بولىدىغان گەپكەن ، — نۇرمەت پاكار بېشىنى گىلە-دىڭلاتتى .

— بەزىدە خەتىرىمۇ ئىنتايىن چوڭ بولىدۇ .

— قانداق دەيسەن ؟ — ھېلىمجاننىڭ چوڭ كۆزلىرى چەكچەيدى ، — ئەمىسە زىيانمۇ قىلىدىغان ئوخشىمامدۇ ؟

— ئۇنداق ئەمەس ، بىز بار يەردە 15 — 20 يىللىق رەختچە-لەر بار . ئۇلارنىڭ دېيىشىچە ، ئون يىلنىڭ ئالدىدا رەختچىلىكتىن شاڭخەيدە قانلىق ۋەقە تۇغۇلۇپتىكەن .

— ۋايتوۋا ، مۇنداق دېگىن ، — دېدى نۇرمەت پاكار ھەيران بولۇپ ، — قېنى دېگىنە .

— تۆمۇرىرەڭ دېچۆلياڭ راسا بازار تېپىۋاتقان چاغكەن ، — دېدى قەدىردان ھېكايىسىنى سىرلىقلاشتۇرۇپ ، — رەخت توپ تارقىتىش شىركىتىنىڭ سەيگۈيۈەنگە قەشقەرلىك رەختچى سودە-گەرلەر خېلى نۇرغۇن پۇل سۇڭگۈتۈپتۇ . بۇنىڭدىن بىخەۋەر ئاتۇش-لۇق سودىگەرلەرمۇ شۇنداق قىپتۇ . ھېلىقى سەيگۈيۈەن ھەر ئىككى تەرەپكە قايسى ماگىزىنلارغا مال چۈشۈرۈلىدىغانلىقىنى دەپ بېرىپ-تۇ . ئەتىسى قەشقەرلىك سودىگەرلەر بىلەن ئاتۇشلۇق سودىگەرلەر مال تالىشىپ ئۇرۇشۇپ ، شاڭخەينىڭ نەنجىڭ كوچىسى ، ۋەيتەن ، سۇڭخۇاميا‌ۋ تەرەپلىرىدە قوللىرىدا پىچاق ، تۆمۈر كالتەك ، تاسما بەلباغ ، تاياق دېگەندەك نەرسىلەر بىلەن ماگىزىنمۇ ماگىزىن ، كوچىمۇ كوچا قوغلىشىپ ، نەق بىر كۈن قانلىق ۋەقە تۇغدۇرۇپتۇ . ساقچىلار ئۇلارنى تەستە بېسىقتۇرغاندىن كېيىن نۇرغۇنلىرىنى شىنجاڭغا ھەيدەپ ، بەزىلىرىگە قانۇنىي جازا بېرىپتۇ . شۇندىن تارتىپ شاڭخەيلىكلەر «شىنجاڭ يىمن»[1] دېسە ، ئوغرىغا قارىغاندەك قارىشىدىكەن ...

— قەشقەرلىكلەر : «بىز پۇل خەجلىگەن ، مالغا ئاتۇشلۇقلار ئىگە بولۇشتى» دەپ چۈشەنسە ، — ھېلىمجان مۇلاھىزىسىنى ئوت-تۇرىغا قويدى ، — ئاتۇشلۇقلارمۇ : «بىز پۇل سۇڭگۈتكەن ، مالغا

---

1 شىنجاڭ يىمن شىنجاڭ ئادەمى ، شىنجاڭلىق .

قەشقەرلىكلەر تەييار ئىگە بولدى» دەپ غەزىپى كەلگەن گەپ .
— ھەي ، مېنىلا گەپكە سالماي ، — قەدىردان دوستلىرىغا قارىدى ، — سىلەرمۇ بۇ يەردىكى يېڭىلىقلارنى سۆزلەپ بەرمەمسىلەر .
— بۇ يەردە ساپلا كۆڭۈلسىز ۋەقەلەر يۈز بەردى ، — دېدى ھېلىمجان ، — ئەسەت بىنادىن ئۆزىنى تاشلاپ ئۆلۈۋالدى ...
— بۇ ئىشنى غۇلجىلىق مۇنىردىن دەپ بىرگەن ،خەۋىرىم بار ، — قەدىردانىڭ بۇ ئىشنى ئاڭلىغۇسى يوقتەك قىلاتتى ، — باشقا يەنە قانداق يېڭىلىقلار بار ؟
— ئاڭلىدىڭمىكىن ، — ھېلىمجان دەمال بىر نېمە دېيەلمەي دۇدۇقلىدى ، — ئەسەتىنىڭ قىرىق نەزىرسى بېرىلگەن كۈنى ... زۇلئاي تۇگەپ كەتتى ...
— نېمە ؟ ! — قەدىردان ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ كەتتى ، — نېمە بولۇپ ؟
— سەن كەتكەندىن كېيىن ئۇ چېكىشنى ئۆگىنىۋالدى ، يەنە كېلىپ ئوكۇل قىلىپ سېلىشنى دېگىنە ، — ھېلىمجان قەدىردانىڭ كۆزىدىكى لىپمۇلىپ ياشنى كۆرۈپ ، دېگىنىگە پۇشايمان قىلىپ قالدى ، — پۈتۈن جامائەت سەككىز ئايلىق بالىسىنى بىللە ئېلىپ كەتكىنىگە ئاجايىپ ئېچىندى ھەم خروئىن دېگەن بۇ بىر نېمىگە لەنەت ـ نەپرەت ئوقۇپ ، يىغا ـ زار قىلىشتى...
قەدىردانىڭ ياش بىلەن تولغان كۆزى ئالدىدا تۇز كۆڭۈل ، خۇش پېئىل ، قىلىقلىرى تاتلىق زۇلئاي ئايان بولدى .
— قەدىردان ، ئايىپلىق خروئىن چېكەمدىكەن ؟
— قانداق ، سىزنىڭمۇ چەككۈڭىز كېلىۋاتامدۇ ؟
— ياق ! ئۆلسەممۇ چەكمەيمەن ، لېكىن ...
— ھە ، لېكىن دەيسىزغۇ ؟
— مېنى تاشلىۋەتسىڭىز ، شۇ چاغدا چېكىمەن ... چەككەندىمۇ ئۆلۈۋېلىش ئۇچۇن چېكىمەن ...
قەدىردان ئىككى چېكىسىنى ئۇۋۇلاپ جىمىپ قالدى ھەم شۇ

هامان ئەڭ ئاخىرقى ئايرىلىش پەيتىدە زۇلئاينىڭ: «بىر خۇش خەۋىرىم بار، ئاڭلاپ هوشىڭىزدىن كەتمەڭ» دېگەنلىكىنى، قەدىردان سومكىسىنى كۆتۈرۈپ ماڭغاندا، ئۇنىڭ قۇرۇق «هۆ» بولۇپ بوسۇغىغا يېقىلغانلىقىنى ئەسكە ئالدى...

— قەدىردان، يەنە بىر ئىش بار، ئاڭلىدىڭىمكىن، — دېدى نۇرمەت پاكار، — زوهۇرگاسىيانى تاشكەنتتىن تۇتۇپ ئەكىلىپ، ئۇرۇمچىدە ئاتتى...

— نېمە، زوهۇرگاسىيانى ئېتىۋەتتى دەمسەن، نېمىشقا ئەمدى؟

زوهۇرگاسىيا ئەسلىدە خەلقئارالىق چوڭ قىمارۋاز هالاۋۇدۇن تەيگونىڭ قوغدىغۇچىسى ئىدى. هالاۋۇدۇن تايلاندنىڭ نەچچە ئون مىڭ يۈەنلىك سورتلۇق خورازلىرىنى ئەكىلىپ چوڭ قىمارلارنى ئۇيۇشتۇراتتى. بىر قېتىملىق قىماردا، بىر قىمارۋاز ئۇنىڭ بىر كۆزىنى قۇيۇۋېتىپ ئېچكىرىگە قېچىپ كېتىدۇ. زوهۇر گاسىيا ئۇنى ئارقىسىدىن گۇاڭجۇغىچە قوغلاپ بېرىپ، نەچچە مىڭ كىشىلىك چوڭ بازاردا 41 يېرىگە پىچاق تىقىپ ئۆلتۈرىدۇ — دە، شىنجاڭغا قېچىپ كېلىدۇ. هالاۋۇدۇن تەيگو ئۇنى شۇ كېچىسىلا سودىگەرلەر بىلەن ئوتتۇرا ئاسىياغا قاچۇرۇۋېتىدۇ...

— ئۇنىڭ هامان بىر كۈنى شۇنداق ئاقىۋەتكە قالىدىغانلىقىنى پەرەز قىلغانىدىم، — دېدى قەدىردان بېشىنى چايقاپ، — ئۇ بەكمۇ قارام، تەۋەككۈلچى ئادەم ئىدى.

— پۈتۈنلەي گىلەمچىلىك بىلەن يول تېپىپ مىليونېر باي بولۇپ كەتكەن ئابدۇلباقى ياغاچ پۇتىنىڭ بالىلىرى ئېسىڭىدە بارمۇ؟ — سورىدى هېلىمجان، — ئۇلارنىڭ لەقمىسى نېمىدى خۇدايىم ...

— توغرا، ئابدىخان لومپا، زاهىر لومپا، يارى لومپا ئاكا — ئۇكىلار، — جاۋاب بەردى قەدىردان، — هە، ئۇلارغا نېمە بولدى؟

— سەن گۇاڭجۇغا كەتكەن بىر يىل ئىچىدە خىروئىتتىن ئىك-

كى ئىنسى ئۆلدى ، ئابىخان لومپىنىڭ ئەھۋالىمۇ بەك ناچار ، بۇگۈن - ئەتىلىكى قالدى ، — دېدى ھېلىمجان ، — ئۇلارنىڭ مىليون پۇللۇق بايلىقى خىروئىننىڭ تۈتۈنىگە ئايلىپ توزۇپ كەتتى !

ئەتىسى قەدىردان بىلەن ھېلىمجان ئىككىسى تاكسى كىرا قىلىپ گۇلساي قەبرىستانلىقىغا يۈرۈپ كەتتى . ئۇ يولدا بىر دەستە گۇل ئېلىۋالدى . بېغىررەڭ سانتانا «يەنئەن يولى» بىلەن بىرده-مدىلا ئېدىرلىق يانپاش يوللارغا ياماشتى ھەم «ئەرۋاھلار مۇقەددەس دۆلىتى» بولغان گۇلساي قەبرىستانلىقىغا يېتىپ كېلىشتى . ھې-لىمجان تېخى باھار ئوتلىرى قاپلىمىغان دۇمچەك توپا دۆۋىسى ئالدىدا توختاپ : «مۇشۇ» دەپ قويدى . ئۇلار قەبرە بېشىدا تىزلە-نىپ ئولتۇرۇشتى ، قەدىردان ھېلىمجاننىڭ مۇڭلۇق ھەم مىسكىن قىرائىتى ئاخىرلاشقۇچە يىغلاپ چىقتى ...

— ئاۋۇ تۆتىنچى قەبرە ، — ھېلىمجان تۇمشۇقىدا ئىما قىلـ-دى ، — ئەسەتنىڭ ، قىرائەت قىلىۋېتەمدۇق ؟

— بولدىلا ، كېيىن كەلگەندە بىر گەپ بولسۇن ، — قەدىردان گۇلدەستىنى زۇلئاينىڭ قەبرىسى ئۈستىگە چاپتى ، — كېتىلى ، ھېلىمجان ...

ھېلىمجان قەدىردانىنىڭ ئاشۇ «بولدىلا» دېگەن سۆزىدىن تۇن-جى قېتىم قەدىردانىنى خروئىن پاتقىقىغا پاتقۇزۇپ ، دوزاخ ئىشىكى ئاچقان ئادەم ئەسەت ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدى . ئۇلار قەبرىلەر ئارا كېتىۋاتقاندا ، ئۇلارنىڭ ئالدىغا ئاباق توختى ، كازىم ، ھۆسنارخانلار يولۇقۇپ ، بىرەر دەقىقە بىر - بىرىگە تىكىلىپ قېلىشتى . ئاباق توختى بىلەن كازىمنىڭ چىرايىدىن بىر خىل خىجىللىق ھەم خەير-خاھلىق ئۇچقۇنلىرى يېلىنجىغان بولسىمۇ ، ھۆسنارخانىنىڭ چىرايى ئۆپكىدەك ئېسىلغان بولۇپ ، چېقىر كۆزلىرى خۇددى چايان نەشتە-رىدەك قادىلىپ تۇراتتى .

— بۇ خوتۇنغا ئۇچراپ قېلىپ ياخشى بولمىدى ، — دېدى ھېلىمجان ، — خوتەنگە دەرھال كېتىۋال .

ئۇلار «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»غا قايتىپ كەلگەندىن كېيىن ، ھېلىمجان قاق بازىرىغا كەتتى . قەدىردان چوڭ يولغا چىقتى ـ دە ، ھەر خىل مېۋىلەرنى بىر سولياۋ خالتىغا ئېلىپ تاكسى توختاتتى . ئۇ بىر قېتىم ئابباخان لومپىنىڭ دۆڭكۆۋرۈك يەر ئاستى گىلەم دۇكىنىغا بارغىنىدا ، ئىككىسى بىللە ئاشخانىغا كىرىشكەن ، ئاشخانىدىن چىققاندا ئابباخان لومپىنىڭ خۇمارى تۇتتى بولغاي : «بىزنىڭ ئۆيگە بارىلى» دەپ تۇرۇۋالغان . ئۇلار قەدىردانىڭ «لادا» ماشىنىسىغا چۈشۈپ نەنلياڭ ساي كوچىسىدىكى ئىككى قەۋەتلىك ھەيۋەتلىك مىللىي پاسوندا سېلىنغان ئۆيگە كىرىشكەندى .

قەدىردان تاكسى بىلەن كېلىپ ھېلىقى ھەيۋەتلىك قورۇ ئالدىدا توختىدى . ئۇ دەرۋازا ھالقىسىنى ئۇرۇپ بولغۇچە ، يولدا كېتىۋاتقان ئوتتۇرا ياشلاردىكى بادام دوپپىلىق بىر ئادەم يولدا توختاپ :

— ھەي يېگىت ، كىمنى ئىزدەيسىز ؟ ئۇ دېگەن خەنزۇنىڭ قورۇسى ، — دېدى .

— ھە ، بۇ ئابباخان ئاكامنىڭ قورۇسى ئىدىغۇ ؟

— ئۇ قاچانكى گەپ ، ئىنى ، — دېدى بادام دوپپىلىق ئادەم ، — بۇنداق قورۇدىن نەچچىسىنىڭ بېشىغا سۇ قۇيۇپ ، تۇتۇنگە تېگىشىپ بولدى !

قەدىردان تۇرۇپلا قالدى . خىيال دېگەن شۇنچىلىك ئۇچقۇر نېمە ئىكەن ، ئۇ دەقىقە ئىچىدە خوتەندىكى ئوچ زېمىن ، قورۇ ـ جاي ، «لادا» ماشىنىسى ، بانكىدىكى مىليون پۇللىرىنىڭ خروئىن ھەم قىمار بىلەن تۇزۇپ كەتكەنلىكىنى ئەلەم بىلەن ئەسكە ئالدى ...

— ئەمىسە بۇ ئادەم نەگە كەتكەندۇ ؟

— نېمە ئىشكىز بار ئىدى ؟

— مۇنداق ئىشتى ، — قەدىردان يالغاندىن بىرنى توقۇدى ، — مەن بۇلتۇر ئىچكىرىگە كىرىش ئالدىدا خوتەندىكى قورۇ ـ جايىمنىڭ يەر خېتى ، گۇۋاھنامىلىرىنى قالدۇرۇپ ، جاما-

ئەت گۈۋاهلىقىدىن ئۆتكۈزۈپ قويۇشنى ھاۋاله قىلغانىدىم .
— خوتەنگە بېرىپ قورۇ - جايلىرىڭىزنى سېتىۋەتمىگەن بولـ
سا تەلىيىڭىز ، — بادام دوپپىلىق مەسخىرە بىلەن ھەجىيىپ قويدى ، — ئاڭلىسام ، ئۇ سەنشىخاڭزىدا پولۇ ساتىدىغان ئىسخار دېگەن تۈڭگانىنىڭ قورۇسىدا بىر ئېغىز ئۆيىنى ئىجارىگە ئېلىپ ئولتۇرۇۋېتىپتۇدەك ...
— رەھمەت ، ئاكا .
قەدىردان تاكسى بىلەن سەنشىخاڭزىغا يۈرۈپ كەتتى . پولۇ ساتىدىغان بۇ تۈڭگان قەدىردانغا بەكمۇ تونۇش ، ئەلۋەتتە . نەچچە ئون مىڭ يۈەن پۇللىرىنى شۇنىڭ چۆنتىكىگە سېلىپ بەرگەن تۇرسا ، تونۇش بولمامدۇ ئەمىسە ! ئېھتىمال ئابىخان لومپىمۇ ئۇ تۈڭگانىنىڭ پولۇسىغا ، ئاندىن «ئاق» پولۇسىغا پۈتلاشقان بولغىيدى... توۋا ، بۇ خروئىن دېگەن نەرسە ئاجايىپ گىگانت ئەرلەرنى ، پۈل تاپقان مۆتىۋەرلەرنى ، قىران يىگىتلەرنى ، سەرخىل ئوغلانلارنى ، پەرىشتە سۈپەت قىز - چوكانلارنى خۇددى دېنى تۆكۈـ لۈپ كەتكەن قوناق شېخىدەك ھېچنېمىگە يارىماس بىر دۆۋە ئەخلەتـ كە ئايلاندۇرۇپ قويىدىكەنە ! مانا 14 يېشىدا «بالا سەيگۈيۈەن» دەپ داڭق كۆتۈرۈپ ، نامى جەنۇبىي شىنجاڭغا تارالغان قەدىردان نېمە بولدى ؟ ئۇ بۇ قېتىم گۇاڭجۇغا بارغاندا ھېلىمۇ ياخشى غۇلجـ لىق مۇنىردىن بىلەن بىر ياتاقتا يېتىپ قالدى . ئۇلار سۆھبەتلەشـ تى ، مۇڭداشتى ، تاماقتا بىللە بولدى ، ئاخىر ئېقى كېلىشىپ ، شېرىك ئوقەت قىلدى . بىراق ، مۇنىردىن ئۇنى بارا - بارا چۈشەنـ گەنسېرى ، كۆپ ئەيىبلەيدىغان ، ھەتتا تىللايدىغان دەرىجىگە يەتتى . سەۋر قاچىسى تولغان مۇنىردىن بىر كۈنى پارتلىدى :
— مەن سېنى خېلى دېتى بار ، دەپ ئۆزۈمگە ھەمراھ قىلسام ، نېمانداق ئىش خۇشياقماس ، ھۇرۇن نېمىسەن ! ئولتۇرغان يېرىڭدە بىر كۈن كەچكىچە مۇگدىگەن ، ئەسىنگەن ... ھەتتا ئاغزى - بۇرنۇڭدىن ساقىپ چۈشكەن نەرسىنىمۇ تۈيمايسەن ، بىر ئۇخلـ ساڭ ، ئەتىگەنلىكى قوپقىلى ئۇنىمىغان . ئوقەت قىلمىدىغان ئادەم

سېنىڭدەك بولامدا ؟

— كەچۈرۈڭ ، مۇنىردىن ئاكا ، — قەدىرداننىڭ ئاۋازى ئارانلا چىقتى ، — مەنمۇ ئۇنداق ئەمەستىم ، قانداق قىلاي ، ئامالىم يوق ...

مۇنىردىن كېيىن قەدىرداننىڭ خروئىن چېكىدىغىنىنى يىلىپ قېلىپ ، ۋارقىرىمىدى ، تىللىمىدى ، بىراق چىرايىدىن خۇددى زەھەرلىك يىلانغا ئوچراپ قالغان بىر ئىپادە چىقىپ تۇرغان هالدا سىپايىلىك بىلەن گەپ قىلدى :

— بولدى ، مەن ئادەمنى خاتا تاللاپتىمەن . رەختچىلىكنىڭ ئېپىنى ئېلىپ قالدىڭ ، شۇڭا سەنمۇ ئۆز يولۇڭدا ماڭ ، مەنمۇ ئۆز يولۇمنى تېپىۋالاي ... — دېدى ـ ده ، شېرىكلىكتىن ئايرىلىپ كەتتى . شۇنىڭدىن ىبرى قەدىردان بىرىنچى بولۇپ چېكىدىغىنى ، ئىككىنچىسى قورساق هەم ياتاق ئۇچۇن چىشىنى چىشلەپ بىرەر ئايدا بىرەر قېتىم ئوقەت قىلاتتى هەم شۇنى كۆشەپ 15 — 20 كۇن ياكى بىرەر ئاي ئېزىلىپ ياتاتتى ، هەتتا ئۇ مېهرىبانغا ئەۋەتكەن 10 مىڭ يۇەن پۇلنىمۇ مۇنىردىن بېرىپ تۇرغانىدى ...

تاكسى سەنشىخاڭزىدىكى ئىسخار پولۇخانىسى ئالدىغا كەلگەندە توختىدى . قەدىردان دۇكانغا كىرىشى ، سېرىق ئۆچكە ساقال ئىسخار كوتا خېرىدارىنى تونۇپ قالدى بولغاي ، تېرىنىڭ يىرتقىدەك كۆزلىرى خۇشلۇقتىن يوقاپلا كەتتى :

— هەي ، سەن شۇ بامۇ ؟ نەچچە يىل بولدى ، يوقا كەتتىڭغۇ سەن ؟ يا ئېچكىرىدە ئوقەت قىلدىمۇ شۇ ؟

— ئىسخار ئاكا ، ئابىخان لومپا قايسى ئۆيدە ئولتۇرىدۇ ؟

— هەي ، ئۇ مۇنتەهەمنى نېمە قىلىدۇ شۇ ؟

— ئاۋۋال دەپ بەرگىنە ، ئۇ نەدە ؟

— ئېچكەركى قورۇغا كىرسۇڭ . ئۇ هويلىدا تەييارلىق سەي[1] قىلىپ ئولتۇرىدۇ ...

قەدىردان ئاشخانىنىڭ ئارقا ئىشكى بىلەنلا چوڭ قورۇغا

---

(1) تەييارلىق سەي — ئاپتاپىستىش .

چىقتى . ئۇ هويلىنىڭ ئەڭ چەت بۇلۇڭىدا ئاپتاپسىنىپ ئولتۇرغان بىر ئادەمنى كۆرۈپ قالدى . ئەبجەق يىرتىق ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇپ ، مۇگدەپ قالغان بۇ ئادەم ئۆز ۋاقتىدىكى قىزىلكوس يۈزلىرى پارقىراپ تۇرغان ئېگىز ، قاۋۇل ، لوڭ ـ لوڭ قەدەم ئالىدىغان ، چۈس مىجەز ، مەرد ئابىخانغا زادىلا ئوخشمايتتى . ئۇ شۇنچىلىك ئورۇقلاپ كەتكەنىدىكى ، جۇغى جەينەكتەك ، بەتىرەڭ يۈزلىرىنىڭ تېرىلىرى خالتىلاشقان ، كۆز ئاستى قاپاقلىرى سۇ كۆتۈرۈپ مۆلدەپ تۇراتتى . قىسقىسى ، ئۇ دەسسەلگەن نىمجان قۇرتقىلا ئوخشايتتى . ئىككىلا تىزىغا قويۇۋالغان قوللىرىنىڭ بارماقلىرى خۇددى چىش كولىغۇچتەك ئورۇق ، ئىنچىكە ، رەزگى ئىدى . ئۇ قۇلاق تىن كەتتىمۇ ياكى خروئىن زەئىپلەشتۈرگەن تېنىدە مىسقالچە مادار قالمىدىمۇ ، ئىشقىلىپ ، ئالدىدا تۇرغان ئادەم بىرقانچە قېتىم : «ئابىخان ئاكا» دەپ چاقىرغان بولسىمۇ ، ئېغىرلىشىپ كەتكەن قاپاقلىرىنى كۆتۈرەلمىدى . خۇدايىم خروئىن چەككەن ئادەمنى مۇشۇ دۇنيادىلا دوزاخقا لايىق قىلىپ ، ئاندىن ئەزرائىلغا ېشارەت بېرىدىكەن ـ ده ، دېگەن ئەنسىز خىياللار بىردەمدىلا كۆڭلىدىن كەچكەن قەدىردان ، مەنمۇ بىر كۈنى مۇشۇ هالغا چۈشۈپ قالىمەن ، ئۇنىڭغا ئۆزۈن قالمىدى ، دەپ ئويلىدى .

— ئابىخان ئاكا ! — قەدىردانىنىڭ ئاۋازى قاتتىقراق چىقتى ، — ئابىخان ئاكا !

— هه ، هه ، هىم ... — ئابىخانىنىڭ ئاۋازى ئارانلا چىقتى ـ يۇ ، كۆزى يەنىلا ئېچىلمىدى ، — سىز ... سىز ... كىم ... كىم ئۇ ؟

— ئابىخان ئاكا ، مەن قەدىردان ، سىزنى يوقلاپ كەلدىم ، — ئابىخان ئاكا ، مەن قەدىردان !

— قەدىردان ... قەدىردان ... ۋاي ، ۋاي خۇدايىم ، هېچ يادىمغا ئالالمايۋاتىمەن ... — خروئىن ئۇنىڭ مېڭە ، نېرۋىلىرىنىمۇ كارىدىن چىقارغانىدى ، — را ... راست ... تونۇشلا ...

— ئابىخان ئاكا ، «بالا سەيگۈيۈەن»نى ئۇنتۇپ قالمىغانسىز ؟

— هه ... توغرا ، توغرا ... ئالىقانلىرى ھەممەت بىلەن ئېچىلىدىغان ، ئۆزى مەرد ، دوستلىرىغا قانات يايىدىغان شۇنداق بىر بالا بولىدىغان ، — ئابىخاننىڭ توغراق قوۋزىقىدەك قۇرۇقلار گىرەلىشىپ كەتكەن تاتىراڭغۇ يۇزلىرىدىن تارامىلاپ ياش ئاقتى ، — قېنى ... قېنى ... مېنى يۆلە ، ئوكا ... ئۆيگە كىرىلى ... يوقلاپ كەلگىنىڭنى قارا ... ئونتۇماپسەن - ھە ... توۋا ، جەننەتتىن خەۋەر كەلگەندەك خوش بولۇپ كەتتىما ... ئاھ خودا ، ئاھ خودا ! مۇشۇ تەرەپلىرىڭنى دېمىسە ، ياشاپ نېمە قىلىدۇ ، بۇ ۋاپاسىز رابانتا ...

قەدىردان ئابىخان لومپىنى يۆلەپ ئۆيگە ئەكىردى . بۇنى ئۆي دېيىشكىمۇ ياكى ياتاق دېيىشكىمۇ ئارتۇقلۇق قىلاتتى . ئەسكى - توسكىلەر سېلىنغان پاكار ياغاچ كارىۋات ، توۋلىغان كونا چېلەك ، ئۆيگە توغرا تارتىلغان سىمدا كىر ھەم يىرتىلغان لۆڭگە ئېسىقلىق تۇراتتى . قەدىردان ئابىخاننى ئاۋايلاپ كارىۋاتقا ئولتۇرغۇزدى . شۇ چاغدىلا ئابىخاننىڭ خۇنۇك چىرايىنى جىنچىراغدەك بىر نۇر يورۇتۇپ ئۆتتى :

— قەدىردان ، «خودا ، خودا» لا دەپ كەتتىم ، بىزدەكلەر - نىڭ ئاغزىدىن چىققان بىر گەپكە باشقىلار قوشىدا كۆلەر - ھە ؟ — ئابىخان ئادەمنىڭ ئىچى سىيرىلىپ كەتكۈدەك ئۇمچەيدى ، — بوپتۇ ، باشقىلار نېمە دېسە دەۋەرمەمدۇ ، ئەمما خودا مېھرىبان ... بىزدەك ئازغۇنلارغىمۇ ۋاقتى يەتكەندە شاپائەت كۆزىدە قاراپ قويىدۇ .

قەدىردان ئابىخاننىڭ سۆزلىرىدىن يىغلىۋەتكىلى تاسلا قالدى . ئۇ كۆزىگە يىغلىغان ياشلارنى كۆز چاناقلىرى ئەتراپىدا ئايلاندۇرۇپ ئارانلا سىڭدۈرۈۋەتتى . راست ، ئابىخان ، قەدىردان ، زۇلئايلار نېمىشقا ئازدى ؟ باشقىلاردەك ئازمىسا بولمامدۇ ؟ دېۋانىنىڭ كۈنىگە چۈشۈپ قالغان تەقدىردىمۇ ، يۇزى يورۇق ، كۆڭلى ئوچۇق ياشىغىنى ! ئابىخان ھەم قەدىردانلار ! ھەركىم ئۆزىنىڭ تارىخىنى ئۆزى

يارىتىدۇ ھەم تەقدىرلىرىنىمۇ ئۆزلىرى بەلگىلىشىدۇ . سىلەر ئاڭ-لىغانمۇ؟ چوقۇم ئاڭلىغان ھەم كۆرگەن ، دەز تۇخۇمغا چۈشۈن ئولىشىدۇ ، بوش كۆتەكنى قۇرت يەيدۇ ، زىبىسى بار مېۋە ئاسان سېسىيدۇ ، تۇرغۇن سۇنى لەش باسىدۇ ، بەتبۇي پۇراقنى چىرىندى-خورلار تېزلا تاپىدۇ ... ئەمدى سىلەر دوپپاڭلارنى ئالدىڭلارغا قويۇپ ، ئۇنىڭدىن : «خروئىن مېنى نېمە ئۈچۈن تېپىۋالدى؟!» دەپ سوراپ بېقىڭلار ...

— ئابىخان ئاكا ، مەن سىزگە تاماق ئەكىرەي ، بولامدۇ؟ —

دېدى قەدىردان ئورنىدىن تۇرۇپ ، — قورسىقىڭىزمۇ ئاچقاندۇ؟

— قوي ، ئۇكا ، تامىقىمنى مۇشۇ تۇڭگان ئەكىرىپ بېرىدۇ . ھازىر مەن قىپقىزىل بىر ئۇششۇقلا بولدۇم ، — ئابىخان غەلىتىلا ھىجايىدى ، — خوتەن پەدىسىدە «بىكار ، ھەقسىز» دېگەننى قىسقا ، تاتلىقلا بىر نېمە دەيتتىڭۇ؟

— «مۇت»

— ھەببەللى ، ھازىر مېنىڭ ھەممە نېمەم مۇت ، — ئابىخان كۈلۈۋىدى ، قورۇقلىرى تارتىشىپ كەتتى ، — شۇڭا ، پۇلۇڭ بولسا ھېلىقىنىڭدىن ئەكىرە ، قانغۇچە چېكىۋالاي ... مېنىڭ ھېچقانچە ۋاقتىم قالمىدى قارا ، ئۇكا ...

— ئەكىرىمىسەممۇ يېنىمدا بار ، — قەدىردان قول پوپكىسى-دىن پال - پال ، نەچچە ، سەرەڭگىلىرىنى چىقاردى ، — قېنى مەن سەرەڭگە چېقىپ بېرەي ، بالدۇر سىز تارتىڭ ...

ئابىخان ئارقا - ئارقىدىن ئۈچ سەرەڭگىلىك چېكىپ ، نەچچە-نى يېنىغا قويدى - دە ، كۆزلىرىنى يۇمغىنىچە «ئۇھ ... »دەپ چوڭقۇر تىندى ، ئاندىن :

— پاھ ، پاھ ... ئاسماندا ئۇچۇۋاتىمەن ... ئاتا - ئانامنىڭ قۇچىقىدا يېتىۋاتىمەن ... ئۇلار مېنى قول پۇلاڭلىتىپ چاقىرىۋاتى-دۇ ... ئاپا ، دادا ، ئەمدى سىلەرنى تەقەززا قىلمايمەن ... ئازلا قالدى ... ئازلا ...

— ئابىخان ئاكا ، يەنە تارتامسىز ، بولدىمۇ؟

— بولدی ، ئوكا ، بولدی ... راسا بىر قېنىۋالدىم ... رەھمەت ساڭا ...

خېلىلا كۆڭلى ئېچىلىپ قالغان ئابىخان قەدىرداڭغا باشقىدىن سەپسالدى ، گەپلىرىمۇ راۋانلاشتى :

— بايا ساڭا ، «قىيقىزىللا ئۇششۇق بولدۇم» ، «ھەممە نەرسەم مۇت ...» دېسەم ، سەل ھەيران قالغاندەك بولدۇڭ ، شۇنداق-مۇ ؟ — ئابىخان قەدىرداڭنىڭ دولىسىغا ئۇرۇپ قويدى ، — دېگەنلىرىمنىڭ ھەممىسى راست ، ئاڭلىغۇڭ بولسا دەپ بېرىمەن .

... ئابىخان گىلەم سودىسى راسا يۈرۈشۈپ ، پۈل سۈدەك كىرىۋاتقان ياخشى كۈنلەرنىڭ بىرىدە ، 30 ياشلار ئەتراپىدىكى بۇغداي ئۆڭ ، چاسا يۈز ، قاش - كىرپىكلىرى بوستاندەك قويۇق ، ئوتتۇرا بوي بىر چوكان بىلەن تونۇشۇپ قالدى . چوكان قىلغان ۋەدىسىگە ۋاپا قىلىپ ، بىر كەچلىكى گىلەم دۇكىنىدا پەيدا بولدى . ئابىخان ئىككىسى ئۆيگە بېرىشنىڭ ئالدىدا سەنشىخاڭزىدا قورساق تويغۇزماقچى بولۇپ ئىسخارنىڭ پولۇخانىسىغا كىرىشتى . ئابىخان ئىسخارنىڭ كونا چۆپقىتى ئىدى ، شۇڭا خوجايىن دەرھاللا ئۇلارغا ئىككى تەخسە گۆشلۈك پولۇ كەلتۈردى . چوكانىنىڭ قىزىرىپ يەرگە قاراشلىرىدىن ، خىجىل بولۇپ يۈزىنى قاچۇرۇشلىرىدىن ھەممىنى بىلىپ بولغان ئىسخار پۈل قايتۇرۇشنى باھانە قىلىپ ، ئابىخاننى ئاشخانىنىڭ ئىچكەركى بۆلۈمىگە ئەكىرىپ كەتتى .

— ھەي ئاباخ ، ئاشۇ ئوماقنى يېڭى تاپتىڭما شۇ ؟

— ھەي قېرى پوخۇر ، شۇنى بىلىپ بوپسەن - ھە ؟

— مەن ئويلىسام ، خازىر سەن ئۇنى ئۆيگە ئاپىردۇ شۇ ...

— شۇنداق .

— ئۇنداق بولسا ئازراق ئولتۇر .

ئىسخار پال - پال ئۇستىگە ئۇندەك نەرسىنى قۇيۇپ ، ئابىخاڭغا نەيچىنى تۇتقۇزدى - دە ، پال - پال ئاستىغا سەرەڭگە چاقتى :

— قېنى شوربىسۇڭ ، تېز بولسۇڭ ... تۇتۇننى شوربىسۇڭ ...

— ھەي ئىسخار ، نېمىش قىلىۋاتىسەن ؟

— هەي ئاخۇڭ ، سېنىڭ يېشىدا شۇ بىر قېتىم ئاراڭ چىدايدۇ ... ئۇندىن كېيىن ئۇخلايدۇ ، بۇنى شورىساڭ 18 ياش يىگىت بولىدۇ شۇ .

ئىسخار تۇڭگان 58 ياشلارغا كىرىپ قالغان ئابباخاننىڭ ئۈستىدە قاراپ تۇرغاندەك گەپ قىلغانىدى . شۇڭا ، ئۇ سەل ئىككىلىنىپ قالدى .

— مەن سېنى شۇ يېقىن ئاغىنە دەپ شۇنداق قىلىدۇ . ئەتە كېلىپ ماڭا رەھمەت دېمىسە ، مەن شۇ ئادەم ئەمەس .

راست ، شۇ كۈنى كەچ ئىككى سەرەڭگىلىك شورىغان ئابباخان بىر كېچە ئۇنىڭ لەززىتىنى تېتىدى ... مانا شۇنىڭدىن كېيىن چوكان بىلەن ژەدە قىلىشقان كۈنى ئابباخان ئىسخارنىڭ پولۇخانىسىغا يۈگۈرىدىغان بولدى...

— مانا شۇ يىللاردىن باشلاپ ، — دېدى ئابباخان بېشىنى قامالليغان هالدا ، — نەچچە يۈز ، هەتتا مىليون يۈەنلەپ پۇللار مۇشۇ تۇڭگانىڭ تويماس داخۇر كالۇاسىغا كىرىپ كەتتى . خرو-ئىنغا كىرىشىش بىلەنلا ئىش خۇشياقماس بولۇپ قالدىم . بار گە-لەمنى سېتىپ تاماكىغا ، تاماققا ئىشلەتتىم . ئاياللىم ئەرز قىلىپ ، سوتتىن ئۇنىڭغا بانكىدىكى پۇلدىن 400 مىڭ يۈەن ئاجرىتىپ بەردى . ئۇ بىر ئوغۇل ، ئىككى قىزىمنى ئېلىپ يۈرتىغا كەتتى ...

قەدىردان ئابباخانىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ ، ئەسەت ئەرۋاهنى ئەسكە ئالدى . ئۇمۇ : «بۇنىڭ لەززىتىنى كېچىدە كۆرىسەن» دەپ پاتقاققا سۆرەپ كىرگەنىدى .

— نەچچە مىليونلوق گىلەم دۇكانلىرى ، قورۇ - جاي ، بانكىدىكى پۇللارنىڭ هەممىسى قانداق توزۇپ كەتكەنلىكىگە هەيران-مەن ، — ئابباخان باش چايقىدى ، — ئاخىر مۇشۇ تۇڭگانىڭ بىر ئېغىز ئۆيىنى ئىجارىگە ئېلىپ ، ئاران ئىككى ئاي ئىجارە هەققىنى تۆلىدىم . كېيىنكى چاغلاردا ئىجارە هەققى دېسىلا ، چاپىنىمنى كۆتۈرۈپ : «ساقچىغا ماڭدىم» دېسەملا ، بۇ تۇڭگان : «يەنە بىر

ئاي ئولتاسۇڭ» دەيدۇ . بىر كۈنى ئاشخانىغا چىنەمنى كۆتۈرۈپ كىرسەم ، غىڭشۇاتىدۇ ، ئاشۇ يەردىلا قوللىرىمنى شىلتىپ ۋارقىرۋېدىم ، قولۇمدىن تارتىپ ھويلىغا ئاچقىپ ، ئارقامدىن بىر قاچا پولۇنى كۆتۈرۈپ ئۆزى ئەكىرىپتۇ . ئۇ ماڭا يالۋۇرۇپ : «ھەي ئابىخان ، سەن شۇ خاپا بولمۇسۇڭ ، ئەمما ئاشخانىدا ئۇنداق ۋار-قىرمىسۇڭ ... خەقلەر ئاڭلىسا قانداق بولىدۇ شۇ» دەپ قورقۇنلىمى-قىنى ئاشكارىلاپ قويدى . مەن ئاچچىقىمدا : «ھەي ئىسخار ، خرو-ئىن چېكىشنى بىرىنچى بولۇپ سەن ئۆگەتتىڭ ، شۇنداق كېيىن مىليون يۈەنلەپ پۇلۇم سېنىڭ ئالىقىنىڭغا ئۆتتى . ئەگەر بۇندىن كېيىن تامىقىمنى ، ياتقىمنى كۆتۈرمىسەڭ قانۇن ئالدىدا سۆزلە-شىمەن» دەپ بىرلا قورقاق سېلىۋېدىم ، ئۇ : «ھەي ئابىخان ، سېنىڭ قوسۇقۇڭ چوڭ ئىش ئەمەس ، خاتىرجەم بوسۇڭ» دەپ ، دەردىنى ئىچىگە يۇتۇپ كېلىۋاتىدۇ . مەن قېلىنلىق يېرىم دۆلەت ، دېگەن تەمسىلگە مەھكەم ئېسىلدىم ...

ئابىخان چارچىغاندەك بولۇپ كارىۋىتىغا يانپاشلىدى . ئاندىن قەدىردانىغا قاراپ كۈلۈمسىرىدى :

— قەدىردان ئىنى ، راست «مۇت» مىكەن ، لېكىنزە ... — ئابىخان ھەسرەتلىك خورسىنىدى ، — بىز ئاشۇنداق بىر كىمگە تاۋان تاشلايدىغان ، ئۇلۇكىنى ئارتىۋالىدىغان ئادەملەرمىدۇق ؟ ئويـ-لاپ باق ، ھازىر ئىسخار ماڭا كۈنىگە بىر قېتىم ، بەزىدە ئىككى قېتىم ھەقسىز چەكتۈرىدۇ . بۇ ئۇنىڭ نېمە قىلغىنى ؟

— ئۇقمىدىم ، ئېھتىمال بىر مىليونېر بايىنى مۇشۇ ھالغا كەلتۈرۈپ قويغانلىقىدىن ئازابلانسا كېرەك ...

— ئوسۇرۇق ! — ئابىخان شارتتىدە تۇكۇردى ، — خروئىن ساتقۇچىلارنى سەن نورمال ئادەملەر دەپ بىلەمسەن ؟ ئۇلاردا ئازاب-لىنىدىغان يۈرەك ، قىزىرىدىغان يۈز ، بىراۋغا ئېچىنغۇدەك پەزى-لەت بولسا ، خروئىن ساتماس ئىدى ! چۈنكى بۇ ئاپەتنىڭ دەستىدىن ئاتا ـ ئانىلار ، بالىلار ، ئۇرۇق ـ تۇغقان ، قوۋم ـ قېرىنداشلار ، دوست ـ بۇرادەرلەر ، پۈتۈن جەمئىيەت ، ھەتتا دۆلەتمۇ پاراكەندە-

چىلىكتىن خالىي بولالمىسا ...

— ئەمىسە ، ئىسخار سىزنىڭ قانۇنغا بېرىپ پاش قىلىپ قويۇشىڭىزدىن قورقۇپ بېرىۋاتقان ئوخشىمامدۇ ؟

— بۇ ئەلۋەتتە تاشقى كۆرۈنۈشى ، ئىچكى كۆرۈنۈشى ، ئىسخار مېنى ئۆلتۈرەلمەي ھەلەك ! مېنىڭ كۆزۈمنىڭ پىلدىرلاپ تۇرۇشى ئۇنىڭ ئۇچۇن چوڭ خەۋپ ... ئەمما مەن ئۇنىڭ ھەممە جىنايەتلىرى-نى پاكىتلىرى بىلەن يېزىپ ، ياستۇقۇمدىكى توزغاق ئىچىگە تىقىۋەتتىم . بىرەر ئىش يۇز بېرىپ قالسا ، ئاشۇ كىر ياستۇقنى ساقچىغا تاپشۇرۇپ بېرىشنى ئۇنتۇپ قالما ...

— ئۇنداق گەپلەرنى قىلماڭ ، ئاكا ، ئادەمنىڭ كۆڭلى بىر قىسما بولۇپ قالىدىكەن ...

— توۋا ، سېنىڭدەك ئاغزىدىن ئانىسىنىڭ سۈتى تېمىپ تۇر-غان بىر بالىغىمۇ چاڭگىلىنى ئۇزاتتا ! — ئابىخانىڭ كۆزلىرى غەزەپ بىلەن قىسىلدى ، — ئەگەر دۇنياغا قايتا تۇرىلىش مۇمكىن بولسا ، پۈتۈن ھاياتىمنى خروئىن سانقۇچىلارنى بوغۇزلاشقا ئاتاپ قويىاتتىم ... ئەپسۇس ، مۇمكىن ئەمەس ! مېنىڭ بىر ئوغۇل ، ئىككى قىزىم بار ، بولۇپمۇ ئەڭ كىچىك قىزىم ماڭا قەۋەتلا ئامراق ئىدى . مەن ئۇلارنى چۈشۈمدە بولسىمۇ كۆرۈش ئۈچۇن ئويلاپ ياتىمەن ، بىراق چۈشلىرىمگىمۇ كىرمەيدۇ . توغرا ، خروئىن چەكـ-كۈچىلەردىن پۈتۈن ئىنسانىيەت نەپرەتلىنىۋاتسا ، ئۇلار مېنى ئەس-لەپمۇ يۇرەرمۇ ؟ !

قەدىردان ئابىخان لومپا بىلەن خوشلىشىپ «مۇساپىرلار مېھـ-مانخانىسى»غا يېنىپ كەلدى . ئۇ ئەمدىلا دەرۋازا ئالدىغا كېلىشى «ھۆسنارخان جەننەت نېمەتلىرى ئاشخانىسى»نىڭ ئاشپىزى كازىم لوڭگىدا پەيدا بولۇپ قالدى . قەدىردان دەسلەپتە سەل خاۋاتىرلەڭـ-گەن بولسىمۇ ، لېكىن ئۇ كۈلۈمسىرەپ كېلىپ قولىنى ئۇزاتتى :

— قەدىردان ئىنى ، مەنمۇ ھۆسنارخانىنىڭ قولىدا ئىشلىگەچـ-كە ، مېنىڭدىنمۇ ئېھتىيات قىلىشلىرى تامامەن يوللۇق ، — كازىم ئىپادىسىزلا كۈلۈمسىرىدى ، — لېكىن مەرھۇم زۇلئاي تا ئۆلۈپ

كەتكەنگە قەدەر ھەممە دەرد ـ ئەلەملىرىنى ماڭا سۆزلەپ بېرەتتى . ئۇ مېنى ئۆز ئاكىسىدەك كۆرەتتى . زۇلئاي ئۆلۈپ كېتىشتىن بىر كۈن ئىلگىرى ماڭا بىر پارچە خەت بەرگەنىدى . ھازىرغىچە ساقلاپ كەلدىم ...

كازىم مەيدە يانچۇقىدىن تۇمارچە قاتلانغان خەتنى ئېلىپ قەدىرداڭا تۇنقۇزدى . قەدىردان ئاۋۋال خەتكە لەۋلىرىنى تەككۈزدى ، ئاندىن پېشانىسىگە ياقتى .

— رەھمەت ، كازىم ئاكا ، سىز مەن ئويلىغاندىنمۇ ئىناق كىشىكەن ، — قەدىردان يىاشقا تولغان كۆزلىرىنى يوشۇردى ، — مەن ... مەن ئۇ رەھمەتلىكە يۈز كېلەلمەيمەن ...

— ئۇنداق دېمەڭ ، ئىنى ، — كازىمنىڭ قەدىردانغا ئىچى ئاغرىپ قالدى ، — بۇ ئىشلاردا سىز بىلەن زۇلئاي گۇناھسىز . ھەممە شۇملۇقنى ھۆسنارخان بىلەن ئەسەت پىلانلىغان ...

— رەھمەت ، كازىم ئاكا ، سىز ماڭا زۇلئايىنىڭ ئاخىرقى كۆڭلىنى تەقدىم قىلدىڭىز . سىزنىڭ بۇ باھا يەتمەس ياخشىلىقىڭىزنى ئۆمۈرۋاقى ئۇنتۇمايمەن ...

— قەدىردان ئىنى ، خوتەنگە بارغاندا ئېھتىيات قىلارسىز . ھۆسنارخان كونا ئاشنىسى جىنايى ئىشلار ساقچى ئەترىتىنىڭ باشلىقى ئابلىمىزغا تېلېفون بېرىشى مۇمكىن . بۇ بىر پەرەز ، شۇنداقتىمۇ ئۆزىڭىزگە پۇختا بولۇڭ ، سومكا ، چامادانلىرىڭىزغا ئوشۇقچە بىر نېمە ئالماڭ ...

— چۈشەندىم ، كازىم ئاكا . بىرەر شەپىدىن خەۋىرىڭىز بولىسا ، مېنى ئاتايىتەن ئىزدەپ كەلمەيتىڭىز ... كۆڭۈل بۆلگىنىڭىزگە مىڭ مەرتەم رەھمەت !

— خوتەنگە مېڭىپ قالسىڭىز ، ئاقيول بولسۇن ، ئىنىم ، — كازىم خوشلىشىپ كېتىپ قالدى . قەدىردان ياتقىغا ئۇچقاندەك كىردى ـ دە ، زۇلئايىنىڭ تۇمارچە قاتلانغان خېتىنى ئاچتى . خەت ئانچە چىرايلىق بولمىسىمۇ ، ئەمما سەھىپىلەرنىڭ شۇنچىلىك رەتـ

لىك ھەم روشەنلىكىدىن قايتا ـ قايتا كۆچۈرگەنلىكى چىقىپ تۇراتتى . مەرھۇم يۇرىكىدىكى قانغا مىلەنگەن ھەسرەت ـ نادامەتلەرنى ئاق قەغەز بېتىگە يۇلتۇزدەك چېچىۋەتكەنىدى :

«مېنىڭ قەدىردانىم ! سىزنىڭ «تالاق» دېگەن گېپىڭىز ھەرگىز ھېساب ئەمەس ! نېمىشقا دەپ سورىمايسىزغۇ؟ ئۇ مۇنداق قاراڭ ، جېنىم ! سىز ئاچچىقىڭىزدا : «ئاناڭمۇ تالاق ، سەنمۇ تالاق ، ئۇقۇشتۇڭمۇ ، ھەممىڭ تالاق» دېدىڭىز . مۇشۇ گېپىڭىزنىڭ ئۆزىنى چۈشەندۈرۈپ بېرەلەمسىز؟ سىز باشتا : «ئاناڭ تالاق» دېدىڭىز ، ئاخىرىدا : «ھەممىڭ تالاق» دەپ ۋارقىرىدىڭىز ، تالاق قىلغانلىرىڭىز زادى كىملەر؟ ئۇلار بىلەن ئاراڭلاردا ئەزىلئەبەد نىكاھ بولمىسا ، نېمە دەپ بىلجىر-لاپ يۈرىسىز ! بۇ پەقەت ئاچچىق سەۋەبىدىن پارتلىغان تەلۈ-لىك ھېسابلىنىدىكەن ، ئەمدى مەن بايىقى ھەمدەمدە بار ، ھېسابتا يوق «تالاق» ئوتتۇرىسىدا : «سەنمۇ تالاق !» دېگەن گەپنى ئاڭلاپ قالدىم . بۇ «سەن» دېگەن كىم ئۇ؟ ! مېنىڭ ئىسمىم «سەن» ئەمەس ، يەنە بىر قېتىم ئۇقۇۋېلىڭ ، سىزنىڭ ئايالىڭىز زۇلئاي ! شۇڭا شەرىئەتتە ئىسمى ئاتالماي مەۋھۇم دېيىلگەن تالاقلار تالاققا كىرمەيدۇ ... بەلكىم ئۇ تەلۈلىكتۇر ! شۇڭا سىزنى خېتىمنىڭ بېشىدىلا «مېنىڭ قە-دىردانىم !» دەپ يوغان يېزىپ قويدۇم ... ئۇقۇپ قويۇڭ ، سىز ھازىرمۇ مېنىڭ ، يەنى مەڭگۈلۈك ۋىدالاشقان ئېرىم-سىز ! مەن مۇشۇ بىر ئېغىز گەپنى قانچىلاپ يېزىپ ، قانچە-لاپ ئۆچۈرگىنىمنى بىلەمسىز؟ «ۋىدالىشىش»نى گەرچە ھېسسىيات جەھەتتە ئېتىراپ قىلسامۇ ، ئەمما ئەقلىم زادىلا تەن ئالمايتتى ، شۇنداقتىمۇ كۆزۈمنى يۇمۇپ ، قۇلىقىمنى ئېتىۋالدىم ! ھېسسىيات ۋە ئەقلىمنىڭ چۇقانلىرىنى ئاڭلىماي دېدىم ! مېنىڭ بۇ قېتىمقى ھاياتقا جەڭ ئېلان قىلىشىم ئاسا-لىقچە كەلگەن قارارىم ئەمەس ! سىز بۇ چاغقىچە ئانام ، ئاكام

ئەختەر ئاچاملار سالغان زىيانكەشلىكلەرنى كۆتۈردىگىز ، كۆرمەسكە ، ئاڭلىماسقا سالدىگىز . بۇ مەن ئۈچۈن ، پەقەت مەن ئۈچۈنلا بولدى... لېكىن بۇ قېتىمقى ئانامنىڭ 200 مىڭ يۈەن پۇلىگىنىنى بەرمەسلىك ، شۇنداقلا خوتەن سوتتا يېڭىلىگەنلىك ئاچچىقى ئۈچۈنلا سىزنى ئاتتۇرۇۋېتىش ئۈچۈن ئىككى قېتىم ئېتىش ،قا لايىق خروئىننى ئاكام ئارقىلىق سومكىڭىزغا تىقىپ قويغانلىقىنى ئاڭلاپ ، ئانامنىڭ سىزگە بولغان ئۆچمەنلىكىنىڭ نەقەدەر چوڭقۇر ، نەقەدەر ۋەھشىي ئىكەنلىكىنى بىلىپ يەتكىنىمدە ، بۇ ئالەم ماڭا قاپقاراڭغۇ بولۇپ كۆرۈندى . قەدىردان ، مەن يەنە كۆرەش قىلىپ ، سىزنى قايتا باغرىمغا تارتىپ ئەكىلەلەيتتىم ، لېكىن مەن ئانام ۋە ئاكامنىڭ سىزگە سۈيىقەست قىلىشىدىن ئەنسىرەپ قالدىم ، ئۇلارنىڭ پەيلى يامان ! تۇرۇپلا : «ئۆيدىن قېچىپ چىقىپ ، جاھانىڭ بىر چېتىدە بولسىمۇ تىرىكچىلىكىمىزنى قىلىۋېرەيلىچۇ » دەپمۇ ئويلىدىم ، ئەمما ئانام ، ئاكام ، ئاچامىلارنىڭ قىلغانلىرى يۈرىكىڭىزگە ئورناپ كەتتى ، بۇندىن كېيىن مېنىڭ بۇرۇنقىدەك «زۇلئاي » بولۇشۇم ناتايىن ، چۈنكى مەن ھۆسنارخانىڭ قىزى ، ئەسەت بىلەن ئەختەرنىڭ سىڭلىسى ! شۇڭا مەن سىزنى قۇتقۇزۇش ھېسابىغا ئۆزۈم كېتەي دەپ ئويلىدىم . ئېسىڭىزدىمۇ ، بىر چاغدا سىزگە : «ئۆلۈۋېلىش ئۈچۈن چېكىمەن ... » دېگىنىم ... ئانامنىڭ خروئىننى قەيەرگە قويىدىغانلىقىنى بىلگەچكە ، ھەر كۈنى چەكتىم ، سىزنى سېغىنغانسېرى شۇنچە كۆپ چەكتىم ، چۈشلىرىمگە كىرسىڭىزمۇ ، كىرمىسىڭىزمۇ چېكىۋەردىم . خۇمارىم دەھشەت تۇتقانسېرى ، ئوكۇل سېلىشنى ئۆگىنىۋالدىم . شۇنىڭ بىلەن ئىشتىھايىم تۇتۇلۇپ ، كۈندىن - كۈنگە جۈدەپ ، بىر تېرە ، بىر سۆڭەككە ئايلاندىم ، قىسقىسى ، سىز مېنى تاشلاپ كەتكەن 17 - 18 ئاي ئىچىدە ئۇ دۇنيادىكى دوزاخقا لايىق تىرىك مۇردىغا ئايلاندىم . شۇ كۈنلەردە ئالامغا ئۆزۈقلۇق

يېتىشمەيمۇ ياكى ئازابقا تولغان پانىغا كۆز قىيالمايمۇ ، ئىشقىلىپ ، كۆپ تەۋرەيدىغان بولۇپ كەتتى . مەن بالامنىڭ هايات قېلىشىنى شۇنچە كۆپ ئارزۇ قىلدىم ، لېكىن بۇ ئار- زۇيۇمغا يېتەلمەيدىغانلىقىم ئۈزۈمگە ئايان بولدى ... چۈشلىرىمدە بىر تال قىزىل ئالمىنى كۆتۈرۈپ ، بىر باغقا يۈگۈرۈپ كىرىپ كېتىۋاتقۇدەكمەن ... كونىلار ، قىزىل ئال- مىنى قىز پەرزەنت دېيىشىدەكەن ... كەچۈرۈڭ ، قەدىردان ، قىزىڭىز ماڭا هەمراه بولۇشنى لايىق تاپقان ئوخشايدۇ ... بەلكىم ئۇ : «ئانام بۇ دۇنيادىغۇ بەختىنى يېتىۋرۈپ قويدى ، ئەمدى ئۇ دۇنيادىمۇ يالغۇزسىراپ قالمىسۇن ، دېگەن ئوخشاي- دۇ ... قەدىردان ، قىزىڭىزنى ئېلىپ كەتتىم ... شۇ نەرسە ئېسىڭىزده بولسۇن ، مەن سىزنىڭ نىكاهىڭىزدا سەپەر قىل- دىم . شۇڭا ، مېنى بىرەر قېتىم بولسىمۇ يوقلاپ قويۇڭ ... سىزنى ئۇ دۇنيادىمۇ سۆيۈپ قالغۇچى ، بەختى قارا ئايالىڭىز : زۇلئاي ... »

قەدىردان خەتنى ئوقۇپ بولغۇچە يۈزلىرى هۆل بولۇپ كەتتى . ئۇ ئەتىسى ئەتىگەن تۇرۇپ هېلىمجان ئاۋاقنى ياتقىدىن چاقىرىپ چىقىپ ، ئابىخان لومپا بىلەن كۆرۈشكەنلىكىنى ، ئۇنىڭ هالىنىڭ ئېغىرلىقىنى ، شۇنداقلا ياستۇق توغرۇلۇق سۆزلەپ بەردى . هې- لىمجانمۇ پات - پات ېبرىپ ئابىخاندىن خەۋەر ئالىدىغانلىقىنى ئېيتتى .

قەدىردان شۇ كۈنى چۈشتىن كېيىن جەنۇبىي شىنجاڭ قاتناش بېكىتىدىن خوتەنگە يۈرۈپ كەتتى...

يىگىرمە بەشىنچى باب

خوتەن ئۇزۇن يوللۇق يولۇچى توشۇش قاتناش بېكىتىگە ئۇ-رۇمچىدىن كەلگەن بىر ئاپتوبۇس ئىرغاڭلاپ كىرىپ كەلدى . ئۇ رەتلىك تىزىلغان ئاپتوبۇسلار قاتارىغا كىلىپ توختىشى ، يولۇچىلار ئۇۋۇسى بۇزۇلغان ھەربىلەردەك قوزغىلىپ چىقىشقا باشلىدى . قە-دىردان سومكىسىنى كۆتۈرۈپ يەرگە چۈشۈشى ، ئىككى ساقچى كىلىپ ئۇنىڭ قولىغا كويزا سالدى . تۈيۇقسىز يۇز بەرگەن بۇ ئىشتىن مەڭدەپ قالغان قەدىردان نېمە دېيەرىنى بىلمەي ، ئاقىرىپ كەتتى . يولدا مۇڭدىشىپ كەلگەن تونۇش ۋە يېڭىدىن تونۇشقانلارمۇ ھاڭ ـ تاڭ قېلىشتى .

— ھە ، ئالىيىسەنغۇ ؟ — دېدى توپتەك دىقماق ساقچى ، — قەدىردان دېگەن سەنغۇ ؟

— شۇنداق ، مەن ! مېنى نېمىشقا تۇتىسىلەر ؟

— تولا كاپىلدىماي ماڭ !

قەدىردانىنىڭ ئىككى تەرىپىدىن يالاپ ماڭغان ئىككى ساقچى ئۇنى ساقچى ماشىنىسىغا سېلىشتى . سەپەرداش تونۇشلاردىن بىر-نەچچىسى ئاباباس بۇجاڭغا خەۋەر قىلماقچى بولۇشتى . قەدىردان ماشىنىدا كېتىۋېتىپ ، كازىمنىڭ : «ھۆسنارخان كونا ئاشخانىسى جىنايى ئىشلار ساقچى ئەترىتىنىڭ باشلىقى ئابلىپىزغا تېلېفون بېرىشى مۇمكىن ، سومكا ، چامادانلىرىڭىزغا ئوشۇقچە بىر نېمە ئالماڭ ... » دېگەن سۆزلىرىنى ئەسكە ئالدى .راست ، ھۆسنارخان دېگەن سېرىق چايان بىلەن قاچانغىچە ئۆچەكىشىپ ئۆتەي ؟ بۇ شەپىسىز كۆرەشتە كىمنى كىم يەر چىشلىتەر ؟ ئۇ ئەسەتىنىڭ پاجە-ئەسىدە مېنىڭدىن گۇمانلىنىپ قالدىمۇ قانداق ؟ ياق ، مۇمكىن ئەمەس ! ئۇ سىرنى مەندىن ئۆزگە يەنە بىرى بىلمەسە ... قېنى ،

سولاق جەريانىدا ھەممە ئىش ئايدىڭلىشىدۇ ...

قەدىردانىڭ گۈمان ھەم پەرەزلىرىنىڭ ئايىغى چىقماي تۇرۇپلا ، جىنايى ئىشلار ساقچى ئەترىتىنىڭ ھويلىسىغا كىرىپ كېلىشتى . ئۇنى كارىدور بويلاپ يالاپ كەلگەن ئىككى ساقچى خۇددى قەپەسكە ئوخشايدىغان بىر ئۆيگە دۇمبىسىدىن ئىتتىرىپ كىرگۈزدى - دە ، تۆمۈر ئىشىكلەرنى جاراڭ - جۇرۇڭ قىلىپ ئېتىشتى . قەدىردان ئەتىكى سوئال - سوراقنى ئويلاپ ئۇيقۇسى كەلمىدى . ئۇلار قەدىردانىڭ يانلىرىنى ئاختۇرۇپ ھېچ-نېمە تاپالمىدى . سومكىسىنمۇ قورقۇدەك بىر نەرسە يوق ئىدى . كازىنىڭ گەپلىرى ئۇنىڭغا ئاگاھلاندۇرۇش سىگنالى بولۇپ تۇيۇل-غاچقا ، چېكىدىغىنىڭ ھەممىسىنى ئېچ كىيىمىنىڭ ئادەم قول ئۇزاتقىلى بولمايدىغان يېرىدىكى يانچۇقلىرىغا يوشۇرغانىدى . «ئەم-دى ئۇلارنىڭ قولىدا پاكىت يوق ئىكەن ، چوقۇم قويۇپ بېرىدۇ» دېگەن ئۇمىد قەدىردانىڭ كۆڭلىنى يورۇتۇپ تۇراتتى . لېكىن ، ئەتىسى ئەتىگەن ئېلىپ بېرىلغان سوراق ئۇنىڭ ئۇمىدلىرىنى كۆ-پۈككە ئايلاندۇردى . ئۇلار گۇاڭجۇدىن يۆتكىگەن خروئىن ، ئەسەت بىلەن بولغان شېرىكچىلىك ، قوشقان پاي قاتارلىق سوئاللار ئىدى . بۇ ئۇلارنىڭ قورسقىدىكى جىنىنىڭ ھەقىقىي مەقسىتىنى ئاشكارىلاپ قويدى . ئابلىمىز ھۆسنارخانىنىڭ سىرىپ بەرگەن سىرى-قى بىلەن قەدىردانىنى چوڭ ئەتكەسچىلىكتە ئەيىبلەپ ، ئۇنى : «مەن ئەسەتنى تۇتۇپ بەرگەن تۇرسام ، قانداق قىلىپ ئەتكەسچى بولۇپ قالاي» دېگۈزمەكچى ئىدى .

بىرنەچچە كۈنلەر ئۆتۈپ كەتتى . قەدىردانغا تاماق توشۇيدىغان 50 ياشلاردىكى پېشقەدەم ساقچى تۇداجى ھەر كۈنلۈك ئىشلارنى قەدىردانغا يەتكۈزۈپ ، ئۇنى خەۋەرلەندۇرۇپ تۇراتتى . ئۇ نېمە ئۈ-چۈندۇر قەدىردانىنى ئۆز ئوغلىدەك كۆرەتتى .

— ھەي بالىمەي ، — دېدى بىر كۈنى ئۇ ، — ئاببىاس بۇجاڭ بۈگۈن ئۇچىنچى قېتىم كېلىشى ، لېكىن ئابلىمىز باشلىق : «سو-راق ئۈستىدىكى گۈماندارلارنى تۇغقانلىرى بىلەن كۆرۈشتۇرۇشكە

بولمايدۇ» دەپ ، ئابباس بۇجاڭنى كەتكۈزۈۋەتتى . ماڭا دەپ باققىنا ، ئۇلار سېنى نېمىشقا شۇنچىۋالا چىڭ تۇتۇۋالىدۇ ؟

— بۇ قارىسىلا ، تۇداجىكا ، شەخسىي ئاداۋەتتىن بولۇۋاتقان ئىش ...

قەدىردان قېيىنئاتىسى ھۆسنارخان ، ئۇنىڭ ئوغلى ئەسەتلەرنىڭ ئەھۋالىنى قىسقىچە سۆزلەپ بېرىشى ، تۇداجى ئېچىكىلىرىنى قامالالاپ جىممىدە تۇرۇپ قالدى .

— بولدى ، بولدى ، سايى خەتمگە كەلدى ، — دېدى تۇداجى ، — ھۆسنارخان دېگىنىڭ ئاق سېرىق ، يالپا يۈز ، تەمبەل ، ئېگىز خوتۇنمۇ ؟

— نەق ئۆزى .

— توغرا ، ئىككى يىل ئالدىدا ئۇ خوتۇن ئابلىپىز باشلىقنى بىرنەچچە قېتىم ئىزدەپ كەلگەنىدى .

ئابلىپىز قەدىردانىنى بىر سولۇغىنچە قويۇپ بەرمىدى ، تۆت - بەش كۈندە بىر قېتىم سوراقلا تارتىپ : «گۇاڭجۇدىن قانچىلىك خىروئىن يۆتكىدىڭ ، قانچە قېتىم ؟ ئۇرۇمچىدىكى ، خوتەندىكى ئالاقىلىشىش ئورۇن ، شۇنداقلا ئادەملىرىڭنى پاش قىل ، خىزمەت كۆرسەتسەڭ مۇكاپاتلىنىسەن ، قارشىلىق قىلساڭ قاتتىق جازالىنىسەن ...» دېگەندەك تولا چاينىلىپ شاما بولۇپ كەتكەن گەپلەرنى قىلدى ! قەدىردان بەزىدە تېرىكىپ ، بەزىدە گاڭا بولۇۋېلىپ ، تېخى سوراق قىلىۋاتسا مۇگدەپ قېلىپ ، ئۇلارنىمۇ بىزار قىلىۋەتتى . بىر كۈنى تۇداجى : «ئاناڭ ئۆز قولىدا ئەتكەن» دەپ بىر قاڭا پولۇ ئەكىرىپ بەردى ، ئاندىن ئىشىك تەرەپكە لەپىدە قاراپ قويۇپ ، ئاستا پىچىرلىدى :

— بۇگۈن ئەتىگەن ئابباس بۇجاڭ ، سىياسىي - قانۇن كومىتېتىنىڭ شۇجىسى مۇتىللا ساۋۇت كېلىپ ئابلىپىز بىلەن ۋاراقلىشىپ قالدى .

— ئۇلار نېمە دېيىشتى ؟

— مۇتىللا ساۋۇت پوكانلىرىغچە قىزىرىپ : «يېنىدىن

بىر گىراممۇ خروئىن چىقمىغان ئادەمنى گۇمان بىلەن سولىۋې-
لىش خاتا ... قانۇنىي جەھەتتىن ئالغاندا ، كىشىلىك ھوقۇقى ،
مەنپەئەتى ، يۇز - ئابرۇيىغا دەخلى - تەرۇز يەتكۈزگەنلىك» دەپ
قاتتىق ئاچچىقلاپ كەتتى .

— ئاندىن كېيىنچۇ ؟ — قەدىردان ئۇممىدلىنىپ سورىدى .

— ئابلىمىز : «بىر نەچچە كۈن سەۋر قىلىڭلار ، بىز مۇزاكە-
رىلىشىپ ، بىر خۇلاسىگە كېلەيلى» دەپ بوشاپلا كەتتى .

تۇداجى راست ئېيتىپتىكەن ، قەدىردان سولىنىپ 37 كۈن
بولغاندا ، ئاببباس 5000 يۈەن جەرىمانە تۆلەپ ئوغلىنى ئاچچىقىپ
كەتتى . لېكىن ، قەدىردان ئەتىسىلا نەرسە - كېرەكلىرىنى يىغىش-
تۇرۇپ ، ئورۇمچىگە ماڭدى . ئانىسىنىڭ : «ھەپتە تۇرۇپ ، ئاچاڭ-
نىڭ تويىغا قاتنىشىپ كەت» دېگىنىگىمۇ قۇلاق سالمىدى .

— بولدى ، ئانا ، خوتەندە تۇرماي ، بۇ يەرنىڭ قانۇن - تۈزۈم-
لىرى ، ئىجتىمائىي ، سىياسىي مۇھىتى ھېچقانداق يەرگە ئوخشە-
مايدىكەن . ئۇلار ئۆز ئالدىغا مۇستەقىل ياشايدىكەن !

— راستلا ئاچاڭنىڭ تويىغا قاتنىشالمامسەن ؟

— ئاچام دوختۇرخانىدا ئىشلەۋېتىپتۇ ، ئىنىم ئابدۇراخ-
مان 6 - ئايدا ئالىي مەكتەپكە ئىمتىھان بېرىدىكەن ، مەن ئۇلاردىن
خاتىرجەم بولدۇم . ئۇكام ئورۇمچىلەرگە بېرىپ قالسا مېنى ئىزدە-
سۇن ، خوش ، ئانا ، دادا ... مەندىن رەنجىمەڭلار ...

قەدىردان شۇ كۈنى چۈشتىن كېيىن سائەت تۆتنىڭ ماشىنە-
سىدا ئورۇمچىگە مېڭىپ كەتتى ، باشقىلارنىڭ ئۈزىتىپ قويايلى
دېگىنىگىمۇ ئۇنىمىدى . ئاببباس ئاچچىقىدا : «بولدى قويۇڭلار ،
چاتىقىڭلار بولمىسۇن ، بىر كۈنلىرى تۇمشۇقىنى قان قىلىپ كې-
لەر» دەپ قويدى . راست ، قەدىردان قاچانغىچە سەرگەردان بولار ؟
ھازىر ئىككىلا خوتۇنىدىن ئايرىلدى ، «دوستلۇق»تىكى ئىشەنگەن
ئۆي - بىساتلىرى بىر قېرى بەڭگىنىڭ قولىدا سورۇلۇپ تۇگىدى .
يېنىدا بىرەر كاللەكمۇ پۇل بولمىسا ... ئۇ كېچىدە بىرەر ماكاندا
ياتامدۇ ، يېمەمدۇ ، ئىچمەمدۇ ، چەكمەمدۇ ؟ ئىشلەي دېسە كۆتى

چىدىمسا ! جاپا چەكمەي پۇل تاپىدىغان يەر بارمىدۇ ؟ ! بار... دۇانىچىلىك قىلسا بولىدۇ... شەھەرنىڭ ئادەم ئاۋات دوقمۇ-شىدا ئولتۇرۇۋېلىپ ، كىشىلەرگە : «سېخىي جەننىتى ، خۇدا رەھ-مىتى» دەپ قول سوزسا ، پارچە پۇلى بارلار 10 — 20 پۇڭدىن تاشلىمامدۇ ! قەدىردان بۇنداق قىلىشتىن ئۆزلۇمنى ئەۋزەل كۆر-دۇ ! قىزىق گەپ بولدى - دە بۇ ! بەرسەڭ يەيمەن ، ئۇرساڭ ئۆلىمەن ، دەيدىغانغا ئوخشاش كىمنىڭ كۆچۈكى بولمىسا ... ئۇ پۇتۇن - سۈرۈك بىر ئادەم ! يەنە كېلىپ خەلقنىڭ ئالدىدا «بالا سەيگۈيۇەن» دەپ نامى چىققان بىر بايۇەچچە ! ئەمىسە جاپا چەك-مەي ، بەل ئاغرىتماي ، قول قاپارتماي ، كاللا ئىشلەتمەي ئاسانلا تاپىدىغان پۇل نەدە ئىكەن ؟ گېلىغۇ كۈنىگە ئىككى ۋاخ قۇرۇق نان يەپ ئۆتۈپ كېتەر ، تاماكىسىچۇ ؟ ئۇ دېگەن كۈنىگە 500 — 600 يۇەنلىك ، ھەتتا بەزىدە 1000 يۇەنلىك تاماكا چېكىدىغان نوچى تۇرسا ... بۇ پۇلنى بىر كىم ئاسماندىن تاشلاپ بەرمەس ! خۇمارى تۇتۇپ بولالماي ، ئوغرىلىق ، بۇلاڭچىلىق قىلىپ ، ھەتتا ئادەم ئۆلتۈرۈپ ، ئۇلانبايىنىڭ تاشلىق سېيىدا ئېتىلىۋاتقانلارمۇ ئاشۇ خروئىن چەككۈچىلەرغۇ ...

ماشىنا چەكسىز قۇملۇقلار ، ياۋا قومۇشلۇق ، يۇلغۇنلۇق چۆل-لەر ، ئاپپاق شورلۇقلار ، بايقاش دەشتلەردە ئوت شارىدەك پېتىۋاتقان قۇياشنى ئارقىدا قالدۇرۇپ ئىلگىرىلىمەكتە . ماشىنا ئەينىكى-دىن خۇددى ئۆزىنىڭ تەقدىرىدەك قاپقاراڭغۇ دەشتلەرگە قاراپ ئولتۇرغان قەدىردان چىقىش يولىنىڭ ، ئاسايىشلىق ھاياتىنىڭ مەز-مۇنى كۆرەلمەي تۇنجۇقۇپ ئولتۇراتتى . بوپتۇ ، ئۇرۇمچىگە بار-رامدۇ ، چەت ئەلگە چىقامدۇ ، بىرەر ئوقەتنىڭ پېشىنى تۇتسۇن ، ئەمما ئۇنىڭغا دەسمايە قېنى ؟ ! ئاھ خۇدايىم ، مۇشۇ كۈنلەردە ياقۇپ ھاجىم بولۇپ قالسىچۇ ! ئۇ سورىمسا ، 120 مىڭ يۇەننى بەرمەمدە-كىنە ؟ تېخى 42 ماشىنىلىق «كارۋان» يۈك توشۇش ئەتىتىم بار ، دەپ ماختانغىنى قېنى ئۇ كاززاپ ھاجىمنىڭ ! ھە راست ، ھېلىقى تەپكۈچ ساقال خالمەت قارىم 60 مىڭ يۇەننى ئېلىپ كەتكەنچە

ئەچچە يىل بولدى ، يوقاپلا كەتتى ... ھۇ ھاجىم ، قارىم بولماي قۇرۇپ كەتكۇر ئائەھلىلەر ! يېنىڭ توم ۋاقتىدا پەرۋانىدەك چۆرگەلەپ كېتەلمىگەن ، سەللا ھالىڭدىن كەتسەڭ ، قولۇڭدىن تارتىپ قويۇش ئۇياقتا تۇرسۇن ، دەسسەپ ئۆتۈپ كېتىۋاتقان . ئاجايىپ خەقتە بىز ... يېنىكىنىڭ ئاستىدىن ، ئېغىرنىڭ ئۈستىدىن ماڭىدىغان ...

قەدىردان ئاخىر ئويلا ـ ئويلا ، بىرەر ئاشخانىدا ياكى رېستوراندا ، يا ... ياق ، رېستوران كېچە بىر ۋاقلارغىچە ئادەمنى تۇزچىنىڭ ئېشىكىدەك ئىشلىتىپ ھالىنى قويمايدۇ ، ئەڭ ياخشىسى ئاشخانىدا قورۇمىكەش بولۇشنى ئويلىدى . چۈنكى ، ئۇ بۇ كەسىپتە ئالتە ئاي ئوقۇغان ، 32 خىل قورۇما ، ئون نەچچە تۈرلۈك تاماقلارنى قىلالايدۇ ... ئەمما ئۇرۇمچىدە قەدىردانەك ئاشپەزلەر ئىنتايىن كۆپ ، ئەڭ ياخشىسى قەدىر ـ قىممىتىنى قىلدىغان بېيجىڭغىلا بارسا بولمىدىمۇ . ھازىر غەيرەت جاڭدۇ ، ئەيسا خېنەنجىر ، ئەبەي گىتار ، ئىدرىس مودىڭلار بېيجىڭ گەنجياكۇ ، ۋېيگۇڭسۇنلەردە خېلىلا ھۆرمەت ـ ئىناۋەتتى بار تىجارەتچىلەرمىش . شۇلار بىرەر ئىش ئورنى تېپىپ بەرمەمدۇ . غەيرەت جاڭدۇ ، بېيجىڭدىكى ۋېيگۇڭسۇن دېگەن بىر كوچىدىلا 30 دەك ئۇيغۇر ئاشخانىسى بار ، دېگەندەك قىلغان ...

قەدىردان خوتەندىن قوزغىلىپ تا ئۇرۇمچى بوسۇغىسىغا كىرگۈچە ئەنە شۇنداق ۋەھىمىلىك خىياللار ئۇنىڭ يۈرىكىنى ئەنسىزلىك ئىسكەنجىلىرىدە قامىللاپ كەلدى ... ئۇ چۈش ۋاقتى بىلەن ئۇرۇمچى بېكىتىگە چۈشۈپ ، «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»غا كوچا ئاپتوبۇسى بىلەن كەتتى . ئۇ بەشىنچى قەۋەتتىكى سەككىز كىشىلىك ئەرزان ياتاققا بىلەت كەستۈرۈپ ، بۇلۇڭدىكى غىچىرلاپ تۇرغان كارىۋاتقا ئورۇنلاشتى . دېمىسىمۇ ، ۋۇجىك قارا پاتەم دېگەندەك ، ياتاقتىكى بەتبۇي پۇراقتىن دىمىقى ئېچىشىپ كەتكەن قەدىردان ئارقا ـ ئارقىدىن چۈشكۈرۈپ ، كۆزلىرىدىن ياش چىقىپ كەتتى . شۇ ئەسنادا نۇرمەت پاكار كىرىپ قېلىپ ، ھەيران بولغىنىچە

ىندىن ئاغزى ئوچۇقلا قالدى . ئۇ قەدىرداننىڭ بۇنداق ياتاقتا ياتقىنىنى بىرىنچى قېتىم كۆرۈشى ئىدى ، شۇنداقتىمۇ ئۇ ھېچنېمىنى چاندۇرماي كۆرۈشتى ، خوتەندىكى تونۇش ـ بىلىش ، ئەل ـ ئاغىنىلىرىنىڭ ئەھۋالىنى سورىدى . قەدىردانمۇ ئۇنىڭغا تىكىلىپ قارىغىنىچە جاۋاب بەردى .

— سەن خوتەنگە مېڭىپ ئەتىسى ئەتىگەندە ئابباخان لاگېرىغا تۇغقىنىڭ ، — دېدى نۇرمەت پاكار ، — ئەل ـ ئاغىنىلىرىڭ ئاز ـ تولىدىن يىغىش قىلىپ ئۆزلۇكسىز ئۇزاتتۇق ...

— ئۇنىڭ ياستۇقىنى قانداق قىلدىڭلار ؟

— بىز ئاغىنىلىرىڭ بارساق ، ئۇنى داق كارىۋاتقا ياتقۇزۇپ قويۇپتىكەن ، يوتقان ـ كۆرپە ، ياستۇقلىرىنى بىر كىم ئېلىپ چىقىپ كەتكەن ئوخشايدۇ . سۇرۇشتە قىلىپ تاپالمىدۇق .

— ئىسخار بەك ھوشيار نېمىكەن ـ دە ، — دېدى قەدىردان خىيال بىلەن ، — ئۇ ئاللىقاچان سېزىۋالغان چېغى ...

— ھە راست ، سېنى ھېلىقى ياقۇپ ھاجىم ئىككى قېتىم ئىزدەپ كەلدى .

— نېمە ، ئۇ كەپتىما ؟

— نەدىن كېلىدۇ ؟

— ئۇ قاغىلىقتا «كارۋان يولى توشۇش ـ يۆتكەش كالونى» قورغان ئەمەسمۇ ...

— ھە ، شۇ ئادەمنىڭ ئۆزى . ئەگەر ئىككى كۈنگىچە قەدىردان كېلىپ قالسا ، مېنى «شىنجاڭ مېھمانخانىسى»دىن ئىزدىسۇن ، دېگەنىدى .

— قاچان ؟

— ئىككى كۈننىڭ ئالدىدا .

— مەن بىر بېرىپ باقاي جۇمۇ ، — قەدىردان ئورنىدىن تۇرۇشى ، نۇرمەت ئۇنىڭغا كۆتلۈكتى سۇندى :

— سىرتتا يامغۇر يېغىۋاتىدۇ ، بۇنى ئېلىۋال ...

قەدىردان بېشىغا ئامەت قۇشى قونغاندەك خۇشال چىقىپ كەتـ

تى . ئۇ ياقۇپ ھاجمنىڭ ئىسمىنى ئاڭلاش بىلەن قورقمايلا تاكسـ
غا چۈشتى . ئەلۋەتتە ، ھاجىم پۇل بېرىش ئۈچۈن ئىزدىمىسە ،
بىكارغا ئىزدەمدۇ ؟ ئەلمىساقتىن تارتىپ قەرزدار قەزر ئىگىسىدىن
قاچىدىغان گەپ بار . ھاجمنىڭ بۇنداق قىلىشى ، باشقىلارنىڭ
ھـەققىنى كەينىگە سۈرۈپ بەرمەسلىكىنىڭ ئۆزى ئـوغرىلىق قىلـ
غانغا ئـوخشاش گۇناھ ، دەپ بىلىدىغان ئىمانى كامىل ھاجىملار-
نىڭ بىرى ··· ئۇ بىر كىمنى ئوڭدا قويۇۋېتىپلا ، ئارقىدىن نامـاز
ئۆتەپ ، خۇدايىم بىلەن ئالمىغان ـ بەرمىگەن بولۇپ يۇرىدىغان
سولياۋ ھاجىملارغا ئوخشىمايدۇ . قەدىردان ھاراقنى «بىسمىللا»
دەپ ئىچىدىغان بىر ھاجمنى كۆرۈپ ھەيرانلىقتىن ئاغزى ئوچۇقلا
قالغانىدى . تېخى ئۇ بىر گىلەم سودىگىرى بۇرادىرىدىن 10 مىڭ
يۇەن قەرز ئېلىپ ، يېرىم يىل ئۆتمەي «ئىللا ـ بىللا ئالمىدىم»
دەپ تېنىۋالدى . بىرنەچچە تىجارەتچىلەر : «خۇدادىن قورق ، بىز
بار يەردە ئالدىڭغۇ» دېسە ، ئۇ : «قەسەم قىلىپ بېرەي ، قۇرئان
تۇتۇپ ، تۇزغا سىيىپ بېرەي » دەپ تۇرۇۋالدى ··· مانا مۇشۇنداق
كىشىنىڭ ھەققىدىن قورقايدىغان تەقۋادار ، تېقىمى پوقلار كۇر-
مىڭ ، ياقۇپ ھاجىم داۋاملىق : «30 پارە قۇرئاننى سۈدەك ئىچـ
ۋالغان ، ئۇنى مەسخىرە قىلساڭ يامان بولىدۇ ··· » دەپ ماختايدـ
غان خالمەت قارىم 60 مىڭ يۇەننى ئەپقېچىپ ، قارىسىنى كۆرسەتـ
مەي يۇرمەمدۇ !

مەنپەئەت دېگەن ئەجەب تاتلىق نېمە ـ دە . ياقۇپ ھاجىم
قەدىردانىنى ئىزدەپ قويۇۋىدى ، ئۇ ھاجمنى ئەۋرىشىم تىللىرىدا
ماختاپ كەتتى . يولدا كېلىۋېتىپ كاززاپ ، نائەھلى دېگەندەك گەپـ
لەرنىڭ ھەممىسىنى ئۇنتۇدى . راست گەپنى قىلغاندا ، ئىككى
يىلدىن بېرى قەدىردان ھاجمنى سېغىنغانىدى . راستلاردىن بولـ
سۇن ياكى ئەركىلىسۇن ، ھاجمنى قەستەن تېرىكتۇرەتتى ، ئاچچـ
قىنى كەلتۇرەتتى ، ھەتتا بىر چاغدا قويۇۋالغان ساقلىنىمۇ مەسـ
خىرە قىلىپ چۈشۈرگۈزۈۋەتكەنىدى . بۇگۈن ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشـ
كەندە يىغلاپ سالمىسلا بولاتتىغۇ ···

قەدىردان «شىنجاڭ مېھمانخانىسى» ھويلىسىدا تاكسىدىن چۈشتى ـ دە ، بىنا زالىغا كىردى . ئۇ نۆۋەتچى خادىمدىن ياقۇپ ھاجىمنىڭ ياتقىنى بىلىۋېلىپ ، ئۇدۇل ئىككىنچى قەۋەت «203» نومۇرلۇق ياتاقنىڭ توك قوڭغۇرىقى كۇنۇپكىسىنى باستى . ھايال بولمايلا كېچىلىك كىيىمى بىلەنلا ھاجىم چىقتى . ئەسلىدە قەدىر-دان ئۇنى ئۇچقاندەك ھېرىپ قۇچاقلىماقچى ئىدى ، لېكىن ھاجىم ئۇنىڭ چىرايىغا تۇزۇككىنە قارىماي : «ھە ، كەلدىڭما» دەپ قويۇپلا ، ئارقىسىغا قايرىلىپ ياتاققا كىرىپ كەتتى . قەدىردان تەكەللۇپسىزلا بىر كىشىلىك دىۋاندا ئولتۇردى . ئۇ ھاجىمنىڭ تېخى ئاق كىرىشكە ئۇلگۇرمىگەن بۇرۇنتىغا ، بۇرۇنقىدىن ئوبدانلا ئەت قونغان سىن ـ سىپاتىغا ، سالاپەتلىك كۆرسىتىپ تۇرغان ناۋات رەڭ يىپەك كېچىلىك كىيىمىگە ، بولۇپمۇ تورسىمان شاپاق دوپپىسىغا قاراپ قويۇپ : «بۇ گادايمۇ قوۋۇرغىسىغا كىچىككىنە ماي قونۇپتىكەن ، ئادەم تونۇماس بولۇپ قاپتۇ . ئىت سەمرىسە ئىگىسىنى چىشلەيدۇ ، دېگىنى راست ئىكەن ـ دە . ساڭا شۇنچىلىك ھال پەيدا قىلدۇرغان مېنىڭ پۇللىرىمغۇ» دېگەنلەرنى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزدى .

ياقۇپ ھاجىم قەدىردانغا قاراپمۇ قويماي ، پوپكىسىدىن قەغەز ـ قەلەم ھەم ئىككى باغلام پۇل ئېلىپ چاي شىرەسىگە قويدى .

— پۇلنى سانىۋېلىپ ، ھۆججەت يېزىپ بەر .

— ھۆججەت يازمەنما ؟ — قەدىردان چەكچەيدى ، — ماڭا ئىشەنمەس بولۇپ قاپسىز ـ دە ؟

— بۇرۇن ئىشەنگەن ، ئەمدى ئىشەنگىلى بولمايدۇ ...

— نېمىشقا ؟

— خىروئىن چەككەن ئادەم نورمال ئادەملەرگە ئوخشىمايدۇ ...

— چۈشەندىم ، مەن سىزنىڭ نەزىرىڭىزدە بىر ئىپلاس ئادەم !

— ئىپلاسلا بولغان بولساڭ كارى چاغلىقتى ... سېنى تەرىپ-

لەشكە بىزنىڭ تىلمىز ئاجىزلىق قىلىدۇ ...

قەدىردان ئۆزى يېزىۋاتقان ھۆججەتكە قادىلىپ قالغانىدەك قىلغان بىلەن ، كۆزلىرى ھۆججەتتىكى خەتلەرنى كۆرمەيۋاتاتتى . ئۇ ئەمدى نېمىمۇ دېسۇن ؟ ئۇيغۇر تىلىدا ئادەمنى تىللاپ ، سەتلەپ ، خۇن قىلىپ ، يۇرەك زەبىسى قىلىپ ، تۇنلەپ ـ كۇنلەپ ئۇخلىيال-مايدىغان ، قان قۇستۇرۇپ ئۆلتۇرىدىغان ، ھەتتا سارالىڭ قىلىۋېتە-دىغان زەھەردەك تىللار تۇرۇقلۇق ، قەدىردانىنى تەرىپلىگۈدەك سۆز چىقماسما ؟ ! ئەمىسە ئۇ نېمىشقا ياقۇپ ھاجىمنىڭ ئاغزىنى تۇۋاقلە-غۇدەك گەپ قىلالمايدۇ ؟ ئەلۋەتتە ، چىش يېرىپ بىر نېمە دېيەلمەي-دۇ ... خۇمارىنىڭ دەھشەتلىكلىكى قەدىردانغا ئايان ! خۇمارىنىڭ ئازابىدىن ئاتا ـ ئانىسىنى ئۆلتۇرۇۋەتكەنلەر خروئىن چەككۈ-چىلەر... خۇمارىنىڭ ئازابى ۋىجدان ، غۇرۇردىن ھالقىپ كەتكەچكە ، ئايالىنى سولاپ بەرگۈچىلەر خروئىن چەككۈچىلەر... خۇمارىنىڭ زەھەرىدەك قىينىغاقلىرى ئالدىدا ، ئەخلاق ـ پەزىلەت ، دىيانەت ، قانۇن ـ تۇزۇم دېگەنلەر گويا توپا ـ توزاندەك بىلىنگەچكە ، ئۇغرى-لىق ، بۇلاڭچىلىق ، قاتىللىق قىلىۋاتقانلارمۇ يەنىلا شۇ خروئىن چەككۈچىلەر... شۇنداق تۇرۇقلۇق قەدىردان يەنە نېمىمۇ دېيەلە-سۇن ؟

— مەن ... بۇنداق مۇئامىلىگە ئۇچرارمەن دەپ ئويلىمىغانى-دىم ، — قەدىردان قەلەمنى ئۇستەلگە تاراقلىدە تاشلاپ ئورنىدىن تۇردى ، — بولدى ، مەن كېتەي...

— ئىبلىس لەئىنىگە بەيئەت قىلغۇچىلار بىلەن ھەقىقىي مۇ-سۇلمان بىر يەردە ئەسرا بولۇش تۇرماق ، چىرايىغا قاراشمۇ جايىز ئەمەس ، — ياقۇپ ھاجىم ئۇستەلدىكى قەلەمنى تازىلىق قەغىزىدە تۇتۇپ ئەخلەت سېۋىتىگە تاشلىۋەتتى ، — ھېلىمۇ سېنىڭ بىلەن بولغان بۇ قېتىملىق مۇئامىلەم چەكتىن ئېشىپ كەتتى ...

قەدىردان ئۇن سېلىپ يىغلىغىنىچە پۇلنى ئېلىپ چىقىپ كەتتى . ئۇنىڭ ئايانچىلىق يىغا ئاۋازى ياقۇپ ھاجىمغا ئاڭلىنىپ تۇردى . ئۇمۇ كۆزلىرىدىن كەلكۇن سۈدەك ئېتىلىپ كەلگەن ياش-

لارغا ئاپپاق لۆڭگىنى باستى ھەم ئاستا پىچىرلىدى :

— ئاھ خۇدا ، ئەجەبمۇ ئىجتىھاتلىق ، يېقىشلىق بىر بالىتى ! ئۇنىڭغا شاپائەت قوللىرىڭنى سوزۇپ ، دوزاخ تۇتۇنلىرىدىن قۇتقۇزۇۋال...

ياقۇپ ھاجىم ئازغان بىر ياش ئۇچۇن تەڭرىدىن تىلەك تىلەۋاتقان مۇشۇ پەيتتە ، تاكسىنىڭ ئارقا ئورۇندۇقىدا ئولتۇرغان قەدىردانىنىڭ يۇزى ياشتىن ھۆل بولۇپ كەتكەنىدى . ئۇ يىغلىماي كىم يىغلىسۇن ؟ كۆڭلىدىكى ئەڭ يېقىن ئادىمىدىن كەلگەن شاپائەت شۇ ! ئۇنىڭ زەھەردەك تىللىرى يېتىپ ئاشمايتتىمۇ ، قەدىردان تۇتقان قەلەمنى قەغەزدە تۇتۇپ ، ئەخلەت سېۋىتىگە تاشلىغىنى نېمىسى ؟ قەدىردان شۇنچە يىرگىنچلىك مەخلۇققا ئايلىنىپ قالدىما ...

تۇغۇلغان يۇرتىدىن ، شۇنداقلا ئۇرۇمچىدىن كۆڭلى قالغان قەدىردان ئەتىسى ئەتىگەندىلا ھېلىمجان ئاۋاق ، نۇرمەت پاكارغا خوش دېمەيلا ، پويىز بىلەن بېيجىڭغا يۇرۇپ كەتتى ...

يىگىرمە ئالتىنچى باب

بېيجىڭدىكى گەنجياكۇ ئۇيغۇر تىجارەتچىلىرى ئىگىلىگەن ئۇ-
زۇن بىر كوچا . كوچىنىڭ ئىككى تەرىپىگە ئاشخانا ، كاۋاپخانا ،
رېستوران ، سامسىخانا ، قاۋاقخانا ، يەل - يېمىش ماگىزىنى قاتار-
لىق ھەرخىل مۇلازىمەت دۇكانلىرى زىچ ئورۇنلاشقان بولۇپ ،
كېچە - كۈندۈز تىجارەت ئۇزۇلمەي بولۇپ تۇرىدۇ . كوچا ئېغىز-
دىن 250 — 300 قەدەمدەك ئالدىغا ماڭغاندا ، سول تەرەپتە تار ،
كۆرۈمسىز بىر كوچا بار . بۇ كوچىغا كىرىپ يەنە 50 — 60 قەدەم
ماڭغاندا ، چەمبەرلەنگەن قاپقارا بىر دەرۋازا كۆزگە چېلىقىدۇ .
چەمبەرلەرگە قېقىلغان مىخلارنىڭ بېشى قارا قوڭغۇزدەك يوغان
بولۇپ ، قارىماققا تۇرمە دەرۋازىسىغا ئوخشايتتى ، يەنە بىر تەرەپ-
تىن ، قەدىمكى زامان بايلىرىنىڭ ھەيۋەتلىك قەسىر دەرۋازىلىرىنى
ئەسكە سالاتتى . مانا بۇ ياشىنىپ قالغان كۇڭ خوجايىنىنىڭ ئىجارە-
گە بېرىپ ، كۆكىنى يەيدىغان ھويلىسى . ئاستىغا ياپلاق تاش
يېيىتىلغان بۇ ھويلىغا قەدەم ئالسىڭىز ، ئۇدۇلىڭىزدىكى تۆت قە-
ۋەتلىك بىناغا قاراپ ئىچىڭىز سقىلىدۇ . ئۇ ئەسلىدە قانداق رەڭدە
سۇۋالغانلىقى ياكى ئاقارتىلغانلىقىنى بىلگىلى بولمايدۇ . بىنا تام-
لىرىنىڭ كۆپ يەرلىرى زەيلىشىپ ، سۇس مايسارەڭ مۇخ قاپلىغان
بولسا ، يېرىلغان ، ئاجرىغان سېمونت ئارىلىقلىرىدىن ئۇنۇپ چىق-
قان قانداقتۇر گىياھ ۋە دەرەخ كۆچەتلىرى پاخپىيىپ تۇراتتى .
بىنانىڭ ئىككى بىقىنىدىكى بىر ئېغىزلىقتىن سېلىنغان ئالتە ئې-
غىز ئۆينىڭ ئۆگزىسىگە قارىماي يېيىتىلغان بولۇپ ، بۇ بىر قەۋەت-
لىك ۋەيرانە ئۆيلەر تىجارەتچىلەرگە تېگىدىن سېتىپ بېرىلگەنىدى .
بۇ بىنا ئۆيلەر قەشقەر ، خوتەن ، ئاقسۇ ، كۇچا ، غۇلجىلاردىن
كەلگەن تىجارەتچىلەرنىڭ ماكانى بولۇپ ، يەر تەۋرەشتىن كېيىنكى

خارابلىككە ياكى ئۇرۇش مالىمانچىلىقىدىكى ۋەيرانچىلىقتا ئوخشايدۇ . ئۇلار ئۇچۇن بەربىر ئىدى ، چۇنكى بۇنداق باھاسى ئەرزان ياتاقنى نەدىن تاپىدۇ ؟ ئۇنىڭ بىرىنچى ۋە ئۇچىنچى قەۋەتلىرىدە ئوپچە تازىلىق ئۆيى بىلەن ھاجەتخانىسى بار . ئەتىگەنلىكى تۆتىنچى قەۋەتتىكىلەر ئۇچىنچى قەۋەتكە ، ئىككىنچى قەۋەتتىكىلەر بىرىنچى قەۋەتكە چۈشۈپ جۇمەك تالىشىپ ، ھاجەتخانا ساقلاپ ئۆچىرەت تۇرۇپ كېتىشىدۇ . بۇ تىجارەتچى بالىلارنىڭ كۆڭلى ياخشى بولغىنى بىلەن ، ئاغزى ئەسكى ئىدى . ئۇلارنىڭ ھاجەتخانا بىلەن جۇمەك تالاشقان ۋاقتىدىكى گەپلىرىنى ئاڭلىسىڭىز ، بىر تۇرۇپ كۇلگۈڭىز ، بىر تۇرۇپ غەزىپىڭىز كېلىدۇ . قاراڭ ، بىر ئورۇندا قىمىشىپ تۇرالماي ، ئىشتانىنىغىنى تۇتۇۋالغان ئاۋۇ يىگىتنىڭ ئاچچىقىنى :

— ھەي ، كەتمەن دەستىسىدەك چىقىرىپ ئولتۇرۇۋېرەمسەن ، دەسسەپ ئۇزۇۋەت دەيمەن !

— يۇنداڭ چاچراپ كەتتى ، شاۋچى ، يۇزنىمۇ ئىستىنجا قىلغاندەك شاقىلدىتىپ يۇيامدا ...

— نېمانداق سوپۇنۇمنى ئىشلىتىسەن ! سېنىڭ يۇزۇڭگە سوپۇن ئەمەس ، قىرىندىغان پىچاق كېتىدۇ دەيمەن ...

ئىشقىلىپ ، بۇ ئوپچە تازىلىق ئۆيى بىلەن ھاجەتخانىنىڭمۇ ئىشكىلىرى ئاجراپ ، جۇمەك ، تۇرۇبلىرىدىن سۇ ئېقىپ ، كىچىك تەرەت كۆلچەك تۆشۈكلىرىگە ھەرخىل نەرسىلەر كەپلىشىپ قالغان بولسىمۇ ، مېھمانخانا خىزمەتچىلىرىنىڭ پەرۋايى پەلەك ئىدى . كۇك خوجايىن بولسا بۇ ئۆي ، ھويلىلار شەھەرنىڭ چېقىش ، كۆچۇرۇش پىلانىدا بار دېگەننى باھانە قىلىپ ، بىنا ئۆيلەرنى رېمونت قىلىش ، ئەڭ بولمىسا ئاقارتىش ـ سىرلاشقىمۇ ھەپسىلىسى يوق ئىدى .

تىجارەتچى مۇساپىرلار ئۆزلىرىچە «كۇك ساربىي» دەپ چىرايلىق ئىسىم قويۇۋالغان تۆت قەۋەتلىك بىنادا بىر كۇنى سەھەرلىكى تولىمۇ سۇرلۇك ئەنسىزچىلىك كۆتۇرۇلدى . تىجارەتچى يىگىت

لەر پالاق - پۇلۇق ، تاراق - تۇرۇق يۇگۇرۇشۇپ ئۇچىنچى قەۋەت تازىلىق ئۆيى ئەتراپىغا توپلاشماقتا ئىدى . بىرنەچچە يىگىت ھاجەت-خانىدىن بىر يىگىتنىڭ جەستىنى ئاچقىپ ، كارىدورنىڭ تام تۈۋىگە ياتقۇزۇپ قويۇشتى . تازىلىق ئۆيىدىن ئېقىپ چىقىۋاتقان پاسكىنا يۇندا ئاستا - ئاستا سىرغىپ جەسەتنىڭ ئاستىغا كىرىۋاتات-تى . ئۇ قولىدا قانداقتۇر بىر نېمىنى چىڭ سىقىمدىۋالغانىدى . ئاڭغچە كىمدۇر بىرى ئۇنىڭ بارماقلىرىنى قايرىپ ، ئالىقىنىدىكى قىزىل سولياۋ دەستىلىك ئىشپىرىسنى ئالدى :

— ئوكۇلنى كۆپرەك سېلىۋېتىپتۇ ، — ھېلىقى يىگىت ئىش-پىرىسنى ئەخلەت سېۋېتىگە تاشلىۋەتتى .

— ئاغىنىلەر ، بىۋ قەشقەرلىك قۇربان شاكالغۇ ، — ۋارقىرىدى غەيرەت جاڭدۇ ، — بىز ھازىر ھويلىغا چۈشۈپ قەدىر-دانىنىڭ ئۆيىگە يىغىلايلى . ئۇ يەر سەل ئازادە ...

ھەممىسى گۈلدۈرلىشىپ پەسكە چۈشتى - دە ، قەدىردانىنىڭ كوچا پاسىلىغا تۇتاشقان بىر ئېغىزلىق ئۆيىگە كىرىشتى . ئۆيدە كونا ئەبجەق چوڭ دېۋان ، شالاقلاپ كەتكەن ئۇچ ئورۇندۇق ، كارە-ۋات ، «كونىكا» ماركىلىق ئاستى قاپلىرى ئاجراپ كەتكەن 12 دىيۇملۇق تېلېۋىزور قاتارلىق ئەسلىھەلەر بار ئىدى . قاپاقلىرى ساڭگىلىغان ، ئۆز تەقدىرىدىن ئەنسىرەۋاتقانلىقى چىرايىدىن چىقىپ تۇرغان ياش بالىلار ياتاققا كىرىپ ئولتۇرغىنى ئولتۇرغىنىچە ، ئورۇن يېتىشمىگەنلىرى ئۆرە ۋە زوڭزايغىنىچە جىمجىت يەر بېقىپ تۇرۇشتى . ئۇلار خوتەنلىك غەيرەت جاڭدۇ ، ئىدرىس مودىك ، ئەيسا خېنەنجىر ، قەدىردانلار ؛ قەشقەرلىك ئابلىكىم پولۇ ، دولقۇن دۇ-گىلەك ؛ غۇلجىلىق پەرھات رەزگى ، دىلشات چۇخەي ؛ ئاقسۇلۇق رەھىم مونچاق ، نۇرەخمەت توخلا ؛ كۇچالىق پولات خوجىشۇ ؛ ئۇرۇمە-چىلىك دىلمۇرات ماكاش ... قاتارلىق 20دىن ئارتۇق تىجارەتچى بالىلار ئىدى . بۇلارنىڭ ئىچىدە خوتەنلىك غەيرەت جاڭدۇ بىلەن كۇچالىق پولات خوجىشۇنىڭ كۈچىمۇ ، تەدبىرىمۇ ، نوپۇزىمۇ بولغاچ-قا ، ھەممە ئۇنىڭ سىزغان سىزىقىغا ، ئورۇنلاشتۇرۇشىغا غىڭ -

پاك قىلالمايتتى . ئەگەر كىمكى ھۆرۈ ـ پۆرۈ دېسە ياكى چىقارغان «قارار»غا بويسۇنمىسا ، ئۇلارنى مەجبۇرلىمايتتى ، لېكىن بېيجىڭ-دەك مۇساپىرچىلىق شەھەردە ياتلاردىن تاياق يەيدىغان ، كەمىستە-لىدىغان ، بوزەك قىلىنىدىغان ، قويۇلۇپ كېتىدىغان قاتارلىق ئىش-لاردا مىللىي بالىلارنىڭ ھېچقايسىسىنىڭ كارى بولمايتتى . شۇڭا ، ئۇلار تەبىئىي ھالدا ئۇيۇشقان پىداكارلار كوللېكتىپى ئىدى .

— قۇربان شاكال ئوبدان بالىتى ، — دېدى غەيرەت جاڭدۇ ھەسرەت بىلەن ، — ئۇنىڭ قەشقەرلىك بۇرادەرلىرىدىن بارمۇ ؟

— مەن بار .

— مەنمۇ بار .

— ماۋۇ دۇبدۇگىلەك سېمىزى ، — پولات خۇڭشۇ تونۇشتۇر-دى ، — دولقۇن دۇگىلەك ، ماۋۇ ئېگىز بالا ئابلىكىم پولۇ ...

غەيرەت جاڭدۇ ئابلىكىمنىڭ دەم يېگەن پولۇدەك ئاق سېرىق ، ھۇپپىدە ئېسىلىپ تۇرغان يۈزىگە قاراپ ، كۆڭلىدە : «پولۇ لەقمى پىچپ تىككەن كىيىمدەكلا قاملىشىپتۇ» دەپ ئويلىدى .

— ئابلىكىم ، قۇربان شاكال دوللارچىلىق قىلىدىغۇ دەيمەن ؟ — سورىدى غەيرەت جاڭدۇ .

— بۇرۇن شۇنداق قىلغان ، — ئابلىكىم يېغلاپ سالدى ، — ئۇنىڭغا كۆپرەك دەسمايە بولمىغاچقا ، كېيىنچە «چوڭ ئوقەت»كە كىرىشۋالغان ...

— مۇشۇ ئاغىنىلەرگە ، ساتساڭ سات ، ئۆزۈڭ چېكىشمە ، دەپ قاقشاپلا ئۆتۈپ كەتتىم ، — غەيرەت جاڭدۇ جىرتتىدە تۇكۇر-دى ، — مۇساپىرچىلىق ، غېرىبلىقتا تاپقان پۇللىرىنىڭ ھەممىسى تاماكىسىغا يەتمەيۋاتقان...

— بولدى ، غەيرەت ، ھازىر بىر ـ بىرىمىزگە تاپا ـ تەنە قىلىدىغان ۋاقىت ئەمەس ، — دېدى پولات خۇڭشۇ ، — قۇربان شاكالنىڭ ئۆلۈمىنى ئۇزىتىشنىڭ غېمىنى قىلساق .

— ئاغىنىلەر ، ھەپتىدە بىر ـ ئىككى دېگۈدەكلا بالىلارنى ئۇزىتىۋاتىمىز . ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئۇيغۇر بالىلىرى ! — غەيرەت

جاڭدۇ تاماكا تۈتاشتۇردى ، — ئۇلارنىڭ بېيجىڭدا نوپۇسى بولمىغاچقا ، ئاخىرەتلىك يەرلىكنى قىممەت ئېلىشقا توغرا كېلىدۇ . بۇنىڭ تەرتىپى ئۆزۈڭلارغا ئايان . پولات ، تىزىملاشنى باشلا ، مەن 1000 يۇەننى ئاتىدىم ، مانا پۇل .

غەيرەت 1000 يۇەننى پولاتقا تۇتقۇزۇشى ، پولاتمۇ يانچۇقىدىن 1000 يۇەن چىقاردى . ئاندىن قالغانلارمۇ 1000 ، 800 ، ئەڭ تۆۋەنلىرىمۇ 500 يۇەن ئەتراپىدا تىزىملىتىپ ، يېنىدا بارلىرى نەق بەردى ، يوقلىرى بۇگۈنلا ئەكىلىپ بېرىدىغانلىقلىرىنى ئېيتىشتى . قەدىردانمۇ 1000 يۇەن تىزىملاتقانىدى ، غەيرەت سەل ئاچچىقلاپ قالدى :

— ھەي ، كەلگىنىڭگە ئۇچ ئايدىن ئاشتى ، — غەيرەت قولىنى شىلتىدى ، — بىرەر ئىش - ئۇقمىتىنىڭ پېشىنى تۇتمىدىڭ ، يەنە يوغانچىلىق قىلىپ 1000 يۇەن دەيسىنا !

— غەيرەتكا ، مەن بېيجىڭغا كېلىپلا قۇربان بىلەن تونۇشۇپ ياخشى ئۆتكەنىدۇق ، — قەدىردان مىچىدە يىغلۇۋەتتى ، — مېنىڭ كۆڭلۈمنى قايتۇرما ...

پولات تىزىملىكتىكى پۇلنى ئوقۇپ ، جەمئىي 17 مىڭ يۇەن بولغانلىقىنى ئېلان قىلدى . ئاندىن ئۇ ئىش ئورۇنلاشتۇردى :

— قەدىردان بىلەن ئابلىكىم پولۇ گەنجياكۇ ئىش باشقۇرۇش ئورنىغا قاملاشتۇرۇپ ئىلتىماس يېزىپ ، خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلىدۇرۇڭلار ، «چېكىپ ئۆلدى» دېگەن گەپنى قىلماڭلار ، بولمىسا ئاخىرەتلىك يەرلىكنى بەرمەيدۇ ...

— سىلەر ئىلتىماسنى يېزىپ بولۇپ ماڭا بېرىڭلار ، — دېدى غەيرەت جاڭدۇ ، — «ئىلى دەريا سى» رېستورانىنىڭ خوجايىنى سالىكامغا تەرجىمە قىلدۇراي .

سالى پاينەك رېستوران ، قاۋاقخانا ، كاۋاپخانىلىرى بار غۇلجا - لىق كاتتا باي ئىدى . ئۇنىڭ گەنجياكۇ ، ۋېيگۇڭسۇنلەر بويىچە ھۆرمەت - ئىناۋىتى يۇقىرى بولۇپ ، ساقچىلارمۇ گېپىنى يىرمايتتى .

— ئىككىنچى مەسىلە، — دېدى پولات خوشۇ ۋاراقلاپ، — ئاخىرەتلىك يەرلىكى ھەل بولغۇچە، قۇربانلىقنىڭ جەستىنى مۇز ئارىسىدا ساقلايمىز. جەسەت توڭلىتىش ئورۇنلىرىدا بىر كېچىلىكىگە پالانچى مىڭ يۈەن ئالىدۇ. شۇڭا، دولقۇن دوگلەك، پەرھات رەزگى، كېرەم مونچاقلار چوكا مۇز زاۋۇتىدىن چاسا مۇز ئەكىلىشكە مەسئۇل بولىدۇ. ئوچىنچى مەسىلە، گەنجىياكو ئىش باشقۇرۇش ئورنى، خەلق ئىشلار بۆلۈمى، يەر باشقۇرۇش ئىدارىلىرى مۇزلاكىرىلىشىپ، تەستىقلاپ بولغۇچە ئوچ - تۆت كۈن، بولمىسا بىر ھەپتە كېتىدۇ، بۇنى سۈيلەشكە غەيرەت، مەن، دىلمۇرات ماكاشلار مەسئۇل بولمىز. مۇز ئالغاندا ھۆججەت ئېلىشنى ئۇنتۇپ قالماڭلار.

دولقۇن دوگلەك، پەرھات رەزگى، كېرەم مونچاقلار بىر سائەت ئىچىدىلا ياپونىيەنىڭ پەس كوزۇپلۇق ماشىنىسىنى كىرا قىلىپ چاسا مۇز ئېلىپ كەلدى. داۋاملىق خروئىندىن ئۆلۈپ تۇرىدىغانلار بولغاچقا، ئۇلار بىرىنچى قەۋەتنىڭ پەلەمپەي ئاستىنى جەسەت ساقلاش ئورنى قىلىپ، ئالدىنى ئەدىيال بىلەن توسۇۋەتكەندى. بىرنەچچە بالىلار قۇربانلىقنىڭ جەستىنى پۈت - قوللىرىدىن كۆتۈرۈپ ئەچۈشتى - دە، كىيىملىرىنى سالدۇرۇپ قىپيالىڭاچ قىلغاندىن كېيىن، بىر غېرىچ قېلىنلىقتىكى مۇزغا ياتقۇزۇپ، ئاندىن ئۈستىدىن مۇزغا باستۇردى. بۇ مۇزلار بېيجىڭنىڭ سېنتەبىردىكى ئىللىق ھاۋاسىدا بىر كېچە ئاران چىدايتتى. ئۇنىڭ ئېرىگەن سۇلىرى ھويلىدىكى كۆلچەككە شىرقىراپ چۈشۈپ تۇراتتى، شۇڭغىچە مۇزغا مەسئۇل بولغانلار داۋاملىق ئەكىلىپ مۇز ئالماشتۇرۇشقا ھەرگىز سەل قارىمايتتى. بولمىسا، جەسەت ئىككى كۈن ئىچىدە سېسىپ بىناغا كىرگۈسىز بولۇپ كېتەتتى.

قەدىردان پولاتقا 1000 يۈەن پۇلنى بېرىپ ياتاقتا كىردى - دە، كارىۋىتىغا ئۆزىنى تاشلىۋەتتى. ئۇنىڭ تورۇسقا تىكىلگەن كۆز قارىچۇقلىرى قېتىپ قالدى. راست، كۇنىگە يېرىم داس ھاك قاسراقلىرى تۆكۈلۈپ تۇرىدىغان بۇ ئۆينى قەدىردان بېيجىڭ بوسۇ-

غىسىغا قەدەم ئېلىپلا ئەبەي گىتاردىن 5000 يۈەنگە سېتىۋالدى . ئەبەي گىتار ئەسلىي كۇك خوجايىنىدىن بۇ ئۆينى 10 مىڭ يۈەنگە سېتىۋېلىپ ، كارىۋات ، بىرنەچچە ئورۇندۇق ، دىۋان ، تېلېۋىزور دېگەندەك جابدۇقلار بىلەن بىر قۇر ئوڭشىۋالغانىدى . لېكىن ئۇ : «ئانام سەكراتتا ئىكەن» دەپ ، بىر كېچىدىلا شىنجاڭغا مېڭىش هارپىسىدا قەدىردان كېلىپ قالدى . ئەبەي ئۇنىڭ ئاغزىدىن چىققان يەلگە بېرىۋەتتى ... ئەلۋەتتە ، بىرمۇنچە ئادەم بىر ياتاقتا سېسىق پۇراققا چىلىشىپ ياتقاندىن كۆرە ، ئايرىم ياتاق دېگەن باشقا گەپ- دە . قەدىردان بۇ تەرەپتىن كۆڭلى تىنغان بولسىمۇ ، بىراق غەيرەت جاڭدۇ دېگەندەك ، كەلگىلى ئۇچ ئايدىن ئاشقان بولسىمۇ ، بىرەر ئىشىنىڭ پېشىنى تۇتالمىدى ، تۇتالمىدى ئەمەس ، ئۆزىنىڭ كۆتى چىدىمىدى . ۋېيگۇڭسۇندە بىر ئاشخانىدا ھەپتە ئىشلىگەندىن كې- يىن ، خوجايىن تۇڭگان : «بەك هۇرۇن ئىكەن ، باشقا بالىلارەك ئۆزلۇكىدىن ئىش قىلمايدىكەن» دەپ ھەيدىۋەتتى . غەيرەت جاڭدۇ ئۇنى گەنجياكۇدىكى ئەڭ چوڭ كاۋاپخانىغا ئورۇنلاشتۇرۇپ قويغانە- دى ، «بىر كۇن كەچكىچە زىخقا كاۋاپ ئۆتكۈزىدىغان گەپ ئىكەن ، بەك زېرىكىپ كېتىدىكەن كىشى ...» دەپ ئۇ ئىشنى ئۆزى تاشلە- ۋەتتى . مانا شۇندىن بېرى ياقۇپ هاجىمدىن ئالغان پۇلنى خۇددى پىلە قۇرتى غازاڭ يېگەندەك قىرقىپ ، يونۇپ تۇگىتىۋاتىدۇ . هازىر ئۇنىڭ ۋەزىپىسى — بار پۇلنى خەجلەپ تۇگىتىش ... ئۇ هەر كۇنى چۇشكىچە لايەك ئېزىلىپ ياتىدۇ . ئەگەر قورساق ئاچىدىغان ئىش بولمىغان بولسا ، ئۇ مەڭگۇ قوپماي بەڭگىنىڭ خىيالىنى قىلىپ يېتىۋەرگەنمۇ بولاتتى . ئەمما ، قورساق يەنىلا ئۇنى ئورنىدىن تۇر- غۇزاتتى . گەنجياكۇدىكى ئاشخانىلارنىڭ بىرەرىگە كىرىپ ، بىرەر قاچا تاماق يەپ بولغاندىن كېيىن ۋېيگۇڭسۇنگە قاراپ ماڭمىسا بولمايتتى . ئەلۋەتتە ، چېكىدىغىنىنىڭ غېمىنى قىلمىسا ، كەچتە خۇمارى تۇتۇپ كەتسە قانداق قىلىدۇ ؟ ۋېيگۇڭسۇن ، گەنجياكۇلاردا خروئىن ساتىدىغانلار توپ - توپ يۇرۇشىدۇ ، شۇڭا ئۇلارنى «قارا قاغىلار» دەپ قويۇشىدۇ . بۇنداق قارا قاغىلارنى تونۇۋالماق ئاسان .

پەلەمپەي ، بىنا سۇپىلىرى ، يول قىرلىرىدىكى سېمونت توسمىلاردا تىزىنى جۇپلەپ ھەم قۇچاقلاپ ، ئىككى پۇتىنىڭ ئۇچىنى توختىماي بىر ـ بىرىگە ئۇرۇپ تۇرغانلارنى كۆرسىڭىز ، «قارا قاغا» ئىكەن دەۋېرىڭ . ئۇچ ئايدىن بېرى قەدىردان «قارا قاغىلار»نى ، «قارا قاغىلار» قەدىردانىنى ئوبدانلا تونۇيدۇ ، خروئىننىڭ باھاسىمۇ ئۆرـ لەپ ـ پەسىيىپ تۇرىدۇ ... ساقچىلار تۇتۇش ، سولاش ، ئېتىشنى كۆچەيتكەن ھامان ، بىر گىرام خروئىن 400 — 500 يۈەنگە ئۆرلەپ كېتەتتى . ساقچىلارنىڭ ھەربىتى سەللا جىمىپ قالدىمۇ ، «قارا قاغىلار» كۆپىيىپ ، بىر گىرام خروئىن 250 — 300 يۈەنگە چۈشەتتى . شۇڭا ، قەدىردان كۈنىگە 500 — 600 يۈەنلىك ، بەزىدە 1000 يۈەنلىك چېكەتتى . ئۇ بېيجىڭغا كەلگەن 90 كۈن ئىچىدە تاماق ، ياتاقلارنى ھېسابقا ئالمىغاندا 64 مىڭ يۈەنلىك خروئىن چېكىپتۇ . بۇ ئەلۋەتتە 90 كۈنگە چاچقاندا ھېچقانچە گەپ ئەمەس . نېمە ئۈچۈن؟ چۈنكى ئۇنىڭدا گۇاڭجۇدىن ئەكەلگەن ، شۇنداقلا ھۆسنارخان ئۇنى قەستلەش ئۈچۈن سومكىسىغا سېلىپ قويغان 100 گىراملىق خروئىن زاپاس بار ئىدى . بولمىسا تاماق ، ياتاق ، كۈنلۈك خىراجەت ھەم خروئىن بولۇپ ، ياقۇپ ھاجىم بەرگەن 120 مىڭ يۈەن پۇل تۈگىگەن بولاتتى . ھېلىمۇ ھازىر ئۇ پۇلدىن 40 مىڭغا يەتمىگەن ھېسابتا قالدى ، بۇمۇ كۆزنى يۇمۇپـ ئاچقۇچە تۈگەيدۇ . ئۇ چاغدا قەدىردان قانداق قىلارمىن؟ تېخى ئۇنىڭ كەيپىياتى ئۆرلەپ ، غەم ـ ئەندىشىگە چۈشكەنسېرى ، خۇمارـ رى شۇنچە كۆپ تۇتىدۇ .

قەدىردان بېيجىڭغا كەلگەندىن بېرى كۈنلىرى دەككە ـ دۈككە ئىچىدىلا ئۆتتى ، ھەتتا ئەتىگەنلىكلىرى ھاجەتخانىغا كىرىشتىنمۇ قورقۇدىغان بولۇپ قالدى . چۈنكى ، بەزى كېچىلىرى بىر ياكى ئىككى بالا ھاجەتخانىدا ئۆره تۇرغان ، زوڭزىيىپ ئولتۇرغان قىياـ پەتتە ، قولىغا يىڭنە سانجىلغان ھالدا قېتىپ قالاتتى . ئۇلارمۇ مۇشۇ «كۈڭ سارىيى»دا يېتىۋاتقان تىجارەتچى ئۇيغۇر بالىلىرى ئىدى . ئۇلارنى ھەرگىز «خروئىن چېكىپ ئۆلدى» دېيىشكە بولـ

مايتتى . قانداقتۇر جاننى تېز ئالىدىغان خەتەرلىك كېسەل دەپ دىئاگنوز قويۇلاتتى ، بولمىسا ئۇنىڭغا ئاخىرەتلىك يەرلىك بېرىلەمەيتتى . قەدىردان بۇنداق ئۆلۈملەرنىڭ بىرقانچىسىگە باشتىن - ئاخىر قاتناشتى . دەسلەپتە جەسەتنى قېپىالمىغاچ قىلىپ مۇز ئىچىگە ئالغاندىن كېيىن ، گەنجياكۇ ئىش باشقۇرۇش ئورنىغا «تاسادىپىي» ياكى «ئېغىر» كېسەللىك تۈپەيلىدىن بىر تىجارەتچى بالىنىڭ قازا قىلغانلىقى ھەققىدە ئىلتىماس قىلىناتتى . ئىش باشقۇرۇش ئورنى مۇزاكىرە قىلىپ بولۇپ ، ئاندىن خەلق ئىشلار بۆلۈمىگە يوللاپ بېرەتتى . ئۆلارنىڭ قانچە كۈندە تەستىقلاپ يەر باشقۇرۇش ئىدارىسىگە ھاۋالە قىلىشى ئەلۋەتتە ئىنساپىغا باغلىق ئىدى . بۇ جەريانداا جەسەت يەتتە - سەككىز قېتىم مۇز ئارىسىغا ئېلىناتتى . قەدىردان بۇرۇنلىرى ماكچىيىپ ، كۆزلىرى غەلىتىلا چەكچىيىپ ، ئېغىزلىرى يوغان ئېچىلغان جەسەتلەرگە قاراپ يۈرىكى ئاغاتتى ، جەسەتلەرنىڭ كۆكىرىپ ، قارىداپ ، زەپەردەك سارغىيىپ كەتكەن شىمشىق بەدەنلىرىكۆز ئالدىدىن زادىلا كەتمەيتتى ، بولۇپمۇ ئۇنى ئەڭ دەھشەتلىك ئىزتىراپقا سالغىنى ، كولانغان گۆرلەر ۋە جەسەتلەرنى كۆمۈشتىكى ۋەھشىيلىكلەر ئىدى . بۇتخانا ئەتراپلىرىدىكى تاغلىق جىلغىلار ، بامبۇكزارلىق ، ئورمان ، يانباغرى ئېدىرلاردىن كولانغان گۆرلەرنىڭ شەكلى ئۇلارغا بەرگەن پۇل بىلەن مۇناسىۋەتلىك ئىدى . باھاسى يۇقىرى گۆرلەر كەڭلىكى 80 سانتىمېتىر ئېلىنىپ ، 70 سانتىمېتىر كولانغاندىن كېيىن ، ئۇتتۇرى 60 سانتىمېتىر كەڭلىكتە كولىنىپ ، ئىككى تەرەپتىن ئون سانتىمېتىردىن قىر قالدۇرۇلىدۇ . جەسەت ئاشۇ 60 سانتىمېتىر كەڭلىك ، 40 سانتىمېتىر چوڭقۇرلۇققا قويۇلۇپ ، سېمونت ھەم گەچ ئارىلاشتۇرۇلۇپ ياسالغان بەش دانە تاختىنى ئون سانتىمېتىر قىرغا چىشلەشتۇرۇپ ، جەسەت ئۈستىنى يايمدۇ . ئاندىن تاختا ئۈستىگە بامبۇك قوۋزىقىدىن توقۇلغان بورىنى سېلىپ ، توپا تاشلايدۇ... بۇلارنى قىلىش ، ئورۇنلاشتۇرۇش بۇتخانىنىڭ شەيخى تەرىپىدىن بېجىرىلىدۇ . پۇلى ئاز گۆرلەر بولسا 60 سانتىمېتىر

كەڭلىكتە ، 70 سانتىمېتىر چوڭقۇرلۇقتا كولىنىپ ، جەسەت كېـ
چىنى بىلەنلا ئاشۇ تار گۆرگە نىقتاپ كىرگۈزۈلۈپ ، ئۇستىدىن
توپا تاشلاپ كۆمۈۋېتىلىدۇ ... بىر قېتىم كۆكرەكلىرى كەڭ ،
بەستلىك ئۇرۇمچىلىك بىر يىگىتنى گۆرگە كەپلىگەندە مۇرىسى
پاتماي قالغانىدى ، شـەيخ بىرنەچـچىنى دەسـسەپلا گـۆرگە پاتقۇـ
زۇۋەتتى... قەدىردان ھېلىقى ئۇزۇن قارا كىيىملىك شەيخكە قاراپ
قېتىپلا قالدى . بىر نېمە دەي دېسە ، «ئۆلۈكۈڭنى نەگە ئاپارساڭ
ئاپار» دەيدۇ ـ دە ، نۇرغۇن ئاۋارىچىلىك كېلىپ چىقىدۇ .

دەرۋەقە ، قەدىردان قورقتى ، قورققاندىمۇ خېلى بەك چۆچۈـ
دى ! ياقا يۇرتلارنىڭ قانداقتۇر تاغ ـ جىلغا ، ئورمانلىرىغا كۆمۈـ
لۈپ كەتكەن ئاشۇ بالىلارنىڭ قەبرىلىرىنى تاۋاپ قىلغىلى بىر
ئايدىن كېيىن بارساڭ تاپالمايسەن . چۈنكى ، دەسسەپ ، چىڭداپ
تۇپتۇز قىلىنغان قەبرە ئۈستىنى ياپيېشىل ئوت قاپلاپ ، ئېدىرلار
بىلەن بىر تۇتاش بولۇپ كېتىدۇ . «ئىز ـ دېرەكسىز ، نامۇ نىشانـ
سىز» غايىب بولدى دېگەن مۇشۇ ئىدى . ھاجەتخانىلاردا قېتىپ
قېلىۋاتقان بالىلار ، قىپيالىڭاچ مۇز تېگىدە ھەپتىلەپ يېتىپ ،
بەدەنلىرى ئادەمنىڭ تېنى تىكەنلىشىپ كەتكۈدەك قورقۇنچلۇق بو ـ
لۇپ كەتكەن جەسەتلەر قەدىردانىنىڭ ماڭسا خىيالىدا ، ئۇخلىسا
چۈشىدە ، قورققانسېرى كۆز ئالدىدا ئايان بولاتتى . ئەجەب ئىش ،
ئادەم ئۆلگەندىن كېيىنلا ئۇنىڭغا سۇر كىرىپ ، قورقۇنچلۇق بولۇپ
كېتىدىكەن . قەدىردان بېيجىڭغا كېلىپ ھەپتىمۇ ئۆتمەي قۇربان
بىلەن تونۇشۇپ قالدى . ئۇ قارىقۇمچاق ، بادام يۇزلۈك ، كۆزلىرى
كىچىكرەك ، بەكمۇ يېقىشلىق بالا ئىدى . قۇربان بىر كۈنى قەدىر ـ
دانىنىڭ ياتقىغا كىرىپ بىرىنچى بولۇپ باشلىغان گېپى : «ئايرىم
ياتاق ھۇلسا نېمىدېگەن ياخشى ـ ھە» دېيىش بولدى ، ئاندىن ئۇ
يەردىكى سەرەڭگە كۆيۈندىلىرىنى كۆرۈپ ، قەدىردانغا گۈمانسىراپ
قاراپ : «ھەي ، سەنمۇ چېكەمسەن ؟» دەپ سورىدى . ئۇ «سەنمۇ»
دېيىش ئارقىلىق ئۆزىنىڭمۇ چېكىدىغانلىقىنى ئاشكارىلاپ قويغانـ
دى . قەدىردان «ھەئە» دېگەندەك بېشىنى لىڭشىتىۋىدى ، ئۇ كارـ

ۋاتقا ئولتۇرغىنىچە ئىككى چېكىسىنى قامالالاپ ئۇزۇن جىمىپ كەتتى . ئۇنىڭ ئېغىر ـ ئېغىر تىنغان ئاۋازىلا ئاڭلىنىپ تۇراتتى .

— سەن قانداق ئۆگىنىپ قالغان ؟ — سورىدى قەدىردان ئۇنىڭ غەمكىن چىرايىغا قاراپ .

— ياتاقتىكى چوڭ بالىلار : «چەكسەڭ ئاسماندا ئۇچىسەن ، ئەڭ ئېسىل يېرى ، نېمىنى ئويلىساڭ ، شۇ كۆز ئالدىڭدا پەيدا بولىدۇ ...» دېسە ، ئايىتۇنەمىنى كۆردىمەدىمىكىن دەپ چېكىپتىمەن ...

— ئايتۇنەم دېگەن ئايالىڭما ؟

— نەدىكى ، مەن ئۆيلەنمىگەن تۇرسام ، ئۇ دېگەن قوشنىمىزنىڭ قىزى ، — قۇربانىنىڭ كۆزلىرى بىردىنلا نۇرلىنىپ كەتتى ، — لېكىن ئىككىمىز بىر يېزىدا چوڭ بولۇپ ، 4 ـ سىنىپقىچە بىللە ئوقۇغان ... سەنچۇ ؟

— مەنمۇ چوڭلارنىڭ ئازدۇرۇشى بىلەن ئۆگىنىپ قالغان ...

— سەنمۇ كۆڭلۈڭدىكى قىزنى كۆرىمەن دەپما ؟

— مېنىڭ سەككىز ئايلىق بولغان بالام ئانىسى بىلەن ئۆلۈپ كەتتى . ئىككى ياشلىق ئوغلۇم ئانىسى بىلەن يوقاپ كەتتى ...

بىردىنلا زۇلئاي بىلەن مېھرىبان ئېسىدىن كەچكەن قەدىردان بۇ گەپلەرنى ئۆزى ئۇچۇن دەۋاتامدۇ ياكى قۇربان ئۇچۇنمۇ ، ئەڭ بولمىسا زۆرۈرىيەت ئۇچۇنمۇ ، ئىشقىلىپ ، ئۇ كىمگىدۇر تويماي قاراۋاتقاندەك ، كۆز قارىچۇقلىرى قېتىپ قالغىنىدى .

— بۇ ... بۇ ... — قۇربان ھەيرانلىق ئىلكىدە قىلىدىغان گېپىنىمۇ تاپالماي قالدى ، — ئۆلدى دەيسەن ، يوقاپ كەتتى دەيسەن ، سېنىڭ زادى قانچە خوتۇنۇڭ ، قانچە بالاڭ بار ؟

— ئىككى خوتۇنۇم بار ئىدى ، ئۇلارنىڭ ھەممىسى يوق ...

— نەچچە ياشقا كىردىڭ ؟

— 22 ياشقا .

— ۋاي خۇدايىم ، مەن بىلەن تەڭكەنسەن . ئىككى خوتۇن ئېلىپ بولدۇڭما ؟

— ئىككى خوتۇننى بىرلا ۋاقىتتا ئالغان .
— ماڭە ، يۈك پايپاق ! ھازىرقى زامانداا نەدە باركەن ئۇنداق ئىش !
— خۇدايىم ئوغۇل بالىغا ئوخشىمىغان دەرىجىدە ئامەت بېرىدىكەن ، — قەدىردان خۇددى ئۆزىگە ئۆزى سۆزلىگەندەك گەپ قىلىۋاتاتتى ، — لېكىن شۇ ئامەتنى سېزەلىگەن ، تۇتالىغان ئادەم ئامەتلىك بولىدىكەن ، بولمىسا دۇنيانىڭ ئايلىنىدىكەن .
— سەن ئامەتلىك بولۇپ باققانمۇ ؟ — قۇربانىنىڭ كۆزلىرى چۇمچۇقلاپ كەتتى ، — مەسىلەن ، ھازىر دېگەندەك ...
— بولغان ، بولغاندىمۇ ھەقدادىغا يەتكەن ، — قەدىردان ئەسىت ئەيلىگەندەك بېشىنى چايقىدى ، — ئاستىمدا سوۋېتنىڭ «لادا» ماشىنىسى ، ھەيۋەتلىك ئۆي ـ سارايلىرىم ، ئۇيغۇر ، خەنزۇ خوجايىنلار «ۋاي» دەپ تۇرغان ، بانكىلارغا قويۇلغان مىليون يۈەلەپ پۇلنىڭ سانىنى بىلەلمىگەن ، 14 — 16 ياشلىق كىچىك قىزلار ئەتراپىمدا پەرۋانىدەك ئايلىنىپ يۈرگەنلىرىنى سورىمايلا قوي .
— ھازىرچۇ ؟
— ھازىر ئۇ ئامەتلەر ئاقۇچ تۇتۇنگە ئايلىنىپ كەتتى ! ئويلاپ باقسام ، ئۇ چاغلاردا ئامەت ھۇزۇرىغا چۆمۈپ تۇرۇپ ، ئاشۇ ئامەتنى بەرگەن ئىگىسىنى ئۇنتۇغانىكەنمەن !
قۇربان تۇيۇقسىزلا يۇزىنى قاماللاپ يىغلىۋەتتى . ئۇ ئېسەدەپ ـ ئېسەدەپ يىغلىغانسېرى ، ئىككى مۇرىسى سىلكىنىپ ، بىر كۆتۈرۈلۈپ ، بىر چۈشەتتى . قەدىردان ئۇنىڭ دولىسىغا پەپلەپ بەزلىۋىدى ، ئۇ تېخىمۇ ھۆڭگىرەپ يىغلاپ كەتتى .
— قەدىردان ، سەن ئۇقمايسەن ، مېنىڭ دادام ئۆلۈپ كەتكەن ، ھازىر ئايتۇنەم ئانامنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئېلىۋېتىپتۇ ، — قۇربان ئۆپكىدەپ گەپ قىلالماي قالدى ، — ئۇ قىز پۈتۈن ئۇمىدلىرىنى ماڭا باغلىغان ... ئويلاپ باققىنا ، مەن مۇشۇ تۇرقۇم بىلەن ئۇنىڭغا ئامەت ئېلىپ كېلەمدىم ، ئاپەتمۇ ، بەخت ئاتا قىلامدىم ،

ئازابمۇ !؟

— زەھەر تاشلاش ئورۇنلىرىغا كىرىپ باقساق بولامدۇ-كىنتاك ...

— مېنى ئويلىمىدى دەمسەن ، — قۇربان بېشىنى كۆتۈرۈۋۈدى ، ئۇنىڭ يۈزلىرىدىكى ياشلارنى كۆرۈپ ، قەدىرداننىڭ يۈرىكى ئېچىشىپ كەتتى ، — ئۇ يەرگە تۆلەيدىغان 7000 يۈەننىغۇ بىر ئامالىلاپ تاپقىلى بولار ، بىراق كۆپلىرى تاشلاپ ، چىقىپلا يەنە كۆنۈۋالدى . خروئىن دېگەن بۇ ئاپەتنىڭ ئەجەللىك يېرى ، بىرەر تاماكا چېكىۋاتقان ئادەمنىڭ قېشىدا ئولتۇرساڭمۇ خۇمار تۇتىدىكەن . ياتاقتىكىلەرنىڭ ھەممىسى چېكىۋاتسا ...

— قۇربان ، — دېدى قەدىردان مەيۈس ھالدا ، — مەن ھازىر قورقۇۋاتىمەن ...

— مېنى قورقمىدى دەمسەن ، ئۆلۈكۈم مۇشۇ ياقا يۈرتلارنىڭ تاغ - ئېدىرلىرىدا قالىدىغاندەكلا بىلىنىدۇ ...

قەدىردان بىلەن قۇربان پات - پاتلا ئاشۇنداق مۇڭدىشاتتى . بەزىدە ئاقسۇلۇق نۇرەخمەت توخلا كىرىپ ئۇلارغا ھەمراھ بولاتتى . ئۇ بېشى ، يۈزى ، كۆزى ، ئىشقىلىپ ، ھەممە يېرى دۇپدۇگىلەك بالا بولۇپ ، بەكمۇ خۇش پېئىل ئىدى . «كۇڭ سارىيى»دىكى تىجارەتچى بالىلارنىڭ ئىچىدە ئەڭ كىچىكى شۇ بولغاچقىمۇ ، قويلار ئىچىدىكى توخلا ھېسابلىنىپ ، لەقمى توخلا بولۇپ قالغانىدى . ئۇمۇ ياتقىدىكى كونا بەڭگىلەرنىڭ قىزىقتۇرۇشى بىلەن خروئىنغا كۆنۈپ قالغىلى ئۇچ يىلدىن ئېشىپ قالدى . ئۇنىڭ سادىدىلىقى گەپ - سۆزلىرىدىنلا ئەمەس ، دۇپدۇگىلەك دېقماق تۇرقىدىنمۇ بىلىنىپ تۇراتتى .

— قاراڭلار ، ئاغىنىلەر ، ئاخشام چۈشۈمدە ئاپىاق ساقاللىق بىر بوۋاي ، — دېدى نۇرەخمەت بىر كۈنى كۆزلىرىنى غەلىتىلا چەكچەيتىپ ، — سەن خروئىننى تاشلىۋەتسەڭ جەننەتكە كىرىسەن ، دەۋاتقۇدەك ... راست كىرەرمەنمۇ ؟

— ھەي ، جەننەتتە خۇمارىڭ تۇتۇپ قالسا قانداق قىلى-

سەن ؟ — دېدى قۇربان ھەزىل قىلىپ ، — يەنە شۇ «كۆك سارى-يى» ياخشىكەن ، دەپ قېچىپ كېلەرسەن ... چۈنكى ئۇ يەردە «قارا قاغىلار» بولمىسا ...

— جەننەتكە كىرگۈزۈپ قويغان خۇدايىم خۇمارىنمۇ بىر ئامال قىلار...

— ھەي توخلا ، ئاغزىڭغا بېقىپ سۆزلە ، — ۋارقىرىدى قۇربان ، — خۇدايىمنى سەن نېمە كۆرۈۋاتىسەن ؟

— ئۇرەخمەتنىڭ دېگىنى ، — قەدىردان پىخىنە كۈلۈۋەتتى ، — خۇدايىمنى خروئىن تېپىپ بېرىدۇ ، دېگەنلىك ئەمەس ، سەۋر - تاقەت بېرىدۇ دېمەكچى ، شۇنداققۇ ؟

— ھە راست ، ئەسلىدە شۇنداق دېمەكچىدىم ، لېكىن ماۋۇ قارىۋاي ئادەمنى ئىلەشتۇرۇپ ، — ئۇرەخمەتنىڭ دۇپدۇگلىك كۆز-لىرى مۆلدۈرلەپ تۇراتتى ، — ھەي ئاغىنىلەر ، مېنىڭچە ، ھېلىقى ئاقساقال بوۋاي خروئىننى تاشلىماقنىڭ تەسلىكىنى بىلىپ تۇ-رۇپ ، ئوينىشىپ دەپ قويدىمىكىن دەيمىنا ...

— ئەمدى ماۋۇ گېپىڭ چاك باسمىدى ، — دېدى قەدىر-دان ، — چۈشۈڭدىكى ئۇ خىزىر بوۋاي سېنىڭ بىلەن ئوينىشىپ يۈرگىلى بىكار قاپتىما ...

ئۆزلىرىنىڭ مانا مۇشۇنداق ساددا ، سەمىمىي پاراڭلىرى ئار-قىلىق مۇساپىرلىق ، غېرىبلىقىنى بىردەم بولسىمۇ ئۇنتۇيدىغان بۇ بالىلار كۈنلىرىنى قىلچ تىغىدا دار ئوينىغاندەك ئۆتكۈزەتتى . ئوقەتنىڭ غېمى ، تۇرمۇشنىڭ بېسىمى ، ئۆلۈم ۋەھىمىسى ئۇلارنىڭ گەجگىسىنى بېسىپ تۇرغان ئۇچ تاغ ئىدى ، بولۇپمۇ ئۇچىنچى تاغ ياشلار ئۈچۈن تولىمۇ قورقۇنچلۇق . ئاربىدىن بىرەرى كەتكەن ھا-مان ، بىرەر ھەپتە ، ھەتتا بىرەر ئايغىچە ئۆزىنى تىڭشاپ ، خامۇش بولۇپ قالاتتى . مانا قۇربان شاكال ئۆلۈۋىدى ، «كۆك سارىيى» دىكى بالىلار ئېغىزلىرى ئەمەس ، كۆزلىرى بىلەن گەپلىشىپ : «قانداقمۇ قىلارمىز ؟» دېگەندەك ، بىر - بىرىگە نادامەتلىك بېقى-شىدۇ ...

كەچ گۈگۈم بىلەن تەڭ سىرتتا شامال چىقىشقا باشلىدى . سېنتەبىر ئايلىرى بېيجىڭنىڭ ھۆل - يېغىن كۆپ بولىدىغان ۋاقىتلىرى ئىدى . ھاۋانىڭ تۈتۈلۈشىغا ئەگىشىپ ، قەدىردانىنىڭمۇ كەيپىي سەل ئۆرلەپ قالدى ، شۇنداقتىمۇ كەچلىك تاماقتا «ئاتۇش لەڭمەن پادىشاھى»غا چىقتى ، بىر يۇمىلاق شىرەدە قەشقەرلىك ئابلىكىم پولۇ ، غۇلجىلىق پەرھات رەزگى ، ئاقسۇلۇق نۇرەخمەت توخلا قاتارلىق ئالتە بالا تاماق يەپ ئولتۇراتتى . ئۇلارنىڭ قاتارىدىن قەدىردانمۇ ئورۇن ئالدى .

— ئاغىنىلەر ، بىر شۇم خەۋەر بار ، — دېدى ئابلىكىم پولۇ چوكىسىنى تەخسىگە يۆلەپ قويۇپ ، — يۈرتتىن تېلېفون كەلدى ، قۇربانىنىڭ ئانىسى تۈگەپ كېتىپتۇ ...

— بۇنى شۇم خەۋەر دېمەيمىز ، — دېدى كەيپىي چىگىش قەدىردان ، — خۇش خەۋەر دەيمىز ... ھە ، نېمىگە ئالىيىسىلەر ؟

— مەن قۇربان شاكالنىڭ ئانىسىنى توي قىپتۇ دېمىدىم ، — تېرىكتى ئابلىكىم پولۇ ، — قازا قىپتۇ دەۋاتىمەن ...

— مەنمۇ شۇڭا خۇش خەۋەركەن ، دەۋاتىمەنغۇ ...

— سەن ... سەن ... — ئابلىكىم پولۇ قوللىرىنى شىلتىدى .

— ھەي... كونىلار : «ياشانغان چېغىدا بالىلىرىدىن ئايرىلىپ قېلىش ئۇچ بەختسىزلىكنىڭ بىرىدۇر» دېگەن ، — قەدىردانىنىڭ كۆزلىرى چەكچەيدى ، — بىر موماي ياپياش بالىسىنىڭ ئۆلگەنلىكىنى ئاڭلىسا قانچىلىك ئازابلىنىپ كېتەر ؟ ھەتتا شۇ ئازابتا جان بېرىشى مۇمكىن . مانا ئەمدى خۇدايىم ئازابتىن قۇتقۇزۇپ قاپتۇ ... بۇنى خۇش خەۋەر دېمەي ، يەنە نېمىنى دەيتتىڭ ؟

— قەدىردان زەپ بەلەن گەپ قىلدى ، — دېدى بىر پەتنۇستا ئۇچ تەخسە لەڭمەن ئېلىپ كەلگەن پېشقەدەم ئۇستام ، — مومانىنىڭ ئوقۇغان ناماز ، تۇتقان روزىلىرىنىڭ خاسىيىتى بولسا كېرەك ، «ھايات چىرىغىمنى ياندۇرىدىغان ئوغلۇم بار ...» دېگەن ئۇمىد بىلەن كەتتى ... ئەلۋەتتە ، ئۇمىدسىزگە ھايات دوزاخ دېگەن گەپ بار ئەمەسمۇ .

تاماق يەۋاتقان ۋە ساقلاۋاتقانلارنىڭ ھەممىسى جىممىدە بولۇشـ
تى . ئۇلاردا تۇرمۇشتا يۇز بېرىدىغان بۇنداق ئىنچىكە مىزانلارنى
ئويلاپ كەتكۈدەك پاراسەت كەم ئىدى .

خەيرىيەت ، قۇربان ئۆلۈپ بەشىنچى كۈنى مۇز كېپەنلىكتىن
قۇتۇلۇپ يەرلىكىدە قويۇلدى . ئەمدى ئۇنىڭ بىر سىقىم توپىسى
ئۆز ھاياتىدا بىرەر قېتىممۇ كۆرۈپ باقمىغان قايسىدۇر تاغ ـ
تۇرالارنىڭ ياۋا گىياھ ، دەل ـ دەرەخ ، قۇرت ـ قوڭغۇزلىرىغا
يەم بولغۇسى ! مەرھۇم قۇربانىنى يەرلىكىگە قويۇپ قايتىپ كەلگەن
كۈنى ، نۇرەخمەت توخلا قەدىردانىڭ ياتقىدا بىللە يېتىپ قالدى .
ئۇلار ئىككىلىسى ھاياتىدىن ئەنسىرەپ ، ئۆزىنى تىڭشاپ قالغانـ
دى . ئوچە ياتاقتا يانقان نۇرەخمەت كېچىلىرى ھاجەتخانىغا كىرىشـ
تىن قورقاتتى ، خۇمارى تۇتۇپ كەتسە كىرمەي ئامال يوق ـ دە !
ئەمدى قەدىردانىڭ ياتقى بۇنداق ئىشلارغا ئەپلىك ئىدى . ئۇلار
ھەر كۈنلۈكى دېگۈدەك بىر كارىۋاتتا يېتىپ ، ئوتتۇرا كېچىلەرگـ
چە مۇڭدىشىپ ، خروئىننى ئۇزۇل ـ كېسىل تاشلىغاندىن كېيىنـ
كى ئارزۇ ـ تىلەكلىرىنى سۆزلىشەتتى . نۇرەخمەت تولاراق كىچىك
ئانىسىنىڭ قىزى رىسالەتخان توغرۇلۇق سۆزلەپ بېرەتتى . بۇ
سەھرا قىزى توغرۇلۇق سۆزلەنگەن نۇرغۇن ـ نۇرغۇن ھېكايىلەر
راست شۇنداق بولۇپ ئۆتكەنمۇ ياكى ئۇنىڭ خىيال ۋە تەسەۋۋۇرلىـ
رىمۇ ، ئىشقىلىپ ، شەھەر قىزلىرىدىمۇ كەم تېپىلىدىغان روماـ
نتىك ھېكايىلەر ئىدى . ئەجەب ئىش ، قۇربان ئايتۇنەم ھەققىدە
سۆزلەپ بەرگىنىدە ، قەدىردانىڭ كۆز ئالدىدا زۇلئاي پەيدا بولسا ،
نۇرەخمەت رىسالەتنىڭ ئىسمىنى چىقاردىمۇ ، مېھرىبان ئايان بولاتـ
تى . شۇڭا ، ھەر ئىككىلىسىنىڭ ھېكايىلىرى لاپ بولسۇن ياكى
راست بولسۇن ، ئۇنى ھاياجانغا سالاتتى ھەم ئۆزىنى شۇنىڭغا ئىشەنـ
دۈرەتتى ، كۆڭلىگە شەك كەلگۈدەك بولسا ئۆزىنى ئەيىبلەيتتى ...

— ھەي نۇرەخمەت ، — دېدى قەدىردان بىر كېچىسى چىراغنى
ئۆچۈرۈۋېتىپ ، — راست گەپنى قىلە ، زەھەر تاشلاش ئورنىغا
زادى قاچام تىزىملىتىمىز ؟

— يەنە بىر ھەپتە سەۋر قىل ، قولۇمدىكى مالنى توگىتـ

ۇيتەي ...

— پۇلۇڭ كەملىسە مەن بېرىپ تۇراي دېدىمغۇ ...

— ئۇنىغۇ بىلىمەن . 50 مىڭ يۈەنلىك مالنى بىر يولىلا ئېلىۋاپتىمەن . ئازراق قالدى ، ئەمدى خوجايىنغا قايتۇرسام ئۇنىمايدۇ . ئارىمىزدا توختام بار .

— قانداق توختام ئۇ ؟

— 50 مىڭ يۈەنلىك خروئىن سېتىلىپ بولغاندىن كېيىن 20 پىرسەنت ھەق بېرىش ، تۇتۇلۇپ قالسا ، ئالغان ئادەمنى پاش قىلماي ، تونۇماس بولۇۋېلىش ، ئەگەر ئۇچ قېتىم ئوڭۇشلۇق «تەجارەت» قىلالىسا ، ئۇچ قېتىملىق كىرىمنىڭ 15 پىرسەنتىنى مۇكاپات قىلىپ بېرىش ... دېگەندەك بىر مۇنچە توختام شەرتلىرى بار ...

— ئەمىسە بىر ھەپتە جۇمۇ ، ئۇنىڭدىن كېيىن خروئىن ساتمايسەن .

— مېنى خۇشتارمىكىن دەمسەن ، ئامال يوق قىلىۋاتقان ئىش ، — نۇرەخمەت ئاستا شۇنىلىدى ، — ھەي ، ئىككىلا خوتۇنۇڭ چىرايلىقمىدى ؟ ئەمما مېھرىبانىنىڭ گېپىنى تولاراق قىلغىنىڭغا قارىغاندا ، ئۇنى بەكرەك ياخشى كۆرىدىغان ئوخشايسەن .

— ئۇنداق دېمە ، ئىككىلىسى گۆھەردەك بالىلار ئىدى ، — قەدىردانىنىڭ بۇرنىنى تارتقانلىقىدىن كۆڭلى بۇزۇلغانلىقىنى بىلىپ قالغان نۇرەخمەت ، بۇ گەپنى سوردىغىنىغا پۇشايمان قىلىدى ، — ئەگەر زۇلئاي ھايات بولغان بولسا ، بالام 10 ـ 11 ئايلىق بولغان بولاتتى . ھازىر قەيسەر ئىككى ياشتىن ئاشتى ...

— خاپا بولما ، ئاداش ، خوتۇن ـ بالىلىرىڭنىڭ گېپىي چىقسىلا يىغلايدىغانلىقىڭنى بىلەتتىم ، — دېدى نۇرەخمەت ، — لېكىن سوراپ كېلىپلا تۇرىدۇ ...

— سەن «نورمال ئادەم بولۇپ ، ئىسالەتنى بەختكە ئېرىشتۇرىمەن» دېگەن ئارزۇيۇڭغا يېتىسەن .

— سەنمۇ ياۋاش ، ئوماق ، سەممىي بايۇنە گۈلۇڭ بىلەن

قەيسەر ئوغلۇڭنى چوقۇم تاپالايسەن .

— ئېيتقىنىڭ كەلسۇن ، — قەدىردان بۇ قېتىم ئۇن سېلىپ يىغلىۋەتتى .

قەدىردان بىلەن نۇرەخمەت بىر كارىۋاتتا مۇڭدىشىپ ياتقان بۇ ئۇنتۇلماس كېچە مەڭگۈلۈك خاتىرە بولۇپ قالدى ، ئۇلار ئەبەدىلئە- بەد ۋىدالاشتى .

نۇرەخمەت شۇ كۈنى خروئىننى بىرىگە توپلا ساتتى ـ دە ، پۇلىنى تاپشۇرۇپ بېرىش ئۈچۈن خوجايىنىڭ ۋاڭچۇجىندىكى پالما كۆچەتلىرى كۆكىرىپ تۇرغان باغلىق هويلىسىغا باردى . قاياقتىن- دۇر پايپاسلاپ يېتىپ كەلگەن بىر چاكار ئۇنى باغ ئارقىسىدىكى راۋاققا باشلاپ ئاپاردى . نۇرەخمەت ئەمدىلا پۇلنى سومكىدىن ئېلە- شى ، قاياقتىندۇر پەيدا بولغان ساقچىلار راۋاق ئەتراپىنى قورشە- ۋالدى . خوجايىن ، نۇرەخمەتنى باشلاپ كەلدى ، دەپ چۈشەندىمۇ ياكى قۇتۇلۇشنىڭ چارىسى دەپ بىلدىمۇ ، ئىشقىلىپ ، نۇرەخمەت- نىڭ كانىيىدىن قۇچاقلاپ ، تاپانچىسىنى ئۇنىڭ بېشىغا تەڭلەپ تۇرۇۋالدى . ئۇ ئارقىچە داجىپ ، نۇرەخمەتنى سۆرەپ ئېلىپ ماڭدى ھەم : «قورالنى تاشلا ، بولمىسا بۇنى ئېتىۋېتىمەن» دەپ بار ئاۋازى- دا كاركىرىدى . خوجايىن ھەددىدىن زىيادە جىددىيلىشىپ كەتتە- مۇ ، ئىشقىلىپ ، تاپانچا «ۋاڭ» قىلىپ ئېتىلىپ ، نۇرەخمەت ئۇ- نىڭ قولىدا ساڭگىلاپ قالدى . بوينىدىن ئېتىلىپ چىققان قان ئاق كۆڭلەكنى قىپقىزىل بويىۋەتتى . ساقچىلار ئېتىلىپ كېلىشى ، خوجايىن تاپانچىسىنى ئۆزىنىڭ مېڭىسىگە نىقتاپ تۇرۇپ تەپكىنى بېسىۋەتتى ...

قەدىردان نۇرەخمەتكە ھەمراھ بولۇپ بىر كېچە دوختۇرخانىدا ياتتى . نۇرەخمەت تاڭ سۈزۈلەرگە يېقىن كۆزىنى ئېچىپ تام ـ تورۇسلارغا بىر ئالايدى ، ئاندىن قەدىردانغا قاراپ نېمىلەرنىدۇر دېگەنىدى ، قەدىردان ئۇنىڭ ئاغزىغا قۇلىقىنى يېقىن ئەكىلىپ : «سېنىڭ كارىۋىتىڭدا بىللە يېتىپ بىر مۇڭدىشىۋالغۇم بار ئىدى ... » دېگەن گەپنى ئاڭلىيالمىدى . شۇندىن كېيىنلا نۇرەخمەت

بۇ دۇنيانىڭ ئازاب ـ ئوقۇبەتلىرىنى تىرىكلەرگە قالدۇرۇپ ، 20 ياشلىق هايات مۇساپىسىنى ئاخىرلاشتۇردى ...

قەبىردان شۇ كۈندىن باشلاپ غەلىتىلا بولۇپ قالدى . ئۇنىڭ بۇرنىغا ئۆلۈملا پۇرايدىغان ، شۇنىڭدىن ئۆزگە يول يوقتەك ، بولغان تەقدىردىمۇ ئىشەنچلىك ئەمەستەك بىلىنەتتى . ئادەم دېگەن بۇ دۇنيادا ناهايىتى كۆپ ، ناهايىتى كۆپ نەرسىلەرگە ئېرىشمەكچى بولۇپ ، بىر ئۆمۈر تىرىشىپ ـ تىرمىشىدىكەن ، ئۇرغۇن بەدەللەرنى تۆلەپ هالىدىن كېتىدىكەن . بىر كۈنلەرگە كەلگەندە : «ئاها ... بولدىلا ، نېمىگە شۇنچىۋالا قىلارمەن» دەپ تۇرغىنىدا ، تەقدىر بەخت ـ ئامەت گۈهەرلىرىنى يالتىتىدە قىلىپ ، يېنىڭدىلا كۆرسىتىدىكەن ، سەن يەنە قايتىدىن ئات سېلىپ قوغلايدىكەنسەن ... بۇ يولدا تارتقان ئازاب ـ ئوقۇبەت ، هەسرەت ـ نادامەتلىرىڭ كۆزۈڭگە كۆرۈنمەيدىكەن ، ئەمما هېلىقى بەخت ـ ئامەت 40 يىلدا بىر كۆرۈنىدىغان قۇيرۇقلۇق يۇلتۇزدەك سەندىن ئۇزاپ كېتىدىكەن ، سەن هارىدىكەنسەن ، هېرىپ هالىڭدىن كېتىدىكەنسەن... «بولدى ، ئەمدى ئاشۇ لەنىتى بەخت ـ ئامەتنى هەرگىز قوغلىمايمەن ... ئۇزۇنغا چىقسۇن» دەپ ئۆزۈڭگە تەسەللى بېرىۋاتقىنىڭدا ، هېلىقى يۇزى قېلىن ، تاۋى نازۇك بەخت ـ ئامەت يېنىڭدىلا كۆز قىسىدىكەن ... قىسقىسى ، ئادەم دېگەن بۇ ساددا ، هىيلىگەر ، تەويماس مەخلۇق بىر ئۆمۈر تەقدىرنىڭ ئويۇنچۇقى بولۇپ ئۆتىدىكەن ...

قەبىردان كېچىچە قاراڭغۇ تورۇسقا قاراپ قىلغان تۇمەن مىڭ خىياللىرىنىڭ ئىچىدە بىردىنبىر چىقىش يولى ئۆلۈم ئىكەنلىكىنى ، شۇ ئارقىلىق يوقلۇق ئالىمىدە غايىب بولۇپ ، بۇ دۇنياغا كەلگەن ـ كەلمىگەنلىكىنى ، ئازاب ـ ئوقۇبەت ئوچىقىدا پۈچىلاندىڭمۇ ياكى هۇزۇر ـ هالاۋەت قازىنىدا قاينىدىڭمۇ ، سەن كىملەرنى خار قىلغان ، كىملەر سېنى بېشىغا تاج قىلغان... هەممە ـ هەممىسىنى ئۇنتۇماقچى بولدى . بىراق ، تاڭ يورۇپ ، كۈن قىزىلىقى ياتقىدىن مارىۋىدى ، هاياتلىقنىڭ نەقەدەر گۈزەل ، ماتانەتلىك

ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدى . راست ، بۇ يېشىل كائىناتقا ، قۇياشلىق ئالەمگە كىم تويۇپ ئوتكەن ؟ كىشىنىڭ تۆت كۈن بولسىمۇ كۈن سېرىقىنى كۆرۈش ئۈچۈن ئۇزاقراق ياشىغۇسى كېلىدۇغۇ ! بولـدى ، قەدىردان ياشايدۇ ، بېشىغا تاغ ئۆڭتۈرۈلۈپ ، ئاسمان ـ زېمىن ئاستىن ـ ئۈستۈن بولۇپ كەتسىمۇ ، ئۆلۈۋېلىشتەك چىدـ ماسلىقنى قىلمايدۇ ...

قەدىردان بازارغا چىقىپ قورسىقىنى تويغۇزۇپ قايتىپ كىـ دى . ئۇ ئەمدىلا كارىۋاتقا ئۆزىنى تاشلاپ تۇرۇشى ، ئىشىك زەرب بىلەن تېپىلىشتىن جالاقلاپ ئېچىلدى . قورقۇپ كەتكەن قەدىردان ئورنىدىن دىڭگىدە سەكرەپ تۇرۇپ كەتتى . ياتاقتا سەككىز قورال ـ لىق ساقچى باستۇرۇپ كىردى ـ دە ، ئۈنىڭ قوللىرىنى قايرىپ كويزا سېلىشتى . بۇ ئەسنادا تۆت ـ بەش ساقچى قوللىرىدىكى لوم تۆمۇر ، تۆمۇر كۇرەك ، بولقىلار بىلەن تاملارغا ئۇرۇپ ، يەرگە يېيىتىلغان خىشلارنى قومۇرۇپ ، بىردەمدىلا ياتاقنى ياڭيۇسى قېـ زىۋېلىنغان ئېتىزغا ئوخشىتىپ قويدى . بىر ساقچى : «تاپتۇق» دەپ ۋارقىرىشى ، باشقىلارمۇ يوگۇرۇشۇپ بېرىشتى . قەدىردان بو ـ يۇنداپ بىر قاراپ چۆچۈپ كەتتى . راست دېگەندەك ، ئۇلار دۇئان ئاستىنى كولاپ ، قاپقارا سولياۋغا ئورالغان بىر تۇگۇنچەكنى سۇـ غۇرۇپ ئالدى ـ دە ، ياتاق ئوتتۇرىسىدا ئاچتى ، ئۈنىڭ ئىچى رېزىنكىدە ياسالغان ، سولياۋدا قۇيۇلغان ھەرخىل قېلىپلار ، پولات ـ قا ، ياغاچقا ئويۇلغان تامغىلار ، شۇنداقلا ياسىلىپ تەييارلانغان پاسپورت ، ئالىي مەكتەپ دىپلومى ، شوپۇرلۇق پىراۋا ھەم خىلمۇـ خىل تونۇشتۇرۇشلار بىلەن تولغانىدى .

— بۇ نېمىلەر ؟ — سورىدى سېمىز ساقچى ، — دېگىنە قېنى ؟

— بىلمەيمەن ...

— بۇ سېنىڭ ئۆيۈڭ تۇرسا ، نېمىشقا بىلمەيسەن ؟

— بۇ ئۆينى مەن سېتىۋالغان ، بۇنى ھەممىسى بىلىدۇ .

— ئۆينى سېتىپ بەرگەن ئادەمنى تونۇمسەن ؟

— ياق ، تونۇمايمەن ...

قولىغا كويزا سېلىنغان قەدىردان گەنجياكۇ بازىرىغا چىقتى . بىر كوچا شىنجاڭلىق ئۇيغۇر بالىلار بىلەن تولۇپ كەتكەنىدى . ساقچىلار ئۇلارنى يالاپ ، گەنجياكۇ ئىش باشقۇرۇش ئورنىنىڭ هويلىسىغا توپلاپ ، بىر چەتتىن تىزىملاۋاتاتتى . بۇ چاغدا غۇلجا-لىق سالى پاينەكنىڭ كاۋاپخانىسىدا خوتەنلىك غەيرەت جاڭدۇ ، ئەيسا خېنەنجىر ، ئىدرىس مودىك ، ئۇرۇمچىلىك دىلمۇرات ماكاش ۋە سالى پاينەكلەر چاي ئىچكەچ پاراڭلىشىپ ئولتۇراتتى . غەيرەت جاڭدۇ كاۋاپخانىنىڭ دەرپەردىلىك دېرىزىلىرىدىن گەنجياكۇ ئىش باشقۇرۇش ئورنىنىڭ قورۇسىغا ئىتتىرىپ كىرگۈزۈۋاتقان تۇنقۇز-لار ئىچىدە تۇيۇقسىزلا قەدىردانغا كۆزى چۈشۈپ قالدى . ئۇ كۆر-گىنىگە ئىشىنەلمەي ، دېرىزە تۈۋىگە بېرىپلا چۆچۈپ كەتتى .

— سالىكا ، ئۆتكەندە مەن ساڭا گېپىنى قىلىپ بەرگەن قەدىردانىنى تونۇۋاپتۇ ، — دېدى غەيرەت جاڭدۇ سىرتقا قاراپ قويۇپ ، — ئۇ بالا ھەرگىز ساتمايدۇ .

— نەسىلىك تاي مېڭىشىدىن بىلىنەر ، دېگەندەك ، — دىلمۇرات ماكاش گەپ قىستۇردى ، — ئۇ پۇلنى ئانچە دوست تۇتمايدىغان ، ئالمىنى كەڭرى ، ھىممەتلىك ، بولىدىغان بالىكەن ئەمەسمۇ .

— سىلەر چاي ئىچكەچ ئولتۇرۇڭلار ، مەن چىقىپلا كە-رىمەن ...

سالى پاينەك يوغان ، گەۋدىلىك ئادەم بولغاچقىمۇ ، لوك - لوك دەسسەپ كەلدى - دە ، تونقۇنلارنى ئۇياقتا تۇر ، بۇياققا ئۆت دەۋاتقان سېمىز ساقچىنى «شياۋتاك» دەپ چاقىرىشى ، ھېلىقى ساقچى يۈگۈرۈپ يېتىپ كەلدى . شياۋتاك سالى پاينەكنىڭ ئاشخا-نىسىدىن دائىم تاماق يەپ تۇرغاچقا ، ئىككىسى يېقىن تونۇشلاردىن بولۇپ قالغانىدى .

— شياۋتاك ، مېنىڭ ئىنىمنى تۇتۇپ مېڭىپسىلەرغۇ ؟ — دېدى سالى پاينەك ، — ئۇ بىرەر چاتاق چىقىرىپ قويۇپتۇمۇ ؟

— قايسسى سىزنىڭ ئىنىڭىز بولىدۇ؟ — سوردى شياۋ-
تاڭ .
— ئاۋۇ ئېگىز بوي يىگىت شۇ ، — سالى پاينەك توپ ئىچىدە-
كى قەدىردانىنى كۆرسەتتى ، — ئىسمى قەدىردان .
— هە ، — دېدى شياۋتاڭ ، — ئۇنىڭ ئۆيىدىن ساختا گۇۋاھ-
نامە ياسايدىغان نەرسىلەر چىقتىغۇ؟
— خاتالىشىپسىلەر ، — دېدى سالى پاينەك شياۋتاڭنىڭ مۇ-
رىسىگە قولىنى قويۇپ ، — ئۇنىڭ بېيجىڭغا كەلگىنىگە تېخى
ئىككى كۈن بولدى . ئۇ ئۆيىنى باشقىلاردىن سېتىۋالغان ، ساختا
گۇۋاھنامە ياسايدىغان نەرسىلەرنى بۇرۇن ئولتۇرغانلار يوشۇرۇپ
قويغان بولۇشى مۇمكىن . ئىنىم ئۇنداق ئىشلارنى قىلمىدىغان بالا
ئەمەس .
— هى ... شۇنداقمۇ؟ — شياۋتاڭ بېشىنى قاشلاپ سەل
تۇرۇۋالدى ، — سالى چوڭ ئاكا ، سەل ساقلاپ تۇرۇڭ .
شياۋتاڭ ئالدىراپ كېتىپ قالدى . ئۇ گەنجياكۇ ئىش باشقۇ-
رۇش ئورنىنىڭ هويلىسىغا توپلىشىپ كەتكەن تۇنقۇنلارغا قاراپ :
«كادىداڭ ... هەي كادىداڭ !» دەپ بىرنەچچە قېتىم ۋارقىرىشى ،
قەدىردان خۇددى بۇ يەرگە جاڭ يۇڭچىڭ ، لۇڭ داتۇ ، ياڭ مىڭسەن
خوجايىنلار كېلىپ قالغاندەك ، يۇرىكى سىلىپ كەتتى . «مەن»
دەپ ۋارقىرىدى ئۇ . سېمىز ساقچى ئۇنىڭ قولىدىكى كويزىنى
ئىلىۋېتىپ ، سىرتقا ئاچىقتى - دە ، سالى پاينەككە تاپشۇردى .
قەدىردان چوققىسىدا چېچى يوق ، لېكىن گەدىنىدىكى سارغۇچ
بۇدۇر چاچلىرى ئارقىسىغا قايرىلىپ تۇرغان بەستلىك ئادەمنىڭ
ئارقىسىدىن ماڭدى . ئۇلار كاۋاپخانىغا كىرگەندىن كېيىنلا ، غەيـ-
رەت جاڭدۇ ، ئەيسا خېنەنجىر ، ئىدرىس مودىڭ ، دىلمۇرات ماكاش-
لارنى كۆرۈپ كۆڭلى جايىغا چۈشكەندەك بولدى . قەدىردان بۇلار-
نىڭ ئىچىدە ئوغرى هەم يانچۇقچىلارنىڭ پىر - ئۇستازى ئىدرىس
مودىڭدىن باشقىلارنى ياخشى كۆرەتتى . ئىدرىس مودىڭ توغرا كەل-
سە ، ئاتا - ئانىسىنىڭ يانچۇقىغا قول سېلىشتىن يانمايدىغان نىيـ-

تى يامان ئادەم ئىدى .

— ھەي سېنى نېمىشقا تۇتتى ؟ — دېدى غەيرەت قاپقىنى ئاچماي ، — نېمىگە ئۇنچىقماي تۇرىسەن ، گەپ قىلە !

— ساقچىلار ياتاقتا باستۇرۇپ كىرىپ ، ساختا گۇۋاھنامە ياسايدىغان نەرسىلەرنى تېپىۋالدى ، شۇنىڭ بىلەن تۇتۇپ چىقتى ...

— ئەبەي گىتارنىڭ بالاسىغا قاپسەن - دە ، — دېدى غەيرەت جاڭدۇ .

— ھەي ئۇكا ، نېمانچە جۇدەپ كەتتىڭ ؟ — دېدى سالى پاينەك قەدىردانغا سەپسېلىپ ، — سەنمۇ چېكىدىغان ئوخشىمامسەن ؟

— چېكىمەن ... — قەدىردان يەرگە قارىدى .

— ھەي بالا ! — سالى پاينەكنىڭ كۆزلىرى ئالايدى ، — زادى سېنىڭ تاشلايدىغان نىيىتىڭ بارمۇ - يوق ؟

— بار ... تاشلىمىسام زادى بولمايدۇ ...

— غەيرەت ، مەن 4000 يۈەن ئېلىپ بېرىمەن ، — دېدى سالى پاينەك گەدىنىدىكى بۇدۇر چاچلىرىنى سىلاپ قويۇپ ، — سىلەر ئۈچ خوتەنلىك 1000 يۈەندىن 3000 يۈەننى چىقىرىڭلار ، 7000 يۈەن بىلەن ماۋۇ ئاداشنى زەھەر تاشلاش ئورنىغا ئاپىرىپ بېرەيلى .

— مېنىڭ ئىش - ئوقىتىم ياخشى ئەمەس ، — دېدى ئىدرىس مودىڭ قاپقىنى ئۇشۇتۇپ ، — 1000 يۈەن پۇل چىقىرالمايمەن .

— بولدى ، ئاغىنىلەر ، — دىلمۇرات ماكاش ھەممىگە قارىدى ، — ئىدرىستىن پۇل ئالماق قىدام كەكىگە ساپ تاپماقتىنمۇ تەس ...

ھەممىسى قاقاقلاپ كۈلۈپ كېتىشتى . قەدىردان قىزىرىپ كەتكەن ئىدرىس مودىڭغا مىختەك قادالدى .

— غەيرەت ، ئەيسا ، مەن ئۈچمىز 1000 يۈەندىن 3000 يۈەن چىقىرىمىز ، — دېدى دىلمۇرات ماكاش ، — بۇ زەھەر تاشلاش ئورنىنىڭ رەسمىيەت پۇلىغا يېتىدۇ . ئەمدى بۇنىڭ تۇرمۇش ئىشلىرىغچۇ ؟

— هەي جاڭدۇ ، — سالى پاينەك غەيرەتكە قادالدى ، — بۇ بالا ، بىرنى بىر دېگۈلۈك ، يۈرتلۇقۇك بولغاندىن كېيىن سەنمۇ قاراپ تۇرما .

— چاتاق يوق ، سالىكا . ئاش ـ تاماق ، ئالماشتۇرىدىغان ئىچ كىيىملىرىگىچە يەتكۈزۈپ بېرىمەن .

شۇ كۈنى چۈشتىن كېيىن غەيرەت جاڭدۇ ، ئەيسا خېنەنجىر ئىككىسى قەدىردانىنى «بېيجىڭ شەھەرلىك جامائەت خەۋپسىزلىكى ئىدارىسى زەھەر تاشلاش ، ساغلاملىقىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش ئۇرۇنى »غا 7000 يۈەن پۇل تۆلەپ كىرگۈزۈپ قويۇشتى . بۇ ئورۇننىڭ مۇھىتى ئىنتايىن پاكىز بولۇپ ، قەدىردان كىرگەن ھامان مۇنچىغا چۈشۈپ ، مۇشۇ ئورۇننىڭ فورما كىيىمىنى كىيدى .

ئايدىڭ كېچە ، بېيجىڭ ئاسمىنى خۇددى ئەتتارلار ساندۇقىدىن تۆكۈلگەن ئۇنچە ـ مەرۋايىتلاردەك يۇلتۇزلارغا تولغان ، ئۆكتەبىر ئايلىرىنىڭ سالقىن شامىلى چىقىپ تۇراتتى . سەرگەردانلىق ھاياتىدا بىرىنچى قېتىم كەڭ ، ئازادە ، پاكىز يوتقانلار ئىچىدە ياتقان قەدىردان دېرىزىدىن ماراپ تۇرغان ئايغا قارىغىنىچە شېرىن خىياللار قاينىمىدا ئۆزمەكتە ئىدى ... راست ، ئۇنىڭ كۆز چاناقلىرىدىكى سۈپسۈزۈك ياشلاردا سۆيۈملۈك ئايالى مېھرىبان ، ئىككى ياشتىن ئاشقان ئوغلى قەيسەر ئايان بولماقتا ئىدى . ئەنە ، بەدىنىدىن مۇشكى ـ ئەنبەر ھىدلىرىنى تارقىتىپ مېھرىبان ئۇنىڭغا قاراپ كېلىۋاتىدۇ ... ئانا سۆتى تېنىگە سىڭىپ كەتكەن قەيسەر تاتلىق ، چۈچۈك تىللىرى بىلەن : «ئاپا ، دادامنىڭ ئېڭىكىگە ساقال چىقىپتۇ» دەپ ، كىچىك ئالقانلىرىدا يۈزلىرىنى سىلاۋاتىدۇ...

يىگىرمە يەتتىنچى باب

قەدىردان ئايالى بىلەن ئوغلىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ ، ئۇ-لارنى سېغىنىش ئىچىدە ئەسلەپ تۇرغان مۇشۇ دەقىقىدە ، مېھرىبان-مۇ ئىككى ياشتىن ئاشقان ئوغلى قەيسەرنى پەپلىگەچ ھېكايە سۆزلەپ بېرىۋاتاتتى . ئۇنىڭ ھېكايىسىنى ئوغرىلىقچە ئاڭلاۋاتقان ئاي دېرىزىدىن سىكارىيان ماراپ تۇراتتى . قەيسەر گەرچە «قاقچى بالا» دېگەن بۇ ھېكايىنى ھەر كۈنى ئۇخلاش ئالدىدا ئاڭلاپ تۇرسا-مۇ ، يەنە ئاڭلىغۇسى كېلەتتى ، مېھرىبانمۇ سۆزلەپ زېرىكمەيتتى . ئەمما ، ئىككى يېرىم ياشلىق بالا قانچىلىك چۈشىنىپ كېتەر ؟ مېھرىبان بۇنىڭ بىلەن ھېسابلاشمايتتى . ئۇ «قاقچى بالا» ، «بالا سەيگۈيۈەن» دېگەن بۇ ھېكايىنى راست گەپنى قىلغاندا ئۆزى ئۇ-چۈن ئېيتاتتى . مانا شۇ تۇرقىدىكى ئۇنىڭ خۇددى ئەللەي ناخشىسى-دەك بىر خىل چىقىۋاتقان مۇڭلۇق ئاۋازىدىن قەيسەرنىڭ كۆزى ئۇيقۇغا كەتتى ، شۇنداقتىمۇ ئۇ ئۇيقۇلۇق غودۇڭشىدى :

— ئاپا ، قاقچى بالا ...

— بولدى ، قوزام ، ئەمدى ئۇخلىغىن . ئەتە ئىككىمىز قەلەي دۇكىنىغا بارىمىز .

— ئاپا ، ئىككىمىز راستلا كاۋاپ ساتالامدۇق ؟

— ئاۋۋال كاۋاپدان پۈتسۇن ، ئۇنىڭدىن كېيىن كۆرەرمىز .

مېھرىبان راستتىنلا كاۋاپچىلىق قىلىشقا بەل باغلىغانىدى . ئۇ يېڭى مەھەللىگە كۆچۈپ كەلگىنىگىمۇ بىر يىلدەك بولۇپ قال-دى . ئابدۇرۇسۇل ھاجىم ساقلاپ بېرىۋاتقان 7000 يۈەن پۇلدىن تۇرمۇش چىقىمى ، ئۆي ئىجارىسىگە ئىشلىتىپ ، ھازىر 2000 نەچچە يۈز يۈەن قاپتۇ . مېھرىبان بىكار يېتىپ يېسە تاغمۇ توشۇمايـ-دىغانلىقىنى ھېس قىلدى . ئەمدى بانكىدا 22 مىڭ يۈەن بار دېگەن

بىلەن ، ئۇ بىرنەچچە يىل تۇرمۇش ، ئۆي ئىجارىسىگە ئاران يېتەر ! لېكىن مېھرىبانلىك بېشىنى قاتۇرۇپ تۇرغان چوڭ ئىش ، قەيسەر كۈندىن - كۈنگە چوڭ بولۇۋاتىدۇ . ئۇچ ياشقا كىرگەن هامان يەسلى تەربىيەسى ئېلىشى ، ئالتە - يەتتە ياشقا كىرگەندە ئوقۇشى كېرەك . ئۇلارغا پۇل بولمىسا بولامدۇ ؟

ئۆي ئىگىسى تۇردىخانلىك بىر پۈتى ئاسقاقلاپ ماڭىدىغان 13 ياشلار چامىسىدا بىر ئوغلى بولۇپ ، ئىسمى ئەكبەر ئىدى . ئۇنى مەكتەپتە بالىلار «توكۇر» دەپ مەسخىرە قىلغاچقا ، 5 - سىنىپنى پۈتكۈزمەيلا چىقىۋالدى . مېھرىبان تۇردىخانغا ئەكبەرنى كاۋاپچە- لىققا يارىدەملىشىپ بېرىشىنى دېۋىدى ، ئۇ ئايال بۆلەكچىلا خۇشال بولۇپ كەتتى .

شۇڭا مېھرىبان قەلەيچى ئۇستامغا كاۋاپدانلىك ئۆلچىمى ، شەكلى قاتارلىقلارنى دەپ بۇيرۇتۇپ قويغانغا هەپتە بولۇپ قالدى . ئۇ كىچىكىدىن باشلاپ دادىسى ، ئانىسى بىلەن كاۋاپچىلىق قىلغاچ- قىمۇ ، كەسپىي جەهەتتىن هۆددىسىدىن چىقىشقا كۆزى يېتەتتى . لېكىن ، هەممە كاۋاپ بازارلىرىنى قىدىرىپ يۈرىدىغان دادىسىنىڭ كۆزىگە بىر كۈنى بولمىسا بىر كۈنى چېلىقىپ قېلىشىدىن ئەنسى- رەيتتى . ئەگەر ئاباباكرى كۆرۈپ قالسا ، قىزغا هەرخىل بېسىم- لارنى ئىشلىتىپ ئۆيىگە كۆنۈۋېلىشى ، خروئىن ئوچۇن پۇل تەلەپ قىلىشى مۇقەررەر ئىدى . هازىر ئۇ خروئىن ئەتكەسچىلىرىنىڭ گىراملىق پارچە خروئىنلىرىنى سېتىپ بېرىپ ، پايدىسىغا قالغان خروئىننى چېكىپ كۈنلىرىنى ئۆتكۈزۈۋېتىپتۇ . قورۇنى سانقان پۇللارنى مېھرىبان بار چاغدىلا چېكىپ تۇگىتىۋەتكەنىدى .

ئەتىسى ئەتىگەن مېھرىبان ، ئەكبەر ئىككىسى كاۋاپدانىنى هار- ۋىغا بېسىپ ئېلىپ كەلدى . كاۋاپدان شۇنچىلىك نەپىس ياسالغان- كى ، ئۇنىڭ هەممە يېرى قەلەي نەقىشلەر بىلەن بېزەلگەن ، چاي دەملەيدىغان ، زىخ تاشلايدىغان ، لازا ، تۇز ، زىرە قاچىلىرى قويىدە- غان ئورۇنلىرى بار . شۇ كۈنىلا مېھرىبان بىلەن ئەكبەر ئىككىسى قەيسەرنى تۇردىخانغا تاشلاپ قويۇپ ، گۆش توپ سېتىش بازىرىغا

بېرىپ ، گۆش ، جىگەر ، ئۇچەي قاتارلىقلارنى ئەكىلىشتى . مېھرى-
بان كېلىپلا گۆش ، جىگەر ، ئۇچەيلەرنى توغراپ تەييارلاپ ، ئەكە-
بەر ئىككىسى زىخلارغا ئۆتكۈزۈپ تەييارلىدى . ئۇلار كەچكە يېقىن
ھەممە سەرەمجانلىرىنى ھارۇنغا بېسىپ كەچلىك بازارغا ئېلىپ
ماڭدى .

— ھەي مېھرىبان ، بازار باشقۇرۇشنىڭ رەسمىيىتى يوقلا
بازارغا چىقماقچى بولۇۋاتىسىلەر ، — تۇردىخان ئەنسىرەپ قالغاند-
دى ، — ھەممە نېمەگىلارنى مۇسادىرە قىلىۋالمىسا بولاتتىغۇ ...

— خاتىرجەم بولۇڭ ، تۇردىخان ھەدە ، — دېدى مېھرىبان
كۈلۈپ ، — مەھەللە ئىش باشقۇرۇش ئورنىنىڭ باشلىقى ئامىنە
ھەدەم ئىككىمىز بازار باشقۇرۇش ئىدارىسىگە بارساق ، ئۇلار ،
ھازىرچە بازارغا چىقىۋېرىڭ ، بىرنەچچە كۈن ئىچىدە تىجارەت كە-
نىشكىسىنى ھەل قىلىپ بېرىمىز ، دەپ ، رەسىم ۋە باشقا رەسمە-
يەتلىرىمنى ئېلىپ قالدى .

— مۇنداق دەڭ ... سىزمۇ پۇختىكەنسىز ، قىزىم .

شۇ كۈنى مېھرىبان بىلەن ئەكىبەرنىڭ قولى قولىغا تەگمەي
قالدى . ئۇلار دەسلەپ دۇكان ئاچقانلىقى ئۈچۈن ، گۆش ، جىگەر ،
ئۇچەيلەرنى زىخقا جىق - جىق ئۆتكۈزدى ھەم دەملەنگەن چايلارنى
قۇيۇپ ، مېھمانلارنىڭ نەزىر - كۆزىدىن ئۆتتى . ئەكىبەر خۇددى
كاۋاپچىلىققا يارالغاندەك ، زىل ئاۋازى بىلەن ۋارقىراپ ، كەچلىك
بازاردار خېرىدار چىللاۋاتقان كاۋاپچى ، زاسۇيېپەز ، لەگمۇگچىلار-
نىڭ سەرداری بولۇپ قالدى :

— ئالامەت ، ئاغىنىلەر ، ئالامەت ! ئوتنىڭ ئۈچىنى يېگەن ،
سۇنىڭ سۈزۈكىنى ئىچكەن ، خوتەننىڭ تاشتۇزىنى يالىغان پاقلان-
نىڭ دەيمە ! يىرنى يېسەڭ ئارماندا ، ئىككىنى يېسەڭ دەرماندا ،
ئوننى يېسەڭ ئۈچۈپ كېتىپ ئوڭداڭغا ...

بۇ ئەسنادا مەھەللە ئىش باشقۇرۇش ئورنىنىڭ باشلىقى ئامە-
نەم ۋە بازار باشقۇرۇشنىڭ بىرنەچچە خادىم - باشلىقلىرى كېلىپ
مېھرىبانىنى مۇبارەكلىدى ، شۇنداقلا كىچىككىنە تۇرۇپ ، يۇقىرىغا

يۆلىنىۋالماي ، ئۆز تۇرمۇشىنى ئۆزى قامداش ئۈچۈن كۆرسەتكەن تىرىشچانلىقىنى چوقۇم قوللايدىغانلىقىنى بىلدۈرۈشتى . دەسلەپتە ئورۇن ، خېرىدار ، مەنمەنلىك تالىشىپ زوتالىق قىلغانلارنىڭ چالا-مىسى سۇغا چىلىشىپ ، ئۇنلىرى ئىچىگە چۈشۈپ كەتتى ...

شۇ كۈنى ئۇلار بارلىق ماتېرىيال پۇلىنى چىقىرىۋېتىپ 106 يۈەن پايدا ئېلىشتى . گەرچە ئەكسەرىنىڭ بىر بازارلىقىنى 30 يۈەن-دىن سۆزلەشكەن بولسىمۇ ، مېھرىبان ئۇنىڭغا 36 يۈەن بېرىۋىدى ، ئۇ خجىل بولغىنىدىن بىر هازاغىچە پۇلىنى ئالالماي كەتتى .

— بۇندىن كېيىن ، — دېدى مېھرىبان پۇلىنى ئۇنىڭ قولىغا تۇنقۇزۇپ ، — هەر كۈنلۈكى كىرگەن پايدىغا قاراپ ئىش هەققىنى ئۆستۈرۈپ بېرىمەن .

— بولدى قىلىڭ ، هەدە ، — ئەكسەرىنىڭ خۇشلۇقتىن كۆزلە-رى يۇمۇلۇپ كەتكەندى ، — بىر بازارلىقىمنى 30 يۈەندىن بەرسە-ڭىزمۇ ، ئايلىقىم 900 يۈەنگە توختايدىكەن ئەمەسمۇ .

مېھرىبان بۇگۈن كېچە خاتىرجەم ئۇخلىيالىدى ، ئۇ تۇنجى قېتىم ئۆز كۈچىگە تايىنىپ 70 يۈەن پۇل تاپقانىدى . ئەلۋەتتە ، بۇ دەسلەپكى قەدەم ئۇنىڭدا تۇغمەس بىر ئىشەنچنى تۇرغۇزدى . ئەگەر ئىنسان ئۆزىنى ئەمەس ، كۈچىنى ، ئەقلىنى خار قىلالىسا ، ئامەت هەرقاچان ئۇنىڭغا چىراي ئاچىدۇ . مېھرىبان ئەمدى بىرەر كىمگە : «بىر يېتىم بالام بار ، ماڭا ساخاۋەت قولۇڭلارنى سوزساڭ-لار . مەندىن يانمىسا ، خۇدايىمدىن يانار » دەپ ، ئۆزىنى خورلايدە-غان ، باشقىلارغا يېلىنىپ يۈرۈنى سۆرۈن قىلىدىغان ئىشنى هەر-گىز قىلمايدۇ . كونىلاردا : «تىلىگەننىڭ هۆزۈرى تىلىگەن ۋاقتە-دىكى خورلۇققا يەتمەيدۇ» دېگەن گەپ بار ئەمەسمۇ .

دەرۋەقە ، مېھرىبان بۇگۈنكىدەك خۇشال بولۇپ باقمىغانىدى . كىم بىلىدۇ ، بەزىلەر ، ئارانلا 70 يۈەنغۇ ، تارتقان جاپاسىغا تۇش-لۇق مەنپەئەت بولمىسا ، دېيىشى مۇمكىن . راست ، ئۇ گۆش توپ سېتىش بازارلىرىغا باردى ، نەچچە قاسساپ ، نەچچە دۇكاندارلارغا چىرايلىق گەپ قىلىپ ، ئېلىشقا تېگىشلىك نەرسىنى ئالدى . ئۇنى

كۆتۈرۈپ ئەكىلىپ ، توغراپ ، خۇرۇچلىرىنى تەڭشەپ تەييارلىدى ، كۆمۈر چېقىپ كاۋاپدانغا ئوت سالدى . كەچلىك بازاردا ئوتتۇرا كېچىگىچە ۋاراقسىراپ ، خېرىدار چاقىرىشتى ، ئۇلارغا چاي تۇتۇپ خىزمەتمىدە بولۇشتى ... شۇنداق ، بۇ 70 يۇەن ئاشۇنداق كۆرمەك ئۆتكەل ، دەرۋازىلاردىن ئۆتۈپ ، ھاسىراپ ـ ھۆمۈدەپ ، پېشانىلەر-دىن ئاچچىق تەر قۇيۇلغاندىلا كەلگەن 70 يۇەن ! شۇڭا ئۇ ئانىمەك سۈتىدىن ھالال ھەم شۇنچە تاتلىق ، شۇنچە بەرىكەتلىك ! چۈنكى پاكىز ئەجىر تەرىدە نەملەنگەن بىر سىقىم توپا ھارامىلىق سۈيىدە يۇغۇرۇلغان تاغدىن ئېغىر ھەم قىممەتلىكتۇر...

مېھرىبان يۈرىكىدىن ئېتىلىپ چىققان قەلب سادالىرى تەسىر-لىدە ھاياجانلىق ياشلىرىنى تۆكۈۋاتقان مۇشۇ كېچىدە ئاباباكرىمۇ ئۇخلىمىغاندى . ئۇنىڭمۇ جىيەكلىرى قورۇقلار بېسىپ كەتكەن كۆزلىرىدىن يوغان ـ يوغان ياش تامچىلىرى سىرغىپ چۈشۈۋاتاتـتى . توۋا ، ئۇ نېمىشقا يىغلايدىغاندۇ ؟ قىزى مېھرىبانىنى ، نەۋرىسى قەيسەرنى سېغىنىپ ئاھ ـ ناله قىلىۋاتامدۇ يا ؟ ھېچنېمە دېگىلى بولمايدۇ . خام سۈت ئەمگەن ئىنسان ئەمەسمۇ ! بەلكىم بۇ چاغقىچە قىلغان ئەسكىلىكلىرىگە ئۆكۈنۈپ ، پۈشايمان زەردابلىرى ئىچىۋاتـقان بولۇشمۇ مۇمكىن . ئەلۋەتتە ، مېھرىبان ئۆزىنىڭ پۈشتىدىن تامغان جىگىرى ـ دە ! ئۇنىڭدەك قائىدە ـ يوسۇنلۇق ، شەرم ـ ھايالىق ، پەردىشەپلىك قىزدىن بۇ ئىقلىمدا يەنە قانچىسى باردۇ ؟ مانا بىر يىلدىن بېرى ئۇ خۇددى يەر يۈتۈپ كەتكەندەكلا يوقاپ كەتتى . ئاباباكرىنىڭ بارمىغان ـ كەزمىگەن يېرى قالمىدى ، ئىزدە ـ ئىزدە ئاخىر زېرىكتى . قىزىنى داۋاملىق ئىزدەۋېرەي دېسە ، ئۇنىڭ گېپىنى كىم باقىدۇ ؟ چېكىدىغىنىنى ئۇنتۇرلۇق ئەكىلىپ بېرىدىغان ئۇنىڭ بىر يەرگە سېلىپ قويغان خروئىن زاۋۇتى بارمۇ ؟ ! تېخى ئاباباكرىنىڭ خۇمارىنىڭ ئەسكىلىكىنى دېمەيلا قويۇڭ ! ئۇ قانچە ۋاقىت ، قانچە كۈن ئۆزىنى تاملارغا ئۇرۇپ ، يەرلەردە يۇمىلاپ ، ئۇنتۇر كەلگەن نەرسىلەرگە ئۈسۈپ ، قاش ـ قاپاقلىرىنى يېرىپ ، يۈزلىرىنى مورلاپ ، بىلەكلىرىنى

چىشلەپ ، غالجىر ئىتنىڭ ئۆزىلا بولغانلىقىنى ئۆزىمۇ بىلمەيدۇ . ئاخىر تېنىدە مىسقالچە ماغدۇر قالماي ، هوشىدىن كېتىپ يېتىپ قالىدۇ . ئۇ بىر سائەتتە هوشىغا كەلدىمۇ ياكى ئون سائەتتىمۇ ، هەرگىز ئاڭقىرالمايدۇ ، پەقەت يېقىلغاندا قاراڭغۇ ، هازىر يورۇق ئىكەنلىكىنى خىرە - شىرە ئەسكە ئالالايدۇ . هوشىغا كېلىپ ئەينەككە قاراپ سالغۇدەك بولسا : «ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ! » دېيىشتىن يانمايدۇ . چۈنكى ئۇ ، ئەينەكتىكى باشقا بىر كىشى ئوخشايدۇ ، دەپ ، ئۆزىنى ئۆزى تونۇيالمايدۇ . بۇ ئاۋاق ئەبگاھ : «هاياتىمدا بىرەر قېتىم بولسىمۇ مۇشۇنداق سەمرىپ باققان بولسامچۇ» دەپ هىجىيىدۇ تېخى ! دېمىسىمۇ ئۇنىڭ يۈزى نەلەرگىدۇر ئۇرۇلۇپ - سوقۇلۇپ ، خۇددى پۈژلىگەن دوژاسقىتەك پارقىراپ ، ئىششىپ كېتىتتى . ئەڭ يامىنى ، ئالچاڭلاپ ماڭالمايتتى . چۈنكى ، ئاباباكرى قاتتىق قىينىلىپ دوزاخ ئازابىنى تارتىۋاتقاندا ، چوڭ - كىچىك تەرىتىنىڭ قاچانلاردا يار كەتكەن ئازمىدەك كېتىپ قالغانلىقىنى تۈيمايتتى . مىلىشلاپ كەتكەن تامبالنى يوغان داسقا چىلاپ ئارقىغا قاراپ تۇرۇپ يۇياتتى . كونىلار ، ئۆزىنىڭ تېزىكى ئۆزىگە پۇرىماس ، دەيدىغان ، بىراق خروئىن چەككەن ئادەمنىڭ نىجاسىتى نورمال ئادەملەرنىڭكىگە ئوخشىمايدىغان بەتبۇي پۇرايدىغان چېغى ! ئەگەر قىزى مېهرىبان بولغان بولسا ، ئاشۇنداق چاغلاردا ئەسقاتمامتى ... ئاباباكرىنىڭ بىر ئىشقا زادىلا ئەقلى يەتمەيتتى : مېهرىبان بىر يىلدىن بېرى بالىسى بىلەن قانداق جان ئېتىۋاتقاندۇ ؟ يېمەك - ئىچمەك ، كىيىم - كېچەك ، ئۆي ئىجارىسى ، كىچىك بالىنىڭ هەرخىل چىقىملىرى ، تېخى دوختۇرخانىنىڭ دورا ، داۋالاش پۇللىرى ئۆرلەپ كەتتى ... «قەدىردان ئۆي چىقىملىرىغا 400 يۈەن تاشلاپ قويۇپ كەتتى» دېسە ، خروئىندا كولدۇرلاپ كەتكەن قاپاق كاللىسىنىڭ ئىشەنگىنىنى كۆرمەمدىغان ! ئۇ 400 يۈەن هەر كېچىسى قوشكېزەك تۇغىدىغان نەسىلىك پۇل ئەمەستۇ ؟ ئەمىسە مېهرىبان هېلىقى ...

خۇدايىم مۇشۇ ئايال خەقىنزە ئەجەب ئامەتلىك يارىتىپتىكەن .

راست ، ئۇلار دەسمايە سالمايلا پۇل تاپالايدۇ ، مەڭگۇ خورىماس بايلىق گۆھىرى بار . ئەسلىدە خروئىننى مۇشۇ قىز - چوكانلار چەكسە تۇز تامغۇدەك . خۇمارى تۇتقان ھامان پۇل ئۆزى بىلەن بىللە ... مۇشۇنداق زىل تەرەپلەرنى ئويلىغاندا ، ئادەمنىڭ خوتۇن كىشى بولۇۋالغۇسى كېلىدۇ .

ئاباباكرى مېھرىبانىنىڭ تۇرمۇش ئىشىنى تەھلىل قىلىپ ، ئۆزىچە پەلسەپىلىك پىكىرلەر قاينىمىغا چۆككەندەك بولدى ، ئۆزىنىڭ ئەر يارىلىپ قالغىنىغا سەل ئېچىنغاندەك بولۇپ : «خۇدايىم ئېزىپتۇ ... » دەپ ئويلىدى . ئەمما ، قىزىنىڭ ئۇنداق يوللارغا قەدەم ئېلىشىغا ھەرگىز ئىشەنگۈسى كەلمەيتتى . مېھرىبان كىچىكىدىن تارتىپ ئونىڭغا ئايان ، ئۇ ئۆلسىمۇ بۇنداق يولغا مېڭىشى مۇمكىن ئەمەس ، ئۇنداقتا ئۇ نەدىن كەلگەن كىرىم بىلەن بىر يىلدىن بېرى ياشاپ كېلىۋاتىدۇ ؟ ئېھتىمال قەدىردان ئۆزىنىڭ پات ئارىدا كېلەلمەيدىغانلىقىنى بىلىپ نۇرغۇن پۇل قويۇپ كەتكەن بولۇشى مۇمكىن . چۈنكى ، ئۇ مېھرىبانىنى جېنىدىن ئەزىز ياخشى كۆرىدۇ ... ئۇنداق بولمىسا ، مېھرىبان «دوستلۇق» ئاھالىلەر رايونىدا ئولتۇرغاندا ، ھەر كۈنلۈكى كۆكتات ، گۆش ، تاتلىق - تۇرۇم ، يەل - يېمىشلارنى نەدىكى پۇلغا ئالىدۇ ؟ ئەمىسە مېھرىبان ئۇ پۇللارنى نەدە ساقلىغاندۇ ؟ ھەرگىز ئۆيگە قويمايدۇ . بۇلۇڭ - پۇچقاقلارغا قويغان تەقدىردە ، چاشقان يەپ كېتىدۇ . تۇغرا ، ئۇ بانكىغا قويۇۋېتىپ ، ھەر ئايدا ئاز - ئازدىن ئېلىپ ئىشلەتكەن گەپ . ئەمىسە چەك نەدىدۇ ؟ مېھرىبان ئەقىللىق قىز ، ئۇ بالىسىنىڭ تەقدىرى ئۈچۈن بولسىمۇ چەكنى ھەرقانداق ئادەم ئالالمايدىغان ھەم ئويلاپ يېتەلمەيدىغان يەرگە يوشۇرۇشى ئېنىقلا !

ئاباباكرىنىڭ كۆڭلىگە بىر گۇمان سايە سېلىشى ، ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ كەتتى . دېرىزىدىن چۈشكەن بىر دەستە ئاي نۇرىدا ئۇنىڭ ئورۇقلاپ قىلتىرىقتەك بولۇپ قالغان سەت سىياقى ئۆي ئوتتۇرىسىدا چوقچايدى . ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا قىزى مېھرىبانىنىڭ ئىچ كىيىملىرىدىن كالتە ئىشتىنى بىلەن باغىرىدىقى ئايان بولغاندا-

دى . هەي ئىسىت ! بۇ ئالتۇن ئەقىل ئىمە ئۈچۈن شۇ چاغلاردا كەلمىگەن بولغىيدى ! ئۇنى ئۇيقۇ دورىسى ئارقىلىق ، ئەگەر تۇيۇپ قالسا بىرەر نەرسىدە ئۇرۇپ ھوشسىزلاندۇرۇپ ، ئالدى بىلەن كالتە ئىشتىنىنى ، ئاندىن باغرىدىقىنى سالدۇرۇپ كۆرۈش كېرەك ئىدى . ئېنىقكى ، ئۇلارغا تىكىلگەن كىچىك يانچۇقلاردا نۇرغۇن پۇللۇق بىرقانچە چەك بولۇشى مۇمكىن . كىم بىلىدۇ ، قەدىردان تويدا ئېلىپ بەرگەن ئالتۇن بۇيۇملارمۇ ئاشۇ يانچۇقلارنىڭ بىرىدە- مۇ ؟ ! ھۇ ھىيلىگەر قانجۇق ، مېنى ئېتىكىگە سېلىپ ياڭاقتەك ئويىنىتىپسەن - دە ! خەپ ، مەن سېنى تاپماي قويمايمەن ...

ئەي جانابي ئاللا ، ئاتابەكرىمۇ سېنىڭ مۆمىن بەندىلىرىڭ تىزىملىكىدە بارمۇ ؟ ! ئۇنى سەن ئىككى مۇسۇلماننىڭ پۈشتىدىن يارالتقانمۇ ؟ قانداق بولۇپ ئېزىپ - تېزىپ يارىتىپ قويغانسەن ؟ «يارىتىشنى مەن يارالتتىم» دەپلا ، «يارىلىش ئۆزۈڭدىن» دېگەن گەپنى دېمىسەڭچۇ ! مانا ، «يارىلىش» دېگەن مۇنداق بولىدۇ دەپ ، بەندىلىرىڭ يۈگەنسىز ئاساۋۇ ئات ، چۈلۈكسىز بۇقا ، زەنجىرسىز ئىتىنىڭ ئۆزىلا بولدىغۇ ! ماۋۇ ئاتابەكرى دېگەن نائەھلىنىڭ ئوي- خىيالى ، پىلان ، غەرەزلىرىنى ئاڭلىغانسەن ؟ ! ئەيمەنمەي ، ھايا قىلماي ، قىزىنىڭ كىيىملىرىنى سالدۇرۇپ كۆرمەكچى بو- لۇۋاتىدۇ ... توۋا ، بۇ لەنىتى بىر يىللىرى ئاق كۆڭۈل ، كۆيۈم- چان ، سەمىمي بىر ئاتا ئەمەسمىدى ! ئەمدىلىكتە بىر ئىمانسىز مەخلۇققا ئايلاندىغۇ !ئۇنى مۇشۇنداق ئىپلاسلىق ئەۋرەزلىرىگە پا- تۇرغان زادى نېمە ؟ !

ئاتابەكرى ئاستا ئۆزىنى قويۇپ بېرىپ ، ساتىراشنىڭ كاپلىغۇ- چىدەك پارقىراپ كەتكەن ياستۇقىغا بېشىنى قويدى . ئۇنىڭ كۆزىگە يەنىلا كىچىك كالتە ئىشتانغا ، باغىرداقىغا يوشۇرۇنغان 10 ، 20 ، 50 ، ھەتتا 100 مىڭ يۈەنلىك چەكلەر كۆرۈنمەكتە ئىدى ... ھېچنېمە دېگىلى بولمايدۇ ، قەدىردان داۋاملىق پۇل ئەۋەتىپ تۇرۇ- ۋاتقان بولسا كېرەك ، بولمىسا مېھرىبان يالغۇزلۇق تارتىپ قې- لىپ ، ئەرگە تەگكەن بولاتتى .

ئاباباكرىنىڭ ئېسىگە «دوستلۇق»تىكى 320 مىڭ يۈەنلىك بىنا ئۆي كېلىشى ، كەيپى بىردىنلا ئۆرلەپ ، قىزى مېھرىبانىنى غايىبانىسىگە تىللىۋەتتى :

— ھۆ زۇۋانىغا پوق يەيدىغان ، ئەقىلسىز قانجۇق ! بەربىر ئۇ ئۆيگە بارالمايدىغان بولۇپ قالدىڭ ، شۇنداق بولغاندىن كېيىن مېنىڭ مەسلىھەتىمگە قۇلاق سالغان بولساڭ ، 320 مىڭ يۈەن پۇل پوكىنىڭنى تېشىپ چىقارمىدى ؟ ! ھازىرقىدەك خەقلەرنىڭ بوسۇغىلىرىدا لالما ئىتتەك سوكۇلداپ يۈرمەيتتىڭ ، مەنمۇ كوچىدىكى چاشقاندەك «ئۇر - ئۇر»غا قالمايتتىم ...

دەرۋەقە ، ئاباباكرى بۈگۈن راستىنلا كوچىدىكى چاشقانىنىڭ ھالىغا چۈشۈپ قالدى . ئۇ غەربىي شىمال يولى ئاسما كۆۋرۈك ئاستىدا خېرىدارلىرىغا «مال» بېرىۋاتقىنىدا ، خۇددى يەردىن ئۇنۇ-گەندەكلا ئۇچ ساقچى پەيدا بولۇپ قالدى .كۆۋرۈك ئاستىدىكى ئال-غۇچىلار ھەم ساتقۇچىلار شۇنداق قاچتىكى ، ھەتتا سايىسىگىمۇ يېتىشەلمەي قالدى . شۇ ئەسنادا «گۇم - گۇم» قىلغان تاپانچا ئاۋازىدىن ئىشتانىغا چىقىرىۋەتكىلى تاسلا قالغان ئاباباكرى سېمونت ئېرىق ئىچىگە دۇملا ياتتى - دە ، تاقىر بېشىنى سىلاپ باقتى . ئۇنىڭ ئالقىنىغا ھۆل بىر نەرسە ئۇرۇنۇۋىدى : «ۋاي ئانامەي ، مەن ئۆلگەن چېغىم بار» دەپ يىغلاپ سالدى ، لېكىن ئالقىنىدىكى قان ئەمەس ، تەر ئىكەنلىكىنى كۆرگەندە : «ئۇھ ، خۇداغا مىڭ قەتلە شۇكۇر ...» دېدى - دە ، ئورنىدىن تۇرۇپ يەنە تىكىۋەتتى . ئۇ يۇگۇرۇش ، دۇم يېتىش ، يىقىلىش جەريانلىرىدا ئالقىنىدىكى بىر گىرامدىن خالتىلىرىدىن بىرى نەگىدۇر چۈشۈپ قال-غانىدى .

— ئاھ خۇدا ، ئاھ خۇدا ، نەگىمۇ چۈشۈپ قالغاندۇ ؟ — ئاباباكرى ئۆزىنى كاچاتلاپ كەتتى ، — مانا 350 يۈەن توزغاقتەك توزۇپ كەتتى ، بىر قېتىملىق خۇمار بېسىش ئەگىگۈشتەرىم يوقال-دى ، ئۇ قانداق نائەھلىگە ئۇچرىغاندۇ ؟

ھەي ئاباباكرى ! نېمانچىۋالا ئەزۋەيلەيدىغانسەن ؟ ساڭا ئەگ-

گۇشتەر تۆيۇلغان ئۇ نەرسە باشقىلار ئۈچۈن يىلان - چايانىدىن باشقا نەرسە ئەمەس ! سەن ئۇلارنىڭ بويى بىلەن تەڭ ئالتۇننى قوشۇپ بەرسەڭمۇ ھەرگىز ئالمايدۇ . سەن خۇددى نەچچە يۈز يىللىق چاشقانىنىڭ تاپىنى تېپىۋالغان ھۇۋقۇش ئاسماندا پەرۋاز قىلىۋاتقان سۈمۈرغقا : «ھەي ، مەن بۇنى بۇرۇن تېپىۋالدىم ، بۇ دېگەن مېنىڭ ! » دەپ قىزغىنىۋاتقاندەك ئەخمىقانىلىك قىلىۋاتىسەن ...

ئاق كۆڭۈل ئوقۇرمەنلىرىم ! ئاباباكرىنىڭ نېمە ئۈچۈن يىغلىغانلىقىنى ئەمدى بىلگەنسىلەر ؟ بىز تېخى : «مېھرىبان بىلەن نەۋرىسىنى سېغىنىپ يىغلىغاندۇ » ، «ئەسكىلىكلىرىگە ئۆكۈنۈپ ياش تۆككەندۇ » ، «ئۇمۇ خام سۈت ئەمگەن ئىنسان » دەپ ياخشى تەرەپكە جورۇپتۇق ، لېكىن ئۇ ئاشۇ يىتۈپ كەتكەن بىر خالتا ئىجىسقا يىغلاپتىكەن ئەمەسمۇ...

ئاباباكرى ئەتىسىدىن باشلاپ قىزى مېھرىبانىنى ئىزدەشنى باشلىۋەتتى . ئۇ «قىزىلتاغ » ، « دوستلۇق » ، «پويىز ئىستانىسى » ، «يامالىق تېغى » قاتارلىق رايون ، مەھەللىلەرنى ئون نەچچە كۈن قاتراپ ، ئىز - دېرىكىنى ئالالمىدى ، كېيىن «داجەيگۇ » ، «لومەنچىڭ » ، «نۇرباغ » ، «يىقىلغانتاش » رايونلىرىدىكى ئاھالىلەر رايونلىرىغا بىر ھەپتىدىن ئوشۇق قاتناپ قۇرۇق قول قايتقىنىنى ئاز دەپ ، ئاسقاقلاپ ، ئارانلا كېلىۋالدى . ئۇ قىزىنى سۇرۇشتە قىلىش ئۈچۈن بىر ھويلىغا ئۈسۈپلا كىرگەنىدى ، قاياقتىندۇر ئېتىلىپ كەلگەن بىر ئالا ئىت ئۇنى سۇر - توقاي قىلىپ قوغلاپ كەتتى . ئاباباكرى شۇنداق سەت چىرقىراپ قاچتىكى ، دەرۋازا بوسۇغىسىدىن تالاغا ئۆزىنى تاشلىشى ، ھېلىقى ئالا ئىت ئۇنىڭ پاچىقىغا ئىز سالدى ... ئۇنىڭ پاچىقى ئىششىپ ، ھەپتىگىچە تالاغا چىقالمىدى ، لېكىن يەيدىغان نېتى ، چېكىدىغان نەرسىسى ئاخىرلىشىپ قېلىپ ، ئۆزىنىڭ كونا خوجايىنى ئىسخارنى تېپىپ ، ئۇنىڭدىن سېتىپ بېرىش ئۈچۈن «مال » ئالدى . ئۇ ئون نەچچە كۈن بازارغا چىقىپ يېگۈدەك نان ، چەككۈدەك ئاق تاماكىغا ئىگە بولغاندىن كېيىن يەنە ئويلىنىپ قالدى . ئاباباكرى قاچانغىچە «مال

ساتىمەن» دەپ دەككە ـ دۈككىدە ياشايدۇ؟ ئەگەر مېھرىبانىنى تاپالىسا ، ئۇنىڭدىن چوقۇم پۇل ئۇندۇرۇۋېلىشقا كۆزى يېتەتتى ، كۆڭلىمۇ : «دەرھال ئاتلان !» دېگەندەك بېشارەت بېرەتتى . شۇڭا ، بىر كۈنى ئۇ قىزى بىلەن نەۋرىسىنى ئىزدەپ يەنە پىرقىراپ چىقىپ كەتتى . ئاتابەكرى بۇ قېتىم قەتئىي نىيەتكە كەلگەندەك قىلاتتى . ئۇ «ئۇچتاش» ، «ئات بەيگىسى مەيدانى» ، «جەنۇبىي باغچە» ، «ئۈن زاۋۇتى» ، «سەنپەنگۇ» قاتارلىق رايون ، مەھەللىلەرنى 15 كۈن ئارىلاپ ئىزدىدى ، لېكىن مېھرىبانىنىڭ يەنىلا خەۋىرىنى ئالالمىدى .

زەھەردەك قىش ـ زىمىستانلار ئۇزاپ ، يەنە مارت ئايلىرى ئاخىرلىشىپ قالدى . لېكىن ، ئاتابەكرى مېھرىبانىنىڭ ھېچ يەردىن دېرەكسىنى ئالالمىدى . ئۇ بۈگۈنمۇ قىزىنى تاپالماي ، كەچلىك ئاپتوبۇس بىلەن «يېكەنكۆل» دىكى كۆرۈمسىز غەمخانىسىغا قايتتى . ئۇ ھەرقاچان ئۆيىگە قايتقاندا بالدۇرراق يولغا چىقاتتى . كوچا ئاپتوبۇسى توختاپ قالدىمۇ ، پىيادە مېڭىشقا توغرا كېلەتتى . چۈنكى ، ئۇنىڭ ئۆيىگە «يېكەنكۆل» نىڭ ئاخىرقى بېكىتىدىن يەنە يېرىم سائەت پىيادە مېڭىشقا توغرا كېلەتتى .

ئۇرۈمچىنىڭ مارت ئايلىرى يەنىلا قىشقا تەۋە ئىدى . ئاپتوبۇسنىڭ ئەڭ ئاخىرقى ئورۇندۇقىدا چاپىنىنىڭ يېڭىگە قوللىرىنى كەپلەپ تىقىپ ئولتۇرغان ئاتابەكرى سۈس تىترەۋاتاتتى . تۆيۇقسىزلا بىر كىم ئۇنىڭ مۈرىسىگە قولىنى قويۇپ ، يېنىدا زوڭكىدا ئولتۇردى . ئاتابەكرى ئۇنى تونۇيالمىدى ، لېكىن چىرايى تونۇشتەكلا قىلاتتى . بىراق ، زادىلا ئېسىگە ئالالمىدى .

— ئاۋاكرىكا ، مېنى راستتىنلا تونۇمىدىڭ ـ ھە؟ — دېدى قارىمۇتۇق يىگىت ، — مەن ئىككى ـ ئۈچ يىلنىڭ ئالدىدا «دوستلۇق»نىڭ كەچلىك بازىرىدا زاسۇيېپەزلىك قىلغان نۇرى بولىمەن .

— ۋاي ـ ۋۇي ، بولدى ، بولدى ، نۇرى تېكە بولىمەن دېگىنە .

— ھە ، مانا ئاخىر ئېسىڭگە ئالدىڭ ، — نۇرى تېكە سەل ئىچىۋالغاندى ، — ھازىرمۇ قىزىڭ بىلەن كاۋاپچىلىق قىلىۋاتامسەن؟

— نەدىكىنى ، بىر يېرىم يىل بولدى ، قىزىمنى ئىزدەپ يۈرىمەن .

— نېمىشقا ئەمدى ؟ سەن قىزىڭنى كىچىك تۇرۇپلا ئەرگە بېرىۋەتكەنتىڭغۇ ؟

— ئېرى ئىچكىرىگە قېچىپ كىرىپ كەتكەندىن كېيىن مەن بىلەن تۇرۇۋاتاتتى ، — ئاباباكرى بىرەر يىپ ئۇچىغا ئىگە بولۇش ئۈچۈن ، قىزىنىڭ ئىشىنى ئۈچرىغانلىكى ئۈچۈن ، ئادەملەرگە دەۋېرەتتى ، — بىر كۈنى سەل جۈدۈنۈم ئۆرلەپ قاتتىقراق گەپ قىلىۋېتىپتىمەن ، شۇ يامانلاپ چىقىپ كەتكەنچە بالىسى بىلەن يوق ...

— ئېرى يوق خىجالەتچىلىكتە يۈرگەن قىزنى يېنىڭ ـ ئىچىڭىزگە دەپ مىننەت قىلغانسەن ، بولمىسا چىقىپ كېتەمدۇ .

— ھېلىمۇ ئىككى يىلدىن بېرى بالىسى بىلەن ئىككىسىنى مەن بېقىۋاتسام ...

— ئۇ دېگەن قىز بالا ، ئاجىز ، ئەمىسە باقمىساڭ بولامتى ؟

— باقمايمەن دېمىدىمغۇ ...

— ئاۋاكرىكا ، مەن قىزىڭنى بىر قېتىملا كۆرگەن ، ئېسىمدە بار ، — دېدى نۇرى تېكە ، — يۈزلىرى دۈپدۈگىلەك ، ئاپپاق قىز ، لېكىن يەردىن ئۈستۈن قارىمايدىغان بەكمۇ نومۇسچان ، شۇنداققۇ ؟

— شۇ ، شۇ .

— ئاۋاكرىكا ، بىرەر ئايدەك بوپقالدىغۇ دەيمەن ، ئەيتاۋۇر شۇنداقراق بىر قىزنى ئۈچراتتىم ، لېكىن كېسىپ بىر نېمە دېيەلمەيمەن ...

— ھە قېنى دېگىنە ، نەدىرەك ئۈچراتتىڭ ؟

— لېكىن شۇمىكىن دەپ ئۇمىدلىنىپ قالما ، گۇمانىمنى دەپ باقاي ...

— دە ، دېگىن ، ئادەمنى رەللە قىلماي ...

«سېرىقئۆي» ئېچىۋېتىش رايونىنىڭ كەچلىك بازىرىدا تۇرى تېكىنىڭ بىر يۇرتلۇق شىرەم تۇغقىنى ئاشخانا ئاچقانىدى . بىر ئاينىڭ ئالدىدا ئۇ كۆرۈپ كېلىش ئۈچۈن «سېرىقئۆي» ئېچىۋېتىش

رايونىغا بېرىپ ، تۇغقىنىنى ھەم ئۇنىڭ ئاچقان ئاشخانىسىنى كۆ-رۈپ ، مېھمان بولۇپ كەچلەپ قايتتى . تۈيۈقسىزلا ئۇ زىلۋا ، ئاق يۇزلۇك ، ھەرقانداق چوڭ - كىچىك ئەرلەرنىڭ كۆزى چۈشكۈدەك بىر قىزنىڭ كاۋاپچىلىق قىلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قالدى . ئۇ قىزنى بىر يەردە كۆرگەندەك قىلدى - يۇ ، پەقەت ئېسىگە ئالالمىدى . بۇ قىزمۇ سىنچىلاپ قارىغانسېرى يۈزىنى بەرمەي ، بىردە يەرگە ، بىردە خېرىدارلارغا قارىغان بولۇۋالاتتى . نۇرى تېكە قىزنىڭ ئىس-مىنى سوراشقا تەمشەلدى - يۇ ، لېكىن تىلىنى تىيىدى . ئەگەر قىز بىردىنلا چېچىلىپ سەتلىۋەتسە ، خەقنىڭ ئالدىدا رەسۋا بولاي-تى . نۇرى تېكە بۇ چىرايلىق ھەم سۈمباتلىق قىزنىڭ ئىسمىنى بىلمەي ئارماندا قايتىپ كەتتى ...

— يۈزىنى بەرمىگەن بولسا چوقۇم شۇ ، — دېدى ئاباباكرى كەسكىن ھالدا ، — مېھرىبان ئادەتتە ئەرلەرگە تەكەللۇپ قارىمايدۇ .

— بىراق ، يېنىدا بىر بالا بار ، — نۇرى تېكە گېپىنى قىرىپ قويدى ، — ئۇنىڭ ئاۋازى بەكمۇ ساز نېمىكەن ، بازارنى بېشىغا كىيىپتۇ .

— بۇ قانجۇق ئەرگە تېگىۋالغان ئوخشىمامدۇ ؟

— قويېۋاي ، ئۇنداقتا موزاي يىگىت ، ئىنەك كېپىن بوپقالار .

— نېمە ، ئۇ بالا كىچىكما ؟

— ئۇ : «ھەدە ، ئانى ئېلىۋېتىڭە ، ھەدە ، بۇ پۇلنى ئېلىۋې-لىڭ» دەۋاتسا ، ئۇكىسىدەك بالا ئۇ .

— مۇنداق دېگىن ...

ئاباباكرىنىڭ كۆزى ئاقىرىپ كەتكەن ئايىغىنىڭ ئۇچىغا قادال-غىنىچە قېتىپلا قالدى . قارا ماۋۇ ئىشنى ، چىراغ تۇۋى قاراڭغۇ ، دەپ ، ئۇرۇمچىنىڭ بارمىغان - كەزمىگەن يېرى قالمىدى ، قولتۇ-قىدا تۇرغان «سېرىقئۆي» ئېچىۋېتىش رايونىغا بارمىغىنىنى قارا . توغرا ، ئۇ يەرلەر تاۋار بىنالار چۈشۈپ ئەمدىلا ئاۋات بولۇۋاتقان رايونلار بولغاچقا ، كۆزگە ئىلمىغان گەپ - دە ...

«سېرىقئۆي» ئېچىۋېتىش رايونىنى ئويلاپ كۆزىگە ئۇيقۇ كەل-مىگەن ئاباباكرى ئەتىسى سەھەر تۇرماقچى بولدى - يۇ ، بىراق تىجارەتچىلەرنىڭ كەچلىك بازارغا چىقىدىغانلىقىنى ئويلاپ ، سائەت 10 لارغىچە ياتتى . ئەمما ، ئاچ قورساق ئۇيقۇنىڭ مەززىسى بولام-دۇ؟ ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ يۈزىنى چالا - بۇلا يۇدى ، ئاندىن بىر چىنە سوغۇق سۇنى دېرىزە تەكچىسىگە قويدى - دە ، ئۆرە تۇرۇپلا ناشتا قىلماقچى بولدى ، لېكىن ئۆيدىن قاراسلىتىپ يېگۈدەك بىرەر پارچە قاتتىق نانمۇ تېپىلمىدى . ئاباباكرى يەڭ ، پەشلىرى قاسساپ-نىڭ پەشتامىسىدەك پارقىراپ كەتكەن بوغما چاپىنىنى كىيدى - دە ، قىڭغىر - قىيسىق ئاھاللەر كوچىلىرىدىن ئۆتۈپ ، سۇيى تارتىلىپ قۇرۇپ كەتكەن سازلىققا يېتىپ كەلدى . بۇ سازلىق ئىنتايىن چوڭ دائىرىنى ئىگىلىگەن بولۇپ ، باشتىن - ئاخىر ئەخلەت بىلەن قاپلانغانىدى . ئۇزۇن يىللاردىن بېرى تەرەپ - تەرەپتىن تۆكۈلۈۋاتقان ئەخلەت بۇ زور مەيداننى سېسىقچىلىققا تولدۇرۇپ ، دىماقلارنى ئېچىشتۇراتتى . ئاباباكرى ئەخلەتلىكنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ئەگرى - بۈگرى ئاياغ يولى بىلەن «يېكەنكۆل» باش بېكەتكە يېرىم سائەتتە يېتىپ كەلدى . ئۇ ھاسىراپ - ھۆمۈ-دەپ يۈگۈرۈپ كەلگىنىچە ، ئەمدىلا قوزغالغان ئاپتوبۇسقا چىقىۋال-دى .

ئاباباكرى يول يۆنىلىشى ئۆزگىرىدىغان بېكەتتە چۈشۈپ قې-لىپ ، «قىزىلتاغ» ئەتىگەنلىك بازارغا كەلدى . بۇ بازار تىجارەتچە-لىرى تاڭ سەھەردە پەيدا بولۇپ ، سائەت 10 لارغىچە تارقاپ بولاتتى . ئۇلار ئەتىگەنلىك ناشتا ئۈچۈن ئەڭ يېنىك ھەم ئەرزان تاماقلارنى قىلاتتى . ئەتىگەندە ئىشقا ئالدىراپ ماڭغان ئىشچى - خىزمەتچىلەر ، ھۈنەرۋەن - كاسىپلار ، ئوقۇغۇچى - ئوقۇتقۇچىلار بىر - ئىككىدىن پىلتە قۇيماق بىلەن شۇڭگۇرۇچ ياكى كۆكتات شورپىسى ۋە كۈدە مانتىسى يېيىشىپ ، ئىشلىرىغا ئالدىراپ مېڭە-شاتتى . تېخى بەزىلىرى بىر قاچا ئۈماچقا ھورىنىنى چىلاپ خولۇپ-لىتىپ ئېچكىلى تۇرسا ، كېتىپ بارغانلارنىڭمۇ ئاغزىغا سېرىق سۇ

يىغىلاتتى . ئاباباكرى ئەرزان تاماقنى كۆزلەپ كەلگەن بولسىمۇ ، لېكىن ئۇلار قازان ، گاز ئوچاق ، شىرە - ئورۇندۇقلىرىنى يىغىش-تۇرۇپ كېتىپ بولغاندى . شۇڭا ، ئۇ ئاددىيغىنا بىر ئاشخانىغا كىرىپ ، سۈيۇقئاش بۇيرۇتتى . ئۇنىڭ ئارقىسىدا بىر ئادەم دوڭغە-يىۋېلىپ بەكمۇ ئىشتىھا بىلەن خولۇپلىتىپ بىر نېمە ئىچىۋاتاتتى ، بەلكىم ئۇمۇ پۇلى ئاز بولغاچقا ، مەنپەر ياكى ئۇگرە ئىچىۋاتقان بولسا كېرەك ، پات - پات بۇرنىنى تارتىپ قويىاتتى . بىر چاغدا ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ ، كاسسىنىڭ قېشىغا كېلىپ پۇل تۆلىدى . ئۇنىڭ ئېگىز ، قامەتلىك گەۋدىسىنى ئارقىسىدىن كۆرگەن ئاباباكـ-رى ئىچىدە : «ئەجەبمۇ قاۋۇل يىگىتكىنا» دەپ پىچىرلىدى . ئاڭ-غىچە ھېلىقى يىگىت گەپ باشلاپ قالدى . ئۇنىڭ سۆزلىرى ئاباباكـ-رىنى دەھشەتلىك ئىزتىراپقا سېلىپ ، چىلىق - چىلىق تەرلىتىۋەتتى :

— ئۇستام ، سىزنىڭ ئاشخانىڭىزدا مېھرىبان ئىسىملىك 18 ياشلاردىكى بىر قىز ئىشلىگەنمۇ ؟

— قىزمۇ ياكى جۇۋانمۇ ؟

— ئىككى يېرىم ياشلاردا قەيسەر ئىسىملىك بىر ئوغلى بار ...

— ئېسىمدە يوق ، كېلىم - كېتىم كۆپ بولغاندىن كېيىن ئادەمنىڭ يادىدا قالمايدىكەن .

— ئۇستام ، ئەسلىرىدىن چىقىپ قاپتۇ ، — دېدى شىرەلەرنى سۈرتۈۋاتقان مۇلازىم بالا ، — بىر يىلنىڭ ئالدىدا ئاپپاق ، بۇدۇر چاچ ئوغۇل بالىنى كۆتۈرگەن زىلۋا بويلۇق بىر چوكان كەلگەن ، سىلى : «كەچۈرسىلە ، خانقىز ، بالىسى بار ئاياللارنى ئىشلىتىپ باققان ، لېكىن ئۇلار ئاچقان يەرگە بارمايدىكەن» دەپ ئۇنىمىغان .

— توغرا ، توغرا ، بالىسى مەيدەمدىكى قەلەمگە ئېسىلىپ ئېلىۋالغاندى ، خېرىدارلار : «بۇ بالا چوڭ بولسا ئالىم بولغۇدەك ، قەلەمگە ئېسىلىۋاتقىنىنى قاراڭلار» دېيىشىپ كەتمىدىمۇ .

ئاباباكرى قاچىسىنى ئېلىپلا بۇلۇڭدىكى بىر شىرەدە تەتۇر

قاراپ ، بېشىنى چۆكۈرۈپ ئولتۇرۇۋالدى . ئۇ قەدىرداننىڭ ئۈرۈمچىگە پەيدا بولغانلىقىنى كۆرۈپ دەھشەت قورقۇپ كەتتى . ئەگەر قەدىردان ئۇنى تونۇۋېلىپ : «قېنى مېنىڭ ئايالىم ، بالام ! ئۆيۈمنى قانداق ۋەيران قىلدىڭ ؟» دەپ كانىيىنى سىقسا ، ھېچنېمە دېگىلى بولمايدۇ ... ئاتابەكرى ھېلىقى كېچىدىكى نىقابلىق ئادەمنى ھەم ئۇنىڭ : «بۇندىن كېيىن مېھرىبانىنى يەنە پۇل تاپ دەپ زورلۇق - زومبۇلۇق قىلساڭ ، سېنى بوغۇزلاشتا ئالدى - ئارقامغا قاراپ ئولتۇرمايمەن ... » دېگەن گەپلىرىنى تېخى ئۇنتۇپ قالغىنى يوق .

— ھەرقايسىلىرى باشقىچە ئويلاپ قېلىشمىسىلا ، — دېدى قەدىردان ئاشخانىدىكىلەرگە قاراپ ، — قېيىنئاتام دېگەن مۇناپىق ھەر قېتىم خروئىن خۇمارى تۇتسىلا ، ئايالىمنى «پۇل تاپ» دەپ قىيناۋېرىپ ، ئۆيدىن چىقىپ كېتىپتۇ . ئوغلۇم ئىككى يېرىم ياشقا كىردى ، تېخى چىرايىنى كۆرۈپ باقمىدىم . بايا : «ئاق يۇزلۇك ، بۇدۇر چاچ ، ئۇماق بالا» دېۋىدىڭلار ، يىغلىۋەتكىلى تاسلا قالدىم ...

— كۆڭلىڭىزنى يېرىم قىلماڭ ، — دېدى ئاشخانا خوجايىنى ، — خۇدا نېسىپ قىلسا ، ياخشى كۈنلەرنىڭ بىرىدە خوتۇن - بالىلىرىڭىز بىلەن جەم بولىسىز ...

— رەھمەت ، ئېيتقانلىرى كەلسۇن ...

قەدىردان ئاشخانىدىن چىقىپ كەتكەن ھامان ، ئاتابەكرى بېشىنى كۆتۈردى ، ئەمما ئاشخانىدىكى خېرىدارلار ، مۇلازىملار ھەم خوجايىنلار خروئىن چېكىدىغان قېيىنئاتىنى قارغاپ تىللىماقتا ئىدى .

— خروئىن چەككەن ئادەمدە ۋىجدان ، غۇرۇر بولمايدۇ ، دېگىنى راستكەن ، قاراڭلار ، قىزىنى پۇل تاپ ، دەپ مەجبۇرلىغىنى ، — دېدى خېرىدارلاردىن بىرى .

— خروئىن چەككەن ئادەم ، — ئاشخانا خوجايىنىمۇ غەزەپلەنگەندى ، — ھېلىغۇ قىزىكەن ، خۇمارى تۇتۇپ كەتسە ، ئۆز قولى

بىلەن خوتۇنىنى سولاپ بېرىدۇ ...

— بىزنىڭ مەھەللىدە توي قىلغىلى تېخى ئىككى ئاي بولىدۇ. غان بىر ئاداش ، — دېدى مۇلازىم بالا ، — ياش خوتۇنىنى بىر چېكىم خروئىن ئۈچۈن سولاپ بېرىپ ، ئايالى ئەتىسىلا ئاجرىشىپ كەتمەمدۇ...

تاياقتەك تاراسلاپ چۈشۈۋاتقان تىل ـ ھاقارەتتىن بېشىنى كۆتۈرەلمەي قالغان ئاباباكرى پۈلنى تۆلەپ ئاستىلا چىقىپ كەتتى . ئۇ كوچىغا چىقىپلا ئەتراپىغا سىنچىلاپ قارىدى . ئەگەر بىرەر يەردە قەدىردان ماراپ تۇرغان بولسا ، قەيەرگە ھەم قانداق قېچىشنى كۆڭلىگە پۈكتى . ئاباباكرى شۇ كۈنى چۈشكىچە شەھەرنى ئارىلاپ ، چۈشتىن كېيىن كوچا ئاپتوبۇسى بىلەن «سېرىقئۆي» ئېچىۋېتىش رايونىغا يۈرۈپ كەتتى .

ئاباباكرى ئاپتوبۇستىن چۈشۈپ ، ئەتراپقا چەكچىيىپ ھاڭۇ-قىپلا قالدى . ئەسلىدە «سېرىقئۆي» رايونى ئەتراپى شۇڭاق ، قوڭ-غۇراقتىكەن ، پاكار ياۋا قومۇش قاپلاپ كەتكەن شورلۇق بىر يەر ئىدى . بىر ـ بىرىگە يۆلەپ ، نەقتاپ سېلىنىپ كەتكەن يەرلىك ئۆيلەر ، يوللارغا پۈسكايىتىپ چىقىرىپ قورۇ ، ئاشخانا ، ئامبار قىلىۋالغان قورۇق تاملار ، خۇددى تازىنىڭ بېشىدىكى شالاڭ چاچ-لاردەك نىمجان مايسىلار ئۇنۇپ كەتكەن ئېگىز ـ پەس ئۆگزىلەر ھەم ئۇنىڭغا دۆۋىلىنىپ كەتكەن ئەسكى ـ تۈسكىلەر بۇ شورلۇق رايونىنى گويا يەر تەۋرەشتىن كېيىنكى خارابلىككە ئوخشىتىپ قويغانىدى . مانا ئەمدىلىكتە كۆپكۆك ئاسمانغا بوي تارتقان گىل تاغدەك رەتمۇرەت سېلىنىپ كەتكەن رەڭدار بىنالار ، ئۇنىڭ كەڭ ، ئازادە سەيناسىدىكى تەتۇرسۆگەت كۆچەتلىرى ، قارلىرى ئېرىپ ئېچىلىپ قالغان چىملىقلار ، بالىلار ، قېرىلار بەدەن چېنىقتۇرىدە-غان خىلمۇخىل تەنتەربىيە ئەسلىھەلىرى ، ھويلىدىكى ئۆمۈچۈك توربەدەك گىرەلىشىپ كەتكەن چاقچۇق يوللار ، يول ئورۇندۇقلىرى ھەم دەرەخلەر تېگىدىكى شادا ئورۇندۇقلار ، چىملىقلار ئوتتۇرىلە-رىغا ئورنىتىلغان بۇغا ـ مارال ، مۇشۇكئېيىق ، پىل ھەم ئاتلار-

نىڭ ھەيكەللىرى بەجايىكى قەدىمكى زامان شاھلىرىنىڭ چارۋاغلىرىنى ئەسكە سالاتتى. شۇنداقتىمۇ، بۇ ئېچىۋېتىش رايونىنىڭ ئىككى يان تەرىپى ھەم ئارقىسىدا كىشىنىڭ كۆڭلىنى خىرە قىلىپ، ھېلىقى رەتسىز، ئىگىز - پەس، بىر - بىرىگە قىستىلىپ كەتكەن ئاھالىلەر مەھەللىلىرىنىڭ قالدۇقلىرى ھېلىمەم بار ئىدى. بۇ يارقىن سېلىشتۇرما خۇددى شاھى تونغا پۈركەنگەن بىر شاھزادىدىن جۇلدۇر كېپەنلىك بىر مەينەت دۇئانە سەدىقە تىلەۋاتقاندەك مەنزىرىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرەتتى. بۇ ئېچىۋېتىش رايونىنىڭ بازىرى بولسا تاۋار بىنالار ئالدىدىكى ئۇزۇن كەتكەن بىر كوچا بولۇپ، بۇ كوچىنىڭ ئىككى تەرىپىدە ئاشخانا، ناۋايخانا، ماگىزىن، پوچتىخانا، داۋالاش پونكىتلىرى، بانكا، باجخانا دېگەندەك دۇكان ھەم ئىدارىلەر جايلاشقانىدى. تېخى ئۇششاق تىجارەتچىلەر ئۇچۇن مەخسۇس ياسالغان كەچلىك بازارغا نۇمۇر سېلىنغان تۆمۇر ساندۇقلار، بوتكىلار رەتسىز تىزىلىپ تۇراتتى... ئاغزى ئوچۇقلا قالغان ئاببابەكرى ئۇزۇن كەتكەن چوڭ كوچا ھەم ئۇنىڭ خالتا كوچىلىرىغا كىردى. قىسقىسى، بۇ يەرنى «سېرىقئۆي» ئېچىۋېتىش رايونى ئەمەس، يېڭىدىن بەرپا بولغان «سېرىقئۆي شەھەرچىسى» دېسىمۇ بولغۇدەك. پاھ - پاھ، بۇ نېمىدېگەن تەرەققىيات! ئىسلاھات دېگەن زەپمۇ يامان نېمىكىنا، ھاينى ھۇي، موزاينى ئۇي دەپ بولغۇچە كونا ئەسكىلىكلەرنى ئەرەختەن - پەرەخ-تەن قىلىپ، بىر كېچىدىلا كاتتا شەھەرلەرنى تىكلەپ قويىدىكەن.

گۇگۇم چۈشمەيلا، كەچلىك بازارغا كاۋاپچى، زاسۇيپەز، ئاش-لەڭپۇڭچىلار ھەم ھەرخىل تىجارەتچىلەر غالتەكلىرىنى ئىتتىرىپ-شىپ كىرىشكە باشلىدى. قورسىقى ئېچىپ كەتكەن ئاببابەكرى ئىسسىق ئاندىن بىرنى ئېلىپ قوينىغا سالدى - دە، بىر چىشلەم - بىر چىشلەمدىن ئۇزۇپ يېگەچ، كوچا ئورۇندۇقلىرىغا كۆز ئۇزمەي قارايتتى. ئۇ يۇمشاق ناننى ئاغزىغا كەپلەپ سېلىۋالغاچمۇ، چاينىيالماي ياكى يۇتالماي كۆزلىرى ئالىيىپ كەتكەندى. ۋاي خۇدايىم، ئۇ نېمىنى كۆردى! ئۇنىڭ كۆرگەنلىرى

راستمۇ ياكى شۇنداق كۆرۈنۈۋاتامدۇ؟ قىزى مېھرىبان بىلەن بىر ئوغۇل بالا رېزىنكە چاقلىق يېڭى ھارۋىنى ئىتتىرىشىپ ، كەچلىك بازارغا كىرىپ كېتىۋاتاتتى ... ئەنە ، ئاۋۇ شۇم مېھرىبانغا ھەجەپمۇ نېمىلەرنىدۇر دەۋاتىدۇ... ھارۋىغا بېسىلغان نەرسىلەر نېمانچە پەيزى - ھە؟ ! ئۇ شۇنچە ئۇزۇن يىللار كاۋاپچىلىق قىلىپ بۇنداق نەقىشلەنگەن كاۋاپدانىنى كۆرۈپ باقماپتىكەن . تېخى چاي دەملەيدىغان ، زىخلارنى ، خۇرۇچلارنى قويىدىغان يەرلىرىنىڭ ئەپلىكلىكىنى قارا ! ئاۋابەكرى كاۋاپچىلىق قىلغاندا خېرىدارلار ئۇزۇن ئورۇندۇقلاردا قىسىلىپ ئولتۇرۇپ ، يەيدىغانلىرى يەپ بولۇپ ، گارتىسىدە كېكىرىۋېتىپ كېتىۋېرەتتى . ئەمما ، بىر - بىرىگە قاتلاپ قويغانلىرى ئاپپاق سولياۋ شىرە ھەم ئورۇندۇقلارغۇ ... خەپ قانجۇق ، خەپ ... ئاتىسى ئاتالمىغان قوڭغۇزنى ، بالىسى ئېتىپتۇ توڭگۇزنى ، دەپ ، ئىچىمنى ئەجەبمۇ ئېچىشتۇردۇڭا...

ئاۋابەكرى نېنىنى ئۇزۇپ ئاغزىغا سالغاچ ، دۇمچەك دۇمبىسىنى لوكۇلدىتىپ ھارۋىنىڭ ئارقىسىدىن ماڭدى . مېھرىبان بىلەن ئەكبەر قىستاڭچىلىقتا توختىسا ، ئۇمۇ توختايتتى ، ماڭسا ، ئۇمۇ تەڭلا سوكۇلدايتتى . ئاۋابەكرىنىڭ شۇ تۇرقىدىكى ھالىتى خۇددى توپىدىن ئايرىلغان مارالنىڭ ئارقىسىغا چۈشكەن چىلبۆرىگە ئوخشايتتى .

مېھرىبان بىلەن ئەكبەر سېرىق سىر بىلەن سىزىلغان تىجارەت ئورنىغا كېلىپلا ، ھارۋىدىن تەرسە - كېرەكلىرىنى چۈشۈرۈپ جاي - جايىغا قويۇشتى . ئەكبەر كاۋاپداندىكى تۈتۈشپ تەييار بولغان قىپقىزىل چوغلارنى بىر يەرگە يىغىپ ، ئۇستىگە كۆمۈر سالدى ، ئاندىن چوڭ چۆگۈنگە بىر سىقىم قارا چاي سېلىپ ئوت ئۇستىگە قويدى . مېھرىبان ئاپپاق سولياۋ شىرەلەرنى سۇرتۇپ ، سىركايىلارنى يۇيۇپ تەييارلىماقتا ئىدى . ئاڭغىچە ئەكبەر قىپقىزىل قىزارغان چوغلارنى ئۇششاقلاپ كاۋاپدان شالاسىغا تەڭشەپ يېيىتتى .

— ھەدە ، — دېدى ئەكبەر چوڭ داستىكى تەييار ئۆتكۈزۈلگەن

زىخ كاۋاپتىن بىر سىقىم ئېلىپ ، — ئون نەچچە زىخنى بېسىپ ، مەزىلىك ھىدىنى بازارغا بىر تارقىتىۋېتەيمۇ ؟

— بوپتۇ ، شۇ ئارقىلىق خېرىدارلارنىڭ گېلىنى بىر غىدىقلاي دېدىڭ ـ دە ...

— ئالامەت ، ئاغىنە باللا ، ئوتتۇرىڭ ئۇچىنى يېگەن ، سۇنىڭ سۈزۈكىنى ئىچكەن ، خوتەننىڭ تاشتۇزىنى يالىغان پاقلانىڭ ... بامۇ دېسەڭ ، يوق دەيمەن ، تۈگەپ كەتسە قالمايدۇ...

— نۇرى تېخىكە دېگەندەك ، — غودۇڭشىدى ئابابەكرى ، — ئاۋازى سازكىنا بۇ شۇمنىڭ ...

كاۋاپدان ئەتراپىدىكى شىرە ـ ئورۇندۇقلارغا بىر دەمدىلا خېرىدارلار يىغىلىشقا باشلىدى . ئەكبەر ئىككى مېتىر ئۇزۇنلۇقتىكى كاۋاپدانغا گۆش ، جىگەر ، ئۇچەي كاۋاپلىرىنى قويۇپ ، ئۆرۈپ ـ چۆرۈپ ، خۇرۇچلىرىنى تەڭشەپ ، ئۇستىگە نان بېسىپ ئۇلگۈرمەكتە ئىدى . ئۇ بىر ياقتىن ۋارقىرىسا ، بىر ياقتىن : «مانا ماۋۇ ئون زىخ گۆش كاۋىپى» ، «بۇ سىزنىڭ جىگەر كاۋىپىڭىز» دەپ نان ئارىسىغا ، تەخسىلەرگە ئېلىنغان كاۋاپلارنى ئىككى قوللاپ سۇناتتى . مېھرىبان خېرىدارلارغا كاۋاپ توشۇپ ، چاي قۇيۇپ يۈگۈرۈپ يۈرەتتى ۋە بىكارلانغان تەخسە ـ چىنىلەرنى غۇچۇرلىتىپ يۇيۇپ دەستىلەيتتى ، بىر چەتتىن خېرىدارلارنىڭ پۇلىنى يىغىپ ، خالىتىنىڭ چوڭ يانچۇقىغا سالاتتى . ئۇ ھەر قېتىم خېرىدارلاردىن پۇل ئالغاندا ، سانىغاندا ، يانچۇقىغا سالغاندا ، ئابابەكرى «غورتتە-دە» يۇتۇناتتى ، كۆزلىرى چاشقانىنىڭ ھىدىنى ئالغان مۇشۇكنىڭ كۆزلىرىدەك يالتىراپ كېتەتتى ...

ئابابەكرى «بارايمۇ ـ بارمايمۇ» دەپ ئىككىلىنىپ قالدى . چۈنكى ، ئۇنىڭ مېھرىبانىنىڭ ئولتۇرۇۋاتقان ئۆيىنى كۆرۈۋېلىش ئويى بار ئىدى . ھازىر بارغان تەقدىردە ، ئۇ ئىككىسىنى چۆچۈتۈپ قويۇپ ، بازاردىن ئوتتۇرا كېچىگىچە كەتمەي تۇرۇۋالسا قانداق قىلىدۇ ؟ ئۇنداق قىلىدىغان بولسا ، ئابابەكرىنىڭ ئۇنىڭغا ئامال ـ چارىسى يوقمىكەن ؟ ھىرلا ۋارقىراپ ئادەم توپلاپ : «قاراڭلار ، مانا

ماۋۇ ئاتىسىدىن تانغان بالا ... نامرات ، بىچارە ئاتىسىدىن نومۇس قىلىپ تاشلىۋەتكىلى بىر يېرىم يىل بولدى ... » دەپ يىغلاپ ، ئاھ ئۇرۇپ ، بىچارىلىك تونىنى بىرلا كىيسە ، مېھرىبان ھەممە خەقنىڭ لەنەت ـ نەپرىتىگە قالمامدۇ ... شۇ چاغدا : «ۋاي جېنىم دادا ، پوق يەپتىمەن ... » دەپ يالۋۇرمىغىنىنى مەن بىر كۆرەي ...

ئابابەكرى بىر بېسىپ ، ئىككى بېسىپ ، كاۋاپداننىڭ ئالدىغا كەلدى . ئۇ كاۋاپ پىشۇرۇۋاتقان ئەكبەرنىڭ كۆزىگە قادىلىپ تۇر- دى ، ئاندىن سورىمايلا كاۋاپداندا تەييار پىشىپ قالغان كاۋاپتىن تۆت زىخنى ئىككى قولىغا ئېلىۋالدى .

— ھەي ئاكا ، بۇ باشقىلارنىڭ كاۋىپى تۇرسا ، — دېدى ئەكبەر ئۇنىڭغا ئالىيىپ ، — سىلىگە ئايرىم بېسىپ بەرسەم بولمامدۇ .

— ياق ! مۇشۇنى يەيمەن ، — ئابابەكرى ئىككى زىخنى بىر يولىلا چىشلەپ سىيرىگەندى ، ئاغزى كۆيۈپ كېتىپ ، گۆشلەر يەرگە تۆكۈلدى ، — سەن شۇمتەكنىڭ ئۇنى يە ، بۇنى يېمە دەيدىغان نېمە ھەققىڭ بار ؟

— قانداق ئۇشۇق نېمىسەن ؟ — ئەكبەر بىر سقىم زىخنى قولىغا ئالدى ، — ھەي دۆڭ قېرى ، ئادەم تىللىما ، بولمىسا ھېلى مۇشۇ زىخنى كۆزۈڭگە تىقىۋېتىمەن !

شىرەلەرنى ئارىلاپ چاي قۇيۇپ ، شىرەلەرنى سۈرتۈپ ، باشقە- لارغا پۇل قايتۇرۇپ يۈرگەن مېھرىبان ئەكبەرنىڭ بىر كىم بىلەن ۋاراقىرىشىۋاتقىنىنى ئاڭلاپ يۈگۈرۈپ كەلدى ـ دە ، داڭ قېتىپ تۇرۇپلا قالدى .

— قاراڭە ، ھەدە ، ماۋۇ ئادەم باشقىلارنىڭ كاۋىپىنى بۇلاپلا يەۋالدى ...

ئەكبەر مېھرىبانىنىڭ تاتىرىپ كەتكەن چىرايىغا ، پۇل سقىم- داپ تۇرغان قوللىرىنىڭ سۈس تىترەۋاتقانلىقىغا ، بولۇپمۇ جايىدا چوكا مۇزدەك قېتىپ قالغانلىقىغا قاراپ چۆچۈپ كەتتى . ئۇ دۈم- چەك قېرىنىڭ سەت تەلەتىگە قارىدى . ئابابەكرى تەلۈە كۆزلىرىنى مىت قىلىپمۇ قويماي ، مېھرىبان بەلەن ئەكبەرگە تىكىلىپ

تۇراتتى .

— دادا ... سەن ... سەن ... كەلگەنمىدىڭ ؟

— ۋاي كەسىلە ، كەسىلە ، چوڭ دادا ، ئىچىگە كىرىپ ئولـ
تۇرسىلا ، — ئەكبەر ئورۇندۇق قويۇپ بەردى ، — ئۇقۇشماسلىق
بوپتۇ ... كۆڭۈللىرىگە كەلمىسۇن ، خاپا بولمىسىلا ، چوڭ دادا ...

— دادا ، چاي ئىچ ، — مېھرىبان بىر سىركايە چاي قۇيۇپ
شىرەگە قويدى ، — يۈمشاق نان بىلەن قوشۇپ يېگىن .

ئەكبەر مېھرىبانغا يالتىيىپ قارىشى ، مېھرىبانمۇ : «گەپ ـ
سۆزگە دىققەت قىل» دېگەندەك بىگىز بارمىقىنى لەۋلىرىگە باستى .
مېھرىبان ئاباباكرىنى كۆرۈش بىلەن پۈت ـ قوللىرىدا گوياكى
مىسقالچە مادار قالمىغاندەك بىردىنلا بوشاپ كەتتى ، شۇنداقتىمۇ
خېرىدارلارنى كۆتكەچ ، چاي قۇيغاچ ، چىنە ـ تەخسە ، چۆگۈننى
ئۇياق ـ بۇياققا يۆتكىگەچ ، پۈتۈن پۇللارنى قاتلاپ ئەكبەرنىڭ
يانچۇقىغا تۇيدۇرماي سېلىۋەتتى . ئاباباكرى كاۋاپداندا پىشقان كا-
ۋاپلارنى «بۇ كىمنىڭ» دېمەي قول سوزۇپ يېگىلى تۇردى . قارىسى
يامان ھېيىتتا ئۆلىدۇ ، دېگەندەك ، تۇيۇپ «ھېق» تۇتقاندىلا
توختىدى .

كېچە سائەت 11 لەردىن ئاشقاندا ، بازاردىكى خېرىدارلار
شالاڭلىشىپ ، تىجارەتچىلەرمۇ ھارۋا ، غالتەكلىرىنى ئىتتىرىشىپ
تارقىغىلى تۇردى . پەقەت كەچلىك بازار بويىچە ئۈيەر ـ بۈيەردە
ئوچ ـ تۆتتىن ئولتۇرۇپ ھاراق ئىچىۋاتقانلارلا : «مەن ساڭا ئېيـ
تاي» دېيىشىپ مۇڭداشماقتا ئىدى .

— دادا ، ئەمدى قايتىپ كەت ، بىزمۇ كېتىمىز ، — مېھرىبان
خالتىنىڭ يانچۇقىدىن بىرمۇنچە پۇللارنى ئېلىپ چىرايلىق قاتلـ
دى ، — مۇنۇ 100 يۈەننى خىراجەت قىلارسەن ...

— مەن ئىەتىگەننىڭياقى مۇشۇ 100 يۈەنگە ئاۋارە بولدۇمـ
ما ؟ — ئاباباكرى پۇلنى شىرەگە پاقىدە تاشلىدى ، — قېنى
بايا تىن بېرى شاراقلىتىپ ئالغان پۈتۈن پۇللار ـ ھە ؟

— بايا قاسساپ كەپتىكەن ، گۆشىنىڭ پۇلىنى بەردىم . ئەكبەر

ئىككىسىگە پايدىغا قالغان پۇلنى ساڭا بېرىۋاتىمەن .
— ھەي مىكىجىن ، مېنى تولا قاپاق سەردە جىڭلىما ، بىكار رەسۋايىكنى چۇۋۇۋېتىمەن ...
— مېنىڭ چۇۋۇلغۇدەك ئەيىبىم يوق ، — ۋارقىرىدى مېھرىبان ، — قولۇڭدىن كەلگىنىنى قىل !
مۇنۇ قېرى بەڭگىنىڭ قىپقىزىل ئۇششۇقلۇق قىلىۋاتقانلىقىدىن ئۆتى تاشقان ئەكبەرنىڭ مۇشتۇملىرى تۇرۇلۇپ ، كالپۇكلىرىنى چىشلىمەكتە ئىدى . ئاتابەكرىمۇ ئەكبەردىن بەتتەرەك چىچاڭشىپ ، بازاردا ئاندا ـ ساندا قالغان ئادەملەرگە قاراپ پۇشۇلداشقا باشلىدى :
— بولىدۇ ئەمىسە ، سېنىڭ ئەيىبىڭ بارمۇ ـ يوق ، خەق بىر نېمە دېسۇن ، — ئاتابەكرى قوللىرىنى پۇلاڭلاتتى ، — دادىسىدىن ھۇنەرنى ئۆگىنىۋېلىپ ، دادىسىنى تاشلىۋېتىدىغان بالىغا ئۇلار باھا بېرىپ باقسۇن !
— ئەمىسە ھەممە خەقنى چاقىر ، — مېھرىبان ئەكبەرگە قارىدى ، — ئەكبەر ، سەن ساقچىخانىدىكى ئەلىجان ساقچىنى چاقىرىپ كەل . دادامنىڭ دېگەنلىرىنى ھەم مېنىڭ دېگەنلىرىنى ئاڭلاپ باقسۇن !
ئەكبەر يۇگۇرۇپ مېڭىشى ، ساقچىدىن ئۆلگۈدەك قورقۇدىغان ئاتابەكرى دەرھال ئۇنىڭغا ۋارقىرىدى :
— توختا ، ھەي توخۇ پوقى ! ئال پىچاقنى دەپ بولغۇچە ، كەس چۇچاقنى دەيدىغان نېمىكەنسىنا ، — ئاتابەكرى قىزىغا بۇرۇلدى ، — ھە ، سەن ساقچىغا نېمە دېمەكچى ؟
— «سېرىقئۆڭ» ئېچىۋېتىش رايونىنىڭ بازارلىرىغا ، ئىدارەجەمئىيەت ئىشكىلىرىگە ئېسىلغان رامكىلارنى كۆرگەن بولساڭ بىلىپ قالىسەن .
— سەن ... سەن زادى نېمە دېمەكچىسەن ، پاخپاق قانجۇق ؟
— ئادەم تىللىما ، سېسىق بەڭگى ، — مېھرىبانمۇ تاقەت قىلالمىدى ، — بىلىپ قوي ، بۇ دېگەن زەھەردىن خالىي رايون .

مەن ئەلىجانغا ، بۇ پاكىز رايونغا زەھەر چېكىدىغان قېرى بەڭگىدىن بىرى كەلدى ، دەپلا قويسام ، تۇرمىدە چىرىپ كېتىسەن . ئەكىبەر ، ماڭ يۈگۈر ، چاقىرىپ كەل !

ئاباباكرى بۇ قېتىم : «ئەكبەر !» ، «ئەكبەرجان !» «ئەكبەرجان بالام !» دەپ توۋلىغان بولسىمۇ ، لېكىن ئۇ توختىماي يۈگۈرۈپ كەتتى . بىردەم ھاڭقېيىپ تۇرغان ئاباباكرى : «خەپ سەنلەرنى ···» دېدى ـ دە ، ئارقىسىغا قاراپ تىكشۈەتتى . چۈنكى ، ئۇ تۇرمە ئەمەس ، ئادەتتىكى ساقچىخانىلاردىنمۇ ئۆلگۈدەك قورقاتتى . ئاباباكرى تۆمۈر كارىۋات ، سۇ تۇرۇبىسى ، پارۇايلارغا كويزا بىلەن چېتىلىپ ، كېچىچە لالما ئىتتەك غىڭشىپ چىققانلىرىنى ئۇنتۇپ قالغىنى يوق ! تېخى ئىستولبىلارنى قۇچاقلىتىپ قويۇشلىرىچۇ ··· خودایاتوۋا ، ئاباباكرى ئۆمرىدە خوتۇنىنىمۇ ئۇنچىلىك قۇچاقلاپ باققان بەندە ئەمەس ···

ئاباباكرى شۇ قاچقانچە پىيادە شەھەرگە تىكشۈەتتى . ئۇ كېچە-كېچە ماڭە ـ ماڭە ، بەش سائەتتىن ئاشقاندا ، يەنى تاڭ ئاتقاندا ئۆيىگە كىرىۋالدى . بىراق ، مېھرىبانىنى ئاران تاپقاندا مۇنداقلا بولدى قىلىسا بولامدۇ ؟ بۇنداق لوق گۆشنى تاشلىۋەتكەنىنىڭ ئۆزى ئەخمەق ! ئۇنى «سېرىقئۆي» كەچلىك بازىرىدىن ئۆزلۇكسىدىن چېكىنىپ چىقىدىغان بىرەر ئامالنى ئويلاشمىسا بولمايدۇ ··· ئەلۋەتتە ، بۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭ سودىسى ئاقماسلىقى ، بازىرى كاساتلىشىشى ، كىشىلەرنىڭ نەزىرىدىن چۈشۈپ قېلىشى قاتارلىق زەربىلەر ئۇست ـ ئۇستىلەپ كېلىشى كېرەك ···

ئاباباكرى ئىككى كۈن ئۇخلاپ يېتىپ ، ھاردۇقى چىققاندىن كېيىن ، ئۇچىنچى كۈنى ئەتىگەندە شەھەرگە قاراپ يولغا چىقتى . ئۇ بۇ قېتىم «سېرىقئۆي»گە بېرىپ ، قىزى مېھرىبان توغرۇلۇق ئىغۋا تارقاتماقچى . كۆڭلى قىزىنىڭ كالتە ئىشتىنى ھەم باغىرىدىكى پۇل چېكىدە قالغان ئاباباكرى قىزىنى ئۆز ئۆيىگە ئەكىتىش كۈيىدا ئاخشىمى زەھەرلىك پىلاننى ئىشقا ئاشۇرۇشقا بەل باغلىغانىدى .

بىرەر ئادەمنى سېستىمەن دېگەن نىيەتكىلا كەلسەك ، باھانە - سەۋەب كۆپ تېپىلىدۇ . خروئىن تۇتۇنلىرىدە ئادەمىيلىكىدىن مەھرۇم بولغان رەزىل بەندە ئاباباكرى كېچىدىن كۆڭلىگە ئوغىدەك ئۆيۈپ قالغان ئىككى خىل سۈيىقەست ۋە تۆھمەت ئارقىلىق قىزىنى بوي ئەگدۈرۈشنى كۆڭلىگە پۈكتى . بىرىنچىسىنى مەيدانغا چىقارغان ھامان ، مېھرىبانىنىڭ سودىسى بىر مەزگىل ياكى پۈتۈنلەي سۇغا چىلىشىپ ، ئوقىتى يۇرۇشمەيدۇ ، ھەتتا تۇگىشىدۇ . شۇنىڭ بىلەنمۇ ئۇ يەنىلا پېتىدىن چۈشمەي ، ياۋاشلىمىسا ، ئاباباكرى يۈرىكىگە قارا تاشنى قويۈپ ، ئىككىنچىسىنى رەھىمسىز لىك بىلەن ئۇۋىسىدىن چىقىرىدۇ . بۇ قېتىم ئۇ ئوقەتنى ئويلاش ئەمەس ، ھەتتا «سېرىقئۆي» تەۋەسىدە باش كۆتۈرۈپ يۈرەلمەيدۇ . ئۆلۈۋالاي دېسە ، بىر تاتلىق ئوغلى ئۇنىڭغا مۆلدۈرلەپ تەلمۈرۈپ تۇرسا ، ئۆلمەي دېسە خەلقئالەمنىڭ نەپرەتلىك كۆزى يۈرەك - باغرىنى لەختە - لەختە قانغا تولدۇرۇۋاتسا ! مانا شۇ چاغدىلا ئاباباكرى شاپائەت ھەم ساخاۋەت تونىنى كىيىپ ئۇنىڭ ئالدىدا پەيدا بولىدۇ ...

ۋاقىت تېخى بالدۇر ئىدى . ئاباباكرى شەھەرگە كىرگەندىن كېيىن سەنشىخاڭزىدىكى پولۇ ساتىدىغان ئىسخارنىڭ دۇكىنىغا كىرىپ ، پارچە ساتىدىغان «مال» ئالدى . ئۇ بۇ چاغقىچىمۇ ئىسخارنىڭ مېلىنى سېتىپ بېرىپ جان ساقلاۋاتقاچقا ، باھادا تالىشىپ ئولتۇرۇشمىدى . ئاباباكرى بېشىنى سالغان ھالدا ئاشخانىدىن چىقىشى ، قەدىرداڭغا دوقۇرۇشۇپ قالدى . ئۇ پارتلا قاچقانىدى ، قەدىردان ئۇنىڭ گەجگىسىدىن كاپلا تۇتۇپ تامغا نىقتىدى .

قەدىرداننىڭ چېقىن چېقىۋاتقان كۆزلىرىدىن ، بارغانسېرى كىرىشىپ كانىيىغا پېتىپ كېتىۋاتقان بارماقلىرىدىن قورقۇپ كەتكەن ئاباباكرىنىڭ ياچۇەكتەك ئورۇق تېنى لاسسىدە ئۆزىنى قويۇۋەتتى . بازاردا ئۆتكەن - كەچكەنلەر ئۇلارغا قارىماقتا ئىدى . شۇڭا ، قەدىردان ئۇنىڭ ياقىسىدىن سۆرىگەنچە سەھىيە نازارىتىنىڭ قورۇسىغا ئېلىپ كىردى ھەم بىرنەچچە تۇپ سۆگەت دالدىسىغا

ئاپىرىپ بىر ئىتتەرگەندى ، ئۇ ئېرىق لېۋىگە يىقىلدى .
— مەن سەندىن ئۆيۈمنىڭ ئىشىنى ھازىرچە سۈرۈشتە قىلمايمەن ، — قەدىردان ئاچچىقىدا تىترەۋاتاتتى ، — ئايالىم بىلەن ئوغلۇم نەدە ؟ شۇنىلا دەپ بەرسەڭ ، باشقا گۇناھلىرىڭنىڭ ھەممىسىدىن كېچىمەن .
— ئۇ ... ئۇلارنى مەنمۇ بىر يېرىم يىل بولدى ، ئىزدەپ يۈرىمەن .
— نېمە ؟ — قەدىردان ئۇنىڭ ئېڭىكىنى كۆتۈردى ، — ئۇلار نېمە بولۇپ ئۆيدىن چىقىپ كەتتى ؟
— مېھرىبان بىر كاۋاپچى بىلەن چىقىشىپ قېلىپ ، — ئاباباكرى يالتىتىدە قارىدى ، — ئۆيدىكى بىساتلارنى سېتىپ تۇگەتتى . ئۆينىمۇ ساتماقچى ئىدى ، لېكىن ئۆينىڭ گۇۋاھنامىسىنى تاپالمىدى ...
— ھەي مۇناپىق ، ھەممە ئەسكىلىكلىرىڭنى ئاشۇ پاك قىزغا ئارتىۋاتامسەن ؟ — قەدىردان ئاباباكرىنىڭ ياقىسىدىن بوغۇپ پىچىقىنى تەڭلىگەندى ، ئاباباكرى جالاقلاپ تىترەپ كەتتى ، — ئەمىسە دەرۋازا قاراۋۇلى ، زۇلپىيە ، ئىلغارلارنىڭ ئالدىدا ئاشۇ گەپلىرىڭنى دەپ بەرگىن .
قەدىردان ئاباباكرىنىڭ گەجگىسىدىن قاماللاپ سۆرەپ مېڭىشى ، ئاباباكرى ئۆزىنى ئېرىق ئىچىگە پالاقىدە تاشلىۋېتىپ ، «مەن دەي ، مەن ئېيتاي» دەپ تۇرۇۋالدى .
— ھە دېگىنە ، مېھرىبان نېمە بولۇپ ئۆيدىن چىقىپ كەتتى ؟ بىر چېكىم خروئىن ئۈچۈن سولامچىلىق قىلمىغانسەن ؟
— يوقسۇ ، يوقسۇ ... بىر قېتىم قورسىقىم ئېچىپ كېتىپ ، بالىغا سۈتكە چىلاپ بېرىدىغان پېچىنىلىرىنى يەپ ساپتىمەن ، ئۇ چاغدا بىر قېتىم ئۇرۇشتى ، كېيىن شېكىرى بىلەن بالىنىڭ بۇلىمىقىنى ...
— ھەي ئاچ كۆز قېرى ، بالىنىڭ شېكىرى بىلەن بۇلمىقىنى مۇ يەۋالدىڭما ؟

— شۇ كۈنى كەچتە كەلسەم ، ئۇ ... ئۇ بالىسى بىلەن يوق تۇرىدۇ ، — ئاپابەكرى بېشىنى كۆتۈرەلمىدى ، — شۇ چاغدىن باشلاپ مانا بىر يېرىم يىل بولدى ، ئۇلارنى ئىزدەۋاتىمەن . ئۇچ كۈننىڭ ئالدىدا «قىزىلتاغ» ئەتىگەنلىك بازاردىكى بىر ئاشخانىغا كىرىپ سۇرۇشتە قىلسام ، ئۇلار ، ئالدىكىزدىلا بىر ياش يىگىت سۇرۇشتە قىلىپ چىقىپ كەتتى ، دېيىشتى ، — ئاپابەكرى يالغانىنى ئوخشاتتى ، — مەن ئۆزلىرىنىڭمۇ ئىزدەۋاتقانلىقلىرىنى بىلىپ بۇلەكچىلا خۇشال بولۇپ كەتتىم . تېخى «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»غا بېرىپ سىلىنى ئىزدىمەكچىدىم ...

— مېنى ئىزدىمەكچى بولغان ئادەم مېنى كۆرۈپلا قاچامتىڭ ، ئېيتە قېنى ؟

— ئەمدى ... شۇ ... قورقۇپ ...

— ئۆيۈڭ نەدە ؟ — قەدىردان ئاپابەكرىنىڭ كۆزىگە تىكىلدى ، — بۇندىن كېيىن ئۇرۇمچىلەرگە كېلىپ قالسام سېنى يوقلاپ تۇرمامدىم ... سەن نېمىلا بولۇپ كەت ، بەربىر مېھرىبانىڭ دادىسى !

— ئۆيۈم ... — ئۇ راست گەپ قىلىشىنى خالىمىدى ، — يامالىق تېخى ئاھالىلەر مەھەللىسىدە .

— يۇر ، مېنى ئاپىرىپ كۆرسىتىپ قوي .

— نېمە ؟ بەك ... بەك ... بەك يىراق ...

«كېيىنچە مېھرىبان دادىسىنى پاناھ تارتىپ كېلىپ قېلىشى مۇمكىن» دېگەن كىچىككىنە ئۈمىد چىرىغى قەدىردانىنىڭ كۆڭلىنى يورۇتۇپ تۇرغاچقا ، ئاپابەكرىنى ئالدىغا سېلىپ ماڭدى . ئۇلار چوڭ يولغا چىققاندا ، قەدىردان تاكسى توختىتىپ : «يامالىق تېخى ئاھالىلەر رايونىغا ئاپىرىپ قويالامسەن ؟» دەپ سۆزلىشىش ئارىلىقىدا ، ئاپابەكرى قېچىپ كەتكەنىدى . قەدىردان ئەتراپقا بويۇنداپ قاراپ باقتى ، لېكىن ، دۇمچەك سىياق ئادەمنىڭ قارىسىنى كۆرەلمىدى .

ئاپابەكرىنى قاچۇرۇپ قويۇپ ، بىرنەچى يول ئاپتوبۇستا «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»غا قايتىپ كېلىۋاتقان قەدىردان

«ئۇھ ...» دەپ چوڭقۇر تىندى ـ دە ، ئاستا پىچىرلىدى :

— بولدى ، بۇگۈن كەچلىك ئاپتوبۇستا يۇرتۇمغا قايتاي .

قەدىردان كوچا ئاپتوبۇسىدىن «دوستلۇق» بېكەتتە چۈشۈپ قېلىپ ، «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»غا پىيادە كەتمەكچى بولۇپ تۇراتتى ، بىر كىم ئۇنىڭ دولىسىغا ئۇردى . قەدىردان قايرىلىپ قارىدى ، ئۇنىڭ ئالدىدا «ھۆسنارخان جەننەت نېمەتلىرى ئاشخانىسى»دىكى كازىم قاراپ كۈلۈپ تۇراتتى .

— سىزنى بېيجىڭدا ئوقەت قىلىۋاتىدۇ ، دەپ ئاڭلىغان ، — دېدى كازىم قەدىردانىنىڭ قولىنى سىقىپ ، — ئۇرۇمچىدە يۇرىسىز-غۇ ؟ بىرەر ئىش بىلەن كەلگەنمىدىڭىز ؟

كازىمنىڭ سوئالى بىلەن قەدىردان كۆزىگە لىپمۇلىق ياش ئالدى . ئۇ زۇلئاي تۇغقىنىدىن كېيىن ئۆيلەنگەنلىكى ، ئەمما مېھرىبانىنىڭ دادىسى خروئىن چەككەنلىكى ئۈچۈن ، قەدىردان ئىچ-كىرىگە كىرىپ كەتكەندە پۈتۈن ئۆي بىساتلىرىنى سېتىپ ، قىزى-نى ، نەۋرىسىنى ھەيدىۋەتكەنلىكى ، ھازىرغىچە ئۇلارنىڭ ئىز-دى-رىكىنى ئالالمايۋاتقانلىقىنى سۆزلەپ بەردى .

— ياۋاللا ، كەلگۈلۈك بولسىلا سىزگە كېلەمدۇ نېمە ، — كازىم خېرىخاھلىق بىلەن ئېغىر تىندى ، — بۇ گەپنى ئۇرۇمچىگە كېلىپ پات ـ پات خوتۇن ـ بالىڭىزنى ئىزدەيدە-كەنسىز ـ دە ؟

— شۇ ئەمەسمۇ ، مانا بۇگۈن ئاباباكرى دېگەن نەجىسنى تۇتۇۋالغانىدىم ، لېكىن قاچۇرۇپ قويدۇم . كازىمكا ، ئاشخانىدا ئىشلىمىدىڭىزما ؟ بۇ يەردە يۇرىسىزغۇ ؟

— دورا ـ دەرمەككە كەلگەن ، — كازىم قولىدىكى سائىتىگە قارىدى ، — خوش ئەمىسە ، ئىنى ، ۋاقتىڭىز بولسا ئاشخانا تەرەپ-لەرگە ئۆتۈڭ .

— بۇگۈن چۈشتىن كېيىن خوتەنگە ماڭىمەن .

— شۇنداقمۇ ؟ ئۇنداقتا يۇرتتىكىلەرگە سالام ئېيتارسىز .

ئەمدى ئوقۇرمەنلەر : «قەدىردان بۇلتۇر كۈز 10 ـ ئايلاردا

«بىيجىڭ شەھەرلىك جامائەت خەۋپسىزلىكى ئىدارىسى زەھەر تاشلاش ، ساغلاملىقنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش ئورنى »غا كىرىپ كەتكەن ، ئەمدى بۇ يىل باھاردا ئۈرۈمچىدە ئايالى مېھرىبان بىلەن ئوغلىنى ئىزدەپ يۈرىدۇ ، بۇ زادى نېمە ئىش ؟ » دەپ سورىشى تۈرغانلا گەپ . كېيىن كەلگەندە بۇنىڭغا جاۋاب بېرىپ ئۆتۈپ كەتمەسەم بولماس .

«بىيجىڭ شەھەرلىك جامائەت خەۋپسىزلىكى ئىدارىسى زەھەر تاشلاش ، ساغلاملىقنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش ئورنى »نىڭ بىر قارارلىق زەھەر تاشلاش مۇددىتى 40 كۈن ئىدى . بۇ ئورۇن ئۇزۇقلاندۇرۇش ، بەدەن چىنىقتۇرۇش ، تازىلىق ۋە باشقا جەھەتلەردىكى ئىلمىي ئۇسۇللار بىلەن داۋالاشنى بىرلەشتۈرۈپ ، زەھەر تاشلاشتا ئۈنۈملۈك تەجرىبە يارىتىلىدى . لېكىن ، ئىش خۇشياقماي ، بىلى بوشاپ كەتكەن قەدىردان سەھەرلىكتىكى ھەرخىل مەشىقلەر ، بەدەن چىنىقتۇرۇش ، خۇمارىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ، زەھەر قايتۇرۇش دورىلىرىنى بەلگىلەنگەن مۇددەتتە ئىچىش قاتارلىق تۈزۈملىرىگە چىدىمالماي ، 28 كۈنده قايتىپ چىقتى ، شۇنداقتىمۇ ئۈنىڭغا زەھەر تاشلىغانلىق ھەققىدىكى ئىسپاتنى بەردى . قەدىردان گەنجياكۇدىكى ياتىقىغا قايتىپ كېلىپ ھەپتىگىچە ، «ئاق »نى ئاغزىغا ئالمىدى ، لېكىن ھەر كۈنى كەچتە ھەممە تىجارەتچىلەر ياتاقىغا قايتىپ كەلگەندىن كېيىن ، خۇددى «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى »نىڭ تۆتىنچى ، بەشىنچى قەۋىتىگە ئوخشاشلا ، بەڭگىلەر بەس - بەستە چېكىشەتتى . خروئىننىڭ پۇرىقى دىماقلىرىغچە ئۇرۇلغان ھامان ، قەدىردان دەھشەتلىك ئازاب لەززىتى ئىچىدە قىينىلاتتى . ھەر كۈنى كەچتە تەكرارلانغان بۇ ئادەت قەدىردانىنى يەنە ئاق تۈتۈن ئىچىگە سۆرەپ ئەكىردى . ئۇ چېكىشكە كىرىشىش بىلەن ، بۇرۇنقىدىنمۇ كۆپرەك چېكىدىغان بولدى . گەنجياكۇ ، ۋېيگۇڭسۇنلەردىكى رېستوران ۋە چوڭ ئاشخانىلاردا توي - مەرىكە ، خاتىرە كۈن ، چايلار بولۇپ قالسا ، قەدىردانىنى شىنجاڭنىڭ ھەرخىل قورۇملىرىنى قورۇپ بېرىشكە تەكلىپ قىلاتتى ھەم كۆڭلى تىنغۇدەك ھەق بېرەتتى .

قەدىردان يېنىدىكى قېلىپ قالغان 40 مىڭ يۈەندەك پۇلنى ھەم قوشۇمچە ئىشلىگەن ھەقلىرىنى گېلىغا يېپ ھەم چېكىپ ، مارت ئايلىرىنى ئارانلا كۆتۈۋالدى .

بىر كۈنى قەدىردان گەنجياكۇدىكى مىللىي ئاشخانىدا تاماق يەپ ئولتۇراتتى ، ئىدرىس مودىڭ كىرىپ كەلدى . ئۇنىڭ قولغا تۇتقۇدەك ئىش - ئوقىتى يوق ئىدى ، ئادەم ئولاشقان ماگىزىن ، كەچلىك بازار ، ئاپتوبۇسلاردا پۇزۇر كىينىۋېلىپ يانچۇقچىلىق قىلاتتى ، ئېپى كېلىپ قالسا ئوغرىلىقىنىمۇ قولدىن بەرمەيتتى . قەدىردان ئۇنى ئۇرۇمچىدە سەيگۈيۈەنلىك قىلىۋاتقان چاغلىرىدىلا كۆزىگە ئىلمايتتى ھەم دادى - مۇئامىلە قىلمايتتى . كۆزدە سالى پاينەك ، غەيرەت جاڭدۇ ، ئەيسا خېنەنجىر ، دىلمۇرات ماكاشلار قەدىردانىنى زەھەر تاشلاش ئورنىغا كىرگۈزىدىغان چاغدىمۇ ، ئىدرىس مودىڭ : «ھازىر ئىش - ئوقىتىمنىڭ تايىنى يوق» دەپ نامەردلىك قىلغانىدى . شۇڭا ، قەدىردان تامىقىنى يېگەچ ، مودىڭغا قاراپمۇ قويمىدى .

— ھەي قەدىردان ، سېنى ئىزدەپ ھازىر ياتقىدىن كېلىشىم ، — ئىدرىس مودىڭ «قىزىل مۇنار» مارکىلىق تاماكىسىنى ئالدى ، — ساڭا دەيدىغان گەپ بار ئىدى .

— قېنى دەۋەر .

— مەن شاڭخەيگە بېرىپ ئاشخانا ئاچاي دەيمەن ، سوگوزىچى[1] لىقنى قىلىپ بېرەلەمسەن ؟

— ياق !

— گەپنى ئۇنداق ئۇزۇپلىۋەتمە .

— ھەي ، سېنىڭدەك ئادەمنىڭ قول ئاستىدا ئىشلەشكە مېنىڭ بېشىمنى ئېشەك غاجىلىۋالمىدى ، ئۇقتۇڭما ؟

— زەھەر تاشلاش ئورنىغا كىرىدىغان چېغىڭدا 1000 يۈەن بەرمىگىنىمگە شۇنچىۋالا ئۆچ بولۇپ كەتتىڭما ؟

— مەن پۇلنى تونۇپ ، ئەل - ئاغىنە ، بىر يۇرتلۇقنى تونۇمايـ

---

[1] سوگوزىچى — قورۇما قورۇغۇچى .

دىغان ئادەمنى ئادەم ھېسابلىمايمەن .

— ۋاي - ۋۇي ، ئۇرۇمچىدە غەيرەت جاڭدۇنى 10 مىڭ يۈەن تۆلەپ ساقچىخانىدىن ئاچقىۋالغىنىڭ ئۆمۈر بويى غاجايدىغان سۆگۈك بولدىمۇ نېمە !

— ھەي ، نېمە دەۋاتىسەن ؟ — قەدىردان قولىنى شىلتىدى ، — بىر يۈرتلۇق ياقۇپ ھاجىم ، خالمەت قارىمىلارغا نەچچە يۈز مىڭلاپ بېرىپلا قالماي ، تىجارەت يولىنى تاپالماي قالغان يات ئادەملەرگە ، ھەتتا ئوقۇغۇچىلارغا بەرگەن پۇللىرىمىنىڭ سانىنىمۇ بىلمەيمەن ، ئۇقتۇڭما ؟

شۇ ئەسنادا ئاشخانا مۇلازىمى شىرەلەرنى سۈرتۈۋېتىپ دېرىزىدىن سىرتقا قارىدى ۋە ئەنسىزلىك بىلەن غودۇڭشىدى :

— ئاغىنىلەر ، شىنجاڭدىن ئادەم تۇتقىلى كەلگەن ئوخشايدۇ ، قاراڭلار ، ھەممىسى ئۇيغۇر ساقچىلاركەن .

ئاشخانىدا تاماق يەۋاتقانلار ، ئاشپەز ، مۇلازىمىلارنىڭ ھەممىسى دېرىزىدىن قاراشقىلى تۇردى . راست دېگەندەك ، ئۇچ ئۇيغۇر ساقچى يېگىت گەنجياكۇ بازىرىدا پاراڭلاشقاچ ئاستا كېتىۋاتاتتى . قەدىردان دەسلەپتە ئانچە دىققەت قىلمىغاندى ، لېكىن بىردىنلا ئىنىسى ئابدۇراخمانىنى تونۇپ قالدى - دە ، سىرتقا ئۆزىنى ئاتتى .

— ئابدۇراخمان !

— ئاكا !

قېرىنداشلار كوچىدىلا قۇچاقلىشىپ كەتتى . قەدىردان ئىككى ساقچى يېگىتنى ياتقىغا تەكلىپ قىلغاندى ، ئۇلار بىر يۈرتلۇق تونۇشلارنى ئىزدەپ ماڭغانلىقىنى ئېيتىپ ئۆزرە سورىدى ، شۇنداق- تىمۇ قەدىردان تۇرۇشلۇق ئورنىنى دەپ بېرىپ ، ئابدۇراخمانىنى ياتقىغا ئېلىپ كەتتى . تورۇسلىرىدىن ھاك قاسراقلىرى تۆكۈلۈپ ، تاملىرىنىڭ سىمونت سۇۋاقلىرى ئاجرىغان كۆرۈمسىز ياتاققا زەن سالغان ئابدۇراخمان ئاكىسىنىڭ كارىۋىتىغا كېلىپ ئولتۇردى .

— يائاللا ، بويۇڭ نېمانچە ئۆسۈپ كەتكەن ، — دېدى قەدىردان

ئىنسىنىڭ تەمبەل گەۋدىسىدىن زوقلىنىپ ، — مېنىڭدىنمۇ ھەم قاۋۇل تۇرمامسەن .

— بۇ يەردە نېمە ئىش قىلىسەن ؟ — سورىدى ئابدۇراخمان ھەيران بولۇپ ، — مەن سېنى ئۇرۇمچىدە قاقچىلىق قىلىۋاتىدۇ ، دەپ يۈرسەم .

— ئاشخانا ، رېستورانلاردا سوگوزىچىلىق قىلىۋاتىمەن . بۈلتۇر 5 ـ ئاينىڭ ئاخىرلىرى كەلگەن .

— نېمە ، بۈلتۇرمۇ مەشھەدىمىدىڭ ؟ توۋا ، — ئابدۇراخمان قەدىرداننىڭ جۈدەڭگۈ يۈزىگە قارىدى ، — مەن بۈلتۇر 8 ـ ئاينىڭ 26 ـ كۈنى جامائەت خەۋپسىزلىكى ئۇنىۋېرسىتېتىغا ئوقۇشقا كەلگەن .

شۇ كۈنى ئابدۇراخمان ئىككى ساقچى ساۋاقدىشى كەلگۈچە ئاكىسىغا دېمىگەن گېپى قالمىدى . قەدىردان ئۆز يۈرتىدا سولىنىپ ، ئۇرۇمچىگە كەتكەندىن كېيىن دادىسى ئابباس ، ئانىسى خەيرىگۈلنەر ئەنسىرەپ كۆپ سۇرۇشتە قىلغانىدى . ئۇلار ئۇرۇمچىگە مالغا ماڭغان «ياشلار بىناسى»نىڭ دىرېكتورى ئوبۇلھەسەنگە قەدىردانىنى سۇرۇشتە قىلىشنى تاپىلىغان . خوتەنگە يۈك يۆتكىگەن «كارۋان توشۇش ، يۆتكەش كالونى»نىڭ خوجايىنى ياقۇپ ھاجىمغا قەدىردان نەدە بولسا خەۋىرىنى بېرىشنى ئۆتۈنگەنىدى ، ھەتتا خالىمەت قارىمغىمۇ يالۋۇرۇپ ، بىرمۇنچە يوللۇقلارنى تۈتۈپ يىلىنغانىدى .

— ئاكا ، يۈرتقا قايتقىن ، — ئابدۇراخمان قېرىنداشلىق مېھرى بىلەن سۆزلىمەكتە ئىدى ، — ئانام سېنىڭ دەردىڭدە كېسەلچان بولۇپ كەتتى . ئانامغا ئىچىڭ ئاغرىسۇن .

1997 ـ يىلى مارتنىڭ 18 ـ كۈنى ، قەدىردان ياتقىنى ھەم ياتاق ئىچىدىكى ئۆي جابدۇقلىرىنى خۇددى ئەبەي گىتارىدەك ئېلىشىغا سېتىپ شىنجاڭغا قايتتى . ئۇ ئۇرۇمچىگە كەلگەندىن كېيىن بىر ھەپتىدەك مېھرىبان بىلەن ئوغلىنى ئىزدىگەن بولسىمۇ ، لېكىن تاپالمىدى .

يىگىرمە سەككىزىنچى باب

قەدىردان خوتەنگە قەدەم ئېلىش بىلەن ئاتا ـ ئانىسى ئۇنى نەزەربەندكە ئېلىپ ھېچ يەرگە چىقارمىدى . بىراق ، خروئىن بىلەن كونا قەدىناس بولۇپ ، ھايا ـ نومۇس ، ھۆرمەت ، ئىززەت ـ ئىكرام دېگەنلەرنى ئۇنتۇغان قەدىردان بۇ قېتىم ئاتا ـ ئانا بىلەن بالا ئوتتۇرىسىدىكى پەردىشەپلەرنى يىرتىپ تاشلاپ ، ئائىلىدە ئىسيان كۆتۈردى . ئابباس بىلەن خەيرىگۈل ئۇنى قۇچاقلاپ تۇنۇۋالغاندى ، تامغا ئۇسۇپ بېشى خېلىلا چوڭ يېرىلىپ كەتتى .

— مېنى كاتەكتىكى ئىتتەك سولاپ قويىمەن دېسەڭلار ، بىر يولىلا ئۆلۈپ بېرىمەن ، — ۋارقىرىدى يۈز ھەم كۆڭلەكلىرى قانغا بويىلىپ كەتكەن قەدىردان ، — مەنمۇ جاندىن تويدۇم !

مانا شۇندىن باشلاپ قەدىردان ئۆيدىن بىر چىقىپ كەتسە ، دەسلەپتە ئۇچ ـ تۆت كۈندە بىرەر قېتىم پەيدا بولدى ، كېيىنچە ھەپتە ، ئون كۈندە ، ھەتتا بىرەر ئايدا بىر قېتىم قارىسىنمۇ كۆرسەتمەيدىغان دەرىجىگە يەتتى . ئۇ ھېلىقى بىر يىلى «لادا» ماشىنىسىنى ، ئۇچ ئورۇندىكى زىمىنىنى ، نەچچە يۈز مىڭ يۈەنلەپ پۇللىرىنى «زىياپەت» ، «تاماشا» ھەم «قىز»لارنى يەمچۈك قىلىپ ئۇنۇۋالغان داڭلىق قىمارۋازلار ئەھەت تاۋكا ، ئىمىر ئۇچ بارماق ، ئۆمەر غالتەكلەرنىڭ ئارقىسىدىن نە ـ نەلەرگە كېتەتتى . ئۇنىڭ پۇلى بولمىغاچقا ، تاۋكادا دوغا چۈشەلمەيسمۇ ، ئۇنتقاتلاردىن «چو-تو» ئالاتتى . «چوتو» دەردىگە دەرمان بولالمىغاچقا ، تونۇش ـ بىلىش ، ئەل ـ ئاغىنە ، ئۇرۇق ـ تۇغقان ، تىجارەتچى ـ سودىگەر ، ئابباس بۇجاڭنىڭ قول ئاستىدىكى خادىملار ، شىركەت ، رېستوران

دىرېكتورلىرى ، ئانىسىنىڭ ئوقۇتقۇچى خىزمەتداشلىرى قاتارلىق ئۇچرىغانلىكى ئادەملەردىن دەسلەپتە بىرەر مىڭ يۈەندىن قەرز ئالغان بولسا ، كېيىنچە 2000 — 3000 ، ھەتتا 5000 — 6000 يۈەنلەپ قەرز ئالاتتى ـ دە : «دادام بېرىدۇ ، ئانام بېرىدۇ» دەپ ھۆججەتنى يېزىۋېرەتتى . ئۇلارمۇ : «ئاباباس بۇجاڭنىڭ بالىسى ، بەرمىسەك سەت تۇرىدۇ» دېيىشىپ قۇرۇق قول قايتۇرمايتتى . چۈنكى ، بۇ كىشىلەردە قەدىردان ھەر كىشىلىكى ئاز بولغاندا 500 — 600 يۈەنلىك چەكمىسە خۇمارى بېسىلمايتتى . ئۇ چېكىپ بولۇپ ، خۇمارى يېشىلگەندە ئۆلگۈدەك ئازابلىناتتى ، ئاتا ـ ئانىسىغا سېلىۋاتقان زۇلۇم كۆز ئالدىغا كېلىپ ئۆلۈۋالغۇسى كېلەتتى .

قەدىردان خوتەنگە كېلىپ يېرىم يىل بولار ـ بولماي ، ئاتا-ئانىسى قەرز تۆلەش بىلەن ھالىدىن كەتتى . ئارقا ـ ئارقىدىن كېلىۋاتقان قەرز ئىگىلىرىنىڭ ئىشىك بوسۇغىسىدىن ئايىغى ئۈزۈلمەيتتى . ئاباباس بۇجاڭ بىلەن خەيرىگۈل مۇئەللىم ماڭاشلىرىنى ئالدىن ئېلىپ ئولگۈرتەلمىدى . ئۇلار «بۇجاڭ»لىق ، «ئوقۇتقۇچى»لىق يۈزىنى ئاياپ ، «پۇلنى كىمگە بەرگەن بولسىڭ شۇنىڭدىن ئال» دېيەلمەيتتى .

بىر كۈنى خەيرىگۈل مەكتەپتىن قايتىپ كېلىۋاتاتتى . تۈيۈقسىزلا ، بىرى ئوتتۇرا ياشلىق ، يەنە بىرى 25 ياشلاردا بار ئىككى ئەر كىشى ئۇنىڭ ئالدىنى توستى .

— ھارمىسىلا ، خانىم ، مەن ناھىيەلىك باشلانغۇچ مەكتەپىنىڭ مۇدىرى ساۋۇر تىياز بولىمەن ، — دېدى ئوتتۇرا ياشلىق كىشى ، — سىلىنىڭ قەدىردان ، جىددىي لازىم بولۇپ قالغان دەپ ، مەكتەپنىڭ پۇلىدىن 5000 يۈەن ئالغان ، مانا ھۆججىتى .

— خانىم ، مەن پوچتىخانىدا ئىشلەيمەن . قەدىردانىنىڭ ئوتتۇرا مەكتەپتىكى ساۋاقدىشى ، ئىسمىم غەنى ، — دېدى 25 ياشلاردىكى يىگىت 2000 يۈەنلىك ھۆججەتنى كۆرسىتىپ ، — قەدىردان بۇنى ئالغىلى ئۇچ ئاي بولۇپ قالدى ... توي قىلماقچىدىم .

— بولىدۇ ، مەن دادىسى بىلەن مەسلىھەتلىشىپ ، ئىككى ـ ئۈچ كۈن ئىچىدە تۆلەپ بېرىلى ...

شۇ كۈنى ئابباس ئىشخانىسىدا جىددىي ئىشلەۋاتقاندا ، ئىشىك چېكىلىپ ، «ياشلار بىناسى»نىڭ دىرېكتورى ئوبۇلھەسەن كىرىپ كەلدى . ئۇ قولىدىكى 2000 ، 5000 ھەم 8000 يۈەنلىك ئۈچ دانە ھۆججەتنى ئۈستەلگە قويۇپ ، قەدىرداننىڭ قەرز ئالغانلىقىنى ، ھازىر خادىملارغا مائاش تارقىتالمايۋاتقانلىقىنى ئەسكەرتىپ قويدى .

— سەنمۇ نېمىشقا بېرىۋەردىڭ ؟ — دېدى ئابباس ھۆججەتلەرگە ئېغىر نەزەر تاشلاپ ، — بۇ ئۇنى قەستىلىگەنلىك بىلەن باراۋەرغۇ .

— قەدىردان : «ئۆيدىكىلەرگە 100 مىڭ يۈەن بەردىم ، شۇنىڭدىن بېرىدۇ» دېگەچكە بېرىپتىمەن .

— ئەمىسە ئاشۇ 100 مىڭ يۈەن پۇلۇڭنى ئېلىپ خەجلە ، دېسەڭ بولمامدۇ .

شۇ كۈنى كېچىدە ئابباس بىلەن خەيرىگۈل خېلى بىر چاغلارغىچە ئۇخلىيالمىدى . ئۇلار قەرز ئىگىلىرىنىڭ تولىلىقىدىن بىر يەرگە قېچىپ كەتكۈدەك يەرگە يەتكەنىدى ، بىرىگە ئەتە ، يەنە بىرىگە ئۆگۈن ، ئىندىن دەپ ، يالغانچىمۇ بولۇپ كەتتى .

— خانىئىرىقتىكى ئاتا ـ ئانامدىن قالغان جايىنى ساتىلى ، — دېدى خەيرىگۈل تەڭلىك ئىچىدە ، — قەرز ئىگىلىرى كوچىلاردا ئالدىنى توسسا ، ئادەمگە بەكمۇ ھار كېلىدىكەن .

بىر قورۇ ـ جايىنىڭ پۇلى ھۆندىگە سۆنده بولمىدى ! ئارقىدىن ئابباس بۇجاڭنىڭ تۇنۇندىكى ئاتا ـ ئانىسىدىن قالغان تەۋەررۈك جاي ، باغلار سېتىلىپ قەرزگە تۆلەندى . ئەمما ، قەرز ئىگىلىرى كۆپەيدىكى ، ئازايمىدى . ئابباس بۇجاڭ بىلەن خەيرىگۈل ، دەم ئېلىشقا چىقساق ئولتۇرارمىز دەپ ، ئايرودۇرۇم يولىغا سالغان ، پىشايۋانلىق كۆتۈرمە ئۆيلەر ، باغلارمۇ سېتىلىپ ، ئاق تۇتۇن ھېـ

سابىغا تۆلەندى . بۇ كۈنلەردە ، كۆتۈرەلمىسەڭ ساڭگىلىتىۋال ، دېگەندەك ، ھۆسنارخان خوتەنگە كېلىپ ، ئوت ئۈستىگە ماي چاچ- تى . ئۇ گۈاڭجۇدا قولغا ئېلىنغان قىزى ئەختەرنسا ، بىنادىن ئۆزىنى تاشلاپ ئۆلۈۋالغان ئوغلى ئەسەت ئەرۋاھ ، قەدىرداننىڭ دەردىدە جېنىدىن كەچكەن زۇلئايلار ئۈچۈن قىساس ئېلىشتا- ھېچقانداق ۋاستە تاللىماي ھۇجۇمغا ئۆتتى . «خروئىن ئەت- كەسچىسى» ، «گۈاڭجۇدا قولغا ئېلىنغانلار نۇرغۇن پۇل بىلەن قۇتقۇزۇلغان» ، «ئىچكىرىدىن شىنجاڭغا خروئىن يۆتكەش ئەتكەس- چىسى» ، «دۆلەت خادىملىرىنى پۇل بىلەن چىرىتكۈچى» دېگەندەك پىتنە - ئىغۋالار ئىدارە - جەمئىيەت ، رېستوران - شىركەت ، كوچا - كويلاردا تېرىلىپ كەتتى . بۇ سېسىق ھىد بارا - بارا ئېقىپ ناھىيەلىك پارتكوم ئىچىگمۇ كىردى . ئابباس بۇجاڭنىڭ مۇئاۋىن ھاكىملىققا ئۆستۈرۈلۈشى ئەملدىن قالدۇرۇلدى ...

زېھنىياتلىق ئوقۇرمەنلەرگە بىر ئىشنى سۆزلەپ بەرسەم ، قەدىرداننىڭ ئاتا - ئانىسىنى قانچىلىك دەرىجىدە قەرزگە بوغۇۋەت- كەنلىكىنى بىلمۇالالايسىلەر . خانىبرىق ، تۇنۇن ، ئايرودۇرۇم يو- لىدىكى قورۇ - جايلار سېتىلىپ ، خەقتىن قەرز ئېلىپ ، خەققە قەرز تۆلەپ ، ئۆيدىكى تېلېۋىزور ، توڭلاتقۇ ، گىلەملەر ، خەيرىگۈل- نىڭ ئالتۇن بۇيۇملىرى سېتىلىپ تۆلەنگەن بولسىمۇ ، قەرز ئىگە- لىرىنىڭ يەنىلا ئايىغى ئۈزۈلمىدى . بىرىنى بىر نېمە دەپ ئۈزاتسا ، ئارقىدىنلا دەرۋازا قېقىلىپ ، يەنە بىرنەچچىسى ئىشىك تۈۋىدە دې- ۋەيلەپ تۇراتتى . ئويلا - ئويلا ، ھېچ ئامال - چارىسى قالمىغان ئابباس بىلەن خەيرىگۈل ناھىيەلىك پارتكومدىن بېرىلگەن قورۇنىڭ شەھەرگە قارايدىغان دەرۋازىسىنى بىر كېچىدىلا خىش بىلەن ئېتە- ۋېتىپ ، ھويلىنىڭ ئارقىسىدىن ئىشىك ئېچىپ ، خەنزۇلارنىڭ كۆكتاتلىق ئېتىزلىرىنى ئايلىنىپ ئىشقا بارىدىغان بولۇشتى . قىس- قىسى ، قەدىردان خوتەنده بىر يىل تۇرۇش جەريانىدا ئاتا - ئانىسە- نى ئىزا - نومۇستىن بېشىنى كۆتۈرگۈسىز قىلىپ ، ئىقتىسادىي

جەھەتتە توزغاقتەك توزۇتۇۋەتتى . خوتەندە كۆتۇرۇلگەن ھەرخىل ئۆسەك سۆز - چۆچەكلەر ، ئاتا - ئانىسىنىڭ غەمكىن چىرايى ، ئۆزىگە قادىلىۋاتقان نەپرەتلىك كۆزلەردىن نەگە قېچىشنى بىلەلمەگەن قەدىردان ئاببىاس بىلەن خەيرىگۈلگە يەنە 80 مىڭ يۇەندىن ئارتۇق قەرزنى ئارتىپ قويۇپ ، بىر كېچىدىلا ئۇرۇمچىگە تىكتۈەتتى . ئۇ قورسىقىنى تويغۇزۇپ بىر ئۇخلىغانچە ، بۇگۈرگە كەلگەندىلا ئويغىنىپ يەرگە چۈشتى . يولۇچىلار بىلەن ئاشخانىدا تاماق يېگەندىن كېيىن ، بىر تابلېتكا ئۇيقۇ دورىسىنى ئىچىپ يەنە ماشىنىغا كىرىپ ياتتى . ئۇنىڭ بۇنداق قىلىشى ، ماشىنىدا خۇمارى تۇتۇپ قېلىشتىن ھەزەر ئەيلەيتتى . ھەر ھالدا ئۇ 28 سائەتلىك مۇساپىنىڭ قانداق ئۆتۈپ كەتكەنلىكىنى تۇيماي قالدى . قەدىردان «ئۇچتاش» قاتناش بېكىتىگە چۈشكەندە ، كۈن يامالىق تېغىغا قىڭغايغاندى . ئۇ كەچ بولۇپ قالغىنىغا قارىماي ، بىرىنچى يول ئاپتوبۇسىغا چۈشۈپ «دوستلۇق»قا قاراپ يۈرۈپ كەتتى . قەدىردان «دوستلۇق»تىكى ئۆيىنى ئىلغار ، زۇلپىيە ئەر - خوتۇن ئوقۇتقۇچىلارغا تاشلاپ قويۇپ كەتكىنىگە بىر يىل ئون ئاي بوپتۇ . ئۇ بۇلتۇر بېيجىڭدىن قايتىپ ئۇرۇمچىگە چۈشكەندىمۇ ، ئالدىراپلا خوتەنگە كەتكەنىدى . ئەمدى بۇ ئۆيىنى دەرھال سېتىپ ، ئاتا - ئانىسىنى بوغۇپ قويغان قەرزدىن قۇتقۇزمىسا ، قەدىرداننىڭ ئىككىلا دۇنيا يۈزى قارا بولۇپ كەتمەمدۇ ! ئەگەر ئۆيگە دەرھال خېرىدار چىقمىغان تەقدىردە ، زىيىنىغا بولسىمۇ ساتىدۇ .

قەدىردان ئاپتوبۇستىن چۈشۈپ خالتا كوچىغا كىرگەن ھامان ، ئۆپكىسى ئۆرۈلۈپ يىغا يامىشتى ، خۇددى ئىككىنچى قېتىم ئەينەك بالكوندىن مېھرىبان ئۇنىڭغا قاراپ قول پۇلاڭلىتىپ تۇرغاندەك بىلىنىپ كەتتى . توۋا ، بىر ئوبدان ئىناق ئائىلە ئەجەب توزۇپ كەتتى - ھە ! ئەگەر مۇشۇ خروئىن دېگەن لەنەتتەگكۈرگە سېپىلىپ قالمىغان بولسام ، بۇ ئىشلارمۇ يۈز بەرمەس ئىدى ، دېگەن خىيال كۆڭلىدىن كەچكەن قەدىردان پەلەمپەيلەردىن تاقىلا-

داپ ئىككىنچى قەۋەتكە چىقىپ ، ئۆز ئۆيىنىڭ ئىشىكىگە قاراپ يەنە بىر دەم تۇردى ، گويا ئىشىك ئېچىلىپ ، مېھرىبان مەيۈس كۈلۈپ چىقىدىغاندەك تەلمۈردى .

قەدىردان تۆتىنچى قەۋەتكە چىقىپ ئىشىك قوڭغۇرىقىنى بېسىپ ، ھايال ئۆتمەيلا ئىلغار چىقتى . ئۇ : «ئوھوي ، بۇ يالا سەيگۈيۈەن ،غۇ» دەپ ، غۇلىچىنى كەڭ ئېچىپ قەدىردانىنى قۇچاقلىۋالدى . ئاڭغىچە زۇلپىيە يۇگۇرۈپ چىقتى . قەدىردان ئۇلاردىن تىنچلىق - ئامانلىق سورىدى ، لېكىن ئۆيگە كىرىش بىلەن بىر يېڭىلىقنىڭ بارلىقىنى ھېس قىلدى . چۈنكى ، نەپىس ياسالغان بۆشۈكتە ئوماققىنە بىر بالا ياتاتتى .

— ئاپلا ، — دېدى قەدىردان دەۋانغا ئولتۇرۇۋېتىپ ، — مەن ئۇقۇشمايلا قۇرۇق كىرىپ قاپتىمەن ئەمەسمۇ ، ئەمدى مۇبارەكلەپ باشقىدىن كىرسەم بولغۇدەك .

— سىز بۇ ئۆيدىن چىقىپ كەتكەنگىمۇ بىر يىل ئون ئاي بوپقالدى ، — دېدى زۇلپىيە قىزىرىپ ، — ھازىر قىزىمىمۇ بىر ياشتىن ئاشتى .

— ھازىرچە قۇرۇق بولسىمۇ مۇبارەك بولسۇن ، — قەدىردان ئورنىدىن تۇرۇپ ئولتۇردى ، — خۇدايىم ئۇزۇن ئۆمۈر ھەم بەخت ئاتا قىلسۇن .

— قەدىردان ، كەچلىك تاماقتا ئېتىكىز ھېرىپ قاپتۇ ، — دېدى زۇلپىيە قولىغا پەشتامىسىنى ئېلىپ ، — ئىككى پىلتا خېمىر بار ، سېلىپ بېرەيمۇ ؟

— راست گەپنى قىلسام ، كەچلىك تاماق يېمىدىم ، — قەدىردانمۇ سۆلكەت قىلىپ ئولتۇرمىدى ، — سېلىۋېرىڭ ، ئۆي تامىقى يېمىگەنگىمۇ ئۇزۇن بولدى .

ئىلغار قەدىردانىڭ ئىككى يىلدىن بۇيان نېمە ئىشلار قىلغانلىقىنى سورىدى . قەدىردانمۇ بېيجىڭدا رېستوران ، ئاشخانىلاردا سوگۇزچىلىق قىلغانلىقى ، ئاندىن يۇرتقا بېرىپ بىرەر يىلدەك

تۇرغانلىقىنى سۆزلەپ بېرىپ تۇرۇشى ، بىر تەخسە لەگمەن كەلـ دى . ئىلغار ئاچچىقسۇ ، مۇچ قىيامىلىرىنى شىرەگە ئېلىپ قويدى . قەدىردان زۇلپىيەنىڭ تاماققا ئۇستىلىقىنى ، بولۇپمۇ لەگمەننى بەك ئوخشىتىدىغانلىقىنى ماختىغاچ ئېشىنى يەپ بولۇشى ، زۇلپىيە بىر ئاپقۇردا ئاش سۇيى ئەكىلىپ بەردى . گەپ ئارىلىقىدا قەدىردان مېھرىبان بىلەن ئوغلىنى ھازىرغىچە تاپالمىغانلىقىنى دەپ بەردى .

— مېنىڭچە ، ئاشۇ قىزنىڭ بېشىغا چوقۇم كۇن چۈشتى ، نەچچە قېتىم چۈشلىرىم بۇزۇلۇپ ، ئاشۇ قىزنىلا كۆردۈم ، — زۇلپىيە قەدىردانىنىڭ مىسكىن چىرايىغا قارىدى ، — ئوغلىڭىزمۇ ئۇچ باشتىن ئاشقاندۇ ؟

— ئۇچ يېرىم ياشتىن ئاشتى ، — قەدىردان ئەلەم بىلەن بېشىنى چايقىدى ، — يەنە تۆت ئايدىن كېيىن تـۆت ياشقا كىرىدۇ .

— بـولدى ، كۆڭۈلـنى غـەش قىلمىدىغان گـەپلەرنى قىلىشـمايلى ، — ئىلغار ئايالىغا كۆزىنى قىسىپ قويدى ، — ھە ، قەدىردان ، ئۆيىڭىز توغرۇلۇق سورىمايسىزغۇ ؟

— ئۆي ئورنىدا تۇرۇپتۇغۇ .

ئۇلار بىر پەس كۇلۇشۇۋالغاندىن كېيىن ، ئىلغار ئۆينىڭ ئىجارىگە بېرىلىش ئەھۋالىنى سۆزلەپ بەردى . قەدىردان ئۆينىڭ ئاچقۇچىنى ئىلغارغا تاشلاپ قويۇپ كەتكەندىن كېيىن ، پېنسىيەگە چىققان بىر كادىرنىڭ يېگىدىن ئۆيلەنگەن ئوغلى ئايلىقىغا 800 يۈەندىن بېرىپ ئولتۇرغانىدى . لېكىن ، بۇ ياش ئەر ـ خوتۇنلارنىڭ ھەر ئىككىلىسىنىڭ خروئىن ساتىدىغانلىقىنى سېزىپ قالغان ئىلـ غار ئۇلارنى ئالتە ئايدىن كېيىن كۆچۈرۈۋەتتى . ئۇنىڭدىن كېيىن ئىككى خەنزۇ تىجارەتچىگە ئايلىقىنى 1000 يۈەندىن بەرگەنىدى . تېخى ئالدىنقى ئايدا يىل توشقانلىقى ئۇچۇن ئۇلار يەنە بىر يىللىق توختام تۇزۇشنى ئۆتۈنگەن بولسىمۇ ، ئىلغار ئۇنىمىدى . چۇنكى ، ئۇنىڭ بىر تىجارەتچى دوستى بۇ ئۆينى سېتىۋالماقچى بولغانىدى .

ئىلغار تىجارەتچى دوستىنىڭ ئەھۋالىنى چۈشەندۈرۈپ تۇرۇ-

شى ، زۇلپىيە ئىچكەركى ئۆيدىن گېزىتكە ئورالغان بىر بولاق نەرسىنى ئاچىقىپ ئېرىگە بەردى . ئىلغار گېزىتنى ئېچىپ ، ئۇنىڭ ئىچىدىكى بىر كاللەك پۇل بىلەن ئىككى دانە تالونلۇق شىرەگە قويدى .

— ئۆي ئارىلىقتا تۆت ئايدەك ئىجارىگە بېرىلمەي بىكار تۇرىدى ، — دېدى ئىلغار ، — قالغان بىر يېرىم يىللىق ئىجارە ھەققى 16 مىڭ 800 يۈەن بولغانىكەن ، ئىككى يىللىق پار پۇلى ئۇچۇن 3800 يۈەن تۆلىدىم . مانا بۇ تۆلەنگەن پار پۇلىنىڭ تالونى . قالغان نەق پۇل 13 مىڭ يۈەن .

— «ئاغىنىلىرىم بىلەن ھاراق ئىچىۋېتىمەن» دېگەنتىڭىز ، ئىلغار ئاكا ، — قەدىردان كۈلۈپ قويدى ، — نېمە ، زۇلپىيە ھەدەم قويمىغان ئوخشىمامدۇ ؟

— ئىچىۋېتەي دېگەن ، لېكىن بىز خەقتە : «ئامانەتكە خىيانەت قىلماڭ» دېگەن بىر ئۇلۇغ سۆز بار ئەمەسمۇ ، شۇڭا قورقتۇم .

— ئەمىسە بۇنىڭغا ئىچىڭ ، — قەدىردان بىر باغلام پۇلنىڭ ئۇستىدىكى پارچە 3000 يۈەننى ئىلغارنىڭ ئالدىغا قويۇپ قويدى ، — بۇ يەتمىسە يەنە مەن بار .

— ھەممىسى چاقچاق ، قارىڭ ، — ئىلغار 3000 يۈەننى قەدىردانىنىڭ ئالدىغا ئىتتىرىپ قويدى ، — ناھايىتى كەلگەن خېرىدارغا ئىجارىگە بېرىپ قويدۇم . ئۇنىڭغا تاپان ھەققى ئالسام ، ھايانكەشتىن نېمە پەرقىم قالىدۇ .

— سىز بۇنى راستتىنلا تاپان ھەققى دەپ چۈشىنىپ قالدىڭىزمۇ ؟ — قەدىردان ئىلغارنىڭ چىرايىدىن راستتىنلا ئالمايدىغانلىقىنى ھېس قىلدى ، — بۇچۇ قارىڭ ، ئاكا ، يېڭى تۇغۇلغان بوۋاقنىڭ كۆرۈملۈكى ، ئۇقتىڭىزما ؟ سىزگە تاپان ھەققى نەدە تۇرۇپتۇ ؟ زۇلپىيە ھەدە ، ئېلىڭە ، — قەدىردان 3000 يۈەننى پۈرلەپلا زۇلپىيەنىڭ قولىغا تۇتقۇزدى ، — زۇلپىيە ھەدە ، قىزچاقنىڭ ئىسمى نېمىدا ؟

— ئەدىبە !

— مەن ئۇچۇن ئەدىبەگە ئەڭ چىرايلىق كىيىملەردىن ئېلىپ بېرىڭ .

— ئەمىسە سىزگە رەھمەت ! — زۇلپىيە تۇزۇت قىلىپ ئولتۇرمىدى ، — دېگىنىڭىزدەك قىلىمەن .

— خوتۇن خەق دېگەن پۇلغا تويمايدۇ - دە ، — دېدى ئىلغار زۇلپىيە ئىچكەركى ئۆيگە كىرىپ كېتىشى ، — ھە ، قەدىردان ، ئەمدى ئۆيۈڭىز توغرۇلۇق گەپ قىلىڭ ، زادى ساتامسىز - يوق ؟

— سىزنىڭ يېقىن ئاغىنىڭىز تەڭلىككە سالغان تۇرسا ، ياق دېسەم بولامدۇ ؟

— ئاغىنىمىزنىڭ ئۆيى ئېچىۋېتىش رايونىغا توغرا كېلىپ قېلىپ چېقىۋېتىلدى . ئۇ : «سېنىڭ بىلەن قوشنا ئولتۇرمەن ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ، ئۆي كۆڭلۈمگە ياقتى» دەپ تۇرۇۋالدى .

— بوپتۇ ، ئىلغاركا ، ئۆزىڭىز ئوتتۇرىدا كېلىشتۇرۇپ سودا قىلىپ قويۇڭ . قائىدە بويىچە ھەر ئىككىىزدىن 5 — 10 مىڭ يۈەن چاي ئىچمەمسىز .

— چاي - پاي دېگەننى قويۇڭ ، ھەر ئىككىڭلار رازى بولساڭ-لار بولدى . ئەمىسە باھاسىنى دەپ بېقىڭا ، — ئىلغار قەدىردانىنىڭ كۆزىگە قارىدى ، — سىزنىڭ پېچقان باھايىڭىزنى بىلۈېلىپ ، ئاندىن ئاغىنەم بىلەن پاراڭلىشاي .

— بۇنىڭغا سودىلىشىش كەتمەيدۇ ، — دېدى قەدىردان ، — بىخەتەرلىك ساندۇقتا ئۆينىڭ گۇۋاھنامىسى ، پۇل تۆلىگەن تالون ، زىننەتلەشكە ھۆددە بېرىلگەن 40 مىڭ يۈەننىڭ ھۆججىتى قاتارلىق-لار بار ...

— ئۇنداقتا جەمئىي 320 مىڭ يۈەن بولىدىكەن ، — ئىلغار سەل ئويلىنىپ قالدى ، — ئەگەر ئاغىنەم سەل چۈشۈرۈپ بېرىشنى دەپ تۇرۇۋالسا قانداق قىلىمىز ؟

— قېنى سىز ئاۋۋال سۆزلىشىپ كۆرمەمسىز ، سىلەرنىڭ مەسلىھەتىڭلار پىشقاندىن كېيىن مېنى ئىزدەڭلار .

— سىزنى نەدىن تاپىمىز؟

— «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»دىن، — قەدىردان دېرىزىدىن سىرتقا قارىدى، — ئىلغارکا، كەچ بولۇپ كېتىپتۇ، مەن قايتاي.

— بىخەتەرلىك ساندۇقىڭىزنى تۆت ئادەمگە كۆتۈرتۈپ، ئۆيۈمگە ئاچقىچە بالكونغا قويۇپ قويدۇم، — دېدى ئىلغار قەدىردا-نى ئۇزىتىپ چىقىپ، — ئۇنىڭدىن خاتىرجەم بولۇڭ.

ئاپېرىلنىڭ ئوتتۇرىلىرى بولۇپ قالغانىدى. بوغدا تېغى تەرەپ-تىن ئۇرغان سوغۇق شامال ئادەمنىڭ غولىنى قورۇيتتى. چاشقان قۇلاق يۇمران يوپۇرماقلار ئەمدىلىكتە چاۋاك چالغۇدەك بولۇپ، ئايدىڭ كېچىدە ئاستىغا قويۇق سايىلەرنى تاشلىغانىدى. قەدىردان قەدىناس ئۆيىدىن ئايرىلىپ پىيادە كېتىۋاتاتتى. ئۇ ئۆيىنى ساتماق-چى بولۇپ خوتەندىن كەلدى، بىراق سېتىلىش توغرۇلۇق گەپ بولۇۋىدى، يۇرتىكىنىڭ نەزدۇر بىر يېرى تۇز سەپكەندەك ئېچە-شىپ كەتتى. ئۇنىڭ كۆڭلىدىكىنى دېگەندە، ئۇ ئۆيىگە ئەمەس، بەلكىم ئۆي بىلەن بىللىلا بىراۋلارنىڭ راستلا غايىب بولۇشىدىن، بىر زامانلار قەلب بوستانلىرىنى ياشناتقان خاتىرىلەرنىڭ ئىز-دېرەكسىز ئۆچۈشىدىن، ئوغلىنىڭ ئۆزىدىن بارغانسېرى ئۇزاقلاپ كېتىشىدىن كۆڭلى ئەلەمزېدە بولدى. قەدىردان خالتا كوچىدا توختاپ ئارقىغا قايرىلدى. ئۇ لىپمۇلىق سۇزۇك ياشلار بىلەن تولغان كۆزلىرى بىلەن ئىككىنچى قەۋەتتىكى ئۆيىگە، بالكون-دېرىزىلەرگە، مېھرىبان تاماق ئەتكەندە ئېچىۋېتىدىغان پورتۇچكە-لارغا خېلىغىچە قاراپ تۇردى.

«دوستلۇق»تىكى ئۆي بىلەن «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى» نىڭ ئارىلىقى ئانچە يىراق بولمىغاچقا، قەدىردان پىيادە كەتتى. ھازىر بۇ مېھمانخانىدا ۋېجىك قارا پاتەم يوق ئىدى. ئۇ ئىككى يىلنىڭ ئالدىدا بىر غۇلجىلىق شوپۇر بىلەن توي قىلىپ، غۇلجىغا يۆتكىلىپ كەتكەنىدى. ئەگەر بولغان بولسا، قەدىردان بىلەن بىر قەپەس تىللىشىپ خۇمار دىن چىققان بولاتتى. قەدىردان «مۇساپىر-

لار مېهمانخانىسى» ئالدىغا كەلگەندە ، كەڭ يولنىڭ ئۇ تەرىپىدە يورۇپ تۇرغان «ھۆسنارخان جەننەت نېمەتلىرى ئاشخانىسى»نى كۆرۈپ ، كۆڭلى بىر قىسما بولدى . توغرا ، بىر چاغلاردا كېلىش-كەن ۋېجىك سېماسى ھەرقانداق ئەزرائىلنى مەھلىيا قىلغۇدەك شوخ ، خۇش پېئىل بىر قىز ئۇنى ئاشۇ ئاشخاندا ساقلايتتى ، كۆلۈپ ھەم قىزىرىپ قارشى ئالاتتى ، گۆشنان بىلەن مېھمان قىلاتتى . قىسقىسى ، قەدىردانتى كۆرسە قىلىدىغان قىلىق تاپال-ماي ، جان قۇشى تەن قەپىسىدە يايراپ كېتەتتى .

قەدىردان ۋېجىك قارا پاتەمنىڭ ئورنىدا ئىشلەۋاتقان تەرى سۆرۈن سېرىق خوتۇنغا 35 يۆەنلىك ياتاق بېلىتىدىن كەستۈرۈپ ، ئىككىنچى قەۋەتكە چىقىپ كەتتى . ئۇ شۇ كۈنى ئىككى كىشىلىك ياتاقتا ھۇزۇرلىنىپ يالغۇز ئۇخلىدى . ئەتىسى مېھمانخانىنىڭ ئاش-خانىسىدا بىر ئىستاكان سۈت ھەم بولكىدا ناشتا قىلىپ ئەمدىلا ياتاقتا كىرىپ تۇراتتى ، ئىشىك بوسۇغىسىدا تولغان بىر گەۋدە پەيدا بولدى . ئۇنىڭ بېشىغا كىيىۋالغان غۇلجىلىقلارنىڭ بېغىررەك ماز-چېپىتېر دوپپىسى ، تىزىدىن ئاشىدىغان ئاق سېرىق كەمزۇلى ، ئاق ئىشتان ، پۇتىدىكى قارا سەندەل ئۇنى تولىمۇ سالاپەتلىك كۆرسە-تتى . قەدىردان ئۇنىڭ ئەمدىلا ئاق ئارىلىغان چىرايلىق بۇرۇتىغا قارىغىنىچە ئورنىدىن تۇردى ، ئەمما ئىككى يىلنىڭ ئالدە-دىكى خورلۇق تەرەببال ئېسىگە كېلىش بىلەن ، قولىنى سوزمىدى ھەم سۆسلا قىلىپ :

— سىزمىدىڭىز ، قېنى ئولتۇرۇڭ ، — دەپ قويۇپ ، كارىۋا-تىدا خىيالىي ئولتۇردى .

— ماڭا ھازىرغىچە ئاچچىقلاپ يۈرەمسەن ؟ — دېدى ياقۇپ ھاجىم دۇئاندا ئولتۇرۇۋېتىپ ، — تەرىڭ نېمانچە سۆرۈن سېنىڭ .

— سىزدەك بىر كاتتا مۇسۇلمان خروئىن چەككۈچى بىلەن ئەسرا بولۇش ئەمەس ، چىرايىغا قاراشنىڭ ئۆزىمۇ جايىز ئەمەسلە-كىنى بىلىپ تۇرۇپ ، يەنە نېمىشقا كەلدىڭىز ؟ — قەدىردان غەزەپ-

تىن تىترىدى ، — گۇناھكار بولۇپ دوزاخقا كىرىشتىن قورقىمامسىز ؟

— ۋاي - ۋۇي ، سېنىڭ ئاداۋىتىڭ نېمانچە يامان ، — ياقۇپ ھاجىمنىڭ بويۇنلىرىغچە قىزىرىپ كەتكەندى ، — بىلىمسىز قىلىۋي ، دانالىرىمىز : «ئاداۋەت تۇغۇچىنى يەشكۈلۈكتۇ ، تۇغكۇلۇك ئەمەس» دەيدۇ .

— ئۇنداقتا ئاشۇ دانالىرىڭىز : «ھاجىلار خۇدانىڭ گۇناھكار بەندىلىرىگە نەسىھەت قىلماي ، ھاقارەتلەپ خارلىسۇن» دەپتىكەنما ؟ — قەدىردان يامان يەردىن تۇتۇۋالغانىدى ، — «قولىدىن تارتماي ، گۇناھ پاتقىقىغا تېخىمۇ ئىتتىرىۋەتسۇن» دەيدىغان مىزانمۇ بارمىكەن ؟

— بولىدى ، بولىدى قىل ، مەن خاتا قىلىدىم ، بولدىما ؟ — ياقۇپ ھاجىم پاسسىپ ئورۇنغا چۈشۈپ قالدى ، — شۇڭا ئالدىڭغا كەلدىمغۇ .

— ماڭا لازىمى يوق ! — قەدىردان دەھشەتلىك ۋارقىرىدى ، — دۇنيادا «يولدىن ئازغان بەندىلەرگە ھاجىلارنىڭ پوقى دورا بوپقاپتۇ» دېگەننى ئاڭلىمىدىم . ھاجى دېگەننىمۇ كۆرۈپ قويدۇم ، ئالغۇچە «ياپىر» ، ئېلىپ بولۇپلا «كاپىر» دەپ ئادەم تىللايدىغان بىنومۇس نېمىلەركەن .

— ھەي ، ھەي ، تىلىڭ نېمانچە ئاچچىق سېنىڭ ، — ياقۇپ ھاجىم پۇشۇلداپ كەتتى ، — خاپا بولما ، مەن ناماقۇل بولاي !

— نەشتەر تىقىپ ، يۈرەكنى زىدە قىلىپ بولغاندىن كېيىن ، خاپا بولما ، دېگەن بىر ئېغىز گەپ بىلەن تۇگەمدا ؟ — قەدىردان قوللىرىنى شىلتىدى ، — «بۇرۇن ئىشەنگەن ، ئەمدى ئىشەنمەيمەن» ، «نورمال ئادەملەرگە ئوخشىمايسەن» ، «سېنى تەرىپلەشكە تىلىمىز ئاجىزلىق قىلىدۇ»... ئەگەر مۇشۇ گەپلەرنى مەن سىزگە دېگەن بولسام ، سىز قانچىلىك ئازابلىناتتىڭىز ؟ بولۇپمۇ سىزنىڭ : «پۇلنى سانىۋېلىپ ، ھۆججەت ياز» دېگەن گېپىڭىز ھازىرغىچە

يۇرىكىمنى سىقىپ ، قېنىنى شوراۋاتىدۇ !

— كەچۈرگىن ، خاپا بولما ، مەندىن ئۆتتى !

— شۇ چاغلاردا تۆۋەنى 17 مىڭ يۇەن ، يۇقىرىسى 40 مىڭ يۇەنلىك ئىشلىتىلگەن ماشىنىلارنى ئالدىڭىز ، — تىل ـ ھاقارەتنى ئۇنتالمىغان قەدىردانىمىڭ غەزەپ قېپى يېرىلغاندى ، — ئېيتىڭە ، كۆپ ھاللاردا مېنىڭ پۇللىرىمنى سىز تۇتقاندىڭىز ، مەندىن سو-راپ ياكى سورىماي قانچە ماشىنا ئالغانسىز ؟

— 11 ماشىنا ئالدىم ، تەرتىتىم بىلەن تۇرۇپتىمەن ، يالغان ئېيتمىدىم .

— مەن سىزگە بىرەر قېتىم ھۆججەت ياز دەپ باققانما ؟

— ياق ، ئۇنداق دېمىگەن .

— نېمىشقا شۇنداق دېمىگەندىمەن ؟

— ماڭا ئىشەنگەنلىكىڭ ئۈچۈن .

— بىلىپ قويۇڭ ، بۇ دۇنيا ئىشەنچ بىلەن ئۆرە تۇرىدۇ ، ھاياتلىق ئىشەنچ بىلەن ياشنايدۇ ، ئادەملەر بىر-بىرىگە مېھىر ـ شەپقەتلىك قىلمىغان گۈزەللىك يەنىلا ئىشەنچ ! توۋا ، مۇئەللىمىمنىڭ بۇ سۆزلىرىنى سىز ئۈچۈنلا ئۇنتۇماي كەپتىكەنمەن .

— قەدىردان…

— مەن قەدىردان ئەمەس ، سىزنىڭ نەزىرىڭىز بويىچە لەنەت-گەردى ! مېنى شۇنداق چاقىرىۋېرىڭ ، — قەدىردان تىزلىرىغا جەينەكلىرىنى قويغىنىچە يۇزىنى قامالاپ ئۇن سېلىپ يىغلىۋەت-تى ، — ئاھ خۇدايىم ، ئاھ خۇدايىم ! مەندە يۇقۇملۇق كېسەل بارمىدۇ ؟ مەن تۇتقان قەلەمنى قەغەزدە تۇتۇپ ئەخلەت ساندۇقىغا تاشلىغانلىرىنى قانداقمۇ ئۇنتاي ، قاچانمۇ ئۇنتاي ! تېخى : «سېنىڭ بىلەن بولغان مۇئامىلەم چەكتىن ئېشىپ كەتتى» دېيىشلىرىڭىز !

— بولدى ، قەدىردان ، شۇ چاغدا كارىدوردا يىغلاپ ماڭغان ئاۋازىڭنى ئاڭلاپ ، مەنمۇ : «ئاھ خۇدا ، ئەجەبمۇ ئىجتىھاتلىق ،

يېقىشلىق بىر بالىتى ! ئۇنىڭغا شاپائەت قوللىرىڭنى سوزۇپ ، دوزاخ تۇتۇنلىرىدىن قۇتقۇزۇۋال !» دەپ يىغلاپ تۇرۇپ تىلەك تىلىدىم .

— مەن سىزنىڭ تىلەكلىرىڭىزگە موھتاج ئەمەس ! شۇنى ئۇقۇپ قويۇڭ ، سىزنىڭ تىلەكلىرىڭىزنى خۇدايىم مەقبۇل كۆرۈپ ، مېنى جەننەتكە كىرگۈزمەكچى بولسا ، مەن جەننەتنى تەرك ئېتىپ ، ئۇدۇل دوزاخقا كىرىمەن ! — قەدىردان غەزەپ ھاياجىنىدا ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى ، — چۈنكى سىزنىمۇ جەننەتتە كۆرەر كۆزۈم يوق !

— ماڭا شۇنچىلىك ئۆچ بولۇپ كەتتىڭما ؟

— مەن سىزدەك ھاجىنىڭ دىيانىتىدىن گۇمانلىنىمەن !

زىھنىياتلىق ئوقۇرمەنلىرىمنىڭ مۇبارەك خاتىرىسىدە بولسا كېرەك ، قەدىردان قاقچىلىق قىلغان چاغلىرىدا ، جەنۇبىي شىنجاڭنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىن كەلگەن نامرات دېھقانلار ، قولى قىسقا تىجارەتچىلەر قاقلىرىنى ئۆتكۈزۈش ئېپىنى تاپالماي نەچچە ئايلاپ يېتىپ كېتىپ ، قاتمۇقات زىيانلارغا ئۇچراپ كېتەتتى . بەزىلىرىنىڭ قاقلىرى قۇرۇپ ، قۇرت چۈشۈپ كەتسە ، بەزىلىرىنىڭ نەم تارتىپ سېسىپ ، كۆكىرىپ كېتەتتى . تېخى ئۇلارنىڭ مال بېسىش سۈپىلىرىغا ، ئامبارلارغا تۆلەيدىغان ھەققى ، ئاش ـ تامىقى ، ياتىقى قاتارلىقلارنىڭ چىقىمى كۈندىن ـ كۈنگە ئېشىپ بارااتتى . شۇڭا ، ئۇلار : «ئىز پۇلى چىقسىلا بولدى ، كىلوسىنى 80 يىاكى 90 پۇڭدىن سېتىپ بەرسىلە» دەپ يېلىنااتتى . قەدىردان يېنىدىن 10 — 15 مىڭ يۈەننى چىقىرىپ ، شىركەت خوجايىنلىرىنىڭ ، قاق سودىگەرلىرىنىڭ گېلىغا ئۇرۇپ ، قاقنىڭ كىلوسىنى بىر يۈەن 20 پۇڭ ياكى بىر يۈەن 30 پۇڭدىن ئۆتكۈزۈپ ، ئۆزىنىڭ تاپان ھەققى ئۈچۈن 20 — 30 مىڭنى ئېلىپ قېلىپ ، قالغان پايدىنى دېھقانلارغا قوشۇپ بېرەتتى . ساددا ، ئاق كۆڭۈل دېھقانلار : «غوجام ، بىزنىڭ مېلىمىز مۇنچە پۇل بولماقچىدى ، بۇنىڭدا 50 — 60 مىڭ

يۇەن ئوشۇق تۇرىدۇيا» دەيتتى . قەدىردان : «مالىرى ياخشى بولـ غاچقا ، يۇقىرىراق ئۆتكۈزدۇم» دەپ جاۋاب بېرەتتى . مانا شۇنداق چاغلاردا ، قورۇق باسقان چىرايلاردىكى خۇشاللىق ياشلىرىنى كۆرـ گەن قەدىردان كۆڭلىدە : «مەن بۇنداق ئىللىق چىراي ، خۇشالـ لىق ، ھەقىقىي تىلەكلەرنى ھېلىغۇ 50 — 60 مىڭ يۇەن ئىكەن ، 50 — 60 مىليون يۇەنگە سېتىۋالالمايمەن» دەيتتى . بۇنداق مەنپەئەت ، پايدا ، ئىقتىسادىي كۆز قاراشلاردا ياقۇپ ھاجىم بىـلەن پـات ـ پاتـلا تاكـاللىشىپ قالاتتى :

— خەقلەرنىڭ دېگەن باھاسىدىنمۇ يەنە چۈشۈرۈپ ھېساب كۆرسىتىپ ، ھەممە پايدىغا ئۆزۈڭ ئىگە بولۇشۇڭ كېرەك ، چۈنكى بۇ ئىسلاھات دەۋرى ، ئەقىل ھەم كەسپىي ئىقتىدارىڭدىن كەلگەن مەنپەئەت ئۆزۈڭگىلا خاس ، ئۇقتۇڭمۇ ؟ — دەيتتى ياقۇپ ھاجىم ئىشنىڭ يولىنى ئۆگىتىپ .

بىر قېتىم ئوبۇلھەسەن تېلېفوندا : «بۇ بۇلتۇرقى پايدىغا قالـ غان كونا قاق ، كىلوسىنى 70 — 80 پۇڭدىن سېتىۋەتسەڭمۇ بولىۋېرىدۇ» دېگەنىدى . لېكىن ، قەدىردان ئۇ قاقنىڭ كىلوسىنى بىر يۇەن 20 پۇڭدىن ئۆتكۈزۈپ ، ئۆزىگە تېگىشلىك 100 مىڭ يۇەندىن ئارتۇق پايدىنىمۇ ئوبۇلھەسەنگە ئەۋەتىپ بەرمەكچى بولـ دۇ . ياقۇپ ھاجىم ئۇنىڭغا سوۋىدىكى نۇرغۇن قائىدە ـ يوسۇنلارنى سۆزلەپ ، ئىسلاھاتنىڭ قائىدە ـ مىزانلىرىنى چۈشەندۈرگەن بولـ سىمۇ ، ئەمما قەدىردانىنى قايىل قىلالمايدۇ .

— مەن بىر ئادەم ، كۈنۈم كېتىپ بارىدۇ ، — دېگەن قەدىر ـ دان كۈلۈپ تۇرۇپ ، — لېكىن ئوبۇلھەسەن ئاكام نۇرغۇن ئادەمنى باقىدۇ ، شىركەتتە بىرەر ئادەم ئىشتىن قالدۇرۇلسا ، ئۇلارنىڭ بالىلىرىنىڭ يىغا ـ زارىغا چىدىغىلى بولمايدۇ .

ئەمدى ئوقۇرمەنلىرىمىزگە قەدىردانىنىڭ ياقۇپ ھاجىمنى : «سىزدەك ھاجىمنىڭ دىيانىتىدىن گۇمانلىنىمەن» دېگەن سۆزى چۈشىنىشلىك بولدىغۇ دەيمەن ؟ بۇ سۆزىنىڭ ئورانىدىن : «مەندەك

گۇناھكار بەندە گاڭگىراپ قالغان ياشلار ، ئوقۇغۇچىلار ، دېھقانلارغا كۆچۈمنىڭ يېتىشچە ھىممەت قولۇمنى ئاچتىم ، لېكىن سەندەك پۇل تاپقان ھاجى يوقسۇللارغا نېمە قىلىپ بېرەلىدىڭ ؟ » دېگەن مەزمۇن چىقامدۇ قانداق ؟ قېنى ، قالدىسىنى ئۇلارنىڭ ئاغزىدىن ئاڭلاپ باقايلى !

— ئەلھەمدۇلىللا ، مەن ھەج تاۋاپ قىلغان ، ئىمانى پاك مۇسۇلمانمەن ، — دېدى ياقۇپ ھاجىم ئاچچىقى بىلەن ، — مېنىڭ دىيانىتىمدىن گۇمانلىنىشقا نېمە ئاساسىڭ بار ؟

— گەپكە گەپ توغرا كەلگەندە ئاتاڭدىن قالما ، دەپتىكەن ، ھاجىم ، — قەدىردان تولىمۇ تەمكىن ئىدى ، — سىز مېنىڭ پۇللىرىمغا ئالغان 11 ماشىنا بىلەن نەچچە يىل نېفىت ، ئاق ئوغۇت ، پاختا ، قۇرۇلۇش ماتېرىياللىرى توشۇپ ، مىليونلاپ پۇل تاپتىڭىز ، شۇنداققۇ ؟

— شۇنداق !

— ئەگەر ئىمانى پاك ھاجىم بولغان تەقدىردە : «سېنىڭ پۇللىرىڭغا ئالغان ماشىنىلارنىڭ بەرىكىتىدىن ھازىر 60 ماشىنىلىق بىر كالون قۇرۇۋالدىم ، رەھمەت ساڭا » دەپ مىننەتدارلىقىنى بىلدۈرەمدۇ ياكى باي بولۇۋېلىپلا : «پۇلۇڭنى سانىۋال ، ھۆججەت ياز » دەپ بۇيرۇق قىلامدۇ ؟ !

ياقۇپ ھاجىم تەرلەپ كەتتى . ئۇ ھەقىقەتەن ئۆزىنىڭ تولىمۇ يولسىزلىق قىلغانلىقىغا ، ئەقىل بىلەن ئەمەس ، ھېسسىياتىنىڭ كەينىگە كىرىپ ئۆتكۈزگەن سەۋەنلىكلىرىگە ئۆكۈنمەكتە ئىدى .

— ھازىر بىر قىسىم پۇل تاپقان مەرىپەتپەرۋەر بايلار مەكتەپ سېلىۋاتىدۇ ، يېتىم ـ يېسىرلارنىڭ بېشىنى سىلاۋاتىدۇ ، بەزىلىرى كۆۋرۈك ياساپ ، يوللارغا ئىشلەۋاتىدۇ ، — دېدى قەدىردان سەل پەسكارىغا چۈشۈپ ، — بۇ قېتىم كەتتىڭىز شورۇغاقا بارسام ، كەنت باشلىقى : «باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ ئىككى سىنىپى ئۆرۈلۈپ كەتكەن ، ياقۇپ ھاجىم ھېسابلاپ ، 6000 — 7000 يۈەن كېتىدە-

كەن ، مەن سالدۇرۇپ بېرەي ، دېگەنىدى ، ۋاقتى يوقمۇ ياكى ئۇنتۇپ قالدىمۇ ، بىرنەچچە قېتىم كەلدى ، لېكىن جىمجىتلا كېتىپ قالدى» دېدى . پۇل خەجلىگۈڭىز كەلمىگەندىن كېيىن ، ئۇلارنى ئالداپ نېمە قىلىسىز ؟ بىلىپ قويۇڭ ، «خېرىدارسىز جۇۋان ئىتقا يالاق» دېگەن گەپ بار ، خەلق خېرىدارلىقىنى قىلمىغان ھەرقانداق باي ئادەم خەلقنىڭ نەزىرىدىن قالىدۇ .

ياقۇپ ھاجىم تەرلىرىنى سۈرتۈپ ئولگۈرتەلمىدى . قەدىرداڭنىڭ دېگەنلىرى جېنى بار گەپلەر ئىدى . راست ، ھازىر بىر قىسىم مەرىپەتپەرۋەر ، خەلقپەرۋەر ، دىيانەتلىك بايلار خەلق ئاغزىدا داستان بولۇپ مەدھىيەلىنىۋاتىدۇ . خەلق قەلبىدىن ئورۇن ئالغان بىر تال يوپۇرماقمۇ مەڭگۈ ئۇنتۇلمايدۇ ، ئۇلاردىن باشقا بايلار يوقمۇ ؟ بار ! ئۇلار بىرنى ئون ، ئوننى يۈز قىلىش كويىدا ، سودا ساراي ، رېستوران ، قاۋاقخانا ، بەزمىخانىلارنى قۇرۇۋاتىدۇ ، ئۇنداق باي بولدۇمەي ، مۇنداق بېيىدىمەي ، دەپ ، تېلېۋىزورلاردا سۆزلەۋاتىدۇ . لېكىن ، ئۇلارنى خەلقىمىز ئېتىراپ قىلمايدۇ . شۇڭا ، ئۇلار ئۆلۈپ ، يەتتە نەزىرى بولغۇچە ئۇنتۇلىدىغانلار !

ئەمدى قەدىردانى ئىتتىن بەتتەر سىلكىشلەپ ، خورلاپ كەتكەن ياقۇپ ھاجىم بۇگۈن نېمىشقا ئۇنى ئىزدەپ كېلىپ قالدى ؟ ياكى ئۇنىڭ دەيدىغان - ئېيتىدىغىنى چالا قالغانمۇ ؟ ياق ، ئۇنداقمۇ دەپ كەتكىلى بولمايدۇ ، «ھاجىم ، ھاجىم» دەيدىكەنمىز ، ئۇمۇ خام سۈت ئەمگەن ئىنسان ! مەككە - مەدىنىنى بىر قېتىم چۆرگىلەپ كەلگەنگە ، خۇدايىم ئۇنىڭ كاللىسىغا ئوچۇم - ئوچۇملاپ ئەقىل - ئىدراك زەرلىرىنى قاچىلاپ قويمايدۇ ، شۇنداق بولغان بولسا ، ئۆزىنىڭ بالىسىدەك ئادەمدىن شۇنچە بالايىبەتتەر گەپلەرنى ئىشىتىپ ئولتۇرماس ئىدى ؟

ياقۇپ ھاجىم نەچچە يىلدىن بېرى نۇرغۇن توي - مەرىكە ، چاي ، نەزىر ، ئولتۇرۇش سورۇنلاردا بولۇش جەريانىدا ، نۇرغۇنلىغان ھەقەمسايىلىرىنىڭ تەنبىھ ، كىنا - كۇدرەتلىرىنى كۆپ ئاڭلاپ

كەتتى ، ئۇلار ياقۇپ ھاجىمنىڭ تېز بېيىشتىكى سىرىنى ئوبدان بىلىدىغانلار ئىدى .

— ياقۇپ ھاجىم ، ھېلىقى قاقچى بالىنى خۇدا خالىس رازى قىلغانلا ؟

— پايدىدىن بىرەر مىليون ئايرىپ بەرمىسە ، خۇدامۇ راۋا كۆرمەس .

— پاھ ، پاھ ، نېمىدېگەن قولى ئوچۇق بالا ـ ھە ؟

— ئاڭلىساق ، ئۇ بالىنىڭ بېشىغا كۈن چۈشۈپتۇمىش ، بېشىنى سىلاپ قويغانلا ؟

— ئۆزىگە خەزىنە يوللىرىنى ئېچىپ بەرگەن ساخاۋەتچىگە ھېممەت قولىنى سوزمىسا ، ئۇنىڭ ئىمانسىز مۇناپىقتىن نېمە پەرقى بولسۇن ...

ئابرۇيلۇق سودىگەرلەر ، كاتتا بايلار ، بىلىملىك زاتلارنىڭ دېگەن بۇ گەپلىرى ياقۇپ ھاجىمغا ئار ـ نومۇس تەرەپتىن خۇددى بىر ھاڭدىن ئىتتىرىۋەتكەندەك زەربە بولدى ، بولۇپمۇ : «خۇدا خالىس رازى قىلغانلا ؟» ، «بىرەر مىليون بەرگەنلا» ، «ئىمانسىز مۇناپىقتىن نېمە پەرقى» دېگەن گەپلەر ئۇنى ۋىجدان ئازابىدا ئۆرتەدى . ياقۇپ ھاجىم ئۇنداق قىلىش ئۈياقتا تۇرسۇن ، قەدىردانىنى ھايۋاندىنمۇ بەتتەر خورلىغان تۇرسا ! ئەلۋەتتە ، كونىلار : «بار تاۋىقىم ، يان تاۋىقىم» دەپ بىكار ئېيتمىغان . لېكىن ، ياقۇپ ھاجىم «يان تاۋىقىم» دەپ باقمىدى . ئۇ ئۆز ۋاقتىدا قەدىردانىنىڭ «بار تاۋاق» لىرىنى «ياپىر !» دەپ ئېلىۋەردى ، ئۇ تاۋاقلارنىڭ شاراپىتىدىن مەئىشەت كۆللىرىگە كۆمۈش ، زەرلەر ئېقىپ كىرىدىغان ئاپتىدىن قېزىلىپ بولغاندىن كېيىن ، «رەھمەت ، ھەشقاللا» نىڭ ئورنىغا ، «كاپىر !» دەپ تىللىدى . چوڭقۇرراق ئويلىغاندا ، ئۆزى تۇزىنى يەپ ، تۇزلۇقىغا ئولتۇرۇپ قويىدىغان كاپىرنىڭ ئىشىنى قىلدى !

ياقۇپ ھاجىم بۇ قېتىم خوتەنگە بېرىپ ئاببىاس ، خەيرىگۈللەر ـ

دىن قەدىرداننىڭ ھالىنىڭ خاراپلىقىنى ئاڭلىدى . ئۇ مۇشۇ پۇر-سەتتە «يان تاۋقىم» دەپ ، گۇناھىنى يۇيۇشنى ئويلىدى . ئۇرۇم-چىگە كېلىش بىلەن «كۆكتات توپ سېتىش» بازىرىدىكى كاتتا خوجايىن ما جيەنگۇ ئۇنىڭغا ، يەنە 13 ـ 14 كۈن ئەتراپىدا ئىچكە-رىدىن ھەرخىل كۆكتات كېلىدىغانلىقى ، ئۇنى ئوتتۇرا ئاسىيا بازارلىرىدىكى خوجايىنلىرىغا يەتكۈزۈپ بېرىشنى ئېيتتى . ما جيەن-گۇ ياقۇپ ھاجىمغا : «30 ماشىناڭنى مەن ئۇچۇنلا ئايرىپ قوي» دەپ تاپىلىدى . بۇنىڭ بىلەن ئۇ ، قەدىرداننى ئوتتۇرا ئاسىيا بازار-لىرىغا يۈزلەندۈرۈشنى ئويلاپ قالدى . ياقۇپ ھاجىم ئۆزىنىڭ بۇ توغرۇلۇق ئويلىغانلىرىنى ئالدىرىماي سۆزلەپ بېرىۋىدى ، قەدىر-دان ياش يۈقى كۆزلىرىنى سۈرتۈپ بېشىنى كۆتۈردى . ئۇمۇ چەت ئەل بازارلىرىنى ، بولۇپمۇ تىل ئۇقۇشالايدىغان ئالماتا ، تاشكەنت ، بىشكەكلەرگە بېرىپ ئوقەت قىلىشنى ئويلاپ يۈرەتتى .

— مېنىڭ پاسپورتۇم بولمىسا ، — قەدىردان ئاستا غودۇڭ-شىپ قويدى ، — ئۇنى ھەل قىلىشقىمۇ بىرەر يىل ۋاقىت كېتىدۇ دېيىشىدۇ .

— پاسپورت بېجىرىدىغان يەردە مېنىڭ بىر خەنزۇ تونۇشۇم بار ، — دېدى ياقۇپ ھاجىم ، — ئۇ بىر ھەپتە ئىچىدە چىقىرىپ بېرىدىغان بولدى . شۇڭا ، ئىككى پارچە سۈرەت بىلەن كىملىكىڭنى بەرگىن .

— مەندە سۈرەت يوق .

— ھازىر چىقىپ چۈشسەڭ ، بىردەمدىلا چىقىرىپ بېرىدۇ ، ماڭ ، — ياقۇپ ھاجىم ئورنىدىن تۇردى ، — سۈرەت ، كىملىك ھەم پاسپورت رەسمىيەت پۇللىرىنى بۇگۈنلا تاپشۇرۇۋەتمىسەم ، ئەتە خوتەنگە مال يۆتكەيمىز .

— پاسپورت سىز كېلىپ بولغۇچە چىقامدۇ ؟

— شۇڭا ئالدىراۋاتقان گەپ ، — ياقۇپ ھاجىم قەدىردانىڭ چىرايىغا قاراپ قويدى ، — ساڭا ئەتە 50 مىڭ يۈەن بېرىمەن .

مەن كېلىپ بولغۇچە ئادىداس ، مانتانا[1] دېگەندەك ماللاردىن ئالغاچ تۇرغىن .

— پۇلىڭىز لازىم ئەمەس ، ئۆزۈم ھەل قىلىمەن . مەن ھۆججەت يېزىشقا بەكمۇ ئۆچ .

— ۋاي ، ۋاي ، ۋاي ، — ياقۇپ ھاجىم تېرىكتى ، — بىر ئىشنى تۇتۇۋالساڭ ئىت يىلىدىن ئېشەك يىلىغچە ھەجلايدىكەنسەن .

— ھەممىلا ئادەمنى ئۆزۈمدەك چاغلاۋەرسەم بولمايدىكەن .

— مەن ئەسكى ، مەن يامان ، بولدىما ؟

— سىز ھاجىم تۇرسىڭىز ، خۇدايىمنىڭ جەننىتى بەندىسىمۇ ئەسكى بولامدۇ ؟

— ياللا ، ياللا ، سېنىڭ مۇشۇ ئاغزىڭنىڭ ، — ياقۇپ ھاجىم تۈيۈقسىزلا بىر ئىشنى ئويلاپ قالدى ، — تاس قاپتىمەن ئۇنتۇپ قالغىلى ، ھېلىقى بىر يىلى خالىمەت قارىمدىن ئالغان ھۆججەتنى ساقلاپ قويغانتىم . بۇگۈن كەچ ياكى ئەتە مەندىن ئېلىۋال .

— نېمە قىلىمەن ئۇنى ؟

— خالىمەت قارىم ھازىر پات - پاتلا ئۆرۈمچىگە پەيدا بولىدىكەن . ئۇنىڭدىن 60 مىڭ يۈەن پۇلۇڭنى ئېلىۋالمىساڭ ، كېيىنچە ئالالمايسەن .

— نېمىشقا ؟

— خالىمەت قارىم ھازىر خروئىن ئەتكەسچىسىكەن ، ئۇنىڭغا تاسادىپىي بىرەر پېشكەللىك يېتىپ قالسا ، شۇنچە نۇرغۇن پۇل ئىتقا مانتا تاشلاپ بەرگەندەك قەدىرسىز يوقايدۇ .

— سىز ئۇنى ئوتتۇز پارە قۇرئاننى يادا ئالغان دەۋاتاتتىڭىز ، ئىمانى كامىل ئادەمدۇ خروئىن ئەتكەسچىسى بولامدا ؟

— بولدى ، بولدى ، زەھەردەك تىلىڭ يەنە ئۇسۇلغا چۈشكە-

---

(1) مانتانا — ئىياغ كىيىم ماركىسى

لى تۇردىغۇ .

ياقۇپ ھاجىم بىلەن قەدىردان مېھمانخانىدىن چىقىپ «دوستلۇق» ئالدىغا تاكسىدا باردى . چۈنكى ، پاسپورت ، كىملىك ۋە ھەرخىل كىنىشكىلار ئىشلىنىدىغان سۇرەتلەرنى ساقچى سۇرەتخانىسى تارتاتتى . ھاجىم تېز چىقىرىش رەسمىيىتى بويىچە پۇل تۆلەگەندى ، بىردەمدىلا چىقىرىپ بەردى . ئۇلار سۇرەتخانىدىن چىققاندىن كېيىن ياقۇپ ھاجىم يەنە تاكسى يالاپ ، قەدىردانىنى «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى» ئالدىغا چۈشۈرۈپ قويۇپ ، ئۆزى پاسپورت بېجىرىش ئورنىغا يۈرۈپ كەتتى . قەدىردان ئۇنىڭ ئارقىسىدىن بىردەم قاراپ تۇرغاندىن كېيىن ، بېشىنى يېنىككىنە چايقاپ قويۇپ ياتقىغا مېڭىشى ، «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»دىن ئىلغار بىلەن 35 ـ 36 ياشلار چامىسىدىكى پاكار ، سېمىز ، ياش تۇرۇپلا چوققا چاچلىرى قالمىغان ئاقپىشماق بىر ئادەم ھاسىراپ چىقىپ كېلىشتى . ئۇلار قول ئېلىشىپ كۆرۈشكەندىن كېيىن ، ئىلغار ئاغىنىسىنى تونۇشتۇردى :

— قەدىردان ، بۇ تۇنۇگۈن مەن سىزگە گېپىنى قىلىپ بەرگەن سودىگەر ئاغىنەم رىشات ئېلى بولىدۇ . ھازىر بىزنىڭ ئۆيگىلا بارىلى .

ئۇلار تاكسى بىلەن ئىلغارنىڭ ئۆيىگە بارغاندىن كېيىن ، قاتمال سودىگەر ھەم دەللاللاردەك ئۇزۇن تالاش ـ تارتىش قىلىپ ئولتۇرمىدى ، قەدىردان ئۆينى 280 مىڭ يۈەنگە بېرىۋەتتى ، زىننەتلەشكە كەتكەن 40 مىڭ يۈەن پۇلنى ئىلغارنىڭ يۈزىنى قىلىپ ئالمايدىغان بولدى .

— ئىلغار ئاكا ، بۇ 5000 يۈەن سىزنىڭ چاي پۇلىڭىز ، — قەدىردان پۇلنى ئۇنىڭ ئالدىغا قويدى ، — ئاز بولسىمۇ كۆپكە تاۋاپ قىلىپ ئالارسىز .

خجىللىق ئىلكىدە قالغان ئىلغار ، چاي پۇلى ئالمايمەن ، دېگەنىدى ، قەدىردان : «قەدىمدىن تارتىپ كەلگەن ئەنئەنىنى بۇزغىلا بارىلى .

سىڭىز بولامدۇ؟» دەپ ئەيىبلىدى.

— ئاپلا، — دېدى رىشات ئېلى، — سىز ئىشنى بۇزدىڭىز. غۇ، مەن تېخى چاي پۇلى ئۈچۈن 2000 يۈەن بەرسەم بولار، دەپ تۇراتتىم.

— ئاڭلىسام، سودىگەرکەنسىز، رىشاتكا، ئېغىر سودىلاردا پىچىلگەن باھانىڭ نەچچە پىرسەنتى چاي پۇلى بولىدىغانلىقىنى ئوبدان بىلمىسىزغۇ دەيمەن؟ كەتسە ئاغىنىڭىزگە كېتىدۇ، ياتلارغا كەتمەيدۇ، تېخى ماڭا قارىغاندا سىز كۆپرەك بېرىشىڭىز كېرەك. نېمىشقا دېسىڭىز، «ئالدىڭ پۈتتۈڭ، ساتتىڭ يېتتۈڭ» دېگەن گەپ بار، مەن گۆھەرىمنى يېتىتۈردۈم، سىز گۆھەرگە ئېرىشتىڭىز.

— ئاغىنىلەر، مەن ئوقۇتقۇچىلىقنى تاشلاپ دەللال بولسام بولغۇدەك، — دېدى ئىلغار كۈلۈپ، — بىر دەمدىلا ئون ئايلىق مائاشىم چىقىپ قالدى دېسە.

قەدىردان ئۆيىنى نەچچە پۇلغا سېتىپ، پۇلنى ساق تاپشۇرۇۋالغانلىقى، بۇندىن كېيىن بۇ ئۆي ھەققىدە ھېچقانداق دەۋا - دەستۇرى يوق ئىكەنلىكى ھەققىدە ھۆججەت يازدى. بۇ ھۆججەتكە ھەر ئۇچىلىسى ئىسمىنى يېزىپ، ئىسمى ئۇستىگە قىزىل سۇرۇخ بىلەن بارمىقىنى باستى، ئاندىن قەدىردان بالكونغا چىقىپ بىخەتەر-لىك ساندۇقىنى ئېچىپ، ئۆينىڭ گۇۋاھنامىسىنى ئېلىپ بەردى.

— قەدىردان، — دېدى رىشات ئېلى، — بۇ بىخەتەرلىك ساندۇقىنى ماڭا سېتىپ بەرگەن بولسىڭىز، بىز سودىگەرلەرگە تولىمۇ مۇھىم نېمىكەن.

— ئىلغار كام تۆت - بەش ئادەم بىلەن جاپا تارتىپ ئەكىرىپ قويۇپتۇ، مۇشۇ ئادەم بەرسە ئىشلىتىڭ، لېكىن ئۇنى سېتىپ يۈرسەم سەت بولار.

قەدىردان شۇ كۈنى كەچتىلا «شىنجاڭ مېھمانخانىسى»غا بېرىپ ياقۇپ ھاجىمنىڭ ياتقىنى ئىزدەپ تاپتى. ئۇ گېزىتكە ئورال-

غان بىر بولاق نەرسىنى سومكىدىن ئېلىپ چاي شىرەسىگە قويىدى- دە ، باغلىغان يىپىنى يېشىۋېتىپ ، گېزىتنى ئاچتى . ياقۇپ ھاجىم باغلام - باغلام پۇللارغا قاراپ ھەيرانلا قالدى .

— «دوستلۇق»تىكى ئۆيىنى سېتىۋەتتىم ، — دېدى قەدىردان تەرلىرىنى سۈرتۈپ ، — بۇ 150 مىڭ يۈەننى دادام بىلەن ئانامغا ئالغاچ كېتىمىز ، ئۇلارنى تولىمۇ چىقىمدار قىلىۋەتتىم .

— ئۆيىنى نەچچىگە ساتتىڭ ؟

— ئالغان پۇلۇمغا ساتتىم . زىننەتلەشكە كەتكەن 40 مىڭ يۈەنگە ئېغىز ئاچمىدىم .

— مۇنداق دېگىن ، — ياقۇپ ھاجىم : «قالتىسقۇ ، 40 مىڭ يۈەننى مەيلى دېگۈدەك بولدۇڭما ؟» دېمەكچىدى ، لېكىن قەدىردان- نىڭ ئاغزىنىڭ ئېچىلىشىدىن قورقتى ، — پۇلنى نەق بەر- گەندۇ - ھە ؟ راست ، ئىككى يىللىق ئىجارىسىنى ئالغانسەن ؟

— ئالدىم .

— پاسپورتۇڭ ئون نەچچە كۈندە چىقىدۇ ، — دېدى ياقۇپ ھاجىم ئىستاكانغا قايناق سۇ قۇيۇۋېتىپ ، — شۇ چاغقىچە ئېلىشقا تېگىشلىك مالىرىڭنى ئېلىپ بول . ئەڭ ياخشىسى ، ئاشۇ تەرەپتە تىجارەت قىلغانلاردىن سوراپ ، تېز ئۆتىدىغان مالىلاردىن ئال .

قەدىردان ئەتىسى ئەتىگەن ياقۇپ ھاجىمنىڭ ئاق ئوغۇت باسـ- قان ماشىنىلىرىنى خوتەنگە يولغا سېلىۋېتىپ ، «مۇساپىرلار مېھـ- مانخانىسى» ھەم «مۇھاجىرلار مېھمانخانىسى»لىرىغا بېرىپ ئوتتۇ- را ئاسىيادا سودا ئىشلىرى بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقان ھەم شۇ يەردىن تۇغقان يوقلاپ كەلگەنلەر بىلەن پاراڭلىشىپ ، دەسلەپكى ئۇقۇمغا ئىگە بولدى . شۇڭا ، ئۇ يەكشەنبە ئەتىگەندىلا كوچا ئاپتوبۇسىغا چۈشۈپ ، خۇالىڭ توپ سېتىش بازىرىغا ماڭدى . ھازىر كوچىلاردا يېڭىدىن قاتناۋاتقان ئاپتوبۇسلار ئېغىز ھەم كۆركەم بولۇپ ، كۆرۈ- نۈشىمۇ ھەيۋەتلىك ئىدى ، بولۇپمۇ دېرىزىلىرى ئاھايىتى چوڭ بولۇپ ، ئېچىپ - يېپىشقا بولمايتتى . دېرىزە تۈۋىدە ئولتۇرغان

قەدىردان بىردىنلا ئاكاتسىيە دەرەخلىرى ئوتتۇرىسىدىكى ئاياغ يولدا يالىسىنى يېتىلەپ بەكمۇ تېز كېتىۋاتقان مېھرىبانىنى كۆرۈپ قالـ دى . ئۇ : «راستىنلا شۇمۇ ـ ئەمەسمۇ» دەپ ئىككى ئويلۇق بولۇپ ، ئەينەكتىن سىنچىلاپ قاراۋاتقاندا ، خۇددى تەڭرى ئۇنىڭغا خەيرخاھلىق قىلىۋاتقاندەك ، ئاپتوبۇس ئالدىدىكى ماشىنىنى يانداش ئۇچۇن سۈرئىتىنى ئاستىلاتقاندى ، قەدىردان سەكرەپ تۇرۇپ كەتـ تى ـ دە : «مېھرىبان ... مېھرىبان ...» دەپ ۋارقىرىغىنىچە شوپۇرنىڭ قېشىغا يۈگۈردى . بۇ چاغدا ئاپتوبۇس ناھايىتى تېز كېتىۋاتاتتى .

— شوپۇر ، ماشىنىنى توختات ! توختات دەيمە !

— توختىتىشقا بولمايدۇ ! — ۋارقىرىدى خەنزۇ شوپۇر ، — جەريمانە ئالىدۇ .

— ئىشكىنى ئېچىۋەت !

— ئۆلگۈڭ كەلدىمۇ ؟

قەدىردان ئىچى سىقىلىپ جىددىيلەشكەنسېرى ، ئاپتوبۇس خېـ لىلا مېڭىپ ، توختاش بېكىتىگە كېلىپ توختىدى . قەدىردان ئاپـ توبۇس پەلەمپېيىدىن بىرلا سەكرەپ يولنىڭ چېتىگە چۈشتى ـ دە ، ئارقىغا قاراپ چاپتى . ئۇ ئۆلەر ـ تىرىلىشىگە قارىماي ساراڭـ لاردەك شۇنداق يۈگۈردىكى ، ئادەملەر ئۇنى : «ساقچىلار قوغلاپ كېلىۋاتقان ئوغرى ئوخشايدۇ» دەپ ئۆزلىرىنى چەتكە ئېلىشتى . لېكىن ، قەدىردانىنىڭ بۇ جان پىدالىقى قۇرۇق ئاۋارىگەرچىلىك بولۇپ قالدى . مېھرىبان بىلەن قەيسەر ھېچ يەردە كۆرۈنمەيتتى ، شۇنداقتىمۇ قەدىردان بىردە ئالدىغا ، بىردە كەينىگە ، بەزىدە يانىدىكى خالتا كوچىلارغا ئەسەبىيلەرچە يۈگۈرمەكتە ئىدى . بالا يېتىلىگەن ياكى بالا كۆتۈرگەن ئاياللارنى كۆرۈپ قالسىلا قارا تەرگە چۆمـ لۈپ ، ھاسىراپ يېتىپ كېلەتتى ـ دە ، قورقۇپ كەتكەن ئانا ـ بالىغا قاراپ : «كەچۈرۈڭ !» دەيتتى ياكى : «خاپا بولماڭ ، بىر كىمگە ئوخشىتىپ قاپتىمەن» دەپ ئۆزرە سورايتتى . ئۇ كەچتە

ياتاققا بارغاندا ، مېھرىبان ھەم بالىسىنى كۆرگەنلىكى ھەققىدە ھېلىمجانغا سۆزلەپ بېرىپ ، ئۇنىڭ مەسلىھەتىنى ئالماقچى بولدى . قەدىردان ئەنە شۇنداق بىر ئالدىغا ، بىر كەينىگە يۈگۈرۈپ ئايالى بىلەن بالىسىنى ئىزدەپ يۈرگەن بۇ دەقىقىدە ، كوچا ئاپتوبۇسىنىڭ ئەڭ ئاخىرقى ئورۇندۇقىدا ئولتۇرغان مېھرىبان تۆت ياشنى تۆگىتىش ئالدىدا تۇرغان ئوغلى قەيسەرنى باغرىغا باسقان ھالدا «يېكەنكۆل» گە كېتىۋاتاتتى . تۆگۈلۈپلا قالغان ئانا - بالىنىڭ باشلىرى گويا ئادەملەردىن بىزار بولغاندەك يەردىن ئۈستۈن قارىمايتتى . مېھرىباننىڭ كۆزىدىن تامغان ئىككى تامچە ياش بارا - بارا سىرغىپ لەۋ ئىزنالىرىغا سىڭىپ كەتتى . بۇ ئىككى تامچە ياش نادامەت ئېتەكلىرىگە تۇغۇلغان بۇ ناتىۋانىنىڭ بىر يىلدىن بېرى كۆرگەن پاجىئەلىك قىسمەتلىرىگە گۇۋاھ بولالايتتى .

يىگىرمە توققۇزىنچى باب

بىز ئالدىنقى بابىمىزدا ، كۆڭلى قىزىنىڭ كالتە ئىشتىنى ھەم باغرىدىقىدىكى پۇل چېكىدە قالغان ئاباباەكرى مېھرىبانىنى ئۆز ئۆيىگە ئېلىپ كېتىش كويىدا ئاخىرقى زەھەرلىك پىلاننى ئىشقا ئاشۇرۇشقا بەل باغلىدى ، دەپ ئۆتكەنىدۇق . مانا شۇنىڭدىن بېرى بىر يىل ئۆتۈپتۇ ، ئاباباەكرى رەزىل مەقسىتىگە يېتەلىدىمۇ يوق ، يەنە كەن بولسا مېھرىبان قانداق دىشۋارچىلىقلارغا مۇپتىلا بولدى ؟ بۇ بىزگە قاراڭغۇ ! شۇڭا بىز ئارقىمىزغا قايتىپ ، «سېرىقئۆي» ئېچىۋېتىش رايونىغا بارايلى ، مېھرىبانغا يارەم قولىمىزنى سوزالى . مىساقمۇ ، ھېسداشلىق ، خەيرخاھلىق قىلساقمۇ ھېساب ! چۈنكى ھەدىسته : «ئازاب چەككۈچىلەرگە ئىچ ئاغرىتىشنىڭ ئۆزى ساۋاب تۇر » دېيىلگەن !

مېھرىبان بىلەن ئەكبەرنىڭ كاۋاپچىلىقى راسا روناق تېپىۋاتقان كۈنلەرنىڭ بىرىدە ، ئۇلارنىڭ ئوقىتىگە تۇيۇقسىزلا ئۇششۇك تەگدى ، ئىككى ـ ئۈچ كۈنگە قالماي خېرىدارلار بارا ـ بارا ئازىيىپ ، كېيىن توزۇپلا كەتتى ، ھەتتا ئادەملەر كاۋاپدانىنىڭ قېشىدىن ئۆتمەيدىغان ، ئۆتكەن تەقدىردىمۇ ئېغىز ـ بۇرنىنى ئېتىۋېلىپ ماڭىدىغان بولدى .

— ھەدە ، — دېدى ئەكبەر كۆزلىرىگە ياش ئېلىپ ، — بىزنىڭ ئوقىتىمىزنىڭ ياخشى بولغانلىقىنى كۆرەلمەيدىغانلا بارکەن .

— قانداق دەيسەن ؟

— بازار ئىچىدە بىزنى : «كاۋاپقا ئېشەك گۆشى ئارىلاشتۇرۇپ

ساتىدىكەن ، ئۇلارنىڭ ئۆيىنىڭ ئارقىسىغا كۆمۈلگەن ئېشەك پاچاق-لىرىنى ئىتلار سۆرەپ ئاچقىپتۇ» دېگەندەك گەپلەر تارقىلىپتۇ .

— ۋاي خۇدايىم ، قانداق ئىمانسىزنىڭ تاپقان گېپىدۇ بۇ ؟ — مېھرىبانىنىڭ لەۋلىرى تىترەپ كەتتى ، — ھەممىلا ئادەم-نىڭ رىزقى ئۆزى بىلەن بىللىغۇ ، نېمانچە دۇشمەنلىك قىلى-دىغاندۇ .

— ھەي ، بۇلارنىڭ ئوقىتى ئەجەب تېز يۇرۇشۇپ كەتتى ، كۆز تەگمىسە بولاتتىغۇ ، دەپ ئەنسىرىگىنىمدەك بولدى ، — دېدى ئۆي ئىگىسى تۇردىخان قايتۇرۇپ كەلگەن گۆشلەرنى توڭلاتقۇغا سېلىۋې-تىپ ، — تىجارەتچى دېگەن خەق بىر - بىرىنىڭ پېيىدە بولىدىكەن - دە !

مېھرىبان تەلىيىنى يەنە بىر سىناپ بېقىش ئۈچۈن ، ئەتىسى ئەكبەر ئىككىسى كاۋاپدانلارنى ھارۋىغا بېسىپ كەچلىك بازارغا چىقتى . ئۇلار تۇرۇشلۇق ئورنىنىڭ تازىلىقىنى قىلىپ ، كاۋاپدان-دىكى چوغلارنى يەلپۈپ ، چايلارنى دەملەپ ، شىرە - ئورۇندۇقلار-نى سۈرتۈپ ، كاۋاپدانغا ئون نەچچە زىخ كاۋاپ بېسىپ ، مەززىلىك ھىدلىرىنى ئەتراپقا تارىتىپ ، ئەكبەر ساز ئاۋازى بىلەن ئەمدىلا خېرىدار چىللاپ تۇرۇشى ، بۇ چاغقىچە بۇ بازاردا كۆرمىگەن تۆت لۇكچەك كەلگەنچە مېھرىبانىنىڭ كاچىتىغا نەچچىنى سالدى . ئەكبەر چەيدونى كۆتۈرۈپ كېلىپ ئۇلارغا ئېتىلدى ، ئەمما بىرنەچچە خېرى-دار ئۇنى تۇتۇۋالدى ، مېھرىبانمۇ ئون سېلىپ يىغلىغىنچە ، ئۇ-زۇن چاچ ، بۇرۇتلۇقنىڭ ياقىسىغا ئېسىلدى . ئەتراپقا بىر دەمدىلا ئادەملەر توپلاندى . كۆپ ساندىكى خېرىدارلار ، بازارچىلار مېھرى-بان ۋە ئەكبەرگە خەيرخاھلىق نەزىرىدە باقسا ، بىر قىسىم كۆرەل-مەس تىجارەتچىلەر : «خوپ بولدى» دېگەندەك ، ھەجىيىشىپ قاراپ تۇراتتى .

— ھەي خالايىق ، — دېدى ئۆردەك تۇمشۇق شەپكە كىيىۋال-غان دوقا ماڭلاي ، — بۇ پاسكىنا ئېشەك گۆشىدە كاۋاپ قىلىپ

سېتىۋاتسا ، زۇۋانىڭلارنى ئاچماي يۈرەمسىلەر ؟

— ھەي ھېجىقىز كۆت ، — چەيدو تۇتۇۋالغان ئەكىبەر ھەر قانچە يۇلقۇنۇپمۇ تۇتۇۋالغانلار قولىدىن ئاجرالمىدى ، — جالاپ ئاچاڭ كۆرۈپتۇما ئېشەك گۆشىدە كاۋاپ قىلغىنىمىزنى ؟

— قېرىندىشلار ، — مېھرىبان يىغلاپ تۇرۇپ سۆزلەشكە باشلىدى ، — مەن بىر تۇل ئايال . يولدىشىم ئۆلۈپ كەتكەن ، بىر بالام بار ، ئوغرىلىق قىلسام گۇناھ بولىدۇ . تىرىكچىلىك قىلىپ بالامنى باقسام ، بەزىلەر مېنى كۆرەلمەي تۆھمەت قىلىۋاتىدۇ .

بۇ ئەسنادا لۈكچەكلەر كاۋاپدان ، چاي چۆگۈن ۋە ئورۇندۇق - شىرەلەرنى ئۆرۈپ ، داستىكى زىخقا ئۆتكۈزۈلگەن گۆشلەرنى يەرگە تۆكۈپ ۋەيرانە قىلىۋەتتى . ئاڭغىچە كىمدۇر بىرى : «ساقچى كەلدى» دېيىشى ، لۈكچەكلەر ئالدى - ئارقىسىغا قارىماي تىكىۋەتتى . ئەلىجان ساقچى يەردە قالايمىقان يېقىلىپ ، سۈنۈپ ، چېچىلىپ يانقان نەرسىلەرنى كۆرۈپ ھەيران قالدى . مېھرىبانىنىڭ بۇرنىدىن ، جاۋغىيىدىن ئاققان قان ئېغىكىلىرىگە ساقىپ چۈشكەنىدى .

— تىجارەتچى ئاغىنىلەر ، ھازىر قالايمىقانچىلىق چىقارغان لۈكچەكلەرنى تونۇمسىلەر ؟ — ۋارقىرىدى ئەلىجان ساقچى ، — قايسىڭلار كۆرۈپ باققان ؟

— «سېرىقئۆي» كەچلىك بازىرىدا ، — دېدى چار ساقاللىق زاسۇيېپەز ، — زادىلا كۆرۈپ باقمىغان نېمىلەركەن . ئاغىنىلەر ، سىلەر كۆرۈپ باققانمۇ يا ؟

— ياق ، — كىمدۇر بىرى ۋارقىرىدى ، — بۇ چاغقىچە كۆرمىگەن ، يوچۇنلا گۇيلارغۇ ئۇ .

— يولداشلار ، مېھرىبان ئۇستىدىن توقۇلغان بۇ ئىغۋا بىر ئايدىن بېرى «سېرىقئۆي» رايونى بويىچە ناھايىتى تېز تارقالىدى ، — دېدى ئەلىجان ساقچى توپلانغانلارغا قاراپ ، — شۇڭلاشقا ساقچىخانىمىز بۇ مەسىلىنى ئەستايىدىل تەكشۈرۈش جەريانىدا ،

بۇنىڭ قىسمەن كۆرەلمەس تىجارەتچىلەر تەرىپىدىن توقۇلغان تۆھ-
مەت ئىكەنلىكىنى جەزملەشتۇردۇق ، بىراق ئىغۋانى تارقاتقان ئەس-
لىي ئىگىسىنى تاپالمىدۇق . بىز بۇ ئىشنى تېخىمۇ چوڭقۇرلاپ
تەكشۈرمەكچىمىز .

سۈيقەستلىك تۆھمەت ئىككى ئاي داۋام قىلىپ ، ساقچىلار-
نىڭ ياردىمىدە ئاستا - ئاستا تەسىرى سۇسلاشتى ، شۇنداقتىمۇ
خەلق ئېڭىغا سىڭىپ كەتكەن پىتنە - ئىغۋا ئاسانلىقچە چىقمايدى-
كەن . شۇڭا ، مېھرىبانىنىڭ سودىسى رونىق تاپالمىدى . ئۇ ھەر
كۈنى بازارغا چىقاتتى ، گۆشنى بۇرۇنقىدەك كۆپ ئالمىسىمۇ ،
يەنىلا ئېشىپ قالاتتى . ئالىدىغان پايدا نەچچە ھەسسە تۆۋەنلەپ
كەتتى ، ھەتتا زىيان چىقىدىغان ئەھۋاللارمۇ يۈز بەردى . بىر كۈنى
ئەلىجان ساقچى ئەھۋال سوراپ كەلگەندى ، مېھرىبان يىغلىۋەتتى .

ئەلىجان ساقچى ئەتىسى ساقچى ئاغىنىلىرىنى ئېلىپ كېلىپ ،
ئىككى شىرەنى ئىگىلەپ ئولتۇردى . ئەكبەر كاۋاپدانغا كاۋاپ بە-
سىپ ئۇلگۈرتەلمىدى . ساقچىلار : «ھوي ، بۇ نېمانداق يۇمشاق
گۆش - ھە ؟» ، «پاقلاننىڭ بولغاچقا ، پاختىدەك يۇمشاق-
دە !» ، «گۆشنىڭ تەمىمۇ باشقىچە مەززىلىككىنە» دېيىشەتتى .
ئەكبەر بولسا : «ئەلىجان ئاكا ، بۇ دېگەن خوتەننىڭ پاقلىنى ،
خوتەندە قوزا تۇغۇلۇپلا شور ، تاشتۇز يالىغاچقا ، گۆشى ئەددەسىز
تاتلىق بولۇپ كېتىدۇ» دەيتتى . ئەتىسى ئەلىجان ساقچى جەمئىيەت-
تىكى ئەل - ئاغىنىلىرىنى كاۋاپ يېيىشكە ئەۋەتتى ، ئۆگۈنى ئۆزى
ساقچىلارنى باشلاپ كەلدى... ئەلىجان ساقچىنىڭ بۇ ئۇسۇلى تېزلا
ئۇنۇم بەردى ، پىتنە - ئىغۋا كۆتۈرۈلۈپ ، ئۇچ ئاي بولغاندا مېھرى-
بانىنىڭ سودىسى يەنە ئەسلىگە كەلدى . ئۇ خۇشلۇقىدا قويغان -
تۇتقىنىنى بىلمەيلا قالدى ، ئەكبەرنىڭمۇ ئىش ھەققىنى كۆپەيتىپ
بەردى . ئەمما كونىلار ، يېتىمنىڭ ئاغزى ئاشقا يەتكەندە ، بۇرنى
قاناپتۇ ، دېگەندەك ، بۇ قېتىم كۆز ياش ھەم پىغانلىق زەردابلار
بىلەنمۇ يۇيۇپ تازىلىغىلى بولمايدىغان نومۇسلۇق تۆھمەت تامغىسى

مېھرىبانىنىڭ نازۇك بەدىنىگە ئوتلۇق تامغىدەك بېسىلدى : «ھارام-
دىن بالا تۇغقان مېھرىبان « ‹يېكەنكۆل ›دە تۇرالماي ، ‹سېرىق-
ئۆي ›گە قېچىپ كېلىۋالغانكەن » ، «مېھرىبانىنىڭ ئوينىغان ئا-
دەملىرى كۆپ بولغاچقا ، بالىنىڭ كىمىنىڭ ئىكەنلىكىنى ئۆزىمۇ
ئېيتىپ بېرەلمەيدىكەن » ، « ‹يېكەنكۆل »دە ‹غۇنچە بوي سەتەك ›
دېگەن نامى بار ئىكەن » دېگەن گەپلەر « سېرىقئۆي » رايونىغا خۇد-
دى تاپ سېسىقىدەك تارالماقتا ئىدى . بۇ پۇراق ئەڭ ئالدى بىلەن
«سېرىقئۆي » كەچلىك بازىرىدا پەيدا بولۇپ ، ئاندىن مەھەللە ،
كوچىلارغا ، تېخىمۇ ئىچكىرىلەپ ئىشىك - دەرۋازىلاردىن كىرىپ ،
ئۆيلەرنىمۇ سېسىتتى . كىچىككىنە بىر ئىشىنىڭ شەپسىنى قارا
بوراتقا ئايلاندۇرۇۋېتىدىغان خوتۇنلار ئەتىسى - ئاخشىمى ئىشىك
ئالدىلىرىغا توپلىنىپ : «ۋىيەي قاراڭلار ، ئۇ ئەسلىدە قىپقىزىللا
بىر جالاپ ئىكەن ئەمەسمۇ » دەپ غەيۋەتكە ئۇرۇق سالسا ، توي-
تۆكۈن ، مەرىكە سورۇنلىرىدا ئالتە خوتۇننىڭ بېشى بىر يەرگە
كېلىپ ، كىچىككىنە بىر ئاجىزەنى غاجاپ ، جانلىرى ئارام تاپاتتى .
تېخى كەچلىك بازارنىڭ «ۋەزىيىتى » ئۇنىڭدىنمۇ بەتتەر ئىدى .
مەنپەئەت تەمەسىدە بىر - بىرىگە ئورا قازىدىغان تىجارەتچىلەر
خۇشلۇقىدا پىچىرلىشاتتى ، خىرقىرىشىپ كۈلۈشەتتى ، ھەتتا بەزى
تېجىمەل تىجارەتچىلەر كۆتىگە يالاندا قىستۇرۇۋالغاندەك غىتىل-
داپ ، كاۋاپچى ، زاسوۋىپەز ، سېرىقئاش قاتارلىرىنى ئايلىنىپ
«خۇش خەۋەر » تارقىتاتتى ، «ھەممىمىز ئۆز رىزقىمىزنى تېپىپ
يەيمىز » دېيىشەتتى . خۇددى بىرى پالاكەتكە يولۇقۇپ دۇم چۈشسە ،
قالغانلىرى ئۇنىڭ رىزقىنى بۆلۈشۈۋالغاندەك خۇشال بولۇپ كېتە-
شەتتى .

مېھرىبان بازارغا چىقمايدىغان بولدى ، راست گەپنى قىلغاندا ،
چىقالمايدىغان بولدى . ھەممىلا ئادەمنىڭ كۆزى ئۇنىڭدا ئىدى ،
ئۇنى كۆرگەن ھامان بىر - بىرىگە قۇلاق يېقىشىپ كۈسۈرلىشاتـ
تى ، ئېغىزلىرىنى تۇتۇپ مەسخىرىلىك ھېجىيىشاتتى ، بەزى لۇك-

چەكلەر هايا قىلماي : «هوي ئۇكامۇي ، بالدۇررراق شەپە بەرگەن بولسىڭىز ، كېچىلىرى يوقلاپ بارار ئىدۇق» دېسە ، يەنە بەزىلەرى : «غۇنچە بوي سەتەڭگە لايىق سەتەڭ ئىكەنسىز ئەمەسمۇ» دەپ ، مېھرىبانىنىڭ يۈمران ئېگەكلىرىگە قول ئۇزىتاتتى . كوچا - كويلاردا مېڭىش تېخىمۇ تەس بولدى ، دەرۋازا ئالدىلىرىدا توپلىشىپ تۇرغان ياكى ئىشىك ئالدىدىكى ئورۇندۇقلاردا ئولتۇرغان خوتۇنلار ، قىز - چوكانلار مېھرىبانىنىڭ ئوغلى قەيسەرنى كۆرسىتىپ نېمىلەرنىدۇر دېيىشەتتى... شۇنداق ئازابلىق كۈنلەرنىڭ بىرىدە ، ئەلىجان ساقچى مېھرىبانىنى ساقچىخانىغا ئاپىرىپ سۆزلەشتى .

— مېھرىبان ، بالىڭىزنىڭ دادىسى بارمۇ - يوق ؟ — ئەلىجان ساقچى ئۈستەلگە ئۈردى ، — نېمانداق سۆكۈت قىلىپ ئولتۇرىدىسىز ، سىز بۇندىن كېيىن ياشامسىز - ياشىمامسىز ، رايونىمىزدا تېرىلىپ كەتكەن گەپلەر ئازما ؟

— قەيسەر بالامنىڭ دادىسى ئېچكىرىگە تىجارەت بىلەن كىرىپ كەتكەن ، — مېھرىبان مىچىدە يىغلىدى ، — بەش يىل بولدى ، خەۋىرى يوق .

— نېمە ئۈچۈن خەت - خەۋەرسىز يوقاپ كېتىدۇ ؟

مېھرىبان خىلىغچە ئېغىز ئېچىپ بىر نېمە دېيەلمىدى . «دادام ئۇنى خروئىن ئەتكەسچىسى دەپ ساقچىغا تۇتۇپ بەرمەكچى بولغان ، شۇڭا ئېچكىرىگە قېچىپ كەتكەنچە كەلمىدى» دېسۇنمۇ ؟ ئۇنداقتا ئەلىجان ساقچى مېھرىبانىنىڭ دادىسىنى سۈرۈشتە قىلىدۇ ، بۇنىڭدا ئىش تېخىمۇ يوغىناپ كەتكۈدەك... ئەمدى ھۆسنارخان بىلەن ئوغلى ئەسەت ئەرۋاھ قەدىردانىنىڭ سومكىسىغا 100 گىرام خروئىن سېلىپ ، ساقچىغا مەلۇم قىلغاندا قېچىپ كەتكەن دېسە ، «ئۇنداقتا ھۆسنارخان ، ئەسەتلەر كىم ؟» دەپ سوراپ قالسا ، نېمە دەپ جاۋاب بېرەر ؟ ياق ... ياق ! بۇنداق دېسە ، مۇناسىۋەت دائىرىسى مۇرەككەپلىشىپ ، تېخىمۇ گۇمانلىق بولۇپ قالغۇدەك .

— نېمىگە يىغلاۋېرىسىز ؟ — ئەلىجان ساقچى تېرىكىپ قالـ

دى ، — ئېرىكىزنىڭ ئەھۋالىنى سورىشمامۇ يەنىلا شۇ جەمئىيەت-تىكى ئۆسەك گەپلەرگە رەددىيە بېرىش ئۈچۈن ئەمەسمۇ ؟ لېكىن سىزنىڭ ئېرىكىز توغرۇلۇق ئېنىق بىر نېمە دېيەلمەسلىكىڭىزنى زادىلا چۈشەنمىدىم .

— ئەلىجان ساقچى ، مەن ... مەن سىزگە كېيىن دەپ بېرەي ، ھازىر كۆڭلۈم بەك پاراكەندە .

— ئۇنداق بولسا بىرلا سوئالىمغا جاۋاب بېرىڭ ، سىز بىلەن ئۆچەكىشىدىغان بىرەر ئادەم بارمۇ - يوق ؟ — ئەلىجان ساقچى مېھرىبانغا تىكىلدى ، — ئالايلى ، ئۇچ - تۆت ئاي ئالدىدا ئېشەك گۆشى مەسلىسى چىقتى ، مانا بىرەر ئاي بولدى ، قەيسەر ئاتىسىز تۇغۇلغان ، دېيىش بىلەن سىزنىڭ يۈزىڭىزگە نىجاسەت سۈۋايدىغان ئىش يۈز بەردى .

راست ، مېھرىبانىنى كۆزدىن يوقىتالماي قالغان بىرەر كۈشەندىسى بارمىدۇ ؟ مېھرىبان ئويلا - ئويلا ھېچ ئېسىگە ئالالمىدى . ئۇ مۇشۇ دېمەتلىك بولغۇچە بىرەرى بىلەن «ئاناڭ - قىزىڭ» دەپ تىللىشىپ ، قىزىرىشىپ باققان ئەمەس ! «مېھرىبان چۈشىدە بىر كىمنى تىللاپ ساپتۇ» دېسە ، ئۇچار - قانات ، جان - جانىۋارلارمۇ ئىشەنمەس ! ئۇنداقتا ئۇنىڭغا كىممۇ شۇنچىۋالا ئۆچمەنلىك قىلار ؟ ! راست ، دادىسى ئاباباكرى خروئىنغا چاپلاشقاندىن كېيىن ئادىمىيلىك خىسلىتىنى يوقىتىپ ، ئادىمىي ھايۋانغا ئايلاندى ، شۇنداقتىمۇ ئۇ ئۆز پۈشتىدىن بولغان جىگىرىنى : «ئېشەك گۆشىدە كاۋاپ قىلىپ ساتتى» دەپ تۆھمەت قىلماس ، يەنە كېلىپ : «مېنىڭ قىزىم جالاپ . ئۇ ھارامدىن بالا تۇغقان» دەيدىغان ئاتا بولارمۇ ؟ ! شۇنداق دېدى دەپ پەرەز قىلغان تەقدىردىمۇ ، ئۇ ئۆزى كىمنىڭ ئاتىسى بولۇپ قالىدۇ ؟ !

مېھرىبان ئۇن سېلىپ يىغلىغىنچە ، ئەلىجان ساقچىنىڭ ئىشخانىسىدىن چىقىپ كەتتى . ئۇ شۇ كۈنى كېچە بالىسىنى ئۇخلىتىپ قويۇپ ، تامغا يۆلەنگىنىچە قاراڭغۇ ئۆيدە بىر كېچە خىيال

سۈرۈپ ، «سېرىقئۆي» دىيارىدىن يوقىلىشنى لايىق تاپتى . ئەمدى بۇ يەردە باش كۆتۈرۈپ يۈرگۈدەك يۈز قالمىغانىدى . شۇڭا ، ئۇ ئەتىسى ئەتىگەندە بالىسىنى يېتىلەپ ئۆي ئىزدەشكە چىقاي دەپ تۇرۇشى ، ئۆي خوجايىنى تۇردىخان كىرىپ كەلدى . بۇ خوتۇننىڭ بۇرۇنقى نامازشام گۈلىدەك ئېچىلىپ تۇرىدىغان چىرايى ھازىر ھۇۋۇشنىڭ يۈزىدەك ئادەمگە ھۈرپەيىپلا تۇراتتى .

— مېھرىبان خانقىز ، ئەمدى ئۆيىنى بىكارلاپ كۆچمەسكىز بولمىدى ، — تۇردىخان گېپىنى قىرىپ قويدى ، — مەھەللىدىكىلەر : «تۇردىخان كېچىدە كېلىدىغان ئەرلەرگە ئىشىك ئېچىپ بېرىدىكەن» دېگەن گەپنى تېپىپتۇ ، ئەتە - ئۆگۈن سولامچىمۇ بوپقالماي يەنە .

— ئاغزىڭىزنى چايقىۋېتىپ گەپ قىلىڭ ، — دېدى مېھرىبان قەھر بىلەن ، — مەن ھەرقايسىڭىزنىڭ ئالدىدا قارا بولغىنىم بىلەن ، خۇدانىڭ ئالدىدا يۈزۈم يورۇق ! مېنىڭ پاكلىقىمغا ئاللا گۇۋاھ !

— بولدىلا ، بۇنداق چاك باسمايدىغان گەپلەرنى قىلماي ، كۆچىدىغانىڭىز كويىغا چۈشلى .

— مەنمۇ كۆچۈپ كېتەي دەپ تۇراتتىم . شۇڭا ، ھازىر بالام بىلەن ئۆي ئىزدىگىلى چىقىمەن .

شۇ ئەسنادا دەرۋازا بىرنەچچە قېتىم ئۇرۇلۇشى . تۇردىخان چىقىپ كەتتى ، ئۇ ھايال بولمايلا مېھرىبانىڭ ئۆيىگە ئاباباكرىنى باشلاپ كىردى .

— دادا ! — ئىچى دەرد بىلەن توشۇپ كەتكەن مېھرىبان ئېتىلىپلا كەتتى ، — مەن ... مەن ... نېمانچە شور پېشانە ، مەن نېمانداق بەختسىز تۇغۇلۇپ قالغان !

— قىزىم ، بولدى يىغلىماڭ ، — ئاباباكرى مېھرىبانىڭ بېشىنى سىلاپ قويۇپ سۆپىدا ئولتۇردى ، — مەن «سېرىقئۆي» بازىرىدا ھەممىنى ئاڭلىدىم ، ئەلىجان ساقچى بىلەنمۇ سۆزلەشتىم .

بالام ، سىز باشقىلارغا قارا سانالغان بولسىڭىز ، ماڭا ئاق ، تىجارەتچىلەر سودا قوغلىشىپ ، پۇل ، ئورۇن ، مەرتىۋە تالىشىپ ، ئاتا - ئانىسىنىمۇ سېتىۋېتىدىغان خەق تۇرسا ، سىز دۇشمەنلىك بولماي قالامتىڭىز ؟ سىز پىشمىغان خام بالىسىز ، سودىسى روناق تېپىپ ، يۇز - ئابرۇي ، مەرتىۋىگە ئېرىشكەن قايسىبىر سودىگەر - تىجارەتچى دۇشمەنلىك بولماي قالغان . بەزىلىرى تۆھمەت ، سۇيىقەست ، ئىغۋالاردىن ساراڭ بولۇپ كەتكەن ، ھەتتا ئۆلۈۋالغانلار بار .

ھارام دۇنيا مەئىشىتىگە ھېرىسمەن بولغان ئادەم ، ئۇنىڭ كويىدا ھېيلە - مىكىر سېھىرگەرنىگە ئايلىنىپ قالىدىكەن . ئاباھەكرى ئىككى تۆھمەت ئارغامچىسى بىلەن مېھرىبانىنى پۇتۇنلەي باغلىۋالىمەن دەپ ئويلىغانىدى ، دېگەندەك رەزىل مەقسىتىگە يەتتى ، بولۇپمۇ ئىككىنچى ئامالى بىلەن مېھرىبانىنى «سېرىقئۆي» تەۋەسىدە باش كۆتۈرۈپ يۈرەلمەيدىغان قىلىۋەتمەكچى ئىدى ، ئۇنىڭ دېگىنىدەك بولدى . مانا ئەمدى شاپائەت ھەم ساخاۋەت تونىنى كىيىپ ، مېھرىبانىنىڭ ئالدىدا پەيدا بولدى .

— بولدى ، قىزىم ، كۆڭلىڭىزنى بېرىم قىلماڭ ، مەن سىزنى ئۆيگە ئېلىپ كېتەي ، — دېدى ئاباھەكرى تۇردىخانغا قاراپ قويۇپ ، — قانداق دېدىم - ھە ؟

— ۋىيەي توۋا ، ھېلىمۇ ياخشى دەردىڭىزگە دەرمان بولغۇدەك دادىڭىز بارکەن ، بولمىسا قانداقمۇ قىلار ئىدىڭىز ؟ — «ئۆيدىن قاچانمۇ كۆچەر» دېگەن غەمدە قالغان تۇردىخان ئاباھەكرىگە يەل بەرگىلى تۇردى ، — مانا بېشىڭىزغا كۈن چۈشكەندە ماشايىخلاردەك پەيدا بولغىنىنى كۆرمەمدىغان .

دادىسىنىڭ خۇي - پەيلىنى ئوبدان بىلىدىغان مېھرىبان ھەرگىز ئۇنىڭ بىلەن كەتكۈسى يوق ئىدى . لېكىن ، ھازىر تاكاللاشسا تۇردىخانىنىڭ قولىغا غەيرەت ساپقىنى تۇتقۇزۇپ قويىاتتى . بۇ خوتۇن ئۇچرىغانلىكى ئادەمگە : «دادىسى بىچارە ئەكىتەي دېسە ، مېھ-

ربان هەرگىز ئۇنىمىدى ، ئويلاپ بېقىڭلار ، ئۇ نېمىشقا دادىسى بىلەن بىللە تۇرغۇسى يوق ؟ » دېيىش ئارقىلىق ، مېھرىبان ئۇستىدىن كۆتۈرۈلگەن سۈيىقەست ـ تۆھمەتلەرنى راستقا ئايلاندۇراتتى . شۇڭا ، مېھرىبان ئىلاجسىزلىقتىن بېشىنى سىلىپ جىم ئولتۇرىدى . بۇ پۇرسەتتە تۇردىخان ئاباباكرىنى كۈشكۈرتتى .

— يۈك ـ تاقلارنى باسقۇدەك بىرەر نەرسە ئەكىلەملا قانداق ؟ «سېرىقئۆي» بارىرىدا كىراكەش ماشىنىلار كۆپ .

ئاباباكرى چىقىپ كەتتى . ئۇنىڭ ئارقىسىدىن تۇردىخان ئۇزۇتىپ چىققانىدى ، ئاباباكرى ئۇنىڭغا بىرمۇنچە كۆسۈرلاپ بىر نېمىلەرنى دېدى . تۇردىخاننىڭ كۆزلىرى غەلىتىلا ئالىيىپ ، بېشىنى توختىماي گىلدىڭلاتتى ، ئاباباكرى چىقىپ كەتكەن ھامان دەرۋازىغا قۇلۇپنى سىلىپ ئۆيگە كىرىپ كەتتى .

مانا شۇنداق قىلىپ ، ئاباباكرى مېھرىبانىنى «يېكەنكۆل»گە ئەكىتىپ ، كۆزلىگەن رېجىسسىغا يەتتى . ئۇ ئەمدى تەييار ئاش ـ تاماققا ، بەزىدە تېخى خروئىن چېكىدىغان پۇلغىمۇ نائىل بولدى . مېھرىبان تۆت ياشتىن ئېشىپ قالغان ئوغلى بىلەن كاۋاپچىلىق قىلاتتى . كىچىكىدىلا ئانىسىنىڭ تۆككەن كۆز ياشلىرى گۆدەك قەلبىگە زەردەك كۆل بولۇپ يىغىلغان قەيسەر ئىسمى جىسمىغا لايىق بالا بولغانىدى . ئۇ ئانىسىنىڭ دەردىگە پېتەتتى ، تاڭ ئاتماس ئۇزۇن قىش كېچىلىرى ئانىسىنىڭ قىرلىق بۇرۇنلىرىدىن ، مەڭىز لىرىدىن دومىلاپ چۈشۈپ ، ياستۇقنى ھۆل قىلىۋاتقان ياشلىرىنى كىچىك ئالىقانلىرىدا سۈرتەتتى . ئۇ ئېسىدەپ ـ ئېسىدەپ تۇرۇپ :

— ئاپا ، مەن چوڭ بولسام سېنى ئانىي تاپقانلارنى ئۆلتۈرۈۋېتىمەن ، — دەيتتى . مېھرىبان :

— بالام ، ئۇخلىغىن ، مېنى ھېچكىم بوزەك قىلمىدى ، — دەپلا ، ئوغلىنى باغرىغا باسقىنىچە تېخىمۇ يىغلاپ كېتەتتى .

— بوۋام سېنى داۋاملىق تىللاپ ، يۈزلىرىگە ئۈرىدۇغۇ ؟

— بوۋاڭنىڭ خۇمارى تۇتسا غالجىر ئىتقا ئايلىنىدۇ ئەمەسمۇ .

— ئاپا ، ئادەممۇ ئىتقا ئايلىنامدۇ؟

— خروئىن چەككەنلەر ھەر نېمىگە ئايلىنىدۇ . بولدى ، بالام ، ئۇخلا ، ئەتە ئەتىگەن ئىككىمىز توپ سېتىش بازىرىغا بېرىپ گۆش ، جىگەر ، ئۇچەي ئەكىلىمىز .

— ئاپا ، ئويغىنالمىسام ، مەڭزىمنى قاتتىق چىمدىساڭ ئويغىنىپ كېتىمەن .

— ماقۇل ، بالام ، ماقۇل ، — مېھرىبان ئوغلىنى قۇچاقلاپ ئۇن سېلىپ يىغلىۋەتتى .

دەرۋەقە ، قەيسەر ئاپىسىنىڭ قول ـ قانىتى بولۇپ قالغانىدى . ئۇلار تاڭ ئېتىش بىلەنلا گۆش توپ سېتىش بازىرىغا بېرىپ گۆش ، جىگەر ، ئۇچەي ئالاتتى . مېھرىبان ئەرزانىراق ئالىمەن دەپ ، ھېلى ئۇ ، ھېلى بۇ قاسساپلارنىڭ دۇكانلىرىغا يۈگۈرۈيتتى ، قەيسەر گۆش سېلىنغان خالتىنى چىڭ تۇتۇپ ئاپىسىنى ساقلايتتى . تېخى ئۇ زىخقا گۆش بىلەن ماينى تەڭشەپ ئۆتكۈزۈشنى ئۆگىنىۋالدى ، كۆمۈر چېقىپ كاۋاپدانغا سالاتتى . كاۋاپدانغا بويى يەتمىگەچكە ، كىچىك ئورۇندۇقنى نەگە بارسا كۆتۈرۈپ يۈرەتتى . كەچتە مېھرىبان ھارۋىسىنى ئىتتىرىپ ماڭغان ھامان ، ئۇمۇ تەڭ ئىتتىرىشىپ بېرەتتى . قىسقىسى ، كەچلىك بازار تارقىغۇچە ئۇ بىر ياقتىن ئەسىنگەچ ، بىر ياقتىن زىخلارنى يىغىپ ، سىركايىلارنى يۇيۇپ ، چوڭلارنىڭ ئىشىنى قىلاتتى .

ھۇرۇنلىشىپ ئاش ـ تاماقنى چاياشنىڭ ئۆزىمۇ ئېغىر كېلىدىغان ئاباباكرى قىزى بىلەن نەۋرىسىنىڭ گۆش توپ سېتىش بازارلىرىغا يۈگۈرۈۋاتقانلىقىنى ، ھارۋىغا بېسىلغان كۆمۈرنى تەرـ لەپ ـ پىشىپ ئىتتىرىپ كېلىۋاتقانلىقىنى ، ئەتىگەندىن باشلاپ كاۋاپدانىنىڭ گۆشىنى توغراپ ، خۇرۇچلىرىنى تەڭشەپ ، يەنە تاماق ئېتىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ تۇرۇپ ، بىر قاچىنى ئۈياقتىن ـ بۇياققا يۆتكەپ قويۇشقا يارىمايتتى . ئۇ كۈندۈزى قورسقىنى تويغۇزۇپ ياستۇقنى قىرلاپ ئۇخلايتتى ، خۇمارى تۇتسا پال ـ پال ، نەيچە ،

سەرەڭگىلەرنى يىرتىق كىگىزگە ياياتتى . گۈگۈم بىلەن تەڭ كەچ-
لىك بازارغا بېرىپ بىر قورساق كاۋاپ يەپ بولۇپ ، مېھرىبانىنىڭ
يانچۇقىدىكى پۇللارنىڭ بارىنى پۈرلەپ يانچۇقىغا سالاتتى ـ دە ،
سەنشىخاڭزىدىكى پولۇچى تۈڭگان ئىسخارنىڭ دۈكىنىغا ماڭاتتى...
مېھرىبان هازىر ئۈچ جانلىك ئاش ـ تامىقىنىڭ هۆددىسىدىن ئارانلا
چىقىۋاتىدۇ . «سېرىقئۆي»دە كاۋاپچىلىق قىلغاندا پۇلنى ئازادە
خەجلەشتىن سىرت ، 5000 يۈەن يىغىپ بانكىغا قويدى . بۈرۈنقى
22 مىڭ يۈەنلىك چەك بىلەن هازىر 27 مىڭ يۈەنلىك ئىككى
چەك بولدى . شۇ بولغانلىقى ئۈچۈنلا ئۇنىڭ يۈرىكى پۈتۈن
ئىدى . ئۇ پات ـ پاتلا : «ئوغلۇمنىڭ ئوقۇشى ئۈچۈن يەنە ئازراق
يىغسام بولاتتى» دەپ پىچىرلايتتى . هازىر ئۇنىڭ بۇ تاتلىق ئازرۇ-
لىرى باهار چېچەكلىرىدەك توزۇپ كەتتى . هەر كۈنلۈك جاپا ـ
مۇشەققەت بەدىلىگە كېلىۋاتقان 300 — 400 يۈەن پۇل دادىسىنىڭ
خۇمارىغا ئارانلا ئۇلگۈرەتتى . مېھرىبان هازىر پەقەتلا قارشىلىق
قىلىپ تاكاللاشمايدۇ ، چۈنكى بىر قېتىم پۇل بەرمىگەنىدى ، خۇما-
رى تۈتۈپ ساراڭ بولاي دېگەن ئاتابابەكرى قەيسەرنى قولتۇقلاپ :
«بالاڭنى ساتمەن» دەپ ئېلىپ ماڭغاندا ، بالىسىنى ئارانلا قۇتقۇ-
زۇۋالغانىدى . مانا شۇندىن بېرى كىرگەن هەر كۈنلۈك پايىدىن
ئۈن ، مەي ، كۆكتات ئالغۇدەك پۇلدىن باشقىسىنى دادىسىغا
بېرەتتى .

بىر كۈنى مېھرىبان بىردىنلا قىزىتمىسى ئۆرلەپ ، يۆتىلىپ ،
كۆز ـ بۇرۇنلىرىدىن سۇ ئېقىپ ، ئورۇن تۈتۈپ يېتىپ قالدى .
ئاتابابەكرى دورا ئەكىلىپ بېرىشكىمۇ يارىمىدى . مېھرىبان ئوغلىنى
يېتىلەپ ئىلەڭ ـ سىلەڭ ماڭغىنىچە ، دورا دۈكىنىدىن دورا ئې-
لىپ كەلدى . ئۆزى ئەمدىلا بەش ياشقا قەدەم ئالغان بولسىمۇ ،
لېكىن ئىشقا پىشىپ كەتكەن قەيسەر ئوچاققا ئوت يېقىپ ، چۆگۈندە
چاي قايناتماقچى بولدى . مېھرىبان بالىسىدىن ئەنسىرەپ ۋار-
قىرىدى :

— بالام قەيسەر ، چۆگۈنگە سۈنى ئاز قۇي ، كۆتۈرەلمەي پۈتۈكۈۋالىسەن .

— ئاپا ، مانا قارا ، يېرىم چۆگۈن سۇ قۇيۇپ كۆتۈرەلدىم ، — تەرلەپ كەتكەن قەيسەر چۆگۈننى ئىككى قولىدا ئارانلا كۆتۈرۈپ ، ئوچاق ئۈستىگە ئالالىدى ، — ئوچاق ئۈستىگە ئالدىم ، ئاپا !

مېھرىبان چۆگۈن قايناش بىلەن ، ئوغلىدىن خاتىرجەم بولالماي ، ئۆزى چىقىپ چىنە چەينەككە قايناق سۇ ئالدى . قەيسەر ئوچۇمىدا قارا چاي كۆتۈرۈپ چىقىۋىدى ، مېھرىبان : «بۈنىڭدا دورا ئىچىمەن» دەپ ، چاي سالغىلى قويمىدى . بۇ چاغدا تالادىن كىرگەن ئاباباكرى مېھرىباننىڭ قولىدىكى چەينەككە لەپپىدە قارىدى ـ دە ، ئۆيگە كىرىپ كەتتى . ئۇ ئىككى كۈندىن بېرى ئىسخاردىن خروئىنى نېسىگە ئېلىپ چېكىۋاتاتتى . شۇڭا ، ئاخشام مېھرىباننىڭ ئېچ كىيىملىرىدىكى پۇل چەكلىرى ئۈنىڭ كاللىسىغا يەنە كىرىۋالدى . بۈندىن تۆت يىل ئىلگىرى قەدىردانىنىڭ گۈاڭجۇدىن ئەكەلگەن خروئىنلىرىنى تاپمەن دەپ مېھرىبانغا ئۇيقۇ دورىسى ئىچۈرگەن ئاباكرى بەكرى خىلىلا تەجرىبىلىك بولۇپ قالغانىدى . شۇ چاغدا ئىسخار دورىنى بېرىپ ، تەڭشەش مىقدارىنى ئۆگىتىپ قويغانىدى . مانا بۈگۈنمۇ ئۇ بىر بولاق ئۇيقۇ دورىسىنى نېسىگە سېتىپ بەردى ، شۇڭا ئۇ مېھرىباننىڭ قولىدىكى قايناق سۇ ئېلىنغان چەينەككە تىكىلگىنىچە كېچىك كۆزلىرى قىسىلدى .

چۈشتە مېھرىبان قەيسەرگە پۇل بېرىپ بازاردىن سامسا ئەكىرگۈزۈپ ، ئانا ـ بالا ئىككىسى قورسىقىنى تويغۇزۇشتى ، ئاندىن ئىككىسى بىر كارىۋاتتا ئۇخلاپ قېلىشتى . نەق مۈشۈ پۇرسەتنى كۈتكەن ئاباباكرى پۈتىنىڭ ئۈچىدا دەسسەپ كىردى ـ دە ، تاماق شىرەسى ئۈستىدىكى چەينەكنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ ، بىر بولاق ئۇن دورىنى تۆكتى ، ئاندىن چەينەكنى بىر ـ ئىككى قېتىم چايقىۋېتىپ ، يەنە شەپە چىقارماي چىقىپ كەتتى .

مېھرىبان قاتتىق يۆتەلدىن ئويغىنىپ كەتتى . ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ ، كارىۋات يۆلەنچۈكىگە ياستۇقنى يۆلەپ ئولتۇردى . دېرىزىدىن چۈشكەن سارغۇچ قىيپاش نۇردىن كۈننىڭ ئولتۇرغانلىقى مەلۇم ئىدى . قەيسەر پۇت ـ قوللىرىنى تاشلاپ بىر تاتلىق ئۇخلاۋاتاتتى . مېھرىبان بالىسىنىڭ ئۇيقۇسىغا پايلىمىغان بولسىمۇ ، لېكىن زاۋال ۋاقتى بولۇپ قالغاچقا ، ئويغاتمىسا بولمايتتى :

— قەيسەر بالام ، تۇرە ئورنۇڭدىن ، زاۋال ۋاقتى بولۇپ قالدى ، ئەمدى ئۇخلىساڭ يامان بولىدۇ .

— نېمە ، بازارغا بارامدۇق ؟

تاڭ سەھەر ۋە كېچىلىرى تولا ئويغىنىپ كۆنۈپ كەتكەن قەيسەر مەكتەپ تۇرۇپ كەتتى . ئۇنىڭ يۈزلىرى ئېسىلىپ ، كۆزلىرى ئوتقاچتەك قىزىرىپ كەتكەنىدى .

— بالام ، هويلىغا چىقىپ يۈزۈڭنى سوغۇق سۇدا يۇيۇۋەتكىن ، ئۇيقۇڭ ئېچىلىدۇ .

قەيسەر هويلىغا چىقىپ كېتىپ ، يۈزلىرى هۆل يۇقى قايتىپ كىردى . مېھرىبان ئۇنىڭ قولىغا ئوچ يوەن پۇل تۇتقۇزدى :

— بالام ، كوچىنىڭ دوقمۇشىدىكى ئاشخانىغا كىرىپ : «مەنپەر» دېسەڭ ئۆزلىرى بىلىدۇ . ئەكىلەمسەن ؟

— ئەكىلىمەن .

— ئەمىسە كورىنى ئېلىپ بارغىن . يولدا دىققەت قىل ، قىزىق ئاشنى پۇت ـ قولۇڭغا تۆكۈۋالمىغىن .

قەيسەر چىقىپ كېتىپ يېرىم سائەتتەك هايال بولۇپ كورىنى كۆتۈرۈپ كىردى . مېھرىباننىڭ ئاغزىغا بىر نېمە تېتىمىغاچقا ، ئاشنىڭ سۇيىنى ئىچتى ، قەيسەر چۆپىنى يەپ قورسىقىنى تويغۇزدى . تاماق يېيىلىپ بولغاندىن كېيىن ، مېھرىبان ياستۇق ئاستىدىكى دورىنى ئالدى .

— قەيسەر بالام ، چەينەكىنى ئېلىپ كەل . دورامنى ئىچىۋالاي .

قەيسەر بېرىپ چەينەكنى ئېلىپ كېلىشى ، مېھرىبان ئىككى تال تابلېتكىنى ئاغزىغا سېلىپ ، چەينەكنىڭ جوغىسىدىن بىرنەچچە يۇتۇم قاياق سۇ ئىچتى ، ئاغزىدىكى بىر تال تابلېتكا گېلىدىن ئۆتمەي تۇرۇۋالغاچقا ، چەينەك جوغىسىدىن غورتۇلدىتىپ يەنە بىر قانچە يۇتۇم ئىچتى .

— ئۇھ ! — مېھرىبان مەيدىسىنى سىلىدى ، — دورا ئىچىپ كۆنمىسە ، ئەجەب تەس بولىدىكىنا يۇتماق .

مېھرىبان چەينەكنى كۆتۈرۈپ قانغۇچە ئىچىۋالغاندىن كېيىن ، چەينەكنى ئوغلىغا تۇتقۇزدى ، ئەمما كۆڭلى «ھۆ» بولغاندەك بولۇپ ، ئولتۇرغان يېرىدە بېشى پىرىدە قايدى ، ئالدىدا تۇرغان قەيسەر ئىككى ، ئۈچ ، ھەتتا بىرقانچە بولۇپ كۆرۈندى ، ئارقىدىنلا ئۆزىنىڭ تام - تورۇسلىرى پىرقىراپ ، ئاستىن - ئۈستۈن بولۇشقا باشلىدى . مېھرىبان بېشىنى سىلكىپ باقتى ، كۆزلىرىنى ئۇۋۇلىدى ، بىراق ھالى تېخىمۇ بەتتەرلىشىپ ، ھەممە نەرسە سۈزۈلمىگە باشلىدى . ئۇنىڭ كاللىسىغا دەرھال تۆت يىلنىڭ ئالدىدىكى ئېغىرئاياغ ۋاقتىدا يۈز بەرگەن پاجىئە كېلىش بىلەن ، چاچلىرىنى قامالاپ ، دەھشەتلىك چىرقىرىۋەتتى :

— ئا...

— ئاپا ! — مېھرىبانىنىڭ قورقۇنچلۇق ھالىتىدىن قەيسەر تاتىرىپ كەتتى ، — جېنىم ئاپا ، ساڭا نېمە بولدى ؟

— ئاھ خۇدا ، ئەمدى ئۇنىڭ يەنە نېمە مۇددىئاسى باردۇ ؟

— ئاپا ! چاي ... چاي ئىچەمسەن ... — قەيسەر چەينەكنى تەڭلىدى .

— جېنىم بالام ، قولۇڭدىكى چەينەكنى تاشلا ... ئۇ ... ئۇنىڭدا زەھەر بار ؟

— زەھەر ؟ ! — زەھەرنىڭ ئەسكى نەرسە ئىكەنلىكىنى ئاڭقىرىغان بالىنىڭ قولىدىكى چەينەك يەرگە چۈشتى - دە ، نەچچە پارچە بولۇپ سۇنۇپ كەتتى .

— بو ... بوۋاڭ ... زەھەر ... زەھەر ساپتۇ...

مېھرىبان ئايلىنىپ يېقىلىشى ، قەيسەر ئۇچقاندەك كارىۋاتقا چىقىپ ئاپىسىنى قۇچاقلىۋالدى . ئۇ : «ئاپا ... جېنىم ئاپا ... كۆزۈڭنى ئاچ ، ئاپا ... » دەپ ، ئاپىسىنى سىلكىشلەشتۇ- رۇپ ، زار - زار يىغلاۋاتقاندا ، ئاباباكرى كىرىپ كەلدى . سىرتتا قاراڭغۇ چۈشۈپ قالغاچقىمۇ ، ئۆي ئىچىدىكى نەرسىلەرمۇ گىرىم- سەن كۆرۈنەتتى .

— ئاناڭنى ... ئاناڭنى دۆڭ ... ئاناڭنى توڭگۇز قېرى...

ئاباباكرى ئېسەدەپ - بوغۇلۇپ يىغلىغىنىچە تىللاۋاتقان قەي- سەرنىڭ گەجگىسىدىن قاماللىغىنىچە ئۆي ئوتتۇرىسىغا ئېتىۋەتتى . قىرقىراپ يىغلاۋاتقان قەيسەر چەينەك سۇنۇقىنى ئالغىنىچە ئېتە- لىپ كېلىپ ئاباباكرىنىڭ يوتىسىغا بىرنى ئۇرۇشى ، ئاباباكرى تەتۇر تەستەك بىلەن قەيسەرنىڭ يۈزىگە چاڭلا قىلىپ ئۇرۇپ ، ئۆگدىسىغا ئۆچۈرۈۋەتتى . ئۇنىڭ ئاغزى - بۇرنى قاناپ يەرگە تامدى ، لېكىن چەينەكنىڭ سۇنۇقى قولىنى تىلىۋەتكەن بولسا كې- رەك ، ئۇنىڭ ئالقانلىرى قىپقىزىل مىلىشلاپ كەتكەندى . قاندىن قورقۇپ كەتكەن قەيسەر تېخىمۇ قىرقىراپ يىغلاپ ، ئاپىسىنىڭ كىيىمىنى سالدۇرۇۋاتقان ئاباباكرىگە يەنە ئېتىلىپ كەلگەندى ، ئۇ بۇ قېتىم ئۇنى قاتتىق ئىتتىرىۋەتتى . تېلىقىپ يىغلىغىنىچە ئۆگدىسىغا يانقان قەيسەر ئاپىسىنىڭ دىڭگىيىپ تۇرغان ئەمچىكىنى كۆرۈپ قالدى . بوۋىسى بولسا ئۇنىڭ مەيدىسىدىن يۇلۇۋالغان بىر قىزىل لاتىنى ئۆرۈپ - چۆرۈپ قارىدى - دە ، ئۇنىمۇ يەرگە تاشلىدى . ئاندىن ئۇ مېھرىبانىنىڭ كالتە ئىشتىنىنى سالدۇرۇپ ، ئىشتانىنىڭ ئارقا تەرىپىدىكى كىچىك يانچۇقىدىن ئىككى پارچە قە- غەزنى سۇغۇرۇۋالدى . بۇ چاغدا قەيسەر ئۆمىلەپ كەلگىنىچە ئاباـ بەكرىنىڭ يوتىسىنى قاتتىق چىشلىدى .

— ۋايجان ، — ئاباباكرى قەيسەرنىڭ گەجگىسىدىن قاماللاپ سۇپىدىن پەسكە ئېتىۋەتتى ، — ھۇ ئاناڭنى ، ھارامدىن بولغان

شۇم ، بىر چىشلەم گۆشىنى يۇلۇۋالغىلى تاسلا قاپتا !

قەيسەر ئەمدىلىكتە ئورنىدىن تۇرالمىدى ، چۈنكى ئۇنى پەسكە تاشلىغاندا ، ئۇنىڭ بېشى سۇپىنىڭ قىرىغا تېگىپ يېرىلىپ كەتكەنىدى . بۇ كىچىككىنە گەۋدە باش ، ئېغىز ـ بۇرۇن ، ئالقانلىرىدىن ئاققان قان تەسىرىدىن بىر پارچە قان ئۇيۇتمىسىغا ئايلىنىپ قالغانىدى . مېھرىبان تاڭ سۈزۈلۈشى ئالدىدا هوشىغا كەلدى . ئۇ تاماقلىرىنىڭ قۇرۇپ ، ناهايىتى ئۇسساپ كەتكەنلىكىنى هېس قىلدى ، كېيىن كۆزىنى ئېچىپ ، ئۆزىنىڭ تۇرقىنى كۆردى ـ دە ، چاچراپ تۇرۇپ كەتتى ۋە هاپىلا ـ شاپىلا كىيىملىرىنى كىيىۋېتىپ ، كالتە ئىشتان يانچۇقىدا گۆھەردەك ئەتىۋارلاپ ساقلاپ كەلگەن 27 مىڭ يۈەنلىك ئىككى چەكنىڭ يوقلۇقىنى بىلدى . مېھرىبان كىيىملىرىنى كىيىپ بولۇپلا ، بالىسى ئېسىگە كەلدى ـ دە ، ئەسەبىيلەرچە ۋارقىرىۋەتتى :

— ۋاي جېنىم بالام ! سەن نەدە ، يۈرەك ـ پارەم ، — مېھرىبان كارىۋات بېشىدىكى يېپىنى بىرلا تارتىپ چىراغنى يېقىۋەتتى . شۇ چاغدىلا ئۇ تاردا قانغا مىلىنىپ يانقان قەيسەرنى كۆرۈپ قالدى ، — ئاھ جېنىم بالام ، ساڭا نېمە بولدى ، كۆزۈڭنى ئاچقىنا !

مېھرىبان ئوغلىنى كارىۋاتقا يانقۇزۇپ ، يىغلاپ تۇرۇپ كىيىملىرىنى سالدۇردى ، داسقا سۇ تەڭشەپ ، ئىلمان سۈدا يۇز ، بويۇن ، قول ، باشلىرىنى سۈرتتى ، بېشى بىلەن ئالقانلىرىنى تاڭدى . شۇ چاغدىلا هوشىغا كەلگەن قەيسەر : «ئاپا !» دېگىنىچە يىغلىۋەتتى ، بالىسىنىڭ ئېچىنىشلىق ئەهۋالىنى كۆرگەن مېھرىباننىڭ كېسىلى نەلەرگىدۇر يوقالغانىدى .

مېھرىبان ئەتىگەندە بالىسىنىڭ قورسىقىنى تويغۇزۇپ ، دوختۇرخانىغا ئاپىرىپ ، بېشى بىلەن ئالقىنىنى قايتىدىن تاڭدۇردى . دوختۇرنىڭ سوربغان سوئالىغا : «ئىشكاپتىكى بىر دەستە چىنە چۈشۈپ كەتتى» دەپ جاۋاب بەردى . ئابەبەكرى ئىككى كۈنگىچە

ئۆيگە كىرمىدى . بۇ چاغدا مېھرىباننىڭ كۈنلىرى ئارىسالدىلىق ئىچىدە ئۆتتى . «ساقچىغا مەلۇم قىلايمۇ ياكى قىلمايمۇ ؟» دېگەن سوئال ئۇنى قىينىماقتا ئىدى . مەلۇم قىلغان تەقدىردە ، ئاباباكرە-نى ئاپىرىپ سولايدۇ ، ئۇ چاغدا ئەل - مەھەللە نېمىلەرنى دېيىشەر ؟ «دادىسىدىن يوشۇرۇن كۈسرىدا نۇرغۇن پۇل ساقلاپتىكەن» ، «تېخى دادىسىنى بىر يىل تاشلىۋېتىپ قېچىپ كېتىپتىكەن» ، «بۇ زامانda بالىلاردا ئىنساپ قالمىدى ، دادىسىنىمۇ سولىتىۋەتكەن بارمۇ ؟» دېگەندەك گەپلەر كەلكۈندەك يامرىغىلى تۇرسا ، خەقلەر مېھرىبانىنى پوقىدا كۆمۈۋېتەر ! تېخى ئاباباكرىنىڭ قىلمىشى جىنايەت شەكىللەندۈرەلمەيدۇ ، قانۇنغا ياتمايدۇ ، ناھايىتى قىزىم يوشۇرۇن پۇل ساقلايدۇ ، دەپ ، ئىشتان - كۆڭلىكىنى ئاختۇرغان گەپ ، دېيىش ئارقىلىق قويۇۋەتسە ، ئاباباكرى غەزەپكە چىدىماي : «ئۆيدىن كۆچ ، مەن قورۇنى ساتىمەن ، ئېرى بار خوتۇن-نى بالىسى بىلەن باقمايمەن» دېسە مېھرىبان نەگە بارىدۇ ؟ بۇرۇن-قىدەك كۆڭلىنى تىندۇرۇپ ، يۇرىكىنى توم قىلغان چەكلەر يوق !

مېھرىباننىڭ كۆڭلىدە جىن چىراغدەك يورۇپ تۇرغان كە-چىككىنە ئۈمىدمۇ يوق ئەمەس ئىدى . ئاباباكرى چەكلەرنىڭ مەخ-پىي نومۇرىنى بىلمىگەنكەن ، ئەلۋەتتە بانكىدىن ئالالمايدۇ . شۇ-ڭا ، ئۇ يالۋۇرۇپ كېلىدۇ . شۇ چاغدا ئۇنىڭ بىلەن مۇڕەسسە قىلغىلى بولماسمۇ ؟ ئالايلى ، 22 مىڭ يۈەنلىك چەكنى ئۇنىڭغا بەرسە ، مېھرىبان 5000 يۈەننى دەسمايە ھەم ئۆي ئىجارىسىگە تۆلەپ جېنىنى جان ئەتسە ، ئاباباكرى ئۇنى بۇندىن كېيىن ئىزدە-مەسە...

مېھرىبان تاققا - تۇققا خىياللار بىلەن ئۆز كۆڭلىنى ئاۋۇندۇ-رۇپ ، يەنە بىر كۈن ئۆتتى . ئاباباكرى ئۆيگە قايتىپ كەلمىدى . غەيرەت - شىجائىتى ، ئەقىل - پاراسىتى ، كۈچ - قۇۋۋىتى ھەرقانچە ئۇرغۇپ تۇرسىمۇ ، يەنىلا ئاجىز كەلگەن مېھرىبان : «ھا-ياسىزدا ئىمان يوق ، ئىمانسىزدا ئىنساپ ! قىزىنىڭ ئىشتان -

كۆڭلىكىنى سالدۇرۇپ پۇل ـ دۇنيا ئىزدىگەن ئادەمدىن قانچىلىك راياۋەت كېلەر ؟ !» دەپ ئويلىدى . مانا ئۇ ئويلىغاندەك ، تۆتىنچى كۈنى ئەتىگەندە ئاباباكرى ئۆيگە كىرىپ كەلدى . ئۇ سۈپىغا زوڭ-كىدە ئولتۇرۇپ ، شالاققىدە تارغا تۆكۈردى .

— سېنىڭ باغرىڭ نېمىدېگەن قاتتىق ! — دېدى مېھرىبان بالىسىنى قۇچاقلاپ ئولتۇرۇپ ، — مەن دوختىرىن زەھەرلىنىپ ، بالام قانسىراپ ئۆلگەن تەقدىردىمۇ ، ئۆيگە كىرمەمتىڭ ؟

— خۇدايىم جان تەقسىم قىلغاندا ، ئاياللار 99 نى ئېلىۋېلىپ ، ئەرلەرگە ئاران بىرنى قويۇپتىكەن ، — ئاباباكرى قولىنى قولتۇقىغا تىقىپ كارت ـ كارت تاتلىدى ، — شۇڭا ، ئاياللارنىڭ جېنى مەزمۇت . مانا ئۆلمەپسەنغۇ ، ئاۋۇ غالجىر كۆچۈكۈڭمۇ ئۆلمەپتۇ .

— بالامنى نېمىگە غالجىر دەيسەن ؟ غالجىر دېگەن ئۆزۈڭ !

— يوتامنى چىشلەپ ئۈزۈۋالغىلى تاسلا قالدى ، بۇ شۇم .

بۇ چاغقىچە قىزىنى «سىز»لەپ سۆزلەيدىغان ئاباباكرى بۇ-گۈن تامدىن تارىشا چۈشكەندەك «سەن»لەپ گەپ قىلدى ، شۇنداق-تىمۇ مېھرىبان ئۆزىنى تۇتۇۋالغان ھالدا بايىقى پىلانىنى ئوتتۇرىغا قويدى . ئەگەر قوشۇلغان تەقدىردە ، چەكسىڭ مەخپىي نومۇرىنى دەپ بېرىدىغانلىقىنى دېدى .

— نېمە ، مەن ساڭا 5000 يۈەنلىك چەكنى بېرىمەن ؟ ھى ـ ھى ... ئاباباكرى غەزەپ بىلەن دىمىقىنى قاقتى ، — مەن «بېرىۋېتىمەن» دەپ ، بىر يېرىم يىلنىڭياقى پېيىڭگە چۈشتۈمما ؟ ئىككى قېتىملىق پىلان ئوچۇنلا قانچىلىك پۇل خەجلىدىم ؟ ! مەن تېخى بىرەر يۈز مىڭ يۈەنگە ئېرىشەرمەن دەپ ئويلىغان ، ئەمما ئارانلا 27 مىڭ يۈەنكەنغۇ .

— ئەمدى ئۇقتۇم ، — مېھرىباننىڭ يۈرىكى جىغلا قىلىپ قالدى ، — «ئېشەك گۆشى» ، «ھارامدىن بالا تۇغقان» دېگەنلەر ئەسلىدە سېنىڭ ئويۇنلىرىڭكەن ـ دە ؟

— هه ، قانداق قىلاتتىڭ ؟ — ئابابەكرىنىڭ كۆزلىرى چەكچەيدى ، — ئەلىجان ساقچى دېگەن شاۋچى ئىز بېسىپ تەكشۈرگىلى تۇرۇپتى ، تاسلا قالدى تۇتۇۋالغىلى . «مېھرىبان دېگەن ئايالنى تونۇمايمەن ، بىر ساتىراشخانىدا مەنمۇ باشقىلاردىن ئاڭلىغان» دەپ قۇتۇلدۇم ، ھېلىمۇ ياخشى ، مېنىڭ ئىسمىمنى چىقىرىپ قويماپتىكەنسەن ، بولمىسا تۆھمەت ، سۇيىقەست جىنايىتى بىلەن تۇرمىدە پىت ـ بۇرگىلەرگە يەم بولاتتىم .

مېھرىبان تۇرمۇشنىڭ ئەنە شۇنداق جۇدۇن ـ چاپقۇنلىرىدا ياشاۋاتقىنىمۇ ، ئۆزىنىڭ يەنىلا خام ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدى . ئۇ خروئىن چەككەن ئادەمنىڭ ئۇ دۇنيا ـ بۇ دۇنيادا بولۇشمۇ مۇمكىن بولمىغان ياۋۇز مەخلۇق ئىكەنلىكىنى قانچە ـ قانچە كۆرۈپ ، بىلىپ تۇرۇقلۇق : «نېمىلا بولسا دادىغۇ ، ھەرقانچە بولسا ئۇنداق قىلماس» دەپ ، بىخۇدلۇق بۆشۈكىدە ئۇخلىغىنىنى كۆرمەمدىغان ! ئۇ لەنىتى ئىبلىسنىڭ كۆڭلى بىر يېرىم يىلدىن بېرى قىزىنىڭ ئىچ كىيىملىرىدە بولۇپ كەلگىنىنى نېمە دېيىش كېرەك ؟ تېخى بىھوش قىلىش دورىسى ئىچۈرۈپ ، ئۆز قىزىنى يالىڭاچلىدى دېسە ، كىممۇ ئىشىنەر ؟ !

— هه ، جىمىپ كەتتىڭغۇ ، ماۋۇ چەكلەرنىڭ مەخپىي نومۇرىنى دەمسەن ياكى…

— «ياكى» دەپ قورقاق سېلىۋاتسەنغۇ . قىلىۋاتقان ئىپلاسلىقلىرىڭدىن باشقىمۇ ياۋۇزلۇقلىرىڭ بار ئوخشىمامدۇ ؟

— ھەي قاسساق پاسكىنا ! — ئابابەكرى چوڭقۇر ئەسنىدى ، — دەمسەن ـ دېمەمسەن ؟ ھېلى بىكار كۆرگۈلۈكۈڭنى كۆرستىمەن !

— ئەمىسە ئانا ـ بالا ئىككىمىزنى ئۆلتۈرۈۋەت .

— مېنى قىلمايدۇ دەپ قالما .

ئابابەكرى بۇ قېتىم ئارقا ـ ئارقىدىن ئىككى ـ ئۈچ قېتىم ئەسنەپ بۇرنىنى تارتتى . بۇ خۇمارىنىڭ باشلىنىشى ئىدى . بۇنداق

چاغلار ئىنتايىن خەتەرلىك بولۇپ ، خروئىن چەككۈچىنى بىرەر نەرسىگە قاتتىق باغلىۋالمىسا ، ئۆزىنىڭ نېمە قىلىۋاتقانلىقىنى بىلەمەي ، قانلىق ۋەقەلەرنى تۇغدۇرۇپ قويىاتتى .

— ھەي جالاپ ، — ئابابەكرى قاتتىق كېرىلىپ ئەسنەدى ، — دەمسەن - يوق ؟

دادىسىنىڭ ئەڭ خەتەرلىك باسقۇچتا تۇرغانلىقىنى بىلگەن مېھرىبان بالىسىنى كۆتۈرۈپلا تالاغا ماڭغانىدى ، ئابابەكرى ئېتىلىپ كېلىپ قەيسەرنىڭ ياقىسىدىن سىقىۋالغانچە قەھر بىلەن سىلكىپ تارتىۋالدى ، ئاندىن ئۇنى قولتۇقىغا قىستۇردى - دە ، مېھرىبانىنى بىرلا ئىتتىرىپ ئارقىسىغا يىقىتىۋەتتى . بۇ ئەسنادا ئۇ گۆش توغرايدىغان چوڭ پىچاقنى قولىغا ئېلىۋالدى . بۇ پىچاق ئۇستىرىدەك ئىتتىك بولۇپ ، تەگكەن يەرنى تىلىۋېتەتتى . باش ، ئالمىلىرى تېڭىلغان قەيسەر ئابابەكرىنىڭ قولتۇقىدا تېپىرلاپ ، بار ئاۋازىدا ۋارقىراپ يىغلىماقتا ئىدى :

— مېنى قويۇۋەت ، مېنى قويۇۋەت ، دۇمچەك قېرى ... ئاپا ... جېنىم ئاپا !

— دەمسەن - دېمەمسەن ؟ ! — ئابابەكرى جالاقلاپ تىترەپ ، ئاغزىدىن ئاپپاق ماغزاپ قاينىدى ، — بول دەيمەن ، بولمىسا بالاڭنى بوغۇزلىۋېتىمەن .

ئابابەكرى قەيسەرنى سۇپىنىڭ قىرىغا ئوڭدىسىغا يانقۇزۇپ ، سول قولىدا مەيدىسىدىن يەرگە نىقتاپ ، ئوڭ قولىدىكى پىچاقنى بوينىغا باستى . مېھرىبان دادىسىنىڭ پىچاق تۇتقان قولىنىڭ قاتتىق تىترەۋاتقانلىقىنى ۋە قەيسەرنىڭ بوينىدىن قان سىرغىپ چۇشۇۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قاتتىق چىرقىرىۋەتتى :

— ئا... ۋاي مەن دەپ بېرەي ، پىچاقنى تارت !

— دە ، دە ! — ئابابەكرىنىڭ ئاغزىدىكى كۆپۈك يىغلاپ تېلىقىپ قالغان قەيسەرنىڭ يۈزىگە ساقىدى ، — ھە ، دېگىن ! دېمەمسەن !

— نۆل ، نۆل ، نۆل ، بىر ، 5000 يۈەنلىك چەكسىڭ يەنىلا ئۇچ نۆل ، ئاخىرى ئىككى !

ئاباباكرى پىچاقنى تاپسىغا تاراڭشىدە تاشلاپ ، سىرتقا ئۆزىنى ئاتتى ، بىراق بىر ئىشنى يادىغا ئالغانىدەك ، ھويلىدا چىپچىدە توختاپ ، بالىسىنى باغرىغا بېسىپ تۇرغان مېھرىبانغا قولىنى شىلتىدى .

— ئەگەر ... ئەگەر ئال ... ئالدىساڭ ... سېنىمۇ ، بالاڭنىمۇ ئۆلتۈرۈپ ، ئاز ... ئاندىن ئۆزۈمنى ئۆل ... ئۆلتۈرىمەن .

ئىككى چەك بۇلانغاندىن كېيىن ، مېھرىباندا روي بەرگەن ئىككىلىنىشلەر ھازىر پۈتۈنلەي يوقالدى . ئۇ دادىسى بىلەن بىللە ئۆتسە ، ئانا ـ بالىنىڭ ھاياتى خەۋپىتىن نېرى بولالمايدىغانلىقىغا كۆزى يەتتى . شۇڭا ، ساقچىخانىغا بېرىپ ، ھەممە كۆرگەن كۆن ، تارتقان ئازابلىرىنى سۆزلەپ تۆكۈلۈپلا كەتتى . ساقچىلار ئاباباكرىنى تۇتۇش ئۈچۈن بۇ ئۇيىنى كۆزىتىشنى قارار قىلدى . لېكىن ، بۇ كۆل بەكمۇ ھەر قېتىم بىرەر يامان ئىشنى قىلىپلا ، نەچچە ئايلاپ يوقاپ كېتەتتى .

تۇن كېچە ، ئاسماندا مۇئەللەق ئېسىلىپ تۇرغان ئاي ئورغىقى كارىۋات ئۈستىدە قۇچاقلىشىپ ئولتۇرغان مېھرىبان بىلەن قەيسەرگە دېرىزىدىن سىكارىيان قاراپ تۇراتتى . بۇگۈنكى قورقۇنچلۇق ۋەقەدىن ئەسلىگە كېلەلمىگەن ئانا ـ بالىلارنىڭ كۆزلىرىدىن ئۇيقۇ قاچقانىدى ، بولۇپمۇ چىرايى تاتىرىپ كەتكەن قەيسەر ئۇيىنىڭ تۆت بۇلۇڭىغا ئەنسىزلىك بىلەن قارايتتى .

— ئاپا ، قورقۇۋاتىمەن ، قاقچى بالىنىڭ ھېكايىسىنى ئېيتىپ بەرگىنە .

مېھرىبان ئوغلىنىڭ كۆڭلىدىكى قورقۇنچنى ئۇنتۇلدۇرۇش-نىڭ ئەڭ ياخشى چارىسى ھېكايە سۆزلەش ئىكەنلىكىنى بىلەتتى . بىراق ، بۇ «قاقچى بالا» دېگەن ھېكايىنى ئېيتىپ كېلىۋاتقىنىغا ئۇچ يىل بولۇپ قالدى . بۇرۇنلاردىغۇ قەيسەرنى ئۇخلىتىشنىڭ

ئەپلىك ئۇسۇلى ئىدى ، ئەمما ھازىر ئۇ بەش ياشقا كىرىپ قالدى ، بوۋىسىنىڭ يوتىسىنى چىشلەش ، لاخشىگىر بىلەن پاچىقىغا ئۇرۇش ئۇنىڭ ياخشى ـ ياماننى پەرق ئېتىش ئىقتىدارىنىڭ يېتىلىۋاتقانلىقى ، ئەلۋەتتە !

— ئاپا ، قېنى دەپ بەرگىنە .

— ماقۇل ، بالام ، — مېھرىبان يىغلىغانىدى ، — شۇنداق قىلىپ ، قاقچى بالا بىر كۈنى كېتىۋاتسا ، بىر ئوقۇغۇچى خەت يېزىلغان بىر قوتۇرما قەغەزنى مەيدىسىگە ئېسىۋېلىپ تىلەمچىلىك قىلىۋاتقۇدەك . خەتتە ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ئىشتىن قالدۇرۇلغانلىقى ، ئوقۇش پۇلى ، ماتېرىيال پۇللىرىدىن قىينىلىپ كەتكەنلىكى يېزىلغانىكەن . قاقچى بالا ئوقۇغۇچىنى ياتقىغا ئەكىلىپ ، ئۇنىڭغا جىق پۇل بېرىپ : «بۇنىڭدىن كېيىن مېنى ئىزدە ، ئەمما ھەرگىز تىلەمچىلىك قىلما» دەپتۇ ، ئوقۇغۇچى يىغلىۋېتىپتۇ .

— ئاپا ، — قەيسەر ئۇيقۇلۇق گۈڭۈلدىدى , — قاقچى بالا بالىلارغا ، چوڭ ئادەملەرگىمۇ پۇل بېرىۋېرىدىكەن ، ئۇ شۇنداق بايمۇ ؟

— ئۇنىڭغا خۇدايىم بىر قېتىم ئامەت بەرگەن…

— ئاپا ، ئامەت دېگەن نېمە ئۇ ؟

— ئامەت دېگەن ، — مېھرىبان دەمال بىر نېمە دېيەلمىدى , — جىققىدە پۇل .

— ئاپا ، قاقچى بالا تېنەپ قالغاندا ، ھېلىقى كىچىك قىز ئۇنى ئۆيىگە ئاپىرىپ قويىدىكەن ، — دېدى قەيسەر چوڭقۇر ئەستەپ , — كېيىن ئۇلار يەنە كۆرۈشتىمۇ ؟

— كۆرۈشتى ، بالام ، لېكىن قاقچى بالا : «ئاداش بولايلى» دېسە ، كىچىك قىز ئۇنىمىدى .

— نېمىشقا ؟

— چۈنكى … چۈنكى … — مېھرىبان نېمە دېيەرىنى بىلمەي قالدى , — كىچىك قىزنىڭ دادىسى خروئىن چېكىدىكەن ، ئۇ

دادىسىدىن نومۇس قىلغان چېغى .
— بوۋامدەك ئەسكىكەن - دە ، — قەيسەرنىڭ كۆزلىرى يۇمۇلۇپ ، يەنە ئەسىندى .
— بالام ، خروئىن چېكىدىغان ھەرقانداق ئادەمنىڭ ئالۋاستىدىن پەرقى يوق !
ئاباباكرى شۇ قاچقانچە ئەگىدۇر يوقالدى . مېھرىبان ئوغلى بىلەن كاۋاپچىلىق ھۈنىرىنى قايتا باشلىۋالدى . نېمىلا دېگەن بىلەن ئەمىن تۇرمۇش باشقا بولىدىكەن . ئانا - بالىنىڭ چىرايىغا قان يۈگۈرۈپ قالدى ، كۈنلىرى بەھۇزۇر راھەتتە ئۆتمەسمۇ ، ھەر ھالدا يېمەك - ئىچمەك ، كىيىم - كېچەكتىن ھېجالىتى يوق ، بىرەر كىمگە چىراي سارغايتماي ئۆتتى . ئەمما ، مېھرىبان يەنىلا خاتىرجەم ئەمەس ئىدى . ئاباباكرىنىڭ خروئىن ئالىدىغان پۇلى قالمىغاندا ، يەنە بىر كۈنى پۇلۇڭگىدە پەيدا بولۇشىغا ئىشىنەتتى . دېگەندەك ، ئۇچ ئاي بولغاندا ، ئاباباكرى بىر دوقا ماڭلاي ، ئۇچلۇق ساقال ، كېسەل تەگكەن ئۆچكىدەك ئورۇق ، ئۇستۇن كالپۇكى نېپىز ، ئاستىن كالپۇكى ھەرە چېقىۋالغاندەك يوغان بىر ئادەم بىلەن ھويلىدا پەيدا بولدى . بۇ چاغلاردا ساقچىلار ئاباباكرىنى تۇتۇشنى ئاللىقاچان ئۇنتۇپ كەتكەنىدى . ھېلىقى دوقا ماڭلاي ئىچكەركى ، تاشقارقى ئۆيلەرنى كۆردى ، دەرۋازىدىن ئۆيگىچە بولغان ئارىلىقنى چامداپ ئۆلچىدى . مېھرىبان نېمە قىلماقچى ئىكەنلىكىنى سورىغانىدى ، ئۇ بېشىنى كۆتۈرمەيلا : «ئالىمەن» دەپ قويدى ، ئاچچىقىدا يېرىلىپ كېتەي دېگەن مېھرىبان دوقا ماڭلايغا قولىنى شىلتىپ ۋارقىرىدى :
— ھەي ئۆچكە ساقال ، بۇ قورۇنى مەندىن ئالاملا ياكى ماۋۇ ئادەمدىنمۇ ؟
— بۇ ... بۇ ... قاناق بوپكەتتى ئۆزى ... بۇ ئادەم قورۇ - جايىمنى ساتىمەن دەپ ئېلىپ كەلدۇغۇ ؟
— ئەمىسە بۇ ئادەمدىن سوراپ باقسىلا ، مېنىڭ 27 مىڭ يۈەن

پۇلۇمنى ئالدىمۇ ياكى ئالمىدىمۇ؟ — مېھرىبان دوقا ماڭلاينىڭ بىلىكىدىن كاپىلا تۇتتى ، — ماڭسىلا ، ئىشەنمىسىلە مۇشۇ تۇرقىدا ساقچىغا بارىمىز .

— هاي ، هاي ، مېنى تارتمىسىلا دەيمەن ، — دوقا ماڭلاي تىرەجەپ تۇرۇۋالدى ، — بۇ ئادەمنىڭ سىلىگە سېتىۋەتكەنلىكىدىن خەۋىرىم يوق كەپتىمەن .

دوقا ماڭلاي پالاق - پۇلۇق قىلىپ ، دەرۋازىدىن قېچىپ چىقىپ كەتتى .

— هەي ئازازۇل قانجۇق ! مەن ... مەن قورۇ - جاينى ساڭا ساتتىممۇ؟ — ئاباباكرى دېۋىلەپ كېلىپ مېھرىبانىنىڭ كاچىتىغا بىرنى سېلىشى ، قەيسەر قولىدىكى لاخشىگىر بىلەن ئۇنىڭ پاچىقىغا بىرنى سالدى ، — ۋاي - ۋاي ، ماۋۇ ساقال تارغىقىنىڭ يامانلىقىنى قارا .

— ئاپامنى ... هە ، ئاپامنى نېمىشقا ئۇرىسەن ، دۆڭ قېرى؟

— ئېيتە ، پاخپاق ، قورۇنى مەن ساڭا قاچانلاردا سانىقان - هە؟

— ئەمىسە ساڭا 27 مىڭ يۇەن قەرزىم بارمىدى؟ — مېھرىبانمۇ ۋارقىرىدى ، — يۇر ئەمىسە ، ساقچىغا بارىلى . 27 مىڭ يۇەن پۇلۇمنى نېمە ئۈچۈن ئالغانلىقىڭنى دەپ بەر .

— ساقچىخانىغا بېرىپ پاقاڭغا قانمىدىڭما ، قانجۇق ! داداڭنى قولغا ئالدۇرۇۋېتىپ ، ئەل - جامائەت ئالدىدا قانداقمۇ بېشىڭنى كۆتۈرۈپ يۈرەرسەن؟

— «بۇ خروئىن بەكمىسى» دەپ بىر ئېغىزلا گەپ قىلسام ، هەممىسى مېنى : «ئوبدان قىپسەن» دېيىشىدۇ . ئۇنىڭدىن كۆرە ، ياۋاش - يۇمشاق بولۇپ ، ئىنامىڭغا پېتىپ يۈر .

— ئەگەر هەر كۈنلۈك پايدىدىن ماڭا هاجىتىمدىن چىققۇدەك بەرسەڭ مەيلى ، بولمىسا قورۇ - جايىمنىڭ خېتى مېنىڭ قولۇمدا ئىكەن . قانداقلا قىلسام ئۆزۈمنىڭ ئىشى .

قانداشلىق مۇناسىۋەتلىك مېھرى شۇنداق بولامدۇ ، ئىشقىلىپ ، مېھرىبان بارار - تۇرار يېرى ، قارىغۇچىسى ، بېشىنى سىلايدىغان شاپائەتچىسى بولمىغان دادىسىنى ئېلىپ قالدى . يەنە بىر تەرەپتىن ، بۇ جاھىل دۇمچەك قورۇنى سىرتىدىن سېتىۋېتىپ ، بىرەر يەرگە قېچىپ كەتسە ، مېھرىبان بالىسى بىلەن نەدە تۇرىدۇ ؟ ھازىر مېھرىبان كاۋاپتىن كىرگەن پايدىلىنىڭ ھەممىسىنى تۇتقۇزۇپ قويمايدۇ ، ئۇنىڭغا ئاز - تولا بېرىدۇ . ئاباباكرى ئىسخارلىنىڭ خالىتىلىق پارچە خروئىنلىرىنى سېتىپ بېرىپ خىراجىتىنىڭ كېمىنى تولدۇرىدۇ . بىراق ، ئاباباكرى نەۋرىسىگە ئىنتايىن ئۆچ ئىدى . قەيسەر ئۇنىڭ يوتىسىنى چىشلەپ ، پاچىقىغا لاخشىگىر بىلەن ئۇرغاندىن كېيىن ، ئۇنىڭ كانىيىنى سىقىپ ئۆلتۈرۈۋەتكۈسى كېلەتتى . يېقىندا بولغان بىر ئىشتىن كېيىن ئۇ تېخىمۇ ئۆچ بولۇپ كەتتى . قەيسەر ئۆپكە ياللۇغى بىلەن ئاغرىپ «ئانا - بالىلار ساقلىقنى ساقلاش» دوختۇرخانىسىدا بىر ھەپتە يېتىپ چىقتى . ئاباباكرى داۋالاش چىقىمى ئۈچۈن 1400 يۈەن كەتكەنلىكىنى ئاڭلاپ ، ئىچىدىكىنى ئاشكارىلاپ قويدى :

— بالا دېگەننىڭ چىقىمىنى ئاتا كۆتۈرىدىغان ، — دېدى ئاباباكرى تۇكۇرۇكلىرىنى چاچرىتىپ ، ئىسىت پۇل ، ئىسىت پۇل ... ساڭا نېمە زۇلۇم ، بۇ شۇمنى دادىسىغا بېرىۋەتسەك بولمامدۇ .

ئاباباكرىنىڭ تەلەپپۇزىدىن قەدىرداننى يېقىندا كۆرگەندەكلا پۇراق چىقىۋاتاتتى . شۇڭا ، مېھرىبان گەپ ئېلىش ئۈچۈن ئۇنىڭ كۆڭلىگە ياققۇدەك بىر نېمە دېيىشنى ئويلىدى :

— مەنمۇ شۇنداق ئويلىغان ، لېكىن دادىسى ئىچكىرىگە كىرىپ كەتكەن تۇرسا ...

— ئۇ ... ئۇ پات - پاتلا ئۇرۇمچىدە پەيدا بولىدۇ .

— سەن نەدىن بىلىسەن ؟ — مېھرىبانىنىڭ يۈرىكى دۇپۇلدەپ كەتتى ، — يانپىشكىغا ئۇرۇپلا گەپ تاپىدىكەنسەن .

— كىم يانپىشكىغا ئۇرۇپ گەپ تېپىپتۇ ، — ئاباباكرى گۆلەيلىگەن

دى ، — مەن دېگەن بىر قېتىم ئەمەس ، ئىككى قېتىم كۆردۈم ، ھەتتا ...

— ھە ، نېمە «ھەتتا» ئۇ ؟

— ئۇ مېنى ئۇرغىلى تاسلا قالدى ، ئۆيۈڭنى ماڭا كۆرسىتىپ قويىسەن ، دەپ تاكسى سۆزلىشىپ تۇرغاندا قېچىپ كەتتىم .

خروئىن تۇتۇنلىرىدە كاللىسى ئۇماچ بولۇپ كەتكەن ئاتابەكرى «قىزىلتاغ» ئەتىگەنلىك ئىشچى ـ خىزمەتچىلەر بازىرىدىكى بىر ئاشخانىدا قەدىرداننىڭ مېھرىبان بىلەن ئوغلىنى سۈرۈشتە قىلىپ يۈرگەنلىك جەريانىنى سۆزلەپ بەردى . ئاندىن ئاريدىن ئۇچ ـ تۆت كۈن ئۆتكەندە سەنشىخاڭزىدا تۇتۇۋېلىپ ، ئايالىم بىلەن بالامنى تېپىپ بەر ، دەپ كانىيىنى سىقىپ تامغا نىقتىغانلىق ئىشىنىمۇ دەۋەتتى .

— بۇ قاچانقى گەپ ؟ — ئېرىنىڭ ئۆزلىرىنى ئىزدەپ يۈرگەنلىكىنى ئاڭلىغان مېھرىبانىنىڭ كۆزلىرىدىن ئىختىيارسىز ياشلار دومىلاپ چۈشتى ، — ئېنىقراق دېمەمسەن ؟

— ئېسىڭدە بارمۇ ، مەن سېنى بىرىنچى قېتىم «سېرىقئۆي» كەچلىك بازىرىدا ئۇچراتقىنىم ؟ نەخ شۇ چاغدىكى ئىش .

— سېنىڭ كاللاڭ ئىشلەمدۇ ـ يوق ؟ — مېھرىبان چېچىلىدى ، — ئۇ دېگەن بىر يېرىم يىلنىڭ ئالدىدىكى ئىش تۇرسا .

— ئەگەر سەن ماقۇل دېسەڭ ، مەن قەدىرداننى تېپىپ ، قەيسەرنى ئۇنىڭغا بېرىۋېتەي .

— بالامنى راست دادىسىغا بەرمەكچىمۇ ياكى ئىچكىرىدىن كېلىدىغان ئادەم سودىگەرلىرىگە ساتماقچىمۇ ؟

دادىسىنىڭ پەيلىنىڭ بۇزۇقلۇقىنى بىلگەن مېھرىبان ئوغلى قەيسەردىن ئەنسىرەپ قالدى . شۇڭا ، ئۇ بالىسىنى ئۆزىدىن بىر قەدەممۇ نېرى قىلمايتتى . توپ سېتىش بازارلىرىغا بارسۇن ، كەچ ـ لىك بازاردا كاۋاپچىلىق قىلسۇن ، ئۆزىنىڭ سايىسىدەك ئەگەشتۇ ـ رۇپلا يۈرەتتى ۋە پات ـ پاتلا قەيسەرگە ، بوۋىسى بىر يەرلەرگە

ئويناتقىلى ئاپىرىمەن ياكى شاكىلات ، ماروژنى ئېلىپ بېرىمەن دېسە ، ھەرگىز بارماسلىقنى تاپىلايتتى . ئاباباكىرى بىر - ئىككى قېتىم قەيسەرنى بالىلار باغچىسىغا مايمۇن كۆرگىلى ئاپارماقچى بولغاندا ، بازارغا كۆكتات ئالغىلى كەتكەن مېھرىبان كېلىپ قالـدى . بىر ئۆينىڭ خاپىلىقىدا تەرەپ - تەرەپكە ئۆزىنى ئۇرۇۋاتقان مېھرىبان بىر كۈنى بولمىسا بىر كۈنى بالىسىدىن ئايرىلىپ قالىدىغانلىقىنى ھېس قىلدى . شۇڭا ، ئۇ قەدىرداننى ئىزدەش قارارىغا كەلدى . ئۇنىڭ بىردىنبىر ئۈمىدى «ھۆسنارخان جەننەت نېمەتلىرى ئاشخانىسى »دىكى ھۆسنارخان ھەم كازىمىلار ئىدى . ئۇلار قەدىردانىڭ ئۇرۇمچىدە بار - يوقلۇقىنى ، ئەڭ بولمىسا ھازىر قەيەردە ئىكەنلىكىنى دەپ بېرەلەيدۇ . ئەلۋەتتە ، ئۇ يەرگە بارغاندا : «مەن قەدىردانىڭ ئايالى » دەپ بارسا بولمايتتى . شۇڭا ، مۇڭلۇق بىر پىلاننى كۆڭلىگە كەلتۈرگەن مېھرىبان بۇگۈن ئەتىگەندىلا كوچا ئاپتوبۇسى بىلەن «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى »غا يۈرۈپ كەتتى .

مېھرىبان ئوغلىنى يېتىلەپ «ھۆسنارخان جەننەت نېمەتلىرى ئاشخانىسى »غا كىرىپ كەلگەندە ، ئاشخاندا ھۆسنارخان ، ئاباق توختى ، كازىم بىر شىرەدە چاي ئىچىپ ئولتۇراتتى . تاماق تەييارلاش ئۆيىدە ياشقىنا ئىككى چوكان سەۋزە قىرىپ ، كۆكتات ئادالاۋاتاتتى . ھازىر چۈشلۈك بېسىق ۋاقىت بولمىغاچقا ، ئاشخاندا خېرىدار يوق ئىدى . ئۇلار ئوماققىنا ئوغۇل بالىنى يېتىلەپ كىرگەن چىرايلىق زىلۋا چوكانغا قاراپ ھەۋەس قىلىشتى . مېھرىبان ئۇلارغا ئېگىلىپ تەزىم قىلىپ ، ئەدەپ بىلەن ھال سورىدى . ھۆسنارخان يۈزلىرى دۈپدۈگىلەك ، ئەمما مەرمەردەك پارقىراپ تۇرغان ، بۇدۇر چاچلىرى قۇلاقلىرىنى يېرىم بېسىۋالغان ، ماتروسچە بالداقلىق كىيىملىرى يارىشىپ كەتكەن قەيسەرگە زوقلىنىپ قاراپ قالدى .

— خان ، — ھۆسنارخان مېھرىبانغا سىڭارىيان قارىدى ، — تاماق يېگىلى كىرگەنمىدىلە ؟

— يوقسۇ ، بىر ئىشنى ئۇقۇشقىلى كىرگەن ، ئۆزلىرى ھۆسەنارخان ئاچامغۇ دەيمەن ؟

— شۇنداق ، شۇنداق ، — ھۆسنارخان ئىچكىرىگە قاراپ ۋارقىرىدى ، — ھاي خانتۆرەم ، مېھمانغا چاي ئەكەل ، قېنى مېھمان ، ئولتاسىلا .

— ئاۋارە بولمىسىلىمۇ بولاتتى .

— ئاتلىرى نېمە ، خان ؟

— مېھرىبان .

— دادىلىرى نېمىش قىلىدۇ ، خان ؟

— كاۋاپچىلىق قىلىدۇ ، ئىسمى ئابابەكرى .

— خان ، ئوغۇللىرى نەچچە ياشقا كىردى ؟

— تۆتنى تۇغىتىپ ، بەشكە قەدەم ئالدى .

— مەكىلە بالام ، مەكىلە ، — ھۆسنارخان قولىنى سوزدى ، — بىر يەرلىرىڭنى چىشلەپ ئۇزۇۋالغۇدەك ئوماق بالىكەتسەن ئەمەسما .

— بارغىن ، بالام ، — مېھرىبان ئوغلىنى بوشراق ئىتتەردى ، — موماڭنىڭ قېشىغا بار .

قەيسەر تېلىقىپقىنا كېلىپ : «موما» دېيىشى ، ھۆسنارخان قەيسەرنى قۇچىقىغا ئېلىپ سۆيۈپلا كەتتى ۋە شۇ ھامان كۆزلىرىدىن بىرنەچچە تامچە ياش ئالدىراپ يۇمىلاپ چۈشتى :

— زۇلئاي دېگەن ۋاپاسىز ئۆلەپ بەرمىگەن بولسا ، بالىسى ئۈچ ياشتىن ئېشىپ قالاتتى ئەمەسما . ۋاي ئىسىت ، بالىسىغمۇ ئىچى ئاغرىمىدى جۇۋاينىمەكنىڭ ...

ھۆسنارخاننىڭ گەپلىرى قۇلىقىغا ياقمىدىمۇ ، ئەيتاۋۇر ئاباق توختى نېمىلەرنىدۇر غودۇڭشىغاچ تاماق راسلاش بۆلۈمىگە كىرىپ كەتتى . ياش زۇلئاينىڭ ھاياتىغا ئېچىنغان مېھرىبانىنىڭ كۆزلىرىگە ياش كەلدى ـ يۇ ، لېكىن ئېقتىمىدى ، سۇزۇك قەتىرلەرنى كۆز چاناقلىرى ئەتراپىدا ئايلاندۇرۇپ سىڭدۈرۈۋەتتى . ئۇنىڭ ھەربىر

هالىتىگە زەن سېلىپ ئولتۇرغان كازىم ، بۇلتۇر قەدىرداننىڭ يۇرتقا ماڭىدىغان كۈنى دېگەن گەپلىرىنى ئېسىگە ئېلىپ ، كۆڭلىگە گۇمان چۈشتى .

— ھە خان ، نېمە ئىشنى ئۇقۇشماقچىدىلە ؟ بايانتىن شۇنداق دېگەندەك قىلىۋىدىلە .

گەپنى نەدىن باشلاشنى بىلەلمەي قالغان مېھرىبان بىردەم تۇرۇۋالغاندىن كېيىن ، ئىچىگە مارجاندەك تىزىۋالغان يالغان ھېكايىنى بىر ئەپلىك توقۇدى .

— مېنىڭ يولدىشىم باقتالچىلىق قىلاتتى ، — دېدى مېھرىبان ھۆسنارخانغا لەپىيدە قاراپ قويۇپ ، — ئىككى يىلنىڭ ئالدىدا : «قەدىردان دېگەن ئاغىنەم بىلەن ئىچكىرىدە ئوقەت قىلىدىغان بولدۇق» دەپ كىرىپ كەتكەن ، ھازىرغىچە خەت ـ خەۋىرى يوق ، ئاڭلىسام ، قەدىردان ئۆزلىرىنىڭ كۆيۈ ئوغۇللىرىكەن ، بىرەر خەۋىرىنى بىلەي دەپ كېلىشىم .

— ھىم ، مۇنداق دېسىلە ، خان ، — ھۆسنارخانىنىڭ چېقىر كۆزلىرى يالتىراپ كەتتى ، — ئۇ شاۋچىنىڭ پوقىنى يەپ سالغان ئىتمۇ 10 — 15 كۈن يالغان قاۋايدۇ ، ھازىر ئۇ خوتەندە خروئىن چېكىپ ، ئاتا ـ ئانىسىنى تىنالمىغۇدەك قەرزگە بوغۇپ ، قاقسەنەم قىلىۋەتتى . قەرز ئېگىلىرىنىڭ تولىلىقىدىن ، ئاتا ـ ئانىسى شەھەرگە قارايدىغان ئىشىكنى ئېتىۋېتىپ ، ئاقىلىقتىن ئىشىك ئاچىتى ، ھەتتا دادىسىمۇ مۇئاۋىن ھاكىملىقتىن قالدۇرۇلدى .

— ۋاي خۇدايىم ، — مېھرىبان كۆزلىرىنى قاچۇردى ، — قەدىردان يېنىپ كەلگەن بولسا ، يولدىشىم نەلەردە يۈرىدىغاندۇ ؟

— ۋاي خان ، سىلىمۇ ئەرلىرىنى ئاشۇ يەل تاپانىڭ ئارقىسىغا سېلىپ قويغاندىن كېيىن ئۆزلىرىگە ئاز .

— قەدىردانىڭ شۇ ھالغا چۈشۈپ قالغانلىقىنى بىر كىمدىن ئاڭلىدىلىما ؟

— نەدىكىنى ، ئۆزۈم خوتەنگە بېرىپ ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆ-

رۇپ كەلگەن تۇرسام .

— راست ، ھۆسنارخان ئاچام خوتەنلىك ئەمەسمۇ ، — دېدى كازىم ئورنىدىن تۇرۇپ ، — ئاچا ، مەن «مۇساپىرلار مېھمانخانا-سى»غا بېرىپلا كېلەي .

— نېمە ئىشىڭ بار ئىدى ؟

— بۇگۈن يۇرتتىن ماشىنا كەلمەكچى . تونۇشلار كېلىپ قالسا ئانامنىڭ ئەھۋالىنى ئۇقۇشۇپ باقاي دېگەنتىم .

— تېز كەل جۇما ، ھېلى ئاشخانىنى خېرىدارلار باسىدۇ .

كازىم مېھرىبانغا لەپپىدە قاراپ قويۇپ چىقىپ كەتتى . مېھ-رىبانمۇ ھۆسنارخاننى ئاۋارە قىلغانلىقىدىن ئۆزرە سوراپ خەيرلەش-تى ، پۇتۇنلەي ئۆمىدسىزلەنگەن ھالدا ئوغلىنى يېتىلەپ چىقىپ كەتتى . ئۇ يولنىڭ ئۇ تەرىپىگە ئۆتۈپلا «مۇساپىرلار مېھمانخانا-سى»نىڭ ئالدىغا كېلىشى ، يول قىرىدا ئولتۇرغان كازىم ئۇنىڭ ئۇدۇلىغا كېلىپ توختىدى .

— سىز قەدىردانىڭ ئايالى مېھرىبانغۇ دەيمەن ؟ — مېھرىبانىنىڭ قىزىرىپ كېتىشىدىن كازىم پەرىزىگە ئىشەندى ، — مەن بايىلا گۇمان قىلغان ، لېكىن باشقىچە ئويدا بولماڭ .

— سىز مېنى ساقلاپ تۇرغانمىدىڭىز ؟ — مېھرىبانىڭمۇ پەرىزى توغرا ئىدى ، — ماڭا دەيدىغان گېپىڭىز بار ئوخشىمامدۇ ؟

— گېپىم بولمىسا ، سىزنى ساقلاپ نېمە قىلاي .

— ھۆسنارخانىنىڭ دېگەنلىرى راستمۇ ؟

— راست ، قەدىردان خوتەنده بىر يىل تۇرۇش جەريا-نىدا ، ئاتا ـ ئانىسىنى قەرزگە بوغۇۋەتتى ، — دېدى كازىم بېشىنى چايقاپ ، — لېكىن جىگىرى بولغاچقا ، «دوستلۇق»تىكى ئۆيىنى سېتىپ ، ياقۇپ ھاجىم ئارقىلىق 150 مىڭ يۈەن ئەۋەتىپ بەردى .

— بۇ قاچان بولغان ئىش ؟

— بۇ يىل 5 ـ ئايدا .

— نېمە؟ — مېھرىبان جىددىيلەشتى، — مۇشۇ ئوچ ئاينىڭ ئالدىدا ئورۇمچىگە يەنە كەلدىمۇ؟

— شۇ چاغدا ئۇ سىز بىلەن بالىڭزنى كۆرۈپتىكەن.

— نېمە؟

— قەدىردان كوچا ئاپتوبۇسىدا ئىكەن. ئۇ شوپۇرغا قانچە يالۋۇرسىمۇ ئاپتوبۇسنى توختاتماپتۇ، ۋارقىرىسا سىز ئاڭلىماپسىز. ماشىنا توختاش بېكىتىدىن يۈگۈرۈپ كېلىپ سىزنى تاپالماپتۇ.

— ئۇنىڭدىن كېيىنچۇ؟

— ئۇ: «ئالدىراپ قالدىم، كازىمكامغا سالام ئېيتىپ قويۇڭلار» دەپ، ھېلىمجان ئاۋاق بىلەن نۇرمەت پاكارغا خېلى جىق گەپلەرنى قىلىپ بېرىپتۇ.

— يەنە ئىچكىرىگە كىرىپ كېتىپتۇمۇ؟

— ياق، ياقۇپ ھاجىمنىڭ ماشىنىلىرى بىلەن ئوتتۇرا ئاسىيا-غا سودا قىلغىلى كېتىپتۇ.

— ئاتا ـ ئانىسىنى قەرزگە بوغۇۋەتكەن ئادەم قانداقمۇ دۆلەت ئاتلاپ سودا قىلالىسۇن؟

— ئۆي سانقان پۇلنىڭ يېرىمىغا مال ئالغان چېغى، قالدىسىنى ھېلىمجان ئاۋاق بىلەن نۇرمەت پاكار ئوبدان بىلىدۇ، — دېدى كازىم خەيرلىشۇبتىپ، — قىسقىسى، قەدىردان سىزنى ئىزدەشنى توختاتقىنى يوق.

— كازىمكا، ئەمدى ئۇچراشسىڭىز دەپ قويۇڭ، مەن «يېكەكۆل»دە. ھېلىمجان ئاكام نەچچىنچى قەۋەتتە، ئۇنىڭغىمۇ دەيدىغان جىق گەپلىرىم بار ئىدى.

— بەشىنچى قەۋەتتە، — كازىم كېتىۋېتىپ ۋارقىرىدى، — ھە راست، قەدىردان ئوتتۇرا ئاسىيادا كۆپ بولسا ئوچ ـ تۆت ئاي تۇرارمەن دەپتىكەن. ھازىر ئوچ ئاي بولۇپ قالدى، يېقىندا كېلىپ قېلىشى مۇمكىن.

قەدىردان دائىم گېپىنى قىلىپ ماختاپ بېرىدىغان ، بىراق ئۆزىنى كۆرۈپ باقمىغان ھېلىمجاندىن يەنە قانداق گەپلەرنى ئاڭلار-مەن ، كەچمىشلىرىمنى سۆزلەپ بەرگۈچە يىغلاپ سالمىسام بولاتتى-غۇ ، دېگەنلەرنى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزگەن مېھرىبان بالىسىنى يېتى-لەپ «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»غا كىرىپ كەتتى...

ئوتتۇزىنچى باب

ئاۋغۇستنىڭ 22 - كۈنى بوران - چاپقۇنلۇق بىر كۈن بولدى ، يامغۇر خۇددى چېلەكلەپ قۇيغاندەك ياغماقتا ئىدى . ئاق باش بوغدا چوققىلىرى تەرەپتىن قىيپاش ئۇرغان بوران ئاسمان سەتھىسىنى سۈۋارى قاپلىغان سۇ پەردىسىنى سىلكىۋاتقاندەك ئۇيان - بۇيان ئېلىپ قاچاتتى . ئورۇمچى كوچىلىرىدا ئېقىۋاتقان قىيان سۇ گويا كەلكۈن ئاپىتىنى ئەسكە سېلىپ ، كۆڭۈللەرگە ئەنسىزلىك ئاتا قىلاتتى .

مانا شۇنداق جۇدۇنلۇق كۈنى ئېگىز ، ئات يۈزلۈك ، قوشۇما قاشلىق ، خۇددى ئورۇق كالىغا يوغان مۇڭگۈز ياراشمىغاندەك كەڭ كۆكرەكلىك بىر يىگىت كۆزلىرى ئولتۇرۇشقان ھالدا «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»غا كىرىپ كەلدى . ئۇ قارا كالتە چاپىنىڭ يەڭلىرىگە قوللىرىنى كەپلەپ تىققان بولۇپ ، قاتتىق مۇزلاپ كەتكەن بولسا كېرەك ، بويۇن تېرىلىرى ئەتىكەنلىشىپ كەتكەنىدى .

بېلەت سېتىش ئورنىدىن بېلەتمۇ ئالماي ، خۇددى بىلەكلىرىنى بىر كىم ئېلىپ قاچىدىغاندەك ، يەڭلىرىگە كەپلەپ تىققان قولىلىرىنى چىقارماي ، ئېڭىشكىنىچە يۇقىرى قەۋەتكە دوكۇلداپ چىقىپ كېتىۋاتقان بۇ ساياق زادى كىم ؟ پەقەتلا تونۇمىدىڭلارمۇ ؟ ئېسىڭلەرگىمۇ كەلمىدى ، شۇنداقمۇ ؟ بولدى ، ئۆزۈملا دەپ بېرەي ، ئۇ خۇدا كىچىك دېمەي ئامەتنى ، خوتۇننى ، يۈز - ئابرۇينى قوشلاپ بەرسە ، شوخلۇقنى ئوخشىتالماي قاچۇرۇپ قويغان «بالا سەيگۈيۇەن» قەدىردان ! ھازىرلا چەت ئەللىك سودىگەرلەر ئۇنى يول ياقىسىغا : «ئەمدى دېنىڭنى ئۆزۈڭ تېپىپ يە» دەپ قويۇپ بەردى ، شۇڭا ئۇ «كونا كاتەك» «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»غا خۇددى

يېكەن توخۇسىدەك يۇگۈرۈپ كەلدى .

قەدىردان ئىككىنچى قەۋەتتىن قىمار ، نەشە ، خروئىن ، ھاراق ، جەزخورلار ئۇۋىسى بولغان بەشىنچى قەۋەتكىچە : «ھېلىمجان ، نورمەت بارمۇ ؟» دەپ سوراپ چىقتى . ئاخىر ئۇ : «ھېلىمجاننىڭ ئانىسى ، نۇرمەتنىڭ بالىسى كېسەل ئىكەن ، شۇڭا يۇرتىغا كەتتى» دېگەن جاۋابنى ئاڭلاپ ، يەتتە قەۋەت ئاسماندىن تاشلىۋەتكەندەك بولدى . ئەمدى قانداق قىلىش كېرەك ؟ نېمىنى قانداق قىلىش كېرەك ؟ ! نېمىنى بولاتتى ، گال ، خروئىن ، ياتاقنىچۇ ؟ ھازىر ئۇنىڭ يانچۇقى ئەڭ چارىسىز قەلەندەرنىڭ خۇرجۇنىدىنمۇ قۇرۇق . قەدىردانىنى ھازىرغىچە خۇدا ئۆز پاناھىدا ساقلاپ ، پۇلدىن قۇرۇق قويماي ، خۇمار ئازابىنى تارتقۇزمىدى ، تاسادىپىي ھاللاردا چېكىشكە ئىمكان بولماي ، خۇمار ئازابى ئەمدىلا باشلىنىپ ، بەدىنىدىكى كىرىشىپ ، ئازابنىڭ شەپىسى كەلگەن ھامان ، بىرەر پىنھان بۇلۇڭ - پۇچقاقتا ئاق تۇتۇننى شوراپ قۇتۇلغانىدى . ئەمما ، سۆڭەك - ئۇگىلىرى قىمشىپ ، بوغۇم - بوغۇملىرى سىرقىراپ ، مىليونلىغان چۇمۇلىلەر چېقىپ ، گاللىرى قىمشىپ ، ئاخىر ئاغرىدىن ماغزاپ قاينىاپ ، ئۆزىنى ئۇتتۇر كەلگەن نەرسىلەرگە ئۇرۇپ ، قاش - قاپاق ، يۇزلىرىنى قىيما - چىيما قىلىپ ، ئەسەبىي غالجىرلىق كىرداببدىكى خۇمار ئازابىنى تارتىپ كۆرگىنى يوق ، لېكىن ئۇنى ھېس قىلالايدۇ . چۈنكى ، ئۇنىڭ «كەسىپ»داشلىرىدىن كۆز ئالدىدا دوزاختا سەپەر قىلغانلىرى ئازمۇ ؟ قاتمۇقات مۇز تېگىدە بۇرۇنلىرى ماكچىيىپ ، چىشلىرى پوكۇلۇپ ، ئېغىزلىرى كالچىيىپ ، بەدەنلىرى قاپقارا ، قوڭۇر ، ساپسېرىق سارغىيىپ ، بەتبۇيى پۇراپ كەتكەن جەسەتلەر ، گۆرگە دەسسەپ كىرگۈزۈلگەن مېيىتلەر ... ھېلىھەم ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا تۇرۇپتۇ !

قەدىردادا «ھۆسنارخان جەننەت نېمەتلىرى ئاشخانىسى»دىكى كازىمدىن پۇل قەرز ئېلىش ئۈمىدى تۇغۇلدى . ئەمدى بىر ئاشخانىنىڭ ئايلىق ماۋاشىغا قاراشلىق سوگوزىچىدىن قەدىردانىنىڭ تامىقى ، ياتىقى ، چېكىدىغان ئاق تاماكىسىغا يەتكۈدەك پۇل چىقارمۇ ؟

چىقمىسا ، قەدىردانغا ئىككىلا يول بار ، بىرى جىنايەت يولى ، يەنە بىرى ئۆلۈم يولى ! ئۇ ياشىماقچى بولىدىكەن ، كېچىسى يول توسۇپ بۇلاڭچىلىق ، قاتىللىق قىلىشى كېرەك ، بولمىسا ئۇنىڭغا تەييار دۇنيا نەدە تۇرۇپتۇ ؟

قەدىردان «ھۆسنارخان جەننەت نېمەتلىرى ئاشخانىسى» دىكى كازىمنى تېپىش ئۈچۈن ئالدىراپ پەسكە چۈشۈپ كېتىۋاتقاندا ، پەلەمپەيدە بىرىگە سوقۇلۇپ كەتتى . قەدىردان ئۇنىڭغا پەرۋايى پەلەك ھالدا كېتىۋەرگەنىدى ، بىراق سوقۇۋەتكەن بۇرادەر ئۇنى چاقىرىپ قالدى :

— ھوي توختاڭە ، سىز ... سىز ھېلىقى «بالا سەيگۈيۇەن» غۇ ، شۇنداقمۇ ؟

— شۇ ، شۇ ، ھەئە شۇ ، — قەدىردان ئىچىدە «نەدىن پەيدا بولدى بۇ يىگىناسقا» دەپ ئويلىدى ، — نېمە ئىشىڭىز بار ئىدى ؟

— مەن سىزنى بىر - ئىككى ئايدىن بېرى ئون نەچچە قېتىم ئىزدەپ كەلدىم .

قەدىردانىنىڭ گەجگىسى قورۇدى ، «ئۆلۈكتىن ئىمان سوراپ- تۇ ، ئەسكى تامدىن قورقاق» دېگەندەك ، ھالى خاراب «بالا سەيگۇ- يۇەن» دىن يارىدەم سوراپ كەلگەن دىۋانمۇ بۇ ، دېگەن ئوي كۆڭلىگە كەلگەن قەدىردان سەل تېرىكتى :

— ھە ، نېمە دېمەكچىسىز ؟ گېپىڭىز بولسا گاچ - گاچ دەڭە ، مەن ئالدىرايمەن .

— ئېسىڭىزدىمۇ ، ھېلىقى بىر يىلى ئايگۈل ئىككىمىز ياتقە- خانىزغا كىرىپ ، قاسساپلىق قىلىش ئۈچۈن 2000 يۇەن سورىساق ، سىز ، بىرەر ئۆي ھەم ئۆي سەرەمجانلىرىمۇ قىلىۋېلىڭ ، دەپ ، 5000 يۇەن بەرگەنىدىڭىز . ئاشۇ شىرزات دېگەن قاسساپ مەن بولىمەن .

— مۇنداق دەڭ ، — قەدىردانىنىڭ قاپىقى تۇرۇلدى ، — يەنە پۇل سوراپ كەلمىگەنسىز ؟

— ياقەي ، شۇ چاغدىكى پۇلىڭىزنى بېرىۋېتەي ، دەپ ئىزدىگە-

نىدىم . ئۆزىڭىزگە ئايان ، سىزنىڭ هەممىتىڭىز بىلەن روناق تاپ-
تىم ، ئەمدى هەققىڭىزنى قايتۇرمىسام خۇدا راۋا كۆرمەيدۇ ، سو-
دامنۇ ئاقمايدۇ دەڭە .

— سىزنى ياتاققا باشلاي دېسەم ، — دېدى قەدىردان خجىللىق
بىلەن ، — تېخى ياتاق بېلىتى كەستۇرمىگەن .

— يۇرۇڭ ، تاكسى بىلەنلا «دوستلۇق» ئالدىغا بارايلى . —
شىرزاتنىڭ چىرايىدىن دوستانىلىك چىقىپ تۇراتتى ، — مەندىن
گۆش ئالىدىغان بىر كاۋاپچى بار ، ئۇنىڭ كاۋېپى بەك بەلەن .

قەدىردان قورسقىنىڭ ئاچقىنىنى ئەمدىلا سەزگەندەك قىل-
دى . ئۇ ياتاق ، بولۇپمۇ ئاق تاماكىنىڭ غېمىدە قورسقىنىڭ ئاچ-
قان - ئاچمىغانلىقىنى ئۇنتۇپ قالغانىدى . مانا ئەمدى خۇددى
قارىغۇ مۇشۇككە ئۆلۈك چاشقان يولۇققاندەك بىر ئىش بولدى .
كۆرمەمدىغان ، جان هەلقۇمىغا كەلگەن تازا يامان ۋاقتىدا قىسمەت-
نىڭ يارىدەمگە كەلگىنىنى ! ئاتا - بوۋىلىرىمىزنىڭ : «كەچ قويسا
قويغان خۇدايىم ، ئاچ قويمايدۇ» دېگىنى راست ئىكەن - دە !

ئۇلار تاكسى بىلەن «دوستلۇق»قا بېرىپ ، هېلىقى «بەلەن»
كاۋاپخانىغا كىردى . كاۋاپ بېسىلغان يۇمشاق نان ، قېنىق دەملەن-
گەن چاي بىلەن راسا پەيزى قىلىشتى . شىرزات قەدىردان 5000
يۇەن بەرگەندىن كېيىنكى تىرىكچىلىكىنى سۆزلەپ بەردى . ئۇ
دەسلەپتە ئايگۈل بىلەن مەسلىھەتلىشىپ ، بىر جۇپ ئوقلۇق رېزىن-
كە چاق سېتىۋېلىپ ، ئۇنىڭغا تۆمۇر شوتا ، قەلەي بوتكا ، بوتكا
ئىچىگە گۆش ئاسىدىغان بىرنەچچە كانارا بېكىتىپ دۇكان تەيىارلاپ-
تۇ . قىسقىسى ، بىلەي ، پىچاق ، پالتا ، دۆشىلەرگە جەمئىي 600
يۇەندەك پۇل كېتىپتۇ ، ئاندىن بىر ئېغىز ئۆينىڭ بىر يىللىق
ئىجارىسىنى سېتىۋاپتۇ . قىسقىسى ، ئايگۈل 5000 يۇەن پۇلنىڭ
بىر پۇڭ پۇلىنىمۇ نېرى - بېرى قىلدۇرماپتۇ .

— هازىر مەخسۇس قاسساپچىلىق دۇكىنىم بار ، ئايالىم كەچ-
لىك بازاردا زاسۇيېەزلىك قىلىدۇ ، — دېدى شىرزات مەمنۇنىيەت
تەلەپپۇزىدا ، — هە راست ، ئايگۈل بىلەن توي قىلىۋالغان ، هازىر

بىر قىز ، بىر ئوغلۇم بار .
— مۇبارەك بولسۇن ، — قەدىردانىنىڭ شىرزاتقا زوقى كەل-
دى ، — ئۇنداقتا ھازىر تۇرمۇش غېمىڭىز يوقكەن - دە؟
— ئەلھەمدۇلىللا ، خۇداغا مىڭ قەتلە شۈكۈر ، — شىرزاتنىڭ
سۆزلىرىدىن ئىچىملىك ، چېكىملىك دېگەنلەردە يوقتەك قە-
لاتتى ، — ئاندىن قالسا ، شاپائەتچىمىز ئۆزلىرىنىڭ ساخاۋىتىدىن
بولدى . مانا بۇ ئاز بولسىمۇ 10 مىڭ يۈەن پۇل ، جىقراق ئەكەلگۈم
بار ئىدى ، لېكىن بۇ قېتىم ئالتايدىن كەلگەن ئىككى ماشىنا
گۆشنى بىر يولىلا چۈشۈرۈۋالغانىدىم ، شۇڭا يېنىمدا نەق پۇل
ئۆكسۈپ قالدى .
قەدىردان پۇلغا قاراپ ، كۆزلىرىگە ياش ئالدى . بۇ ياش «يا-
تاق ، تاماق ، خروئىن كاپالەتكە ئېرىشىدىغان بولدى» دەيدىغان
خۇشاللىق يېشىغا ھەرگىز ئوخشمايتتى . بۇ ياراتقان ئىگىسىدىن
تەپ تارتىدىغان ، ئۇ «گۈناھ - ساۋاب» دەپ چۈشۈرگەن مىزانلا
كۆڭلىدە ئەقىدىگە ئايلانغان ، ئىنساپ ، دىيانەت ، راستچىللىق ، ئاق
كۆڭۈللۈك ، پاكلىق ، سېخىي - ساخاۋەتنى ئاللانىڭ نۇرى دەپ
بىلىدىغان ئاجايىپ ئۇلۇغ ھەم پاكىز بىر دىنىڭ مۇخلىسى ئىكەن-
لىكىگە ، بىراق شۇنداق تۇرۇقلۇق ، ئۆزىنىڭ پاسىق بىر بەندىگە
ئايلىنىپ قالغانلىقىغا ئېچىنغان ئاچچىق ياشلار ئىدى ! «سىزنىڭ
ھىممىتىڭىزدىن روناق تاپتىم» ، «ھەققىڭىزنى قايتۇرمىسام خۇدا
راۋا كۆرمەيدۇ ، سودامۇ ئاقمايدۇ» ، «ئەلھەمدۇلىللا ، خۇداغا
مىڭ قەتلە شۈكۈر»... پاھ ! بۇ ئېچىقلىق تۇرغان خاتىرىدەك
تېمىدىگەن سەممىي ئېيتقان - ھە؟ !
بوران ھەم يامغۇر توختىغانىدى . قەدىردان «مۇساپىرلار مې-
مانخانىسى»غا پىيادە قايتتى . گەرچە ئۇنىڭ يېنىدا 10 مىڭ يۈەن
پۇل بولسىمۇ ، ئەمما ئۇ ئانچە خۇشال ئەمەستەك قىلاتتى . شىرزات-
نىڭ سۆزلىرىدىن شۇ نەرسە ئايان بولدىكى ، سودا ۋە تىجارەت
بىلەن شۇغۇللانغۇچى ئادەم ئۆزىنى پاك تۇتۇشى ، يوقسۇل - پەقىر-
لەرنىڭ بېشىنى سىلىشى ، بولۇپمۇ ناشايان ئىشلار بىلەن شۇغۇللان-

ماسلىقى كېرەك ئىكەن ، شۇندىلا ئاللا بەرگەن ئامەت مەڭگۈلۈك ، ئەڭ بولمىسا ئۆمرى ئۇزۇن بولىدىكەن . قەدىردان بېيجىڭدا تۇرۇ-ۋاتقان ۋاقتىدا ، بىر كۈنى ياتقىغا يۇسۇپجان ئىسىملىك بىر باققال كىرىپ كەلدى . ئۇ بېيجىڭغا قۇرۇق يەل - يېمىش يۆتكەپ كەلگە-نىكەن . يۇسۇپجان يېنىدىن 3000 يۈەن پۇلنى ئېلىپ ئۇستەلگە قويۇپ :

— مەن ئۇرۇمچىدە ھېچ چىقىش يولىنى تاپالماي گاڭگىراپ قېلىپ قېشىڭىزغا بارسام ، بىرەر ئوقەتنىڭ پېشىنى تۈت دەپ ، 3000 يۈەن پۇل بەرگەنىدىڭىز ، ئاشۇ پۇلىڭىزنى ئېلىپ كەلدىم . بۇ قېتىم پويىزدا مال يۆتكەيمەن دەپ چىقىمدار بولۇپ قالدىم ، كېيىنچە يەنە رەھمىتىمنى ئېيتىمەن ، — دېدى . يۇسۇپجاننىڭ سەمىمىيلىكىدىن ، دىيانىتىدىن تەسىرلەنگەن قەدىردان ئۇنى ئاشخا-نىغا ئاچىقىپ مېھمان قىلاي ، دېگەنىدى ، بىراق يۇسۇپجان :

— رەھمەت ، مېھماندوستلۇقىڭىز ماڭا تېگىل بولدى ، جۇمە ۋاقتى بوپقالدى ، — دەپ ، ئالدىراپ كېتىپ قالغانىدى . قەدىردان-نىڭ خۇدايىم ئامەت بەرگەن ، بەرگەندىمۇ ھەقدادىغا يەتكۈزۈپ بەرگەن ، بىراق قەدىردان شەيتاننىڭ كەينىگە كىرىپ ، خۇدانىڭ تارازا - مىزانلىرىدىن ، سىناق كۆۋرۈكلىرىدىن ئۆتەلمىدى !

روھى سۇنغان قەدىردان «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»غا كې-لىپ 35 يۈەنلىك ياتاققا ېبلەت كەستۈردى . ئادەتتە تىجارەتچى بالىلار بۇ ياتاقلارنى قىممەت كۆرۈپ ياتمىغاچقا ، داۋاملىق ئىككى كىشىلىك ياتاقتا بىر كىشى يېتىشقا توغرا كېلەتتى .

قاراڭغۇ چۈشتى ، ئىككى كۈندىن بېرى ئالەمنى يۇتۇۋېتىدىغان-دەك چىققان جۇدۇن - چاپقۇن ئاستا - ئاستا جىمقىپ ، پارچە-لانغان قارا بۇلۇتلار تارقالماقتا ئىدى . بەزىدە ۋاللىدە ئاي - يۇلتۇزلار كۆلۈپ قارىسا ، بىردەمدىلا يەنە ئالەمنى قاراڭغۇلۇق ئۆز قوينىغا ئالاتتى . يامغۇرنىڭ تەسىرى بولسا كېرەك ، ھاۋا بىردىنلا سوۋۇپ ، ئادەم غولىنى قورۇغۇدەك سوغۇق بولۇۋاتاتتى . قەدىردان يونقاننى تىزلىرىغىچە يېپىپ قويۇپ ، ياستۇقىغا يۆلەنگىنىچە دېرىزە-

دىن سەتەك چوكانىنىڭ نازىدەك بىردە ئېچىلىپ ، بىردە تۇتۇلۇۋاتقان ئاسمانغا قاراپ ئولتۇراتتى .

قەدىردان چەت ئەلدە ئۇزۇل - كېسىل ۋەيران بولغان ھېلىقى كېچىسىمۇ نەق مۇشۇنداق جۇدۇنلۇق كۈن ئىدى ! قىرغىزستانىنىڭ ئىسسىقكۆل ئەتراپىدىكى ئون قەۋەتلىك مېھمانخانا ئادەتتە ساقچىلار تەرىپىدىن قوغدىلىناتتى . ئەمما ، شۇ كېچىسى ئاغزى - بۇرنى نىقابلانغان ، پەقەت كۆك ، چېقىر ۋە كۇل رەڭ كۆزلىرى يالىلداپ تۇرغان ئۇچ قوراللىق ئادەم ياتاقتا بېسىپ كىردى . ئۇلارنىڭ ئىككىسى يالىڭاچ قەدىردانىنى يوتقان ئىچىدىن تۇرغۇزماي ، بېشىغا تاپانچىسىنى تەڭلەپ تۇردى . ئۇنىڭ بىلەن بىللە يىگانان رۇس قىزى بىمار داس لەڭپۇڭدەك ئەمچەكلىرىنى لىغىرلىتىپ ئورنىدىن تۇردى - دە ، كىرگەنلەرگە نېمىلەرنىدۇر كالدىرلاپ كېيىمىنى كىيدى . شۇنىڭ بىلەن ئۇلار تاپانچىنىڭ پاينىكى بىلەن قەدىردانىنىڭ بېشىغا بىرنى ئۇردى - دە ، ئاندىن ھەممە نېمىنى يىغىشتۇرۇپ چىقىپ كەتتى .

قەدىردانىنىڭ ئوتتۇرا ئاسىيادىكى ئوچ ئايلىق سودىسى يامان ئەمەس بولغانىدى . ئۇ ئۆزى ئېلىپ چىققان 50 مىڭ يۇەنلىك «ئادىداس» ، «مانتانا»دەك مالىلىرى تەڭگە تەڭ پايدا قىلدى . شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ قورغاستىن كىرگەن ۋەتەنداشلىرىنىڭ ھەرخىل كۆكتات ، ھۆل - قۇرۇق يەل - يېمىش ، ئاياغ كىيىم ، بالىلار كىيىملىرى قاتارلىق مالىلىرىدىن بىر - ئىككى ماشىنا مالنى سۆزلىشىپ ئېلىپ ، ئالماتادىن دۇشەنبە ، ياركەنت ، چېلەك ، غالجات ، قىرغىزستانىنىڭ بىشكەك ، ئۆزبېكستانىنىڭ ئەنجان قاتارلىق شەھەر - رايونلىرىغا يۆتكەپ ئاپىرىپ ساتتى . شۇ ئارقىلىق ياتاق ، تاماق ، «ئاق» تاماكىسىنىڭ ھۆددىسىدىن چىقىپ ، ئۇچ ئاي ئىچىدە 76 مىڭ يۇەن پۇل تاپتى ، شۇنداقتىمۇ ئۇنىڭ كۈنلىرى قورقۇش ، ئەندىشە ، سارىسىمە ئىچىدە ئۆتتى . چۈنكى ، ھەر كۈنلۈكى دېگۈدەك ئۇيغۇر سودىگەر ، تىجارەتچىلەرنىڭ بۇلانغانلىقى ، ئۆلتۈرۈلگەنلىكى ھەققىدە خەۋەر تارقىلىپ تۇراتتى . ئۇنىڭ ئۈستىگە

ياقۇپ هاجىم كېتەر ۋاقتىدا : «ئوتتۇرا ئاسىيا شەھەرلىرى تىنچ ئەمەس ، قىرغىزىستان بېشكەكتىكى ئۇيغۇر سودىگەرلىرىنىڭ شۇنچە كاتتا سودا بازىرىنىڭ كۆيۈپ كۈلگە ئايلانغانلىقىنى ئۇنتۇپ قالما . شۇڭا ، ۋەتەنگە تېزرەك قايت ! » دېگەنىدى . ۋەھمە پۇرىقى كېلىپ تۇرغان بۇ سۆزلەر ھەر قېتىم ئۇنىڭ ئېسىگە كەلگەندە ، يۈرىكى بىر سىقىلاتتى .

قەدىردان ئاخىر ۋەتەنگە قايتماقچى بولدى . ئەما ، قايتىش ھارپىسىدا ئۇچ ماشىنا ئالما ئەرزانلا ئۇچراپ قالدى . قەدىردان ئۇنى ئېلىپ قىرغىزىستانىنىڭ ئىسسىقكۆل ساياھەت رايونىغا ئاپىرىپ ، بىر يەل - يېمىش سودىگىرىگە توپلا ئۆتكۈزۈپ خېلى ئوبدان پايدا ئالدى . ئۇ كەچتە مېھمانخانا ياتقىدا زېرىكىپ ئولتۇراتتى ، ئىشىك چېكىلىپ ، ئىنتايىن چىرايلىق رۇس قىزى كىرىپ كەلدى ، ئۇ تەكەللۇپسىزلا كارىۋاتقا كېلىپ ئولتۇردى . ئۇنىڭ دۇپدۇگىلەك كۆكسىنىڭ يېرىمى ئويما ياقىلىق مايكىسىدىن چىقىپ تۇراتتى . بىر غېرىچمۇ كەلمەيدىغان يوپكىسى بولسا ، جۇۋاز ئوقىدەك پارقىراپ تۇرغان ئاپپاق يوتىلىرىنى ياپالمىغانىدى . ئۇ تۇرمەللەدىگەن ساپسېرىق چاچلىرى ئارىسىدىن بىر بولاق خروئىن قاچىلانغان سولياۋ خالتىنى چىقاردى - دە : «ئالامسەن ؟ » دېگەن ئىشارىنى قىلدى . قەدىردان : «قانچە ؟ » دېگەننى قول ئىشارىتى بىلەن ئۇقتۇردى . رۇس قىزى تۆت بارمىقىنى چىقاردى . قەدىردانىنىڭ يېنىدا چېكىدىغىنى بولغاچقا ، ئويناشقاندەكلا ئىككى بارمىقىنى چىقىرىۋىدى ، رۇس قىزى بولاقنى قەدىردانىنىڭ ئالقىنىغا تاشلىدى . قىزنىڭ بىر گىرام خروئىنىنى بۇنداق ئەرزان بېرىۋېتىشىدىن گۇمانلانغان قەدىردان خالتىنى يىرتىپ تىلىنى تەگكۈزۈپ ، خېلىلا ساپ مال ئىكەنلىكىنى جەزملەپ كۈلۈمسىرىشى ، رۇس قىزى چېچى ئارىسىدىن پال - پال ، سەرەڭگە ، نەيچىنى چىقىرىپ ، بىردەمدىلا «دۇكان »نى قۇردى . قەدىردان كارىۋاتتا ئولتۇرۇپ نەيچە بىلەن ئاق تۇتۇننى شورىدى ، رۇس قىز گىلەمدىلا زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ پال - پال ئاستىغا سەرەڭگە چېقىپ بەردى . بۇ چاغدا رۇس

قىزىنىڭ دۇپدۇگىلەك ئاپپاق كۆكسى پۈتۈن كۆرۈنۈپلا قالماي ، ئۇياتلىق يەرلىرىنى تولۇق ياپالمىغان «ئىككى ئىلىك» كەڭلىكتەكى ئۇچ بۇرجەك ئىچ كىيىمىمۇ ئاشكارا كۆرۈنۈپ تۇراتتى . بۇ ئەسنادا قىز يەنە بىر بولاق خروئىننى پال - پال ئۈستىگە قويۇشى ، قەدىردان سەرەڭگە چېقىپ بەردى . قىز ھەۋەس - ئىشتىياق بىلەن شوراپ بولۇپ ، كارىۋات ئۈستىگە ئۆزىنى ئوڭدىسىغا تاشلىۋەتتى ھەم ئىككى قولىنى سوزۇپ ، قەدىردانىنى يېنىغا چىللىدى... ئۆزۈمنى بىلمەيلا شىلتىڭ ئېتىپتىمەن ، ئەسكى پالاسقا ئورىنىپ ھەپتە يېتىپتىمەن دېگەندەك ، ھەممە نېمىسىدىن ئايرىلىپ كاكىسالىتاڭ بولۇپ قالغان قەدىردانىنى «ئىسسىقكۆل مېھمانخانىسى»دا ياتقان بىر ئۇيغۇر سودىگەر چېگرادىن ئۆتكۈزۈپ ئۈرۈمچىگە ئەكىلىپ قويدى...

بوغدا تاغلىرى تەرەپتىن ئۇرغان سوغۇق شامال ئاۋۇستۇ ئاسمىنىدىكى بۇلۇتلارنى سۈرۈپ ، بىر تەرەپى داغلاشقان تولۇن ئايغا كۆك ئاسمان چېھرىنى ئېچىپ بەردى ، دېرىزىدىن قىيپاش چۈشكەن كۆكۈچ سوغۇق نۇر كارىۋات ئۈستىدە ئولتۇرغان قەدىردانىنى گىرىمسەن يورۇتۇپ تۇراتتى . ئۇنىڭ يالاڭ مۈرە ، بىلەكلىرى چىملىداپ مۇزلىدى بولغاي ، يوتقان ئىچىگە كىرىپ ياتتى . بۇ دۇنيادا باي زەردار بولسۇن ياكى تىلەمچى گاداي بولسۇن ، ھەممىسىلا ئەتىنىڭ غېمىنى قىلىدىكەن . مانا شۇ تۇرقىدا قەدىردانمۇ : «ئەتە نېمە قىلارمەن ، ئۇندىن كېيىنچۇ ؟» دېگەنلەرنى ئويلاپ ، ئاخىر كاۋاپچىلىق سەرەمجانلىرىنى سېتىۋېلىپ ، كاۋاپچىلىق قىلىشنى كۆڭلىگە پۈكتى . بولدىلا ، بۇ نېمىدېگەن سەرسانچىلىق ! ئۇ قاچانغىچە جاھانكەزدى دەرۋىشتەك ، بېشى قايغان ، پۈتى تايغان يەرلەردە يۈرىدۇ ؟ «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى» ئالدىدا كاۋاپچىلىق قىلىپ ئايالى مېھرىبانىنى ، ئوغلى قەيسەرنى ئىزدەيدۇ . ئۇلار دۇنيانىڭ ئۇ چېتىدە بولسىمۇ تېپىپ كېلىپ ، بىر ئائىلە كىشىلىرى غورىگىل ياشىسىمۇ ، كۆڭۈللۈك ھاياتنى قايتىدىن باشلايدۇ...

قەدىردان ھەمدەم خىياللار بىلەن قاچانلاردا ئۇخلاپ قالغانلىقىنى

قىنى بىلەلمىدى . ئۇ ئەتىسى ئەتىگەندە كارىدوردا تاراقلاپ ماڭغان ، يۆتەلگەن ئاۋازلاردىن ئويغىنىپ كېتىپ ، ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى . ئۇ ئوپچە تازىلىق ئۆيىگە كىرىپ يۈزلىرىنى ئالدىراپ يۇدى . بولمىسا مېھمانخانىنىڭ ئەرزان تامىقى قالمايتتى . دېمىسىمۇ ، ئۇ ئەنسىرىگەندەك بولدى ، ئاشخانىدا باشقا تاماقلار تۈگەپ ، شوۋقۇرۇچ بىلەن هورنان قالغانىدى . قەدىردان بىر قاچا شوۋقۇرۇچ ، ئىككى هورنان ، كىچىك تەخسىدە تۇزلىغان تۇرۇپ سېتىۋېلىپ ، چوڭ شىرەدە ئەمدىلا تاماققا تۇتۇش قىلىۋىدى ، كىمدۇر بىرى بىر تەخسىدە هورنان ، بىر چىنە شوۋقۇرۇچ ، كىچىك تەخسىدە بىر سىقىمۇ كەلمەيدىغان خۇاسىڭ مېغىزى كۆتۈرۈپ كېلىپ ئۇنىڭ يېنىدا ئولتۇردى . «ئاش كەلسە ئىمان قېچىپتۇ» دېگەندەك ، ئۇلار بىر - بىرىگە قاراشماي ، ئاچ قالغان بۆرىدەك تاماق يېيىشنى باشلىۋەتتى . بىر چاغدىلا ئىككىسى بۇرۇنلىرىنى تارتىشىپ ، بېشىنى كۆتۈردى - دە ، بىر - بىرىگە تىكىلىپ قېتىپ قېلىشتى ! ھەتتا ئىككىسىلا چاينىغان لوقمىلىرىنى يۈتماي چەكچىيىپ تۇرۇشاتتى . ئەلۋەتتە ، قەدىردان بىر چاغلاردا «تەپكۇچ ساقال» دەپ مەسخىرە قىلغان خالىمەت قارىم ئۇنىڭغا كىچىك ، ئەمما دۇپدۇگىلەك كۆزلىرىنى تىكىپ ئولتۇراتتى . بۇ لەنىتى قارى قەدىردانىنغۇ ئۇنتۇپ كەتتى ، ئەمدى گەدىنىدىكى 60 مىڭ يۇەننىمۇ ئۇنتۇپ كەتكەنمىدۇ ؟ ھۇ قارى بولماي كەتكۇر قاغجالما تېجىمەل ! تېخى ياقۇپ هاجىم : «ئوتتۇز پارە قۇرئاننى يادا ئالغان» دەيدا ، قۇرئاننى يادا ئالغان ئادەم خروئىن ئەتكەسچىسى بولامدا ؟ !

مەن ئىززەت - ئىكراملىق ئوقۇرمەنلەرگە خالىمەت قارىمنى يەنە بىر قېتىم سۈرەتلەپ بېرىشنى لايىق تاپتىم . چۈنكى ، ئۇ بۇنىڭدىن يەتتە يىل ئىلگىرى ياقۇپ هاجىمنىڭ داجەيگۇدىكى ئۆيىدە قەدىرداندىن 60 مىڭ يۇەن پۇل ئېلىپ ، خۇددى قۇمغا چۈشكەن تامچىدەك يوقاپ كەتكەنىدى . مانا شۇ چاغدىكى دوقا ماڭلاي ، قاتمۇقات جىيەكلىك دۇپدۇگىلەك كۆزى بىلەن قاپقارا توم قېشى ئاق سېرىق چىرايىغا ئوبدانلا هۆسن قوشقان ، سىدام يۈز ، بۇرۇتسىز ،

لېكىن ئادەمنىڭ غىدىقىنى كەلتۈرۈپ ، ئېگىك ئۇچىدا تەپكۈچتەك كىچىككىنە قىسقا ساقىلى بار قارا يەكتەكلىك ئادەم ئېسىلىرگە كەلگەندۇ ؟ خۇددى كونىلار : «ئۆچ بولماڭ ، گىرىپتار بولارسىز» دېگەندەك ، خالىمەت قارىم ھەر قېتىم ئۈرۈمچىگە كەلگەندە ، قەدىر-دانىنى ئۇچراپ قالمىسكەن ، دەپ تىلەيتتى . مانا بۇگۈن قېرىشقان-دەك مېھمانخانىدا ، يەنە كېلىپ بىر تاماق شىرەسىدە بىللە ئولتۇ-رۇپ قالغىنىنى كۆرمەمدىغان !

— قەدىردان ئىنى ، سەنمۇ ئۈرۈمچىدىكەنسەن - ھە ؟ — دېدى خالىمەت قارىم تۇنجۇققاندەك بولۇپ ، — ياقۇپ ھاجىم سېنى ئوتتۇ-را ئاسىيادا ئوقەت قىلىۋاتىدۇ ، دېگەندەك قىلىۋىدى .

— بۇگۈن خويمۇ ئوبدان ئۇچراپ قالدىلا ، — قەدىردانمۇ مىختەك قادالدى ، — مەن ئالماتادىن ئاتايىتەن سىلىنى ئىزدەپ كەلدىم ، نېمە ئۇچۇن ئىكەنلىكىنى بىلەلا ؟

— بىلىمەن ، بىلىمەن ، — خالىمەت قارىمىڭ كۆزلىرى غىل - پاللىدى ، — ھە ئېيتقىنا ، ھازىر نېمىش قىلىۋاتىسەن ؟

— كاۋاپچىلىق قىلماقچىمەن .

— كاۋاپچىلىق ؟ — خالىمەت قارىم ئاچچىققىنا كۈلدى ، — كاۋاپچىلىق قىلساڭ ساڭا يارىشارمۇ ؟ سەن دېگەن «بالا سەيگۈ-يۈەن» دەپ ئۈرۈمچىدە داڭق چىقارغان بالا . ئاشۇ نامىڭغا تۇشلۇق ئىش قىلمىساڭ ، خەقلەر قوڭىدا كۈلەر .

— زەردە كۈلسە چاتىقىم يېمەك ، ئوقەتلا قىلسام بولمە-دىمۇ ، — قەدىردانىنىڭ ئاچچىقى كەلگەندى ، — پۇلنى قاچان بېرىلا ، شۇنىڭ گېپىنى قىلسىلا .

— 60 مىڭ يۈەنگە قاراپ قالغۇدەك ھالغا چۈشۈپ قال-دىڭمۇ ؟ — خالىمەت قارىم تامىقىنى چىكىلداتتى ، — نەزىرىڭ خېلى ئوستۇن بالىتىڭ ، نېمانداق چۈپەيلىشىپ كەتتىڭ ؟ ئۇ پۇلمۇ تاما-كاڭغا ئىككى ئاي يېتەر ، ئۇندىن كېيىن قانداق قىلارسەن ؟

— ئۇنىڭدىن غەم قىلمىسىلا ، ئۆزۈمنىڭ شورى .

— پۇل تاپقان ، يۇز تاپقان تىجارەتچىنىڭ ئاغزىدىن بۇنداق

گەپ چىقماسلىقى كېرەك ئىدى ، — خالىمەت قارىم ئۇستىلىق بىلەن كۆزلىگەن نىشانغا يېقىنلاشماقتا ئىدى ، — بوپتۇ ، ھالىڭ شۇنچىلىك بولغاندىن كېيىن بۇنىڭغا نېمە دېگۈلۈك .

— زادى نېمە دېمەكچى سىلى ؟ بىرلا ئىنجىقلاپ ئىچىلىرىدە- كىنى چىقىرىۋەتسىلە ، ئۇنداق چۆرگىلەپ چىچار گەپنى قىلە- ۋەرمەي .

— بىلەن گەپ قىلدىڭ ، — ئۇ تامىقىنى تامشىپ قوي- دى ، — سەن ئاشۇ 60 مىڭ يۈەن پۇلۇڭنى بەش - ئون ھەسسە ، ھەتتا ئۇنىڭدىنمۇ كۆپەيتىپ ئېلىشنى خالىمامسەن ؟

— نېمىشقا خالىمىغۇدەكمەن ، — قەدىردان جانلاندى ، — قېنى يولىنى كۆرسەتسىلە .

— مەن بىلەن كۇنمىڭغا كىر ، — قارىم لەپپىدە كۆز تاشلە- دى ، — قانداق ، كۆتۈڭ چىدامدا ؟ ئۇچ كۈن بولدى ، تۆت بالىنى پويىز بىلەن يولغا سېلىۋەتتىم . ئۇلار چىڭدۇغا بېرىپ ، ئۇ يەردىن پويىز ئالمىشىپ كۇنمىڭغا بارىدۇ ، ئاشۇلارمۇ ساڭا ئوخشاش چېكە- دىغان بالىلار . ئۇرۇمچىدە بىر گىرامىنى 300 — 400 يۈەندىن چېكىسەن . كۇنمىڭغا بارساڭ 150 — 200 يۈەنگە چۈشىدۇ . «ئالتۇن ئۇچ بۇرجەك»تە بولسا 25 — 30 يۈەندىن ئالىسەن .

خروئىنغا پۇل چىقىشتۇرالماي ئەنسىزلىك ئىچىدە قالغان قە- دىردان باھادىكى پەرقنى ئاڭلاپ قىزىقىپ قالدى . كۇنمىڭدا بىر ھەسسە ئەرزان بولسا ، «ئالتۇن ئۇچ بۇرجەك»كە يېقىنلاشقانسې- رى ، ھەتتا ئون ھەسسىلەپ پەرق قىلىدىكەن ، بۇ ... بۇ ... ئاجايىپ ياخشى گەپ ئىكەن - دە !

— مېنى خروئىن يۆتكەشكە ، سېتىشقا سالىدىغان بولسىلا بارمايمەن .

— بولىدۇ ، 60 مىڭ يۈەن پۇلۇڭ پاي قاتقان ھېسابتا بول- سۇن ، — دېدى خالىمەت قارىم شىرەگە چېكىپ تۇرۇپ ، — مەن يالغۇزلۇق قىلىپ قالدىم ، سەن سودا ئىشىدا پىشقان بالىسەن ، شۇڭا ماڭا يارەمچى بولۇپ ، بىرقانچە بالىلار بار ، شۇلارنى باشقۇ-

رۇپ بەر .

— ئەمما گېپىڭىز گەپ ، — قەدىردان قولىنى شىلتە-
دى ، — كېيىنچە تۇخۇمىنىڭ سېرىقى ئىككى چەقىپ
قالمىسۇن...

— ئەمىسە بۇگۈن چۈشكىچە تەييارلىق قىلىۋال ، چۈشتىن
كېيىن سائەت بىر يېرىمدا كۇنمىڭغا بېۋاستە ئۇچىمىز .

— شۇنچىۋالا ئالدىراشما ؟

— مەن ھازىرلا ئايرودۇرۇمغا تېلېفون قىلىۋېتەي ، بېلەتنى
ئىككى قىلىپ بەرسۇن .

خالمەت قارىم ئىشتان تاسمىسىغا چېتىلغان قاپچۇقتىن ئالە-
قاندىن كىچىكرەك تېلېفوننى ئېلىپ ، نومۇرلىرىنى باستى - دە ،
خەنزۇچىلاپ بىرنەچچە ئېغىز گەپ قىلىپ : «خاۋ ، خاۋ ، شې
شې»[1] دەپلا تېلېفون قاپقىقىنى يېپىپ يەنە قاپچۇقىغا سالدى . قە-
دىردان ئوتتۇرا ئاسىيادىكى چېغىدا بىر - ئىككى خوجايىنىنىڭ
قولىدا ئاشۇنداق تېلېفوننى كۆرگەنىدى . مانا ھازىر خالمەت قارىم-
نىڭ سۆزلەشكەنلىكىنى كۆرۈپ ئىنتايىن زوقلاندى . ئەگەر قەدىر-
دان بۇ چاغقىچە «بالا سەيگۈيۇەن» بولۇپ ، ئاشۇ كەسىپتىن ئايرىل-
مىغان بولسا ، ئۇنچىلىك تېلېفونلار نېمىدى !

ھەي ئىسىت ! خروئىن ئۇنىڭ تۇنۇگۈنى ، بۇگۈنى ھەم ئەتە-
سىنى تارتىۋالدى . ئۇ قايسى كۈنى ئاشۇ ئىبلىسقا سېپىلدى ،
شۇندىن بېرى ئۇنىڭغا ئاسايىشلىق بولمىدى .

خالمەت قارىم بىلەن قەدىردان چۈشتىن كېيىن سائەت بىر-
لەردە «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى» ئالدىدىن تاكسىغا چۈشۈپ ئاي-
رودۇرۇمغا يۈرۈپ كەتتى . ئۇلار كۈتۈش زالىدا ئانچە ئۇزاق ئول-
تۇرماي ئايروپىلانغا چىقىشتى . قەدىردان «بالا سەيگۈيۇەن» ۋاقتە-
دا سۇڭ خوجايىن ئۇنى بېيخەي ، خاڭجۇلارغا ئايروپىلاندا ئاپىرىپ
ئويناتقانىدى . ئۇ چاغدا قەدىردان خوجايىنلىق سالاھىيىتى بىلەن
ھۆرمەتلەنگەن ، زىيارەتتە بولغان . ھازىر بولسا خەلق نەزىرىدە بىر

---

① ياخشى ، ياخشى ، رەھمەت !

مەلئۇن ، ھۆكۈمەت دەپتىردە ئەتكەسچىنىڭ يۈندىكەشلىكىنى قەلىش ، ئۇنىڭ جىنايەتلىرىگە شېرىك بولۇش ئۈچۈن كېتىۋاتىدۇ ، بۇمۇ بىر خورلۇق - دە...

خالمەت قارىم بىلەن قەدىردان جىڭجۇدا ئايروپىلان ئالمەشىپ ، كەچلەپ كۇنمىڭ ئايرودرومىغا چۈشتى . ئۇلار چامادان - سومكىلىرىنى كۆتۈرۈپ كۈتۈش زالىغا ئەمدىلا كىرىشى . تۆت يىگىت يۈگۈرۈشۈپ كەلدى - دە ، خالمەت قارىم ، قەدىردانلار بىلەن قول سىلكىشىپ كۆرۈشۈپ كېتىشتى . ئاندىن چامادان - سومكىلارنى ئۆزئارا تالىشىپ قوللىرىغا ئېلىشتى . قەدىردان بۇ بالىلارغا قاراپ ئاغزى ئوچۇقلا قالدى . ئۇلار غەيرەت جاڭدۇ ، ئەيسا خېنەنجىر ، ئەبەي گىتتار ، دىلمۇرات ماكاشلار بولۇپ ، ھەممىسى بېيجىڭ گەنجياكۇ ، ۋېيگۇڭسۇنلەرنىڭ «قارا قاغىلىرى» ئىدى . ئۇلار قاچانلاردا بۇ يەرلەرگە ئۇچۇپ كېلىۋالغاندۇ ؟

— سىلەر قاچانراق كەلدىڭلار ؟ — سورىدى خالمەت قارىم تاكسىغا چىقىۋېتىپ .

— سائەت تۆتلەر بىلەن ، — دېدى غەيرەت جاڭدۇ ، — كېلىپلا «تۇمانلىق قىيا مېھمانخانىسى»غا ئورۇنلاشتۇق .

— نەچچە يۇلتۇزلۇق مېھمانخانىكەن ؟

— بەش يۇلتۇزلۇق ، پۇلىمۇ خېلىلا باركەن .

— نەچچە پۇلكەن ؟

— بىر ياتاقتا ئىككى ئادەم ياتىدىكەن ، بىر كېچىلىكى 1600 يۈەنكەن .

— مەيلى ، ئەڭ مۇھىمى پۇل ئەمەس ، بىخەتەرلىك .

ئىككى تاكسى سۇپسۇزۇك جىنجياڭ دەرياسىنىڭ ھەيۋەتلىك كۆۋرۈكىدىن ئۆتۈپ ، «تۇمانلىق قىيا مېھمانخانىسى»نىڭ ھويلىسىغا كىرىپ توختىدى . غەيرەت جاڭدۇ خەلمەت قارىم بىلەن قەدىردان ئىككىسىگە ئالدىن ياتاق ئېلىپ قويغانلىقى ئۈچۈن ، ئۇدۇللا باشلاپ كىردى . ياتاق ھەقىقەتەنمۇ بەك ھەشەمەتلىك بېزەلگەنىدى . ئۇ بىر قارىماققا ئېسىلزادىلەرنىڭ داچىلىرىغا ئوخشاپ كې-

تەتتى ، ئوتتۇرىدىكى ئالىي دىۋان ، شىرە ، گىلەم ھەم ئەينەك ئىشكاپلار بىلەن بېزەلگەن ئۇي دەم ئېلىش ئورنى بولۇپ ، ئوچ پوتلۇق شىرەگە ھەرخىل ئالىي ھاراق ھەم قوتىلىق سوغۇق ئىچىملىكلەر ، ھۆل يەل - يېمىشلەر ، تاتلىق - تۇرۇملار تىزىلغان ، ھەر كۇنى يېڭىلىنىپ تۇراتتى . ئۇينىڭ توت تەرىپىدىكى رەڭگارەڭ ئىچىلىپ كەتكەن گۇللەرنىڭ خۇش پۇرىقى ئادەمنىڭ بەھرىنى ئاچاتتى . ئىشكاپلاردا ئالماشتۇرىدىغان ئىچ كىيىملەردىن تارتىپ پىلاشلارغىچە بار ئىدى . بۇ دەم ئېلىش ئۇيىنىڭ ئىككى ياتاق ئۇيى بولۇپ ، چەت ئەلنىڭ يوتقان - كۆرپە ، مامۇق ياستۇق ، ياپقۇچلىرى بىلەن زىننەتلەنگەن كارىۋاتتىدا ئادەم ئولتۇرۇشقىمۇ ئەيمىنەتتى . تازىلىق ئۇيى ، مۇنچىلىرىنىڭ ئەسلىھەلىرى پوتۇنلەي زامانىۋى بولغاچقىمۇ ، تۇرمۇش ئىشلىرىدا ئىنتايىن ئەپلىك ئىدى .

— يۇرۇڭلار ، بالىلار ، تاماق يەيلى ، — خالىمەت قارىم ئورنىدىن تۇردى ، — غەيرەت ، سىلەر تاماق يېمەكچىسىلەر تېخى ؟

— يوقسۇ ، خوجايىن ، يولغا چىققان خەۋەرلىرىنى ئاڭلاپ سىلىنى ساقلىدۇق .

— قول تېلېفونىڭ ياخشى ئىشلەۋاتامدۇ ؟

— گەپ كەتمەيدۇ ، — غەيرەت ئىشتان تاسمىسىغا ئېسىلىق قاپچۇقنى تۇتۇپ قويدى ، — بەك ئەپلىك نەرسىكەن .

— بۇ قېتىمقى سودىدىن كېيىن ھەممىڭلەرگە بىردىن ئېلىپ بېرىمەن .

ئەبەي گىتار ، ئەيسا خېنەنجىر ، دىلمۇرات ماكاشلار بىر - بىرىگە قاراپ كۇلۇشۇپ قويۇشى ، خالىمەت قارىم ئۇلارنىڭ كۆزلىرىدىن باشقىچە بىر مەنىنى سېزىپ قالدى .

— خاتىرجەم بولۇش ، ھېيلىگەرلەر ، ئىش ھەققىڭنىڭ سىرتىدا ئېلىپ بېرىمەن ، ئەمدىغۇ بولار ؟

— رەھمەت - ھەشقاللا دېمەمسەن ، ھەي گۇيلار ، — غەيرەت جاڭدۇ كۆزلىرىنى ئويناتتى ، — ئىش ھەققىڭنىڭ بىر پۇڭىمۇ چېقىلمىغاندىن كېيىن .

— رەھمەت ، خالمەتكا .
— رەھمەت ، خوجايىن .
— رەھمەت ، قارىم .

ئۇلار مېھمانخانىنىڭ كاتتا ئىشخانىسىغا كىرىپ «چىڭچېن»[1] تاماقلىرىنى بۇيرۇتتى . خالمەت قارىم تاماقتىن ئازراق يەپلا ، دۇئا قىلىپ ئورنىدىن تۇردى . ئۇ غەيرەتكە قاراپ :

— بالىلار نېمە يەيدۇ ، نېمە ئىچىدۇ ، خالىغىنىنى ئېلىپ بەر ، نېمە قىلسا ئىختىيارىغا قوي ، پۇلنىڭ كۆزىگە قاراپ ، پىتىنىڭ ئۈچىيىگە ھېسىپ قۇيما ، مەن رۇيلىگە بىۋاستە بارىدىغان ماشىنا بارمۇ - يوق ، ئۇقۇشاي .

— ئۇنداقتا ، — دېدى غەيرەت جاڭدۇ ، — شىشۇاڭ بەنناغا كىرمەيدىكەنمىز - دە ؟

— ئايلىنىپ نېمە قىلىمىز ، ئۇدۇللا كىرىپ كەتمەيمىزمۇ ؟

خالمەت قارىم چىقىپ كەتتى . غەيرەت جاڭدۇ ئاشخانىنىڭ مۇلازىمەت دۇكىنىغا بېرىپ ئىككى بوتۇلكا ھاراق ، بىرنەچچە قۇتىلىق پىۋا ئەكىلىشى ، ئەبەي گىتار ھاراقنىڭ ماركىسىغا قاراپلا چىرايى ئۆڭدى :

— ۋاي ... بۇ ئىچكىرىنىڭ ھارىقىكەنغۇ .

— ھەي ، بۇ دېگەن سۇجۇنىڭ «لىن خېنىم» دېگەن دۇنياغا داڭلىق ھارىقى ، بىلەمسەن ؟

— ۋاي - ۋۇي ، ھەرقانچە ئالىي بولغىنى بىلەن ، ئىچكىرى-نىڭ ھارىقى باش ئاغرىتىدۇ ، — ئەيسا خېنەنجىرمۇ قارشى چىقىتى ، — يەنىلا ئۆزىمىزنىڭ ياخشى .

— ھەي غەيرەت ، ئىلى تېچۇي[2] دىن ئېلىپ كېلىپ ، — دىلمۇرات ماكاش شىرەدىكى ھاراق ، پۇلارغا قارىدى ، — ماۋۇلارنى قايتۇرۇۋەت .

— ئۇرۇمچىدە 22 يۇەنلىك ئىلى ئالىي ھارىقى بۇ يەردە 280

---

1 چىڭچېن — پاكىز ، يەنى «مۇسۇلمانچە» مەنىسىنى بىلدۈرىدۇ .
2 ئىلى تېچۇي — ئىلى ئالىي ھارىقى .

يۇەن تۇرسا !

— پاھۇي ، 15 ھەسسە قىممەت ساتامدۇ نېمە بۇ گۈيلار ، — ئەبەي گىتارنىڭ چىرايى مىژژىدە تۇرۇلدى ، — ئادەمنىڭ قارنى ئېچىشىدىكەن دېسە .

— ھەي ، قارنىڭ ئېچىشقۇدەك سەن بېرەمتىڭ پۇلنى ؟ — ئەيسا خېنەنجىر گۆلەيدى ، — بىر قېتىملىق ئولتۇرۇشتا 10 — 15 مىڭ يۇەن خەجلىۋەتسە ، كىمچۇ قارا ، قارىمىنىڭ قولتۇقىدىكى بىر تال غېرىب مويىمۇ تەۋرىمەيدۇ . ھەر قېتىم قورسىقىمىزدا مال يۆتكىگەندە ، نەچچە قېتىم چىچىپ ، نەچچە قېتىم يەيمىز ، بىزگە بېرىدىغىنى 5000 يۇەن ، ئەمما ئۇ نەچچە مىليون پۇلنى چۆنتىكىگە سالمدۇ .

— ئەيسا ! — غەيرەت قاتتىق ۋارقىرىدى ، — تولا ھەددىڭدىن ئاشما ، ئىدرىس مودىڭدەك كۆتۈڭگە تېپىك يەي دەمسەن !

— ئەبەيكا ، — قەدىردان ئەبەي گىتارغا پېچىرلىدى ، — ئاراڭلاردا ئىدرىس مودىڭ ئوغرىمۇ بارمىدى ؟

— بىر قېتىم تاماق يەۋېتىپ ، خالىمەت قارىمىنىڭ ھەر مال يۆتكىگەندە قانچىلىك پۇل تاپىدىغانلىقىنى ھېسابلاپ بەرگەندى ، — دېدى ئەبەي گىتارمۇ پېچىرلاپ ، — خالىمەت قارىم شۇ كۈنلا ئۇنىڭ كۆتىگە تەپتى .

— شىنجاڭغا كەتتىما ئۇ يانچۇقچى ؟

— ياق ، شاڭخەيدە «ھۇنەر» قىلىمەن دەپ كەتتى .

— ئاخىر شاڭخەيگە كېتىپتۇ - دە .

— قانداق دەيسەن ؟

— ئۇ بېيجىڭدىكى چاغدا مېنىمۇ شاڭخەيگە سايە قىلغان .

— سېنى يانچۇقچىلىققا سالماقچى ئىكەن - دە ؟

غەيرەت جاڭدۇ بىلەن دىلمۇرات ماكاش سۇجۇنىڭ ھاراقلىرىنى قايتۇرۇۋېتىپ ، «ئىلى تېچۇي»دىن ئۇچ بوتۇلكا ، شىخۇ پۈنسەدىن سەككىز قۇتا ئېلىپ كەلدى . ئۇلار بوكال ۋە رومكىلارنى تولدۇرۇپ قۇيۇشتى . قەدىردان ئىچمەيدىغانلىقىنى ئېيتىپ ئورنە-

دىن تۇرغانىدى ، غەيرەت ئاچچىقلاپ قالدى :

— ئاق هاراق ئىچمىسەڭ ، پىۋا ئىچەمسەن ؟ — غەيرەت قوللىرىنى شىلتىدى ، — يەتتە ـ سەككىز يىلنىڭ ئالدىدىغۇ «كەـچىكمەن» دېدىڭ ، هازىرمۇ سورۇنىنى سوۋۇتۇپ نېزىقامسەن ؟

هاراق ئۈچۈن پىۋا ئۈسىۋلۇق ئورنىدا ئىچىلمەكتە ئىدى . سورۇندا تۇتۇلا ئادەم «خوشە» دەۋاتقاچقا ، ئاق هاراق گالغا قۇيۇلۇپ بولغۇچە ، رومكا ئۇلىنىپ كېلىپ تۇراتتى . ئىككى بوتۇلكا ئاخىرـلىشىپ بولغۇچە ، ئۇلار «مەن ساڭا ئېيتاي»غا چۈشۈپ قالغانىدى . ئەدىلىكتە ئۈچىنچى بوتۇلكىنىڭ ئاغزى ئېچىلىش بىلەن : «هېلى ئىچكەندەك قىلىۋىدىمغۇ» دەپ رومكىنى نېزىقاپ قوللىرىغا ئالاتـتى . ئاق هاراق هەم پىۋا ئارىلىشىپ ئىچىلىۋاتقاچقىمۇ ، ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ نېمە دەپ ، نېمە قۇيۇۋاتقانلىقىنى بىلمەيتتى . بايىقى ئېهتىيات ، قورقۇشلىرى قەيەرگىدۇر يوقالغانىدى .

— غەيرەت ئاداش ، — دېدى ئەبەي گىتار كۆزلىرىنى خۇمارـلاشتۇرۇپ ، — سەن ... سەن ... قارىم بىلەن بىر قېتىم ئالتۇن بۇرجەككە ... ياق ... ياق ، ئۈچ بۇرجەككە كىرىپ باققان ... خـالمـەت خو ... خـوجـايىننىڭ مالايىشىيالىق خوتۇنى ... نېمىتا ئىسمى ... هـە راست ، سـۇمـا ! ئۇ ... سۇما دېگەن خوتۇن چىرايلىقمۇ ؟

— يۇزى ... هه ، يۇزى قىزىلمۇ ئەمەس ، قارىمۇ ئەمەس ... شۇ ... شۇنداق خوتۇن ! — غـەيرەتنىـڭ بېشى سـامداپ كېتىـۋاـتاتتى ، — بېلىچۇ ... چۇمۇلىنىڭ بېلىدەك ئىنچىكە ... ساغرىسى بىر قېرىن سېرىق مايدەك ... ئەمچىكى بۇقىنىڭ مۈڭگۈزىدەك ... ۋاي دېگۈدەكقۇ ... ئەمەس ... ئەمما ئەددەسىز شۇللۇق ...

— هەي ، هەي ، خوتەنلىك گاچا ، — دىلمۇرات ماكاش قوللىرىنى پۇلاڭلاتتى ، — بىر ئوبدان خوتۇننى شور ... شورلۇق دېگىنىڭ نېمىسى ...

— هەي ، شىخاباۇ نىڭ تېشىنى غاجاپ چوڭ بولغان ئورۇمچىـ

---

① شىخاپا — تاشلىق دەريا ، ساي .

لىك ! — غەيرەتنىڭ كۆزلىرى يۇمۇلۇپ كەتكەندى ، — شور ... شورلۇق ئەمەس ... شۇل ... شۇللۇق ... ئۇ دېگەن خۇلقلۇق ، نازلىق ، قىلىقى تاتلىق ... دېگەن گەپ ، ئۇقتۇڭما ، ستارى ؟

— مانتىسىچۇ ، ۋەتە ... — ئەيسا خىنەنجىر چىرقىراپ كولدى .

— ئۇنى قارا ، ھەزىلەك ، خالمەت قارىمدىن سورا ، — غەيرەت بىگىز قولىنى جۆنىدى ، — بولمىسا كارىۋات ئاستىدا يېتىپ ، نەغمە ئاڭلىغاچ كۆرسەڭمۇ بولىدۇ ... ۋەتە...

— غەيرەت ، ھەي جاڭدۇ ، — ئەبەي گىتار بېشىنى ئارانلا كۆتۈردى ، — خالمەت خوجايىنىنىڭ ...ئالتۇن بۇ ... بۇر ... جەكتە ... بالىسى بارمىشقۇ .

— بۇ يىل ئالتە ياشقا كىرىپ قالاي دېدى .

قەدىردان تۆت نوچىغا قاراپ نە كۈلۈشنى ، نە غەزەپلىنىشنى بىلمەي قالدى . ئەيسا خىنەنجىر ئەبەي گىتارنىڭ بوينىغا ئېسىلۇۋىلىپ نېمىلەرنىدۇر دەيتتى ، لېكىن گېپىنىڭ يېرىمى دېيىلىپ ، يېرىمىنى يۇتۇۋېتەتتى . گېپىنى تاپالماي قولىنى بىر ھازا شىلىتىيتتى ... دىلمۇرات ماكاش بېشىنى شىرە قىرىغا قويۇپ خورەكنى باشلىۋەتكەن ، غەيرەت جاڭدۇ تىك ئولتۇرغىنىچە بىر ئالدىغا ، بىر كەينىگە لەيلەپ ، خۇددى بۇلماق يېگەن بوۋاقتەك ئاغزىنى تامشىتىتى . قەدىردان غەيرەتنىڭ قولتۇقىدىن دەس كۆتۈردى :

— غەيرەتكا ، قوپە ئورنۇڭدىن ، ياتقىڭغا ئەكىرىپ قويای .

— كىرىپ كېتەمدۇق ؟ — غەيرەت قىزىرىپ كەتكەن كۆزلىرىنى يوغان ئاچتى ، — ھا ... ماۋۇ گۈيلارنىمۇ ئەكىرىپ قويالامسەن ؟

— خاتىرجەم بول ، ھەممىسىنى ياتقىغا ئەكىرىپ ، يانقۇزۇپ قويىمەن .

قەدىردان غەيرەتنى يۆلەپ ئىككىنچى قەۋەتتىكى ياتقىغا ئەكىرىپ ، ئاياغلىرىنى سالدۇرۇپ كارىۋىتىغا يانقۇزۇپ قويۇشى ، كۆزلىرى يۇمۇلغان غەيرەت ئاستا غودۇڭشىدى :

— ئۇلارنى ئەيىبلىمە ، ئۇكا ... قانچىلىك ئويلىسا ئويلىسۇن ... چۈنكى ئەجەل ئۇلارنىڭ قاش بىلەن كىرپىكى ئارىلىقىدا .

قەدىردان ئەيسا خېنەنجىر ، ئەبەي گىتار ، دىلمۇرات ماكاشلارنى ياتقىغا ئەكىرىۋېتىپ ، ئاندىن ئۆزىنىڭ ياتقىغا كىردى . خالىمەت قارىم تەڭگە گۈللۈك تاۋار ئىشتان ، كۆڭلەكلىرىنى كىيىپ دەم ئېلىش ئۆيىدە چاي ئىچىپ ئولتۇراتتى . شاخاراپ كەتكەن پالما گۈلىنىڭ ئاجايىپ يوغان بىر يوپۇرمىقى ئۈنىڭ بېشىدا سايىۋەندەك ئېسىلىپ تۇراتتى ، كەڭ دېرىزە قاپقاقلىرى ئېچىۋېتىلگەنىدى . شۇنداقتىمۇ ، خالىمەت قارىم يىپەك يەلپۈگۈچتە ئۆزىنى توختىماي يەلپۈۋاتاتتى .

— قەدىردان ، خوتەننىڭ دورا چېيىنى سېغىنىدىڭىمۇ ؟ — خالىمەت قارىم ئارقىسىغا قارىمىدى ، — قېنى كەل ، دورا چاي دەملىدىم .

— خوتەنلىكلەر داۋاملىق دورا چاي ئىچكەچكە ، — دېدى قەدىردان قارىمىنىڭ ئۇدۇلىغا كېلىپ ئولتۇرۇۋېتىپ ، — ئاسانلىقچە پارچە كېسەل بولمايمىز ، شۇنداقمۇ ؟

— پاھ ـ پاھ ، ناۋاتتەك گەپ قىلدىڭ ، — قارىم چايدىن بىر ئوتلىدى ، — دورا ئادەمنىڭ مىجەزىنى تەڭشەپ تۇرغاچقا ، پارچە كېسەللەر ئادەمنى بوزەك قىلالمايدۇ .

ئۇلار چاي ئىچكەچ بىردەم پاراڭلىشىپ ئولتۇرۇشتى . قارىم گەپ ئارىلىقىدا : «سېنى جەنۇبىي جۇڭگو مەنزىرىلىرىنى كۆرۈۋالسۇن دەپ ، رۇيلىگە ئاپتوبۇستا ماڭىدىغان بولدۇق ، ناھايىتى شۇ 13 سائەتلىك يول» دەپ قويدى . قەدىردانمۇ سۆھبەتنى چوڭقۇرلاشتۇرۇش مەقسىتىدە گەپ سورىدى :

— قارىم ، كۇنمىڭمۇ جەنۇبىي جۇڭگونىڭ خىلىلا چەت شەھەرلىرىغۇ ، يەنە 13 سائەت ماڭساق چەت ئەلگە چىقىپ كەتمەيمىزمۇ ؟

— جەنۇبىي جۇڭگوغا تېخىمۇ ئىچكىرىلەپ ، چېگرا شەھەر

رۇيلىگە بارىمىز .

— رۇيلىدىن ئۆتۈپ كەتسىڭۇ ؟

— جىڭسەنجاڭ .

— جىڭسەنجاڭ ؟ ! «ئالتۇن ئوچ بۇرجەك» دېگەن يەر شۇكەن ـ دە ؟

— توغرا ، تايلاند ، بېرما ، جۇڭگو ئۈچ دۆلەتنىڭ ئوتتۇرىسىدا قالغان ، دۆلەت تەۋەلىكى يوق يەر ، پۈتۈنلەي «خەشخەش»[1] تېرىلىدۇ .

خالمەت قارىمىنىڭ گەپ ـ سۆزلىرىدىن كەيپىنىڭ چاغ ئىكەنلىكىنى سەزگەن قەدىردان سورىماقچى بولغان نىشانغا تېخىمۇ يېقىنلاشتى :

— خالمەت قارىم ، ئاڭلىسام ، «ئالتۇن ئوچ بۇرجەك» كە ئۆتۈش ئۈچۈن نۇرغۇن رەسمىيەتلەر بېجىرىلىدىكەن ، ئۆزلىرى قانداق بولۇپ كىرەلىگەن ؟ مېنىڭ زادىلا ئەقلىم يەتمەيدۇ .

— ياقۇپ ھاجىمنىڭ سېنى : «دۇنيادىكى ھەممىلا ئىشنى بىلىپ بېقىۋىسى كېلىدىغان بالا» دېگىنى بىكار ئەمەسكەن ـ دە ، — خالمەت قارىم ئاچچىقلىنا كۈلدى ، — مەن ھۆكۈمەتنىڭ رۇخسىتىسىز قېچىپ ئۆتمىدىم ياكى قوراللىق باندىتلارغا قوشۇلۇپ ئۆتمىدىم . مېنى جۇڭگولۇق كاتتا ئەتكەسچى سودىگەر خوجايىڭ جىڭسەنجاۋغا ئېلىپ كىرگەن .

— پاھ ، ئۇ ئادەم ئۆتەلەيدىكەن ـ دە ؟

— خو جىيانىڭ جىڭسەنجاۋدا تۇغقانلىرى بارلىقى ھەققىدە قولىدا ئىسپاتنامىسى بارىكەن ئەمەسمۇ .

— ئۇنىڭ بىلەن قانداق تونۇشۇپ قالدىلا ؟

خالمەت قارىمنىڭ تۇم قاراقاشلىرى تۇرۇلۇپ ، قاتمۇقات جەيىكلىك دۇپدۇگىلەك كۆزلىرى ھېچكىم كۆرەلمەيدىغان بىر نەرسىنى كۆرۈۋاتقاندەك سىرلىق قىسىلدى . ئۇنىڭ ئاق سېرىق سىدام چىرايىدىن ، كۈلۈمسىرەش ئەكس ئېتىپ تۇرغان مىيىقلىرىدىن

---

① خەشخەش — ئەپيۇن گۈلى .

ئاچچىق كەچمىشلەر بىلەن بىللە ھېچ كۆرۈلمىگەن لەزىز خاتىرىلەر شوللىرى يېلىنجاپ تۇراتتى .

— سەن بۇنى سوراپ قالدىڭ ، بوپتۇ ، دەپ بېرەي ، — خالمەت قارىم چوڭقۇر تىندى ، — بەزى چاغلاردا بېشىمدىن ئۆتكەن ئاشۇ ھايات - ماماتلىق كەچمىشلەرنى سۆزلەپ بېرىدىغانغا ئادەم تاپالمايدىغان ، ھەتتا پۈرسەتمۇ بولماي ، ئۇ دۇنياغا كېتىپ قالىدىغاندەك تۇيغۇلاردا بولىمەن .

قەدىردان خالمەت قارىمنىڭ كۆزىنىڭ ئىچىگە قاراپ ئۇزاق ئولتۇرۇپ كەتتى . توۋا ، تاشبېغىرلىق بىلەن ئادەمنى ، ياق ، ئا-لەمنى زەھەرلەۋاتقان بىر خروئىن ئەتكەسچىسى خۇددى نورمال ئىنسانلاردەك ھېسسىياتلارغا چۆمۈپ ، ئاھ ئۇرۇۋاتقىنىنى قارا ! تېخى ئۆلۈمنى ئويلايدىكەن ، قەدىمىنىڭ ماماتلىق يولىدا كېتىۋاتقانلىقىنى بىلىدىكەن ، شۇنداق تۇرۇقلۇق ، نېمىشقا ئېتىنىڭ تىز-گىنىنى تارتمايدۇ !

— سېنىڭدىن 60 مىڭ يۈەن ئالغان يىلى ، — دەپ گەپ باشلىدى خالمەت قارىم ، — يەنە توققۇز بۇرادىرىمدىن تۆۋىنى 20 مىڭ ، يۇقىرىسى 80 مىڭ يۈەندىن قەرز ئېلىپ ، تۇرپاندىن 300 تونىنا پېشىل كىشمىش ئۈزۈم يەغدىم . بۇرادەرلەر : «بېيجىڭ ، شاڭخەي ، گۇاڭجۇلارغا كىشمىش كۆپ يۆتكەلدى ، مېلىڭنى جەنۇ-بىي جۇڭگودا پۇل قىلالايسەن» دېسە ، مەن ئىككى پويىز ئالمىشىپ يۈنىنەگە كەلدىم .

ھاياتىدىكى ئەڭ ئېغىر قىسمەت يادىدىن كەچكەن خالمەت قا-رىمنىڭ بېشى مەيدىسىگە ئېگىلدى ، كۆكرىكىمۇ زەربىگە ئۇچرىغان يىلاندەك كۆتۈرۈلۈپ تاشلاندى . دېمىسىمۇ ، شۇ يىلى بولغان دەھ-شەتلىك زىيان باشقىلارنىڭ بېشىغا كەلگەن بولسا جاندىن كەچكەن بولاتتى . خالمەت قارىم 300 تونىنا مالنى كۈنمىڭ بازىرىغا ئەكىر-گەن شۇ يىلى يامغۇر يېرىم ئايغىچە توختىمىدى . بۇ كۆپ ئۈزۈم-نىڭ نەرخىگە يەتكۈزۈپ خېرىدار تېپىپ بولغۇچە ھەپتە - ئون كۈن ئۆتۈپ كەتتى . جەنۇبىي جۇڭگونىڭ نەم ھاۋاسى ، توختىماي يېغە-

ۋاتقان يامغۇر تۆپەيلىدىن ئۇزۇملەر تاغار ئىچىدە خېمىغا يېنىپ ، مىچىلداپ ، سېسىقشقا باشلىدى . بىر - ئىككى قۇرۇق يەل - يېمىش سودىگىرى تاغارلارغا قول تىقىپ كاللەك - كاللەك ، تۆگۈر - تۆگۈر بولۇپ قالغان ئۇزۇملەرنى ئالمىنىدا مىجىپ كۆرۈپ : «بۇزۇلۇپتۇ» دەپ كېتىپ قېلىشتى . خالمەت قارىم جىدەيلەشكەنلىكىدىن بىرنەچچە ئىشلەمچى بىلەن ئۇزۇملەرنى يەرگە تۆكۈپ شامالداتماقچى بولدى ، لېكىن مىچىلداپ چاپلىشىپ كەتكەن ئۇزۇم قۇيغان هېسىپتەك تاغارغا كەپلىشىپ تۆكۈلمىدى ، شۇنداق تىمۇ بىر ئامالالاپ 50 تونىدەك ئۇزۇمنى ئۆزى ئالغان باھاغمۇ يەتكۈزەلمەي ، كىلوسىنى ئىككى يۈەندىن 100 مىڭ يۈەنگە ساتالمىدى . قالغان 250 تونىنا مال ئەخلەتكە ئايلاندى . خۇددى ئۆلگەننىڭ ئۈستىگە تەپكەندەك ، بازار باشقۇرۇش خادىملىرى ، بۇزۇلغان ئۈزۈمنى دېڭىزغا ئاپىرىپ تۆك ، بولمىسا مۇھىت بۇلغىنىدۇ ، دەپ ئۇقتۇردى . خالمەت قارىم ئەخلەت توشۇغۇچىلارغا بۇزۇلغان ئۈزۈمنى تاغارلىرى بىلەن 50 مىڭ يۈەنگە كېلىشتى . مانا شۇنداق قىلىپ پايدىدىن سۆز ئېچىش ئۈياقتا تۇرسۇن ، ئالغان باھاسىدىنلا 1 مىليون يۈەندەك زىيانغا دەسسىدى .

— ئويلاپ باق ، — دېدى خالمەت قارىم بىر يولىلا قېرىپ كەتكەندەك مۇكچەيگەن هالدا ، — مەن شىنجاڭغا قانداق قايتىمەن ، قەرز ئالغان بۇرادەرلەرگە نېمە دەيمەن ؟

50 مىڭ يۈەنگە يېتەر - يەتمەس پۇل بىلەن قالغان خالمەت قارىم كۈنمىڭ «خانتاجى مېھمانخانىسى»نىڭ ئالىي ياتقىنى ئالىدى . چۈنكى ، بۇنداق ئالىي مېھمانخانىلاردا ئۆلۈپ قالغان ياكى ئۆلۈۋالغان مېھمانلارنىڭ ئۆلۈمىگە ئاشۇ مېھمانخانا ئىگە بولۇپ ، كۆيدۈرەتتى ياكى تاغلىق رايونلارغا دەپنە قىلاتتى . خالمەت قارىم بىرنەچچە بولاق خروئىننى يۇتۇپ ياكى ئوكۇل قىلىپ ئۆلۈش ، ئۆزىنى بوغۇزلاش ، ئارغامچىدا ئېسىلىش ، پۈت - قولى ، بېلىگە تاش باغلاپ جىنجياڭ دەرياسىغا ئۆزىنى تاشلاش قاتارلىق ئۆلۈملەرنىڭ جان قىينالمايدىغانراق ئاسىنىنى كۆپ ئويلىدى . ئاخىر بىردە-

تۇا بىلەن قول تومۇرىنى كېسىشنى مۇڭاپىق كۆرگەن خالمەت قارىم بازاردىن ئۇستىرىدىنمۇ ئىتتىك گۈزەل سەنئەت پىچقىنى سېتىۋالدى . ئەمدى بۇگۈن كېچە قۇياشلىق دۇنيادىن ، يېشىل ھاياتتىن ۋىدالىشىدىغان خالمەت قارىم تاھارەت ئېلىپ ، نامаз ئوقۇ- دى ، ئۆتكۈزگەن گۈناھلىرىنى كەچۈرۈشنى خۇدادىن تىلىدى ، ئې- سەدەپ بوغۇلۇپ يىغلىدى . نەلەردىن كېلىۋاتقان ياشلار كىنتاك ، يىپى ئۇزۇلگەن سۇزۇك مارجانلاردەك تۆكۈلۈپلا تۇردى . شۇ چاغدا ياتاقتا ئوتتۇرا بويلۇق ، 40 ياشلاردىن ئاشقان ، ئاق يۇزلۇك ، تاقىر بېشىدىن بۇرۇنلىرىغىچە ئەينەكتەك پارقىراپ تۇرغان ، قاش - كىرپىكىنىك تايىنى يوق ، ئاغزى يوغان بىر خەنزۇ كىشى پوپكە- سىنى قولتۇقلاپ كىردى - دە ، گىلەمگە جايناماز سېلىپ رۇكۇدا ئولتۇرغان خالمەتكە تىكىلىپلا قالدى ، ئۇنىك بىلەن بىللە كىرگەن مۇلازىم قىز : «سىزنىك كارىڭىتىكىز ماڭۇ» دەپ قويۇپ چىقىپ كەتتى . لېكىن ، بۇ ئادەم خالمەت قارىمنىك ياش بىلەن يۇيۇلغان يۇزلىرىگە ، ئوتقاشتەك قىزارغان كۆزلىرىگە ، تولىمۇ بىچارە قىيا- پىتىگە تىكىلىپلا قالغانىدى .

ئوتتۇز بىرىنچى باب

— خوش ، شۇنچىلىك ئىشقىمۇ ئۆلۈۋالماقچى بولدۇڭمۇ ؟ — خو جياڭ خوجايىن مىيقىدا مەسخىرىلىك كۈلدى ، — بىلىپ قوي ، سودىگەر بولماقچى بولغان ئادەم يالغاننى راستتەك ئوخشىتالايدىغان ، ئۇستا ئالدامچى ، يالغانچى ، يۈزى قېلىن ، ئۇششۇق ، مۇتتەھەم ، جاھاننى توپان بېسىپ كەتسە ئوشۇقىغا كەلمەيدىغان بىغەم ، ھەق ـ ناھەق ، ياخشى ـ يامانىنى ئانچە زىغىرلاپ كەتمەيدىغان خاراكتېرلارنى ئۆزىدە تولۇق يېتىلدۈرۈشى كېرەك .

— شۇنداق دېگىنىڭىز بىلەن ، قەرز ئىگىلىرى : «پۇلۇمنى بەر » دەپ تۇرۇۋالسا...

— «مەندە ئىسسىق جان بار ، ئالساڭ جېنىمنى ئال » دەپ تۇرۇۋال ، نېمىگە قورقاتتىڭ ؟ ئۇلار ئالدىڭنى توسۇپ ، كانىيىڭنى سىقىپ ، پالاقلاپ قوغلاپ ئاخىر زېرىكىدۇ ، — خو جياڭ تاقىر بېشىنى سىلاپ قويدى ، — ئەرز قىلىپ سولىتىۋەتسە تېخى ياخشى ، قەرزنىڭ ھەممىسى كۆتۈرۈلۈپ كېتىدۇ . سەن تۆت ـ بەش كۈن يېتىپ چىقىسەن ، تېخى ئۇلار توخۇ گۆشى ، كاۋاپ ، گوشانلارنى كۆتۈرۈپ كېلىپ ساڭا يالۋۇرىدۇ . سەن : «ئەنە ، مانا » دەپ يولغا سېلىۋېرىسەن .

— ئېغىزدا دېمەك ئاسان ، — دېدى خالىمەت قارىم زەئىپ ئىڭراپ ، — ئەمەلىيەتتە قىلماق تەس .

— ھەي ، سەن خەنزۇ تىلىغا نېمانچە ئۇستا ؟ — خو جياڭ تاماكا تۈتاشتۇردى ، — مەخسۇس ئوقۇغانمۇ سەن ؟

— ياق ، كىچىك ۋاقتىمدىن باشلاپ مەھەللىمىزدىكى خەنزۇ بالىلار بىلەن بىللە ئويناپ ئۆگىنىپ قالدىم ، قىسقىسى ، خەنزۇلارنىڭ ئەڭ نازۇك ، كىچىك تىللىرىغچە بىلىمەن .

— نەچچە ياشقا كىردىڭ؟
— 32 ياشقا.
— تېخى ياش ئىكەنسەن، — خو جياڭ قول ياغلىقىدا تاقىر بېشى بىلەن بۇرۇن ئۇچلىرىنى سۈرتتى، — ئەھۋالدىن قارىغاندا، مەن دېگەندەك قىلالمايدىغان ئوخشايسەن. پۈتۈن قەرزلىرىڭنى بىر يولىلا تۆلەيدىغان بىر ئوقەت بار، مەن بىلەن قىلالامسەن؟
— قاتىللىق، بۇلاڭچىلىقتىن باشقا ئىش بولسا قىلىمەن.
— ئۇنداقتا سېنى «جىنسەنجاۋ»غا ئېلىپ كىرىمەن، قورقامسەن؟
— سىز تۈرسىڭىز نېمىدىن قورقاتتىم.
— ئەمىسە قارا، — خو جياڭ پىڭڭىدە كۈلدى، — ئېڭىكىڭدىكى ئاۋۇ كىچىك بالىلارنىڭ تەپكۈچىدەك ساقىلىڭنى ئېلىۋەت. كۆزۈمگە زادىلا سىغمىدى.
— بولىدۇ، بۇرادەرلىرىمۇ شۇنداق دېگەن، — خالىمەت قارىم قىزىرىپ كەتتى، — ئەمدى سىزنى نېمە دەپ چاقىرسام بولىدۇ؟
— ئىسمىم خو جياڭ، «خو خوجايىن» دېسەڭمۇ بولىدۇ، «خو ئاكا» دەپ چاقىرساڭمۇ مەيلى.
خو جياڭ بىلەن خالىمەت ئەتىسى ئەتىگەندە كۈنىمىڭ ئايرودۇرۇمىدىن ئايروپىلانغا ئولتۇرۇپ بىر سائەت 20 مىنۇت ئەتراپىدا ئۈچۈپ رۇيلى ئايرودۇرۇمىغا چۈشتى. رۇيلى شەھىرىنى ئورمان شەھىرى دېسە لاپ بولمايتتى. پۈتۈن شەھەردىكى بىنا، زاۋۇت، كان ـ كارخانا، ھەيۋەتلىك شىركەت بىنالىرى خىلمۇخىل دەل ـ دەرەخ ئىچىگە كۆمۈلۈپ قالغاندى. شىنجاڭدا تەشتەك، قاچىلاردا ئېچىلىدىغان ئۇجمە يوپۇرماقلىق مودەنگۈل بۇ يەردە دەرەخ بولۇپ، يولنىڭ ئىككى قاسىتىنى ئوتقاشتەك قىزارتىپ، ئۈچىدىن تارتىپ تۈۋىگىچە قىپقىزىل گۈللەر قاپلاپ كەتكەنىدى. ئۇنىڭ ئالدىدىكى تەكشى كۆكىرىپ تۇرغان گۈللەرنىڭ يوپۇرماقلىرى خۇددى مايدا مايلىغاندەك پارقىراپ تۇراتتى.

خو جياڭ بىلەن خالىمەت قارىم رۇيلى شەھەرلىك ساقچىخانىغا كىرىپ ، مۇناسىۋەتلىك خادىم ۋە مەسئۇللار بىلەن كۆرۈشتى ، لېكىن ئۇلارنىڭ تىلىنى قارىم چۈشىنەلمىدى . خو جياڭ خالىمەت قارىمنى كۆرسىتىپ نېمىلەرنىدۇر دېدى . ئىشقىلىپ ، ئۇ يول خېتى كەستۈرگەنىدى . خو جياڭ ساقچىخانىدىن چىقىپلا تاكسى توختاتتى . ئۇ شوپۇرغا نېمىلەرنىدۇر شۇبرلىشى ، ئۇمۇ : «چاتاق يوق» دېگەندەك بېشىنى گىلدىڭلاتتى . ئۇلار تاكسىغا چۈشۈپ «ئالـتۇن ئوچ بۇرجەك» چېگرا سى بولغان رۇيلى دەريا بويىغا يۈرۈپ كەتتى . خو جياڭ ماشىنىغا چىقىپلا سائىتىگە قارىدى ـ دە ، شوپۇرغا ئېڭىشىپ :

— ئۇستام ، تېزرەك ماڭسىڭىز ، كۆڭرۈكتە نۆۋەتچىلىك قىلىۋاتقان بىر ئاغىنەم بار ئىدى ، ئىشتىن چۈشۈپ كەتسە ، كۆرۈشەلمەي قالىمەن ، — دېدى . شوپۇرمۇ بېشىنى لىڭشىتىپ ، ماشىنىنىڭ سۈرئىتىنى تېزلەتتى . تاكسى ئوچقاندەك ماڭغانسېرى ، ئۇنىڭ چاقلىرى خالىمەت قارىمنىڭ يۈرىكى ئوستىدە مېڭىۋاتقاندەك ، جېنى سىرقىرايتتى . خودىدى بىر كىم ئۇنى : «قولۇڭنى كۆتۈر» دەۋاتقاندەك ، كالـپۇكـلىرى مىتىلـداپ ، قولـلىرى تىترەيتتى .

— دەريـا كـۆڭرۈكىدە خېلى قـاتتىق تـەكشۈرىدىغاندۇ ـ ھە ؟ — خالىمەت قارىمنىڭ ئاۋازى تىترەپ چىقتى ، — چاتاققۇ چىقماس ؟

— چـاتـاق چـىقىش ـ چـىقماسلىق رۇيـلى ساقچىخانىسىنىڭ يول خېتىگە باغلىق ، — دېدى خو جياڭ پەس ئاۋازدا ، — ساقچىخانىدىكىلەر بىلەن كۆڭرۈكتە تەكشۈرىدىغانلارنىڭ كۆپ ھالـلاردا تىلى بىر بولىدۇ . ئۇنىڭ ئۈستىگە رۇيلى شەھىرىنىڭ ئۆزىگە خاس تۈزۈم ـ نىزاملىرى بار .

— ئۇياقتىن ـ بۇياققا ئۆتۈپ تۇرىدىغانلارمۇ بارمۇ ؟

— بار ، ئەپكەشلەردە يوغان سېۋەتلەرنى كۆتۈرۈڭالغان يەرلىك ئاھالىلەر ، دېھقانلار ، باقمىچىلار سەي ـ كۆكتات ، توخۇ ـ تۇ-

خوم ، دورىلىق ئۆسۈملۈك دېگەندەك نەرسىلەرنى بۇياقتا سېتىپ ، تۇرمۇش لازىمەتلىكلىرى ئېلىپ قايتىشىدۇ . ئەمما ، ئۇلارمۇ قاتـ تىق تەكشۈرۈلىدۇ ، شۇنداقتىمۇ خىلمۇخىل ئۆسۈللاردا خروئىن ئۆتكۈزىدىغانلىرى بار .

— خروئىننى باشقا يەرلەردىنمۇ ئۆتكۈزەمدۇ ؟

— ئەلۋەتتە ، رۇيلى دەرياسى جۇڭگونىڭ كۆپ زېمىنلىرىنى بېسىپ ئۆتىدۇ . يەنە كېلىپ ، بىر ـ ئىككى قەدەم ئارىلىقتىن ئادەمنى كۆرگىلى بولمايدىغان قويۇق ئورمانلار ، ئىتنىڭ تۈكىدەك قېلىن چاتقاللار بار . خروئىن ئۆتكۈزىدىغانلار كېچىلىرى موتورـ لۇق قولۇاق بىلەن ياكى قومۇش چىشلەپ سۈنىڭ تېگىدىن ئۆتىدۇ . جۇڭگو ساقچىلىرى بىلەن توقۇنۇشۇپ قالغان تەقدىردە ، قوراللىق توقۇنۇش يۈز بېرىدۇ .

— رۇيلىنىڭ ئۆز ئالدىغا يەرلىك تۈزۈم ـ نىزاملىرىنى قانداق چۈشىنىشكە بولىدۇ ؟

— بۇنىڭغا مەنمۇ ئېنىق بىر نېمە دېيەلمەيمەن . پەرەز قىلىـ شىمچە ، ئاشۇ تەرەپتىن بۇياقتا ئۆتىدىغان يەرلىك ئاھالىلەرگە ئېتىبار قىلىش سىياسەتلىرى بار ئوخشايدۇ .

خو جياڭنىڭ چىرايىدىن ھىلىدىغانلىرىنى يوشۇرۇۋاتقانلىـ قى چىقىپ تۇراتتى . خالىمەت قارىم ئۇنىڭ : «كۆۋرۈكتە چاتاق چىقىش ـ چىقماسلىق رۇيلى ساقچىخانىسىنىڭ يول خېتىگە باغـ لىق» دېگىنىدە خىلىلا چوڭقۇر مەنىنىڭ بارلىقىنى ھېس قىلدى .

تاكسىنىڭ ئالدىدا كۆۋرۈك كۆرۈندى . خو جياڭ : «كېلىپ قالدۇق» دەپ ، ئالدىنى ئىشارە قىلدى . خالىمەت قارىم ماشىنىنىڭ ئېلېكترونلۇق سائىتىگە قاراپ ئولتۇرغاچقىمۇ ، ئىچىدە : «ئىككى سائەتلىك يول ئىكەن» دەپ ئويلىدى . ئۇلار تاكسىدىن چۈشۈپ كۆۋرۈكنىڭ يېنىدىكى باشقۇرۇش ، تەكشۈرۈش ، تىزىملاش ئورنىغا كىردى . ئۈستەلدە سېمىز ، قورساق سالغان ، كۆكۈچ چېچىنىڭ ئۈستى تەكشى قىرقىلغان ، يۈزى ئۇچ قىرلىق ، 45 ياشلاردىكى بىر ئادەم كېرىلىپ ئولتۇراتتى . خو جياڭ ئالدىراپ كېلىپ ئۇنىڭ

بىلەن قەدىناسلاردەك كۆرۈشمەكچى بولدى ـ يۇ ، لېكىن باشلىق كۆزىنى يالت ـ يۇلت ئوينىتىشى ، خو جياڭ پەسكارىغا چۈشۈپ ، ئەتراپىغا قاراپ قويدى . ئاندىن ئۇلار بەزىدە ئۇنلۇك ، بەزىدە پەس ئاۋازدا نېمىلەرنىدۇر دېيىشتى . خو جياڭ باشلىققا ئۆزى دالدا بولغان ھالدا سومكىدىن گېزىتكە ئورالغان كاللەك بىر نەرسىنى ئوستەلگە قويدى ـ دە ، ئۇنىڭ قاسقان شەپكىسىنىڭ ئاستىغا تىقىۋەتتى . خالمەت قارىم رۇيلى ساقچىخانىسىدىن تارتىپ كۆۋرۈك باشقۇرۇش ، تەكشۈرۈش ، تىزىملاش ئورنىغىچە خو جياڭنىڭ ئۆز ئادەملىرى بارلىقىنى ھېس قىلدى .

خو جياڭ بىلەن خالمەت قارىم دەريا كۆۋرۈكىدىن ئۆتۈپلا كىرا قىلىدىغان بىر مىنىبۇسقا چۈشتى . كىرا قىلىدىغان بۇنداق مىنىبۇس ، ئۇچ چاقلىق موتوسىكلىتلار ناگان ـ ناگاندا بىر كېلىپ تۇراتتى . خالمەت قارىم ئەتراپتىكى مەنزىرىلەرگە قاراپ ئاغزى ئېچىلىپلا قالدى . سۈرتۈلگەن چىنىدەك كۆپكۆك پاكىز ئاسمان ، تۆگە لوكىلىرىدەك چوقچايغان ياپيېشىل تاغلار ، بوغما يىلاندەك تولغىشىپ كەتكەن دەرەخلەر ، بىر تال يوپۇرمىقى بىر ئۆينى يېپىۋالغۇدەك ئۆسۈملۈكلەر ، بۇك ئورمان ئىچىگە سىلىنغان بامبۇك كۆتۈرمە ئۆيلەر ، قىسقىسى ، «ئالتۇن ئۇچ بۇرجەك»كە ئىچكىرىلەپ كىرگەنسېرى ئۇچراۋاتقان خىلمۇخىل مەنزىرە ، كۆرۈنۈشلەر رېۋايەتلەردە تەسۋىرلەنگەن سىرلىق باغلارنى ئەسكە سالاتتى . مىنىبۇس كەنت ـ مەھەللىلەرگە كىرگەنسېرى ، خالمەت قارىمنىڭ يۈرىكى ئاغزىغا تىقىلدى . چۈنكى ، 13 ـ 14 ياشتىن باشلاپ 30 ياشقىچە بولغان ئادەملەرنىڭ ھەممىسىدە قورال بار ئىدى . يەڭسىز كۆڭلەك ، ئاسما مايكا ، ھەتتا كالتە ئىشتان كىيگەن قىزغۇچ بەدەنلىك بالىلار چېغىدا مۇرىسىگە تۆمۇر پىركىلاتلىق ، قىسقا دەستىلىك ئاپتوماتلارنى ئېسىۋالغانىدى .

كەچكە يېقىن ئۇلار ئىپتىدائىي دەرەخلەر بىلەن قاپلانغان بىر كۆجۇم كەنتكە كىرىپ كەلدى . ئەتراپ پۈتۈنلەي ياغاچ ماتېرىيالىدىن ياسالغان ۋە قىزغۇچ سىرلانغان ئىككى ـ ئۈچ قەۋەتلىك

بىنالار ، بامبۇك داچىلار ، خۇددى قۇش ئۇۋىسىدەك نەپىس ، چاق-
قانغىنا ئۆيلەر بىلەن قورشىلىپ تۇراتتى . خو جياڭ خالمەت قارىم-
نى ئەتراپىدا ئىھاتە قىلىنغان تاملىرىمۇ يوق ، ئوچۇقچىلىقتىكى
ھەيۋەتلىك بىر قىزغۇچ بىناغا ئېلىپ كەلدى . بىنا ئەتراپىدا ئالە-
چىپار يېشىل فورما كىيگەن قوراللىقلار ، قەدەمدە بىر پوست
تۇراتتى . ئۇلارنىڭ قوللىرىدا سۆزلىشىش ئاپپاراتلىرى بار ئىدى .
بۇ چاغدا ئىككىنچى قەۋەتكە تۇتاشقان ئۇزۇن ھەم تىك پەلەمپەي
ئۇستىدە ئېگىز ، ئوروق بىر ئادەم پەيدا بولدى ـ دە ، ئاستا پەسلەپ
چۈشۈشكە باشلىدى . ئۇنىڭ نېپىز ئاق شايىدىن تىكىلگەن ياسىمانە
تامبىلى ، ياقىسىز كەڭ كۆڭلىكى شامال چىقمىسىمۇ لىپىرلاپ
تۇراتتى . ئۇ يېقىن كەلگەنسېرى ، خالمەت قارىم ئۇنىڭ تاقىر سويما
بېشىغا ، ئۇچلۇق ئېڭىكىگە ، قىڭغاقتەك ئەگرى بۇرنىغا ، ئىنچىكە
قاپقارا بوينىغا ۋە يۇزىدىكى ئۇزۇن ـ قىسقا قورۇقلارغا قاراپ ،
50 ياشلاردىن ئاشقان ئادەم ئىكەن ، دەپ ئويلىدى .

— خو بۇرادەر ، ئامان ـ ئېسەنلىكتۇ ؟ — سويما باش قېرى
ئىككى ئالقىنىنى جۈپلىشى ، خو جياڭمۇ ئالقىنىنى جۈپلەپ تۇم-
شۇقىغا ئەكەلدى ، — ئەجەب كەم دىدار بولۇپ كەتتۇققۇ ، مەن
تاڭ رۇڭۈۋ قېرىدىن رەنجىپ قالدۇقمۇ يا ؟

— يوقسۇ ، يوقسۇ ، ھەددىم ئەمەس ، ھەددىم ئەمەس ، — خو
جياڭ جۈپلەكلىك ئالقىنىنى سىلكىپ ، قانچە قېتىم تەزىم قىلە-
ۋەتكىنىنى بىلمەي قالدى ، — بىز تەرەپنىڭ ۋەزىيىتى سەل چە-
كىپ كېتىپ ، ئۇنلۇكرەك كېكىرىشتىنمۇ قورقۇپ قالدۇق .

ئۇلار پەلەمپەيدىن چىقىپ كېتىۋاتقاندا ، تاڭ رۇڭۈۋ خالمەتكە
سىڭارىن قاراپ ، ئۆزىنىڭ مالايشىيا تىلى بىلەن بىر نېمىلەرنى
دېگەنىدى ، خو جياڭمۇ ئاشۇ تىل بىلەن كۈچۈكلىنىپ ، كۈلۈپ ،
قورۇلۇپ ، ئالقىنىنى يەنە جۈپلىدى . خالمەت قارىم تاڭ رۇڭۈۋ
قېرىنىڭ چىرايىدىن : «بۇ ناتونۇش كەلگۈندىنى نېمىشقا بۇنداق
يەرلەرگە ئەكىلىپ يۈرىسەن ؟» دېگەن ئىپادىنى كۆرگەندەك بول-
دى . ئۇلار پەلەمپەي ئۇستىگە چىقىش بىلەن ، 24 ـ 25 ياشلاردە-

كى قارىقۇمچاق بىر قىز يۇگۇرۇپ كەلگەنچە دادىسىنى قولتۇقلىدى . ئۇ گەرچە دادىسىغا مالايشىيا تىلىدا گەپ قىلغان بولسىمۇ ، ئەمما سۆزلىگەن ۋاقتىدىكى چىرايلىق كۆزلىرىنى ئويناتىپ ، قاپقارا ئىنچىكە قاشلىرىنى ئېتىپ ، شۇنداق تولغان كۆكسىنى سىلكىپ كۈلۈشلىرىدىن ، ئۇنىڭ شوخ ، تېتىك ۋە شۇللۇقلۇقى بىلىنىپ تۇراتتى .

تاڭ خوجايىن ئۇلارنى بىرقانچىلىغان قىزىل تۇغرۇكلەر قەدىكۆتۈرگەن ناھايىتى كەڭ ، ئازادە ، مېھمانخانىغا باشلىدى . مېھمانخانىڭ ئوتتۇرىسىغا نەپىس ئىشلەنگەن كۈپ ۋە ياغاچ تۆشەكلاردا ئۆستۇرۇلگەن بىر - بىرىدىن غەلىتە ، خۇش پۇراق ۋە رەڭدار گۈللەر چەمبەر شەكىللىك قويۇلغان ، ئوتتۇرىدا قىزىل پوكانلىق بىر جۈپ تۇرنىنىڭ ياغاچ ھەيكىلى بار ئىدى . بۇ تۇرنىلار گويا ھېلىلا قانات قېقىپ ئۇچۇپ كېتىدىغاندەك تۇيغۇ بېرەتتى .

خالىمەت قارىم قىپقىزىل تۇغرۇكلەرگە يامىشۇالغان بوغما يىلان ، ئەجدىھا ، قەقنۇسلارنىڭ ئويما ھەيكەللىرىنى ، شۇنداقلا بۇتتەك سۇرلۇك قاراۋۇللارنى كۆرۈپ ، ئەيمەنگىنىدىن غۇرتىدا يۇتۇندى . دېمىسىمۇ ئۇنىڭ تېنىنى سۇر باسقانىدى . تاڭ خوجايىن ئۇلارنى تاماق شىرەسىگە باشلىدى ۋە بامبۇك چۆپقىدىن توقۇلغان ئورۇندۇقلارغا تەكلىپ قىلدى . شىرە ئۇستى جۇڭگونىڭ قەدىمكى زامان چىنىراقلىرىغا دۆڭلەنگەن ئاپپېلسىن ، بانان ، ئاناناس ، يەنە قانداقتۇر خالىمەت قارىم كۆرۈپمۇ باقمىغان مېۋىلەر بىلەن تولغانىدى . تاڭ خوجايىن بىلەن خو جياڭ ئۆزلىرىنىڭ تىللىرىدا نېمىلەرنىدۇر دېيىشمەكتە ئىدى . ئەمما ، بايانتىن بېرى خالىمەت قارىمغا بىرنەچچە كۆز تاشلىغان قارىقۇمچاق قىز ئۇنىڭ قېشىدا ئولتۇرۇۋېلىپ ، ئاپپېلسىن ، بانان سويۇپ بەرمەكتە ئىدى . دېمىسىمۇ ئۇنىڭ كۆزى بۆلەكچىلا چىرايلىق ، نۇر يېغىپ تۇراتتى .

— قىزىم سۇما ، — دېدى تاڭ خوجايىن خەنزۇ تىلىدا ، — كەچ بولۇپ قالدى ، مېھمانىنى بىرەر ھۇجرىغا باشلاڭ ، ئارام ئالسۇن .

— ماقۇل ، دادا ، — قىزمۇ خەنزۇ تىلىدا سۆزلىدى . بۇ چاغدا خالمەتمۇ ئورنىدىن تۇرۇپ بولغانىدى ، — يۇرۇڭ ، مەن سىزنىڭ قورسىقىڭىزنى تويغۇزۇپ ، ياتاقتا ئورۇنلاشتۇرۇپ قوياي .

سۇما خالمەتنى بەكمۇ ھاۋالىق ھۇجرىغا ئورۇنلاشتۇردى ، كەڭ دېرىزىلىرىدىن تۆگە لوكىلىرىدەك چوقچايغان يېشىل تاغلار كۆرۈنۈپ تۇراتتى . بۇ بىنانىڭ ئەتراپى ئوچۇقچىلىق بولۇپ ، گۈل تەكچىلىرى ، قەدىمىي دەرەخلەردىن ئېسىلىپ تۇرغان ئىلەڭگۈچلەر ، شۇنداقلا ھەربىيلەرنىڭ چېنىقىش ئەسلىھەلىرى بىلەن مەشىق مەيدانلىرىمۇ بار ئىدى . تېخى قويۇق ئورمانلار ئىچىدىن قانداقتۇر غەلىتە بىنا ۋە ئىسلاشقان ئېگىز تۇرخۇنلار كۆرۈنۈپ تۇراتتى .

— سىز ... سىز خەنزۇ تىلىنى بىلىدىكەنسىز ، — خالمەتنىڭ بىرىنچى قېتىم زۇۋانى ئېچىلدى ، — تېخى راۋان ، ياخشى سۆزلەيدىكەنسىز .

— مېنىڭ ئىسمىم خەنزۇ ، — سۇمانىڭ مىجەزى تۇزلا ئىدى ، — ئۇ دادامنىڭ ئوچىنچى خوتۇنى . مېنىڭ دادا بىر ، ئانا بۆلەك ئىككى ئاكام بار ئىدى ، جۇڭگو چېگرالىرىدا ئۆلدى .

— ئۆلدى ؟ — خالمەتنىڭ كۆزلىرى چەكچەيدى ، — نېمىشقا ئەمدى ؟

— خروئىن يۆتكىگەندە جۇڭگو ساقچىلىرى بىلەن توقۇنۇشۇپ قېلىپ ئېتىۋېتتى ، — سۇما بامبۇك ئورۇندۇقتىن لىككىدە تۇردى ، — راست ، قورسىقىڭىز ئاچقاندۇ ، نېمە يەيسىز ؟

— ماڭا موما ، گاڭپەن ، چىلىغان سەي بولسىلا بولىدۇ .

— گۆشلۈك قورۇمىچۇ ؟

— يا... ياق ، — كۆڭلىگە شەك كەلگەن قارىم دەرھاللا قوللىرىنى شىلتىدى ، — مەن ... مەن گۆش يېمەيمەن .

— ئەمىسە جۇڭگولۇقلار ئىت ، مۈشۈك ، چاشقان گۆشلىرىنىمۇ يەيدىكەنغۇ .

— ئۇلارنىڭمۇ ھەممىسىلا يېمەيدۇ ، قىسمەنلىرى . لېكىن ،

مەن خەتنۇ ئەمەس ، ئۇيغۇر !
— ئۇيغۇر دېگەن نېمە ئۇ ؟
— مىللەت ! جۇڭگودىكى 56 مىللەتنىڭ بىرى .
— ئۇلار نەدە ياشايدۇ ؟
— شىنجاڭدا .
— شىنجاڭ دېگەن قەيەردە ؟
— جۇڭگونىڭ غەربىدە .
— ئۇ يەرلەر چىرايلىقمۇ ؟
— جەننەت دەڭە .
— راستمۇ ؟

ھەرقانداق ئادەم ۋەتەندىن ئايرىلىپ ياقا يەرلەردە يۈرگەندە ، ۋەتەن مۇھەببىتى ۋە ۋەتەنپەرۋەرلىك غۇرۇرى بىردىنلا كۆتۈرۈلۈپ كېتىدۇ . مانا شۇ تۇرقىدا خالىمەت قارىم ئۆز دىيارىنىڭ تاغ - دەريالىرى ، يېزا - سەھرالىرى ، شىرنىلىق يەل - يېمىشلىرى ، ناخشا - ئۇسسۇللىرى قاتارلىق ماختىمىغان ھېچنېمىسى قالمىدى .

— شۇنچىلىك مەمۇرچىلىق يەردە نېمىشقا گۆش يېمەيسىلەر ؟ — سۇمانىڭ كۆزلىرى ساددىلىق بىلەن مۆلدۈرلەپ تۇراتتى ، — داۋاملىق كۆكتات ، ھورنان ، گۈرۈچلا يەمسىلەر ؟

— سىز خاتا چۈشىنىپ قالماڭ ، — دېدى خالىمەت قارىم ئۇڭايسىزلىنىپ ، — بىز قوي ، كالا ، ئۆچكە ، توخۇ ، بېلىق ، كەپتەر گۆشلىرىنى يەيمىز ، لېكىن بايا سىز دېگەن ئىت ، مۈشۈك ، چاشقان ، توڭگۇز گۆشلىرىنى ھەرگىز يېمەيمىز .

— توڭگۇز گۆشى ئوبدانغۇ ، ئۇنى نېمىشقا يېمەيسىلەر ؟

— دىنىمىز راۋا كۆرمەيدۇ ، چۈنكى بىز ئىسلام دىنىغا ئېتىقاد قىلىمىز .

سۇما خالىمەت قارىمغا قىزىقىپ قالغاندەك قىلاتتى . ئۇ شۇ كۈنى كەچتىن باشلاپ خالىمەت قارىمنىڭ تۇرمۇشىدىن خەۋەر ئالغاچ مۇڭدىشىدىغان بولدى . ئۇلار ئادەم قورقۇدەك سۇرلۇك ئورمانلار ، ئۇنچىلەر چاچرىتىپ ئېقىۋاتقان سۇپسۇزۇك دەريا - ئۆستەڭ ئېقىنـ

لىرى ، ئەپيۇن گۈلى تېرىلغان چەكسىز ئېتىزلار ، مايمۇنلار چىر-قىرىشىپ يۈرگەن ئون قۇچاق يەتكۈسىز ئىپتىدائىي تۈخۈمەكلەر ، رەڭگارەڭ گۈل - گىياھلار ئېچىلىپ كەتكەن ۋادىلارنى ئايلىنىپ گېپىي تۈگىمەيتتى . سۈمانىڭ كۆپرەك سورايدىغىنى ، ئۇيغۇرلارنىڭ ئۆرپ - ئادىتى ، ناخشا - ئۇسسۇللىرى ئىدى . خالىمەت قارىم ئۆزى بىلگەن ناخشىلاردىن بىرنەچچىنى ئېيتىپ بېرىۋىدى ، سۈما خۇشال-لىقىدىن خالىمەت قارىمنىڭ بوينىنى قۇچاقلىۋالدى . كۆڭلىكىنى تېشىۋەتكۈدەك چوقچايغان ئەمچەكلەرنىڭ ۋە مىققىدە تولغان بەدەن-نىڭ ئۆز بەدىنىگە مەھكەم چاپلىشىشىدىن بىر قىمسا بولۇپ قالغان خالىمەت قارىم بويۇنلىرىغچە قىزىرىپ كەتتى . ئەمما ، سۈما قاقا-لاپ كۈلمەكتە ئىدى .

— يۈرۈڭ ، سۈما ، ماۋۇ ئېقىنىنىڭ ئۇ تەرىپىگە ئۆتۈپ باقام-دۇق ؟ — دېدى خالىمەت قويۇق ئېچىلىپ كەتكەن گۈللەرنى كۆر-سىتىپ ، — قاراڭە ، بەك چىرايلىق ئىكەن .

— بولمايدۇ ، ئۆتسەك بىزنى تۈتۈپ كېتىدۇ .

— كىملەر تۈتۈۋالىدۇ ؟

— لوڭ جەمەتىدىكىلەر .

— لوڭ جەمەتىدىكىلەر ؟

— شۇنداق ! « ئالتۇن ئوچ بۇرجەك »تە تاڭ ، لوڭ ، ما ، ساۋ قاتارلىق بىرقانچە جەمەت بار . ئۇلارنىڭمۇ ئۆز ئالدىغا ھاكىمىيە-تى ، تۈزۈمى ، جەمەت ئۆرپ - ئادىتى ، تېررىتورىيەسى ، قوشۇنى بار .

— مۇنداق دەڭ...

خالىمەت قارىم بىلەن سۈما ئوچ كۈندىن بېرى تاماقتا ، مۇڭدە-شىشتا ، ئويۇن - تاماشىدا بىللە ، بىراق خو جياڭ ئۇنى بىر قېتىممۇ يوقلاپ قويمىدى ، پەقەت تۆتىنچى كۈنى كەچتە ئۇ خالىمەت قارىمنىڭ يانغان ھۇجرىسىغا كىرىپ كەلدى - دە ، تام - تورۇسلار-غا قاراپ ، ھۇجرا ئىچىنى ئايلاندى ، ئاندىن خالىمەتكە لەپپىدە قارىدى :

— خالمەت ، سۇمانىڭ تاۋۇزى قىزىل چىقتىمۇ ؟ — خو جيالڭ ھىڭشىدە ھىجايدى ، — يامان نېمىكەنسەن جۇمۇ ، كېلەر ـ كەلمەي سۇمانى ئۆزۈڭگە ئېگىۋالدىڭا .

— بۇ ... بۇ... خوجايىن ، نېمە دېگىنىڭىز ؟

— يا دەيمىنا ، ئىككىڭلار گەشمۇگەش ئويناپ يۈرگەندىن كېيىن ...

— توۋا دەڭە ، خوجايىن ... بۇ ... بۇ دېگەن جاۋابكارلىقى بار ئىش تۇرسا ... ئۇنىڭ ئۈستىگە مەن كېتىدىغان ئادەم تۇرسام .

— بۇ قېتىم مەن بىلەن كېتەلمەيدىغان بولدۇڭ .

— نېمىشقا ؟

— مال يۆتكەيمىز . تاسادىپىي جۇڭگو ساقچىلىرى بىلەن تۇتۇشۇپ قالساق ، ئۆلۈش ، يارىلىنىش بولمايدۇ دېگىلى بولمايدۇ .

— ئەمىسە قاچان كېلىسىز ؟

— ئون نەچچە كۈن ئىچىدە كېلىپ سېنى ئەكىتىمەن .

ئىككىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدا بولۇنغان گەپ شۇ بولدى . ئون نەچچە كۈنمۇ ئۆتۈپ كەتتى ، لېكىن خو جيالڭ كەلمىدى ، بىرەر مۇھىم ئىشى چىقىپ قالغان چېغى ، «بىر كۈنى كېلەر» دەپ پىسخىتىگە ئالمىغان خالمەت سۇما نەگە باشلىسا كېتىۋەردى . بىر كۈنى ئۇلار تاڭ قەسرىدىن خېلىلا ئۇزاپ ، ئەۋرىشىم سۇمبۇللار بىلەن قاپلانغان خىلۋەت بىر كۆكۈلمەيدانلىق يەرگە كېلىشتى ھەم تۆگىمەس مۆڭلىرىنى باشلىدى . بىر دەمدىلا ۋاقىت چۈش بولۇپ قالغانىدى . سۇما سومكىسىدىن بولكا ، توخۇ گۆشى ، پىشۇرۇلغان تۇخۇملارنى ئېلىپ گېزىت ئۈستىگە قويدى ، ئاندىن بىر بوتۇلكا ۋىسكىنى سومكىدىن سۇغۇرۇپ ئالدى ـ دە ، ئىككى سولياۋ ئىستاكانغا قۇيۇپ ، بىرىنى خالمەتكە تۇتقۇزدى . ۋىسكىنىڭ پۇرىقىدىن سەسكەنگەن خالمەت قارىم ئىستاكاننى يەرگە قويدى .

— قېنى ، ئىككىمىزنىڭ تونۇشقانلىقىمىز ھەم دوستلۇقىمىز ئۈچۈن كۆتۈرەيلى ، — سۇما رومكىسىنى كۆتۈرۈپ خالمەت قارىمغا تەڭلىدى ، — قېنى ئېلىڭە...

— سۇما ، كەچۈرۈڭ ، مەن بىر مۇسۇلمان ، ھاراق ئىچسەم بولمايدۇ .

— ۋاي - ۋۇي ، ئۇ بولمايدۇ ، بۇ بولمايدۇ ، دەۋېرەدىكەنسىز ، — سۇما راستتىنلا خاپا بولغاندى ، — بۇ ... بۇ دېگەن توڭگۇز گۆشى بولمىسا ، ئاشلىقتىن ، مېۋىدىن ياسالغان نەرسىدىنمۇ قورقىدىكەنسىز ، ئېلىڭە .

— راست ، بىز ئاق ھاراق ئىچسەك بولمايدۇ .

— بۇ ئاق ھاراق ئەمەس ، ۋىسكى ، قاراڭە سارغۇچ تۈرغىنىنى .

— ۋىسكى ؟ ! — ساددا قارى چاسا بوتۇلكىنى قولىغا ئېلىپ پۇراپ باقتى ، — ئاق ھاراقتەك پۇرىمايدىكەن ، شۇنداقتىمۇ ...

— ئېلىڭە بۇنى ، — سۇما ئىستاكاننى ئۇنىڭ قولىغا تۇتقۇزۇپ قويدى ، — ئەمىسە دوستلۇقىمىز ئۈچۈن كۆتۈرەيلى .

سۇما خالىمەتنىڭ قولىدىكى ئىستاكانغا ئۇرۇشتۇرۇپ ئىچىۋەتتى ، لېكىن قارىم يەنىلا تۇتۇپ تۇراتتى . سۇمانىڭ بىردىنلا ئاچچىقى تۇتتى .

— ھېلى مۇشۇلارنى ، — سۇما توخۇ گۆشىنى قولىغا ئالدى ، — ھەممىنى سۇغا ئېتىۋېتىپ ، ئاندىن بىراقلا ئادا - جۇدا بولۇپ كېتىمەن .

— بولدى ، بولدى ، خاپا بولماڭ ، ئىچەي ، — قارىم ئىچىدە : « بىسمىللا » دەپ ئىچىۋەتتى ، — پاھ - پاھ ، ئەجەب قىرتاق بىر نېمىكىنە ... بىر يەرلىرى پەنەر يېغى پۇرايدىكەن ...

سۇما توخۇنىڭ بىر پاچىقىنى يىرىپ ئېلىپ خالىمەتكە بەردى - دە ، قاقاقلاپ كۈلۈۋەتتى . ئىككى - ئۈچ قېتىم ئىچىلگۈچە نېزىقىغان خالىمەت ئاخىرىدا ئۆزى قىزىپ قالدى . يېرىم بوتۇلكا ۋىسكى قالغاندا ئۇلار ئۆزلىرىنى ئوتلاقتا تاشلىۋەتتى . خالىمەت قارىمنىڭ بىلىكىگە بېشىنى قويۇۋالغان سۇما كۆك ئاسمانغا قاراپ بىردەم ياتتى ، ئاندىن يانغا ئۆرۈلدى - دە ، ئوڭ قولىدا قارىمنىڭ كۆڭلىكىنىڭ تۈگمىلىرىنى بىر - بىرلەپ يەشتى . ئارقىدىن ئۆزىدە

ىناڭ كوپتىسىنناڭ لاتا توپچىلىرىنى تۆشۈكىدىن چىقىرىۋېتىشى ، دۈپدۈگىلەك بىر جۈپ كۆكسى لەپپىدە يانغا تاشلاندى . خالىمەت قارىم كۆكرىكىنى سىلاۋاتقان يۈمشاق ئالىقانلار لەززىتىدىن بىئارام بولماقتا ئىدى . بۇ سىرلىق ئالىقانلار بارغانسېرى پەسلەپ كىندىك ـ ىناڭ ئاستىغا چۈشۈشى ، زادىلا تاقەت قىلالمىدى . ئۇمۇ يانغا ئۆرۈ ـ لۈپ ، نازۇك ۋە سىلىق بەللەردىن قامالالاپ ئۆزىگە تارتتى ـ دە ، قىزىنىڭ سىمابىتەك تىترەپ تۇرغان يۈمران بىر جۈپ كۆكسىنى كۆكرىكىگە باستى . ئارقىدىنلا سۈما قىز ئۆزىنىڭ تىلى بويىچە ئېيىلەرنىدۈر ئىگراپ ، بوشقىنا توۋلىۋەتتى...

سۈما ئەتىسى خالىمەتنى لوڭ جەمەتىنىڭ ئاتا ـ بوۋىسى ، ئەجدادلىرىغا ئاتاپ قىلماقچى بولغان نەزىرىگە ئاپاردى . لوڭ جەمە ـ تىنىڭ تەكلىپىگە ئاساسەن تاڭ جەمەتىدىن تاڭ رۇڭۈۋ ، ئۇنىڭ ئۇچىنچى ئايالى ، يەنە ئەسكەر باشلىقلىرىدىن بىرقانچىسى باردى . سۈما خالىمەتكە مىللىي ئەنئەنە كىيىملىرىنى ، پوسمىلىرىنى كىيـ ـ دۈرگەچكە ، پەقەتلا چانمىدى . بىراق ، ئۇلار ئاتا ـ ئانىسىدىن ئۆزىنى قاچۇرۇپ ، چەتتىرەك بىر يەردە تۇردى . خالىمەت نەزىرگە تالىق ھېچ نەرسىنى بىلەلمىدى . بىرنەچچە جەمەتتىن كەلگەن نۇر ـ غۇنلىغان ئادەملەر ئوت باسقان كەڭ يالاڭلىققا يىغىلغانىدى . مىل ـ لىيچە كىيىملەرنى كىيگەن ھەرقايسى جەمەت كاتتىلىرى ، ئەسكەر باشلىقلىرى ، ئاقساقاللار ، مۇتىۋەرلەر ئەڭ ئالدىدا ئورۇندۇقلاردا ئولتۇرۇشۇپ ، شىرەگە تىزىلغان نازۇ تېمەتلەردىن ئانچە ـ مۇنچە ئېلىپ قويۇشاتتى . قالغان ئاۋام خەلق ئۇلارنىڭ ئارقىلىرىدا توپ ـ توپ ئۆرە تۇراتتى . ئورمانىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىغا ، يالاڭ ـ لىق ئوتلاقلارغا شەددە ـ ئىسرىقدانلار قويۇلغان بولۇپ ، ئۇلاردىن كۆتۈرۈلگەن قويۇق ئىس ئەتراپقا تارالماقتا ئىدى . بېشىدىن تارتىپ پۈت ئۇچىغىچە رەڭگارەڭ لاتا ھەم پۇرۇچلار چىگىلگەن ئەر ـ ئايال پىرىخون ـ باخشىلار نېمىلەرنىدۈر جاراڭلىتىپ چېلىپ ، پۈتلىرى ـ نى كېرىپ ، ئالچاڭلاپ سەكرىشەتتى ، قورقۇنچلۇق بوغۇق ئاۋازدا ھۆركىرىشەتتى . بىر چاغدىلا ئوتلاقلاردا ئولتۇرۇشقان ئاۋام ئورنـ ـ

ىدىن تۇرۇپ كېتىشتى ـ دە ، بويۇنلىرىنى سوزۇپ قاراشتى . چەمبەرچاس باغلانغان بىر ئادەم بىلەن بىر سۇ كالىسىنى بىر قانچىلىغان قوراللىق ساقچىلار يالاپ ئېلىپ كېلىشتى . باغلانغان ئادەم قىپيالىكاچ بولۇپ ، پەقەت ئالدى بىلەن ئارقىسىنى بىر پارچە ئەۋرەت لاتىسى يېپىپ تۇراتتى . قورقۇنىدىن غال ـ غال تىترەۋاتقان خالەت سۇئالدىن شۇنىرلاپقىنا سورىدى :

— باغلانغان ئادەمنى نېمە قىلىدۇ ؟

— ئاتا ـ بوۋىسىدىن مەدەت تىلەپ قان قىلىدۇ .

— ئۆلتۈرەمدا ؟

— چاپىدۇ !

— ئۇ نېمە گۇناھ قىلغان ؟

— ئۇ گۇناھسىز ! پەقەت گۆرۈگە قويۇلغان . بەزى خروئىن سودىگەرلىرى خروئىننى نېسىگە ئېلىپ ، بىرەر ئادەمنى گۆرۈگە قويۇپ ، مۆھلەت بەلگىلەيدۇ . سودىگەر بەلگىلەنگەن مۆھلەتتە كەلمىسە ، گۆرۈگە قويۇلغان ئادەمى قۇربانلىق قىلىنىدۇ .

— ئەمىسە كالىچۇ ؟

— گۆرۈگە قويغۇچى ئادەمى ئۆلتۈرۈلىدىغان ۋاقىتقا ئۇلگۇرۇپ كېلىپ قالسا ، نەزىر ئىلاھقا ئاتالغان بولغاچقا ، قان قىلمىسا بولمايدۇ ، شۇڭا كالا چېپىلىدۇ .

— قاراڭ ، قاراڭ ، ئۇلار نېمە ئىش قىلىۋاتىدۇ ؟

— چېپىلىدىغان ئادەمگە هاراق چېچىپ پاكلاۋاتىدۇ .

خالەت چېپىلىدىغان ئادەمنىڭ ئىككى تەرىپىدە يالىڭاچلىنىپ تۇرغان ياۋا بۇقىدەك ئىككى ئادەمگە قاراپ يۈرىكى سىرقىراپ كەتتى ، مەيدىسىدىكى قاپقارا چۈپۈرلار كىگىزلىشىپ كەتكەن بۇ يىرتقۇچلار قولىدىكى جادۇ تىغىدەك كەڭ بىسلىق قىلىچنىڭ ئىككى يۈزىنى هاراق بىلەن سۈرتۈۋاتاتتى .

— سۇما ، كېتەيلى ، — دېدى چىرايىدا قان دىدارى قالمىغان خالەت ، — سىز كەتمىسىڭىز ، مەن كېتىمەن .

— مېنىڭمۇ كۆرگۈم يوق ، بۇرۇن بىر قېتىم كۆرۈپ ، بىر

ئايغىچە ئۇخلىيالمىغانىدىم .

— قانداقمۇ چىدىغانسىز .

— قىلىچنى بىرلا ئۇرۇپ بوينىنى ئۈزۈۋەتسىغۇ ، ئۆلگۈچى ئانچە قىينالمايدىكەن دەيمەن . لېكىن ، ئۇلار ئادەمنىڭ دۈمبە ، مەيدە ، قول ، بەللىرىگە ئۇرۇپ ، تىلىم ـ تىلىم قىلىۋېتىدۇ . قىلىچنى ھەر ئۇرغاندا قان نەچچە غۇلاچ يەرگە چاچراپ تۇرىدۇ .

خالىمەت ئەتىسى قىزىپ يېتىپ قالدى . ئۇنىڭ كالپۇكلىرىغا تۆتاشلا قورقاق چىقىپ كەتكەنىدى . راست گەپنى قىلغاندا ، ئۇنىڭ كۆڭلى قانداقتۇر كېلىش ئالدىدا تۇرغان خەۋپنى سېزىپ قالغانىدەك قىلاتتى . ئۇ : «خو جىياڭ مېنى گۆرۈگە قويغانمىدۇ ؟» دېيىشتىن قورقاتتى ، ھەتتا ئويلاشقىمۇ جۈرئەت قىلالمايتتى . خالىمەت كېچە ـ كۈن تا ھازىرغىچە ئۇخلاپ قالسىمۇ ، ئەتىسى مۈگدەپ قالسىمۇ ، كۆزىگە قان كۆرۈنىدىغان بولۇپ قالدى . «ئالتۇن ئوچ بۇرجەك» خروئىن ئىشلەش كانى بولغاچقىمۇ ، مۇداپىئەسى ئىنتايىن چىڭ بولۇپ ، ئادەم تۇرماق ، ئۇچار قاناتلارمۇ قانۇنسىز كىرىپ ـ چىقالمايدۇ دېگەن گەپ ئېغىزدىن ـ ئېغىزغا كۆچۈپ يۈرەتتى . ھېلىغۇ «ئالتۇن ئوچ بۇرجەك» ئىكەن ، ھەربىر جەمەتكە تەۋەلىك چېگرا ـ كۈن چىقىشمۇ مۇمكىن ئەمەس ئىدى . چۈنكى ، قاراۋۇللار قاتمۇ قات ۋە قەدەمدە بىر دېگۈدەكلا كۆپ بولۇپ ، ھەممىلا يەردە تىمىسقىلاپ يۈرۈشەتتى .

خالىمەت ئەنە شۇنداق بىتاب بولۇپ يانقىنىدا ، ئۇنىڭ ھۇجرىسىغا ئالىچىپار ھەربىيچە فورما كىيگەن ئوچ ئادەم كىرىپ كەلدى . ئۇلار تولۇق قوراللانغان بولۇپ ، خالىمەتنىڭ يانلىرىنى بىر قۇر ئاختۇرغاندىن كېيىن ، قولتۇقلىرىدىن سۆرەپ ، يەر ئاستى گۈندىخانىسىنىڭ ئايرىمخانىسىغا تاشلىدى ـ دە ، تۆمۈر ھالقىغا قۇلۇپ سالدى . شۇندىلا ئۇ ئۆزىنىڭ گۆرۈگە قويۇلغانلىقىنى ، شۇنداقلا ۋاقىتنىڭ توشۇپ قېلىۋاتقانلىقىنى مۇسەللىدى . كىشمىش ئۈزۈمىدىن مىليون يۈەنلەپ زىيان تارتىپ ، شاپائەتچىم دەپ ، ئۇ كىمنىڭ پېشىنى تۆتۈپ سالدى ؟ ! بىر خروئىن ئەتكەسچىسى «سېنى جىنـ

سەنجاۋغا ئەكىرىمەن» دېسە ، «مەن دېگەن ئەھلى مۇسۇلمان ، زىيانىنى دەپ ئىمانىمنى ساتمايمەن» دېمەي ، «سىز تۇرسىڭىز نېمە-دىن قورقاتتىم» دېگىنىنى قارا ! خۇدايا توۋا ، 30 پارە قۇرئاننى يادا ئالغان بىر قارىم شۇنداق قىلىۋاتسا ، ئەمدى كىمگە ئىشەنگىلى بولسۇن !

خالمەت سەككىز يېشىدىن 12يېشىغىچە ئاخۇنۇمدا ئوقۇپ كا-فىيە ، ھاشىيە ، شەمسىيەدەك ئاددىي سۈرە كىتابلىرىنى تۈگەتكۈ-چە ، ئۇنىڭ تىزلىرى قانچە قېتىم يېغىر بولۇپ ، قانچە قېتىم قاقاچ تاشلىغانلىقىنى ئۇ ئۆزىمۇ ساناپ بېرەلمەيدۇ .خەيرىيەت ، ئۇ دىن ئىلمىدا ساۋاتى چىقىپ ، ئاق - قارىنى پەرق ئەتكۈدەك بولغان 12 يېشىدا ، دادىسى ئۇنى ئابدۇلقارى دامۇللامغا : «گۆشى سىلىنسۇن ، سۆڭىكى مېنىڭ» دەپ ئاپىرىپ بەردى ، ئابدۇلقارى دامۇللام 12 يالىنى سىجىل بەش يىل ئوقۇتتى . بۇ يالىلارنىڭ ئىچىدە خالمەت قاتارلىق ئۇچلا بالا «قارىي»لىق ئۇنۋانىنى ئالالىدى . دەرۋەقە ، خالمەتنىڭ زېھنى ئۆتكۈر بالا ئىدى . بىر كۈنى ئابدۇلقارى دامۇللام يالىلاردىن مۇلاھىزىلىك بىر سوئال سورىدى :

— بىر بۇتپەرەس ساھابە ئەھلى مۇسۇلمان ساھابىگە : «سىلەر ئۇنى قىلساق گۇناھ ، بۇنى قىلساق يامان بولىدۇ ، دەيدىكەنسىلەر ، سىلەرنىڭ خۇدايىڭلار بەك زالىم ئوخشىمامدۇ ؟ بەك قورقىدىكەن-سىلەر . بىزنىڭ خۇدايىمىز بەك رەھىمدىل ، بىز ئۇنىڭدىن ھەرگىز قورقمايمىز » دەپتۇ . سىلەرچە ھېلىقى بۇتپەرەسكە نېمە دەپ جاۋاب بەرسەك زۇۋانى تۇتۇلار ؟

يالىلار جىمىپ كەتتى ، بىردىنلا خالمەت قولىنى كۆتۈرۈپ :

— ئاخۇنۇم ، كۆڭلۈمگە كەلگىنىنى دەپ باقسام ئىجازەتمە-كىن ؟ — دېدى .

— قېنى سۆزلە ، ئوغلۇم ، ئاللا ماڭا چۈشىنىش ، ساڭا سۆز-لىرىڭنىڭ روشەن بولۇشىنى ئاتا قىلسۇن .

— مېنىڭچە ، ئاشۇ بۇتپەرەسنىڭ ئېيتقىنى توغرا . ئۇلار خۇداسىنى ئۆزلىرى ياسىۋالغاچقا قورقمايدۇ . بىراق ، خۇدايىم

بىزنى ياسىغاچقا ، بىز ئۇنىڭدىن قورقمىمىز ، ئېتىقاد قىلمىمىز ، تەركى ھۆرمەت بولمىدىغان ئىشلارنى ھەرگىز قىلمايمىز .

— ياشاپ كەت ، ئوغلۇم ! خۇدايىم ئۆمرۈڭنى قۇياشتەك ئۇزۇن قىلسۇن .

گۇندىخانىنىڭ تېمىغا يۆلىنىپ ئولتۇرغان خالمەت قارىم يىغلىدى . ئۇ يىغلىماي كىم يىغلىسۇن ؟ ئابدۇلقارى دامۇللام ئاللادىن ئۇنىڭغا قۇياشتەك ئۇزۇن ئۆمۈر ئاتا قىلىشنى تىلىگەنىدى ، لېكىن ئۇ 32 يېشىدىلا بۇ راباتتىن كەتمەكچى . يەنە كېلىپ ، رەسۇلايىئالەم بولۇپ خۇدانىڭ دەرگاھىغا بارماقچى ! بىر لەنىتى ئىمانسىزنىڭ مىڭلىغان ـ مىليونلىغان ئادەملەرنى زەھەرلىشى ئۈچۈن دەسمايە بولۇپ بەرگىنىنى تاڭلا مەھشەر كۈنى خۇداغا نېمە دەپ چۈشەندۈرەر ؟ خۇدا ئۇنى كەچۈرەرمۇ ؟ زىنھار كەچۈرمەيدۇ ! 30 پارە قۇرئاندىكى سۈرىلەرنىڭ ئۇلۇغ مەنىلىرىنى ، ئاللانىڭ لەۋزىنى بىلىپ تۇرۇپ ، ئۇنىڭغا مۇخالىپ ئىش قىلغان ئادەمنى قانداقمۇ كەچۈرگىلى بولسۇن !

خالمەت ئۇمىدلىرى توزانغا ئايلانغان ھالدا گۇندىخانىنىڭ تورۇسىغا تىكىلىپ ، چىگىش خىياللار قاينىمىغا چۆككەنىدى ، شۇنداقتىمۇ ئۆمۈچۈك تورىدەك تولىمۇ ئاجىز كېچىككىنە بىر ئىشەنچ ئۇنى ھايات بىلەن باغلاپ ، جىنچىراغدەك كۆڭلىنىڭ بىر يەرلىرىنى ژىللىدە يورۇتۇپ تۇراتتى . ئۇ بولسىمۇ سۇما ئىدى . ھېلىمۇ ياخشى ، ھېلىقى ئەۋرىشىم سۇمبۇللار قاپلىغان خلۇەت جايدا سۇمانىڭ يېلىنىپ ـ يالۋۇرۇشلىرىغا پايلىماي : «ئەگەر كېلىپ ـ كېتىشكە ئىمكان بولسا ، سىز بىلەن توي قىلاي » دەپ ، ئەۋلىيادەك ئالدىن كۆرەر ئىش قىپتىكەن . ئۇ چاغدا سۇما : «مەن دادامغا دەپ ، ئۇنىڭ ئامالىنى قىلدۇرۇپ بېرىمەن » دېگەنىدى . توغرا ، بۇ قېتىمقى بالايىقازاغا سۇما ئارا تۇرالىشى مۇمكىن ، چوقۇم ، ياق ، مۇقەررەر شۇنداق قىلىدۇ ! تېخى : «مېنىمۇ چېپىڭلار » دەپ تۇرۇۋالسىچۇ ! ھېلىقى ... ھېلىقى نېمىدى ؟ ھە راست ، «مۇھەببەت » دېگەن نەرسە ئۇچۇن ئۆزىنى قۇربان قىلىدىغان ئەخمەق قىزلار

ئازمۇ ؟ ! شۇڭا ، بىر تال قىزىنىڭ كۆڭلىنى دەپ بولسىمۇ خالىمەت-
نىڭ جېنىدىن كېچەر ! خەپ ، خو جياڭ ، خەپ ، خو جياڭ ! ھاياتلا
بولسام ، بىر قوشۇق قېنىڭنى ئىچىپ ، بىر چىشلەم گۆشۈڭنى
يېمىسەم ئادەم بولماي كېتەي ! مېنى كۆپ بولسا بىرەر مىليون
يۈەن پۇلغا ، بولمىسا بىرنەچچە يۈز مىڭ يۈەن پۇلغا سېتقانسەن ؟
ھۇ ھىيلە - مىكرى تولا مۇناپىق ، خۇدايىم جاجاڭنى بېرەر ! بىر
پاي ئوققا تېسىپ بولارسەن ! ھە راست ، سۇما نېمە ئۈچۈن مېنى
يوقلاپ كىرمەيدۇ ؟ ئۇ بىلمەمدىكىنە ياكى گۇندىپايلار كىرگىلى
قويمىدىمۇ ؟

خالىمەت تاققا - تۇققا خىياللارنى قىلىپ تۇرغان مۇشۇ پەيتتە ، سۇما يىغلاپ تۇرۇپ دادىسى بىلەن تاكاللاشماقتا ئىدى :

— بولمايدۇ ! مەن سېنى دەپ ئەجداد‌ىمىزدىن كېلىۋاتقان ئەنئەنە ، قائىدە - نىزام ، دىنىي رەسمىيەتلەرنى بۇزامدىم ؟ — تاڭ خوجايىن ئۇستەلگە پاقىلداتتىپ ئۇردى ، — تېگى - تەكتى ، مىللەتى ، ۋەتىنىنىڭ تايىنى يوق بىر ساياقتا تېگىمەن دەۋاتقىنىنى قارا .

— ئۇ ... ئۇ جۇڭگولۇق تۇرسا .

— نەدىكىنى ، ئاڭلىمىغان ، بىلمىگەن بىر مىللەتنىڭ ئىسمىنى دەۋاتسا ، — تاڭ خوجايىننىڭ بىردىنلا كەيپى ئۇچۇرلەپ قالدى ، — ئەقىل - ھوشى جايىدا ئادەم بولسا خو بۇرادەرگە ئالدىنىپ ، ئۇنىڭ قۇربانىغا ئايلىنامتى ؟ چىق بۇ يەردىن !

— ئەگەر ئۇنى نەزىرگە ئاتاپ قان قىلسىڭىز ، — سۇمامۇ ۋارقىرىدى ، — ئالدىڭىزدا ئۆلۈپ بېرىمەن !

— مەن سېنى دەپ ئەجداد‌ىمغا خائىنلىق قىلالمايمەن ، يوقال كۆزۈمدىن !

سۇما ئۇن سېلىپ يىغلىغىنىچە چىقىپ كەتتى . ئۇ گۇندىپاي-
لارنىڭ توسقىنىغا قارىماي گۇندىخانىغا كىردى - دە ، تۆمۈر توسۇق
شادىلىرىغا ئېسىلىپ ئەسەبىيلەرچە ۋارقىرىدى :

— مەن قانداق قىلاي ، سېنى قۇتقۇزالمايدىغان بولدۇم ، خالىمەت ... خالىمەت !

خالمەت سولىنىپ ئۇچىنچى كۈنى يالىڭاچلىنىپ باغلاندى ، پەقەت ئالدى بىلەن ئارقىسىغا ئەۋرەت پۈرۈچ تارتىلىپ ، ئاپتومات چېنىگەن ئىككى قوراللىق ، قىلىچلىرىنى يالىڭاچلىغان ئىككى جاللات ئۇنى يالاپ سىرتقا ئېلىپ چىقتى . گۈندىخانىدىن چىقىشى ، ئۇنىڭغا يەنە بىر سۇ كالىسىمۇ قېتىلدى . خالمەت كالىغا قاراپ : «ماڭا قارىغاندا سەن چوقۇم تەلەيلىك » دېگەننى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزدى . دېمىسىمۇ ، بىرەر مىليون يۈەن پۇلنى ئەكىلىپ ، خالمەتتەك بىر ئىگىسىز سايالقنى قۇتقۇزىدىغان ئەخمەق پىداكار چىقمىسا كېرەك .

تاڭ جەمەتىنىڭ ئاتا ـ بوۋا ، ئەجدادىغا ئاتىغان نەزىرى لوڭ جەمەتىنىڭ ئۆتكۈزگەن نەزىرىدىن كاتتا ۋە ھەيۋەتلىكتەك قىلاتتى . يوللار ، ئورمانلار ، ئۆي ـ بىنا ئەتراپلىرىدا قويۇق ئىس كۆتۈرۈلۈۋاتقان شەددە ـ ئىسرىقدانلار كۆپ ئىدى . ھەرخىل لاتا ـ پۈتىلارنى پىرىخون ـ باخشىلارلا بەدەنلىرىگە چىگىۋالماي ، بەلكى دەل ـ دەرەخ ، چاتقاللار ئۈستىلىرىدىمۇ قىزىل ، يېشىل ، سېرىق ، ئاق دېگەندەك ھەرخىل شەلپەر ، تۇغ ـ ئەلەملەر ئېسىقلىق تۇراتتى . داپ ـ دۇمباق ، خىلمۇ خىل بامبۇك سازلار بىر خىللا ئاھاڭدا غىڭشىپ ، بامبۇك تاياقلار شاقىلداپ چېلىنماقتا ئىدى . ئۆلۈك سىياقىغا كېلىپ قالغان خالمەت ئۆزى چېپىلىدىغان مەيدانغا كېلىپ توختىدى . ئىككى جاللات ئۇنىڭ يالىڭاچ بەدىنىگە ھاراق چېچىپ ، «پاك »لىماقتا ئىدى . پۇتۇن ئورمان ، يالاڭلىق ۋە چاتقال ـ لىقلار ئالىمان بىلەن تولغانىدى . خالمەت گەرچە تىرىك مۇرىدىغا ئايلىنىپ قالغان ، «لائىلاھە ئىللەللاھۇ ، مۇھەممەدۇن رەسۇلىللا » دېگەن دۇرۇت كالۋالىشىپ قالغان ئېغىزىدىن ئارانلا چىقاتتى ، شۇنداقتىمۇ ئىمان ئېيتىشنى داۋام قىلاتتى . ئۇنىڭ ئىككى قولتۇقىدىن ئىككى قوراللىق يۆلەپ تۇراتتى . بىردىنلا نەزىر باشقۇرغۇچى ئاقساقال : «تەييارلان » دەپ ئۇنلۇك ۋارقىرىشى ، قاياقتىندۇر يۈگۈرۈپ كەلگەن سۇما قېلىن ئوت ـ چۆپلەرگە پۈتلاشقىنىچە يىقىلىپ قوپۇپ ، ئېتىلىپ كەلدى ـ دە ،خالمەتنى قۇچاقلىۋالدى .

ئالىمان ئارىسىدا شاۋ ـ شاۋ كۆتۈرۈلدى . تاڭ خوجايىن قوللىرىنى شىلتىپ : «ئاپىرىپ سولۇۋېتىڭلار» دېيىشى ، بىرنەچچە ئامانلىقنى قوغدىغۇچى ئۇنى دەس كۆتۈرۈپ ئېلىپ كەتتى . ئىككى جاللات قىلىچلىرىنىڭ ئىككىلا يۇزىگە هاراق پۈركەپ ، ئارقىدىن ئاپپاق لۆڭگىدە سۈرتۈپ پاكلىدى . ئۇلار نەزىر باشقۇرغۇچىنىڭ ئاغزىغا قاراپ تۇراتتى . مانا شۇ دەقىقىدە ، تاڭ خوجايىنىنىڭ يان تېلېفونى سايراپ كەتتى . ئاندىن ئۇ ئەتراپىدىكى مويسىپىت ، مۇشىھرلەرگە نېمىلەرنىدۇر دېدى . ئۇلارنىڭ چىرايلىرىدا قانداقتۇر ياخشىلىقتىن دېرەك بېرىدىغان تەبەسسۇم جىلۋىلەندى . نەزىر باشقۇرغۇچى ئاقسا-قال خالمەتنى چېپىشقا بىر قولىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ بەلگە بەرگەچ ، تاڭ خوجايىنغا قارىشى ، ئۇ قولىدا قانداقتۇر بىر ئىشارە قىلدى . ئۇزلىرىنىڭ مەخپىي پارولىنى ئوبدان چۈشىنىدىغان ئاقساقال قو-لىغا كانايىنى ئالدى ـ دە ، ئالىمانغا قاراپ جار سالدى :

— هازىر خو جىياڭ بۇرادەر تاڭ قورۇلىغا كىرىپ بولدى !

ئۆمۈر ئىلاهى قۇتقۇزۇۋالغان بۇ ئادەمنى تەبرىكلەپ ئالىمان ئارىسىدا قىيقاس ـ چۇقان كۆتۈرۈلدى . ئەمما ، خالمەت ئورنىغىلا يىقىلدى .

ئوتتۇز ئىككىنچى باب

— خالمەت قارىم ، — دېدى قەدىردان ۋەقەلىكنىڭ جىددىيلىكىدىن هاياجانلىنىپ ، — يازسا رومان ياكى كىنو بولغۇدەك ۋەقەكەن .

— يېزىشقا توغرا كەلسە ، سەن ئەڭ مۇۋاپىق ، — خالمەت قارىم كۈلۈپ قويدى ، — خۇدايىم ئامەت بەرسە ، تۇتالماي قاچۇرۇپ قويغان سەندەك دېۋەقىلەرنى يازسا ، خېلى ئىچىنىشلىق ۋە كۈلكىلىك چىقامدىكىن دەيمەن .

— بولدى ، بۇ گەپلەرنى قويايلى ، — قەدىردان قول سىلكىدى ، — تاڭ خوجايىن شۇنداق قىلىپ قىزىنى توي قىلىپ بەردىمۇ ؟

— نەدىكىنى ، مەندەك بىر سايا‌قا توي ئۆتكۈزۈپ بېرىشكە نومۇس قىلدىمۇ ، پىچىقىدا ئالىقىنىمنى تىلىپ قان چىقاردى ، قىزىنىڭكىنىمۇ شۇنداق قىلىپ قاناتتى . ئاندىن ئىككىمىزنىڭ ئالىقانلىرىنى چىڭ جۈپلەپ تۇتقۇزۇپ ، قانلىرىمىزنى ئۆز ئارا ئۇچراشتۇرۇپ ، قىزىغا : «ئۆزىڭىزنىڭ هۇجرىسىغا ئەكىرىپ كېتىڭ» دېدى . ئىشقىلىپ ، «ئالتۇن ئوچ بۇرجەك» قىز ـ چوكانلار كۆپ ، ئەرلەر ئاز بىر يەركەن .

— شۇنىڭ بىلەنلا بىر بالاڭلار بولدىما ؟

— نەدىكىنى ، ئالىقانلىرىمىزنى قانىتىپ ، قانلىرىمىزنى ئۆز ئارا ئۇچراشتۇرغان شۇ كۈنى هۇجرىدا ئۆزۈم نىكاھ ئوقۇدۇم .

— مېنى قالتىس هەيران قالدۇرغىنى ، خو جىياڭ خوجايىنىڭ نەق ۋاقتىدا يېتىپ كېلىشى بولدى . دېگەنبىلەن خېلىلا ۋەجدانى بار ئادەمكەن .

— خو خوجايىن ماڭا راست گەپنى قىلمىغانلىقىدىن خىجىل

بولدىمۇ ، ئىشقىلىپ ، 500 گىرامىلىق بىر كېسەكچە خروئىن بەر-
دى . مەن ئۇنى گۇاڭجۇغا ئاپىرىپ گىرامىنى 300 — 350 يۈەندىن
سېتىپ ، 170 مىڭ يۈەن قىلدىم ـ دە ، «ئالتۇن ئوچ بۇرجەك»
كە يەنە كەلدىم . چۈنكى ، مېنىڭ ئورۇمچى ۋە يۇرتتىكى قەرزىم
700 مىڭ يۈەندىن ئاشاتتى .

— ئىككىنچى قېتىمدا «ئالتۇن ئوچ بۇرجەك»كە قانداق ئۆتە-
لىدىڭىز ؟

— ئۇ ۋاقتىدا «ئالتۇن ئوچ بۇرجەك»تە ئائىلەم بارلىقى
ھەققىدە قولۇمدا ئىسپاتىم بار ئىدى ، — خالىمەت قارىم بىلىكىدىكى
ئالتۇن سائەتكە قارىدى ، — بولدى ئۇخلا ، ۋاقىت بىر يەرگە
بېرىپتۇ .

ئەتىسى ئەتىگەن سائەت 10 لاردا غەيرەت جاڭدۇ رۇيلىنىڭ
ئاپتوموبۇس بېلىتىدىن ئالتىنى ئېلىپ كەلدى . ئۇ ئەبەي گىتار ،
ئەيسا خېنەنجىر ، دىلمۇرات ماكاش ، خالىمەت قارىملارغا بىرىدىن
بېلەت تارقىتىپ بېرىپ ، قەدىردان بىلەن ئۆزىنىڭكىنى يانچۇقىغا
سېلىۋالدى .

— كەچ سائەت توققۇزنىڭ ماشىنىسىكەن ـ دە ، — دېدى
ئەبەي گىتار بېلىتىنى يانچۇقىغا سېلىۋېتىپ ، — ئۇنداقتا شىنجاڭ
ۋاقتى يەتتە دېگەن گەپ ـ دە .

ئايروپىلان ، ماشىنا ، مېھمانخانا ، ئاش ـ تاماق ، قىسقىسى ،
يولدىكى بارلىق چىقىم خالىمەت قارىمىنىڭ زىممىسىدە بولسىمۇ ،
غوجىدار غەيرەت جاڭدۇ بولغاچقا ، پۇلنى شۇ چىقىم قىلىپ خاتىرە-
لەپ قويىاتتى . خالىمەت قارىم ئۇنىڭغا بەك ئىشەنگەچكە ، پۇلنى
قانداق خەجلىسە كارى بولمايتتى . شۇڭا ، ھەممىسى خالىمەت قارىم-
غا قارىغاندا غەيرەتكە بەكرەك بەيئەت قىلاتتى . ئۇلارنىڭ بۇنداق
قىلىشىمۇ ياخشىراق يېيىش ، ئىچىش ، ئويناش ئۈچۈن ئىدى .
چۈنكى ، ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ قىلچ تىغىدا دار ئويناۋاتقانلىقىنى ،
ھاياتىنىڭ ھەرۋاقىت خەۋپ ئاستىدا ئىكەنلىكىنى ئوبدان بىلەتتى .
ئۇلار چۈشتىن كېيىن ئىككى تاكسى بىلەن كۇلىمىڭ قاتناش

بېكىتىگە بېرىپ ماشىنىغا چىقتى . بۇ ماشىنىنىڭ باھاسى كارىۋاتـ لىق ئاپتوبۇسلارغا قارىغاندا قىممەترەك بولغىنى بىلەن ، سۈرئىتى تېز بولۇپلا قالماي ، ئىچىدە ھاجەتخانىسى ، ھاۋا تەڭشىگۈچ ، قاينات سۇلىرى بار ئىدى ، ماشىنا سىلكىنمەي ، تېپتىنچ ماڭغاچقا ، ئوبـ دان ئۇخلىغىلى بولاتتى . دېمىسىمۇ ، ماشىنا شەھەردىن چىقىپ بىرىنچى نومۇرلۇق تېز سۈرئەتلىك تاشيولغا چۈشۈشى ، سىرتتا ئارقا ـ ئارقىدىن «يىقىلىۋاتقان» ئىستولبىلارنى سانىغىلى بولمـ ىغۇدەك تېز يۈرۈپ كەتتى . بىلەتتىكى نومۇر بويىچە غەيرەت بىلەن قەدىردان بىر يەردە ئولتۇردى . ئورۇندۇقلارنىڭ يۆلەنچۈكلىرى ئېگىز بولغاچقا ، يولۇچىلار بىر ـ بىرىنى كۆرەلمەيتتى .

— غەيرەتكا ، — قەدىردان غەيرەتنى بىقىنداپ قويدى ، — ھەممىگلار بېيجىڭنى تاشلاپ قايتىپ كەپسىلەرغۇ ، ئۇ يەردە ئوقەت ئاقماي قالدىمۇ يا ؟

— ئۇنداق ئەمەس ، ئۇكا ، بېيجىڭدا ئومۇميۈزلۈك تازىلاش ئېلىپ بېرىپ ، كۈندىلا ئادەم تۇتۇپ ، خاتىرجەم كۈنلەر بۇزۇلدى دېگىنە .

— خالمەت قارىم ئىش ھەققىنى ئوبدان بېرەمدۇ نېمە ؟ — قەدىردان كۈلۈپ قويدى ، — ھەممىگلار ئۇنىڭ قولتۇقىغا يىغلىپـ سىلەر .

— قۇرۇپ كەتسۇن ئۇنداق ئىش ھەققى ، — غەيرەت ئەتراپىغا بويۇنداپ قارىدى ، — كەمپۇتلەشتۇرۇلگەن خروئىننى بىرىمىز 100 تالدىن يۇتىمىز دېگىنە .

— 100 تال ، ئاشقازانغا قانداق پاتىدۇ ؟

— بىرى بەش گىرام ، ئۇنداقتا 500 گىرام يۇتىمىز ـ دە . ئۇنى گۇاڭجۇ ، شاڭخەي ، بېيجىڭلارغا يەتكۈزگۈچە ئىككى قېتىم چىچىپ ، ئىككى قېتىم يەيمىز . شۇنىڭغا بېرىدىغىنى 5000 يۈەن . ئىدىرىس مودىلىق قارىمىنىڭ بىر قېتىمدا تاپىدىغان پۇلىنى ھېسابلاپ قويغانغا ئۇنىڭ كۆتىگە تەپتى .

— نېمىشقا ئەمدى ؟ ياكى ئۇنىڭ تاپقان پۇلىدىن باج ئالمىسا .

— شۇ ئەمەسمۇ . قارىمىڭ رۇيلىدە بىر يەر ئاستى زاۋۇتى بار ، — غەيرەت پەس ئاۋازدا شۇبرلىدى ، — ئۇنىڭدا ئۇچ بالا ئىشلەيدۇ ، ئۇلار كۆرۈنۈشتە كاۋاپچى ، ئەمەلىيەتتە بولسا كىسەكچە خروئىنلارنى زاۋۇتتا ئىزىپ قايتا كەمپۈتلەشتۇرىدۇ .

— ئاشقازان دېگەن سۆزنى ئىزىتىۋېتىدىغان تۇرسا ، ئۇ كەمپۈتلەر ئىزىرمەمدا ؟

— ياپونىيەنىڭ بىر خىل جوبۇ[1] سى بار ، شۇنىڭدا يۆگىسە ئاشقازاندا ئىزىرمەيدۇ .

— ۋاي خۇدايىم ، نېمىدېگەن يامان ئادەم بۇ .

— رۇيلىدىكى يەر ئاستى مەخپىي زاۋۇتتا ئىشلەيدىغانلارنى سەن تونۇيسەن .

— نېمە دەيدىغانسەن ، غەيرەتكا ، مەن تېخى بىرىنچى قېتىم كېتىۋاتسام ، ئۇلارنى نەدىن بىلەي .

— ئۇلار قارا ، ھېلىقى بىر يىلى سېنى «قوڭۇرتاش» توپ سېتىش بازىرىدا ئۇرغان مەتتۇرغۇن شىلىم ، تۇرادىل پاناق ، تۇر-سۇن كاللا دېگەن بالىلار .

— ۋاي خۇدايىم ، ئۇلار قاناق بولۇپ بۇ يەرلەرگە كېلىپ قالغاندۇ ؟

— زوھۇرگاسىيا ئادەملىرىنى باشلاپ كېلىپ ئەدىپىنى بەر-گەندىن كېيىن ، ئۇلار ئۇرۇمچى ، خوتەن ، ھەتتا بېيجىڭلاردىمۇ ئامان تۇرالمايدىغانلىقىنى بىلىپ ، خالىمەت قارىمغا يېلىنغان گەپ ، — دېدى غەيرەت ئۇخلاۋاتقانلارغا قاراپ قويۇپ ، — كەمپۈتلەشتۇرۇلگەن خروئىننى يۆتكىگەندە ، ئۇلارمۇ بىز بىلەن بىللە يۆتكەيدۇ . بىز سەككىز ئادەم تۆت كىلو يۆتالايمىز . خالىمەت قارىم بىزدىن 200 گرام ئارتۇق يۆتالايدۇ .

— خالىمەت قارىم ، «ئالتۇن ئۇچ بۇرجەك»تە بىر گىرام خروئىننى 25 — 30 يۈەنگە ئالغىلى بولىدۇ ، دەيدۇغۇ ؟

— بوپتۇ ، 30 يۈەندىن ئالغان تەقدىردىمۇ ، تۆت كىلو خرو-

---

[1] جوبۇ — چاپلىغۇچ .

ئىن 120 مىڭ يۈەن بولىدۇ . لېكىن ، خالىمەت قارىم ئۇنى توپ ئالغۇچىلارغا 1 مىليون 200 مىڭ يۈەنگە ساتىدۇ . ئون ھەسسە پايدا دېگەن گەپ . توپ ئالغانلار بولسا ، كىچىك بالىلارنىڭ تاتلىق دورا تابلېتكىلىرىنى ، تالقان دورىلىرىنى قوشۇپ ، ئۇنى ئىككى ھەسسە كۆپەيتىدۇ . مۇنداقچە ئېيتقاندا ، 85 — 90 پىرسەنتلىك ساپ خروئىننى 35 — 40 پىرسەنتكە چۈشۈرىدۇ . بۇنداق تەركىبى ئۆزگەرگەن خروئىنلارنى ئوكۇل قىلىپ سالغاندا ، ئادەمنى ئاسانلا قاتۇرۇپ قويىدۇ .

تۇن نىسپى بولۇپ قالغانىدى . ماشىنىدىكىلەرنىڭ ھەممىسى ئېغىر ئۇيقۇغا كەتكەن ، بەزىلىرى ئېغىر پۇشۇلدىسا ، قەيەردىندۇر خارتىلدىغان خورەك ئاۋازى كېلەتتى . يەنە كىمدۇر بىر نېمىنى پۇڭلىگەندەك ، كالىپۇكلىرىنىڭ دىرىلدىغان ئاۋازى ئاڭلىنىاتتى . سىرتتا بولسا ياپيېشىل شاللىق ئېتىزلار ، ئاپپلىسىن باغلىرى ، دېھقانلارنىڭ ئاددىي ئۆيلىرى ، يول بويلىرىدىكى پالما ۋە پىكوس دەرەخلىرى ئۇچراپ تۇراتتى .

— غەيرەتكا ، قاچان يېتىپ بارىمىز ؟ — قەدىردان ئۇيقۇلۇق غودۇڭشىدى ، — نېمانداق ئۇزۇن يوللار بۇ .

— 13 سائەتلىك يول . ئەتە ئەتىگەن سائەت يەتتە ـ سەككىز ـ لەردە يېتىپ بارىمىز .

— ئەبەي گىتار مېنى تاس قالدى تۇرمىگە سولىتىۋەتكىلى .

— ھە ، ھېلىقى ياتىقىنىڭ ئاستىغا كۆمگەن نەرسىلەرنى دەمسەن ؟

— بىر يۈرتلۇق ، ئەل ـ ئاغىنە ، تونۇش دېگەنمۇ شۇنداق بولامدۇ ؟

— ئاغرىنساڭ بولمايدۇ . بىزدەك ناتوغرا كەسىپ بىلەن شۇغۇللىنىدىغانلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا بىر يۈرتلۇق ، ئەل ـ ئاغىنە ، تونۇش دېگەن گەپلەر مەۋجۇت بولمايدۇ . مەنپەئەت توقۇنۇشۇپ قالدىمۇ ، يا ساتىدۇ ، يا قويۇۋېتىدۇ ، قويغاندىمۇ رەھىم ـ شەپقەت قىلمايدۇ...

غەيرەت بىلەن قەدىردان 90 گىرادۇس يانتۇ يۆلەنچۈككە ئۆزى-نى تاشلاپ ئۈيقۇغا كەتتى. ماشىنىنىڭ بىر خىلدا بۆشۈكتەك تەۋرىتىشى بىلەن قاتتىق ئۇخلاپ كەتكەن قەدىردان قاچانلاردا تاڭ ئېتىپ كەتكەنلىكىنى تۇيماي قالدى. ئۇ كۆزىنى ئاچقاندا، بىنالى-رى، دەل - دەرەخلىرى ئۆزگىچە غەيرىي بىر شەھەر ئىچىدە كېتىۋاتاتتى.

— رۇيلى شەھىرىگە كىردۇق، — دېدى غەيرەت پەس ئاۋاز-دا، — يەنە 15 — 20 مىنۇتتا يېتىپ بارىمىز.

— «ئالتۇن ئۈچ بۇرجەك»كىما؟

— ياقەي، خالىمەت قارىمىنىڭ رۇيلىدىكى تۇرالغۇسىغا، — غەيرەت قەدىردانغا ئېگىشتى، — قارىمىنىڭ دېيىشچە، ساڭا «ئۆ-زۈمىنىڭ ئىنىسى، تۇغقان كۆرگىلى باردۇ» دەپ، رۇيلى ساقچى-خانىسىدىن خەت ئېلىپ، سېنى «ئالتۇن ئۈچ بۇرجەك»كە ئېلىپ كىرىدىكەن.

— ساقچىخانىدىن خەت بېرەرما؟

— قارىمىنىڭ بەدىنىدە شەيتانىنىڭ تۈكى بار. ئۇ ھەممىنى قىلالايدۇ، — غەيرەت تېخىمۇ پەس ئاۋازدا شۇنىرلىدى، — «ئالتۇن ئۈچ بۇرجەك»كە كىرگەندە گەپنى ئاز قىل، بۇ يەر قەيەر، ماۋۇ نېمە، بۇ كىم بولىدۇ، نېمىش قىلىدۇ، دېگەندەك سوئاللارنى ھەرگىز سورىما، گەپ سورىسا «ھەئە» ياكى «ياق» بىلەنلا چەكلەنگىن، ئۇقتۇڭما؟

— ئۇقتۇم.

ئۇلار قاتناش بېكىتىگە چۈشكەندىن كېيىن، ئىككى تاكسى بىلەن خالىمەت قارىمىنىڭ تۇرالغۇسىغا يۈرۈپ كەتتى. تاكسىلار شەھەرنى ئارقىدا قالدۇرۇپ، ئەمدىلىكتە تار كوچىلار ئارقىلىق كۆپكۆك يالتىراپ تۇرغان بامبۇكزارلىققا چىقتى ۋە ئۇ يەردىن سولغا قايرىلىپ، ئازراق ماڭغاندىن كېيىن بىر ھويلىنىڭ ئالدىدا توختىدى. ئۇلار تاكسىدىن چۈشۈشتى. ئاڭغىچە دەرۋازا ئىچىرلاپ ئېچىلىپ، مەتتۇرغۇن شىلىم، نۇرادىل پاناق، تۇرسۇن كاللا ئۇ-

چەيلەن ھەجىيىپ چىققانچە خالمەت قارىم ۋە باشقىلار بىلەن قول ئېلىشىپ كۆرۈشتى . بىراق ، قەدىرداننى كۆرۈش بىلەن سەل ھو- دۇقۇپ تۇرۇپ قېلىشى ، قەدىردان ئۆزى كېلىپ كۆرۈشتى . قارىم- نىڭ ئارقىسىدىن ھەممىسى ھويلىغا كىرىشتى . دەرۋازىدىن پىش- شىق خىش بىلەن كۆتۈرمە قىلىپ سالغان ئۆيگىچە ئالتە - يەتتە قەدەم ئارىلىق بار ئىدى . ئەمما ، كەڭلىكى 10 - 11 قەدەم كېلىدە- غان بۇ تارچۇق ھويلىنىڭ ئوتتۇرىسىدا بىر تۇپ چىلان قىپقىزىل تۇگۇر - تۇگۇر ئېسىلىپ تۇراتتى . ھويلىنىڭ بىر بۇلۇڭىغا كونا كاۋاپدان ، ئەبجەق ئورۇندۇقلار دۆۋىلەپ قويۇلغان بولۇپ ، بۇلار «غوجا كۆردى» ئۇچۇنلا قويۇلغاندەك قىلاتتى . خالمەت قارىم پە- لەمپەيگە قەدەم ئېلىپ ، ئوتتۇرىسىغا دۇئان ھەم شىرە قويۇلغان چوڭ مېھمانخانىسىغا كىرىشى ، بۇرنىغا گۈپىلا قىلىپ ھاراق پۇرىدى .

— ئەتىگەندىلا ھاراق ئىچتىڭلارمۇ ؟ — خالمەت قارىمنىڭ قوشۇمىلىرى تۇرۇلدى ، — سىلەرزە ئادەم بولمايسىلەر .

— ئەمدى قارىم ، زېرىكىپ ... — دېدى مەتتۇرغۇن شىلىم غەلىتىلا ھەجىيىپ ، — كاۋاپچىلىقنى توختىتىپ قويدۇق .

— نېمىشقا ؟

— كۇلى ئۆچكىلىرى بىردىنلا ئۆرلەپ كەتتى ، پايدا يوق .

— ھەي ساراڭ خوتۇنىڭ بالىلىرى ، — قارىم تېرىكتى ، — كاۋاپچىلىق قىلىپ ماڭا پۇل تېپىپ بەر دېمىدىم سەنلەرگە ! زىيان بولسىمۇ قىلساڭ بولمامدۇ ! بىكار لاغايلاپ يۈرسەڭ ھەممىنى گۇ- مانغا سېلىپ قويۇشمامسەن !

— ئەتىدىن باشلاپ قىلىلى ، — دېدى نۇرادىل پاناق بۇرنىنى تارتىپ قويۇپ ، — مەنمۇ بۇرۇنلا ئويلىغان .

شۇ ئەسنادا مەتتۇرغۇن شىلىم توڭلاتقۇدىن مېۋە شەربىتىدىن قىلىنغان سوغۇق ئىچىملىك قۇتىلىرىدىن ئېلىپ ، ھەر بىر ئادەم- نىڭ ئالدىغا بىردىن قويۇپ قويدى .

— غەيرەت ، — دېدى خالمەت قارىم بىر قۇتىنىڭ ئاغزىنى

ۋاككىدا ئېچىپ ، — بالىلارنى بۇگۈن ، ئەتە شەھەردە قانغۇدەك ئويۇنلۇقتىن تارتىپ تازىلىق ئىشچىلىرىنىڭ كىيىم-لىرىنى كىيىپ ، بامبۇكزار ئورمانىنىڭ ئەتراپىدا «ئەخلەت» يىغ-سۇن ، ئۇقتۇڭما ؟

— ئۇقتۇم !

— مەن قەدىردان بىلەن ھازىرلا رۇيلى ساقچىخانىسىدىن يول خېتىنى ئېلىپ ، ئۇ تەرەپكە ئۆتىمەن .

خالىمەت قارىم قەدىردانغا باش ئىشارىسى قىلىپ چىقىپ كېـ-تىشتى . ئۇلار ئىشىك ئالدىدىن ئۇزاپ چوڭ يولغا چىققاندىن كېـ-يىن تاكسىغا چۈشتى . خالىمەت قارىم ماشىنىنىڭ ئارقا ئورۇندۇقـ-غا ئۆزىنى تاشلىغاندىن كېيىن «ئۇھ» دەپ دېرىزىدىن سىرتقىلارغا قاراپ قويدى . دەرۋەقە ، يولغا چىققاندىن بېرى ئۇنىڭ چىرايى يامغۇر بۇلۇتىدەك تۇتۇلۇپلا كېلىۋاتاتتى . غەيرەت جاڭدۇنىڭ دېيىـ-شىچە ، قارىم ھەر قېتىم مال يۆتكەيدىغان ۋاقتىدا كەم سۆز ، تېرىككەك ، ئاچچىقى يامان بولۇپ قالمىدىكەن . ئەلۋەتتە ، شۇنداق بولۇشى تەبىئىي ئەھۋال - دە ! بۇ جان بىلەن ئويىنىشىدىغان ئىش تۇرسا . قانۇندا 50 گىرام خروئىن يۆتكىگەن ياكى ساتقان بولسۇن ، ئۆلۈم جازاسى بېرىش ئېنىق تۇرسا !خالىمەت قارىمنىڭ يىللاردىن بېرى يۆتكىگەن «مېلى» ئۈچۈن پۈتۈن تېنى ئوق ئىزىدىن غەلۋىر-دەك ئۆتمىتۆشۈك بولۇپ كەتسىمۇ ئازلىق قىلار .

ئۇلار ساقچىخانىنىڭ ئالدىغا كېلىپ تاكسىدىن چۈشتى . قە-دىردان «مەن كىرمەيمىكىن» دېگەن مەنىدە قارىشى ، خالىمەت قا-رىم : «يۇر ، ساقچى باشلىقى ، تۇغقىنىڭ قېنى ، دېسە نېمە دەيـ-مەن» دېدى - دە ، ئۇنىڭ دولىسىدىن ئىتتىرىپ ئىشخانىغا ئېلىپ كىردى . خالىمەت قارىم 40 ياشلار ئەتراپىدىكى ئورۇق ، ۋىجىككىنە ساقچى بىلەن خېلى ئۇزۇن كۈسۈرلىشىپ ، نېمىلەرنىدۇر قىلىۋاتـ-قاندا ، قەدىردان خو جياڭنى ئەسلەپ قالدى . خو خوجايىن ئۆز ۋاقتىدا خالىمەت قارىمنى «ئالتۇن ئۇچ بۇرجەك»كە ئەكىرىشتە قانچىلىك جان پىدالىق كۆرسەتمىگەنىدى . ئۇنىڭ بەدىلىگە قارىم

گۆرۈگە قويۇلۇپ ، جېنىدىن ئايرىلغىلى تاس ـ تاسلا قالدى . مانا ئەمدى ئۇ قەدىرداننى ئەكىرمەكچى بولۇۋاتىدۇ . ئۇنى يەنە قانداق ئاقىۋەتلەر كوتۇپ تۇرىدىغاندۇ ؟

— يۇر ، رەسمىيەتلەر بېجىرىلىپ بولدى ، — دېدى خالمەت قارىم . — ئەمدى تاكسى كىرا قىلىپ كۆڭرۈك بېشىغا بارايلى .

— خېلى يىراقمۇ ؟

— ياقەي ، ئىككى سائەتكە قالماي بارىمىز .

ئۇلار تاكسى بىلەن رۇيلى دەريا سى بويىغا يۇرۇپ كەتتى . خالمەت قارىم ماشىنىنىڭ ئارقا ئورۇندۇقىغا ئۆزىنى تاشلاپ كۆزىنى يۇمۇپ ئولتۇراتتى ، قەدىردان ئۇنىڭ نە خۇشاللىق ، نە خاپىلىق ياكى قورقۇش ، ئەندىشە تۇيغۇلىرى ئەكس ئەتمىگەن ئىپادىسىز چىرايىغا قاراپ ، غەيرەت جاڭدۇنىڭ دەپ بەرگەنلىرىنى ئەسكە ئالدى . خالمەت قارىم تاڭ جەمەتىنىڭ كۆيۈ ئوغلى بولغانلىقى ئۈچۈنمۇ ياكى ھەربىر سودىدا ۋەدىسىگە ۋاپا قىلىپ ، ئىشەنچىگە ئېرىشكەنلىكى ئۈچۈنمۇ ، ئىشقىلىپ ، «ئالتۇن ئوچ بۇرجەك »تە ئۇ-نىڭ ھۆرمەت ـ ئىناۋىتى يۇقىرى ئىدى . باشقىلارغا 1 مىليون يۇەن نەق پۇلغا بەرمىگەن مالنى خالمەت قارىمغا نېسىگە بېرەلەيتتى . ئۇچ يىلىنىڭ ئالدىدا تاڭ رۇكۈۋ خوجايىن قىزىلئۆڭگەچ راكى بىلەن ئۆلۈپ كەتكەنلىكتىن ، ھازىر تاڭ خوجايىنىنىڭ بىر تۇغقان ئىنىسى تاڭ ۋېندى تاڭ جەمەتىگە ئىگىدارچىلىق قىلىۋاتاتتى .

— خالمەت قارىم ، مەن ... مەن ئۇ تەرەپكە ئۆتمىسەم بوپتە-كەن ، — قەدىردانىنىڭ كۆڭلى تارتماي تۇراتتى ، — ئۆتكىنىم بىلەنمۇ نېمە قىلىپ بېرەلەيمەن ؟

— نېمە ، قورقۇۋاتامسەن ؟ قورقما ، مەن سېنى ھەرگىز گۆ-رۈگە قويمايمەن .

— مەن ... مەن ئۇنى كۆزدە تۇتۇۋاتقىنىم يوق .

— ئەمىسە نېمە ؟

— مال ... مال يۆتكىگەندە بىر ئىش چىقىدىغاندەكلا تۇيۇ-لۇۋاتىدۇ .

— مالنى بىز يۆتكىمەيمىز ، ئۇلار ئۆزلىرى يۆتكەپ رۇيلىگە ئەكىلىپ بېرىش ۋەزىپىسى بار .

— ئۇلار ئۆتەلەمدا ؟

— رۇيلى دەريانىڭ جۇڭگونىڭ نۇرغۇن يەرلىرىنى بېسىپ ئۆتىدۇ . شۇڭا ، ئۇلارنىڭ ئۆتىدىغان يەرلىرى ئىنتايىن كۆپ ، ئۆتۈش ئۇسۇل ـ تاكتىكىلىرىمۇ خىلمۇخىل .

بايا ئۆيدە خالىمەت قارىمىنىڭ ، ئۆگۈنلۈكتىن تارتىپ تازىلىق ئىشچىلىرىنىڭ كىيىمىنى بامبۇكزار ئورمانىنىڭ ئەتراپىدا «ئەخلەت» يىغىۋۇن ، دېگەن گەپنى بىردىنلا ئېسىگە كەلگەن قەدىر-دان ، ئۇلار يىغماقچى بولغان «ئەخلەت»نىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى بىلدى .

تاكسى كۆۋرۈك يېنىغا كەلگەندە كەينىگە قايرىلىپ يول چېتىدە توختىدى . قارىم : «باشقۇرۇش ، تەكشۈرۈش ، تىزىملاش» ئىشخانىسىغا كىرىپ كېتىپ ، هايال بولمايلا يېنىپ چىقتى . نەچچە يېرىگە تامغا بېسىلغان يول خېتىنى كۆرگەن كۆۋرۈكتىكى ساقچىلار بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلماي تونۇشتۇرۇشنى قايتۇرۇپ بەردى . تېخى قولىنى چېكىسىگە ئاپىرىپ سالام بەردى .

كۆۋرۈكنىڭ ئۇ تەرىپىدە ئادەتتىكى يەرلىك ئۆيلەر ، بىرنەچچە قەۋەتلىك بىنالار بولۇپ ، تاكسى ، ئوچ چاقلىق موتوسىكلىت ، مىنىۋۇسلار ئۇياقتىن ـ بۇياققا چېپىشىپ يۈرەتتى . بىرنەچچە تاكسى هەم موتوسىكلىتلار قارىمىنىڭ ئالدىغا كېلىپ توختىشى ، ئۇ : «لازىم ئەمەس» دەپ قايتۇرۇۋەتتى . لېكىن ، خالىمەت قارىم پات ـ پاتلا سائىتىگە قاراپ قوياتتى .

— ئالدىرمايلى ، مەن تېلېفون بېرىۋەتكەن ، — دېدى خالىمەت قارىم ئىشەنچلىك هالدا ، — ئون مىنۇتلاردىن كېيىن ئالدىمىزغا ئالغىلى ماشىنا كېلىدۇ .

— ئاردىن ئون مىنۇتمۇ ئۆتمىدى بولغاي ، يەتتە مېتىر ئۇزۇنلۇقتىكى قاپقارا يالتىراپ تۇرغان بىر «كادىلاك» ماركىلىق ماشىنا ئۇلارنىڭ ئالدىدا توختىدى ـ دە ، كابىنكىدىن 20 نەچچە

ياشلاردىكى بۇغداي ئۆڭ ، يۇزلىرى دۇپدۇگىلەك ، چېچىنى بەلگىچە ئۆستۈرۈۋالغان بىر يىگىت چۈشۈپ ، خالىمەت قارىمغا قول بېرىپ كۆرۈشتى ، ئاندىن قەدىرداڭغا قول ئۇزاتتى .

— خا خوجايىن ، قېنى مەرھەمەت ، — يىگىت «كادىلاك» نىڭ ئالدى ئىشىكىنى ئېچىپ بەردى ، — تاڭ خوجايىن سىزنى ساقلاپ كۆل بويىدا ئۇۋۇلىنىۋاتىدۇ .

— تاڭ خوجايىن سالامەتتۇ ؟

— ياخشى ، ياخشى .

قەدىردان ئۇلارنىڭ سۆزلىرىنىڭ ھېچقايسىسىنى ئۇقالماي جىم ئولتۇردى . خالىمەت قارىمۇ ئاشۇلارنىڭ تىلى بويىچە كالدىر-لاپ ، تېز - تېز سۆزلەۋاتاتتى . ئۇلار تاڭ جەمەتى قەسرىگە بارغۇچە سۆزلىشىپ ماڭدى . ئەھۋالدىن قارىغاندا ، شوپۇر يىگىت خەنزۇ تىلىنى بىلمەيدىغاندەك قىلاتتى . ئۇ «كادىلاك»نى تاڭ قەسرىنىڭ ئىھاتىسىز ھويلىسىغا ئېلىپ كىرمەي ، بىنا ئارقىسىدىكى ئىككى تەرىپى قىرقىپ قويغاندەك تەكشى ئېچىلىپ كەتكەن ئاق ئەتىرگۈل-لەر ئوتتۇرىسىدىكى يول بىلەن تاڭ جەمەتىنىڭ سۇغا چۆمۈلۈش ، ئاپتاپسىنىش ، ئۇۋۇلىنىش «ئىلاھى ھۇزۇر» ئارامگاھىغا ھەيدەپ كەلدى . قەدىردان كۆلگە قاراپ ھەيرانلا قالدى . ئۇنىڭ سۇيى رەڭ تۆكۈۋەتكەندەك ياپيېشىل ۋە زۇمرەتتەك سۇزۇك ئىدى . كۆل يۈ-زىلاق ياكى چاسا بولماي ، ئەگرى - بۈگرى بولۇپ ، ئەتراپىدا ئېچىلىپ كەتكەن ھەرخىل نادىر ئەتىۋارلىق گۈللەرنىڭ خۇش پۇرىقى دىماقلارغا گۈپۈلدەپ پۇراپ تۇراتتى ، يېتىپ ئارام ئالىدى-غان قىزىل ، سېرىق ، ئاق ، كۆك يىغىلما ئورۇندۇقلارمۇ كۆلنىڭ ئەتراپىغا بۆلەكچىلا ھۆسن قوشقانىدى . شوپۇر خالىمەت قارىم بىلەن قەدىردانىنى باشلاپ چوڭ يوپۇرماقلىق پالما كۆچەتلىرىنىڭ قېشىغا كېلىپ توختىدى . ئۇلارنىڭ ئالدىدىكى كارىۋاتتا قاپقارا بىر ئادەم يالىڭاچ دۇم ياتاتتى . پەقەت ئۇنىڭ ساغرىسىغىلا بىر پارچە لاتا يېپىپ قويغان بولۇپ ، پاچاق ، يوتا ، دۇمبىلىرىگىچە بۇجغۇرلە-شىپ كەتكەن چۈپۈر قاپلاپ كەتكەنىدى . قىزىلغا مايىل رەڭدار

ھەم سۈپسۈزۈك ئوكۇل سۈيى سول قولىغا سانجىلغان ئوكۇل يىگىنسى ئارقىلىق ئۇنىڭ تومۇرلىرىغا مېڭىۋاتاتتى . شۇنداق تۇ-رۇقلۇق ، يىگىناغۇچىتەك ئورۇق ۋە ۋۇجىك بىر قىز يېرىم يالىڭاچ ھالدا ئۇنىڭ ساغرىسىغا مىنىۋېلىپ ، دۇمبىلىرىنى ئۇۋۇلايتتى ، قانداقتۇر بىر خىل ماينى ئالمقانلىرىغا سۈۋاپ ، تۇكلۇك بىلەك ، مۇرىلەرنى سىلايتتى . بۇ كۆرۈنۈش خۇددى ئۆلۈپ قالغان قاپقارا يوغان بىر تۇكلۇك قۇرتنى ئۇۋۇسىغا ئېلىپ كېتەلمەي ئۇستىگە چىقىۋالغان چۇمۇلىنى ئەسكە سالاتتى .

— تاڭ خوجايىن ، — دېدى شوپۇر پۈكۈلگەن ھالدا ، — مېھمانلارنى ئەكەلدىم .

— ھە ، ھە ... نېمە... نېمە دېدىڭ ؟

نازىنىنىڭ سېھرىلىك ئالمقانلىرىنىڭ چەكسىز ھۇزۇرىدا كۆزى ئىلىنىپ كەتكەن تاڭ خوجايىن مەڭدەپ قالدى بولغاي ، ئورنىدىن قىمىرلاپ بولغۇچە ، ھېلىقى «چۇمۇلە» بىلەن شوپۇر ئۇنى ئۆرۈپ ۋە يۆلەپ ئولتۇرغۇزۇپ قويدى . ئۇنىڭ قاپقارا يۈزى ئىششىپ قالغاندەك ھۇپپىدە ئېسىلىپ كەتكەن ، كالپۇكلىرى خۇد-دى قوش بۆرەكتەك ساڭگىلاپ تۇراتتى ، قاپاقلىرىنىڭ يوغانلىقىدىن كۆزلىرىنى كۆرگىلى بولمايتتى .

— ھە ، خا بۇرادەر ! — تاڭ ۋىندى ئېغىر ھاسىرىدى ، — سېنى ئاكامنىڭ كۆيۈ ئوغلى دەپ ئىززەت - ھۆرمىتىمىنى قىلغان-سېرى ، كىم دىدار بولۇپ كېتىۋاتىسىنا ؟ ھە ، بۇ يىگىت كىم بولىدۇ ؟

— مېنىڭ ئۇكام بولىدۇ .

— بېرى كېلە ، بالا ، — تاڭ خوجايىن قەدىردانىنىڭ كۆزىگە بىر ھازا تىكىلىپ قارىدى ، — سەن خروئىن چېكىدىكەنسەن ، تېخى بەش - ئالتە يىلدىن ئېشىپتۇ .

تاڭ خوجايىننىڭ سۆزلىرىنى خالمەت قارىم ئۇتتۇرلۇق تەر-جىمە قىلىپ تۇردى .

— راستمۇ ؟

— راست ، چېكمەن ، — قەدىردان يوشۇرمىدى ، — سىز دېگەندەك ئالتە يىل بولدى .

— بەك ئاجىزلاپ كېتىپسەن ، مانا بۇ ، — تاڭ خوجايىن سۈپسۈزۈك رەڭدار ئاسما ئوكۇل سۈيۇقلۇقنى كۆرسەتتى ، — سۈيۇقلاندۇرۇلغان خروئىننىڭ جەۋھىرىنىڭ جەۋھىرى ، بۇ خۇمار پەيدا قىلمايدۇ ، ئەمما بىر سالغۇزسا ، 80 ياشلىق بوۋايدا 25 ياشلىق يىگىتنىڭ كۈچ ـ قۇۋۋىتى ۋە ھەۋىسى پەيدا بولىدۇ . ساڭا سېلىپ قويمىسا بولمىغۇدەك ، بەدىنىڭدىكى قۇۋۋەتتىن خروئىن خورىتىپ يوقىتىپتۇ .

— رەھمەت ، مەن ... مەن سالغۇزماي ، — قەدىردان قورقىتى ، — ھازىرمۇ ياخشى تۇرۇپتىمەنغۇ .

— ئەخمەق ، — تاڭ خوجايىن مەسخىرىلىك كۈلدى ، — خا بۇرادەرنىڭ ئىنىسى بولغىنىڭ ئۈچۈن دەۋاتىمەن . بولمىسا بۇنىڭ 100 گىرامى نەچچە يۈز مىڭ يۇەن ، ئۇقتۇڭمۇ ؟

— تاڭ خوجايىن ، ئەتىلەردىن بىر گەپ بولسۇن ، — دېدى خالمەت قارىم ، — بىز تۇنۇگۈن كۈنىمىزدىن يولغا چىققانچە .

— بولىدۇ ، بولىدۇ ، سەنمۇ خوتۇنۇڭ سۈمانى چوقۇم سېغىنىدىڭ .

تاڭ خوجايىننىڭ سۆزى تۈگەر ـ تۈگىمەيلا ، يىراقتىن سۈما بىلەن بەش ياشلىق ئوغلى خالمەي يۈگۈرۈپ كەلدى . سۈما ئالدىدىن ، ئوغلى ئارقىدىن قۇچاقلاپ خالمەت قارىمنى يېقىتىۋەتكىلى تاسلا قالدى . قەدىردان دەرھاللا كۆرمەسكە سېلىپ ئارقىسىنى قىلىۋالدى . تاڭ خوجايىنمۇ دۈم ياتقىنىچە ھېلىقى «چۈمۈلە» قىزغا : «ھە قېنى» دەپ بۇيرۇق قىلدى . خالمەت قارىم ئوغلىنى قۇچاقلاپ سۆيدى . بالا دادىسىنىڭ بوينىنى قۇچاقلاپ ، چۇرۇقلاپلا كەتتى . لېكىن ، خالمەت قارىم پەس ئاۋازدا نېمىنىدۇر دېيىشى بىلەن ، سۈما ئىككى ئالقىنىنى جۈپلەپ بىر نېمىلەرنى دېگەندى ، قەدىردانمۇ ئالقىنىنى جۈپلەپ بىر ئىككى قېتىم تەزىم قىلدى . ئۇلار خالمەت قارىمنىڭ بۇك دەرەخلەر ئىچىدە چوقچىيىپ تۇرغان

ئۆيگە يېتىپ كەلدى . بۇ ياغاچ ئۆيمۇ ئىككى قەۋەتلىك بولۇپ ، ئەتراپتىكى ئۆيلەردىن ھەيۋەتلىك كۆرۈنەتتى . قەدىردان بەش ياشلىق خالمەي بىلەن شەرەتلىشىپ ، قانداقتۇر ئويۇنلارنى ئوينىشىپ ، بىر - بىرىنىڭ يۈزلىرىگە قەغەز پارچىلىرىنى چاپلاپ ئويناپ تۇرۇشى ، خالمەت قارىم بىلەن سۇما ئاشخانىدا تاماققا تۇتۇش قىلىشتى . سۇما بىردەمدىلا بىر تەخسە لەڭمەننى شىرەگە قويۇشى ، قەدىردانىنىڭ ئاغزى ئوچۇقلا قالدى . ئاندىن سۇما قىزىلمۇچ قىيامى ، ئاچچىقسۇ ، سامساق سوقمىسى قاتارلىقلارنى ئېلىپ كەلدى . قەدىردان خۇرۇچلارنى ئارىلاشتۇرۇپ يەپ بېقىپ ، چىرايى ئېللىدە ئېچىلدى .

— نېمە ، «ئالتۇن ئۇچ بۇرجەك» تىمۇ لەڭمەن يەيدىكەنمەن دەپ ھەيران بولۇۋاتامسەن ؟ — دېدى خالمەت قارىم كۈلۈپ ، — سۇما بىلەن توي قىلغاندىن بېرى پولۇ ، لەڭمەن ، شويلا دېگەندەك بىر نەچچە خىل تاماقنى ئېتىشنى ئۆگەتتىم . تېخى تاك جەمەتىدىكى كاتتا غوجام ، خېنىملار ئاتايىتەن پولۇ يېگىلى كېلىدۇ دېگىنە .

— ئۇ خەقنە پولۇ تېتىپ كېتىپتۇ - دە ؟

— ئۇلار تېخى : «دۇنيادا ئۇيغۇر دېگەن بىر مىللەت بار ئىكەن ، ئۇلارنىڭ پولۇ دېگەن تامىقى تاماقلارنىڭ شاھى ئىكەن» دەپ يۇرۇشۇپتۇ ، — خالمەت قەدىردانىنىڭ دولىسىغا بىرتى ئۇردى ، — قانداق ، ئۇيغۇرلارنى «پولۇ» بىلەن بولىسىمۇ تونۇتۇپ قويدۇم .

قاراڭغۇ چۈشتى . قورقۇش ، ئەندىشە ، جىددىيلىشىش بىلەن ئۆتكەن بىر كۈن قەدىردانىنى خېلىلا چارچىتىپ قويغانىدى . ئۇ ئارقا - ئارقىدىن بىر - ئىككى قېتىم ئەسنىگەنىدى ، خالمەت قارىم ئەر - خوتۇنلار بىر - بىرىگە ئىشارە قىلىشتى . سۇما قەدىردانىنى ئىككىنچى قەۋەتكە ئاچقىچە ، دېرىزىلىرىدىن پايانسىز ئورمان ، ئۇنىڭمۇ نېرىسىدا زومچەك - زومچەك تاغ تىزمىلىرى كۆرۈنۈپ تۇرغان ھۇجرىغا ئورۇن سېلىپ بەردى ، ئاندىن تازىلىق ئۆيىنى كۆرسىتىپ قويدى . ئۇ چىقىپ كېتىدىغان ۋاقتىدا : «ئۆز ئۆيىڭىز -

دەك ئۇخلاڭ» دەپ قويدى . قەدىردان سىرت كىيىملىرىنى سېلىۋېتىپ ، ئىچ كىيىملىرى بىلەنلا تازىلىق ئۆيىگە چىقىپ يۇيۇنۇۋېلىپ يېتىپ كىردى . خېلىلا راھەتلىنىپ قالغان قەدىردانىنىڭ ئۇيقۇسى قاچقانىدى ، ئۇ ياغاچ قاپقىلىق يۇرۇشمە دېرىزىلەرنى كەڭ ئېچىۋەتتى . ئاسمان شۇنچىلىك سۈزۈك ئىدىكى ، خۇددى سۈرتۈلگەن شىشىدەك پاكىز كۆرۈنەتتى . بۇ يەرنىڭ سۈيى مول ، يامغۇرى تولا بولغاچقىمۇ ، پۈتۈن ئەتراپ دەل ـ دەرەخ ، گۈل ـ گىياھ ، ياپيېشىل ئۆسۈملۈكلەر بىلەن قاپلانغان ، ئاسمىنى ھەمىشە نىل رەڭلىك تاۋلىنىپ تۇراتتى .

قەدىردان يۇلتۇزلار بىلەن قاپلانغان كائىناتتا ھەسرەت بىلەن بويۇن قىسىپ تۇرغان تولۇن ئايغا قاردى . «ئۇ ماڭىلا ئاشۇنداق پىغان بىلەن قارامدىغاندۇ ؟» دېگەن ئوي ئۇنى ئويغا سالدى ، بولمىسا رېۋايەتلەردە ئېيتىلىشچە ، باغلار ، ئورمانلار ، دەريا بويلىرى ، دەرەخ دالدىلىرى ، قىسقىسى ، خىلۇەت جايلاردىكى مۇھەببەتلىشىۋاتقان ، ئەمدىلا تونۇشۇپ ، دىل سىرلىرىنى تۆكۈشۈۋاتقان ، سۆيۈشۈۋاتقان ، كۆڭۈللىرىنى ئىزھار قىلىشىۋاتقان ، چىڭ قۇچاقلىشىپ سۆكۈتكە چۆمگەن قىز ـ يىگىت ، ئاشىق ـ مەشۇقلارنى تولا كۆرگەچكىمۇ ، ئاي چىرايلىق بولۇپ كەتكەنمىش ! راست ئەمەسمۇ ، ئۇ ئاسماندا تۇرۇپ كۆرگىنى يەتمىگەندەك ، تېخى ئىشىك ـ تۆشۈكلۈك ، دېرىزىلەردىنمۇ مارايدۇغۇ ، بۇنداق يۇرەككە تالىق «شېرىن مەنزىرە» ئىشلارنى كۆرىۋەرسە ، شەيتانمۇ چىرايلىق بولۇپ كېتەر ! شۇڭا بەزى لىرىكىلىق شائىرلار ئايىنى گۈزەللىكتە تەڭداشسىز ، شوخ ھەم شۇللۇق قىزلارغا ئوخشىتىدىكەن ! ئەمما قەدىردان ئايىنى ھەر قېتىم كۆرگىنىدە ، جۇدالىق دەردىدە يۇرىكى پۈچىلانغان ، نادامەتلىك ئاھ ئۇرۇۋاتقان ، كۆزلىرى ياش قىزلار كۆڭۈل ئېكرانىدا ئايان بولىدۇ . بۇ قىزلار زادى كىم ؟ !

قەدىردان بالاغەتكە يەتمەي تۇرۇپ ، خۇدا ئۇنىڭغا جەننەتنىڭ ھۆرلىرىدەك ئۆچ قىز ئاتا قىلدى . كىچىككىنە ئوماق مەدىنە تۇركىيەگە كېتىش ئالدىدا ئاللانىڭ ئىرادىسى بىلەن بىلمەي گۈل غۇنچىسىنى قەدىردان ئۈچۈن قۇربانلىق قىلىۋەتتى . ئەمدى

ئۇنىڭ تۇركىيەدە بەختلىك بولالىشى ناتايىن ! زۇلئايچۇ ؟ ئۆزىنىڭ چىرايلىق سىماسى ، بولۇپمۇ شوخ ، تېتىك ، خۇشخۇي خۇلقلىرى بىلەن قەدىردانىنىڭ كۆڭلىنى ئۇتۇۋالدى . ئەمما ، قەدىردان ئۇنىڭ-دىن ئۆزۈنغىچە گۇمانلىنىپ يۈردى . شۇڭا ، يېنىدا تۇرسا چىشلە-شىپ ، كۆرمەي قالسا كىشنىشىپ ، بالىلار ئويۇنى ئويناپ يۈردى . پەقەت زۇلئاي قەدىردان ئۇچۇن ئۆلگەندىن كېيىنلا ، بۇ «بالا سەيگۈيۇەن»نىڭ يۈرىكىگە ئۆچمەس داغ چۈشتى ! مانا ھازىرغىچە ئۇنىڭ قەلب سارىيىدىن زۇلئاينىڭ : «قەدىردان !» دەپ چاقىرغان كۈمۈش قوڭغۇراقتەك زىل ئاۋازى پات - پاتلا ئاڭلىنىدۇ ! ئەمما كەم سۆز ، ئوچۇق چىراي ، شەرم - ھايالىق مېھرىبان خۇددى گۈلنىڭ تونى قىرىق ياماق ، يوپۇرماقلىرى يىرتىق بولسىمۇ ھۆسە-نى پاكىز بولغىنىدەك ، ئۇنىڭ گۈزەللىكى يۈرىكىدە ئىدى ! ھازىر قېنى بۇ ئوچ قىز ؟ ! قەدىردان گۆدەكلىكىدە قەدىرگە يەتمىگەن بۇ قىزلار نەلەردە غايىب بولدى ؟ ھازىرمۇ مۇشۇ ئاي ئۇلارنى كۆرۈۋا-تامدىغاندۇ ؟ زۇلئاينىڭ غېرىب قەبرىسىنى سىرلىق كۆكوچ نۇربىدا يورۇتۇپ تۇرۇۋاتقاندۇ بەلكىم ! ئۇلار قەدىردانىنىڭ ھازىر قەيەردە ياش تۆكۈپ ، ئاي بىلەن مۇڭدىشىۋاتقانلىقىنى بىلەمدىغاندۇ ؟ بىلە-مەيدۇ ، پەقەت بىلمەيدۇ ، زىنھار بىلمىسە كېرەك . پۇتۇن ئىنسانە-يەت نەپرەت بىلەن تىلغا ئالىدىغان «ئالتۇن ئوچ بۇرجەك»تە ئەتكەسچىلەرنىڭ سايىسى ، يانتايىقى بولۇپ يۈرىدۇ دېسە كىممۇ ئىشىنەر ؟ مۇشۇ قىسمەتلەر راستلا قەدىردانىنىڭ پېشانىسىگە پۇتۇل-گەنمىدۇ ؟ غۇبارسىز ئوچ قىزدىن مەھرۇم بولۇش كۈمۈش چاچلىق پەرىشتە ئانا ئېيتقان : «قىش كېچىسىدەك ئۆزۈن ئازاب»لار ئىچە-دە بارمىدۇ ؟ بۇ ئازابلار قاچانغىچە داۋام ئېتەر ؟ پەرىشتە ئانىنىڭ : «30 ياشقا كىرمەي تۇرۇپ ، 100 يىللىق قاباھەتلىك قىسمەتلەر بېشىڭغا كېلۇر !» دېگەن بېشارىتى قەدىردانىنىڭ ھاياتى بەدىلىگە ئاخىرلىشارمۇ !

«ئالتۇن ئوچ بۇرجەك» ئاسمىنىدىكى ئاي بىلەن مۇڭدىشىۋات-قان قەدىردانىنىڭ كۆزلىرىدىن تۆكۈلۈۋاتقان ياش نۇر ئېقىنلىرى بولۇپ يۈزلىرىنى ھۆل قىلىۋەتتى !

ئوتتۇز ئۇچىنچى باب

ئاباباكرىنىڭ ۋەيرانە قورۇسىدا ئەتىگەندىلا مېھرىبانىنىڭ ئاياغلىشى يېغا ئاۋازى ئاڭلاندى.

— ئاھ خۇدايىم، قانداقمۇ قىلارمەن، مەن ئەمدى بالامنى نېمە بىلەن باقىمەن؟

ئالتە ياشنى تۇغقانمۇ، يەتتە ياشقا قەدەم ئالغان قەيسەر ھېلىلا توپ بازىرىدىن ئەكەلگەن گۆش، جىگەر، ئۇچەيلەر قاچىلانغان تاغار يېنىدا ئولتۇرۇپ مىچىلداپ يىغلاۋاتاتتى. ھويلىدىكى كاۋاپدان، ھارۋا، ئورۇندۇق، شىرە، 200 دانە زىخ ھېچ يەردە كۆرۈنمەيتتى. مېھرىبان ئۇلارنى ئوغرى ئالغانلىقى ياكى دادىسىنىڭ سېتىۋەتكەنلىكى ھەققىدە دەرگۇماندا ئىدى، شۇنداقتىمۇ ئۇ كۆپرەك ئاباباكرىدىن گۇمانلىنىپ تۇراتتى. كۇندىلىك خىراجىتىنى تۇمشۇق تەرەپ ئاران تېپىۋاتقان مېھرىبان ئەمدى بىرەر مىڭ يۇەن پۇل خەجلەپ كاۋاپچىلىق سەرەمجانلىرىنى ئالالمايتتى. ئاباباكرى 27 مىڭ يۇەنلىك ئىككى چەكنى تارتىۋېلىپ خروئىن چېكىپ تۇغقانلىرىدىن بېرى، مېھرىبانىنىڭ بەھرىنى ئىچىپ، يۇرىكىنى تۇم قىلىپ تۇرغان گۆھىرى يوقالغانىدى. قىسقىسى، خروئىننىڭ قۇلى بولغان بۇ قېرى كۇل بەتگى مېھرىبان ۋە قەيسەر ئانا ـ بالا ئۇچۇن تۇگىمەس بىر بالايىئاپەت بولدى! ئۇنىڭدىنمۇ قېچىپ قۇتۇلغىلى بولمىدى. ئەمدى بىرلا يول — ئۆلۈپ قۇتۇلۇشلا قالغانىدى. ھازىر مېھرىبان ئۇچۇن خروئىن چەككەن بولسۇن ياكى ساتسۇن، بەرىبىر ھەممىسىلا ياۋۇز مەخلۇق سىياقىدا كۆز ئالدىدا ئايان بولاتتى. شۇڭا، بەزى ھاللاردا قەدىردانلىنىمۇ نەپرەت بىلەن ئەسكە ئالاتتى.

دەرۋازا غىچ قىلىپ ئېچىلىپ، قەيسەرنىڭ ئاغىنىسى كۇرەش

هويلىغا ئاستا كىردى ـ دە ، قەيسەرنىڭ قېشىغا ئولتۇرۇپ پىچىرلىدى :

— قەيسەر ئاداش ، ھەممىسىنى بوۋاقنىڭ سېتىۋەتتى...

— سەن كۆردۈڭمۇ ؟ — قەيسەر ئاغىنىسىگە مۆلدۈرلەپ قارىدى ، — قاچان ساتتى ؟

— بىر ئادەم بايا ھارۋىغا بېسىپ ئەكەتتى . مانا مۇنداق ، — كۆرەش تۆت بارمىقىنى كۆرسەتتى ، — تۆت تال يوغان قىزىل پۇلغا .

— ئاپا ! — قەيسەر ئۇن سېلىپ يىغلىغانچە ئاپىسىغا ئېسىلىدى ، — بوۋام 400 يۈەنگە سېتىۋېتىپتۇ .

— ئاھ خۇدايىم ، مېنىڭ جېنىمنى ئالساڭچۇ ! — مېھرىبان ئۆي تېمىغا يۆلەنگىنىچە يىغان بىلەن يىغلىماقتا ئىدى ، — بۇ ماڭا نېمە كۈن ؟ نېمە تارتقۇلۇق ! مىڭ نەچچە يۈز يۈەنلىك نەرسىنى بىر چېكىم تاماكىنىڭ پۇلىغا سېتىۋەتسە ، نەۋرەم ، قىزىم نېمە بىلەن جان ئېتەر دەپ غەم يېمىسە ! بۇ ئىشلارنى كۆزۈم كۆرمەسكۈن ، قۇلىقىم ئاڭلىمىسۇن ، مەن ئۆلەي ، مەن ئۆلەي...

— ئاپا ، ئۇنداق دېمە ، جېنىم ئاپا ! سەن ئۆلسەڭ ، مەن قانداق قىلىمەن ، — قەيسەر ئېسەدەپ ، ئېسەدەپ يىغلايتتى ، — مەن ... مەن ئاخشاملىقىقا بوۋام دېگەن بىر نېمىنى بوغۇزلاپ ئۆلتۈرۈۋېتەي .

كونىلاردا ، چىققان كۆز ئورنىغا كەلمەس ، دېگەن گەپ بار ، ئەمدى يىغلىساڭمۇ ، ئۆلەي ـ ئۆچەي دەپ پەرياد كۆتۈرسەڭمۇ ، سېتىلىپ كەتكەن نەرسىلەر ئورنىغا كەلمەيدۇ . ئەمدىكى ئىش ، ماۋۇ گۆش ، جىگەر ، ئۇچەيلەرنى قانداق قىلىش كېرەك ، ئۇنى ساقلايدىغانغا توڭلاتقۇ بولمىسا ، ئەگەر بۇزۇلسا زىيانلىك ئۇستىگە زىيان بولىدۇ ، شۇڭا ، مېھرىبان يۈزلىرىنى يۇيۇپ ، روملىنى تۈزەپ ، ھويلىغا چىقتى .

— يۈر ، بالام ، ماۋۇ نەرسىلەرنى كاۋاپچىلارغا زىيىنىغا بولسىمۇ سېتىۋېتەيلى ، — دېدى مېھرىبان بالىنىڭ ئىشتانلىرىنى

قېقىشتۇرۇپ ، — ئەتىگە قالسا پۇراپ قالمدۇ .

مېھرىبان گۆش سېلىنغان سولياۋ خالتىنى ، قەيسەر جىگەر بىلەن ئۇچەي سېلىنغان خالتىنى كۆتۈرۈپ ، بىرنەچچە كاۋاپچىلارغا تەڭلەپ ، ئاخىر ياشانغان بىر كاۋاپچىغا ئۆز نەرخىگە سېتىۋەتتى ، ئاندىن ئوغلىنى يېتىلەپ مەھەللە ئىش باشقۇرۇش ئورنىغا بېرىپ دەردىنى تۆكتى . ئۇ باشلىق ئايالغا سۆزلىگەنىدى ، ئۆپكىسى ئۆرۈلۈپ سۆزلىيەلمەي قالدى . قەيسەر ئاپىسىنىڭ ھەربىر ئېغىز گېپىنى ئاڭلىغانىدى ، ئىچىدە بىر يېرى ئېچىشىپ ، چوڭ كۆزلىرىگە ياش يامىشاتتى .

— بولمدۇ ، — دېدى باشلىق ئايال ئورنىدىن تۇرۇپ ، — سىزدە زەھەر تاشلاش ئورنىغا تۆلىگۈدەك پۇل بولمىغاندىن كېيىن ، بىز زەھەر تاشلاش ئورنىنىڭ رەھبەرلىرى بىلەن سۆزلىشىپ ، سىزگە جاۋابىنى بېرەيلى .

— يۇر ، بالام ، كېتەيلى .

مېھرىبان ئوغلىنى يېتىلەپ چىقىپ كەتتى . ئۇنىڭ كۆڭلى قۇيقۇرۇق ھەم ئومىدسىز ئىدى . بۇنداق : «كەتكەچ تۇرۇڭ ، مۇزلىكىرىلىشىپ باقايلى» ، «يۇقىرىدىن يولىورۇق سوراپ جاۋاب بېرەيلى» ، «سەۋرىنىڭ تېگى ئالتۇن ، يەنە بىرئاز سەۋر قىلىپ تۇرۇڭ» دەپ قايتۇرۇشلار دېۋانىنىڭ قوشىقىدەك كۆپ تەكرارلىنىپ كەتتى . زادى خۇلاسە كالام نېمە؟ پۇل ! پۇل بولغاندىلا «زەھەر تاشلاش ئورنى»نىڭ بولسۇن ياكى «تۇتۇپ تۇرۇش ئورنى» بولسۇن ، ئاكتىپلىقى بەكمۇ يۇقىرى ۋە تېز بولمدۇ . مۇشۇ نەچچە يىللاردىن بېرى مېھرىبان نېمە كۆنلەرنى كۆردى . نەچچە قېتىم ئۆلۈۋېلىشنى ئويلىدى ، بىراق ئاشۇ مۆلدۈرلەپ تەلمۈرۈپ تۇرغان بالا ئۈنى نىيەتلىرىگە يەتكۈزمىدى . ئاباباكرىنىڭ خۇمارى تۇتۇپ ، مېھرىباننىڭ ئىچ كىيىملىرىنى سالدۇردى ، ئۇ بۇ خورلۇقلارنىمۇ كۆتۈردى . مانا كاۋاپچىلىق قىلىپ بالىسىنى ، دادىسىنىڭ گېلىنى بېقىۋاتقان مېھرىباننى ھە دېسىلا : «300 يۈەن بەر ، 400 يۈەن بەر» دەپ قىيناپ ، ئۇرۇپ بىھوش قىلىۋەتكەن كۈنلەرمۇ بولدى .

بىرنەچچە قېتىم مەھەللە ئامانلىقىنى قوغداش بۆلۈمىدىكىلەر تۈتۈپ كېتىپ ، ئەتىگەنلىكى ئېلىپ كەتسە كەچتە ، كەچتە ئېلىپ كەتسە ئەتىسى ئەتىگەنلىكى قويۇۋەتتى . چۈنكى ، ئۇنىڭ گېپىنى كىم باقىدۇ ؟ سولاپ قويغان ئۆيدە ئۆلۈپ قالسا جاۋابكارلىقى كىمگە بولىدۇ ؟ قىسقىسى ، تۈرغان تۈرقى بىر ئاۋارىچىلىكتە ! بۇ ئاي ، بۇ كۈنلەردە ئاۋارىچىلىكتىن قاچمايدىغان ، جاپا ـ مۇشەققەتنى شەرەپ دەپ بىلىدىغان سۈپۈرگە زىيانكەشلەر نەدە تۇرۇپتۇ ؟ ھەممە ئادەم تىجارەت بىلەن مەنپەئەت كويىدا يۈرسە ، كىممۇ مېھرىبانەڭ يۆلەنچۈكى يوق بېچارىنى «ھالىڭ نېچۈك» دەر .

كاۋاپچىلىق ئوقتىدىن ئايرىلىپ قالغان مېھرىبان ئانا ـ بالا ئىككىسى گۈگۈم بىلەن تەڭ كەچلىك بازارغا كەلدى . ئۇلار ھەربىر كاۋاپچىنىڭ ئالدىغا كېلىپ : «زىخقا كاۋاپ ئۆتكۈزىدىغان ئادەم لازىمۇ ؟ » دەپ سورايتتى ، يېلىنىاتتى . سودىسى بەرىكەت تېپىۋاتقان بىر تىجارەتچىنىڭ بۇ ھالغا چۈشۈپ قالغانلىقىغا خەيرخاھلىق قىلىپ ئىچ ئاغرىتىدىغانلاردىن كۆرە ، خۇش بولۇپ كۈلىدىغانلار كۆپ بولىدىكەن . ئېھتىمال بۇ رىقابەتنىڭ رەھىمسىز بەلگىسى بولسا كېرەك . شۇڭا ، لېنىن : «رىقابەت دەۋرىنىڭ باشلىنىشى كاپىتالىزمنىڭ يۇقىرى پەللىگە كۆتۈرۈلگەنلىكىدۇر » دەپ بىكار ئېيتمىغان . چۈنكى ، كاپىتالىزمنىڭ بىردىنبىر خاراكتېرى «سەن ئۆل ، مەن ياشاي » ئەمەسمۇ .

مېھرىبان كاۋاپچىلىق قاتارلىرىنى ئارىلاپ يۈرۈپ ، ئوتتۇرا ياشلىق ، چوققىسىدا چېچى يوق ، ئايپاڭباش بىر كاۋاپچىنىڭ بىر چوڭ سىرلىق داستىكى گۆشىنى زىخقا ئۆتكۈزۈپ بېرىشنى ئون يۈەنگە سۆزلەشتى . ئادەتتە مېھرىبان بۇنچىلىك گۆشنى زىخقا ئۆتكۈزۈپ بەرسە 30 يۈەندىن كەم بەرمەيتتى . ئىلاج قانچە ؟ ئىش تاپماق تەس تۇرسا ، ئون يۈەن بولسىمۇ پۇل ، ئاتا ـ بوۋىلىرىمىز ، قۇشقاچ گۆشىمۇ گۆش ، دەپتىكەن ئەمەسمۇ .

مېھرىبان بىلەن قەيسەر ئىككىسى زىخقا گۆشنى ئەمدىلا ئۆتكۈزۈشنى باشلىشى ، ئايپاڭباش كاۋاپچىنىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ كەتتى :

— هاي ، هاي ، مېهرىبان خېنىم ، بۇ ... بۇ كىچىك بالىنىمۇ زىخقا گۆش ئۆتكۈزگىلى سالسىڭىز ، قانداق بولىدۇ دەيمەن ؟ — ئايپاڭباش ئالىقانلىرىغا ئۇردى ، — گۆش بىلەن مايىنى تەڭشەپ ئۆتكۈزىدىغان ئىش تۇرسا .

— بۇ بالا بەش يېشىدىن باشلاپ مەن بىلەن كاۋاپچىلىق قىلغان ، — مېهرىبانمۇ سۈكۈت قىلىپ ئولتۇرمىدى ، — ئاۋۋال كۆرۈپ باقمامسىز ، دىتىڭىزغا ياقمىسا ئاندىن بىر گەپ بولار .

بۇنداق چوڭ داسلىق گۆشنى ئادەتتە ئۇچ ـ تۆت چوڭ ئادەم ئۆتكۈزمىسە تۈگەتكىلى بولمايتتى . شۇڭا ، قەيسەر يارەملەشمىسە ، مېهرىبان ئوتتۇرا كېچىگىچە كاۋاپ ئۆتكۈزۈشكە تۇغرا كېلەتتى . ئايپاڭباش قەيسەرنىڭ قىلغان ئىشىنى كۆرۈپ ، بېشىنى گىلدىڭلىتىپ كۈلۈپ قويدى . خېرىدارلار بارغانسېرى كۆپەيىپ ، ئۇستام شاگىرتى بىلەن خۇددى ئىككى قوشۇقتا ئاش ئىچكۈدەك ئالدىراش بولۇپ كەتتى ، شۇنداقتىمۇ مېهرىبان بىلەن قەيسەر گۆش ئۆتكۈزۈلگەن زىخلارنى زاپاس دۆۋىلىۋەتتى ، داستىكى گۆشمۇ خېلىلا يېرىملاشقانىدى . مېهرىبان ئوغلىنىڭ كۆزى يۇمۇلۇپ ، بېشىنىڭ پات ـ پاتلا بىر تەرەپكە سامداۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ ، ئىچى ئاغرىپ قالدى ـ دە ، ئۇستامدىن بىر نانىنىڭ ئارىسىغا ئىككى زىخ كاۋاپ ئېلىپ بېرىشنى ئۆتۈندى .

— بالام ، بۇ كاۋاپ بىلەن نانىنى يەپ بولۇپ ئۆيگە كەتكىن ، — مېهرىبان سىركايىدا چاي قۇيۇپ بەردى ، — ھەممىنى زورلاپ يېگىن ، ئوغۇل بالا ئاچ قورساق يېتىپ قالسا ئاغرىقچان بولۇپ قالىدۇ .

مېهرىبان بالىنىڭ قورسىقىنى تويغۇزۇپ كەتكۈزۈۋەتتى . ئۇ قېلىپ قالغان گۆشنى بىرەر سائەت ئەتراپىدا ئۆتكۈزۈپ بولۇپ ، قوللىرىنى يۇدى . ئايپاڭباش ئۇستام بەش زىخ كاۋاپ تەڭلەۋىدى ، مېهرىبان ئالغىلى ئۇنىمىدى .

— ئۇستام ، بالام يېگەن بىر نان بىلەن ئىككى زىخ كاۋاپنىڭ پۇلىنى تۆتۈپ قېلىپ ، قالغان ئىش ھەققىنى بەرگەن بوسلىرى

بوپتىكەن ، بالام يالغۇز ، قورقمىدۇ .

خېرىدارلارمۇ سېلىكسىپ قالغانىدى . ئۇستام مېھرىبانىنى چەتكە تارتىپ ، يەتتە يۈەننى ساناپ بېرىپ بولۇپ ، ئارقىدىن يەنە 20 يۈەننى قولىغا تۇتقۇزدى . مېھرىبان ھەيرانلىق ئىلكىدە بىر قولىدىكى پۇلغا ، بىر ئۇستامغا قارىدى :

— ئۇستام ، بۇ 20 يۈەن نېمە پۇل ئۇ ؟

— مۇنداق ئىشتى ، ئۇكام ، — ئۇستام ئىككى يېنىغا قاراپ قويدى ، — مەزلۇم يۇرتقا ئانىسىنى كۆرگىلى كەتكەن ، بۇگۈن ئىككىمىز بىزنىڭ ئۆيگىلا كەتسەك قانداق ؟

مېھرىبان ئۇستامنىڭ يۈزىگە شالاققىدە بىرنى تۇكۇرمەكچى بولدى - يۇ ، ئۆزىنى تەستە تۇتۇۋالدى ، شۇنداقتىمۇ تېگىشلىك ئەدىپىنى بەرمىسە بولمايدىغانلىقىنى ھېس قىلدى .

— ئۇستام ، سىلى مېنى نېمە چاغلاپ قالدىلا ؟ بىر داس گۆشلىرىنى ئون يۈەنگە ئۆتكۈزگىنىمگە قاراپ پۇلغا ھاجەتمەنكەن دەپ قالدىلىما ؟ — مېھرىبان ئاچچىقىدا تىترەپ كەتتى ، — بۇ 20 يۈەن پۇلغا بالامنىڭ كۆتىنى ئېرتمايمەن ، ئۇقتىلىما ؟ شۇڭا چىرايلىقراق دوپپىدىن بىرنى ئېلىپ مۇنۇ ئايپاڭباشلىرىنى يېپىۋالسىلا .

مېھرىبان 20 يۈەنىنى ئۇستامنىڭ يۈزىگە ئېتىپ كېتىپ قالدى .

قەدىرداندىن ئايرىلغان يەتتە - سەككىز يىل ئىچىدە ، جان باقماق پەرز ، دەپ بازارغا يۈزلەنگەن مېھرىبان ئايپاڭباشنىڭ قىلمىقىدىن ئۇنچىۋالا خاپا بولۇپ كەتمىدى . ئۇ بازارغا چىققان يىللاردىن باشلاپلا سەت تىل - ھاقارەت ، ھەرخىل يامان نىيەتلىك تەلەپلەر ، قاش ئېتىپ ، كۆز قىسىپ قىلغان ھاياسىز بېشارەتلەرنىڭ ھەممىسىگە كۆندى . كۆنمەي ئامال قانچە ؟ كۆنمىسەڭ گال ھەم تۇرمۇش ساڭا قاراپ تۇرسا ، بۇ دۇنيادا ياشايمەن دەيدىكەنسەن ، كۆلمەيدىغان يەردە كۈلۈشكە ، ھىجايمايدىغان ئادەمگە ھىجىيىشقا ، مۇشت يېيىشكە تېگىشلىك بايقۇشقا سالام بېرىشكە توغرا كېلىدۇ . مانا بۇ ،

زامان ساڭا باقمىسا ، سەن زامانغا باق ، پالتا چوشكۇچە كۆتەك دەم ئاپتۇ ، دېگەندەك گەپلەر...

مېھرىبان ئىشكنى ئېچىپ ئۆيگە كىرىشى ، چىراغ يېقىلىپ كەتتى . ئاپىسىنىڭ كەلگەنلىكىنى تۇيۇپ يانقان قەيسەر توكنىڭ يېنىنى تارتىۋەتكەنىدى .

— شۇ چاغقىچە ئۇخلىمىدىڭما ، قوزام ؟

— ئۇخلىدىم ، ئەمما دەرۋازىنىڭ تاراقلىغىنىدىن ئويغىنىپ كەتتىم .

مېھرىبان چايدانىنى كۆتۈرۈپ بېقىپ ، قاينىق سۇنىڭ يوقلۇقىنى بىلدى - دە ، تۇرۇبىدىن بىر چىنىگە سۇ قۇيۇپ نان چىلىدى ھەم ئالدىرىماي يېيىشكە باشلىدى . قەيسەر ئاپىسىنىڭ ھازىرغىچە كەچلىك تاماق يېمىگەنلىكىنى بىلىپ ، كۆزلىرىگە ياش كەلدى :

— ئاپا ، نېمىشقا بازاردا تاماق يەپ كەلمىدىڭ ؟

— گۆشنى زىخقا ئۆتكۈزۈپ بولغۇچە ئاشخانىلار تاقىلىپ كېتىپتۇ .

— كاۋاپ بىلەن نان يېسەڭمۇ بولاتتىغۇ ؟

— قورسىقىم ئاغرىپ قاپتىكەن ، گۆش ئىسسىق كېلەمدىكىن ، دەپ قورقتۇم .

مېھرىبان ھەرقاچان تاتلىق - تۇرۇم ، يەل - يېمىش ، گۆش ، تۇخۇم ، ياخشىراق تاماقلارنى ئوغلىغا يېگۈزەتتى . قەيسەر : «ئاپا ، سەنمۇ يېگىنە» دېسە ، ئۇ : «چىشىم ئاغرىيدۇ» ، «ماڭا زىيان قىلىدۇ» دەپ يېگىلى ئۇنمايتتى . مانا ھازىرمۇ : «گۆش ئىسسىق كېلىدۇ» دەۋاتىدۇ ، ئەمما بۇ گۆدەك ئاپىسىنىڭ ئاشۇ گەپلىرىگە ئىشىنەتتى .

— ئاپا ، بۇگۈن سېنىڭ بىلەن ياتايچۇ .

— نېمىشقا ئەمدى ، ھۇجرا ئۆيدە يېتىشتىن قورقۇۋاتامسەن ؟ — مېھرىبان چىننىنى تەكچىگە ئېلىپ قويدى ، — قورقما ، بوۋاڭ ھەر قېتىم ئوغرىلىق ، بۇلاڭچىلىق ، زوتالىق قىلىغاندىن كېيىن ئاز بولسا بىرەر ھەپتە ، بولمىسا بىرەر - ئىككى

ئاي يوقاپ كېتىدۇ .

چارچاپ ھېچ ھالى قالمىغان مېھرىبان نان چىلاپ يېگەن چىنىسىنى يۇيۇشقىمۇ ھەپسىلىسى يوق ، كارىۋاتقا چىقتى ، ئاق كالتە ئىشتان ، ئاسما مايكىسى بىلەنلا ياتقان ئوغلىنى باغرىغا بېسىپ كارىۋات يۆلەنچۈكىگە يۆلەندى ـ دە : «ئوھ» دەپ چوڭقۇر تىندى . دېمىسىمۇ ، بۇ يۆلەنچۈكسىز ئانىنى غەم بېسىۋالغانىدى . بۇ تۇڭسىز غەم ، چىگىش خىيال يەنىلا مۇشۇ مۆلدۈرلەپ تۇرغان نارەسىدىنىڭ قورسقىنى قانداق بېقىش ، بۇندىن كېيىنكى ھايات مۇساپىسىچۇ ... مانا بۇلار كۆزلىرى ئۇمىدسىزلىك شەبنەملىرى بىلەن تولغان نائىلاج ئانىنىڭ لەھەتتەك قاراڭغۇ قىسمىتى ئىدى . بۇگۈنمۇ ئوغلىنىڭ گېلى ئۈچۈنلا ئەڭ ئېغىر ئىشنى ئەرزان بولسۇن دەپ قىلدى . ئەگەر بۇندىن كېيىن ئۇ قىلغۇدەك ئىش تېپىلمىسۇن ! چۇ ! ئانا ـ بالا قۇرۇق نان يېگەن تەقدىردىمۇ ، كۈنىگە ئالتە يۈەن پۇل كېتىدۇ . ئۆسۈۋاتقان بالىلار تاماق يېمەي تۇرالامدۇ ؟ ئۇنىڭ ئۈچۈن گۆش ، ماي ، ئۇن ، گۈرۈچ ، كۆكتات ، كۆمۈردەك نەرسە ـ لەرنى «ھەق ئىللەللا» دېگەنگە بەرمەيدۇ ـ دە !

— ئاپا ، ھېلىقى «بالا سەيگۈيۈەن» دېگەن قاقچى بالىنىڭ ھېكايىسىنى ئېيتىپ بەرگىنە ، — ئاپىسىنىڭ باغرىغا بېشىنى قويۇپ ياتقان قەيسەر قايرىلىپ قارىدى ، — بولغىنە ، ئاپا ، سەن ئۇنىڭ ھېكايىسىنى خېلى بولدىغۇ ئېيتمىغىلى .

— بولدى ، بالام ، ئەمدى ئۇنىڭ ھېكايىسىنى ئېيتمايلى .

— نېمىشقا ؟ « بالا سەيگۈيۈەن» ئوبدان تۇرسا .

— ئۇنى ئوبدان دېگىلى بولمايدۇ ، ئۇمۇ خروئىن چېكەتتى .

— نېمە ؟ ! — قەيسەر چاچراپ تۇرۇپ كەتتى ، — يالغان ... يالغان ئېيتىۋاتسەن !

— راست ، بالام ... ئۇ خروئىن چېكەتتى .

— ئەمىسە ئۇمۇ بوۋامدەك ئوغرى ، بۇلاڭچى ، مۇتتەھەمما ؟

— ياق ! ئۇنىڭ ناھايىتى نۇرغۇن پۇلى بولغاچقا ، ئۇنداق ئىشلارنى قىلمايتتى .

— ئۇ شۇنداق ياخشى تۇرسا ، نېمىشقا خروئىن چېكىدۇ-غاندۇ ؟ — قەيسەرنىڭ روھى چۈشۈپلا كەتتى ، — ئىسىت ، ئىسىت ... نېمىشقىمۇ چېكەر ...

— بالام ، ئېسىڭدە تۇت ، خروئىن چەككەنلەرنىڭ بىرىمۇ ياخشى ئەمەس .

«بالام ، ئېسىڭدە تۇت» ، مۇشۇ گەپنى قەيسەر ئىككى يېشى-دىن تارتىپ ئاڭلاۋەرگەچكىمۇ ، كۆڭۈل ئابدىسىگە ئويۇلغان خەتـ-تەك ، ئۇنىڭغا يادا بولۇپ كەتتى . «بالام ، ئېسىڭدە تۇت ، خروئىن ئادەمنى جىن ـ ئالۋاستىغا ئايلاندۇرۇپ قويىدۇ» ، «بالام ، ئېسىڭـ-دە تۇت ، دۇنيادا پۈتۈن يامانلىقنىڭ ئاچقۇچى خروئىن» ، «بالام ، ئېسىڭدە تۇت ، خروئىن چەككەن ئادەم ئۇدۇل دوزاخقا كىرىپ ، يىلان ـ چايانلارغا يەم بولىدۇ»... مانا بۇ خروئىندىن بەختىنى يوقاتقان بىر ئاجىزەنىڭ پۈتۈن دۇنياغا قىلغان خىتابى ، كۆتۈرگەن چۇقانى ، پىغانلىق نىداسى ئىدى !

ئەلۋەتتە ، قەدىردان خروئىن چەكمىگەن بولسا ، ئانا ـ بالا بۇگۈنكىدەك ئازاب ـ ئوقۇبەتتە ۋەيران بولارمىدى ؟ ! ئاباباكرىنى خروئىن بىلەن تەمىنلىمەي ، ئۇنى ئۆز ۋاقتىدىلا تېگىشلىك ئورۇن-لارغا تاپشۇرغان بولسا ، ئۇ ھازىرقىدەك ياۋۇز مەخلۇققا ئايلىنىپ كېتەرمىدى ! ؟ ئۆزىمۇ قاچقۇن بولۇپ ، يات يەرلەردە سەرسان ـ سەرگەردان بولۇپ يۈرەرمىدى ! ؟ ئەدناسى ئۇلارنىڭ مېھرى ئىللىق ئائىلىسى باھار چېچەكلىرىدەك توزۇپ كېتەرمىدى ؟ !

مېھرىبان باغرىدا ياتقان ئوغلىنى ئاستا پەپلەپ ئۇخلىتىپ ، بېشىنى كۆتۈرۈپ ياستۇقىغا يانقۇزدى ، ئاندىن يونقاندا قىپچىپ يۆ-گەپ قويىدى . ئىچىدە : «بۇندىن كېيىنكى تەقدىر ـ قىسمەتلىرىڭ نېمە بولۇپ كېتەر» دەپ پىچىرلاش بىلەن تەڭ ، كۆزلىرىدىن مۆلدۈرلەپ ياش تۆكۈلدى . مېھرىبان ھازىرغىچە ئوغلىغا : «دادا ئىچكىرىگە كىرىپ كېتىپ ، شۇ يەردە كېسەل بولۇپ ئۆلگەن» دەپ ئىشەندۈرۈۋەتتى . چۈنكى ، ئاباباكرى «دوستلۇق» تىكى ئۆينى چې-كىپ تۇگىتىۋەتكەندىن كېيىن ، قەدىردانغا قايسى يۈز بىلەن قاراش

مەسلىسى نومۇس جەھەتتىن ئۇنىڭ يۇرىكىنى ئۆرتەپ ، ياخشى كۆرگەن ئېرىگە مەڭگۈ كۆرۈنمەسلىك قارارىغا كەلگەنىدى . كېيىن ئۇ ئوغلى قەيسەردىن ئەنسىرەپ قالدى . ئاباباكىرى ئۇنىڭ پېيىگە چۈشۈپ ، ئادەم سودىگەرلىرىگە سېتىۋېتىشكە ئۇرۇندى . شۇڭا ، ئۇ قەدىرداننىڭ دېرىكىنى ئالالىسىلا ، بالىنى ئۇنىڭغا تاپشۇرۇپ بېرىپ خاتىرجەم بولماقچى بولدى . مانا «ھۆسنارخان جەننەت نېمەتلىرى ئاشخانىسىسى »دىكى كازىم ، قاقچى ھېلىمجان ئاۋاقلارغا ئۆزىنىڭ تۇرۇشلۇق ئورنىنى دەپ بەرگىلىمۇ بىر يىلدەك بولدى . ئەگەر قەدىردان ئاڭلىسىلا چوقۇم ئىزدەپ كېلەتتى . ئۇنىڭ كەلمىگىنىگە قارىغاندا ، يەنىلا ئىچكىرى ئۆلكىلەرگە كىرىپ كەتكەنلىكى ئېنىق . مېھرىبان بىر يىلدىن بېرى ئۇنىڭ كېلىشىنى تەقەززالىق بىلەن كۈتتى . ئۇ نومۇس كۈچىدىن قېچىپ يۈرگەن چاغلاردا ، قەدىردان ئۇنى نەچچە يىللارغىچە ئىزدىدى . مانا ئەمدى مېھرىبان ئۇنى كۈتكەندە ، ئۇ بىردىن غايىب بولدى . خۇدا ئۇلارنىڭ قوشۇلۇشىغا ، بىرەر قېتىم يۈز كۆرۈشۈشىگىمۇ يول قويمايدىغان چېغى ! ھازىر قەدىردان مېھرىبان ئۈچۈن تولىمۇ قەدىرلىك ۋە بەكمۇ مۇھىم ئىدى . چۈنكى ، ئانا ـ بالىنىڭ بۇندىن كېيىنكى ماڭار يولى تولىمۇ قاراڭغۇ بولۇپ ، قەيسەرنى ئوقۇتۇش بۇياقتا تۇرسۇن ، تامىقىنىڭ ھۆددىسىدىن چىقىشمۇ تەسكە توختايدىغاندەك قىلاتتى . كاۋاپچىلىق قىلغان چاغلىرىدا ، ھەر ھالدا كۈندىلىك تۇرمۇشنىڭ ھۆددىسىدىن چىققۇدەك پايدا بولۇپ تۇراتتى . ئەمدى بۇگۈنكىدەك ئون يۈەن ئۈچۈن خەقتە يېلىنىپ ، ھەتتا خورلىنىپ يۈرسە ، بۇ ئانا ـ بالا بۇندىن كېيىن قانداقمۇ قىلار ؟

رېئاللىق مېھرىبانىنىڭ ئويلىغىنىدەك بولدى . ئانا ـ بالىنىڭ ئاچ ـ توق كۈنلىرى باشلاندى . مېھرىبان زىخقا گۆش ئۆتكۈزىدىغان ، كاۋاپ پىشۇرىدىغان ياكى مېھمانلارنى كۈتىدىغان ئىشلارنى ھەر كۈنى ئىزدەيتتى ، يېلىنىپ ـ يالۋۇراتتى ، كاۋاپچىنىڭ ئىش ھەققى بەرگىنىگە خۇش بولۇپ ، قانچە بەرسە غىڭ قىلمايتتى . بىر كېچىدە تاپقان ئاشۇ ئازغىنە پۇلغا نان ياكى زاسۇي دېگەندەك ئاددي

يېمەكلىكلەرنى ئېلىپ ، ئوغلىنىڭ قورسىقىنى تويغۇزاتتى . شۇڭا ، قەيسەر تالادىن كىرىپلا ئويۇقتىكى كورىنىڭ ئاغزىنى ئاچاتتى ، يەيدىغان نەرسە بەزىدە بولاتتى ، بەزىدە كورا قۇپقۇرۇق تۇراتتى . كېيىنچە قەيسەر ئاپىسىدىن ، يەيدىغان نەرسە بارمۇ ، دەپ سوراشقا ، قورسىقىم ئېچىپ كەتتى ، دېيىشكە تىلى بارمايدىغان بولدى . مېھرىبان كەچتە سولغۇن ، هارغىن چىراي سولتىيىپ كەلدىمۇ ، ئۇنىڭ شۇ كېچە ئىش تاپالمىغانلىقىدىن دېرەك بېرەتتى . بۇنداق چاغلاردا قەيسەر ئاپىسىنى خاتىرجەم قىلىش ئۈچۈن بولسا كېرەك ، قورسىقى ئاچ بولسىمۇ : «ئاپا ، مەن ئاغىنەمنىڭ ئۆيىدە تاماق يەپ كەلدىم» دەيتتى . مانا بۇ يەتتە ياشلىق بالىنىڭ ئەقلىنىڭ يېتىلىۋاتقانلىقى ، چوڭلارنىڭ دەردىنى چۈشىنىۋاتقانلىقى ئىدى . هازىر قەيسەر پات ـ پاتلا : «ئاپا ، مەن بالىلار بىلەن ئويناپمەن» دەپ يۇگۈرۈپ چىقىپ كېتەتتى ، سودىسى ئاۋات ئاشخانىلارنىڭ بىرەر بۇلۇڭىدا ماراپ تۇراتتى . قاچىدىكى تاماقنى پاكىز يەپ تۈگىتىدىغان خېرىدارلار ئاز بولسا كېرەك ، تولىسى پولۇ ، مانتا ياكى لەڭمەن بولسۇن ، قاچىنىڭ تېگىدە قالدۇرۇپ قويىاتتى ، هەتتا بىر ـ ئىككى هورنان بىلەن گۆشلۈك قورۇمىلارنىمۇ تاشلاپ چىقىپ كېتىدىغانلار بولاتتى . قەيسەر ئۇچقاندەك كېلىپ ، ئۇلارنى سولياۋ خالتىغا تۆكۈۋالاتتى . تېخى بەزى ئىنساپلىق ئادەملەر ئاتايىتەن چاقىرىپ ، تامىقىنى بېرەتتى . كەچتە ئاپىسى :

— بالام ، قورسىقىڭ ئاچقاندۇ ـ هە ؟ — دېسە ، ئۇ كۈلۈپ تۇرۇپ :

— ياق ، ئاپا ، ئاغىنەم بىلەن بىر ئاشخانىنىڭ كۈلىنى تارتىپ تۆكۈپ بەرسەك ، تاماق بەردى ، دەيتتى ياكى : «يۇندىسىنى تۆكىتۇق» «ئاشخانىسىنى تازىلاپ بەردۇق» دەپ ، ئاپىسىنى خاتىرجەم قىلاتتى . كېيىنچە قەيسەر بىر ـ ئىككى كۈن يوقاپ كېتىدىغان ئىشلارنى چىقىرىۋالدى . شۇڭا ، مېھرىبان ئۇنىڭدىن ئەنسىرەپ سۇرۇشتە قىلدى :

— قەيسەر بالام ، بىرنەچچە كۈندىن بېرى نەلەردە يۈرسەن ؟

سەندىن ئەنسىرەپ ...

— ئەنسىرىمە ، ئاپا ، شەھەردە بىرنەچچە ۋاسكىچى بالىلار بىلەن ئاياغ مايلاپ جېنىمىزنى باقتۇق .

— كېچىلىرى نەلەردە ياتتىڭلار ؟

— ۋاسكىچى بالىلارنىڭ كۆپلىرىنىڭ بەزىسىنىڭ ئانىسى ، بەزىسىنىڭ دادىسى يوق ! تېخى دادىسى ئۆلۈپ كەتكەن ، ئانىسى ئەرگە تەككەن ، ھەتتا ئانىسى بىلەن دادىسى ئاجرىشىپ كېتىپ تاشلىۋەتكەن بالىلارمۇ بار . شۇلارنىڭ ئۆيلىرىدە ياتتىم .

— يامان بالىلارنىڭ ئارقىسىغا كىرىپ ، يامان ئىشلارنى قىلىپ قويارمۇ ، دەپ ئەنسىرەيدىكەنمەن .

قەيسەرنىڭ دېگىنى راست ۋاسكىچى بالىلار ئىدى . بىراق ، ئۇلارنىڭ بەزىلىرى يانچۇقچى ، توغرا كەلگەندە يانچۇققا قول سالاتتى ، سومكىلاردىكى پۇل قاپچۇقى ، يان تېلېفون ، ئاپپارات دېگەندەك نەرسىلەرنى سۇغۇرۇۋالاتتى . بىراق ، قەيسەر ئاشخانىلارغا كىرىپ ، تاماق شىرەلىرىدىكى «يىغىندا»لارنى يىغىپ قورساق تويغۇزاتتىكى ، ئوغرىلىق قىلىشقا كۆڭلى ئۇنىمايتتى ھەم بەك قورقاتتى .

كەچ كۇزنىڭ سوغۇق شامالىرى ئادەم غولىنى قورۇپ ، ھەر-رىدەك چاقىدىغان سوغۇق كۇنلەر يېتىپ كەلدى . پات - پاتلا يامغۇر قارغا ئايلىناتتى ، بىرنەچچە كۈنگىچە داۋام قىلغان جۇدۇن - چاپقۇن دەل - دەرەخلەرنى يالىڭاچلاپ ، گۇل - گىياھلارنى خازان قىلىپ ، ئۇشتۇك قىروۋسى پەيدا بولاتتى . كەچلىك بازارنى ئاۋات قىلىدىغان تىجارەتچىلەرمۇ كۇندىن - كۇنگە شالاڭلاپ ، ئاخىر بازار چۆلىسىرەپ قالدى . ھېچ ئامال قىلالمىغان مېھرىبان مەھەللە ئىشباشقۇرۇش رايونى باشلىقىغا ھال ئېيتىپ يىغلىۋەتتى . دېگەنبىلەن ئۇلار مۇزاكىرىلىشىپ ، ئىشتىن قالغان ، ئىش ئورنى يوق ، جان سانى كۆپ شەھەر ئاھالىلىرىنى ئەڭ تۆۋەن تۇرمۇش ياردەم پۇلى بىلەن تەمىنلەش بەلگىلىمىسىگە ئاساسەن ، ئۇنىڭغا ئايدا 200 يۇەن بېرىدىغان بولدى . مانا بۇ ئۆلمەسلىكنىڭ بىردىنبىر كاپالىتى ئىدى .

دى . ئەگەر بىر ئادەم كۈنىگە ئۈچ ۋاخ نان يېگەن تەقدىردىمۇ ، ئايدا 90 يۈەن پۇل كېتەتتى . ئەمدى بۇ قىش - قىروۋلادا كۆمۈر قالىماسمۇ ، كۈنىگە بىر ۋاخ ئىسسىقمىنا تاماق يېمەسمۇ ! شۇنىڭغا- مۇ مىڭ قەتلە شۈكۈر . بۇ 200 يۈەن پۇل مېھرىباننىڭ ئىشەنچ چىرىغىنى ياندۇردى !

بىر كۈنى چاپان - ئىشتانلىرى لاي بىلەن بۇلغىنىپ ، يۇزلە- رى زېدە بولۇپ كەتكەن ئاتابەكرى ئۆيگە كىرىپ كەلدى . ئۇنىڭ چىرايىدىن ، تۇرقىدىن بۇرۇنقى ئاتابەكرىگە ئوخشمايتتى . بۇ قې- رى بەڭگىنىڭ قۇلاق تۈۋىلىرىدىكى شالاڭ ئاق چاچلىرى تۆكۈلۈپ ، بېشىدىكى تاقىر گەدىنىگە يېتىپ كەلگەندى ، ياڭاق سۆڭەكلىرى قوزۇقتەك ئۇچلىنىپ ، كۆزلىرى جەھەننەمدەك پىلدىرلايتتى ، دۈمبىسىدىكى دۈمچەكمۇ خېلى كۆتۈرۈلۈپ قالغاچقا ، بېشى تۆۋەنگە چۈشۈپ كەتكەندەك كۆرۈنەتتى ، بولۇپمۇ يۇزلىرىدىكى جاراھەت ئىزلىرى ئۇنى تېخىمۇ قورقۇنچلۇق قىلىۋەتكەندى .

— ماڭا مايلىق قىلىپ پولۇ ئېتىپ بەر ، — دېدى ئاتابەكرى سۈپىدا ئولتۇرۇپ ، — مايلىق تاماق يېمەي قاغجىراپ كەتتىم .

— ئەمىسە 50 يۈەن پۇل بەر ، مەن گۆش ، مەي ، گۈرۈچ ، سەۋزە ئەكىلىپ ئېتىپ بېرەي .

— مەن تېخى ساڭا 50 يۈەن بېرەمدىمەن ؟ — ئاتابەكرى ئورنىدىن چاچراپ تۇردى ، — سەن ... سەن كىمنىڭ ئۆيىدە ئولتۇرۇۋاتىسەن ؟

— ئۆزۈمنىڭ سېتىۋالغان ئۆيىدە ئولتۇرۇۋاتىمەن !

— قاچاندىن بېرى بۇ ئۆي سېنىڭ بولۇپ قالغان ؟

— سەن 27 مىڭ يۈەن پۇلۇمنى ئېلىۋالغاندىن كېيىن ، ساقچىلار پۈتۈن مەھەللىگە بۇ ئۆينىڭ ساڭا تەئەللۇق ئىكەنلىكىنى جاكارلىغان . ئەگەر ئۆكۈتەملىك قىلىساڭ ، قانۇن بويىچە جازا- لىنىسەن !

— سەن مېنى نەچچە قېتىم ساقچىلارغا چېقىپ ،مەقسىتىڭگە يېتەلمىدىڭ ، — ئاتابەكرىنىڭ ئورا كۆزلىرى چۈمچۇقلاپ

كەتتى ، — لېكىن ھازىرغىچە پەيلىگىدىن يانمىدىگىمۇ ؟

ئاباباكرى غۇلاچلىرىنى كېرىپ ، مۇشتۇملىرىنى تۈگۈپ ئې-تىلىپ كېلىشى ، مېھرىبان شارتلا قىلىپ چەيدونى قولىغا ئالدى . ئۇنىڭ چىرايىدىكى جىددىيلىك ، كۆزلىرىدىن چاقناۋاتقان چېقىن ، چەيدو تۇتقان قوللىرىنىڭ چىڭ كىرىشىپ كەتكەنلىكىنى كۆرگەن ئاباباكرى سەل قورقۇپ قالدى . چۈنكى ، قىزىنىڭ قەتئىي نىيەتكە كەلگەنلىكىنى بىلىپ قالغانىدى .

— سەن ... سەن مېنى راستلا ئۆلتۈرمەكچىمۇ ؟ — خىرقىرىدى ئاباباكرى ، — دا ... دادىسىنىمۇ ئۆلتۈرەمدۇ - ھە ؟

— تاشمۇ چىداپ - چىداپ ، بىر كۈنى «ۋاككىدە» يېرىلىدۇ ئەمەسمۇ ؟

— قا ... قاتىل جىنايەتچى بولۇپ قېلىشتىن قورقمامسەن ؟

— بۇ دېگەن يوللۇق قوغدىنىش ، ساقچىلار : «كېزى كەلگەندە شۇنداق قىلمايمۇ بولمايدۇ» دېگەن ، ئۇقتۇڭما ؟

خروئىن زەھىرىدىن جېنى تۇمشۇقىغا كېلىپ قالغان ئاباباكـرى گىلدىڭلاپ ئارانلا تۇرۇۋاتاتتى ، ئۇنىڭ ئازگالغا چۈشۈپ كەتـكەن قارا مونچاقتەك خۇنۇك كۆز قارىچۇقلىرىنىڭ پىلدىرلاپ تۇـرۇشى ھايات شامىنىڭ تېخى ئۆچمىگەنلىكىدىن دېرەك بېرىپ تۇراتـتى . شۇ تۇرقىدا مېھرىبان ئۇنى بىرلا ئىتتىرىۋەتسە ، سۆڭەكلىرى شاراقلاپ تۆكۈلۈپ كېتىدىغاندەك ئورۇق ئىدى . قىزىغا تەڭ كې-لەلمەيدىغانلىقىنى بىلگەن ئاباباكرى سۈپىدا زوڭگىدە ئولتۇرۇپ ھۆڭرەپ يىغلىۋەتتى :

— ئاھ خۇدايىم ، بۇ ... بۇ قانداق زامان بولۇپ كەتتى ! بالىلىرى دادىلىرىغا پىچاق تەڭلەۋاتسا ، ئاخىر زامان بولغان ئوخـشىمامدۇ ! ھا ... ھا ... ھا ...

— ھەي كۈل بەڭگى ، قايسى ئاغزىڭ بىلەن خۇدايىمنى تىلغا ئېلىۋاتىسەن ؟

— خۇدايىم ئۆزى چەك دېگەن تۇرسا ، — ئاباباكرى كۆزىدە ياش يوق ھاڭراۋاتاتتى ، — ھا ... ھا ... خۇدايىمنىڭ ئىرادىسىز ھا ... ھا ... قىل تەۋرىمەيدۇغۇ !

غەزەپ هایاجىنىدا تىترەۋاتقان مېھرىبان بىردىنلا لاسسىدە بوشاپ قالدى . توۋا ، ماۋۇ پاسىق بەندىنىڭ ئۆزىنى قوغداۋاتقان قورالىنى كۆرۈڭ ! خۇددى قاچقانمۇ خۇدا دەيدۇ ، قوغلىغانمۇ خۇدا دەيدۇ ، دېگەندەك ، قىلغان گۇناھلىرىنى خۇداغا ئارتىپ قويۇپ ، كىرىدىغان كامار تېپىۋالغىنىنى قارا !

— بولدى ، تولا ھاكاۋۇرمە ، — دېدى مېھرىبان ئاچچىقىدا . — مىڭ ھاكىرىساڭمۇ بۇ ئۆيدىن ساڭا تاماق ئېتىپ بەرگۈدەك بىر نېمە چىقمايدۇ .

— يالغان ئېيتما ، راستلا يوقما ؟

— ئىش - ئوقەتتىڭ يىلتىزىغا ئۆزۈڭ پالتا ئۇرۇپ تۇرۇپ ، يەنە مەندىن سورايسىنا .

— نان بولسىمۇ مەيلى .

— بۇ ئۆيدە ھازىر نانمۇ يوق ! — مېھرىباننىڭ قاتتىق ۋارقىرىشىدىن ئاباباكرى چۆچۈپ كەتتى . — بۇ ئۆيدە نان ، ئاش - تاماق بولىدىغان بولسا ، بالام ئۆيدىن چىقىپ كېتەرمىدى ؟

— نېمە ، قەيسەر ئۇ ...

— ھازىر قەيسەر بالام ۋاسكىچى بالىلار بىلەن جېنىنى بېقىپ يۈرىدۇ ، — مېھرىبان يۈزىنى قامالاپ يىغلىۋەتتى ، — ھەپتە - ئون كۈندە بىرەر قېتىم كېلىپ مېنى يوقلايدۇ .

ئاباباكرى چىقىپ كەتتى . مېھرىباننىڭ ئۆيدە يالغۇز قېلىشى ئۇنىڭغا ئامەت ئىشكى ئېچىلىپ كەتكەندەك تۇيۇلدى . كېچىدىن ئۇ كۆزۈڭ ئاستىدا يېتىپ نېمە ئازابلارنى تارتمىدى . زەربىگە ئۇچرىغان يىلاندەك تولغىنىپ ، بوغۇزلانغان ئۆچكىدەك پۇتلىرىنى ئېتىپ ، دارغا ئېسىلغان گۇناھكاردەك خارقىراپ ، بۇغرىغا كىرگەن تۆگىدەك ئاغزىدىن كۆپۈك قاينىاپ ، دەھشەتلىك تىترەپ ، ئۇياقتا يۇمىلاپ ، بۇياقتا يۇمىلاپ ، يۈزلىرىنى يەرلەرگە ئۇرۇپ قاچانلاردا ھوشىدىن كەتكىنىنى تۇيماي قالدى . ئۇ ئەتىگەنلىكى ھوشىغا كەلگەندە ، يامغۇر سۇلىرى يىغلىپ قالغان پاتاق ئىچىدە ياتاتتى . ئەمدى بۇگۈن خۇمارى تۇتۇپ قالسا ، يەنە شۇ ئازاب تەكرارلىنىدۇ . راست ، مېھرىبان تۇگىمەس ۋە خورىماس بىر بايـ

لىق ، ئەمما دەسلەپتە كۆندۇرمەك تەس ، بىر - ئىككى قېتىملا كۆندۇرۇۋالسا ، كېيىنچە ئۆزى ئۆگىنىپ قالىدۇ . بىراق ، ھازىر پۇلدار خوجاملار ، ئېسىل بەگزادىلەر 15 ياشتىن 20 ياشقىچە بولغان كىچىك قىزلارنى ياخشى كۆرىدۇ . مېھرىبان 16 يېشىدا قەيسەرنى تۇغدى ، ھازىر 22 ياشنى تۇگىتىپ ، 23 ياشلارغا قەدەم ئالدى . زىلۇا ، غۇنچە بوي ، كىچىك چىراي بولغاچقا ، 15 - 16 ياشقا كىردى دېسىمۇ خەق ئىشىنىدۇ . بىراقزە ، بۇ قىزنىڭ گىرىم قىلمايدىغىنى چاتاق - دە ! بولمىسا ھازىرقى مودا قىزلار چۆلدە قالسۇن ، نى - نى باشلىقلار ، دىرېكتور ، لىدېرلار ئۆزىنى ئوتقا ئۇرغان پەرۋانىدەك ، مېھرىبانىڭ ئەتراپىدىن ئايلىنىپ كېتەلمەيدۇ ، كىم بىلىدۇ ، بىرەر باي تۇقاللىققا ئالسىمۇ ئەجەب ئەمەس ...

ئەي قۇدرىتى ئۇلۇغ خۇدا ، بەندەم دېسەڭ ، ئاشۇ خروئىن ئاتلىق نىجىسقا يېقىن يولاتما ! ئۇنىڭغا قارانغۇچە ، شۇ بەندەڭنىڭ قېشىغا دەرھال ئەزرائىلنى ئەۋەت ، ئامانىتىڭنى ئېلىپ كەتسۇن . «ياق ، ئۇنىڭ گۇناھى كەبىر ، گۇناھى سەغىرلىرى كۆپ ، ئازاب تارتمىغۇچە ئامانەتنى ئالمايمەن» دېسەڭ ، ئۇنىڭغا كېسەل بەر ، ئەڭ يامان كېسەللىنى بەرسەڭمۇ مەيلى ، ئۇنىڭ ئېغىز ، بۇرۇن-لىرى قان - يىرىڭ بولۇپ ئېقىپ كەتسۇن ! تەنلىرى قۇرتلاپ ، يەرلەرگە توروكلاپ تۆكۈلسۇن ! ئېشەك تاپىدەك پۇراپ ، ئادەملەر ئېغىز - بۇرۇنلىرىنى تۇتۇپ ئۆتسۇن ، ئۇ بەندە ھەتتا : «تۆبە ئىللاللاھۇ تۆبىتەن نەسۇبىھا»[1] دەپ تۇۋا قىلسىمۇ ، قىينىلىپ ئىككى توختاتما ، ئەمما خروئىن ئاتلىق بالايىئاپەتكە ئاشىنا قىلما ! قارىغۇ-نا ، ئاباباكرى بىر ھالال تىجارەتچى ، كۆيۈمچان ئاتا ، ۋاپادار ئەر ئىدى . ئۇ خروئىنغا گىرىپتار بولۇۋىدى . ئىنسانىدىكى ئەڭ ياماڭ

---

(1) ئاللا ، تۆبەمنى نەسۇبىھانىڭ تۆۋىسىدەك قوبۇل قىلغايسەن . رىۋايىتى : زىنالاردىن قول ئۈزمىگەن نەسۇبىھا بىر كۈنى بىر مەزلۇمنى ھامىمغا ئېلىپ كىردى . بۇ ئىشتىن خەۋەر تاپقان شەھەر ئەھلى ھامىمغا بېسىپ كىرگەندە ، بويىنى سۇغا سىلىۋاتقان ئىككى ئايالنى كۆرۈپ ، شەرمىسار بولغان ھالدا چېقىمچىغا تاپا - تەنە قىلىشتى . ئەسلىدە خەلقىئالەم ئالدىدا رەسۋا بولۇشىنى بىلگەن نەسۇبىھا چىن ئىخلاسى بىلەن بىر تۇۋا قىلدىكى ، ئاللا ئۇنى قوبۇل ئەتتى ، نەسۇبىھا شۇ ھامان ئايال سۈرىتىگە كىردى .

نومۇسسىزلىق — غۇرۇرسىز ، ۋىجدانسىز ، پەسكەش ، تەمەخور ، خۇشامەتچى بىر قۇلغا ئايلاندى . ھېلىغۇ ئۇ قىزىنىڭ كۆكسىنى ساتماقچى ، ھەتتا خوتۇنىنى ئۆز قولى بىلەن سولاپ بېرىپ ، ئۇ- شىكىتە كۆزەتچىلىكتە تۇرغان ئەرلەرنىمۇ كۆز كۆرۈپ ، قۇلاق ئاڭلاپ تۇرۇپتۇ ! نېمە ئۈچۈن ؟ ئاشۇ بىرنەچچە شورام ئاق تۇتۇن ئۈچۈن ...

گۈگۈم چۈشۈپ قالغاندى . ئاباباكرى كوچىلاردا كېتىۋاتقان سۆلەتۇاز نوچىلارنىڭ ئارقىسىدىن ئەگىشىپ مېڭىپ ، خالىيراق يەرگە كەلگەندە ، ئاستاغىنا پىچىرلاپ : «ھەي ، ئوينىغۇڭىز يوق- مۇ ؟ » دەيتتى . بۇنداق ئىشلارغا كۆنۈكلەر : «قېنى كۆرۈپ باقمام- دۇق» دەپ ئەتراپىغا قاراپ قوياتتى . ئاباباكرى : «ئۇ كوچىغا چىقىپ باقمىغان ، ئۆزى كىچىك ، ھازىر ئۆيدە ، مەن باشلاپ بارد- مەن» دېيىشى ، ئۇلار : «بۇ ساختىپەز ئوخشايدۇ» دەپ ، كۆپلىرى كېتىپ قالاتتى .

ئاباباكرى كوچىدىن خېرىدار تاپالماي ، كېچىلىك بەزمىخانىغا بارغانىدى ، بەزمىخانىنىڭ ئىشكى ئالدىدا تۇرغان قوغدىغۇچى خا- دىم ئۇنىڭ تۇرقىغا قاراپلا : «ماڭ ، ماڭ ، بۇ سېنىڭ تىلەمچىلىك قىلىدىغان يېرىڭ ئەمەس» دەپ ھەيدىۋەتتى . لېكىن ، قوغدىغۇچى خادىم كېرىپ - چىقىۋاتقانلارغا ئېگىلىپ سالام قىلاتتى ، ھەتتا ئىللىق ھەجىياتتى ، بولمىسا ئۇلارنىڭ قوللىرىدا بىلەت ياكى باغاق- مۇ يوق ئىدى . ئاباباكرى ئېسىلزادە بېگىم - خېنىملار ئۈچ- رىسىلا ، خۇددى پىستە كۈچۈكلەردەك قۇيرۇق شىپاڭشتىپ ، ئې- گىلىپ سالام قىلاتتى . ئۇلار قارىسۇن - قارىمىسۇن ، نەزەر سال- سۇن - سالمىسۇن ، ھېچىيىپ ، قورۇلۇپ ، ئادەمنىڭ نومۇسى كەلگۈدەك قىلىقلارنى قىلاتتى . بىردىنلا ئۇ ئېسىل كىيىنگەن ، چاچلىرى ، يۈزلىرى پارقىراپ تۇرغان بىر توپ ياش ، ئوتتۇرا ياشلىق ئېسىلزادىلەرنىڭ «سېرىق ئەتىرگۈل قاۋاقخانىسى»نىڭ ئىشكى ئالدىغا دۆۋىلىشىۋالغانلىقىنى كۆرۈپ قالدى . ئۇلار نېمە- لەرنىدۇر دەپ ۋارقىرىشاتتى ، قوللىرىنى شىلتىپ تىللايتتى . بىر

مەست يىگىت ئىككى قوغداش خادىمى بىلەن ياقىلىشىپ ، سۆرە-
شىپ ، بىر - بىرىنى ئىتتىرىشىپ جېدەللىشىۋاتاتتى . ئاباباكىرى
غىپلا قىلىپ قاۋاقخانىغا كىرىپ كەتتى . ئۇ پەلەمپەيلەردىن ئۆرلەپ
زالغا چىققان بولسىمۇ ، ھېچنېمىنى پەرق ئېتەلمىدى . ئەتراپ
قاراڭغۇ گۆردەكلا كۆرۈندى . كېيىن بارا - بارا ئەتراپتىكى ئالدى
ئوچۇق ئايرىمخانىلار ، مەيدانغا چۈشۈپ چىققان قۇچاقلىشىۋالغان بىر
جۈپ - بىر جۈپلەر گىرىمسەن كۆرۈنۈشكە باشلىدى . ئونتۇرىغا
چۈشۈۋالغانلار تانسا ئويىنىغانىنى دوريغاندەك بىر يەردىلا قە-
مىرلايتتى . چۈنكى ، يىغلاڭغۇ بىر مۇزىكا ئۇلارنىڭ بويۇنلىرى-
دىن ، بەللىرىدىن قاماللاپ ، يۇزلىرىنى يۇزلىرىگە ، قىسقىسى
ھەممە يېرىنى يېقىپ ، خۇددى بىر ئادەمدەك قىمىرلاپ تۇرۇشىغا
لايىق چېلىنىۋاتاتتى . قاۋاقخانا زالىنىڭ تورۇسىدا پىرقىراۋاتقان
يۇمىلاق چىراغنىڭ تۆشۈكلىرىدىن لىپىلداۋاتقان كۆك ، سېرىق ،
قىزىل نۇرلار زال ئوتتۇرىسىدا پىرقىرىغۇچتەك ئۇيۇپ قالغانلارنى
غىل - پاللا يورۇتۇپ ئۆتكەچكە ، ئۇلارنىڭ چىرايىنى كۆرگىلى
بولمايتتى . بۇ بەگزادە - خېنىملارنىڭ كۆپلىرى مەيدانغا چۈشۈۋال-
غاچقا ، يېشىل چىراغ غۇۋا يورۇپ تۇرغان ئايرىمخانىلاردا ئادەملەر
تولىمۇ شالاڭ ئىدى . بەزىلىرى قۇچقىغا ئولتۇرۇۋالغان خېنىم
بىلەن ئاچ كۆزلۈك بىلەن سۆيۈشسە ، بەزىسىدە خېنىملار ياراتمە-
غان ياكى جۈپتى يوقلار يالغۇز تاماكا چېكىپ ئولتۇراتتى . ئاباباكە-
رى بىردىنلا ئەڭ چەت بۇلۇڭدىكى ئايرىمخانىدا پىل - پىل قىلىپ
يېنىۋاتقان سەرەڭگە يورۇقىنى كۆرۈپ قالدى ، بۇ ھال ئۇنىڭ
دەرھاللا خۇمارىنى قوزغاپ ، خروئىتنى ئەسكە سالدى . ئۇ غىپىلە-
داپ مېڭىپ ناتونۇش ئەرنىڭ قېشىغا باردى . ناتونۇش ئەر ئېڭىش-
كىنىچە پال - پال ئاستىغا سەرەڭگە چېقىپ ، ئاغزىدىكى نەيچە
بىلەن ئاق تۈتۈننى شورىماقتا ئىدى .

— بېگىم ، — دېدى ئاباباكىرى بوينىنى سوزۇپ ، — مەنمۇ
بىر - ئىككى نەپەس شورىۋالسامچۇ ؟

ناتونۇش ئەر گۆلىيىپ قارىدى . شۇندىلا ئۇنىڭ چوقۇر بېسىپ

كەتكەن قاپقارا پارقىراق يۇزى ، دۆڭ ماڭلىيى ، سالپاڭ قۇلاقلىرى ، كۆز ئالمىسى پۈلتىيىپ تۇرغان پال - پال كۆزلىرى ئايان بولدى ، بولۇپمۇ ئۇنىڭ تەرلەر ئېرىق بولۇپ ئېقىۋاتقان بوينى سېمىز ھەم تۇم ئىدى .

— ھەي رەپرەپ ، بۇ «بىر شورىۋالاي» دەپ شورىۋالمىغان ئاپاڭنىڭ ئەمچىكى ئەمەس جۇما ، — قارا چوقۇر ئېغىر ھاسىرىدى ، — بىر شوراشقا 300 يۈەن پۇل بارما ؟

— بېگىم ، ئەگەر مەيللىرى بولسا ، تېخى 17 - 18 گە كىرگەن بىر ھۆر بار ئىدى .

— ۋاي - ۋۇي ، ئادەم قاغجىراپ ئولتۇرغاندا ، نېمانداق تاتلىق گەپ قىلىدۇ ماۋۇ ئاۋاق ، قېنى ئۇ ھۆر - پەرى ؟

— ئۇ تالا - تۈزلەرگە چىقىپ باقمىغان ھەم بۇ چاغقىچە بۇنداق ئىشنىمۇ قىلمىغان .

— خۇمارىڭ راسا تۇتۇپتۇ - دە ، قېرى ! — قارا چوقۇر سەت ھىجايدى ، — ئۇ سېنىڭ خوتۇنۇڭما ؟

— ياق ، قىزىم .

— خوتۇنۇڭ بولغان بولسا تېخىمۇ ياخشى بولاتتى دېگىنە ، ئېرىنى كۆزەتچىلىكتە تۇرغۇزۇپ ، ئەڭ ياخشىسى ، خوتۇنىنىڭ بېشىنى تۇتقۇزۇپ قويۇپ ئىش باشلىسا ... پاھ - پاھ ، زەپ پەيزى بولىدۇ دېگىنە .

— قانداق ، كۆڭۈللىرى تارتسا ، مۇشۇ تۇرقىدىلا تاكسىدا بارىلى .

— بەك يىراقتىما ؟

— نەدىكىنى . «يېكەنكۆل» دە .

— يۈرە ئەمىسە .

— ئاۋۋال ... ئاۋۋال ... — ئاباباكرى چېكىشنى ئىشارە قىلدى ، — بەك ، بەكلا تۇتۇپ كېتىۋاتىدۇ ...

قارا چوقۇر ئاباباكرىنىڭ پىلدىرلاپ تۇرغان ئورا كۆزلىرىگە بىردەم قاراپ تۇرۇپ ، پال - پال بىلەن نەيچىنى ئاباباكرىگە

تۇنۇزدى . ئاندىن بىر گىراملىق سولياۋ خالتىنى يىرتىپ پال - پالغا تۆكتى .

— قېنى ، مەن سەرەڭگە چېقىپ بېرەي ، سەن شورا ، — قارا چوقۇر ھاسىراپلا تۇراتتى ، — قىزىڭ ماڭا راسا قىممەتكە توختايدۇ- غان بولدى - دە . بوپتۇ ، ھۆر - پەرى دەۋاتىسەن ، قېنى كۆرەر- مىز .

— ئۇنداق دېمىسىلە ، غوجام ، — بىر سەرەڭگىلىك شورىغان ئاباباكرىگە جان كىردى ، — بىزمۇ بىلمىز ، كۆرۈك توخۇدەك ئۇچرىغان يەردە يېتىۋېرىپ ، پاخشە بولۇپ كەتكەنلەرنىڭمۇ بىر كېچىلىكى 500 يۈەندىن 1000 يۈەنگىچە تۇرسا .

— ھەي يىگىناغۇچ ، ئۇلار دېگەنچۇ قارا ، داڭلىق مودا سەتەڭ- لەر ، ئۇقتۇڭما ؟ «يېكەنكۆل»دىن باشقا يەرنى كۆرمىگەن تومپاي قىزىڭنى شۇلارغا تەڭلەشتۇرۇۋاتامسەن ؟ ھازىر دېگەن باھا چۈشۈپ كەتتى . بىر قېتىملىقى 20 — 30 يۈەن ، بىر كېچىلىكى 50 — 60 يۈەن ! ئەمدى قوپە ، 300 يۈەنلىك چېكىپ بولدۇڭ .

ئۇلار سىرتقا چىقىپلا تاكسىغا چۈشتى . يولنىڭ ئىككى چېتى- دىكى ئۇزۇم شەكىللىك ھەيۋەتلىك چىراغلار كوچىلارنى كۈندۈز- دەك يورۇتۇۋەتكەنىدى . ئادەملەرگە قارىغاندا ، ئۇياقتىن - بۇياققا چېپىشۋاتقان ماشىنىلار كۆپتەك قىلاتتى . شوپۇر يېقىن يوللار بىلەن «يېكەنكۆل»گە بىردەمدىلا يېتىپ باردى . ئاباباكرى چوڭ كوچا ، تار كوچىلارنى كۆرسىتىپ ماڭدى . ئۇلار بىر خالتا كوچا ئاغزىغا كەلگەندە ماشىنىدىن چۈشتى - دە ، كىچىك قوش قاناتلىق دەرۋازا ئالدىغا كېلىشتى .

— بېگىم ، — ئاباباكرى چوقۇرنىڭ خۇنۇك تەلەتىگە قارىدى ، — بۇ قىز بۇنداق ئىشنى بۇ چاغقىچە قىلىپ باقمىغان ، شۇڭا بەك ياۋا ، قانداق قىلىشنى ئۆزلىرى چاغلالا .

— ياۋا بولسا تېخى ياخشى ، — قارا چوقۇر ھىجايدى ، ئاشۇنداقلىرىنىڭ تەمى باشقىچە بولىدۇ !

— مەن ئىشىكنىڭ سىرتىدىن تاقاپ قويۇپ ، ئەتىگەندە ئېچە-

ۇيتىمەن . مەن ... مەن ... — ئابابەكرى ھەجايدى ، — ھويلىدا تۇنەيمەن . بۇ خىزمەتتىمنىمۇ ئۇنتۇپ قالمىسلا .

ئابابەكرى ئىشكنى كۇچەپ بىرلا تارتىۋىدى ، ئاجىز ئىلغۇ ئاجراپ كەتتى . ئۆي ئىچىدىن : «سەن كىم ، قەيسەرما ؟» دېگەن ئاۋاز ئاخىرلاشمايلا ، قارا چوقۇر ئۆيگە كىرىپ كەتتى . ئابابەكرى ئىشك ھالقىسىدا ئېسىلىق تۇرغان قۇلۇپنى شارتلا بېسىپ ، ئاچقۇچنى يانچۇقىغا سالدى .

ئۆي ئىچىدىن تىللاش ، ۋارقىراش ، نېمىلەرنىدۇر ئېتىش ، جاراڭلىغان ، تاراقلىغان ئاۋازلار كېلىشكە باشلىدى . تۇيۇقسىزلا ئۆي ئىشكى جالاقلاپ : «بالام قەيسەر !» دېگەن ئېچىنىشلىق بىر ئاۋاز ئاڭلاندى . قارا چوقۇر يۇگۇرۇپ كېلىپ مېھرىبانىنى ئارقىسىدىن قۇچاقلىغانچە سۆيىغا ئاتتى بولغاي ، بىر نەرسە گۈپپىدە قىلدى - دە ، مېھرىبانىنىڭ زەئىپ ئىڭرىغىنى ئاڭلاندى . ئارقىدىن ئىنجىقلاش ، ھاسىراش ، بوشراق توۋلاش ئاڭلىنىپ تۇردى ، ئاخىرىدا ئۆي ئىچى جىمىپ كەتتى ...

كەچ كۇز قار سوغۇقىدا تىترەپ ، ھويلا ئىچىدە پىرقىراپ يۇرگەن ئابابەكرى تۇن نىسپىدە كوچىغا چىقاتتى ، ھويلىغا كىرەتتى . ئۇ بارغانسېرى توڭلاپ ، ئېڭەكلىرى كاسىلداپ كەتتى . شۇڭا ، دەرۋازا لەمپىسى ئاستىدا تامغا يۆلىنىپ ئولتۇردى ۋە تىزلىرىغا بېشىنى قويۇپ ئۇخلىماقچى بولدى . بىراق ، سوغۇق بارغانسېرى كۈچىيىپ ، ئۇنى ئۇخلىغىلى قويمىدى ، شۇنداقتىمۇ ئۇيقۇنىڭ خۇمارى تۇتۇپ ، ئۇنىڭ كىچىك كۆزلىرى يۇمۇلۇپ ، بېشى ھەر تەرەپكە سامداپ ، ئىلەڭ - سىلەڭلا بولۇپ قالدى . بىر چاغدا نېمىدۇر بىر نەرسىنىڭ تاراقلىغان ئاۋازىدىن كۆزىنى ئاچتى . جاھان يورۇپ ، تاڭ ئېتىپ كەتكەنىدى . ئۆيدىن چىقالمىغان قارا چوقۇر ئىشكنى تاراقلاتماقتا ئىدى . ئابابەكرى يۇگۇرۇپ بارغانچە ئىشكىنى ئېچىۋەتتى . بويۇنلىرىغىچە قىزىرىپ كەتكەن قارا چوقۇر تەرلىگەن ھالدا چىقتى - دە ، ئابابەكرىنىڭ دولىسىغا ئۇرۇپ قويدى :

— يارايسەن ، ئاۋاق ، — قارا چوقۇر بىر گىرامىلىق خروئىن

قاچىلانغان سولياۋ خالتىدىن بىرنى ئاباباكرىنىڭ ئالىقىنىغا سېلىپ قويدى ، — بۇگۈن كېچە جاپا تارتقىنىڭ ئۈچۈن ... مەن سېنى يەنە ئىزدەيمەن .

— قانداق ، يارىدىمۇ ؟

— بەلەنكەن ... بەلەن ، قېنى دېگىنە ، سېنى نەدىن تاپىمەن ؟

— «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»نىڭ بەشىنچى قەۋىتىدىن .

قارا چوقۇر كەتتى . بىر چېكىم خروئىننىڭ خۇشلۇقىدا ئاباكەرى ئۆيگە ھەجىيىپ كىرىپ كەلدى . لېكىن ، ئۇ قىزىنىڭ ئەلپازىدىن قورقتى . مېھرىبان يوتقانلارنىمۇ يىغىشتۇرماي ، كىيىملىرىنى كىيگىنىچە ئۆينىڭ بۇلۇڭىغا تىقىلىپ ئولتۇراتتى . ئۇنىڭ چاچلىرى چۈۋۈلۈپ پاخپايغان ، كۆزلىرى نېمىگىدۇر ئەزەپ-لىك تىكىلگەن ، پېشانىسىدىكى كۆكىرىپ ، قان ئۈيۈپ كەتكەن تۇخۇمدەك ئىششىقتىن قارا چوقۇرنىڭ ئۇنى ئۇرۇپ ھوشىدىن كەتكۈزگەنلىكى چىقىپ تۇراتتى .

— مېھرىبان قىزىم ، بارا - بارا كۆنۈپ قالىسىز ، ئادەم قىلمىغان ئىش ئەمەسقۇ .

— يوقال ، سولامچى ، مۇناپىق !

مېھرىبان كىگىز قېتىغا يوشۇرۇپ قويغان چەيدونى شىددەت بىلەن ئېتىشى ، ئاباباكرى ئۆزىنى شارتلا يانغا تاشلىدى . چەيدو ئىشىككە قادىلىپ قالدى . ئاڭغىچە چىنە ، تەخسە ، تاۋاق ، ئەينەك قاچىلار ئۈچۈپ كېلىشكە باشلىدى . ئاباباكرى ھويلىغا ئارانلا قېچىپ چىقىۋالدى . مېھرىبان ھۆ تارتىپ يىغلىۋەتتى . ئۇ ئەمدى قانداق قىلىشى كېرەك ؟ ساقچىخانىغا ياكى مەھەللە ئىش باشقۇرۇش رايونىغا بېرىپ داد ئېيتسا ، ئۇلار ھەشەم - دەرەم كۆتۈرۈپ تەكشۈرگەن بولىدۇ . ئاندىن : «ئاباباكرى قېچىپ كېتىپتۇ ، پەيدا بولسۇن ، شۇ چاغدا بىر نېمە دەيلى» دەپ كېتىپ قالىدۇ ، بولۇپمۇ مەھەللە ئىش باشقۇرۇش رايونىدىكى بەزى كادىرلار پەقەتلا مەخپىيەتلىكنى ساقلىمايدۇ . ئۇلار ئۆزلىرىنى كۆرسىتىش ئۈچۈن ، پالا-نى يەردە پوكۇنى ئىش بويتىكەن ، شۇنى تەكشۈرۈپ كەلدىم ، دەپ ،

بۇ دۇنيادا ئۆزىنىڭ كاتتا ئەرباب ئىكەنلىكىنى نامايان قىلماقچى بولۇشىدۇ . شۇنىڭ بىلەن مېھرىبانىنىڭ كوچا - كويلاردا يۈزى تۆكۈلىدۇ . ئۇ چاغدا باشىنى قانداق كۆتۈرۈپ يۈرگۈلۈك ؟ ئۇ ھازىر ئۆزىنى ئۆزى كەچۈرمەيدۇ ، ئەگەر مۇشت زەربىسىدىن ئايلىنىپ كەتمىگەن بولسا ، مېھرىبان ئۇ قارا چوشقىنى چەيدودا چانىۋەتكەن بولاتتى ! ئەمدى ... ئەمدى ئۇ قەدىرداندىن ئەبەدىلئەبەد ئايرىلدى . بۇرۇنلاردا ئاچچىقىغا پايلىماي ئېرىنى تىللىغان ، قارغىغانكەن ، بىراق ئۇ رەنجىش ، خاپىلىقلاردا تىلىنىڭ ئۇچىدا دېگەن گەپلەر بولۇپ ، كۆڭلىنىڭ قات - قاتلىرىدا يەنىلا بىر يورۇق چىراغ ۋىلىلداپ يېنىپ تۇراتتى . ئەمدى ھەممىسى توگىدى . مېھرىبان بۇلغاندى ، ئۇنى دەريا - دەريا كۆز ياشلار بىلەنمۇ يۇيۇپ تازىلىغىلى بولمايدۇ . ئاباباكرىنىڭ : «بارا - بارا كۆنۈپ قالىسىز ، ئادەم قىلمىغان ئىش ئەمەسقۇ» دېگىنىگە قارىغاندا ، بۇندىن كېيىن مېھرىبانىنىڭ ئىپپەت - نومۇسى ، مۇبارەك تېنى بەدىلىگە ئۇ خروئىن خۇمارىنى قاندۇرىدىكەن - دە ؟ ! بولدى بەس ! مەن ئەمدى ئۇنى مەقسىتىگە يەتكۈزمەيمەن ...

مېھرىبان كارىۋات ئاستىغا قول تىقىپ نىلون ئارغامچىنى ئالدى ، ئۇ بۇ ئارغامچىنى كاۋاپدان ، ئورۇندۇق ، شىرە قاتارلىق كاۋاپچىلىق سەرەمجانلىرىنى ھارۋىغا باسقاندا باغلاش ئۈچۈن ئالغىدى . مانا ئەمدىلىكتە ئۆزىنىڭ جېنىنى قىيىش ئۈچۈن ئەسقاتىدىغان بولدى .

مېھرىبان ئورۇندۇقنى قويۇپ ، ئۆينىڭ لىمىغا ئارغامچىنى ئۆتكۈزۈش ئارىلىقىدا ، بىر نارەسىدە كۆز ئۇنىڭغا تىكىلىپ تۇرغاندەك بىلىندى . بۇ ئەلۋەتتە يۈرەك پارىسى قەيسەر ئىدى . ئۇ ھازىر ئۆز كۈنىنى ئۆزى ئالغۇدەك بولدى . ئەمدى مېھرىبان خاتىرجەم كۆز يۇمالايدۇ ، شۇنداقتىمۇ ، بۇ جاھاننى تاشلاپ كېتەر ئالدىدا ئوغلىنى بىر كۆرۈۋالمىسا ، دەيدىغان گەپلەرنى دەۋالمىسا لەھەتتە كۆز يۇمۇلامدۇ ؟ ! ياق ! ئۇ ئەمدى «سەيگۈيۇەن بالا» ھېكايىسىنىڭ خاتىمىسىنى ئوغلىغا دەپ بېرىشى كېرەك . ئاشۇ نام چىقىرىپ ،

داڭق قازىنىپ كاتتا باي بولغان ، دېھقان تىجارەتچىلەرنىڭ بېشىنى سىلىغان ، گاڭگىراش ئىچىدە قالغانلارغا هېممەت قولىنى سوزۇپ ، تۇرمۇش يولى ئاتا قىلغان ، نامرات ئوقۇغۇچىلارنىڭ دەردىگە دەرمان بولغان ، ئالىقىنىنى كەڭ ئېچىپ ، هەممىگە مەرد هاتەم بولغان ، ئەمما ئامەت كۇشەندىلىرىنىڭ قاپقىنىغا دەسسەپ ، ئۆزىگە مۇ ، ئائىلىسىگىمۇ تۇگمەس - پۇتمەس ئازاب ئېلىپ كەلگەن «بالا سەيگۇيۇەن» سېنىڭ داداڭ بولىدۇ ، دېمىسە بولامدۇ ؟ !

مېھرىبان ئارغامچىنى ئېلىپ كارىۋات ئاستىغا قويۇپ قويدى . ئۇ ئوغلى پەيدا بولغۇچە ياشاشنى نىيەت قىلدى . ئاردىدىن ئۇچ كۇن ئۆتۇپ كەتتى ، تۆتىنچى كۇنى كېچىسى ، ئالدىنقى قارا چوقۇردىنمۇ تەمبەل ، قوپال ، تەتۇر ئۇستىخان لۇكچەك كىرىپ ، مېھرىبانىنى يوتقانىنىڭ ئىچىدىلا باستۇرۇۋالدى . ئۇ ئەبلەخ نېمە قىلارىنى ئالدىن مۆلچەرلىۋالغانمۇ ، مېھرىبانىنىڭ بېشىغا بىرلا ئۇرۇپ ئايلاندۇرۇۋېتىپ ، ئاياغ يېپىدا ئۇنىڭ قوللىرىنى ئارقىسىغا قىلىپ باغلۇەتتى . شۇ كۇنى كېچىسى ئاپىسى چۇشىگە كىرىپ قالغان قەيسەر ئەتىگەندىلا ئەنسىرەپ يېتىپ كەلدى . ئۇ ئىچىدىن ئېتىلمىگەن دەرۋازىدىن شەپە چىقارماي كىرگەندە ، بۇۋىسى ئۆي تېمىغا يۆلىنىپ ئولتۇرغىنىچە ، تىزلىرىغا بېشىنى قويۇپ ئۇخلاپ قالغانىدى . قەيسەر ئىچىدە : «ئاپام ، بۇۋام يەنە سوقۇشۇپ قالغان چېغى ، شۇنداقتىمۇ بۇنداق سوغۇقتا تالادا ئۇخلىغىنى نېمىسى ؟ » دېگەنلەرنى كۆڭلىدىن ئۆتكۇزۇپ تۇراتتى ، ئۆيدىن چاپىنىڭ تۇگمىلىرىنى ئەتكەچ ، يوغان ، تاز چىراي بىر ئادەم چىقتى . قەيسەر ئۇنىڭغا قاراپ هەيرانلا قالدى . هېچنېمىنى ئاڭقىرالمىغان قەيسەر ئۆيگە ئۇچقاندەك كىردى ، ئاپىسى يەنىلا ئۆي بۇلۇڭىغا تىقىلىپ ئولتۇراتتى . ئۇنىڭ چۇڭۇلغان چاچلىرىنى ، تاتارغان يۇزلىرىنى ، ياش بىلەن بۇلغانغان كۆزلىرىنى كۆرۈپ ، قورقۇپ كەتكەن قەيسەر ئاپىسىنىڭ ئالدىدا تىزلاندى :

— ئاپا ، ساڭا نېمە بولدى ؟ چېچىڭنىڭ ئارىسىدىن قان چىقىپتۇغۇ ؟

— كەلدىڭما ، بالام؟ ئەجەبمۇ يوقاپ كەتتىڭ ، — مېھرىبان مىچىدە يىغلىدى ، — سېنىڭدىن ئەنسىرەپ ھالىم قالمىدى .

— شۇ ۋاسكىچى يېتىم بالىلار بىلەن ئايىغ مايلاي-مىز ، — قەيسەرنىڭ بىردىنلا كۆزلىرى كۈلدى ، — بىر چوڭراق بالا بار ئىدى ، ئۇ ئوشۇق ساندۇقىنى ماڭا بەردى ، ھازىر مەنمۇ كونده ئالتە ـ يەتتە يۆەن تاپىمەن دېگىنە .

— سەن تېخى كىچىك تۇرساڭ ، بالام ، — مېھرىبان بالىسى-نىڭ يۈزىنى سىلىدى ، — قارىغىنا ، جۇدەپ قاپسەن .

— تېخى خېرىدارلار كىچىك بالىلارغا ئىچى ئاغرىمدۇ تېمە ، ئايىغىنى بىزگە كۆپرەك مايلىتىدۇ . ئاپا ، دېگىنە ، بايىقى ئادەم كىم؟ ئۇ ... ئۇ بىزنىڭ ئۆيگە نېمىشقا كەپتۇ؟

— ئۇ ... ئۇ ... بالام ، بىر كاۋاپچى ئۇستامكەن ، مېنى يارده‌ملىشىشكە چاقىرىپ كەپتۇ .

— ئەمىسە يۈزلىرىڭ ئىششىق تۇرىدۇغۇ ، ماۋۇ نېمە قان؟

— بوۋاڭ بىلەن ئۇرۇشۇپ قالدىم .

— ئاناڭنى ... — قەيسەر ئوچاق بېشىدىكى پىچاقنى ئېلىپ ئۇچقانده‌ك چىقىپ كەتتى ، لېكىن هويلا ، كوچىدىنمۇ ئاباباكرنىڭ قارىسى كۆرۈنمىگەندىن كېيىن ، ئۆيگە يېنىپ كىردى .

— بېرى كەلگىنە ، بالام ، — مېھرىبان قولىنى سۇندى ، — سېنى ئوبدانراق كۆرۈۋالاي .

— يۈزلىرىم مەينەتتۇ ـ هە ، ئاپا ، — قەيسەر كۈلدى ، — ئۆيدىكى چاغدا : «قولۇڭنى يۇ ، پۇتۇڭنى يۇ ، يۈزۈڭنى يۇ» دەپ ۋارقىراپلا تۇراتتىڭ ، بولمىسا ئۆزۈڭ مېنى چىرقىرىتىپ يۇيۇپ كېتەتتىڭ .

— بوپتۇ ، ئوغۇل بالا بولغاندىن كېيىن ئەيىب ئىش ئەمەس . ئۇنىڭ ئۈستىگە ۋاسكىچىلىق قىلىۋاتساڭ ... مېنىڭ ئەنسىرەۋاتقىنىم ، بۇندىن كېيىن كىيىملىرىڭنى كىم يۇيۇپ بېرەر؟ — مېھرىبان تۆكۈلۈپلا كەتتى ، — كىچىك تۇرۇپلا جاپا ئېتەكلىرىگە تۈگۈلگان بالام .

— كۆڭلەكلىرىم كىر بولۇپ كەتسە قېشىڭغا كەلمەمدىم ، بولدى يىغلىمىغىنا ، ئاپا ، — قەيسەرنىڭمۇ چوڭ كۆزلىرىدىن ياش-لار مۆلدۈردەك تۆكۈلدى ، — سەن يىغلىساڭ ، مەن ··· مەن بىر قىسما بولۇپ قالىدىكەنمەن .

— ماقۇل ، بالام ، مەن يىغلىماي ، — مېھرىبان چاچلىرىنى تۈزەشتۈردى ، — بالام ، قاقچى بالىنىڭ ھېكايىسىنى ئاڭلىغۇڭ يوقمۇ ؟

— ياق ، ئاپا ، ئاڭلىغۇم يوق .

— نېمىشقا ئەمدى ؟

— قاقچى بالىنىڭ خروئىن چېكىدىغانلىقى ئاڭلاپ ئۇنىڭغا ئۆچ بولۇپ كەتتىم .

— ئۇنىڭ باشقىلارغا قىلغان نۇرغۇن ساخاۋەتلىك ئىشلىرى تۈرسا .

— مەن ئاچتىن ئۆلۈپ قالساممۇ ، خروئىن چەككەن ئادەمنىڭ ھېچنېمىسىنى ئالمايمەن ، ھەتتا ئۇ ئالتۇنتوشقان بەرسىمۇ .

— لېكىن ، قاقچى بالا بىرەر كىمگە زوتالىق قىلىپ كۆڭلىنى رەنجىتىمىگەن تۈرسا .

— ئۆزۈڭ دېدىڭغۇ : «ئۇنىڭ نۇرغۇن پۇلى بار ئىدى» دەپ ، ئەگەر ئۇنىڭ پۇلى بولمىغان بولسا ، بۇۋامدىنمۇ بەتتەر ئەسكى بولاتتى .

— ئەگەر ئۇ سېنىڭ داداڭ بولۇپ قالسا قانداق قىلاتتىڭ ؟

— ھېلىغۇ دادامكەن ، ئەۋلىيا بولىسىمۇ ئۆيگە كىرگۈز-مەيتتىم .

— دادا دېگەن ئۇلۇغ تۈرسا .

— ئەمىسە بۇۋام سەن ئۈچۈن ئۇلۇغما ؟

— ۋاي خۇدايىم ، ماۋۇ بالىنى ، جەمئىيەتتىكى بالىلارغا ئارا-لىشىپ نېمانداق زۇۋاندار بولۇپ كەتكەن !

— ئاپا ، نېمىشقىكىن «خروئىن چېكىدۇ» دېگەن گەپنى ئاڭلىسامىلا چىشلىرىم غۇچۇرلاپ ، مۇشتلىرىم تۈگۈلۈپ ، ئۆزۈمنى

زادىلا تۇتۇۋالالمايمەن . ئەگەر كۆچۈم يەتسە ، كاۋاپ توغرايدىغان چەيدوداا چاناپ ، چاناپ ، چانىۋەتكۈم كېلىدۇ .

مېھرىبان ئىچىدە «ئۆزۈمدىن ئۆتكەن» دېگەننى ئويلىدى . قەيسەر ئىككى يېشىدىن تارتىپ : «بالام ، ئېسىڭدە چىڭ تۇت» دېگەن گەپنى تەكرارلاۋېرىپ ، مانا ئاقىۋەتتە دادىسىغمۇ يۇز - خاتىر قىلمايدىغان دەرىجىدە بالىسىنىڭ يۈرىكىنى قاتۇرۇۋەتتى .

— بالام ، راست گەپنى قىلسام ، ئاشۇ قاقچى بالا داداڭ بولىدۇ ، — دېدى مېھرىبان ياش تۆككەن ھالدا ، — ئۇ ئىچكىرىگە بىر كىرىپ كەتكەنچە چىقالمىدى .

— ئاپا ، قورسىقىڭ ئاچقاندۇ ؟ مەن ساڭا سامسا ئەكىرىپ بېرەي ، — قەيسەرنىڭ ئاڭلىغۇسى يوقتەك قىلاتتى ، — مەندە ۋاسكىچىلىق قىلىپ تاپقان توققۇز يۈەن پۇل بار...

— مەن ساڭا راست گەپنى قىلۋاتىمەن ، ئۇنىڭ ئىسمى ...

ھويلىدىن كىمدۇر بىرى ۋارقىراپ ، مېھرىبانىنىڭ گېپىنىڭ قاپ بېلىگە تەپتى :

— ھاي مېھرىبان ، مېھرىبان ، بارمۇسىز ؟ بىز ئاھالە كومىتېت ئىش باشقۇرۇش ئورنىدىن كەلدۇق .

ئۆيگە 40 ياشلاردىكى بىر ئايال بىلەن تېخى 30 ياشقا كىرمىگەن بىر ئەر كىرىپ كەلدى .

— قوشنىلار ئۆيىڭىزدە بولغان بەزى ئىشلارنى ئىنكاس قىلىپ بېرىپتىكەن ، — دېدى ئايال قاش - قاپاقلىرىنى سۈزۈپ ، — شۇڭا بىز ...

— بالام ، — دېدى مېھرىبان قەيسەرگە قاراپ ، — سامسا ئەكىلىمەن دېگەنتىڭغۇ ، ئەمىسە بارغىن . ھە راست ، بالام ، مېنىڭ بايانىن قىلغان سۆزلىرىمنى يادىڭدا چىڭ تۇت .

— ماقۇل ، ئاپا ، — قەيسەر يۇگۇرۇپ چىقىپ كەتتى . مېھرىبان شۇندىن كېيىنلا تەكشۈرگۈچىلەرگە قارىدى :

— مېنىڭ ئۆيۈمدە ھېچ ئىش بولغىنى يوق ، قوشنىلار ئورۇنسىز گۇمان قىپتۇ .

— ئۇنداقتا يۇزلىرىڭىزدىكى ئىشتىياق ، كۆكلەرنى نېمە دەپ چۈشەندۈرىسىز ؟

— سىلەر بۇنداق ئىشنى كۆپ سورىغان ، — مېھرىبانىمنىڭ ئاچچىقى كەلگەنىدى ، — قايسىبىرىنى ھەل قىلىپ باققان ؟ دادام : «خىروئىنغا پۇل تېپىپ بەر» دەپ ئۇردى شۇ . ئەمدىغۇ قانغانسىلەر !

— خاپا بولماڭ ، مېھرىبان ، — دېدى ئەر كادىر ، — راست ، بىز ئاباباكرىنى ئىز قوغلاپ توتوپ ، ئەستايىدىل مۇئامىلىدە بولالمىدۇق .

— ئەمدى دېگەنىمىڭ پايدىسى نېمە ، — مېھرىبان ئالىقانلىرىنى كۆزلىرىگە باستى ، — تۇگىدى ، ھەممە ئىش تۇگىدى ، بولدى ، چىقىپ كېتىڭلار ، بۇندىن كېيىن ئاۋارە بولمايسىلەر .

— ھەي خېنىم ، — دېدى ئايال كادىر ئالىقانلىرىغا ئۇرۇپ ، — «ھالىڭ نېچۈك» دەپ كەلسىمۇ خاپا بولىدىكىنا .

ئايال كادىر يەنە نېمىلەرنىدۇر دېمەكچى ئىدى ، لېكىن ئەر كادىر ئۇنىڭ بىلىكىدىن تارتىپ چىقىپ كەتتى . غەزەپتە كۆزىگە ھېچنېمە كۆرۈنمىگەن مېھرىبان ئورنىدىن تۇردى ، كارىۋات تېگىدىن نىلون ئارغامچىنى ئالدى ـ دە ، قىزىل سولياۋ ئورۇندۇقنى قويۇپ ، تورۇس لىمىغا ئارقاننى باغلاپ ، بىر ئۇچىنى كىرمەكلەپ سىرتماق قىلدى ، سىرتماقنى بوينىغا سېلىش ئالدىدا ئۆي ئىچىگە قارىدى . ئۇنىڭ كۆز ئالدىغا ئەمچەك راكى بىلەن بۇ ئالەمدىن ياشلا خوشلاشقان ئاپىسى كەلدى ، ئاندىن قەدىردان ، قەيسەرلەر پەيدا بولدى .

— ئاپا ، مەن ... مەن سىزنىڭ قېشىڭىزغا ئاتلاندىم ، قەدىردان ، قەيسەر ، خوش ، مەن سىلەرنىڭ يۇزۈڭلەرگە مەڭگۈ قارىيالمىغاچقا ، مۇشۇ يولنى تاللىدىم . مېنى كەچۈرۈڭلار ...

مېھرىبان سىرتماقنى بوينىغا سېلىپ ، سولياۋ ئورۇندۇقنى تېپىۋەتتى . پارقىراپ تۇرغان نىلون ئارغامچا ئېغىر تەن ئاستىغا ساڭگىلىغانسېرى گالىنى مەھكەم بوغماقتا ئىدى . نەپىسى بارغانسېرى

ری بوغۇلغان مېھرىبان جان ئاچچىقىدا بىر ئىككى قېتىم قاتتىق خارقىراپ سىلكىندى ، سىلكىنگەنسېرى سىرتماق بويۇنىنى تېخىمۇ دەھشەتلىك بوغدى ، بارا ـ بارا ئۇنىڭ تېنى لاسسىدە بوشاپ ، كىرىشىپ كەتكەن قول ـ پۇتلىرى ئۆزىنى قويۇپ بەردى . مېھرىـ بانىنىڭ پەسكە قاراپ تۇرغان قاپقارا شەھلا كۆزلىرى يېرىم ئوچۇق قالغانىدى ...

ئـۇ كـەتتى ! شـۇنداق ، پـانىينىڭ ئـازاب ـ ئوقۇبەت ، ھەسرەت ـ نادامەتلىرىنى ، غەم ـ ئەندىشىلىرىنى تىرىكلەرگە قالـ دۇرۇپ ، ئۆزى كەتتى ، بىر ھېسابتا ئوبدان بولدى ! نېمە قىلىدۇ ، بۇ راھىتىدىن ئازابى ، شادلىقىدىن قايغۇسى ، كۈلكىسىدىن يىغىسى تولا كونا رابانتا ! ئاشۇ كىچىككىنە غۇنچە بوي ، ئوماق قىز ئازغىنە ھاياتىدا نېمە كۈنلەرنى كۆرمىدى ! باشقىلار ئۈنى ئۆزلىرىنىڭ نەپـ سى بالاسى يولىدا ساتتى ، نەچچە قېتىم دورا بىلەن بىھوش قىلىنـ دى ! ھەتتا يالىڭاچلاپ ، ئۇنىڭ نازۇك ئەزالىرىنى يېپىپ تۇرغان ئىچ كىيىملىرىدىن بايلىق ئىزدىدى ! بىر چېكىم خروئىن ئۈچۈن دىۋىدەك قارام لۈكچەكلەرنىڭ قوينىغا سىلىپ بەردى ! ھالال ئىشـ لەپ ياشاشقىمۇ قويۇشمىدى ! مۇشۇ ئىشلار ئاتىسى تەرىپىدىن كەلـ گەن خورلۇقلار ئىدى . ئەمدى ئۇنىڭ ئۈچۈن بۇ دۇنيانىڭ يەنە قانچىلىك لەززىتى بولسۇن !

مېھرىبان بولۇپ ئۆتكەن تەڭسىزلىك ۋە رەزىللىكلەرنى كۆـ ڭۈل تارازىسىدا ئۆلچەۋاتقاندەك ، «نېمە ئۈچۈن ؟» دەپ ئۆزىگە سوئال قويۇۋاتقاندەك ، يېرىم ئوچۇق كۆزلىرىنى يەرگە تىككەن ھالدا ئېسىلىپ تۇراتتى .

— ئاپا...

گېزىتكە ئورالغان سامسىلار ئۆي ئىچىگە تېرىلىپ كەتتى . قەيسەر ئانىسىنىڭ پۇتلىرىنى قۇچاقلىۋالغانىدى !

مېھرىبانىنىڭ قىرىق نەزىرسى قاتتىق سوغۇق كۈنلەرگە توغرا كەلدى . ئۇ ناتۋانىنىڭ ئاشۇ يەتتە ياشلىق ئوغلىدىن باشقا ھىماتى

بولمىسا ، نەزىرىنى كىم بېرەتتى دەيسىز ؟ يەنىلا شۇ قەيسەرنىڭ ۋاسكىچى ئاغىنىلىرى دوسمەت نۇر ، ئەكبەر ، رىشات ، مالىك قاتارلىقلار ئىككى - ئۈچ يۈەن ، بەزىلىرىدىن تۆت - بەش يۈەندىن پۇل يىغىپ ، بىر ئاشخانىغا 126 يۈەن ئۆتكۈزدى . بۇنىڭدىن تەسىرلىنىپ كەتكەن ئۇستام كۆزىگە ياش ئېلىپ : «قانچىلىك مېھمان چاقىرساڭ مەيلى ، مەن ئۆزىتىپ بېرەي » دېدى . ئەسلىدىمغۇ بۇ دۇنيا خويمۇ ئىللىق دۇنيا ئىدى . ئاتىلارنىڭ دېيىشچە ، بىر زامانلار ئۆتۈپتىكەن ، ئۇ چاغلاردا ئادەملەر بىر - بىرىگە تولىمۇ مېھىر - شەپقەتلىك ، كۆيۈمچان ، ئىناق ، ئۆم ، هىممەتلىك ياشايدىكەن ، راست ئەمەسمۇ ، هىممەتتىن قانىتى بولغان قۇش ئېگىز ئۇچالايدۇ ، دېگەن گەپ بارغۇ ! ئۇلار هىممەتلىك ياشىغانسېرى ، شۇنچە كۆكلەپ ، شۇنچە نۇرى ئېھسانغا ئېرىشىدىكەن . ئۇ چاغلاردا پۇل ئادەم ئۈستىدىن ئەمەس ، ئادەم پۇل ئۈستىدىن هۆكۈمرانلىق قىلغانىكەن .

ۋاسكىچى بالىلار مەسچىتتىكى بىرنەچچە ئاخۇن ، ئىمامدىن باشقا ، شەهەر ئىچىدىكى ئاسقاق ، چولاق ، قارىغۇ ، تىلسىز ، يېتىم - يېسىر ، كۆك نامراتلارنى يىغىپ كەلدى ، ئاق پوتا باغلىغان ۋاسكىچى بالىلار ئۇلارنىڭ قوللىرىغا سۇ ئېلىپ ، شىرەلەرگە باشلىدى . قەيسەرنىڭ ئەڭ يېقىن ئاغىنىلىرىدىن دوسمەت نۇر ، ئەكبەر ، رىشات ، مالىك قاتارلىق بىرقانچە بالىلار ئاشخانا ئالدىدا قول قوۋۇشتۇرۇپ كەلگەنلەرنى كۈتۈۋالدى ، بىر ئاخۇنۇم ، بۇ نەزىرنىڭ ناھايىتى خاسىيەتلىك نەزىر بولغانلىقىنى تەرىپلەپ سۆزلىدى :

— ئەسلىدە «نەزىر » دېگەن سۆزنىڭ ئۆزىدىنلا نامرات ، پېقىر ، يوقسۇل ، مېيىپلەرگە «نەزىر » قىل دېگەن مەنە چىقىدۇ . لېكىن ، هازىر قورسىقى توق ، يېيىشكە ئاغزى يوق ئادەملەرگە نەزىر بېرىلىۋاتىدۇ . ئۇلار گېلىدىن تاماق ئۆتمەي ، پولۇنى خام سەي بىلەن يېيىشىدۇ . مانا بۇگۈنكى نەزىر ئاللا يولىدىكى هەقمەقمي پېقىر - مىسكىنلەرگە بېرىلگەن نەزىردۇر !

ئاشخانا ئالدىدا قول قوۋۇشتۇرۇپ مېھمان كۈتۈۋاتقان ۋاسكەچى بالىلارنىڭ «ئاتامانى» بولغان دوسمەت نۇر قەيسەرگە :

— جامائەتنى ئېلىڭلار ، بېقىڭلار دەپ قويامدۇق ، — دەپ تۇرۇشى ، ئاشخانا ئالدىدا دىر ـ دىر تىترەپ تۇرغان دۇمچەك ئاتابەكرى پەيدا بولدى . ئۇ شۇنچىلىك ئورۇقلاپ كەتكەنىدىكى ، بارماقلىرى چىش كولىغۇچتەك ، بۇرۇنلىرى قىڭراقتەك ، ئېچەكلىرى ئۇچلىنىپ ، ماتاڭچىنىڭ كەكىسىدەك بولۇپ قالغانىدى . ئۇنىڭ ئورا كۆزلىرى ئۆلۈپ قالغان چاشقاننىڭ خۇنۇك قارىچۇقلىرىدەك ئارانلا پىلدىرلايتتى . ئاتابەكرى سەل ئېلىشىپ قالغاندەك قىلاتتى . ئۇ قەيسەرگە سىنچىلاپ قارىغان بولسىمۇ ، ئېسىگە ئالالمىدى . مەھەللىدىكىلەردىن ئاپىسىنىڭ ئۆلۈش سەۋەبىنى ئۇققان قەيسەر ئېتىلىپ بارماقچى بولۇۋىدى ، دوسمەت نۇر ئۇنى توتۇۋالدى .

— بۇ دېگەن نەزىر ، كىرىۋەرسۇن .

— بالىلار ، مەشەدە مەندەك بىچارە مۆمىن بەندىلەرگە نەزىر بارمىشقۇ ؟

— قېنى كىرسىلە ، — دېدى دوسمەت نۇر بىر قولىدا قەيسەرنى تۇتۇۋېلىپ ، — ئەكەسىلە ، قوللىرىنى چايقىۋالسىلا .

— بولدى ، بولدى ، تېخى بۇلتۇرلا يۇغان .

نەزىر ياخشى ئۆتتى . قەيسەرنىڭمۇ كۆڭلىدە ئارمان قالمىدى . ئەمما ، نەزىر بېرىلىپ ئۇچىنچى كۈنى بولسا كېرەك ، «يېكەنكۆل» دىكى ئۆيىدىن شەھەرگە ئالدىراپ كېتىۋاتقان قەيسەر يول چېتىدىكى دەرەخلىك ئەتراپىغا دۆۋىلىشىۋالغان بىر توپ ئادەمنى كۆرۈپ قەلبىدە قالدى . ئۇ ئادەملەر ئارىسىدىن قىستىلىپ يۈرۈپ ئارانلا ئالدىغا ئۆتتى ، ئۆتتى ـ دە ، چوڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ ، ئارقىغا بىر قەدەم چېكىنگىنىنى تۇيماي قالدى . دۆۋىلەنگەن قاردا پۈت ـ قوللىرىنى يېغىپ ياتقان ئاتابەكرىنىڭ ئاغزى ئوچۇق بولۇپ ، تاماكىدىن قاربداپ كەتكەن چىشلىرى ھېڭگىيىپ تۇراتتى . ئېغىز ، بۇرۇن ، قاش ، كىرپىكلىرىنى ئاپپاق قىروۋ باغلىغانلىقتىن ، چەـ

رايى مويسىپىت قېرىلارغا ئوخشاپ قالغاندى . بىر قولىدا چىڭ تۇتۇۋالغان بوتۇلكىنىڭ ئاستىدا ئازراققىنا ھاراق تۇراتتى . قەيسەر كۆڭلىدە ، خىروئىن خۇمارىدىغا چىدىيالماي ، مەست بولغۇچە ئىچىپتۇ ـ دە ، دەپ ئويلىدى . ئۇ ئاپىسىنىڭ ھەم ئۆزىنىڭ كۆر-گەن كۈنلىرىنى ، تارتقان ئازابلىرىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈۋېتىپ ، ئۇنلۇك تىللىۋەتكەنلىكىنى بىلمەي قالدى :

— ئىمانسىز قېرى ، ئاخىر كاپىر ئۆلۈمىدە ئۆلۈپسەن .

— ھەي بالا ، سەن بۇ ئادەمنى تونۇمسەن ؟ — دېدى ساقچى جەسەت ئىگىسىنى تاپقانلىقىدىن خۇش بولۇپ ، — سېنىڭ نېمەڭ بولىدۇ ؟ ئۆيى نەدە ؟

— بۇ قېرىنى تونۇمايمەن ، لېكىن ئۇ مېنى ئۇرغان .

— نېمە ئۈچۈن ئۇرغان ؟

— خروئىن خۇمارى تۇتسىلا ، ۋاسكىچى بالىلاردىن پۇل سو-رايدۇ ، بەرمىسە ئۇرىدۇ ، بۇ مۇناپىق .

قەيسەر توپ ئارىسىدىن ئېتىلىپ چىقىشى ، كۆزى كۆك ، چاچ ، قاشلىرى سارغۇچ ، بۇرنىنىڭ ئىگىرى پەس ، 34 ـ 35 ياشلاردىكى بىر ئادەم ئۇنىڭ بىلىكىدىن كاپلا تۇتتى .

— ھەي ، سەن ۋاسكىچى بالا قەيسەرغۇ دەيمەن .

— شۇنداق .

— ھازىر ئۆيدە ھېچنېمەڭ يوققۇ دەيمەن ؟

— يوق ، سىز قانداق بىلىسىز ؟

— بۇۋاڭ دەپ بەرگەن ، — كۆك كۆز تەمكىن سۆزلەۋا-تاتتى ، — مەن ئىچكىرىدە بىر ئاشخانا ئاچقان ، بىرنەچچە مۇلازىم بالىلار كىرەك بولۇپ قالدى ، بارامسەن ؟

— ئايلىقى قانچە پۇل ؟

— دەسلەپتە 1200 يۈەن بېرىمەن . كېيىن ياخشى ئىشلەپ قالساڭ ، ئايمۇ ئاي ئۆسۈپ تۇرىدۇ .

— مەن ئاغىنىلىرىمگە مەسلىھەت سېلىپ باقاي .

— بۇ گەپچە ئاغىنىلىرىڭمۇ بارکەن ـ دە ؟

— ئەكبەر ، رىشات ، مالىك دېگەن ئاغىنىلىرىم بار .
— نەدە ۋاسكىچىلىق قىلىسەن ؟
— «دۆڭكۆۋرۈك» ئەتراپىدا .
— ھەي توختا ، ئاغىنىلىرىڭ ئىشەنچلىك بولسا دېگىن ، بولمىسا سېنىلا ئېلىپ كېتىمەن .
— ھەممىسى يېتىم بالىلار !
قەيسەر يۈگۈرگىنىچە مېڭىشقا تەييارلانغان كوچا ئاپتوبۇسىغا چىقتى .

ئوتتۇز تۆتىنچى باب

رۇيلى ئايرودۇرۇمىدىن كۆتۈرۈلگەن 300 كىشىلىك چوڭ تىپتىكى ئايروپىلان بىر سائەت 20 مىنۇت ئەتراپىدا كۇنمىڭ ئايرو-دۇرۇمىغا قوندى . خالىمەت قارىم ، قەدىردان ، غەيرەت جاڭدۇ ، ئەبەي گىتار ، ئەيسا خېنەنجىر ، دىلمۇرات ماكاش ، مەتتۇرغۇن شىلىم ، نۇرادىل پاناق ، تۇرسۇن كاللىدىن ئىبارەت توققۇز خرو-ئىن ئەتكەسچىسى ئايروپىلاننىڭ شوتىسىدىن چۈشۈشكە باشلىدى . ئۇلار ئاددىيغىنا سومكا ، پوپكىلىرىنى كۆتۈش زالىدا تاپشۇرۇۋالـ غاندىن كېيىن ئۈچ تاكسى يالاپ يۇرۇپ كەتتى . يىگىتلەرنىڭ ھەممىسى شۇنچىلىك ئېسىل كىيىنگەن ، ھېچكىم ئۇلارنى قورسـ قىدا 500 گىرامدىن خروئىن بار دەپ ئويلىمايتتى . ئەڭ ئالدىدىكى ماشىنىدا خالىمەت قارىم ، قەدىردان ، غەيرەت جاڭدۇ بار ئىدى . ئۇلار كۇنمىڭ بويىچە ئەڭ ئالىي ھېسابلىنىدىغان «شاپتۇل گۈلى مېھمانخانىسى »غا كېتىۋاتاتتى . بۇ بەش يۇلتۇزلۇق مېھمانخانىنىڭ ئەڭ ئاددىي ياتاقلىرىمۇ 600 — 700 يۈەن بولۇپ ، كۆپىنچە زىيارەت ، سایاھەت ۋە سودا ئىشى بىلەن كەلگەن چەت ئەللىكلەر ياتاتتى . شۇڭا ، ساقچىلار بۇنداق «بەش يۇلتۇز » ، «ئۈچ يۇلتۇز » لۇق مېھمانخانىلارنى تىنتىمايتتى . خالىمەت قارىم ھەر قېتىم مال يۆتكىگەندە بالىلارنىڭ ھەر بىرىگە 1000 نەچچە يۈز يۈەنلىك ياتاقـ لارنى ئېلىپ بېرەتتى . بۇنداق ياتاقلار ئەڭ ئىشەنچلىك ھېسابلىناتـ تى .

قورساقتا خروئىن يۆتكىگەندە ، ۋاقىت ئۇزىراپ كەتسە ئاشقا-زان بەرداشلىق بېرەلمەيتتى . يىگىتلەر خالىمەت قارىمنىڭ يەر ئاسـ تى زاۋۇتىدا كەمپۇتلەشتۈرۈلگەن خروئىننى ئاچ قورساق يۇنقاچقا ، قورساق ئېچىپ ، كۆڭۈل ئېلىشىدىغان ، قاتتىق ھۆ بولىدىغان

ئىشلار يۇز بېرەتتى . بالدۇر يۇتۇۋالسا ، تەرەت قىستاپ ، «كەمـ پۇت »لەر ئالدىراپ ـ تېنەپ دەرۋازا قاقاتتى ، شۇڭا ئايروپىلان قوزغىلىشتىن 40 — 50 مىنۇت ئىلگىرى كەمپۇتلەرنى يۇتۇشقا توغرا كېلەتتى .

ئۇچ تاكسى ئارقا ـ ئارقىدىن «شاپتۇل گۈلى مېھمانخانىسى» نىڭ گۈل ـ گىياھلار ، ھەرخىل رەڭدار بېلىقلار سەكرىشۋاتقان كۆلچەكلەر ، توپ ـ توپ بامبۇكزارلار بىلەن قاپلانغان ھويلىسىغا كىرىپ كەلدى . خالىمەت قارىم قول تېلېفونىدا ئالدىن سۆزلىشىپ قويغانلىقى ئۈچۈن ، غەيرەت جاڭدۇ بىردەمدىلا توققۇز بېلەتنى كەستۈرۈپ ئېلىپ كەلدى . خالىمەت قارىمدىن باشقىسى ئىككى كىشىلىك ئالىي ياتاقلارغا ئورۇنلاشتى . ئۇلارنىڭ قورسىقى بەك ئېچىپ كەتكەنلىكى ئۈچۈن ، قورسىقىدىكىنى بالدۇرراق چىقىرىۋېتىپ ، تاماق يېيىشكە ئالدىرايتتى . شۇڭا ، ئۇلار ئىككى ياتاققا بۆلۈنۈپ كىرىپ كېتىشتى . بىرىنچى گۇرۇپپىنىڭ باشلىقى غەيرەت جاڭدۇ ئىشىك سىرتىغا «ئاۋارە قىلماڭ» دېگەن تاختىنى ئېسىپ قويۇپ ، ئىشكىنى ئىچىدىن تاقاپلا ئىشنى باشلىۋەتتى . ئۇ دەسلەپتە ھەر بىر ئادەمگە ئۈششاق قىزىل تابلېت دورىدىن بىر تالنى ئىلمان سۇدا ئىچۈرۈۋېتىپ ، قولىغا سولياۋ تەلەڭگىنى تۇتقۇزۇپ قويدى . ئۇلار تازىلىق ئۆيى ، ھۇجرا ھەم دەم ئېلىش ئۆيلىرىنىڭ ئۇ يەر ـ بۇ يەرلىرىدە ئولتۇرۇپ ئىنجىقلايتتى . ئۇستى بىر قەۋەت شىلىمشىق «كەمپۇت» لەر ئارقا ـ ئارقىدىن تەلەڭگىگە توروكلاپ چۈشەتتى . غەيرەت ئۆزىنىڭكىنى چىقىرىپ بولۇپ ، سۇدا چايقاپ ، شامالدىتىش ئۈچۈن تەلەڭگە بىلەن دېرىزە تۈۋىگە قويۇپ قويدى . ئاندىن باشقىلارنىڭ ئارقىسىغا كېلىپ ، زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ ، قولىدىكى ياپىلاق تاياقچە بىلەن تاۋاقتىكى «كەمپۇت»لەرنى ئايرىپ سانىغىلى تۇردى . ئۇ تۇرۇپ ـ تۇرۇپلا تاياقچە بىلەن يالاڭ ساغرىغا ئۇرۇپ قويۇپ :

— ئىنجىقلا دەيمەن ، شاۋچى ، ئىچىڭدە يەنە 11 تال بار ، ئۇقتۇڭما ؟ بەللى ـ بەللى ، مانا تۆتى چۈشتى ، يەنە ئىنجىقلا ،

ھېجىقىز — دەپ ۋارقىرايتىتى . ئەبەي گىتارمۇ چىڭقالغاچ تېرىكتى :

— ھەي جاڭدۇ ، تولا ئاچچىقمىنى كەلتۈرمە ، ھېجىقىز بول- مىغانىنىڭ خاپىلىقى شۇ . بولمىسا يولدا كەلگۈچە تۆكۈلۈپ قالار ئىدى .

قورسىقى ئېچىپ تاماققا ئالدىراۋاتقان يىگىتلەرمۇ يۈزلىرى پوكاندەك قىزىرىپ ، كۆزلىرى چىقىپ كەتكۈدەك چىڭقىلىپ ئىن- جىقلايىتتى . غەيرەت جاڭدۇ كىچىككىنە پالىقىنى كۆتۈرۈپ ھەر بىر ئادەمنىڭ قوڭغا قاراپ ، چۈشۈۋاتقان «كەمپۇت» لەرنى بەشتىن ، ئوندىن ئايرىپ ساناۋاتقان بۇ پەيتتە ، گىلەمگە جەينەكلەپ دوڭغايغە- نىچە ، تۈرسۈن كاللىنىڭ قاپقارا يۈڭلۈق قوڭغا قاراپ ئولتۈرغان خالمەت قارىم جىلە بولۇپ تىللىماقتا ئىدى :

— ئەستاغپۇرۇللا ، بۇ تۈرسۈن دېگەن گۆش باشنىڭ قاچانلا بولسا ئالتە - يەتتە تال قالغاندا قوڭىنىڭ پۈرۈكى مەزمۇت يېپىلە- ۋالىدۇ دېسە ، ئىنجىقلا دەيمەن ، ستارى ، دۇانىنىڭ ئالىقىنىدىكى تەڭگىدەك چىڭ قىسۇالماي !

تۈرسۈن كاللا چىشىنى كىرىشتۈرۈپ ، كۆزلىرىنى يۇمۇپ ، يۈز مۇسكۇللىرىنى پۈرۈشتۈرۈپ ، چىڭقىلىپ ئىنجىقلىغانىدى ، تۇيۇقسىز «تارت» قىلغان ئاۋازدىن كېيىن تۆت تال «كەمپۇت» ئارقا - ئارقىدىن چاچراپ چىقتى .

— ھە ، ھە ، يارايسەن ، تۈرسۈن ، بۇدا قېتىم يەنە بىر غەيرەت قىلىۋەت !

تۈرسۈن بۇ قېتىم بايىقىدىنمۇ قاتتىق «تارت ... تارت» قىلىپ ئىككى قېتىم چىقىرىۋەتكەندىن كېيىن ، قالغانلىرىمۇ چۈشۈپ كەتتى .

ئۇلار كەچلىك تامىقىنى مېھمانخانىنىڭ رېستورانىدا يېيىش- تى . ھەرخىل تاماق ۋە دېڭىز مەھسۇلاتلىرى خىلمۇخىل بولغاچقە- مۇ ، توققۇز ئادەمنىڭ بىر ۋاخلىق كەچلىك تامىقىغا 12 مىڭ يۈەن ھېسابات قىلىندى . بۇ تېخى ناھايىتى يېنىك ھېسابات بولۇپ ،

نەچچە ئون تۆمەن خەجلەيدىغان ۋاقىتلارمۇ بولۇپ قالاتتى . خالىمەت قارىم مال يۆتكىگەن چاغدا ھېچكىمنى ھاراق ـ شاراب ئىچىشكە رۇخسەت قىلمايتتى . شۇڭا ، تاماقتىن كېيىن ھەممىنى ياتاقتا يىغدى .

— بالىلار ، — دېدى خالىمەت قارىم ھەممىگە تەكشى قاراپ ، — ئەتىكى ئورۇنلاشتۇرۇش مۇنداق بولىدۇ . قەدىردان مەسئۇل بولۇپ مەتتۇرغۇن ، نۇرادىللار گۇاڭجۇغا ، غەيرەت ، ئەبەي ، ئەيسالار شاڭخەيگە ، مەن دىلمۇرات ، تۇرسۇنلار بىلەن بېيجىڭغا ئۇچىمىز . يەنىلا بۇرۇنقى خېرىدارلىرىمىز ئالدىڭلارغا چىقىدۇ . مەن بېيجىڭدىكى ئىشنى تۇگىتىپلا ، گۇاڭجۇ ، شاڭخەيلەرگە ئۆتۈپ ، سىلەر بىلەن ئۇچرىشىمەن .

— كۇنمىڭ ئايرودۇرۇمىدىن بىلەت ئەھۋالىنى ئۇقۇشۇپ قويدىلمۇ ؟ — دېدى غەيرەت ، — شۇنىڭغا قاراپ تاماق ئىشلىرىنى ئورۇنلاشتۇراي دېگەنىدىم .

— ئۇقۇشتۇم ، دىلمۇرات ، تۇرسۇن ئۇچىمىز ئەتە ئەتىگەن سائەت ئالتىدىن 50 مىنۇت ئۆتكەندە بېيجىڭغا ئۇچىمىز ، — خالىمەت قارىم دىلمۇرات بىلەن تۇرسۇنغا قارىدى ، — شۇڭا سىلەر كېچە سائەت تۆتلەر بىلەن قىزىل دورىنى ئىچىپ قورساقنى بىكارلاڭلار ، بولمىسا يولدا ئۆزۈڭلار ئاۋارىچىلىك تارتىپ قالىسىلەر .

— خوپ ، — دېدى دىلمۇرات بىلەن تۇرسۇن كاللا .

— سىلەرنىڭ گۇرۇپپاڭلار ، — خالىمەت قارىم غەيرەت ۋە قەدىردانغا يۈزلەندى ، — چۈشتىن كېيىن ئۇچىسىلەر . شۇڭا ، ۋاقىتقا قاراپ ، ئاشقازاننى بىكارلاش ، يۈتۈشنى ئېلىپ بارساڭلار بولىدۇ ، ئەمما ئايروپىلان قوزغىلىشتىن 30 — 40 مىنۇت ئىلگىرى «كەمپۇت»لەرنى يۇتۇپ بولۇڭلار .

ئەتىسى سەھەر ، تاكسى بىلەن ئايرودۇرۇمغا كەتكەن غەيرەت گۇاڭجۇ ، شاڭخەي ، بېيجىڭلارنىڭ بېلىتىنى ئېلىپ كېلىپ ئۇچ گۇرۇپپىغا تارقىتىپ بەردى . خالىمەت قارىمنىڭ ياتقىغا يىغىلغان بېيجىڭ گۇرۇپپىسىدىكى دىلمۇرات بىلەن تۇرسۇن كاللا ئاخشام

«چىقارغان» «كەمپۇت»لەرنى ئالدىراپ يۇتماقتا ئىدى. ئۇلار ھەر بىرى بەش گىرامليق 100 تال «كەمپۇت»نى يۇتۇپ بولغۇچە نەچچە قېتىم «ھۆ» بولۇپ، كۆزلىرى چەكچىيىپ، قارىچۇقلىرى چاچراپ چىقىپ كەتكۈدەك بولاتتى. ئەمما، خالىمەت قارىم بەكمۇ راۋان يۇتماقتا ئىدى. تېخى ئۇ باشقىلاردىن 200 گىرام ئارتۇق يۇتالايتتى. 200 گىرام دېمەككە ئازراقلا بىر نېمە كۆرۈنگىنى بىلەن، 60 مىڭ يۈەن پۇل ئارتۇق كىرىدۇ - دە.

خالىمەت قارىم باشقىلار بىلەن ۋاقىتلىق خوشلىشىپ، دىلمۇرات ماكاش، تۇرسۇن كاللىنى ئېلىپ تاكسىغا چۈشتى. ئۇلار كۇنمىڭ ئايرودۇرۇمىغا قاراپ ئۇچقاندەك مېڭىپ كەتتى. قارىم ماشىنىنىڭ دېرىزىسىدىن بېشىنى چىقىرىپ ھاۋانىڭ ئەلپازىغا قاراپ قويياتتى. مانا ھازىر ماي ئايلىرى چىقىپ كېتەي دەپ قالدى. ئاپرېل، ماي ئايلىرى يۇنىنەنىڭ يامغۇر - يېشىنلىق پەسلى ھېسابلىنىاتتى. بۇگۈن يامغۇر ياغمىغىنى بىلەن، كۇنمىڭ ئاسمىنى بارغانسېرى مانانلاشماقتا ئىدى.

— قارىم، قورساقنى سەل بالدۇر بىكارلاپ قويدۇقمۇ نېمە، قورسىقىم ئېچىۋاتىدا مېنىڭ.

تۇرسۇن كاللىنىڭ بۇ گېپىدىن جۇدۇنى ئۆرلىگەن خالىمەت قارىم ئاغزىنى بۇزۇپلا تىللىدى:

— ھەي لامزەللە، زادى سېنىڭ جېدىلىڭ تۇغىدىغان كۇن بولامدۇ - يوق؟ ئەمدى بېيجىڭغا بارغۇچە جۇپ يۇمىلاق قىسىپ ئولتا.

ئۇلار ئايرودۇرۇمىنىڭ كۇتۇش زالى ئالدىدا توختاپ ماشىنىدىن چۈشتى ۋە دەرھاللا رەسمىيەتلىرىنى بېجىرىپ تەييارلىۋالدى. دىلمۇرات ماكاشنىڭ چىرايى سەل ئاقىرىپ قالغان، كەيپىياتىمۇ ياخشى ئەمەستەك قىلاتتى.

— ساڭا نېمە بولدى؟ — قارىم دىلمۇراتقا ئېگىشىتى، — مىجەزىڭ يوقمۇ؟ چىرايىڭ تاتىرىپ قاپتۇ.

— كېيىنكى 100 گىرامنى يۇتمىسام بوپتىكەن، ئاشۇ ئېغىر كەلدى.

— بۇ دېگەن ئادەتلىنىشتىن بولىدۇ . مانا مەن داۋاملىق 700 گىرام يۇتىمەنغۇ ، — دېدى قارىم كۆلۈپ تۇرۇپ ، — لېكىن ھېچنېمە بولمايمەن ، سېنىڭ 600 گىرام يۇتۇپ بېقىشىڭ بىرىنچى قېتىملىق ـ دە .

ئۇلار ئايرودۇرۇم مەيدانى كۆرۈنۈپ تۇرىدىغان ئەڭ چەتتىكى ئورۇندۇققا كېلىپ ئولتۇرۇشتى . بۇ يەردىن تەرەپ ـ تەرەپكە ئۇچۇۋاتقان ، قونۇۋاتقان جۇڭگونىڭ ۋە چەت ئەللىنىڭ ئايروپىلانلىرى كۆرۈنۈپ تۇراتتى . تۇرسۇن كاللا ھە دېسە بىلىكىدىكى سائەتكە قاراپ تەقەززا بولماقتا ئىدى . چۈنكى ، ئۇ قورسىقىغا ئامراق بولۇپ ، ئېچىپ سەللە ئۆتۈپ كەتسە چىدىمايتتى . مانا ھازىرمۇ ۋاقىتنى توشقۇزالماي ئۇياقتىن ـ بۇياققا ماڭماقتا ئىدى . ئۇلار كېلىپ 20 مىنۇت بولمايلا ۋاقىت توشتى ، لېكىن تىزىلدۇرۇپ ئايروپىلانىنىڭ قېشىغا ئاپىرىدىغان خادىملار كېلىپ بولغۇچە ، رادىيودىن : «ھاۋا تۇمان بولۇپ كەتكەنلىكى ئۈچۈن ، ئايروپىلانىنىڭ ئۇچۇشى بىر سائەت ئارقىغا سۈرۈلدى» دەپ ئېلان قىلدى . بۇ خەۋەر تۇرسۇنىنىڭ ئاچچىقىنى كەلتۈرۈپ پۇشاڭشىپ كەتتى .

— خالىمەت قارىم ، مەن ... مەن ھاجەتخانىغا بېرىپ كېلەي .

— ھەي ، چوڭمۇ ، كىچىكمۇ ؟

— كىچىكى ، چوڭىنى قىلىپ ھۆددىسىدىن چىققىلى بولامدا ، ئۇ قىممەت نەرسە تۇرسا .

— ماڭە ، تېز بېرىپ ، تېز كەل .

تۇرسۇن كاللا ئۇچقاندەك زالنىڭ قارشى تەرىپىگە بېرىپ ، بوتكىچى ئايالدىن بىر بولكا ھەم بىر قۇتا سوغۇق ئىچىملىك ئالدى ، ئۇنىڭ بىر كۆزى كۆتۈش زالىنىڭ ئۇ تەرىپىدە ، ئەمما ئۆزى يۇمشاق بولكىنى بىر چىشلەپ ، ئىچىملىك ئىچىپ ، بىردەم ـ دىلا بىر بولكىنى يەپ ، ئىچىملىكنى ئىچىپ بولدى . ئۇ ئاغزى ـ بۇرنىنى سۈرتۈۋېتىپ يېنىپ كەلگەندە ، خالىمەت قارىم بىلەن دىلمۇرات ماكاش بېيجىڭدىكى خېرىدارلىرى ، مالىنىڭ ھازىرقى نەرخى ـ ناۋاسى ھەققىدە پاراڭلىشىۋاتاتتى .

— قىزىقكەنسەن ، — دېدى خالمەت قارىم دىلمۇراتنىڭ دۇمبىسىگە ئۇرۇپ قويۇپ ، — ئۇلار بىز ئېلىپ كەلگەن 85 — 90 پىرسەنتلىك مالغا ھەرخىل نەرسىلەرنى ئارىلاشتۇرۇپ تەڭگە تەڭكۆپەيتىدۇ ، شۇنداقتا پايدا بولماي قالارمۇ ؟

خالمەت قارىم بىلەن دىلمۇرات ماكاش پاراڭلىشىۋاتقاندا ، تۇرسۇن كاللا ئولتۇرالمايلا قالدى . ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ ماڭاتتى ، كېلىپ ئولتۇراتتى ، ئاندىن كۈتۈش زالىنىڭ مەرمەر تۇۋرۇكلىرىگە يۆلىنىپ تورۇسقا قارايتتى . دەرۋەقە ، ئۇ ئۆزىنى تىڭشاپ قالغاندەك . دېمىسىمۇ ، يېڭىسى كونىسىنى قوغلاۋاتقانلىقى ئايان ئىدى . ئۇنىڭدا خۇددى يەل كەلگەندەك سېزىم پەيدا بولاتتى ، ئەمما ، يەلنى قويۇۋەتكەن زامان ، بىر قانچىلىغان شىلىمشىق «كەمپۇت»لەر مىرت ـ مىرت قىلىپلا چىقىپ كېتەتتى ـ دە ، ئۇدۇل يىپ ئىشتاننىڭ بوغمىسىدا توختايتتى . بۇ ئىش بىرقانچە قېتىم تەكرارلانغاندىن كېيىن ، ئۇ خالمەت قارىمنىڭ قېشىغا كەلدى .

— قارىم ، ھېلىقى نەرسىلەر چىقىپ كېتىۋاتىدۇ .

— بايا ھاجەتخانىغا بارىمەن دەپ ، بىر نەرسە يەپ كەپسەن ـ دە ، — خالمەت قارىم تۇرسۇننىڭ پىشانىسىنى نوقۇدى ، — ۋاي ، ۋاي ، ۋاي ، سەن گۈينى قانداق قىلارمەن ، چىقىپ كەتكىنى خېلى كۆپمۇ ؟

— بىلمەيمەن ، ئەيتاۋۇر ئوسۇرۇق كەلگەندەك قىلىدۇ ، قويۇپ بەرسەم مىرتلداپ چىقىپ كېتىدۇ .

— قاچانلا بولسا سېنىڭ كاشلاڭ ، — خالمەت قارىم ئورنىدىن تۇردى ، — بىردە قىسۇېلىپ چىقارمىغان ، بەزىدە ئۆزلۈكىدىن تۆكۈلۈپ كېتىۋاتقان ، ماڭە ، تازىلىق ئۆيىگە بارىلى .

ئۇلار تازىلىق ئۆيىگە كىردى ، ھېلىمۇ ياخشى ئادەم يوق ئىدى . خالمەت قارىم تۇرسۇن كاللىنىڭ ئىچ ئىشتان پۈچقىقىنى قايرىشى ، بىرمۇنچە شىلىمشىق «كەمپۇت»لەر يەرگە تۆكۈلدى . ئاندىن يەنە بىر پۈچقاقنىمۇ قايرىپ «كەمپۇت»لەرنى ئالدى .

— ھەي ئەزىمايلا موت ـ موت ، قارىغىنا ، 27 تال چىقىپ

كېتىپتۇ ئەمەسمۇ ، — قارىم ئالىقىنىدىكى «كەمپۇت»لەرنى سۈدا چايقاپ ، تۈرسۈنغا تۇتقۇزدى ، — قېنى يۇتە ئەمىسە .

تۈرسۈن ھېلىلا چىقىپ كەتكەن كەمپۇتلەرنى بىر - بىرلەپ يۇتۇشقا باشلىدى . لېكىن ، خالىمەت قارىمىنىڭ كۆزى ئىشىكتە قالغانىدى .

— ھەي ، ماۋۇ چوڭ تەرەت قىلىدىغان بۆلۈمگە كىرىپ يېگىن ، تاسادىپىي ئادەم كىرىپ قالمىسۇن ، لېكىن بىرى كەم بولسا ، ئىش ھەققىڭدىن تۇتۇۋالىمەن .

شۇ كۈنى خالىمەت قارىم ، دىلمۇرات ، تۈرسۈنلار بىر سائەت كېچىككەن بولسىمۇ ، چۈش ۋاقتى سائەت بىردە ئايرودۇرۇمغا چۈشتى . ئۇلار «يەر شارى مېھمانخانىسى»غا بېرىپ ئەڭ قىممەت ياتاقلا ھېلەت كەستۈردى . ئۇلار ئىشىك تۇتقۇچىغا «ئاۋارە قىلماڭ» دېگەن تاختىنى ئېسىپ قويۇپ ، ئىشىكنى ئىچىدىن تاقىدى . خالىمەت قارىم قاتلاپ بىر - بىرىنىڭ ئىچىگە كىرگۈزۈلگەن سولياۋ تەلەڭگىنى سومكىدىن ئېلىپ ، ئىككىسىگە بىردىن بېرىپ ، ئۆزى بىرنى تازىلىق ئۆيىگە ئەكىرىپ كەتتى . ئامال - چارىنىڭ پىركامىلى بولۇپ كەتكەن خالىمەت قارىم ئۆزىنىڭ قورسقىدىكى 700 گىرام مالنى چىقىرىپ بولۇپ ، ئۇنى سۈدا چايقىۋەتكەندىن كېيىن شامالدىتىش ئۈچۈن بالكونغا ئاپچىقىپ قويدى . ئاندىن ئۇ دىلمۇرات ماكاشىنىڭ تەلەڭگىسىگە قارايلا قورقۇپ كەتتى . چۈنكى ، تەلەڭگە ئىچى قان بىلەن تولغانىدى .

— ئاشۇ كېيىنكى 100 گىرام ساڭا ئارتۇق كەپتۇ ، — دېدى خالىمەت قارىم ، — ئاشقازىنىڭنى بۇزۇپ قويغان ئوخشايدۇ .

— بۇزۇپ قويغان بولسىغۇ مەيلىتىغۇ ، يېرىپلىۋەتمىگەن بولسا ، — دىلمۇراتنىڭ چىرايى سارغىيىپ كەتكەندى ، — چىڭراق ئىنجىقلىساممۇ ئاغرىيدۇ .

— ھە سېنىڭچۇ ، يەنە چىقمايۋاتامدا ؟ — قارىم تۈرسۈن كاللىغا ھومايدى - دە ، قولىدىكى تاياقچە بىلەن تەلەڭگىدىكى مىلىشلاپ كەتكەن «كەمپۇت»لەرنى سانىدى ، — ھېچقانچە قالماپ-

تۇغۇ ، ئىچىكىدە يەنە ئالتە تال قاپتۇ . پۇتۇن كۈچۈڭنى قورساققا يىغىپ قاتتىق ئىنجىقلا ، ئۆتكەنكىدەك «تارت» تىن ئىككىسىلا چىقسا ، ھەممىسى چۈشۈپ كېتىدۇ .

خالمەت قارىم دىلمۇراتنىڭ تەلەڭگىسىنى تارتىلىق ئۆيىگە ئەكىرىپ ، قاڭسىق قان ئىچىدىن «كەمپۇت»لەرنى سۇزۇپ ئېلىشى ، ئىككى كەمپۇتنىڭ چاپلىغۇچىسى تاياقچىغا ئىلىشىپ چىقتى . خالمەت قارىم چۆچۈپ ، كۆزلىرى چەكچەيدى . بۇ ئىككى چاپلىغۇچنىڭ ئىچىدىكى خروئىن ئاشقازانىنى زەھەرلەپ ، دىلمۇرات ماكاشنىڭ ھاياتىنى خەۋپكە ئېلىپ بېرىشى تۇرغانلا گەپ ئىدى . ئەگەر مۇشۇ تۇرقىدا دوختۇرخانىغا ئاپارسا ، ئۇنىڭ ئاشقازىنىنى تازىلاپ قۇتقۇزۇۋالغىلى بولاتتى ، ئەمما ئۇنى دوختۇرخانىغا ئاپاردىمۇ ، كۆپ ئاۋارىچىلىك تۇغۇلاتتى ، ھەتتا خەتەرلىك ئىشلار يۈز بېرىشىمۇ مۇمكىن ئىدى . شۇڭا ، خالمەت قارىم بىلمەسكە سېلىپ يۈرۈشنى لايىق كۆردى . ئۇ تۇرسۇندىن چىققان ھەرخىل غەلىتەشلەر چاپلىشىپ كەتكەن «كەمپۇت»لەرنى سۇدا چايقاپ بولۇپ ، ھەممىسىنى بىرلەشتۈرۈپ سومكىسىغا سالدى ، ئاندىن ياتقىغا چىقىپ سومكىسىنى بىخەتەرلىك ساندۇقىغا سېلىۋېتىپ ، ھايال بولمايلا يېنىپ كىردى .

— يۈرۈڭلار ، ئەمدى تاماققا چىقايلى ، — خالمەت قارىم ئىشلارنىڭ ئوڭۇشلۇق بولۇۋاتقانلىقىدىن مەمنۇن ئىدى ، — ۋاڭپۇجىنغا بارامدۇق ؟

— مەيلى ، — دىلمۇراتنىڭ چىرايى سارغىيىپ كەتكەنىدى ، — ئۇ يەرنىڭغۇ ئاشخانىلىرى بەك سەرخىل .

ئۇلار «ماخمۇت تەملىك قورۇمىلىرى» دېگەن ئاشخانىغا كىرىپ ، كاۋاپ ، تونۇر كاۋىپى ۋە ھەرخىل قورۇمىلارنى زاكاز قىلىشتى . لېكىن ، دىلمۇرات : «يېنىكرەك تاماق يەي» دەپ ، ئۇگرە ئىچتى ، شۇنداقتىمۇ ئۇ ھەممىنى ياندۇرۇۋەتتى . ئۇلار كەچلەپ قايتىپ كېلىپ يېتىپ قېلىشتى . خالمەت قارىم ۋاڭ جىلۇڭ ئىسىملىك بىر خېرىدارغا تېلېفون بەردى . ئۇلار تېلېفوندا ھال -

ئەھۋال سوراشقاندىن كېيىن باشقا گەپ قىلىشمىدى ، چۈنكى بىر - بىرىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىغان ھامان بارىدىغان يەرلىرىنى بىلەتتى . خالىمەت قارىم ئالدىنقى قېتىم مال ئەكەلگەندە ، ۋاڭ جىلۇڭ : «مېنى خەۋەرلەندۈرۈپ قويماپسەن ، شۇڭا يەنە بىر قېتىم ئەكەلگىنىڭنىڭ ھەممىسىنى ئۆزۈم ئالىمەن» دېگەنىدى . خالىمەت قارىم تاكسىغا چۈشۈپ بىردەمدىلا تېنەئەمىن مەيدانىغا بېرىپ ، داچىيەنمىن ئەتراپىغا كەلگەندە ، ۋاڭ جىلۇڭنىڭ «قىزىل بايراق» ماركىلىق قاپقارا ماشىنىسى يول چېتىدە پارقىراپ تۇراتتى . خالىمەت قارىم ماشىنىغا غىپپىدە كىردى - دە ، سومكىسىنى بېنىغا قويدى .

— قانچىلىك بار ؟ — سورىدى ۋاڭ جىلۇڭ ھېسابلاش ماشىنىسىنى قولىغا ئېلىپ ، — قېنى دېگىن .

— بىر كىلو 800 گىرام .

ۋاڭ جىلۇڭ بىردەمدىلا ھېسابلاپ چىقىرىپ ، ھېسابلاش ماشىنىسىنىڭ ئېكرانىنى كۆرسەتتى .

— نېمە ، 504 مىڭ يۈەن ؟ سەن گىرامىنى 280 يۈەن نەرخىدە ھېسابلاپسەن - دە !

— ھازىر ساپ مال بولسا ، بازار نەرخى شۇ بولۇۋاتىدۇ . بىزگە گىرامىدا ئارانلا 20 يۈەن قالىدۇ شۇ .

— جىلۇڭ ، بۇ گەپلەرنى باشقىلارغا دېسەڭ ئىشىنەمدىكىنىتاڭ ، سېنىڭ مالىغا نېمىلەرنى قوشۇپ تەڭگە تەڭ كۆپەيتىدىغىنىڭنى بىلمىسەمكەن كاشكى .

— بولدى ، بۇ گەپلەرنى قىلىشمايلى . بۇ چامادانىدىكى 500 مىڭ يۈەن پۇل ... سانىۋالمسەن قانداق ؟

— ھەي ، ھەي ، جىلۇڭ ، سېنىڭ مۇشۇنداق گىرىلىقىڭنى دەپ ، سەن بىلەن مۇئامىلە قىلمايمەن ئەمەسمۇ . ئەسلىي نەرخىدىن 40 مىڭ يۈەننى قايرىۋالدىڭ ، ئۇنىڭغا بوپتۇ دېسەم ، يەنە 4000 يۈەننىمۇ چىقىرىۋېتىپسەن .

— ھېساب توپتوغرا 500 مىڭ يۈەنلا بولسۇن دېدىم شۇ ، —

ۋاڭ جىلۇڭ يوغان ئاغزىنى كالچايتىپ كۈلدى ، — مەن سېنى «يەر شارى مېھمانخانىسى»غا ئاپىرىپ قويماي .

ئەتىسى خالمەت قارىم ئايروپىلان بىلەن گۈاڭجۇغا ئۇچتى . ئۇ بېرىپلا سەنيۇەنلىدىكى ياتاقلاردىن قەدىرداننى تاپتى ھەم مالىنى ساق - سالامەت ما جيەنگۇ ئىسسىلىك بىر كىشىگە ئۆتكۈزۈپ بەرگەنلىكىنى ئاڭلاپ : «يارايسىلەر ! » دەپ قويدى . خالمەت قارىم شۇ كۈنىلا ما جيەنگۇ بىلەن كونا - يېڭى ھېسابنى بىر يولىلا قىلىپ ، 700 مىڭ يۈەندىن ئوشۇق پۇل ئېلىپ كەلدى ، ئاندىن ئۆزىنىڭ شاڭخەيگە بېرىپ ، غەيرەت جاڭدۇ ، ئەبەي گىتار ، ئەيسا خېنەنجىرلەر بىلەن ئالاقىلەشمەكچى ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ ئورنىدىن تۇردى .

— خالمەت قارىم ، بىردەم سەۋر قىلىپ ئولتۇرۇپ بەرسىلە ، سىلىگە دەيدىغان مۇھىم گېپىم بار ئىدى ، — قەدىردان تەمكىنلىك بىلەن سۆزلىدى ، — مەن سىلىگە باشتىلا : «خروئىن يۆتكەش ، سېتىش ئىشلىرىغا سالسىلا ھەرگىز قىلمايمەن» دېگىنىم ئەسلىدە بارمۇ ؟

— بار ، بار ، — خالمەت قارىم بىر كۆڭۈلسىزلىكنىڭ بولۇشىنى قەدىردانىنىڭ دەھشەتلىك تۇرۇلگەن چىرايىدىنلا بىلىپ بولغانىدى ، — قېنى دە ، ھە ، دېگىن ، قۇلىقىم سەندە !

— ئەمدى بۇنداق ئىشنى ھەرگىز قىلمايمەن ، — قەدىردانىنىڭ قوشۇما قاشلىرى مۆژىدە تۇرۇلدى ، — سىلى قىلىۋاتقان بۇ قانۇنسىز ئىشلار ھامىنى بىر كۈنى بىزنى دار ئالدىغا سۆرەپ بارىدۇ .

— بۇنى مەنمۇ بىلىمەن .

— ئۇنداقتا باشقا كەسىپ بىلەن شۇغۇللانسىلا بولمامدۇ ؟

— ئادەتلىنىپ قاپتىمەن ، جىددىيچىلىك ، قورقۇش ، ۋەھىمە ئىچىدە ياشاش ئادەمنى ھەر دەقىقە سەگەك ، ھوشيار ، جەڭگىۋار قىلىپ تاۋلايدىكەن .

— ئۇنداق دېگۈچە ، باشقىلارنى زەھەرلەش ھېسابىغا كەلگەن

پۇل تاتلىق بولىدىكەن ، دېسىلە بولمامدۇ !

— نېمە دېسەڭ دېگىن ، مەن بۇ پاتقاققا پاتتىم ، قېنى ، پاتقىنىمچە پېتىپ باقاي ، بىر يەردىن چىقارمەن .

— ئۇنداق دېمىسىلە ، ھازىرمۇ تېخى بالدۇرغۇ .

— بولدى ، قەدىردان ، سەن ماڭا نەسىھەت قىلمىشقا تېخى بالدۇر . مەن پۇلنى چامادانلاپ ، سومكىلاپ ، غازاڭدەك خەجلەپ ئۆگىنىپ قاپتىمەن . ئەمدى تۆگىنى چۆچەكتە سۇغىرىمەن دېسەڭ ، ئۇ قانمايدۇ ، — خالىمەت قارىمۇ دېگىنىدە چىڭ تۇرىدىغان جاھىل ئادەم ئىدى ، — سەن يەنىلا شۇ ھېلىقى پۇلۇڭنى دەيسەنغۇ .

خالىمەت قارىم چوڭ سەپەر سومكىسىنىڭ قۇلۇپىنى ئېچىپ ، سەككىز بولاق پۇلنى قەدىردانىنىڭ ئالدىغا قويدى :

— سېنىڭدىن 60 مىڭ يۈەننى ئالغان ، ئۇنىڭغا 10 مىڭ يۈەننى قوشۇپ 70 مىڭ يۈەن قىلىپ بەردىم . ماۋۇ 10 مىڭ يۈەن بولسا ئىككى قېتىملىق مال يۆتكەش پۇلى .

— ئالدىنقى قېتىملاردا ئۆزلىرىگە ھەمقان بولۇپ ، نە- نەلەر- گە باردىم ، ئۇ ھېسابلانمامدا ؟

— ئۇ چاغلاردا : «ئاشقازىنىم ياخشى ئەمەس» دەپ مال يۆتكە- گىلى ئۇنىمىدىڭ . ئاخىرقى ئىككى قېتىملا چېكىدىغان پۇلۇڭنى چىقىرىش ئۈچۈن مال يۆتكىدىڭ .

— ئەمىسە ئۇنىڭ ئالدىدىكى يېرىم يىل سىلىگە ىكارغا ئىش- لەپتىمەن ـدە ؟

— بولدى ، بولدى ، خاپا بولۇپ ، ھويۇن تولغىغۇدەك ئىش يوق ، — خالىمەت قارىم سومكىدىن يەنە بىر بولاق پۇلنى ئالدى ، — ماۋۇ 10 مىڭ يۈەن بىلەن رازى بولارسەن ؟

— رەھمەت سىلىگە .

دەرۋەقە ، قەدىردان بىر تەرەپتىن قانۇنىنىڭ جازاسىدىن قورقـ- قان بولسا ، يەنە بىر تەرەپتىن كۈنمىڭ ، رۇيلىلەردە خروئىن كەڭرى ۋە ئەرزان بولغانلىقى ئۈچۈن ، ئادەتتىكىدىن كۆپ چەكتى ، شۇڭا ، ئۇنىڭ يۈرىكى سالىدىغان ، بەدەنىدە ھەرخىل قاپارتما ، جارا-

ھەت دېگەندەك ئالامەتلەر كۆرۈلۈشكە باشلىدى ، ئىشتىھاسى تۈتۈ-لۈپ ، تاماقتىن قالغانلىقى ئۈچۈن دەھشەت ئورۇقلاپ ، ئادەم تونۇ-غۇسىز ھالغا كېلىپ قالغانىدى .

قەدىردان ئەتىسى ئەتىگەندە بازارغا چىقىپ ، ماگىزىننىڭ دە-رىكتورلىرى بىلەن سۆزلىشىپ ، تۆت موتوسىكلىت ئالماقچى ئە-كەلىكىنى ئېيتقاندىن كېيىن ، ئۇلار باھادا ئالاھىدە ئېتىبار قىل-دى . بۇلارنىڭ ئىچىدە بىرىلا 17 مىڭ يۈەنلىك چوڭ تىپتىكى «ياماخا» ماركىلىق موتوسىكلىت بولۇپ ، قالغانلىرى ئادەتتىكى-دەك موتوسىكلىتلار ئىدى . قەدىردان ئۇلارنى پويىز ئىستانسىسىغا ماشىنىدا ئاپىرىپ تويۇڭ قىلىۋەتكەندىن كېيىن ، پويىزغا بىلەت ئېلىپ ، شىنجاڭغا قاراپ يولغا چىقتى . ئۇ يۇمشاق كارىۋاتنىڭ بېلىتىنى ئالالمىغاچقا ، ئادەتتىكى يۆلەنمە ئورۇندۇقتا كېتىۋاتا-تى . بەزىدە ئالدىدىكى ئۇستەلگە بېشىنى قويۇپ ئۇخلايتتى . ئەمما ، ئۇ بىردىنلا ئارقىسىدىكى ئورۇندۇققا قاراپلا چۆچۈپ كەتتى . ئۇ يەردە ئەسەت ئەرۋاھ نىكاھىغا ئېلىپ ، كېيىن گۇاڭجۇدا خروئىن ساتقۇزۇپ سولىتىۋەتكەن ئاسىيە ئولتۇراتتى . تۇرمىدە يانقان ئا-دەملەرنىڭ كۆپلىرى شۇنداق بولامدۇ ، بىكارچىلىق ، كۆپ ئۇخ-لاش ، ھەربىكەت ئاز بولۇشتىن خام سەمرىپ كېتەتتى . ئاسىيەنىڭ-مۇ خۇددى ئىشىپ قالغاندەك يۈزلىرى ھۇپپىدە ئېسىلىپ تۇراتتى .

— ۋەيەي ، سىز قەدىردانغۇ دەيمەن ؟ — ئاسىيە دەسلەپ تونۇشلۇق بەردى ، — سىز تېخىچىلا گۇاڭجۇدىما ؟

— ياقەي ، مەن كەلگىلى ھەپتە بولدى ، موتوسىكلىت ئالغان ، شۇنى تويۇڭ قىلىۋېتىپ قايتىشىم .

— سىزگە تونۇشتۇرماپتىمەن ، بۇ كىشى ، — دېدى ئاسىيە يېنىدىكى 40 ياشلاردىكى خام سېمىز ، مىس رەڭ چىراي ئادەمنى كۆرسىتىپ ، — ئاچامنىڭ يولدىشى ھۇسەن بولىدۇ . بۇ قېتىم مېنى ئەكەتكىلى كەپتىكەن .

— شۇ يىلى يانقانچىما سىز ؟

— شۇنداق ، سەككىز يىل بولدى ، — ئاسىيەنىڭ كۆزلىرىگە ياش ياماشتى ، — بۇ قېتىم ئۇرۇمچىگە بارغاندا ، ئۇ مۇناپىق بىلەن بىر سۆزلەشمىسەم .

— ئەسەتنى دەمسىز ؟ ئۇ ئۆلدى !

— ئۆلدى ؟ نېمە بولۇپ ؟

قەدىردان ئەسەت ئەرۋاھنىڭ ئىچكىرىدىن خروئىن يۆتكەش جەريانىدا ، «قىزىل يۇلغۇن مېھمانخانىسى»دا بولغان پاجىئەنى سۆزلەپ بەردى .

— تۆت قەۋەتتىن سەكرىدى دەڭ ، بېشىڭنى يەيدىغان جۇڭاينەمەك ، بالدۇرلا ئۆلۈڭاپتۇ ـ دە .

ئۇلار يول بويى بەزىدە ئۇخلاپ ، بەزىدە پاراڭلىشىپ ماڭدى . ئاسىيە قېينىنىڭكىسىغا ، بۇرۇن قەدىردانىنىڭ ئەسەت بىلەن توي قىلىشقا قارشى تۇرغانلىقى ، ئۇنىڭ خروئىن ئېتكەسچىسى ئىكەنلىكى ، ھەتتا تۇرمىگە كىرگۈزۈپ قويۇپ ئىگە بولمايدىغانلىقى ھەققىدە نەسىھەت قىلسا ئۇنماي ، ئەسەت بىلەن توي قىلغانلىقىنى سۆزلەپ بەرگەچكە ، ھۇسەننىڭمۇ چىرايى ئېچىلىپ گەپ قىلىدىغان بولدى . سەپەرنىڭ ئۇچىنچى كۈنى بولسا كېرەك ، ئۇ تۇيۇقسىزلا سوئال سوراپ قالدى :

— قەدىردان ، سىز نېمە تىجارەت بىلەن شۇغۇللىنىسىز ؟

— مەن بۇرۇن قاقچىلىق قىلغان .

— ھۇسەنكا ، دېسەم ئىشەنمەيسىز ، قەدىردان 15 ـ 16 يېشىدىلا «بالا سەيگۈيۈەن» دەپ داڭق قازىنىپ ، مىليونېر باي بولۇپ كەتكەن ، — دېدى ئاسىيە ھاياجان بىلەن ، — خوتەنلەرگە كېلىپ قالسا ، ھەر كاتتا خوجايىنلار ئالدىغا ماشىنا ئېلىپ چىقاتتى .

— شۇنداقمۇ ؟ — ھۇسەن قىزىقىپ قالدى ، — كېيىنچۇ ؟

— كېيىن ئۇنتۇرا ئاسىياغا چىقىپ نۇرغۇن پۇل تاپقانىدىم ، — دېدى قەدىردان ئېغىر خورسىنىپ ، — بىر كېچىدىلا يۈزىنى نىقابلىۋالغان بۇلاڭچىلار كىرىپ پۈتۈن تاپقان بايلىقىمنى بۇلاپ كەتتى . جېنىمنىڭ ئامان قالغىنىغا خۇش بولدۇم .

— مانا قاراڭ، كىچىك تۇرۇپلا جىق ئىشلارنى كۆرگەن بالىكەنسىز، — ھۈسەن تامىقىنى چىكىلداتتى، — ھە قېنى، ئاخىرىنى سۆزلەڭ.

— شۇنىڭدىن كېيىن ئىچكىرىدىن خوتەنگە موتوسىكلىت يۆتكەپ سېتىپ تىرىكچىلىك قىلىۋاتىمەن.

— ياخشى بوپتۇ، ئاز يەپ، ئاسان تىرىل، دەپ كونىلارمۇ بىكار ئېيتمىغان، — ھۈسەننىڭ سۆزلىرىدىن ۋەزخانلىق پۇرىقى كېلىپ تۇراتتى، — بەزىلەر بىر يولىلا نۇرغۇن پۇل تاپىمەن دەپ خروئىن ئەتكەسچىلىكى قىلىۋاتىدۇ. بۇ ئۇلار ئۈچۈن ئىنتايىن خەتەرلىك يول بولۇپلا قالماي، خەلقى، مىللىتى، دۆلىتى ئۈچۈن زور ئاپەت! بۇنداق رەزىللىكنى پەقەت ۋىجدانىنى، غۇرۇرىنى، ئىنسانىي پەزىلىتىنى يوقاتقان ئىبلىسلارلا قىلىدۇ.

قەدىردان بۇ گەپلەرنى ھۈسەننىڭ ئېغىزىدىنلا ئاڭلاۋاتقىنى يوق! خۇددى غايىبتىن بىر كۈچ بىردەك ئاغزىغا سېلىپ قويغاندەكلا، شىنجاڭ ياكى ئىچكىرى ئۆلكىلەر بولسۇن، ھەتتا چەت ئەللەرمۇ ئوخشاشلا ئەيىبلەۋاتقان! ئۇنداقتا، قەدىردان ھەممە كىشىنىڭ ئورتاق دۈشمىنى بولۇپ قالدىمۇ؟ ئۇ كىچىك چاغلىرىدا قەلبى ئېستېتىك تىلەكلەرگە، ئاجايىپ ئارزۇ ـ ھەۋەسلەرگە تولغان بىر بالا ئىدىغۇ، ئۇ خروئىن دېگەن لەنەتگەردىگە ئاشىنا بولۇپ، خەلقىنىڭ نەپرەتلىك دۈشمىنى بولارمەن دەپ ئويلىغانمىدى! ياق! ئەمىسە نېمە ئۈچۈن بۇ ئىپلاس، بەتبۇي پاتقاقتا پاتتى؟ ئۇ ياشلىق بوستانىغا ئالغان تۇنجى قەدىمى خاتا بولدى! ئاشۇ بىر قەدەم ئۈنى جاڭگىلى مازاندىرانغا ئېلىپ كىردى! ئەسەت ئەرۋاھ قىزىقتۇرغان ھېلىقى كېچە خاتا ئالغان بىرىنچى قەدەم ئىدى! ياشلىقتا، بولۇپمۇ تۇنجى باھاردا ئالغان خاتا بىر قەدەم نۇرغۇن دېشۇارچىلىقلارنىڭ ھامىيسى بولۇپ، ئۇ ئادەمنى بىر ئۆمۈر پۇشايمانغا قالدۇرىدۇ.

قەدىردانىنىڭ ئۆكۈنۈش، پۇشايمان، ئاچچىق خاتىرىلەرگە تولغان خىياللىرى تا شىنجاڭغا كىرگۈچە داۋاملاشتى. شىنجاڭنىڭ نىشانى ئۈچۈن بېرىلىدىغان «شىنجاڭ ئەزەلدىن بىر ياخشى ماكان»

ناخشىسىنىڭ خەنزۇچىسى پويىزنىڭ ھەممە ۋاگونلىرىدا بىرەڭ ياڭرىدى ، يولۇچىلارمۇ ھاياجان بىلەن «شىنجاڭ ... شىنجاڭغا كەلدۇق» دەپ چۇرقىراشتى . ئەمما ، سىرت قاراڭغۇ بولغاچقا ، ھېچنېمىنى پەرق ئەتكلى بولمايتتى . قەدىردان دېرىزىگە يۈزىنى يېقىپ قارىغانسېرى ، ئانا يۇرت ئاسمىنىنىڭ قاراڭغۇ بىر يېرىدە مەدىنە ، مېھرىبان ، زۇلئايلار ئۇنىڭغا كۈلۈپ قارىماقتا ئىدى ، بەس ـ بەستە ياخشى تىلەك ، ئۇلۇغ ئىستەكلەر تىلەيتتى . ئەمدى قەدىردان ئۇچۇن ، بىر خروئىن ئاشناسى ئۇچۇن تىلەك ، ئىستەكـ لەر ئەدە تۇرۇپتۇ ! ئاشۇ خروئىن دېگەن نەجىس ئۇنىڭ تېنىگە رودۇپايەڭ چاپلاشقانىكەن ، تەڭرىتېغىدەڭ تىلەك ، ئىستەك ، ئاـ مەت تىلىگەن تەقدىردىمۇ ، بوراندىكى تالقاندەڭ ، باھاردىكى چېچەكـ تەڭ ، تاڭدىكى تۇماندەڭ ، كەچ كۈزدىكى توزغاقتەڭ توزۇپ كېتـ دۇ . خروئىننىڭ ئىنسانغا ئېلىپ كېلىدىغان «ئامىتى» شۇنىڭدىن ئىبارەت . مەدىنە ، مېھرىبان ، زۇلئاي ، ئەمدى سىلەر بىھۇدە ئاۋارە بولماڭلار ، ئۇ تەسەللىگە ، نەسىھەتكە ، چىرايلىق كۆڭۈل ياسىشڭـ لارغا موھتاج ئەمەس ! ئۇنىڭ بىردىنبىر ئاشناسى يەنىلا خروـ ئىن ! لېكىن ، بۇ مېھرىبان قىزلار يۇلتۇزلار ئارىسىدا يەنىلا قەـ دىردانغا تىكىلىپ تۇرىدۇ ! خۇدايا توۋا ، كۆڭۈل دېگەن زادى قانداق نەرسىدۇر ؟ تېرىقتەڭ نەرسىدىن خۇش بولۇپ ، بويۇڭ ئاسمانغا تاقاشقۇدەڭ بولىدۇ ! قارىمۇقنىڭ قاسرىقىدەڭ خاپىلىقتىن يوقاپلا كېتىسەن ! كۆڭۈلنى شېشىدەڭ نازۇك دېيىشىدىكەن ، بۇ راستمـ ىدۇ ؟ ئەمىسە بەزىلەر كۆڭۈلنىڭ كەينىگە كىرىپ ، ئەقىلگە سىغمـ ىغۇدەڭ ناشايان ئىشلارنى قىلىپ قويىدىكەن . بۇ قانداق ئىش ؟ ئۇنداقتا كۆڭۈل دېگەن تاۋى نازۇك ، يۈزى قېلىن بىر نېمە ئوخشـ ىمامدۇ ؟ ! ئەمما ئوغرى ، قاراقچى ، ھەتتا ئاتىسىنى ئۆلتۈرگەن قاتىلغىمۇ بىر ئۆمۈر ئىشقىنى بەرگەن ئاياللارنى نېمە دېيىش كېرەڭ ! ۋاي بولدىلا ، كۆڭۈلنىڭ كۆتىنى كوچىلاۋەرمەي ، ئۆز گېپىمىزگە كېلەيلى !

خەيرىنىسەت ، قەدىردان ئەنە شۇنداق ھۆسنى جامالدا بەرقارار ،

ناز ـ كەرەشمىدە شېرىن نەشتەر 14 ـ 15 ياشلىق قىزلارغا كۆڭۈل بەردى ، ئەپسۇس ، بۇ دۇنيانىڭ ۋاپا ـ پەيمانى شۇنچىلىكمۇ ؟ ! مەدىنەدىن تىرىك ئايرىلدى ، زۇلئاي بولسا ئۇنى تاشلاپ كەتتى ، ئەمدى بىردىنبىر كۆڭۈل خۇشى ، ۋاپادار ئايالى مېھرىبان قالغانـدى . بۇ قېتىم ئۇرۇمچىگە بېرىپ ، بىرىنچى بولۇپ قىلىدىغان ئىشى ئۇنى ئىزدەش بولىدۇ . مېھرىبانىنى ، ئوغلى قەيسەرنى تاپمـغۇچە خوتەنگە بارمايدۇ . ئۇلارنى تېپىپ خوتەنگە ئەكىتىپ ، شۇ يەردە ياشايدۇ ! بولدى بەس ، ئەمدى سەرگەردانلىق هاياتقا بەرهەم بېرىدۇ . كۇموش چاچلىق پەرىشتە ئانا : «نادامەتكە تولغان كەچـمىشلىرىڭ بىر قەرنىگە يېتىپ بارۇر » دېگەنىدى . بىر قەرنە ئەلـۋەتتە 33 يىل بولغانىكەن ، قەدىردان هازىر 27 ياشقا كىردى ! ئەمدىغۇ هايات قىسمەتلىرى قارار تاپقاندۇر ! ئەمىسە پەرىشتە ئانـىڭ : «ئوتتۇز ياشقا كىرمەي تۇرۇپ يۇز يىللىق قاباهەتلىك قىسمەتلەر بېشىڭغا كېلۇر » دېگىنى نېمىسىدۇ ؟ ئۇنداقتا ...

قەدىردان ئاخىرىنى ئويلاشقا جۇرئەت قىلالمىدى ، چۈنكى ئۇنىڭ تارتىدىغان ئازابلىرى تېخى هەقدادىغا يەتمىگەنىدەك قىلاتتى !

قەدىردان پويىزدىن چۈشۈپلا هۇسەن هەم ئاسىيەلەر بىلەن خوشلاشتى ـ دە ، تاكسى بىلەن «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى »غا بېرىپ ، بۇرۇن ئۆزى ياتقان ياتاققا بىلەت كەستۇردى . ئـۇ نەرسە ـ كېرەكلىرىنى ياتاققا قويۇپ ، بەشىنچى قەۋەتكە چىقىپ هېلىمجان ئاۋاق بىلەن نۇرمەت پاكارنى ئىزدەپ تاپالمىدى . ئۇلار بەلكىم قاق بازارلىرىدا بولسا كېرەك ، لېكىن «قوڭۇرتاش» ، «غەربىي دىيار» ، «داخىيەن» ، «مۇسۇلمانلار » شىركەتلىرى قاتارلىق توپ سېتىش بازارلىرىنىڭ قايسىسىدا ئىكەنلىكىنى بىلگىلى بولمايتتى . ئۇلار قايسى بازارغا مال كۆپ كىرسە ، شۇنىڭغا يۆتكـىلىپ تۇراتتى .

قەدىردان : «كەچلىك تاماق يەپ كەلگۈچە ئۇلارمۇ كېلىپ قالار » دېگەن ئۈمىدته «دوستلۇق» ئالدىغا پىيادە كەلدى . ئۆز ئۆيى بار خالتا كوچىغا كەلگەنده ، بىردەم توختاپ قارىدى ، لېكىن كىر ـ

مىدى . مەشەدىنمۇ ئۆزىنىڭ ئىككىنچى قەۋەتتىكى ئۆيىنى كۆرۈپ كۆڭلى بىر قىسمىلا بولۇپ قالدى .

قەدىردان كاۋاپچىلار قاتارىغا كىرىشى ، كاۋاپچىلار بەس - بەستە خېرىدارلىق قىلىپ چاقىرىشتى . بىراق ، كىمدۇر بىرى ئۇنى «قەدىردان» دەپ چاقىرىشى ، دەرھاللا قايرىلىپ قارىدى - دە ، «ھۆسنارخان جەننەت نېمەتلىرى ئاشخانىسى»دىكى قورۇمچى ئۇستام كازىمنى كۆرۈپ قالدى . قەدىردان ئۇنىڭ بىلەن سالاملىشىپ ئەھۋاللاشتى . كازىمنىڭ «دوستلۇق»تا چوڭ كاۋاپخانىسى بولۇپ ، كاۋاپدان ئەتراپىدىكى ئوچۇقچىلىققا سەككىز شىرە قويۇلغانىدى ، ئالتە - يەتتە قىز - يىگىت يۇگۇرۇشۇپ ئىشلەۋاتاتتى . ئاۋازى ساز بىر ئورۇق يىگىت كاۋاپ پىشۇرغاچ ۋارقىراپ ، بازارنى بېشىغا كىيگەنىدى .

— يۇرۇڭ ، دۇكان ئىچىگە كىرىپ ئولتۇرايلى ، — دېدى كازىم قەدىردانىنى باشلاپ ، — قىشنىڭ كۈنى كاۋاپ سىرتتا پىشۇرۇلۇپ ، خېرىدارلار دۇكان ئىچىدە يەيدۇ . يازنىڭ كۈنى بولسا ، كۆزىڭىز كۆردى ، ھەممە ئىش سىرتتا .

— كازىمكا ، ئىشىڭىزغا دەخلى قىلىپ قويماي جۇمۇڭ ، ئىش ئۇستىدىكەنسىز .

— مەن خېرىدارلاردىن پۇل يىغىمەن . ئارىمىزدا ناماز ئوقۇيدىغان بىر قىز بار ، شۇنىڭغا تاپشۇرۇپ قويسام بولىدۇ .

كازىم چىقىپ كېتىپ ، بىردەمدىلا چەينەك بىلەن ئىككى پىيالە كۆتۈرۈپ كىردى - دە ، چاي قۇيدى ، ئۇلار چايدىن ئوتلىغاچ كونا - يېڭى خانىلارنى سورۇپ تۇرۇشى ، نان بىلەن كاۋاپمۇ كىردى .

— ھە ، قەدىردان ئىنى ، ئېلىكە ، قورساق ئاچىدىغان ۋاقتىمۇ بوپقالدى .

ئۇلار ، «قېنى ئېلىك» ، «سىزمۇ ئالمامسىز» دېگەن تەكەللۇپلار بىلەن نان ۋە كاۋاپنى مەززە قىلىپ يېيىشتى ، ئارقا - ئارقىدىن «ئاتىنىڭ قېنىدەك» دەملەنگەن چايدىن ئىچىشتى .

— كازىمكا ، «جەننەت نېمەتلىرى»دىن قاچان چىقىپ كەتتىڭىز ؟ — دېدى قەدىردان ، — بۇ يەردە بىر ئوبدان تىجارەت باشلىۋاپسىز .

— ئۇ قاراڭ ، ئاشخانىلا ئەمەس ... — كازىم ئەتراپىغا قاراپ قويدى ، — مەن راستىنلا قورقتۇم ، تۈيۈقسىز بىر كۈنى ھەممىزنىڭ قولىغا كويزا چۈشىدىغاندەكلا ھېس قىلىدىغان بولۇپ قالدىم .

— مېنىمۇ قاپقانغا دەسسەتكەنلەر شۇلار ئەمەسمۇ ، — قەدىردان ئېغىر تىنىپ قويدى ، — شۇ ئارقىلىق پۈتۈن بىساتىمدىن ئايرىلىپلا قالماي ، ھەتتا تەقدىرىمۇ ئاستىن - ئۈستۈن بولۇپ كەتتى .

— ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ ئاشخانىنىڭ نامى ياخشى ئەمەس ، گۇاڭجۇدىكى ئەختەرنىسا ئېتىلغاندىن كېيىن ، ئېرى نەجمىدىن بىزنىڭ دۇكانغا قېچىپ كېلىۋالغانىدى . بىر كۈنى ئاباق توختى كۆيۈ ئوغلىنى ئېغىر مەست قىلىپ بىللە يېتىپتۇ . ھۆسنارخان ئۇلارنى «ئىش» ئۈستىدە تۇتۇۋاپتۇ ، شۇنىڭ بىلەن نەجمىدىن ئەتىسى ئېسىلىپ ئۆلۈۋالدى دېمەمسىز .

— بۇ ئاباق توختى قانداق مەخلۇق زادى ؟ !

— قارىسىڭىز ، بىر ئوبدانلا ياۋاش ئادەم ، لېكىنزە ، ھېچقىسى توۋا قىلار ، قوڭى قويماس ، دېگەن شۇدە !

— ھازىر ئۇ ئادەم يەنىلا شۇ ئاشخانىدىما ؟

— ھازىر ئېلىشىپ قالدى ، كوچىلارغا سۆزلەپ چىقىپ كەتكەنسە ، ھۆسنارخان سۈپۈرگە ، تاياقلار بىلەن ئۇرۇپ ئىچكەركى قوروغا سولاپ قويىدۇ .

— ئېلىشىپ قالدى دەمسىز ؟

— ئېسىڭىزدە بارمۇ ، ئۇ ھېلىقى مېيىپ بالا ئىسمايىلنى دورايتتىغۇ ، ھازىر ئاشۇنىڭ ئۆزىلا بولۇپ قالدى ، پۈت - قوللىرىنىڭ تارتىشىپ ، ھەررەڭ - سەررەڭ مېڭىشلىرى ، ئاغزى - بۇرۇنلىرىدىن سۇ ئېقىپ ، مەيدىلىرىنى ھۆل قىلىۋېتىشى ئۈچۈن

شاش ! يائاللا ، توۋا دېسەك بولمىدۇ ، بۇ ئالامەتلەرگە !
— ھازىر ئۇ ئاشخانىدا كىملەر ئىشلەۋاتىدۇ ؟
— خېمىر سوزۇدىغان بىر ئۇستام ، قورۇما قورۇيدىغان بىر ئۇستام قالدى ، ئاندىن مۇلازىمەتچىدىن ئىككى بالىنى ئىشلىتىۋاتىدۇ ، — كازىم چايدىن بىر ئوتلاپ قەدىرداڭا تىكىلدى ، — ھەي قەدىردان ، ئىككى يىلدىن بېرى نەلەردە يۈردىڭىز ؟
— ئوتتۇرا ئاسىيا ، ئۇندىن كېيىن يۇننەن ، گۇاڭجۇ ، شاڭخەيلەردە بولدۇم .
— مېنىڭ بۇنداق سورىشىم قارائ ، مېھرىبان بالىسىنى يېتىلەپ يۇرۇپ سىزنى كۆپ ئىزدەپ كەتتى ، — كازىم سەل تۇرۇۋالىدى ، — ھەتتا ئۇ سىزنى ئىزدەپ «جەننەت نېمەتلىرى ئاشخانىسى» غىمۇ كەلدى .
— نېمە ، ھۆسنارخان ... ئۇ ... ئۇنى ئۇرۇپ كەتمىدىمۇ ؟
— ئۇ قىزمۇ بەك ئەقىللىقكەن ، — كازىم كۈلۈپ قويىدى ، — ئۇ : «مېنىڭ ئېرىم قەدىردان دېگەن بىر يىگىت بىلەن ئىچكىرىگە كىرىپ كەتكەن ، نەچچە يىل بولدى چىقمىدى ، ئاڭلىسام ، قەدىردان سىلىنىڭ كۆيۈ ئوغۇللىرىكەن . شۇڭا ، ئۇلارنىڭ خەۋىرىنى ئۇقاي دەپ كېلىۋىدىم» دەپ پەقەتلا چاندۇرمىدى . لېكىن ، سىزنىڭ بىر چاغدا دېگەن گېپىڭىز ئېسىمگە كېلىپ ، ئۇ قىزنىڭ ئالدىدا چىقىپ يولىنى توستۇم ـ دە : «سىز قەدىردانىنىڭ ئايالى مېھرىبان بولىسىزغۇ دەيمەن» دېۋىدىم ، ئۇ ھەيرانلىقتىن ئاغزىمغا قاراپلا قالدى .
كازىم مېھرىبانىنىڭ بېشىغا ئېغىر كۈلپەت كەلگەنلىكىنى قىسقىلا قىلىپ سۆزلەپ بەردى . قەدىردان كازىمنىڭ گەپلىرىنى ئاڭلاپ غەزەپ ئاچچىقىدا يېرىلىپ كېتەي دېدى . ئاباباكرىنىڭ ئۆز نەۋرىسىنى سېتىپ خروئىن چەكمەكچى بولغانلىقى ئۇنىڭ رەزىللىكىنىڭ چېكىگە يەتكەنلىكى ئىدى .
— مەن مېھرىبانغا ، سىزنىڭ ئاپىتىۋىڭىزنى كۆرگەنلىكىڭىزنى ، بىكەتتىن قايتىپ يۈگۈرۈپ كېلىپ تاپالمىغانلىقىڭىزنى دەپ بەرگە-

نىدىم ، ئۇ يىغلاپ كەتتى .

— ھازىر ئۇ نەدە تۇرۇۋېتىپتۇ ؟

— «يېكەنكۆل»دە ئىكەن ، بەلكىم ھېلىمجان مېھرىبان توغرۇلۇق كۆپ ئىشلارنى بىلىدۇ . ئۇ قىز : «ھېلىمجاننى ئىزدەپ تاپمىسام بولمايدۇ ، ئۇنىڭغا دەيدىغان نۇرغۇن گەپلىرىم بار» دەپ «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»غا كىرىپ كەتكەنىدى .

— ماقۇل ، كازىمكا ، مەن ماڭاي ، — قەدىردان پۇل تەڭلىگەنىدى ، كازىم قەتئىي رەت قىلدى ، — ئالمىسىڭىز ، ئىككىنچى قېتىم دۇكىنىڭىزغا كەلمەيمەن جۇمۇڭ .

— مەيلى كەلمىسىڭىز ، نەچچە يىلدا بىر كېلىۋاتسىڭىز ، پۇل ئالسام سەت تۇرمامدۇ .

قەدىردان كازىم بىلەن خوشلىشىپ ، پىيادە «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»غا يۇرۇپ كەتتى . ئۇنىڭ كۆڭلىنى كۆتۈرۈپ ، خۇشال قىلغىنى ، مېھرىبانىڭ تۇرۇشلۇق يېرىنى بىلىۋالغانىدى . قەدىردان كوچا چىراغلىرى ئاپپاق يورۇتۇپ تۇرغان پىيادىلەر يولىدا تېز ـ تېز مېڭىپ ، «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»غا يېتىپ كەلدى . ئۇ تۇتنىچى ، بەشىنچى قەۋەتلەرگە چىقىشى بىلەن ، كەندىرىڭ قاڭسىق ھىدى دىماغىغا ئۇرۇلدى ، نەشە چېكىۋاتقانلار دېرىزىلىرىنى ئېچىۋەتكەن بولسا كېرەك . ئۇندىن باشقا ، قىمار ، شىشخال ، دۇدۇزە ئويناۋاتقانلارنىڭ ۋارقىراشقان ـ چۇرقىراشقان ئاۋازلىرى ، ھاراق ئىچىپ مەست بولۇپ قالغانلارنىڭ جېدەللىرى ھەممىلا ياتاقتىن كېلىۋاتاتتى . قەدىردان ھېلىمجان بىلەن ئۇرمەتنى ئىزدەپ بەزى ياتاقلارنىڭ ئىشىكىنى ئاچتى ، پال ـ پال نەچىلەر بىلەن ئاق تۇتۇننى شوراۋاتقانلار ، قاپاقلارنى خورتۇلدىتىپ نەشە چېكىۋاتقانلار يەنىلا بۇلۇڭ ـ بۇلۇڭغا توپلىشىۋالغانىدى . قەدىردان ئىچىدە : «باينىڭ پۇلىنى ، نامراتنىڭ يۇرىكىنى سۇغۇرۇۋالىدىغان ، ئادەمنى تۇيۇق يولغا باشلاپ ، تەقدىرنى ۋەيران قىلىدىغان بۇ دوزاخقا ئاتوم بومبىسىدىن بىرى چۈشكەن بولسىچۇ كاشكى» دەپ ئويلىدى .

قەدىردان ھېلىمجان ئاۋاق بىلەن ئۇرمەت پاكارنى بەشىنچى

قەۋەتتىن تاپالماي قايتىپ چۈشۈپ ، ئوچىنچى قەۋەتتىكى بىر ياتاق-
تىن تاپتى . لېكىن ، بۇ ياتاقتا ھېلىمجان ئۆزى يالغۇز ئولتۇراتـ
تى . ئۇلار قوچاقلىشىپ كېتىشتى .

— سەككىز كىشىلىك ياتاقتىن تۆت كىشىلىك ياتاققا ئالمـ
شۇاپتۇققۇ ، — دېدى قەدىردان كارىۋاتتا ئولتۇرۇۋېتىپ ، —
قاچانلاردا ئوچىنچى قەۋەتكە چۈشۈۋالغان . شۇنىڭغا قارىغاندا خېلى
كۆپ پۇل تاپقان ئوخشايمىز - ھە ؟

— ياقەي ، نۇرمەت ئىككىمىز يۇرتقا كەتكەن ، مەن قايتىپ
كەلسەم بۇرۇنقى ياتاقلىرىمىز مۇساپىر ، يېتىمچىلەر بىلەن تولۇپ
كېتىپتۇ ، — دېدى ھېلىمجان قەدىردانغا تىكىلىپ قاراپ ، — ھەي
قەدىردان ، نېمانچە جۇدەپ كەتتىڭ ؟ يائاللا ، تونۇمايلا قاپتىمەن .

— نۇرمەت كۆرۈنمەيدۇغۇ ؟ — قەدىردانمۇ گەپنى قاچۇردى-
دە ، — ئۇ نەگە كەتتى ؟

— ئۇ يۇرتتا قالدى ، شۇ يەردە ئۇششاق تىجارەت قىلىۋاتىدۇ .

— نېمىشقا ئەمدى ؟

— ئاكىسى موتوسىكلىت بىلەن ماشىنىنىڭ تېگىگە كىرىپ
كېتىپ قازا قىلغان ، — ھېلىمجان بېشىنى بىلىنەر - بىلىنمەس
چايقىدى ، — ئاتا - ئانىسى ئاكىسىنىڭ ئىككى بالىسى بار ئايالىنى
نۇرمەتكە نىكاھ قىلىپ چېتىپ قويدى .

— ھوي ، ئاشۇنداق قىلسىمۇ بولامدىكەن ؟

— كونىلار تېخى «ساۋاب بولىدۇ» دېيىشىدىكەن ، چۈنكى
قېرىنداشنىڭ بالىسىغا قېرىنداش ئىگە بولسا ئۆگەيلىك قىلماي-
مىش .

— ياتىقىدىكى باشقىلار قېنى ؟ — قەدىردان سۆزلىشىشكە
ئەپلىك - ئەپلىك ئەمەسلىكىنى بىلمەكچىدى ، — ياكى باشقا كارـ
ۋاتلاردا ئادەم يوقمۇ ؟

— نەدىكىنى ، ئىككىسى كەچلىك تاماق يېگىلى چىقىپ كەتـ
تى ، ھازىرلا يېنىپ كىرىدۇ . بىرى بەشىنچى قەۋەتتە قىمار ئوينا-
ۋاتىدۇ .

— ئەمسە يوْر ، بىزنىڭ ياتاققا كىرىپ ئازراق پاراڭلىشايلى .
— مەيلى ، مېنىڭمۇ ساڭا دەيدىغان گەپلىرىم يېغىلىپ قالغانىدى .

ئۇلار ئىككىنچى قەۋەتتىكى قەدىردانلىڭ ياتقىغا چوْشتى . گەرچە بۇ ياتاقتا ئىككى كارىۋات بولسىمۇ ، مۇساپىر تىجارەتچىلەر قىممەت كۆرۈپ ياتمىغاچقا ، كۆپ هاللاردا بىر ئادەم ياتاتتى . هېلىمجان : «كەچلىك تاماق يەپ بولدۇم» دېگەچكە ، قەدىردان چايداندىن ئۇنىڭغا چاي قۇيۇپ بەردى ، ئۆزىگىمۇ بىر چىنە چاي قۇيۇپ ، يالغوْز كىشىلىك دىۋانلىڭ بىرىگە ئولتوْرۇپ ، چىنىنى چاي شىرەسىگە قويدى .

— ئاڭلىسام ، مېهرىبان ئوغلوْم بىلەن سېنى ئىزدەپ كەپتىكەن ، — قەدىردانلىڭ تەلەپپوْزى ئېغىر ئىدى ، — هەم كازىمغا ، هېلىمجان ئاكامغا دەيدىغان نوْرغوْن گەپلىرىم بار ، دەپتىكەن ، ئەگەر مۇمكىن بولسا ، تەپسىلىيرەك سوْزلەپ بەرگەن بولساڭ .

هېلىمجانلىڭ كۆتمەك توم قاشلىرى تۇرۇلوْپ ، كۆزلىرى قىسىلدى . ئۇ گېپىنى نەدىن باشلاشنى بىلەلمەي ، بىر هازا ئولتۇرۇپ كەتتى .

— هەي قەدىردان ، قەدىردان ! — هېلىمجان گەپنى باشلاش بىلەنلا قايناپ قالدى ، — سېنى زادى نېمە دېسەم بولار ؟ سېنىڭ خروئىنغا كۆنوْپ قېلىشىڭ نوْرغوْن ـ نوْرغوْن ئېچىنىشلىق قىسمەتلەرنىڭ ئاچقوْچى بولدى ، هۆسنارخان قىزىنى تارتىۋېلىش ۋە پوْلوْڭنى بەرمەسلىك ئۈچوْن سېنى تۇرمىدە چىرىتىۋەتمەكچى بولدى ، ئاباباكرى بولسا مال ـ دۇنيايىڭنىڭ كويىدا سېنى سولىتىۋېتىش ئۈچوْن ، ئۆزۈڭنىڭ كاللەڭ خروئىنىڭ ئارقىلىق سوْيىقەست ئىشلەتتى ، شوْنىڭ بىلەن قاچتىڭ ـ قاچتىڭ ، پوْتوْن بالايىقازا مېهرىبانلىڭ زىممىسىگە يوْكلەندى . كىچىككىنە بىر قىز بالىسىنى يېتىلەپ يوْرۇپ يېمىگەن پوق ، كىرمىگەن گوْر قالمىدى . ئۇنىڭ ئاغزىدىن بېشىغا كەلگەن تاغدەك بالالارنى ئاڭلاۋېتىپ ، سېنى بوغوْلىۋەتكوْم كەلدى .

— راست ، هېلىمجان ئاكا ، خروئىن چەككەن قايسىبىر ئادەم يېقىشى دەيسەن ، — دېدى قەدىردان بېشى ساڭگىلىغان هالدا ، — مەنمۇ شۇلارنىڭ بىرى بولغاندىن كېيىن ، هەر نېمە دېسەڭ هەقلىق !

— مەن ئەسكى ، مەن يامان ، مەن يەتبەخت دېيىش بىلەن مېهرىبانىڭ يۈرىكىدىكى يارىنى ساقايتقىلى بولمايدۇ ، ئەدناسى تەسەللىمۇ بولالمايدۇ ، — هېلىمجان ئۇه دەپ تىندى ، — ئويلاپ باقە ، ئاباباكرىنىڭ قىلغان تۆهمىتىدىن مېهرىبانغا پۈتۈن بىر باغزار ، هەتتا «سېرىقئۆي»دەك بىر يۇرت قارشى چىققان ! بۇ... بۇ ئۇنداق ئاددىي بىر ئىش ئەمەس !

— بىر يۇرت ، بىر بازار قارشى چىققان دېگىنىڭنى چۈشىنەلمىدىمغۇ ؟

«يېكەنكۆل»دە ئاباباكرى كىچىك قەيسەرنىڭ بۇلاق ، شېكەر ، پېچىنە قاتارلىق يېمەكلىكلىرىنى يەۋېلىپ ئارام بەرمەيلا قالماي ، قىزىدىن خروئىن ئۇچۇن پۇل تەلەپ قىلدى . كېيىن مېهرىبان ئۆزىدىن ئەنسىرەپ قالدى . چۈنكى ، خروئىن چەككۈچىلەردىن هەر بالا كېلەتتى ، كېيىنچە بىر چېكىم خروئىن ئۇچۇن سولامچىلىق قىلىشتىن يانمايتتى . شۇڭا ، بىر كۈنى دادىسىدىن يوشۇرۇن «سېرىقئۆي» رايونىغا كۆچۈپ كەتتى . بۇ ئەسنادا قەدىردىن 10 مىڭ يۈەن كېلىپ قالغانىدى . بۇرۇنقى 30 مىڭ يۈەندىن قېلىپ قالغان 22 مىڭ يۈەننى بانكىغا قويۇۋېتىپ ، كېيىنكى 10 مىڭ يۈەننى خىراجەت قىلىپ ، يېڭى كۆچۈپ كەلگەن يەردە بىر يىل ئۆتتى . ئەمما بىكار يېتىپ يېسە تاغمۇ توشۇمايدىغانلىقىنى هېس قىلغان مېهرىبان ئۆي خوجايىنى تۇردىخانىڭ 13 ياشلاردىكى ئوغلى ئەكبەرنى يارەمچى قىلىپ كاۋاپچىلىق قىلدى . ئۇنىڭ ئوقىتى بىردىنلا روناق تېپىپ ، هەر كۈنى بىرنەچچە يۈز يۈەن پايدا ئالىدىغان دەرىجىگە يەتتى ، شۇڭا ، ئۇچ ئاي ئىچىدە ئېشىنغان 5000 يۈەن پايدىنى بانكىغا قويۇۋەتتى . بۇ چاغدا ئاباباكرى مېهرىبانىڭ هازىرغىچە بالىسى بىلەن بەخىرامان ياشاۋاتقانلىقىنى ئويلىغاندا ، ئۇنىڭ كۆڭلى ئىنتايىن يېنىپ ، ئۆزىنى ئەيىبلەپ ، ئۆزىنى ئۆزى كەچۈرەلمەي ، ئۆزىنى ئۆزى ئۆلتۈرۈۋالغۇسى كەلدى .

لاپ ، ئىچى تارتىلدى ھەم ئۇنىڭدا قەدىردان قالدۇرغان كۆپ پۇل بارلىقىنى ، شۇنداقلا ئېرىنىڭ ئىچكىرىدىن پۇل ئەۋەتىپ تۇرىدىغان-لىقىنى جەزملىدى ، ئەمدى بۇ پۇللارنىڭ چېكىنى قەيەردە ساقلايدى-غانلىقىغا باش قاتۇردى . ئاياللارنىڭ مۇھىم نەرسىلىرىنى كۆكسى-دىكى باغىرداقى بىلەن ئىچىدىكى كالتە ئىشتان يانچۇقىدا ساقلايدى-غانلىقىنى پەرەز قىلغان ئاباباكرى قىزىنى بىر يىلدەك ئىزدەپ ئاخىر «سېرىقئۆي»دىن خەۋىرىنى ئالدى . ئۇ بىر كۈنى تۆيۈقسىز بېرىپ قىزىنىڭ كاۋېپىنى سورىمايلا يەپ ، مېھرىبان پۇل بەرسە ئاز كۆرۈپ زوتالىق قىلدى . ئەكسىچە ساقچىنى چاقىرغىلى ماڭغاندىلا ، قېچىپ كەتتى . ئارىدىن ئۇزۇن ئۆتمەي : «مېھرىبان كاۋاپقا ئېشەك گۆشى ئارىلاشتۇرۇپ ساتتى» دېگەن پىتنە - ئىغۋا تارقالدى . مېھرىبانىنىڭ بازىرى ئۆلدى . لېكىن ، ساقچىلار بۇ ئىش-نىڭ تېگىنى سۈرۈشتە قىلىپ ، ئۇنىڭ بازىرىنى ئەسلىگە كەلتۈر-دى . بۇنىڭغا چىدىمىغان ئاباباكرى خروئىن ساتقان پۇلغا ئىككى - ئۈچ لۈكچەكنى سېتىۋېلىپ ، كاۋاپدانلارنى ئۇرۇپ ، شىرە - ئۇرۇندۇقلارنى سۇندۇرۇپ ۋەيران قىلدى . ئۇنىڭ بىردىنبىر مەق-سىتى قىزىنى «يېكەنكۆل»دىكى ئۆيىگە ئەكىتىپ ، ئىچ كىيىملە-رىنى ئاختۇرۇش ئىدى . «ئېشەك گۆشى» ئىغۋاسى تۆت - بەش ئاي تەسىرىنى كۆرسىتىپ بارا - بارا يوقالدى . ئاباباكرىنىڭ رەزىل مەقسىتى ئىشقا ئاشمىدى . شۇڭا ، ئىككىنچى قېتىمدا «سې-رىقئۆي» تەۋەسىدە : «مېھرىبان ھارامدىن بالا تۇغۇپ ، «يېكە-كۆل»دە تۇرالماي ، «سېرىقئۆي»گە قېچىپ كەلگەن» دېگەن ئىغۋا تارقالدى . ئەلۋەتتە ، ئاباباكرى مېھرىبانىنى قەدىردانغا نىكاھ - پاتىمە بىلەن چېتىپ قويغانىدى . ئۇ چاغدا قىزى 15 ياشتا تۇرسا ، ھۆكۈمەت ئورۇنلىرىدىن قانداقمۇ قىزىل قەغەز ئالغىلى بولسۇن ؟ قىزىل قەغەز ئالمىغانىكەن ، بالىنىڭ نوپۇسى بولماسلىقى ئېنىق - دە . بۇ ئىش «سېرىقئۆي» ساقچىلىرىنىمۇ گۇمانغا سېلىپ قويدى . پۇتۇن «سېرىقئۆي» تەۋەسىدە : «مېھرىبان دېگەن كاۋاپچى چوكان پاھىشە ئايال ئىكەن ، ئوغلى ئاتىسىز تۇغۇلغانىكەن» دېگەن-

دەك گەپلەر قۇمدەك تېرىلىپ كەتتى ، ھەتتا ئۆي خوجايىنى تۇردى. خانمۇ : «ئۆينى بىكار قىلماڭ ، خەقلەر مېنىمۇ سولامچىغا چىقىرد. ۋەتمىسۇن» دەپ سېپىق گەپ قىلدى . ئىپلاس نىيىتى ئەمەلگە ئاشقان ئاباباكرى نەق مۇشۇنداق ئەپلىك پۇرسەتنى كۈتكەنىدى . شۇڭا ، ئۇ شاپائەتچى سىياقىدا پەيدا بولدى .

ئاباباكرى مېھرىبانىنى «يېكەنكۆل»گە ئېلىپ كەتكەندىن كې. يىن قىزىغا تاۋان تاشلاپ يېتىۋالدى . مېھرىبان كىچىككىنە ئوغلى بىلەن كاۋاپچىلىق قىلدى . قەيسەر ئىككىسى توپ سېتىش بازارلە. رىدىن گۆش ، جىگەر ، ئۇچەيلەردىن ئەكىلىپ ، توغراپ ، خۇرۇچ. لىرىنى تەڭشەيتتى ، زىخقا ئۆتكۈزۈپ تەييارلايتتى ، كاۋاپدانغا تۇتۇ. رۇق سېلىپ ، كۆمۈر سالاتتى . ئاشۇ كىچىككىنە بالا چېغىدا قول. يۇزلىرىنى قاپقارا بولغاپ ، كۆمۈر چاقاتتى ، كۈل تازىلايتتى ، لېكىن ، ئاۋۇ قېرى كۈل بەڭگى قولىنى ئەگىر قىلاي دېمەيتتى ، ئەمما كەچتە خروئىن ئۇچۇن پۇل ئالاتتى . كېيىنچە مېھرىبان دەسمايە ، ئۆي خىراجىتىگە لايىق پۇلنى ئېلىپ قېلىپ ، قالغىنىنى ئاباباكرىگە بېرىدىغان بولدى . چۈنكى ، بۇ تويماس قېرى قەيسەرنى كۆزدىن يوقىتىشنى بىرنەچچە قېتىم تىلغا ئالدى . مانا شۇ چاغلاردا مېھرىبان قەدىردانلىق خۇالىڭ توپ سېتىش بازىرىدا ئىكەن دەپ ئاڭلاپ ، بالىسىنى باشلاپ بارغانىدى . ئۇ قەدىردانلىق تاپالماي ئار. قىغا قايتتى ، ئاپتوبۇس بېكىتىگە بالىسىنى يېتىلەپ كېتىۋاتقاندا ، «خۇالىڭ»غا كېتىۋاتقان قەدىردان ئۇلارنى ئاپتوبۇستا كۆرۈپ قال. غانىدى .

ئەزەلدىن قىسمەت شۇنداق يېزىلغان ئوخشايدۇ ، ئايالىم ، بالام دەپ نەچچە يىل ھىجران ـ نادامەتتە ئۆرتەلگەن قەدىردانغا خۇدا ئۇلارنى بىر كۆرۈشكە نېسىپ قىلدى . بۇمۇ بىر خروئىن بەڭگىسە. گە قىلغان خۇدانىڭ ئىلتىپاتى ! بۇنىڭغا قەدىردان شۇكۇر ـ سانا ئېيتمىسا بولماس !

خەيرىيەت ، مېھرىبانىڭ ھەركۈنى چېكىشكە لايىق بېرىۋاتقان 250 — 300 يۈەن پۇلىغا قانائەت قىلمىغان ئاباباكرى مېھرىبا.

ىنىڭ دورا ئىچىۋاتقان چەينىكىگە ئۈيقۇ دورىسى سېلىپ ، ئۇنى بىھوش قىلىپ ، كېچىك قەيسەرنىڭ ئالدىدىلا قىزىنى يالىڭاچلىدى ۋە ئىچ كىيىملىرىنى سالدۇرۇپ ، باغىردىقىنى يۇلۇپ ئېلىپ ، ئۇلاردىكى 27 مىڭ يۈەنلىك ئىككى چەكنى قولىغا ئالدى ، ئەمما مەخپىي نومۇرىنى بىلمىگەن ئاتابەكرى قەيسەرنى سۈپىغا ياتقۇزۇپ بوغۇزلىماقچى بولغاندا ، مېھرىبان چەكلەرنىڭ مەخپىي نومۇرىنى دەپ بەردى ...

ھېلىمجاننىڭ سۆزى ئاخىرلىشىپ بولغۇچە ، تىزلىرىغا جەينەكلىرىنى قويۇپ قىسماقتەك ئېگىلىپ ئولتۇرغان قەدىرداننىڭ ئاياغ ئاستى ياشتىن ھۆل بولۇپ كەتتى . ئۇزۇنغا چىقسۇن ئۇنىڭ تاپقان دەپىنە ـ دۇنياسى ! پۇل تاپمەن دەپ ، جەنۇبىي جۇڭگو ، شەرقىي جۇڭگو ، ئوتتۇرا ئاسىيا ، ھەتتا دۆلەت چېگراسى يوق «ئالتۇن ئوچ بۇرجەك»لەرگىچە قاتىرىغىنىنىڭ زادى كىمگە پايدا ، كىمگە زىيىنى بولغاندۇ ؟ ! ئۆزىغۇ مۇشۇك يېمىگەن قىلتىرىقتەك بولۇپ كەپتۇ ، مېھرىباننىڭ تارتقان كۇنلىرى بولسا ئەنە !

— ھېلىمجان ئاكا ، مەن ئەسكى ، مەن مۇناپىق ، مەن ئىمانسىز ...

قەدىردان ئۆزىنى ئۆزى كاچاتلاپ ، ئېغىز ـ بۇرۇنلىرىنى قانىتىۋەتتى . ھېلىمجان دەرھاللا ئۇنىڭ قوللىرىنى تۇتۇۋېلىپ ، قاتتىق ۋارقىرىدى :

— نېمە ؟ سەن ئۆزۈڭنى ئۇرۇپ ، تىللاپ بەرگىنىڭ بىلەن ئۇ تىرىلىپ كېلەمتى !

— نېمە ، نېمە دېدىڭ ؟ ئۇ ... ئۇ ...

— بۇلتۇر كۇزدە ئېسىلىپ ئۆلۈۋالدى .

— ئاھ خۇدا ... ئۇمۇر بويى خىزمىتىنى قىلىپ ، ئايىغى ئاستىدا ئىتتەك ئۆمىلەپ گۇناھىمنى يۇيۇشقىمۇ پۇرسەت بەرمەمسەن ! شۇنچىلىك بەختكىمۇ نائىل بولالمىسام ، بۇ دۇنيادىن كەتكىنىم تۇزۇكقۇ !

— بولدى ، سەۋر قىل ، — دېدى ھېلىمجان بوش ئاۋاز-

دا ، — بىر كۈنى سەھەردە مېھرىبان ئوغلى بىلەن توپ سېتىش بازىرىغا گۆش ئالغىلى كەتكەندە ، ئاتابەكرى تىرىكچىلىكنىڭ مەنبەسى بولغان كاۋاپدان ، شىرە ـ ئورۇندۇق ، زىخلارنىڭ ھەممىسىنى بىر چېكىم خروئىننىڭ پۇلىغا سېتىۋېتىپتۇ ، مانا شۇندىن باشلاپ ئۇلارنىڭ ئاچ ـ زېرىنلىق كۈنلىرى باشلىنىپ ، يەتتە ياشلىق قەيسەر ئاپىسىنى تەڭلىكتە قويماسلىق ئۈچۈن ئۆيدىن چىقىپ كېتىپتۇ .

— ئۇ كىچىك تۇرسا نەگىمۇ كېتەر ؟

— ۋاسكىچى بالىلارغا قېتىلىپ كېتىپتۇ .

— ئاتابەكرى دېگەن مۇناپىقچۇ ؟

— مېھرىباننىڭ ئۆيدە يالغۇز قالغانلىقىدىن پايدىلىنىپ ، لۇكچەك بەگزادىلەرگە سولاپ بېرىپ ، ئۆزى ھويلىدا كۆزەتچىلىك قىپتۇ . بۇ خورلۇققا چىدىمىغان مېھرىبان ئېسىلىپ ئۆلۈۋاپتۇ .

— خەپ ، ئاتابەكرى ، بىر قوشۇق قېنىڭنى ئىچىپ ، ئون قېتىم ئېتىلسامۇ مەيلى ، — قەدىردانىنىڭ غەزەپتىن چىرايى قارىداپ كەتكەندى ، — ئۇ مۇناپىق ھېلىمۇ «يېكەنكۆل» دىغۇ دەيمەن .

— ئۇ قاتتىق سوغۇق كۈنلەرنىڭ بىرىدە توڭلاپ ئۆلدى .

— نېمە ؟ خۇدا ماڭا قەساس ئېلىشقىمۇ پۇرسەت قويماپتۇ ـ دە ، — قەدىردانىنىڭ ياشتىن يۇزلىرى ھۆل بولۇپ كەتكەندى ، — ھېلىمجان ئاكا ، سەن بۇ ئىشلارنى كىمدىن ئۇقتۇڭ ؟

— قارىسام ، مېھرىبان شۇ كەتكەنچە يوقاپ كەتتى ، — دېدى ھېلىمجان ئېغىر ـ بېسىقلىق بىلەن ، — مەن ئۇنىڭدىن ئەنسىرەپ «يېكەنكۆل» گە ئىزدەپ باردىم ، بۇنىڭغىمۇ يېرىم يىل بولۇپ قالدى . بارسام ، مېھرىبانىنىڭ قازا قىلغىنىغا ئىككى ئاي ، ئاتابەكرىنىڭ توڭلاپ ئۆلگىنىگە 20 كۈندەك بوپتىكەن . شۇنىڭ بىلەن ئۇچ چاقلىق موتوسىكلىتىنى كىرا قىلىپ گۈلساي قەبرىستانلىقىغا چىقىپ ، مېھرىبان ۋە زۇلئاينىڭ قەبرىلىرىدە قۇرئان ئوقۇپ يېنىپ كەلدىم .

— ئەتە بىللە چىقامدۇق ؟

— ئەتە سودا ئىشىدا كۆرۈشۈشكە كېلىشىپ قويغان ئادەملەرنىڭ بار ، چىقالمايمەن . ئۆزۈڭ چىقىپ كىر .

— قەبرىستانلىقىتا قىرائەت قىلىپ پۇل تاپىدىغان قېرى - ياش قارىلار جىق ، شۇلار ئۇدۇللا باشلاپ باردۇ .

قەدىردان ئەتىسى ئەتىگەن 1 - يول ئاپتوبۇسىغا ئولتۇرۇپ «دۆڭكۆۋرۈك »تە چۈشۈپ قالدى . ئۇ يەردىن 16 - يول ئاپتوبۇسىغا چۈشۈپ ساقچى مەكتەپ ئالدىدا ماشىنىدىن چۈشتى - دە ، ئۇچ چاقلىق موتوسىكلىت ئارقىلىق گۈلساي قەبرىستانلىقىغا يېتىپ باردى . راست دېگەندەك ، قاپقارا ، تەمبەل ياش بىر قارىم مېھرىبانىڭ ھېچقانداق بەلگىسىمۇ يوق قەبرىسىگە باشلاپ ئاپىرىپ قىرائەتنى باشلىۋەتتى . قىرائەتنىڭ مىسكىن كۆڭۈللەرنى ئەزگۈدەك مۇڭى قەدىردانىنىڭ يۈرەك - باغرىنى ئېرىتىپ ، كۆزلىرىنى ياشقا تولدۇردى ! ئۇ قىرائەت تۈگىگۈچە ياشلىرىنى توختىتالمىدى . قىرائەت ئاخىرلىشىپ ، ھەر ئىككىلىسى قوللىرىنى دۇئاغا كۆتۈرۈپ ، مەرھۇمەگە جەننەت ئاتا قىلىشنى تىلىدى . دۇئادىن كېيىن قەدىردان قەبرىنى قۇچاقلاپ بىر ھازا ياش تۆكتى . قارىم ئۇنىڭ قولتۇقىدىن يۆلىگەندىلا ، ئاندىن ئورنىدىن تۇردى . قارىمنىڭ ھەق تەلەپ قىلىپ مۇشۇنداق مېھرىبانلىق قىلمۇاتقانلىقىنى بىلگەن قەدىردان ئۇنى زۇلئاينىڭ قەبرىسىگە باشلاپ ئاپىرىپ ، ئۇ يەردىمۇ قىرائەت قىلغاندىن كېيىن ، قارىمغا تېگىشلىك پۇل بېرىپ رازى قىلدى .

قەدىردان قەبرىستانلىقنى باشقۇرۇش ئىشخانىسىغا كىرىپ ، ئىككى قەبرىگە مەقبەرە قاتۇرۇش ۋە ئالدىغا ئابىدە تاش بېكىتىشنى 5600 يۈەنگە كېلىشتى ، لېكىن ئابىدە تاشقا ئويۇلىدىغان خەتنىڭ ھەر بوغۇمىغا پۇل ھېسابلاپ ئالغاچقا ، ئۇنىڭغا ئايرىم تۆلىدى . ئىشخانىدىكىلەر ئىككى ئاددىي بەلگە تاختىنىڭ بىرىگە زۇلئاي ، بىرىگە مېھرىبان دەپ يېزىپ ، قەبرىگە سانجىپ قويغاندىن كېيىن ، قەدىردان شەھەرگە قايتتى . ئۇ سەنشىخاڭ ، «دۆڭكۆۋرۈك» ئەترا-

پىدىكى ۋاسكىچىلاردىن قەيسەرنى سۈرۈشتە قىلغانىدى ، ئۇلار تونۇ-مايدىغانلىقىنى ئېيتىشتى . لېكىن ، «يەنئەن» يولى دوقمۇشىدىكى ۋاسكىچىلار قەيسەرنى تونۇيدىغانلىقىنى ھەم بىللە ئوقەت قىلىدىغان-لىقىنى دەپ بېرىشتى . ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى چوڭراق بالا دوسمەت نۇر ئۇلارنىڭ ئاتامانى بولغاچقا ، ئۇ قەيسەر توغرۇلۇق خېلى تەپسە-لىيرەك سۆزلىدى :

— ئۇ بىز بىلەن ئىشلەيتتى . ئۆزى تېتىك ، چاققان ، ھوشيار يېتىم بولغاچقا ، بىز ئۇنى «ئاسلانچاق» دەيتتۇق ، — دېدى دوس-مەت نۇر ، — لېكىن ئۇ بۇۋىسى توڭلاپ ئۆلگەندىن كېيىن ، بىر كېچىدىلا ئاغىنىلىرى بىلەنلا يوقاپ كەتتى .

— ئاغىنىلىرى بىلەن ؟

— شۇنداق ، ئەكبەر ، رىشات ، مالىك دېگەن ئاغىنىلىرى بىلەن بىرەر ئاشخانا ، كاۋاپخانا ياكى رېستورانلاردىن ئىش تاپتىمۇ ئۇقمىدۇق ، ئەمما ، ئىز - دېرەكسىز يوقالدى .

قەدىردان شۇ كۈنى چۈشتىن كېيىن پويىز ئىستانسىسىغا بېرىپ ، تويۇڭ قىلىنغان تۆت موتوسىكلىتىنى سۈرۈشتە قىلدى . خادىملار ، ئىككى كۈندىن كېيىن كېلىڭ ، دېگەچكە ، قەدىردان يەنە ئىككى كۈنگىچە ئوغلىنى سۈرۈشتە قىلىپ بارمىغان يېرى قالمە-دى ، لېكىن دېرىكىنى ئالالمىدى ، شۇڭا موتوسىكلىتلار كەلگەن ھامان خوتەنگە تويۇڭ قىلىۋېتىپ ، ئۆزى ئايروپىلاندا يۈرتقا ماڭ-دى . ئەڭ ئاخىرقى ئۇمىدى ، خۇشاللىقى ۋە بەخت - سائادىتى بولغان مېھرىبان ۋە قەيسەردىن ئايرىلغان قەدىردانىنىڭ كۆڭلى نەچچە يىل سۇ كۆرمىگەن باغدەك تاپتاقىر بولۇپ قالغانىدى !

ئوتتۇز بەشىنچى باب

قەدىردان ئايروپىلاندىن چۈشكەندە ئاببىاس بۇجاڭ ، خەيرىگۈل مۇئەللىم ، ئاچىسى گۈلنۇرلار ئۇنى تونۇيالمايلا قالدى . چۈنكى ، ئۇ تونۇغۇسىز ھالدا بىر تېرە ـ بىر سۆڭەك بولۇپ قالغانىدى . ئۇلار قۇچاقلىشىپ يىغا ـ زار قىلىشتى ، ئاندىن ئاببىاس بۇجاڭنىڭ ماشىنىسىدا شەھەرگە قايتىشتى . ئائىلىدە ئۆزگىرىشلەر خېلىلا كۆپ ئىدى . ئاچىسى گۈلنۇر ھەم ئۇنىڭ ئېرى سابىت ئىككىسىلا دوختۇر بولۇپ ، ناھىيەلىك دوختۇرخانىدا ئىشلەيدىكەن . ئۇلارنىڭ تۇنجى قىزى بەش ياشلارغا كىرىپ قاپتۇ . ئىنىسى ئابدۇراخمان بولسا بېيجىڭ جامائەت خەۋپسىزلىكى ئۇنىۋېرسىتېتىنى پۈتكۈزۈپ ، ھازىر جامائەت خەۋپسىزلىكى نازارىتى جىنايى ئىشلار باش-قارمىسىدا ئىشلەۋېتىپتۇ . دادىسى ئاببىاس بۇجاڭ بىلەن ئانىسى خەيرىگۈل پېنسىيەگە چىقىش ئىلتىماسىنى رەھبەرلىككە سۇنۇپتۇ ، ئىشقىلىپ ، ئۇلار نېمىلا دېگەن بىلەن خاتىرجەم ياشاۋېتىپتۇ .

قەدىردان ئۆيگە كېلىپ ، تۇنجى قېتىم ئۆي تامىقىغا ئېغىز تەگكەندە ، ئۆزىنى تولىمۇ يېنىك ۋە خۇشال ھېس قىلدى . ئۇ ئەتىسىدىن باشلاپ ئەل ـ ئاغىنە ، يېقىن ـ يورۇق ، تۇغقانلارنى يەتىلىدى . ئاڭغىچە تويۇڭ قىلغان موتوسىكلىتلارمۇ يېتىپ كەل-دى . قەدىردان ئۆچ موتوسىكلىتنىڭ ھەر بىرىنى 4000 — 5000 مىڭ يۈەندىن پايدىسىغا سېتىۋەتتى . ئەمما ، 17 مىڭ يۈەنلىك «ياماخا»نى ئۆزى ئۈچۈن ئېلىپ قالدى . نەچچە كۈندىن بېرى ئېغىز ئېچىشقا پېتىنالمىغان خەيرىگۈل ئەتىگەنلىك چاي ئىچىۋېتىپ ئەيمىنىپقىنا سورىدى :

— بالام ، ھېلىقى مەرەز ئىشنى تاشلىۋەتتىڭمۇ ؟

— ئا... ئانا ، ئاشۇ ئىشنى يادىمغا سالمىسىڭىز يېگەن تامىقى-

كۈز تېنىكىزگە سىڭەمدا؟ شۇڭلاشقىمىغۇ نەچچە يىلدىن بېرى كەلمىدىم .

قەدىردان چاينىمۇ ئىچمەي چىقىپ كەتتى . ئابباس بىلەن خەيرىگۈل بىر - بىرىگە قارىشىپلا قالدى . ئوغلىنىڭ بۇنداق ئاچچىقلاپ قېلىشىدىن ، ئۆزىنىڭمۇ بىزار ئىكەنلىكىنى بىلگەن ئاتا - ئانا ئۇنىڭ يەنىلا تاشلىيالمىغانلىقىنى جەزملەشتۇردى . هازىر ئاباس بىلەن خەيرىگۈلنىڭ چىرايىدىن ، ئاشۇ بىر يىلدىكىدەك بىزنى قەرزگە يەنە بوغۇۋېتەرمۇ ، دېگەن ئەنسىزلىك چىقىپ تۇراتتى .

— مەزلۇم ، — دېدى ئابباس ئېغىر تىنىپ ، — پۇلغا يارىغۇدەك نەرسىلىرىڭلارنى تونۇش - بىلىشلەرنىڭ ئۆيلىرىگە ئاپىرىۋېتىڭلار ، هازىرغۇ بۇنىڭ يېنىدا موتوسىكلىت ساتقان 40 — 45 مىڭ يۈەن پۇل بار ، ئۇ پۇل ئىككى ئاي ئىچىدە تۈگىسە ، ئۇ چاغدا ئۆيىمىزدە بىر غالجىر پەيدا بولىدۇ .

— هازىردىن باشلاپ شىركەت باشلىقلىرى ، سودىگەر ئاغىنىلىرى ، يېقىن - يورۇق ، ئۇرۇق - تۇغقانلارغا قەرز بەرمەسلىكنى تاپىلىمىساق ، كېيىن ئۇلگۈرەلمەيمىز ، — خەيرىگۈلنىڭ چىرايى بىردەمدىلا سارغىيىپ كەتكەنىدى ، — سىلى ، مەن ، گۈلنۇر ، كۆيۈ ئوغلىمىز سابىتجانلار ئەتىدىن باشلاپ ئىشتىن چۈشۈپلا ئۆيمۇ ئۆي كىرەيلى .

— بۇ ئىشمىزنى قەدىردان ئۇقۇپ قالسا ، — ئابباس ئىككى تايىن بولۇپ قالغانىدى ، — ئۇ بىزدىن ئۈزۈل - كېسىل تېنىپ كەتسىچۇ ؟

— قەرزگە بوغۇلۇپ ، تەڭلىكتە قالغاندىن ياخشىدۇ ، — قەرزدارلىق زۇلمى ئۆتۈپ كەتكەن خەيرىگۈلنىڭ ئىرادىسى چىڭ ئىدى ، — خام چاغلىمىسلا ، ئەمدى تۇنۇندىكى ، خانىپىرقىتىكى ، ئايرودۇرۇم يولىدىكى ئۆي - جايلار يوق . بۇ قېتىم قەرزگە بوغۇلۇپ قالساق ، دورا ئىچىپ قېتىۋالساق ياكى ئېسىلىپ ئۆلۈۋالساق بولىدۇ شۇ .

— هەي ... دەرىخا ! بۇنداق بالىنىڭ بارىدىن يوقى

يـاخشىكەن ، — ئـاببـاس بېشـىنى ئـوزۇنغىچە چـايقاپ ئـول-تۇردى ، — ئادەم دەككە - دۈككىدە ياشاپ ، تۇرمۇشنىڭ ھېچ خوۋلۇقىنى كۆرمەيدىكەن .

شۇ كۈنى ئاببـاس بىلەن خەيرىگۈل ئىشقا چىقىپ كەتكەندىن كېيىن ، قەدىردان ئۆيگە پەيدا بولدى . ئۇ ھەر كۈنى ئاتا - ئانىسى ئىشقا كەتكەندىن كېيىن ئۆيگە كېلەتتى - دە ، ھۈجرىسىغا كىرىپ «دۈكان» قۇرۇپ ، پال - پال ، نەيچىلەرنى ئىشقا سالاتتى ، ئاندىن دېرىزە ، ئىشىكلەرنى ئېچىۋېتىپ يەنە سىرتقا ماڭاتتى . ئەلۋەتتە ، ھەيۋەتلىك قىزىل «ياماخا» ھەر دەقىقە ئۈنى يېنىغا چىللاپ تۇراتتى . گۈلباغدىن شورباغقىچە ، گۈلباغدىن توساللىغىچە ، گۈلباغدىن لاسكۇيغىچە ، گۈلباغدىن يورۇقئاشقىچە تۆت يولنى بېسىپ ئۆتۈش ئۈنىڭ ئۈچۈن ئېيتقۇسىز ھۈزۈر ئىدى . مەن - مەن دېگەن تۈمىقى قىرلاقلىق نوچىلار ، ئۆزىنى ھېچكىمگە تەڭ قىلمايدىغان باي غوجاملار ، ھۆسن - جامالى ئاينى خىجىل قىلغۇدەك گۈزەللەر ئۈنىڭغا ئىشتىياق بىلەن قاراپ قالاتتى . بەزىلەر ھەۋەس قىلسا ، بەزىلەر ھەسەت قىلاتتى . تېخى زوقمەنلىك نەزىرىدە تىكىلىپ قالىدىغانلارمۇ بار ئىدى .

شۇ تۇرقىدا بىرنى چېكىۋېلىپ يېپىيېڭىك بولۇپ قالغان قەدىردان «ياماخا»نى ھەيدەپ چوڭ يولغا چىقتى ، شەھەر ئىچىدە ھەممەسى ئېنىق كۆرۈۋالسۇن دېگەندەك سالقىن ھەيدەيتتى ، ئەمما شەھەردىن چىقىۋالغاندىن كېيىن شامالمۇ ئۈنىڭغا يېتىشەلمەيتتى .

قەدىردان موتوسىكلىتىنى ھەيدەپ «چايخانا» مەكتەپ ئالدىغا كېلىشى ، قىزىقدەرۋازا تەرەپتىن كونا ساقچى موتوسىكلىتىنى مىنگەن بىر ساقچى بالا چىقىپ كەلدى . قەدىردان ئۈنىڭغا قاراپلا ۋارقىرىۋەتتى :

— مەمەتجان !

— قەدىردان !

ئىككىلىسى موتوسىكلىتلىرىدىن چۈشۈپ قۇچاقلىشىپ كەتتى ھەم بىر - بىرىنىڭ دوللىرىغا مۇشتلاپ ، سەمرىپ قاپسەن ،

ئـورۇقلاپ ئېگىزلەپ كېتىپسـەن ، دېگەنـدەك بىر - بىرىنىڭ سىن - سىپاتىغا باھا بېرىشىپ ، مەمەتجاننى ئۆردەككە ، قەدىردانلىق زىراپىگە ئوخشىتىپ بىردەم كۈلۈشمەك قىلىشتى . ئۇلار ئوتتۇرا مەكتەپتىكى ساۋاقداشلار بولۇپ ، مۇئەللىم قەدىردانلىقنىڭ قۇلىقىنى يىرتۇۋېتىپ ، قان ساقىپ چۈشكەندە ، قورقۇپ كەتكەن مەمەتجان ئىشتىنىغا سىيىۋەتكەنىدى .

— پاھ ، — دېدى قەدىردان مەمەتجانىنىڭ ساقچى فورمىسىغا قاراپ ، — قالتىس يارىشىپتۇ جۇمۇ ، ئۆردەكتەك سەمرىپ قالغـىنىڭ بىلەن سۈيىكىڭ چىرايلىق گۈيدە سەن .

— ھەي ، نەچچە يىللاردىن بېرى نەلەردە يۈردۇڭ ؟ — مەمەتجان ئېگىز قەدىردانغا بويۇنداپ قارىدى ، — سەن توغرۇلۇق خىلمۇ خىل گەپلەر چىقىپ كەتتى .

— بـەزىدە ئوتتۇرا ئاسىيا ، بەزىدە جەنۇبىي ، شەرقىي جـۇڭگولاردا پـىرقىراپ ئايلىنىپ يۈردۇم شۇ ، — قەدىردان كۈلۈپ قويدى ، — مەمەتجان ، سېنىڭ بىلەن بىر پارتىدا ئولتۇرىدىغان ھېلىقى داۋاملىق مىخ ، ۋېنتا ، تۆمۈر - تەسەكلەرنى پوپكىسىغا سېلىۋالىدىغان ئىزھار ھازىر نەدە ؟

— يورۇقلىق دەريالىق كۆۋرۈكى بويىدىكى يېڭى بازاردا چوڭ رېمونتچىلىق دۇكىنى ئېچىۋالدى ، — مەمەتجان تاماكا سۇنغانىدى ، قەدىردان چەكمەيمەن دەپ ئالمىدى ، — ئۇ يۇك ماشىنىسى ، ئاپتوبۇس ، موتوسىكلىت ، تىراكتور ، ئىشقىلىپ ، موتورلۇق نەرسىنىڭ ھەممىسىنى رېمونت قىلىدۇ .

— ئۇ ئۆز كەسپىنى ئاخىرى تېپىپتۇ - دە .

— نەگە ماڭغانتىڭ ؟ — مەمەتجان ھەيۋەتلىك موتوسىكلىتقا قاراپ ئىچى تارتىلدى ، — بۇ دۆلدۈلنىڭ ئۆزىلىكەن ، نەچچىگە ئالدىڭ ؟

— 17 مىڭ يۈەنگە .

— پۇلىمۇ بىر يەردە بارىكەن .

— مەن ئەمىسە يېڭى بازارغا بېرىپ ، ئىزھارنى بىر يوقلاپ

قوياي ، مەمەتجان ، ئەمسە ئۆيلەرگە بارغىن .

— سەنمۇ بار ، ئۆيمىز بۇرۇنقى سېپىل كوچىسىدا .

قەدىردان «قىزىل دۇلدۇل»نى گۈركىرىتىپ ، بىردەمدىلا يو-رۇقاش دەريا‌سى كۆۋرۈكى بويىدىكى يېڭى بازارغا يېتىپ كەلدى . ئۇ يولىنىڭ ئىككى چېتىدىكى ئاشخانا ، ناۋايخانا ، ماگىزىن ، بوتكە-لارنىڭ ۋېۋىسكىلىرىغا قاراپ مېڭىپ ، بىردىنلا «ئىزھار ماشىنا رېمونت قىلىش ، سەپلەش ، قۇراشتۇرۇش ئۇنۋېرسال دۇكىنى» دېگەن ۋېۋىسكىنى كۆرۈپ قالدى . ئۇ موتوسىكلىتنى گۈركىرىتىپ دۇكان ئالدىغا بېرىشى ، بىرنەچچە شاگىرتلىرى بىلەن بىر موتورنى چۆۋۈۋاتقان ئىزھار ھەيۋەتلىك «ياماخا»نى كۆرۈپ زوقمەنلىك نە-زىرىنى تىكتى .

— ھە ، موتوسىكلىتقا قاراپ ، ئىگىسىگە قاراشقا چولاق تەگ-مەمدۇ نېمە ؟ — قەدىردانىنىڭ سۆزىدىن چۆچۈپ قارىغان ئىزھار قەدىردانغا تىكىلىپلا قالدى ـ دە ، بىر چاغدىلا ئورنىدىن سەكرەپ تۇرۇپ كەتتى :

— ھوي ماۋۇ كۆسەينى ، — ئىزھارنىڭ ئىش كىيىملىرى ، قوللىرى ماي بولغاچقا قۇچاقلالمىدى ، — قاچانلاردىن پەيدا بولۇپ قالدىڭ ؟ يۇر ، يۇر ، دۇكانغا كىرىلى ، بۇ يەر سۆزلىشىشكە ئەپ-سىز .

ئىزھار دۇكانغا كىرىپ ، چېلەكتىكى بېنزىندا قوللىرىدىكى ماينى تازىلاپ چىقىرىۋەتكەندىن كېيىن ، سوپۇنداپ يۇيۇپ قولىغا لۆڭگىنى ئالدى .

— قورسىقىڭ قانداق ؟ بۇ ئەتراپتا ئاشخانىدىن تولا نېمە يوق ، بىر نېمە يېگەچ پاراڭلىشايلى ، قانداق دەيسەن ؟

— مېنىڭ قورسىقىم توق ، شەھەردىن تاماق يەپلا چىققان .

— ئەمسە سوغۇق ئىچىملىك ئىچ ، دۇكاندا چاي يوق .

ئىزھار ئىشكاپتىن ئىككى قۇتا سوغۇق ئىچىملىك ئېلىپ ، بىرىنى ۋاككىدا ئاچتى ـ دە ، قەدىردانغا تۇنقۇزدى .

ئۇلار ئىككى ئورۇندۇقنى روبىرو قويۇپ ، بىر ـ بىرىگە

قاراپ ئولتۇرۇشتى ۋە تەڭلا كۈلۈپ كېتىشتى .
— بۇ يەرنى قانداق تېپىپ كەلدىڭ ؟
— مەمەتجان بىلەن ئۇچرىشىپ قالدىم ، شۇ دەپ بەردى .
— ھە ، مەمەتجان بۇرۇنمۇ ؟
— بۇرۇن دېگىنىڭ نېمىسى ؟
— بۇرنىنىڭ پۇراش سېزىمى ئۆتكۈر ، ھەرقانداق جىنايى ئىشلارنى ئاسانلا بىلىۋالغاچقا ، ساقچىلار ئۇنى «بۇرۇن» دەيدىكەن .
— مۇنداق دېگىن ، ئۇنىڭدىن ھەزەر ئەيلىسەڭ بولغۇدەك .
— قورقۇنچۇڭ بارمۇ نېمە ؟
— مېنىڭ نېمە قورقۇنچۇم بولسۇن ، — قەدىردان ئىپادىسىزلا كۈلۈپ قويدى ، — لىدىن چىقما ، خاندىن قورقما ، دېگەن گەپ بارغۇ .
— ھەي ، ئاڭلىساق ، سېنى ئىچكىرى ئۆلكىلەردە ھېلىقىنى ساتىدۇ دەيدۇغۇ ؟
— ھېلىقى دېگەن نېمە ئۇ ؟ — قەدىردان سەگەكلەشتى ، — چۈشەنمەيدىغانلا گەپلەرنى قىلىسەنغۇ ؟
— تولا خۇپسەنلىك قىلما ، «ئاق تاماكا»چۇ ؟
— چاقچاق قىلمىساڭچۇ ، مەن دېگەن گۇاڭجۇدا رەختچىلىك ، شاڭخەي ، بېيجىڭلاردا دوللارچىلىق قىلدىم . بەزىدە ئاشخانا ، رېستۇرانلاردا قورۇمچى بولدۇم .
— ئەمىسە ئىدرىس مودىڭ شۇنداق دەپ بەردىغۇ ؟ مېنىڭ ئاڭلىشىمچە ، ئۇ ئەتكەسچىلەرنىڭ خروئىنلىرىنى يۆتكىشىپ بېرىۋېتىپتۇمىش . بۇ راستمۇ ـ يالغانمۇ ، ئاڭلىغان گەپ .
قەدىردان ئاچچىقىدا خالىمەت قارىمىنىڭ ئەتكەسچىلىك شايكەسىنى دەپ سالغىلى تاسلا قالدى . ئۇ خوتەنده ئېھتىيات قىلمىسا زادى بولمايدىغانلىقىنى ھېس قىلدى .
— ئىدرىس مودىڭ ئەسلىده بىر يانچۇقچىغۇ ـ ھە ، — سورىدى ئىزھار ، — ئۇ نېمە بولۇپ شاڭخەي شەھىرىده ئاشخانا

ئېچىپ قالدىكىنە .

— كىم شۇنداق دەيدۇ ؟

— بىر يىلنىڭ ئالدىدا ئۆزى كەپتىكەن . ئۆز ئېغىزى بىلەن دەپ بەردى .

قەدىردان ئىچىدە : «ئىدرىس ئاخىر دېگىنىنى قىپتۇ ـ دە» دەپ ئويلاپ قالدى . چۈنكى ، ئۇ ھېيجىگدىكى چاغدا قەدىردانغا : «مەن شائىرەيدە ئاشخانا ئاچماقچى ، سېنى قورۇمىچىلىققا تەكلىپ قىلسام بارامسەن» دېگەنىدى ، لېكىن قەدىردان بۇ يانچۇقچى بىلەن ئەزەلدىن ئېقى كېلىشمىگەچكە ، قەتئىي رەت قىلىپ ئۇنىمىغانىدى . يەنە بىر تەرەپتىن ، ئۆمرى خەقنى قاقتى ـ سوقتى قىلىپ ، قاقشىتىپ ئۆتكەن بىر ئوغرى ـ يانچۇقچىنىڭ شائىرەيدەك چوڭ شەھەردە ئاشخانا ئېچىشىغا ئىشەنمىگەنىدى . ئۇنىڭغا كېتىدىغان نەچچە يۈز مىڭ يۆنلەپ دەسمايە بۇياقتا تۇرسۇن ، ئاشخانا بولغۇدەك بىر ئورۇننىڭ يىللىق ئىجارە ھەققىمۇ مىليون يۆنگە بارىدۇ . ئەدناسى ، ئاشخانا ئېچىش رەسمىيەتلىرىنى ھەل قىلىشنىڭ ئۆزى مۇشكۇل بىر ئۆتكەل ئىدى . قەدىردان گۇاڭجۇدا رەختچىلىك قىلىۋاتقان چاغلىرىدا ، بىر مەزگىل شائىرەيدە دوللارچىلىق قىلىپ قاملاشتۇرالمايدىغان ، ھەممە دەسمايىسىدىن ئايرىلىپ قالغانىدى . ئۇ جان بېقىش ئۈچۈنلا ئەنخۇي ئۆلكىسىنىڭ بېڭبو شەھىرىگە بېرىپ ، ئىككى ئايدەك بىر ئۇيغۇر ئۇستامنىڭ ئاشخانىسىدا سوگۇزچى بولۇپ جېنىنى باققانلىقى راست . دېمىسىمۇ ، بېڭبودا ئۇيغۇر ئوقەتچىلىرى خېلىلا كۆپ ئىدى .

— ھەي ، نېمە بولدى ساڭا ، ئىدرىس مودىڭنىڭ گېپى چىقىۋېدى ، ئۇنۇڭ ئىچىڭگە چۈشۈپلا كەتتا ؟ — دېدى ئىزھار قەدىردانىنى تۈرتۈپ ، — ئۇنىڭ بىلەن بىر نېمە دېيىشىپقۇ قالمىغانسەن ؟

— ياقەي ، ھېچ ئىشەنگۈم كەلمەيۋاتىدۇ ، — قەدىردان مەسخىرىلىك كۈلدى ، — شائىرەي دەھشەت كاتتا شەھەر ، ئۇ يەردە ئىدرىس مودىڭدەك يانچۇقچىنىڭ ئاشخانا ئېچىشى مۇمكىن ئەمەس ، بېڭبولاردا ئېچىپ قالسا تاڭ ، بىلمىدىم .

— توغرا ، شاڭخەيگە يېقىن بىر شەھەر دېگەندەك قىلىۋىدى .
— ماقۇل ، ئەمىسە ، ئاداش ، كەچمۇ بولۇپ قاپتۇ ، — قەدىردان ئورنىدىن تۇردى ، — مەن ماڭاي ، ۋاقتىڭ يەتسە بىز تەرەپلەرگە ئۆتكىن .
— بولىدۇ ، سەنمۇ كەل ، گۈڭگۇر ـ مۇڭگۇر مۇڭدىشىمىز .
«قىزىل دۇلدۇل» شەھەرگە قاراپ ئۇچقاندەك يۈرۈپ كەتتى . قەدىردان كەچلىك تاماقتا ئاتا ـ ئانىسىنىڭ يەنە گەپ ئېچىپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ ، بازاردا تاماق يەپ ئۆيگە كىردى . خەيرىگۈل «لەڭمەن ئەتكەن ، سېلىپ ئەكىرەيمۇ ؟» دېۋىدى ، ئۇ : «ئاغىنىلىرىمنىڭ ئۆيىگە بارغان ، شۇلار زورلاۋېرىپ جىقراق يەپ ساپتىمەن» دېدى ـ دە ، ھۇجرىسىغا كىرىپ كەتتى . ئەتىسى ئەتىگەن ئۇلار ئەتىگەنلىك ناشتىنى جىمجىت يېيىشتى ، ھېچكىم ھېچنېمە دېيىشمىدى . ناشتىدىن كېيىن ئاباس ناھىيەلىك پارتكومغا ، خەيرىگۈل مەكتىپىگە كەتتى . قەدىردان ئۇلارغا قاراپ چىن كۆڭلىدىن سۆيۈندى . ئۇلارنىڭ ھەقىقەتەن خىزمەتتىن باشقا غېمى يوق . دادىسى ھۆكۈمەتنىڭ تاپشۇرغان ۋەزىپىلىرىنى ياخشى ئورۇنلىسا ، پارتىيە ، خەلقە سادىق چاكار بولسا ، ئۆزىنى ئەڭ خۇشال ۋە بەختلىك ھېسابلايدۇ ؛ ئانىسى خەيرىگۈلمۇ باش كۆتۈرمەي دەرس تەييارلىسا ، تاپشۇرۇق تەكشۈرسە ، بالىلارغا دەرس ئۆتسە ئۆزىنى شۇنچىلىك شەرەپلىك ھېس قىلىدۇ ، مىنۇت ، دەقىقىسېرى چاچلىرىنىڭ ئاقىرىۋاتقانلىقى ، كۆز گۆھەرلىرىنىڭ مانانلىشىۋاتقانلىقى ، چىشلىرىنىڭ سارغىيىپ ، بەللىرىنىڭ مۇكچىيىۋاتقانلىقى بىلەن ھەرگىز ھېسابلاشمايدۇ . ئۇنىڭ خۇشاللىقى قايسىدۇر ئوقۇغۇچىنىڭ ئالىي مەكتەپكە ئۆتكەنلىكى ، يازغۇچى ، شائىر ، ئۇچقۇچى بولغانلىقى ، يەنە قايسىدۇر بىر ئوقۇغۇچىسىنىڭ كەشپىياتىنىڭ ئالقىشقا ئېرىشكەنلىكى قاتارلىقلار ، ھەرگىز «بىر پۈلۈم ئىككى بولسا ئىكەن» نى ئويلىمايدۇ ، نېمىدېگەن سەمىمىي ئادەملەر ـ ھە ! خۇددى زاۋۇتتا بىر قېلىپتىن قۇيۇلۇپ چىققان ماشىنىلارغىلا ئوخشايدۇ . مانا ئاچىسىمۇ دوختۇر ، ئىنىسى ئابدۇراخمان جامائەت خەۋپسىزلە-

كى نازارىتىنىڭ كادىرى ! دۇنيادا بەختلىك ئادەملەر بار دېسە ، شۇلارنى دېسە بولىدۇ . تۇرمۇش مەئىشىتى ئېشىپ - تېشىپ كەتە- مىسمۇ ، كۆڭلى ئەمىن ياشايدۇ ، «خۇمار تۇتسا قانداق قىلارمەن ؟ » «پۇلۇم تۇگەپ كەتسە كىمدىن ئالارمەن ؟» ، «ساقچىلار قولىغا چۈشۈپ قالسام نېمە كۇنلەرنى كۆرەرمەن ؟» دېگەندەك دەككە - دۈككە ، قورقۇنچ ، ۋەھىمە ئىچىدە ياشمايدۇ . كونىلار : «ئاز يەپ ، ئاسان تىرىل» دېگەن گەپنى ئەجەبمۇ توغرا دەپتىكەن !

قەدىردان ئۆكۈنۈش ، پۇشايمان مۇجەسسەملەنگەن خىياللار ئە- چىدە ئۇزۇۋېتىپ ، بىردىنلا تامدىكى مىختا ساڭگىلاپ تۇرغان ئاچ- قۇچقا كۆزى چۈشۈپ قالدى . بۇ تەشكىلات بۆلۈمى بۇجاڭى ئابباسقا پارتكوم تەرىپىدىن بېرىلگەن ماشىنىنىڭ ئاچقۇچى ئىدى . بۇ ماشە- نىنى شوپۇرىدىن باشقا ، ئابباس بۇجاڭ ئۆزىمۇ ھەيدىيەلەيتتى . شۇڭا ، ئاچقۇچنىڭ بىرى ئابباستا تۇراتتى . بەزىدە شوپۇرنىڭ مۇ- ھىم ئىشى چىقىپ قالغاندا ، ئابباس ئۆزى ھەيدەپ ئاساسىي قاتلام خىزمەتلىرىگە كېتىۋېرەتتى . قەدىردانىڭ كۆز ئالدىغا سوۋېت ئىتە- تىپاقىدا ئىشلەنگەن مېغىز رەڭلىك «لادا»سى كەلدى . ئۇ ماشىنا ھەيدەپ باقمىغىنىغىمۇ نەچچە يىللار بولۇپ كېتىپتۇ . ئۇنىڭ بىر- دىنلا ماشىنا ھەيدەپ بېقىش ھەۋىسى قوزغىلىپ ، ئورنىدىن تۇردى - دە ، ئاچقۇچنى ئېلىپ چىقىپ كەتتى . قەدىردان ناھىيەلىك پارتكومنىڭ ماشىنا قويۇش مەيدانىغا كېلىپ جىپ ماشىنىنى تاپ- تى . ئۇ ئەتراپقا بىر قارىۋېتىپ ، ھېچكىم كۆرۈنمىگەندىن كېيىن كابىنكىغا كىرىپ ئوت ئالدۇردى . جىپ ھېچقانداق توسقۇنسىز دەرۋازىدىن چىقىپ كەتتى . قەدىردان ھەرگىز ئۇنتۇپ قالماپتۇ ، ئۇ خوت ، تورمۇز ، ماي بېرىش زاپچاسلىرىنى بېسىپ ، بەخۇدۇك ھەيدەپ كېتىۋاتاتتى . خۇشاللىق ، ھاياجان ئىلكىدە روھلىنىپ كەتكەن قەدىردان بىردەم «ئايرودۇرۇم» يولى ، بىردەم «باغچە» يوللىرىغا ھەيدەپ ، بىر چاغدىلا ئارقىغا قايتماقچى بولۇپ ماشىنىنى ئايلاندۇرۇۋاتقاندا ، تۇيۇقسىزلا بىر كۆچەتلىككە كىرىپ كېتىپ ، ماشىنىنىڭ بىر چىرىغى سۇنۇپ ، بىرقانچە يېرلىرى جىجىلىپ

رەخمىلەندى . ئاڭغىچە قەدىردان ماشىنىنى ئارقىچە ھەيدەپ يولغا ئاچىقىپ تۇرۇشى ، بىر قېرى كىشى ۋارقىرىغىنىچە يۈگۈرۈپ يېتىپ كەلدى .

— ھەي ، بۇ تاختىدىكى خەتنى كۆرمىدىڭمۇ ؟ — قېرى كىشى قىرغا بېكىتىلگەن تاختىنى كۆرسەتتى ، — قارىغىنا ، ئىككى كۆچەت سۈنۈپتۇ ، بىرنەچچىسىنى ئېگىۋېتىپسەن .

قەدىردان تاختىدىكى خەتكە قاراپ ، ماشىنىنىڭ «شەھەرلىك قۇرۇلۇش ئىدارىسى كۆچەت يېتىشتۇرۇش مەيدانى »غا كىرىپ كەتكەنلىكىنى بىلدى . بۇ ئەسنادا ھېلىقى كىشى ماشىنىنىڭ نومۇرىغا ، كابىنكا ئىشىكىگە بېسىلغان خەتكە قاراپ ، قەدىردانغا تىكىلدى :

— بۇ ناھىيەلىك پارتكومنىڭ ماشىنىسىكەنغۇ ، سەن ئۇ يەرنىڭ كادىرىمۇ ؟

— ياق ، بۇ دادامنىڭ ماشىنىسى ئىدى ، ھەيدەپ باقاي دەپ ئاچىققان .

— داداڭ كىمۇ ؟

— ئابباس .

— تەشكىلات بۆلۈم باشلىقى ، شۇنداقمۇ ؟

— شۇنداق .

— بولدى ، باشقا ئىشلارنى يۇقىرىغا مەلۇم قىلماي ، تۈزۈم بويىچە ئىككى كۆچەتكە 200 يۈەن تۆلەپ ، ماشىنىنى دەرھال ئېلىپ كەت ، بۇزۇلغان يەرنى مەن ئوڭلاپ قويايى .

— رەھمەت سىزگە .

قەدىردان ماشىنىنى جايىغا ئەكىرىپ قويۇشتىن قورقۇپ ، يېڭى بازاردىكى ئىزھارنىڭ رېمونتخانىسىغا ئاپاردى . ماشىنىنىڭ بىر چىرىغى چېقىلىپ ، بىرقانچە يەرلىرى جىجىلىپ ۋە پۈكۈلۈپ كەتكەنلىكىنى كۆرگەن ئىزھار نېمە بولغانلىقىنى سورىغاندى ، قەدىردان بولغان ئىشنى سۆزلەپ بەردى .

— بۇنىڭغا چىراغ سالمەن ، ھەممىنى ئاجرىتىپ ، پۈكۈلگەن

يەرلىرىنى ئوڭشاپ ، ئۆز رېڭىنى تەڭشەپ پۈركەيمەن ، ئەتە ئېلىپ كەت ، — دېدى ئىزھار ، — بۇ خېلىلا قول تۇتىدۇ .

— ھەي ، بۇ دېگەن تەشكىلات بۆلۈمىنىڭ ماشىنىسى ، بۇگۈن كەچكىچە ئەكىرىپ قويمىسام ، — قەدىردان خېلىلا چۆچۈگەندەك قىلاتتى ، — پارتكومنىڭ ئىچىدە ماشىنا يېتتى ، دەپ ئۆزىتۆپە بولۇشۇپ كېتىشىدۇ .

— بۇ خېلىلا قول تۇتىدىغان ئىش ، ماشىنا رېڭى بىلەن ئوخشاش رەڭ تەڭشەشنىڭ ئۆزىلا ئاسان ئەمەس .

— مەن ساڭا دېگىنىڭنى بېرەي ، كەچكىچە ماشىنىنى جايىغا ئاپىرىپ قويۇشۇمغا كاپالەتلىك قىل .

— ئەمىسە مۇشۇ گېپىڭدە تۇر . مەن تەلەپ قىلغان نەرسىنى بەرمىسەڭ ، سەن بىلەن ھۆرۈ ـ پۆرۈ دېيىشىپ قالىمىز .

ماشىنا ئىشچى ـ خىزمەتچىلەر ئىشتىن چۈشمەيلا پۈتتى . قەدىردان بۇنىڭدىن بەكمۇ خۇش بولدى . ئۇنىڭ ئۇستىگە سۇنغان چىراغ قېپى ، جىجالغان ، پۈكۈلگەن يەرلەر چاتمىغۇدەك ياسالغاندى . ئەمما ، ئىزھار كۈتمىگەندە ، ئىش ھەققى ئۈچۈن «ئاق تاماكا» تەلەپ قىلدى . قەدىردان چەكچەيگىنىچە ئۇنىڭ كۆزلىرىگە قاراپ قانچىلىك تۇرۇپ كەتكەنلىكىنى ئۆزى بىلمەي قالدى . لېكىن ، ئىزھار ھېچ ئىش بولمىغاندەك ، بەخىرامان ئۇنىڭغا قاراپ تۇراتتى .

— ھە ، نېمە بولدى ؟ مەن ئالەمدە يوق تەلەپنى قويمىغاندىمەن ؟ — دېدى ئىزھار ھېچ تەمتىرىمەي ، — بىزنى بىلمەيدۇ دېمە ، نېمە ئىشلارنى قىلىپ يۈرگەنلىكىڭ ، ئاتا ـ ئاناڭنى قەرزگە بوغۇۋەتكىنىڭ ھەممىگە ئايان . سەن چەكسەڭ يوللۇق ، بىز چەكسەك مۇتتەھەملىكما ؟ قېنى چىقار !

قەدىردان مەيدە يانچۇقىدىن بىر گىرامىلىق سولياۋ خالتىدىن بىرنى چىقىرىپ بېرىشى ، ئىزھار ئۇنى قولىغا ئېلىپ ، بىر ھازا قاراپ تۇردى ـ دە ، زەھەردەك ئاچچىق كۈلدى :

— ھەي قەدىردان ، سېنى شەھەر كۆرگەن ، ئېلىم ـ بېرىم

ئىشلىرىنى بىلمەۋ دېسەك ، بىزدىنمۇ دۆت ئوخشىمامسەن ... ھى-ھى ، — ئىزھار دىمىقىنى قاقتى ، — بۇ بىر گىراملىق نېمەك بىزنىڭ خوتەن دىيارىمىزدا 200 يۈەن دېگىنە ! مېنىڭ سالغان زاپچاس ، ياسىغان ئىش ھەققىمنىڭ ئۆزىلا 600 يۈەن بولدى ، ئىشخانىسىڭ ھەرقانداق رېمونتچىغا ئاپىرىپ كۆرسىتىپ باق .

— 600 يۈەن ؟ — قەدىردان ئىزھارنىڭ تۇنۇگۈنكى دوستلۇق ، ساۋاقداشلىق خۇشخۇي چىرايىنى ھېچ كۆرەلمىدى ، — ئاشۇ كىچىككىنە ئىشقىما ؟

— ئەمىسە ماشىنىنى قويۇپ ئەتە كەل ، ۋىلايەتلىك ھۆكۈمەت قارىمىقىدىكى چوڭ رېمونتخانىغا باھالىتىپ باقايلى ، شۇلار نېمە دېسە ، مەن ماقۇل دەي .

— ۋاي بولدىلا ، يەنە نېمە دېمەكچى ، — قەدىردان ئۇنىڭ ئەلپازىدىن سەسكەندى ، — قېنى دېگىنە ، يەنە نېمە ئالماقچى ؟

— يەنە بىر بولاق بەر .

قەدىردان ئىزھارنىڭ ئېڭىكىگە قارىسىدە سېلىپ ، «پالان نېمەمنى ئال» دېمەكچى ئىدى ، يەنىلا ساۋاقداشلىقىنىڭ يۈزىنى قىلىپ بىر گىراملىق خالتىدىن يەنە بىرنى بەردى ـ دە ، ئىزھارغا خوشمۇ دېمەي ، ماشىنىنى ھەيدەپ كېتىپ قالدى .

زېھنىياتلىق ئوقۇرمەنلىرىمىزنىڭ مۇبارەك خاتىرىسىدە بولسا كېرەك ، جىنايى ئىشلار ساقچى ئەترىتىنىڭ باشلىقى ئابلىپىز خروئىن چەككۈچى ۋە سانقۇچىلارنى تۇتۇشقا ، سولاشقا تولىمۇ ھېرىسمەن . بۇ ئىنتايىن ساۋابلىق ئىش ئىدى . بىراق ، ئۇ يىغۋالغان خروئىنلارنى كونا ئاشخانىسى ھۆسنارخانغا ئۆتكۈزۈپ بېرىپ ، ئاردىدىن نۇرغۇن پۇل تاپقانىدى . مانا بۇ ، ئوغرىنى قاراقچى ئوردى ، دېگەن شۇ ! ئەمما ، ئۇنىڭ ئورۇنباسارى قۇدرەت كامال ھەر قېتىم يىغۋالغان خروئىنلارنىڭ زادى نەگە كېتىۋاتقانلىقىنى بىلەلمەي ھەيران بولاتتى ، بولۇپمۇ 26 ـ ئىيۇن «زەھەر تاشلاش كۈنى» يىغۋالغان شۇنچە كۆپ خروئىنلار ئابلىپىزنىڭ ئىشكاپىغا كىرىپ كېتىپ مەڭگۈ غايىب بولاتتى . قۇدرەت كامال بىرنەچچە قېتىم

ئىز - دېرىكىنى قىلىدى . لېكىن ئۇ : «ھاجەتخانىغا تاشلىۋەتتىم» ، «ئۆستەڭگە ئېقىتىۋەتتىم» دەپ تۇگىتەتتى . ئەلۋەتتە ، يىغىۋېلىنغان بۇنداق ئەتكەس ماللارنى خەلقە ئىبرەت قىلىش ئۈچۈن ئوچۇق - ئاشكارا كۆيدۈرۈش كېرەك ئىدى . بۇ سىرلىق ئىشلار كاللىسىدىن ئۆتمىگەن قۇدرەت كامال ھەر دائىم تېڭىرقاش ئىچىدە ئابلىپىزغا دەققەت قىلىپ كېلىۋاتاتتى ، بىراق خروئىندىن كېلىۋاتقان ئاجايىپ «سېمىز لوق گۆش»لەر لەززەتلىك تېتىپ كەتتىمۇ قانداق ، ئابلىپىز قاياق بازارلارغا بېرىپ ، خروئىن چەككۈچى ۋە سانقۇچىلارنى «پاكىتى» بىلەن تۇتالىسا مۇكاپاتلىنىدىغانلىقىنى جاكارلىدى . ئۇ قولىغا چۈشۈرگەن خروئىننىڭ ئاز - كۆپلۈكىگە قاراپ مۇكاپات پۇلى بېرىلىدىغانلىقى ، ئەگەر تىجارەتچى ، كاسىپ ، ھۈنەرۋەنلەر خىزمەت كۆرسەتسە ، كۆرسەتكەن خىزمىتىنىڭ ئاز - كۆپلۈكىگە قاراپ بىر ئايلىق ، بىر پەسىللىك ، ھەتتا بىر يىللىق باج كەچۈرۈم قىلىنىدۇ دەپ بارغانلا يېرىدە سۆزلىدى . بۇ ئابلىپىزنىڭ ئۆز ئالدىغىلا چىقىرىۋالغان قائىدىلىرى ئىدى ، باج ئىدارىلىرىنىڭ خەۋىرى يوق ئىدى . ھۈنەر ياخشى ئاقسۇن ياكى بازار كاسات بولسۇن ، ھەر ئايدا ئېلىنىۋاتقان باجدىن جېنى جاق تويغان ئىزھار ئىككى بولاق خروئىندىن ئېيتقۇسىز خۇشال بولۇپ كەتتى . ئۇ كۆڭلىدە : «بىر پەسىللىك باجنى كۆتۈرۈۋېتەرمۇ ؟ ئەگەر بىر يىللىق باجنى كۆتۈرۈۋەتسە تېخىمۇ ياخشى بولاتتى» دەپ ئىنچىكە ھېساب قىلىۋاتاتتى .

ھەيھات ! بۇ ئاي ، بۇ كۈنلەردە دوست - بۇرادەر ، ساۋاقداش ، خىزمەتداش ، مۇڭداش ۋە سىرداش قالمىغانمۇ نېمە ؟ ! قاراڭلار ، بالىلىقىدىن تارتىپ چىگىش دوستلۇق مۇناسىۋىتى بار ئىزھارنىڭ نېيىتىنىڭ يامانلىقىنى ! توغرا ، بەزىلەر ، خروئىن چەككۈچىلەرنىڭ ئەدىپىنى شۇنداق بېرىش كېرەك ، دېيىشى تۇرغانلا گەپ . ئەمما ، ئىزھارنىڭ باشتىن - ئاخىر نىيىتى دۇرۇس بولمىدى . ئۇ پەقەت باجدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈنلا دوستىنى ساتسا بولامدۇ ؟ ئۇنىڭدىن باشقا ، ئەسىھەت ، ئاچچىقلاش ، تىللاش ، ھەتتا ئاچچىقىدا

بىرنەچچە كاچات ئۇرسىمۇ بولاتتىغۇ ، شۇنىڭدىمۇ نەتىجە بولمىسا ، تېگىشلىك ئورۇنلارغا ئېيتىپ ئەدىپىنى بەرسە ، بۇ ئەلۋەتتە ئىشنىڭ يولى !

دەرۋەقە ، ماشىنا ۋەقەسى يولۇپ ئىككىنچى كۈنى كەچتە ، ئابلىپىز باشلىق بىرمۇنچە ساقچىلار ئاباباس بۇجاڭنىڭ ئۆيىگە باسىتۇرۇپ كىرىپ ، قەدىردانىنىڭ قولىغا كويزا سالدى ... كەچلىك تاماق يەۋاتقان ئاباباس ، خەيرىگۈل ، گۈلنۇر ۋە ئۇنىڭ ئېرى سابىتلار ھەيرانلىق ئىلكىدە تۇرۇپ قېلىشتى .

قەدىردان جىنايى ئىشلار ساقچى ئەتىرىتىنىڭ تۆمۇر شادىلار بىلەن توسۇلغان ئايرىم گۇندىخانىسىغا سولاندى . ئۇ كېچىچە ئۇخلىماي خىيال قىلغان بولسىمۇ ، ئۆزىنىڭ نېمە ۋەجدىن تۈيۇقسىز قامالغانلىق سەۋەبىنى ئۇقالمىدى . ئۇ گۇندىخانىدىكى تاختاي سۇپا ئۈستىگە سېلىنغان پالاستا تىزلىرىنى قۇچاقلاپ ئولتۇراتتى . ئىشكىلەرنىڭ تاراڭ ـ تۇرۇڭ يېپىلىشى ، زەنجىرلەرنىڭ شاراق ـ شۇرۇق سېلىنىشى ئىشىك ، دېرىزە ، تۆمۇر سالاسۇنلارنى نۆۋەتچى خادىمنىڭ ئېتىۋاتقانلىقىدىن دېرەك بېرەتتى . گۇندىخانىنىڭ چۈشى پوقىدىن ئالىچىپار بولۇپ كەتكەن چىرىغى گۈڭگا يورۇپ تۇراتتى . ئىشكىنىڭ شاراقلاپ ئېچىلىشىدىن قەدىردان چۆچۈپ قارىدى . گۇندىخانىغا ئورۇق ، ئەمما ئېگىز گەۋدىسى سەل ئېگىشكەن قېرى ساقچى كىرىپ كەلدى . ئۇ يەتتە يىل ئىلگىرى قەدىردان ھۆسنار خانىنىڭ زىيانكەشلىكى بىلەن بىرىنچى قېتىم تۇتۇلغاندا ياخشىلىق قىلغان ياشانغان ساقچى تۇداجى ئىدى .

— ھوي ، سىلى تېخىچە بارمۇ ؟ — قەدىردانىنىڭ چىرايى ۋاللىدە ئېچىلدى ، — مەن تېخى سىلىنى پېتسىيەگە چىقىپ كەتتىمىكىن دەپ ئويلىغان .

— بۇ يىل چىقمەن ، ھە ، يەنە كىرىپ قالدىڭما ، بالام ؟ — تۇداجى بېشىنى چايقىدى ، — مۇشۇ كۇندىمۇ ئاغىنىگە ئىشەنگەن بارمۇ ؟

— نېمە بولدى ، تۇداجىكا ؟

تۇداجى ئىزھارنىڭ ئىككى بولاق خروئىننى كۆتۈرۈپ كېلىپ قەدىردانىنى پاش قىلغانلىقى ، شۇنداقلا ئابلىپىزنى : «بىر يىللىق ياجنى كۆتۈرۈۋېتىشكە خەت قىلىپ بېرىڭ» دەپ قىستىغانلىقىنى سۆزلەپ بەردى .

— باج ، نېمە باج ئۇ ؟

— سەن ئۇقمايسەن ، ئابلىپىز بازارمۇ بازار ئارىلاپ يۈروپ ، خروئىن چەككۈچى ۋە ساتقۇچىلارنى پاش قىلسا مۇكاپات بېرىلمىدى . غانلىقى ، ئەگەر كاسىپ ، ھۈنەرۋەن ، تىجارەتچىلەر بولسا ، قولغا چۈشۈرگەن ياكى پاش قىلغان خروئىنىڭ ئاز - كۆپلۈكىگە قاراپ باج كەچۈرۈم قىلىدىغانلىقى ھەققىدە تەشۋىق ئېلىپ باردى .

— ئەسلىي مۇنداق ئىشكەن - دە ...

— بالام ، ماڭا ئىشىنەمسەن ؟

— سىلىگە ئەلۋەتتە ئىشىنىمەن .

— ھەببەللى ، ئۇنداقتا ... — تۇداجى قەدىردانىنىڭ مۇرىسىگە قولىنى قويدى ، — مەن سېنىڭدىن بەزى ئىشلارنى سورايمەن ، راست گەپ قىل جۇمۇ ؟ يالغان گەپنىڭ كېيىن ھۆددىسىدىن چىقىقىلى بولمايدۇ .

— ماقۇل .

— سېنىڭ ھېلىقى ئازازۇل قېيىنئاناڭ ھۆسنارخان زادى نېمىش قىلىدىغان ئايال ئۇ ؟

— بۇنى سوراپ قالدىڭىزغۇ ؟

— قېيىنئاناڭنىڭ زادى نېمىش قىلىدىغانلىقىنى دەپ بەرگىنە .

— ئاشخانا ئاچىدۇ .

— باشقا غەيرىي ئىشلىرى يوقمۇ ؟

— ئۇ كۆرۈنۈشتە ، — قەدىردان پەس ئاۋازدا پىچىرلىدى ، — ئاشخانا ، ئەمەلىيەتتە چوڭ قىزى ئەختەرنىسا گۇاڭجۇدىن ئەۋەتكەن خروئىنلارنى پارچە ، توپ ساتىدۇ .

— مۇنداق دېگىن ، ئۇ قىز ھازىرمۇ گۇاڭجۇدىمۇ ؟

— ياق ، بۇلتۇر گۈاڭجۇدا ئېتىلدى . ئۇ دېگەن ئەڭ چوڭ خروئىن ئەتكەسچىسى .

— ئېتىلدى دېدىڭمۇ ؟ توۋا ، مۇشۇنداق بىر خوتۇن نېمە ئۈچۈن باشلىقىمىز ئابلىپىزنى ئىزدەپ كېلىدىغاندۇ ؟

— ھۆسنارخان بۇ يەردە باشلىقنى ئىزدىگىنى بىلەن ، باشلىق ئۇرۇمچىگە باردىمۇ ، «ھۆسنارخان جەننەت نېمەتلىرى ئاشخانىسى» غا بېرىپ ھۆسنارخاننى ئىزدەيدۇ .

— راستما ؟

ئابلىپىز ھەر قېتىم ئۇرۇمچىگە بارغاندا ، ھۆسنارخان بىلەن ئىچكىرىكى مېھمانخانىنىڭ ئىشىكىنى تاقاپ قويۇپ ئۇزۇندىن ئۇزۇن مەخپىي سۆھبەتتە بولاتتى . بۇ ئىشلار شۇ چاغلاردا قەدىرداڭ ئۈچۈن بىر سىر بولۇپ قالغانىدى .

— ھەببەللى ، ئەمدى ئېسىڭگە ئېلىپ باق ، ئۇلار زادى نېمە دېيىشىدىغاندۇ ؟

— ئۇنى بىلمەيمەن ، ئەمما بىر قېتىم مەن ئىشىك ئارقىسىدا تۇرسام ، ئابلىپىزنىڭ ئۆيدىن چىققانچە : «بۇنچىلىك بولار دەپ ئويلىماپتىكەنمەن ، بۇ قېتىم يىغىلغانلىنى ئۆزۈم ئەكىلىپ بېرىمەن» دېگەن گېپىنى ئاڭلاپ قالدىم .

— بولىدۇ ، بالام ، سېنى ئەتە سوراق قىلىدۇ . بۇ... بۇ... — تۇداجى نېمىدۇر دېمەكچى بولۇپ يۇتۇۋەتتى ، — بۇ ئەمدى ئىزھار بىلەن ئىككىڭلار ئوتتۇرىسىدىكى ئىشكەن ، ياكى ئۈچىنچى بىر كىشى بارمىدى ؟

— يوق .

— ياخشى ، تېگىل ياخشى . ئۇنداقتا سەن ئەقىللىق بالا ، نېمە دېيىشىڭنى ئۆزۈڭ بىلىسەن .

— ئۇقتۇم ، رەھمەت ، تۇداجىكا .

تۇداجى ئېڭىشىپ چىققىنىچە تۆمۈر ئىشىككە قۇلۇپ سالدى . ئۇ ئۇدۇل كارىدوردىن ئۆتۈپ مۇئاۋىن باشلىق ۋېۋىسكىسى ئېسىلغان ئىشىكنى ئىتتىرىۋېدى ، ئاۋازسىزلا ئېچىلدى . قۇدرەت كامال

ئالدىراپ يېتىپ كەلدى .

— قانداقكەن ؟

— سىلى ئەۋلىيادەك پەرەز قىلغانىكەنلا ، راست شۇنداقكەن ! قۇدرەت كامال ئوڭ مۇشتۇمىنى سول ئالىقىنىغا قارسىدە ئۇردى .

ئابلىپىزنىڭ ئىشلىرىغا مۇئاۋىن باشلىق قۇدرەت كامال خېلىدىن بېرى دىققەت قىلىپ كېلىۋاتاتتى ، بولۇپمۇ ئابلىپىزنىڭ ئەقىلگە سىغمايدىغان تۇزۇم ـ قائىدىلەر بىلەن ساقچىلارنىڭ نورمال خىزمەت تەرتىپىنى بوغۇپ ، ئۇلارنى ئىسكەنجىگە ئېلىپ قويۇشى هەممىنى بىزار قىلىۋەتكەنىدى . خۇددى كۆتۈرەلمەسلىكىدەك ساڭگىلاپ تۇرۇپ ، يىللاردىن بېرى يىغىۋېلىنغان خىرىئىللارنىڭ ئۆز ئايىغىدىن يوقاپ كېتىشى قۇدرەت كامالنىلا ئەمەس ، باشقىلارنىمۇ گۇمانغا سېلىپ قويغانىدى . ئەمما ، گۇمان دېگەن بەربىر گۇمان ، پاكىت بۇ باشقا گەپ ـ دە . ئەچچە كېچە ، ئەچچە كۈندۈز ـ لەپ ئۇيقۇسىنى هارام قىلغان بۇ ئىش ئاخىر قۇدرەت كامالنىڭ كۆزىنى ئاچتى ، ئۇنىڭ دىققەت ـ نەزىرى هۆسنارخانىغا مەركەزلەشكەنىدى . شۇڭا ، ئۇ بۇ قېتىم تۇداجىنى ئىشقا سېلىپ ، قەدىردان ئازازۇل ، بىشەم خوتۇننىڭ ئوچىقىنى مالىتىلاپ ، هەر هالدا كۇل ئاربىسىدىن ئازغىنە چوغ تاپالىدى ! بۇ چاغقىچە ئۇنىڭ قولىدا تۇتقۇدەك ساپاق يوق ئىدى .

— ئەمدى يۇقىرىغا دوكلاتنى ئالدى ـ ئارقىمىزغا قارىماي يازمىز ، — دېدى قۇدرەت كامال غەلىبىسىدىن هاياجانلىنىپ ، — قەدىردان ئۆزىنىڭ ئەتە سوراق قىلىنىدىغانلىقىنى ئۇقتىمۇ ؟

— دەپ قويدۇم .

— ياخشى ، مەن سوراقتا قاتناشماي ، يۇقىرىغا دوكلات يازىمەن . يىللاردىن بۇيان يوقالغان خىرىئىللارنىڭ مىقدار سانىنى ئۇقسىلا ، رەهبەرلىك چوقۇم بۇ ئىشقا ئالاهىدە كۆڭۇل بۆلىدۇ . قېنى ، ئابلىپىز ، ئەمدى يوغانلىق قىلغىنىڭنى مەن بىر كۆرەي .

ئەتىسى ئەتىگەن ئابلىپىز ئىشخانىسىدا قەدىردانىنى سوراق قى-

لىش پىلانىنى تۈزۈپ ئولتۇراتتى ، قەدىردانىنىڭ ساۋاقدىشى ساقچى مەمەتجان كىرىپ كەلدى . ئۇ باشلىقنىڭ ئۇدۇلىغا كېلىپ سالام بەردى ، ئاندىن ئابلىپىزنىڭ ئېگىز ، قامەتلىك گەۋدىسىگە ، مەيدە-سىدىن تارتىپ كىندىكىگىچە تەكشى يوغىنىغان قورسىقىغا ، سەپ-كۈن باسقان قارىمۇتۇق سېمىز يۈزىگە قاراپ : «بۇ گادايىنى ھېچكىم 53 ياشقا كىردى دېمەيدۇ ، تېكىدەك شاش ئولتۇرغىنىنى كۆرمەي-دىغان» دېگەننى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزدى .

— قېنى ئولتۇر ، — دېدى ئابلىپىز نوپۇزلۇق ئەربابلار پەدىسىدە گېپىنى قىرىپ قويۇپ ، — ئەتىگەندىلا كىرىپ سالام بېرىش ئادىتىڭ ئەجەب ياخشى ـ دە ، سېنىڭ .

— ئولتۇرماي ، باشلىق . بىر ئىشنى دوكلات قىلاي دەپ كىرىۋىدىم .

— قېنى دەۋەر .

— قەدىردانىنىڭ 17 مىڭ يۈەنلىك «ياماخا» موتوسىكلىتىنى مۇسادىرە قىلىساق دەپ كىرىۋىدىم .

— ئاخشام ھويلىدا تۇرغان موتوسىكلىت شۇمۇ ؟

— نەق شۇ ، سىزمۇ دىققەت قىپسىز ـ دە ؟

— مەن تېخى ئۇنى كۆيۈ ئوغلى سابىت دوختۇرنىڭ ئوخشايدۇ دەپ ئويلاپتىمەن .

— يوقسۇ ، قەدىردان ئۇنى گۇڭجۇدىن ئەكەپتۇ . مېنىڭچە ، خروئىن سانقان پۇلغا ئالغان زاڭ مال بولۇشى مۇمكىن .

— «مۇمكىن» ئەمەس ، — ئابلىپىز ئۈستەلگە پاقىدە ئۇر-دى ، — مۇقەررەر دېگىن .

— شۇنداق ، شۇنداق ، مۇقەررەر .

— ساقچىلاردىن ئىككىنى باشلاپ بېرىپ دەرھال ئېلىپ كې-لىڭلار .

— خوپ !

مەمەتجان قايتا سالام بېرىپ چىقىپ كەتتى . ئۇ چوڭ ئىشخانا-غا كىرىپ : «باشلىقتىن بۇيرۇق ، قەدىردانىنىڭ موتوسىكلىتىنى

مۇسادىرە قىلغىلى بارمىز» دېدى ـ دە، ئىككى ساقچى بىلەن ئۈچ چاقلىق موتوسىكلىتقا ئولتۇرۇپ يۇرۇپ كەتتى. ئۇلار ئابباس بۇجاق بىلەن خەيرىگۈل ئىشقا مېڭىشقا ئولگۈرۈپ يېتىپ باردى. ئىككى ساقچى ئۇچقاندەك كىرىپ هويلىدىكى «ياماخا»نى يېتىلەپ چىقتى.

— سىلەر كېتىۋېرىڭلار، — دېدى مەمەتجان ئىككى ساقچى بالىغا، — بۇ موتوسىكلىتنى باشلىقنىڭ ئالدىغا ئۆزۈم ئاپىرىمەن.

ساقچىلار كېتىپ قالدى. ۋۇجۇدىنى ۋەھىمە، ئەنسىزلىك ئىگىلىۋالغان ئابباس بىلەن خەيرىگۈل چىرايى ئۆڭگەن هالدا مەمەتجانغا قاراپ تۇراتتى. ئوغلى بىلەن بىللە ئويناپ، تەڭ چوڭ بولغان مەمەتجاننىڭ ساقچىلىق سالاهىيىتى بىلەن هويلىسىدىن «مۇسادىرە» دېگەن قالپاق بىلەن موتوسىكلىتنى سۆرەپ چىقىشى ئابباس بۇجاق بىلەن خەيرىگۈلگە قەۋەتلا هار كەلدى. ئەمما، كىچىك تۇرۇپلا ببغدا قورۇلۇپ قالغان مەمەتجان بۇنداق ئىشلارنىڭ قانچە ـ قانچىسىدىن خۇددى پاپىقانىڭ يىپىنى سۇغۇرغاندەك تۇيۇدۇرماي سۇغۇرۇلۇپ چىققان قاغدالمىلاردىن ئىدى!

— ئابباس بۇجاق، خەيرىگۈل ئاچا، مەندىن ئاغرىنماڭلار، — مەمەتجان خجىللىق تونىنى كىيگەنىدى، — مەن ئالدىڭلارغا يۇزۇمنى دەسسىگەندەك قىلىپ كەلدىم. باشلىقىمىز بۇ موتوسىكلىتنى، خروئىن سانقان پۇلغا ئالغان زاڭ مال، دەرهال مۇسادىرە قىلىڭلار، دەپ بۇيرۇق قىلغاچقا، مەن پەقەت ۋەزىپە ئورۇنلىدىم.

— كېرەك يوق، كېرەك يوق، — ئابباس مەمەتجانغا مەدەت بەردى، — ساقچىلىق بۇرچۇڭنى ئادا قىلمىساڭ بولامدۇ، ئۇ دېگەن بۇيرۇق ـ دە.

— قەدىردانىنى تۇتۇشقا بىرەر ئاساسىڭلار بارمۇ ـ يوق؟ — دېدى خەيرىگۈل ئاچچىقى بىلەن، — ئاۋۇ بىر يىلمۇ پاكىت يوقلا تۇتۇپ كە ... — ئۇ يىللىرى مەن ساقچى ئەمەستىم، ئۇنى بىلمەيدىكەنمەن. بىراق، بۇ قېتىم ئابلىپىز ئەترەت باشلىقىنىڭ دېيىشىچە

چە ، تولۇق ئاساس بار ئوخشايدۇ .
— تولۇق ئاساس ؟ — ئاپاسنىڭ كۆزلىرى چوڭ ئېچىلىدى ، — ئۇنداق ئەمەستۇ ؟
— ئىزھار دېگەن رېمونتچى ئاغىنىسىگە ماشىنىنى رېمونت قىلدۇرۇپ ، ئىش ھەققى ئۈچۈن ئىككى بولاق خروئىن بېرىپتۇ . ئۇ بالا ئۆزى كېلىپ پاش قىلدى .
— مانا ، مانا... ئۇقۇشماسلىق بوپتۇ ، — ئاپاسنا ئىشەنچ پەيدا بولدى ، — قەدىردانىڭ ماشىنىسى بولمىسا ، ئۇ ئەدىكى ماشىنىنى رېمونت قىلدۇرىدۇ .
— پاش قىلغۇچى ئىزھارنىڭ دېيىشىچە ، ئۇ ناھىيەلىك پارتكوم تەشكىلات بۆلۈمىنىڭ ماشىنىسىكەن .
— ئىزنىڭ بۆلۈمىنىڭ ؟
— شۇنداق ، بىر يەرگە ئۇرۇلغان چېغى ، بىر چىرىغىنى سېلىپ ، پۈكۈلگەن يەرلىرىنى ئوڭلاپ ، قايتىدىن سىر پۈركۈپتۇ .
— قارا بۇ شۇمنى !
ئاپاس ئاچچىقىدا تولغىنىپ كەتتى . خەيرىگۈلنىڭ چىرايى قوۋزىقى سويۇۋېلىنغان دەرەخ غولىدەك ئاقىرىپ ، كالپۇكلىرى تىترىدى . ئۇلار مەمەتجاننىڭ ئارقىسىدىن قاراپ قالغان مۇشۇ پەيتتە ، ئاپلىپىز كاتىپ قىز بىلەن بىرلىكتە قەدىردانىنى سوراق قىلىۋاتاتتى .
— ماددىي پاكىت ، ئادەم پاكىتى ئېنىق تۇرسا ، يەنە جاھىللىق قىلامسەن ؟ — ۋاقىرىدى ئاپلىپىز ، — ئەگەر مۇشۇنداقلا جاھىللىق مەيدانىدا تۇرساڭ ، قانۇن رەھىم قىلمايدۇ . ئېيتە ، ئىزھارغا ئىككى بولاق بېرىپسەن ، يەنە كىملەرگە خروئىن ساتتىڭ ؟
— سىزگە ئەچچە قېتىم دەيمەن ، — قەدىردانمۇ ۋاقىرىدى ، — مەن ئىزھارغا خروئىن بەرمىدىم ، رېمونت ھەققى ئۈچۈن پۇل بەردىم ، مېنى ئۇنىڭ بىلەن يۈزلەشتۈرۈڭلار .
ئاپلىپىز ئۇستەلدىكى كۇنۇپكىنى ئىككى قېتىم بېسىشى ، بىر ساقچى گۇۋاھچىنى ئېلىپ كىردى . ئىزھار قەدىردانغا قارىيالماي ،

بويىنى قىسقىنچە يەر بېقىپ تۇراتتى .

— يېقىنراق كەل ! — ۋارقىرىدى ئابلىپىز ، — ھەي تېخىمۇ يېقىنراق كەلمەمسەن ! ھە ، بۇنى تونۇدۇڭمۇ ؟

— تو ... تونۇدۇم ...ئۇ ... ئۇ دېگەن قەدىردان .

— ھە ، گەپ قىلە ، خروئىننى ساتا كىم بەرگەن ؟

— مۇ ... مۇشۇ ...

— نېمىشقا بەرگەن ؟

— ماشىنىسىنى رېمونت قە ... قىلىپ بە ... بەرگەن .

— ئەمدى نېمە دەيسەن ؟ — ئابلىپىز قەدىردانغا تىكىلىدى ، — ياۋاشلىق بىلەن تاپشۇر .

— ھەي ئىزھار ، سەن ئەزەلدىن گاچىلىشىپ گەپ قىلمايتىتىڭ ، ئەجەبا بۇگۈن گاچا بولۇپ قاپسەن ؟ — دېدى قەدىردان قەھرى بىلەن ، — ئۇنىڭ ئۈستىگە بەزگەكتەك تىترەپلا تۇرىسەن ؟

— نېم... نېم كارىڭ .

— ماتا قىلمىغان مۇشۇ تۆھمىتىڭ قالدىما ؟ — قەدىردان ئۇنى بىر رەسۋا قىلىش ئويىغا كەلدى ، — ئوقۇۋاتقان ۋاقتىمىزدا ، يالقۇننىڭ قەلبىمى يېتۈپ كەتسە مېنى ئوغرى تۇتتۇڭ . ئەسلىدە ئۇ قەلەمنى قوڭاڭنىڭ پۇرۇكىگە قىستۇرۇۋاپتىكەنسەن ، مۇئەللىم ئاختۇرغاندا پۇچقىقىدىن چۈشتى . بۇغۇ يالغان ئەمەستۇ ؟

كاتىپ قىز پوسۇققىدە كۈلۈۋەتكەندى ، ئابلىپىز دەرھال ئۇنىڭغا ھومايدى .

— سەن ... سەن ئادەمنى تولا رەللە قىلما ، قەلەم دېگەننى ئەشەگىمۇ قىستۇرغىلى بولامدۇ ؟

— توغرا ، بولمايدۇ ، لېكىن سەن قىستۇرغان !

— بولدى قىلىش ! — ئابلىپىز ئۈستەلنى پاققىدە ئۇرۇدى ، — نېمە دېيىشۋاتىسەن ؟ بىلىپ قويۇش ، بۇ يەر جىنايى ئىشلار ساقچى ئەترىتىنىڭ سوراقخانىسى ! ھەي ناكەس ، دەمسەن - دېمەمسەن ؟

— تېمىنى دەيمەن؟ بۇ گۈي پۈتۈنلەي ماڭا تۆھمەت قىلىۋاتسا!

— مەن ... — ئىزھار گېپىنى باشلاپ بولغۇچە قەدىردان ئۇنى قېقىۋەتتى:

— توغرا، سەن، ساقچى باشلىقىغا خروئىننى جىق يېغىپ بەرسەك، ئۇ باجنى كۆتۈرۈۋېتىدىكەن، دېدىڭ، مەن، باج ئېلىش دېگەن دۆلەتنىڭ چوڭ تۈرى تۇرسا، دېسەم، سەن، ساقچى باشلىقى بۇ ئىشنى ئۆزى توغرىلاپ بېرىدۇ، دېدىڭ، مەن، شۇنچە كۆپ خروئىننى يېغىپ ساقچى نېمە قىلىدىكەن، دېسەم، ئۇرۇمچىدىكى خروئىن ئەتكەسچىسى ھۆسنارخانغا ساتىدىكەن، دېدىڭغۇ، بۇنىڭ-دىنغۇ تېنىۋالالماسسەن؟

— ھاي، ھاي... توختا، ئەبلەخ، — ئابلىپىز يۈگۈرۈپ كەلگەنچە قەدىردانىنى بىر كاچات سېلىۋەتتى، — بۇ يەردە نېمىگە قالايمىقان گەپلەرنى قىلىسەن؟

— ھەي قوڭچى، ساقچى ئادەم ئۇرسا، تىللىسا بولامدا؟ — قەدىردان جاۋغىيىدىكى قانىنى ئېڭكىگە سۈۋىدى، — مېنى نېمىگە ئۇرىسەن، ئاناڭنىڭ، ئاچاڭنىڭ، خوتۇنۇڭنىڭ ھەققى بارمۇ؟

قەدىردان ئۇچقاندەك ئىشىك تۈۋىگە باردى - دە، بار ئاۋازى بىلەن كاردىورغا قاراپ ۋارقىرىدى:

— ئادەم بارمۇ؟ ھەممىگلار كېلىڭلار! مەن مەسىلە پاش قىلىمەن! ئابلىپىز دېگەن خروئىن ئەتكەسچىسىنىڭ مەسىلىسىنى پاش قىلىمەن. كېلىڭلار، تېز كېلىڭلار!

ئابلىپىز بىر بالايىئاپەتنىڭ ئېغىزىنى ئېچىپ قويغانلىقىغا مېڭ توۋا قىلىپ، قەدىردانىنى ئارقىدىن قوچاقلاپ سۆرىگەنچە سو-راق ئورۇندۇقىغا ئولتۇرغۇزدى. ئاڭغىچە ئىشىك تۈۋىگە ساقچىلار يىغىلىپ كېتىشتى، ھەتتا سوراقخانىغا قۇدرەت كامال كىرىپ كەلدى. ئۇ بايانىن بولۇنغان گەپلەرنى يوشۇرۇن ئاڭلىغانىدى. ئابلىپىز ئۇنى كۆرۈپ چىرايى غەلىتىلا پۈرۈشۈپ، نېمە دەپ، نېمە قويۇشنى بىلمەيلا قالدى:

— توۋا ، بۇ ... بۇ ئەجەب ئەسەبىي نېمىكىنا ، — ئابلىپىز هاسىراپ تۇراتتى ، — ئاغزىغا كەلگەننى جۆيلۇپ...

— جۆيلۇسىمۇ ئوبدان جۆيلۇيدىكەن . جۆيلۇۋەر ، مەنمۇ ئاڭلاپ باقاي .

— مەن جۆيلۇدۇممۇ ياكى سەنمۇ ؟ هۆسنارخاننىڭ گېپى چىقىسا ، ئەجەب چىچاڭشىپ كەتتىڭا ، — قەدىردان توقۇمنى قارىغا ئالغانىدى ، — مېنى بىلمەيدۇ دېمە ، مەن دېگەن هۆسنارخاننىڭ كۆيۈ ئوغلى ! زۇلئاينىڭ ئېرى ! سەن بىلەن هۆسنارخاننىڭ مېھمانخانا ئىچىدە ئۆتكۈزگەن سۆھبەتلىرىڭنىڭ هەممىسى مېنىڭ خاتىرەمدە بار ، ئۇقتۇڭما ؟

— بۇ ... بۇ ... سا ... سارىڭ بوپتۇ ... بۇ ... بۇ... — ئابلىپىز كاتىپ قىزغا قاراپ سەتلا هىجايدى . — توۋا ... بۇنىڭ ماڭا قارا چاپلاۋاتقىنىنى...

— مەن ساڭا قارا چاپلاپتىمەنما ؟ ئەمىسە هەر يىلى يىغىلغان خروئىنلارنى بىر قېتىم كۆيدۈرۈپ باقتىڭمۇ ؟ ياكى يۇقىرىغا تاپشۇردۇڭمۇ ؟

— ئاغزىڭنى يۇم ، ئىپلاس !

— هاي ، هاي ، ئابلىپىز ، ئۇنى توسماڭ ، ئۇ ساقچىلار ئېغىزىدىن چىقىرالمايۋاتقان گەپنى دەۋاتىدۇ . سىز ئۇنى مەسىلە پاش قىل دېگەنىكەنسىز ، سۆزلىگىلى قويۇڭ .

— هەي ئابلىپىز ، يوغان قورساق چوشقا ! مېنى ئىپلاس دېگىنىڭگە تويغۇزمەن سېنى ! — قۇدرەت كامالىنىڭ سۆزلىرى قەدىر داندا يۈرەك پەيدا قىلغانىدى ، — ئەگەر مەن بىلگەن ئىشلارنى ۋىلايەتلىك پارتكوم ، ئىنتىزام تەكشۈرۈش ئىشخانىسىغا دەيدىغان بولسام ، ئۇ چاغدا سەن هۆسنارخانغا سانقان خروئىنلار ئۈچۈن ئون قېتىم ئېتىلساڭمۇ ئازلىق قىلىدۇ .

— بۇ ... لەنەتتەگكۈرنى ئاچقىپ كېتىڭلار !

قەدىردانىنىڭ ئارقىسىدا تۇرغان ئىككى ساقچى ئۇنى قولتۇقىدىن سۆرىگەنچە كامېرغا ئېلىپ ماڭدى ، لېكىن تۇرغان تۇرقى

ئۇششۇقلا بولۇۋالغان قەدىردان : «مەن مەسلە پاش قىلمەن ، ئابلىپىز دېگەن چوشقىنىڭ مەسلىسىنى پاش قىلمەن» دەپ ئۆز-مەي ۋارقىرىماقتا ئىدى .

قولىغا چوشكەن ھەرقانداق ئادەمگە تېرە تاراقشىتىپ تىللاپ ، ئۇرۇپ ، ھەيۋە قىلىپ ، ئېغىر جەرىمانە قويۇپ ، مال - مۈلكىنى مۇسادىرە قىلىپ دەندەپ قالغان ئابلىپىز ، قەدىردانىنمۇ يىلىكتەك يۇمشىتۋېتىمەن ، دەپ ئويلىغانىدى . لېكىن ، يۈرت كۆرگەن ئىت-تىن قورق ، دېگەندەك ، جاھان كۆرۈپ ، تۇرلۇك - تۇمەن قىسمەت-لەر ئوچۇقىدا تاۋلىنىپ يۈرىكى قاتقان قەدىردان قورقۇپ قالمىدى ، بولۇپمۇ تۇداجى ئاكىنىڭ ئاتايىتەن كىرىپ سورىغان سوئاللىرىنى دەڭسەپ كۆرۈپ ، ئۇ ئادەمنى مۇئاۋىن باشلىق قۇدرەت كامالنىڭ كىرگۈزگەنلىكىنى پەرەز قىلىپ بولدى ، شۇنداقلا جىنايى ئىشلار ساقچى ئەترىتىدىكى كۆپچىلىكنىڭ باشلىقتىن قورقۇپ ئىسكەنجە ئىچىدە ياشاۋاتقانلىقىنىمۇ ھېس قىلدى . يەنە بىر تەرەپتىن ، ئابلە-پىزنىڭ ھۆسنارخان بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىنى تۇداجىنىڭ دېگەن گەپلىرى بىلەن باغلاپ تەھلىل قىلىپ كۆردى ، شۇنداقتىمۇ ئۇ ئۇنچىلىك كۆكەمسلىك قىلىشنى ئويلاپمۇ باقمىغانىدى . ئۇنىڭ بۇن-داق پارتلىشىغا سەۋەب بولغان چاقماق يۈزىگە تەگكەن بىر شاپىلاق بولدى . قەدىردان بۇنداق ئاھانەت ، خورلۇق ، كەمسىتىشلەرنى ھەرگىز كۆتۈرەلمەيتتى . يەنە كېلىپ ، خاتىرە يېزىۋاتقان بىر قىز ئالدىدا ! شۇڭا ، ئۇ بۇنداق ھاللاردا تېرە ئۇستىدىلا پۇل قىلاتتى ، ھەتتا رەقىبىنى ئوسال ھالدا قالدۇرۇپ ، پۇخادىن چىقىش ئۇچۇن يالغان پاكىتلارنى ئويدۇرۇپ تىللاشتىن يانمايتتى . بايا ئۇ ئىزھار بىلەن ئابلىپىزنىڭ گاچىلىشىپ دۇدۇقلاپ كېتىشلىرىدىن شۇنچە-لىك ھۇزۇرلاندىكى ، ئىزھارنىڭ چېقىمچىلىق قىلىپ ئۆزىنى تۇ-تۇپ بەرگەن ئىشىمۇ كۆزىگە كۆرۈنمىدى . ئەمما ، قۇدرەت كامال بىلەن تۇداجىنىڭ بۇ ھەقتىكى كۆز قارىشى باشقا ئىدى .

— بۇ بالا ياشلىق قىلىپ قويىدى ، — دېدى قۇدرەت كامال ، — شۇڭا بۇگۈن كېچە نۆۋەتچىلىكنى ئۆز ئۈستىگىزگە

ئېلىپ ، ھەممە يەرنى چۈشىنىۋ كەرەلمەس قىلىپ ئىچىدىن تاقۇپتىك .

— ئەلۋەتتە ، شۇنداق قىلماي بولمايدۇ ، — تۇداجى بېشىنى لىڭشىتتى ، — قەدىردان ۋارقىراۋاتقان ۋاقتىدىلا مەن ئۇنىڭدىن ئەنسىرەپ قالغان .

— ۋىلايەتلىك ئىنتىزام تەكشۈرۈش ئىشخانىسىدىن ئۇقتۇرۇش چۈشتى ، — قۇدرەت كامال يانچۇقىدىن ئۇقتۇرۇشنى ئېلىپ تۇداجىغا سۇندى ، — مەن ئەتە قەشقەرگە ماڭىمەن . جىنايى ئىشلار ساقچى ئەترەتلىرىنىڭ نۆۋەتتىكى يېڭى ۋەزىپىلىرى ھەققىدە بىر ھەپتىلىك يىغىن بارکەن .

قۇدرەت كامال قەشقەرگە يىغىنغا كېتىپ تۆتىنچى كۈنى . ئابلىمىز جىنايى ئىشلار ساقچى ئەترىتىنىڭ بارلىق ساقچى خادىملىرىنى يىغىپ بىر ئەتىگەنلىكى يىغىن ئېچىپ ، ئۆز قارارىنى بېسىم بىلەن كۆچىلىككە تەستىقلىتىپ ، تۇتۇلغان بارلىق خروئىن چەكىكۈچى ۋە ساتقۇچىلاردىن يۇقىرى جەرىمانە ئېلىپ ھەممىنى قويۇۋەتتى . شۇ قاتاردا قەدىردانمۇ گۇندىخانىدىن ئۆيىگە قايتتى . ئەمما ، ئۇنىڭ غەزەپ ئاچچىقىنى كەلتۈرگەن ئىش ، 17 مىڭ يۈەنلىك موتوسىكلىتىنى سىرت ، ئاتا ـ ئانىسىدىن يەنە 10 مىڭ يۈەن ئالغانىدى . ئۇنىڭسىزمۇ نومۇس ، خىجىللىق ئوتىدا پۈچىلىنىۋاتقان قەدىردان موتوسىكلىت ساتقان پۇلدىن ئاتا ـ ئانىسىنىڭ 10 مىڭ يۈەن پۇلىنى قايتۇرۇپ بەردى ، شۇنداقتىمۇ 17 مىڭ يۈەنلىك «ياماخا» ماركىلىق «قىزىل دۇلدۇل» ئۇنىڭ يۈرىكىنىڭ ئەڭ چوڭقۇر پىنھانلىرىنى ئېچىشتۇرماقتا ئىدى . خۇددى ئۆلگەننىڭ ئۇستىگە تېپىكەندەك ، مەمەتجاننىڭ «دۇلدۇل»نىڭ ئۇستىدە كېرىلىپ ئولتۇرۇپ ، بىرنەچچە قېتىم ئۆيىنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈشى ، قەدىردانىنىڭ ئىچ ـ باغرىنى ئۆرتىۋەتتى .

قۇدرەت كامال قەشقەردىن قايتىپ كېلىپ ، گۇندىخانىلارنىڭ تاپتاقىر تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ قورقۇپ كەتتى . ئابلىمىزنىڭ نۇرغۇن پۇل يىغۇۋېلىش ئۇچۇن ھەممىسىدىن يۇقىرى جەرىمانە ئېلىپ

قويۇۋەتكەنلىكىنى ئاڭلاپ ، شۇ ھامان يۇقىرىغا مەلۇمات سۇندى . ئارىدىن ھەپتىمۇ ئۆتمەي ، قۇدرەت كامال ھەممىنى يىغىنغا چاقىرىپ ، يۇقىرىنىڭ ھۆججىتىنى ئوقۇدى . ھۆججەتتە ، «زەھەر تاشلاش كونى »نىڭ يېتىپ كېلىش ئالدىدا تۇرغانلىقى ، بۇ مۇناسىۋەت بىلەن ئومۇميۈزلۈك خەلق ئۇرۇشى قوزغاپ ، خروئىن چەككۈچى ۋە ساتقۇچىلارغا قاتتىق زەربە بېرىش ھەققىدە يېزىلغانىدى . ئەمما ، ئۇنىڭ ئەكسىچە ، ئابلىپىز پۇلنى دەپ ھەممىنى قويۇۋەتكەنىدى .

شۇ ئەسنادا يىغىن زالىغا ۋىلايەتلىك ئىنتىزام تەكشۈرۈش ئىشخانىسى ۋە ۋىلايەتلىك ساقچى ئىدارىسىنىڭ بىرقانچە ئادەمى كىرىپ كەلدى . ئىنتىزام تەكشۈرۈش ئىشخانىسىنىڭ باشلىقى پوپ-كىسىدىن ئىككى بەتلىك ماتېرىيالنى ئېلىپ ، ئابلىپىزنىڭ جىنايەتلىرىنى ئوقۇپ ئۆتتى . ئارقىدىن ۋىلايەتلىك ساقچى ئىدارىسىنىڭ ئادەمى بىر بەتلىك قولغا ئېلىش قەغىزىنى چىقىرىپ ئابلىپىزغا قول قويدۇردى ۋە شۇ ھامان ئۇنىڭ ساقچى فورمىلىرىنىڭ ھەمما-سىنى سۆكۈۋالدى ، ئاندىن قولىغا كويزا سېلىپ ئاچقىپ كەتتى . ئارىدىن ئۇچ كۈن ئۆتكەندە ، قۇدرەت كامالنىڭ رەسمىي باشلىق بولغانلىق ئۇقتۇرۇشى چۈشتى . قۇدرەت كامال دەرھال يىغىن ئېچىپ ، قويۇۋەتكەن «خروئىن »چىلارنى دەرھال يىغىپ قايتا سو-لاش پىلانىنى ئوتتۇرىغا قويدى ، ساقچى ماشىنىلىرىنى چىرقىرا-تىپ ئاپىرىپ بىر - ئىككىنى تۇتۇپ بولغۇچە ، قالغانلىرىنىڭ قېچىپ كېتىدىغانلىقىغا ئەقلى يەتكەن قۇدرەت كامال زەپمۇ ئىنچى-كە ئەقلىنى ئويلاپ تاپتى .

قەدىردان بىر كۈنى ئۆيدە ئولتۇراتتى ، ساقچى ئاغىنىسى مە-مەتجان كىرىپ كەلدى . قەدىردان ئۇنىڭغا چىرايىنىمۇ ئاچماي ئول-تۇردى . بىراق ، خەيرىگۇل : «كەل بالام ، ئولتۇر» دەپ كۆرپە سالماقچى بولغانىدى ، مەمەتجان ئۆزرە ئېيتتى :

— مۇنداق ئىشتى ، ھازىر يېڭى باشلىق كەلدى . ئابلىپىزنىڭ ۋاقتىدا خاتا قىلىنغان ئىشلارنى بىر - بىرلەپ تۇزەتمەكچى ، شۇڭا قەدىردان بېرىپ 17 مىڭ يۈەنلىك موتوسىكلىتى بىلەن 10 مىڭ

يۇەن جەرىمانە پۇلىنى قول قويۇپ ئەكىلىۋالسۇن .
— ۋاي خۇدايىم ، ئەجەب بەلەن ئىش بوپتۇغۇ ، — دېدى خەيرىگۈل خۇش بولغان هالدا ، — بالام ، هازىرلا بېرىپ ئەكىلەۋالغىن .
— بېشىم ئاغرىپ تۇرىدۇ ، ئەتىلەتىن ئەكىلىۋالاي .
— ئەمىسە چوقۇم بارغىن ـ هە ، — مەمەتجان يەر ئاستىدىن قاراپ ئاستىلا چىقىپ كەتتى .
كەچتە ئابباس ئىشتىن چۈشۈپ كەلگەندە ، خەيرىگۈل بۇ خۇش خەۋەرنى دەرھاللا ئۇنىڭغا يەتكۈزدى . ئەمما ، قەدىردان سەل چېچىلىپ قالدى :
— ئانا ، دادا ، ئاشۇلارنىڭ تاتلىق گەپلىرىگە ئىشىنىۋاتامسىلەر ؟ بۇ پۇتۇنلەي هىيلە ـ مىكىر ، مانا 26 ـ ئىيۇن «زەھەر تاشلاش كۈنى» يېتىپ كېلىش ئالدىدا تۇرىدۇ . ئاۋۇ يېڭى باشلىق خىزمەت كۆرسەتمىسە بولامدۇ ؟ نېمانداق ئەخمەقلىق قىلىسىلەر .
— ۋاي جېنىم بالام ، — خەيرىگۈل ئوغلىدىن رەنجىگەن تەلەپپۇزدا سۆزلىدى ، — ئۆزۈڭنىڭ ئەڭ يېقىن ئاغىنەڭ مەمەتجاندىمۇ سېنى ئالداپ ئورىغا ئىتتىرەمدا ؟
— ئۇلارنىڭ هېچقايسىسىغا ئىشەنمەيمەن ، ئۇ خەقنىڭ كۆزلىرىدىن غەلىتىلا چىقىن چىقىۋاتىدۇ ، — قەدىردانىنىڭ كۆڭلى پارا-كەندە ئىدى ، — مەمەتجان دېگەن دۇئانە ساقچى مېنىڭ موتوسىكلىتىمنى مېنىپ ماڭا يوغانچىلىق قىلىۋاتقىنىنى قارا .
— شۇنداقما ئىش بولدىما ؟ — ئابباس ئوغلىنىڭ مىسكىن چىرايىغا قارىدى ، — ياكى ساڭا شۇنداق تۇيۇلۇپ كەتتىمۇ ؟
— دەسلەپتە موتوسىكلىتىمنى كۆرۈپلا چىرايى ئۆڭگەن ئۇ پىت ئۇچەينىڭ ، مۇسادىرە قىلغاندىن كېيىن ئىشىك ئالدىدىن قەستەن سىگنال بېرىپ ئۇچ ـ تۆت قېتىم ئۆتتى . ئۇ هەقىقىي ئاغىنە بولىدىغان بولسا ، تەشكىلدىن مەن دېگەن تەقدىردىمۇ ، ئاغىنەمنىڭ كۆڭلىگە كېلىدۇ ، دەپ هەرگىز مىنمەيدۇ .
قەدىردانىنىڭ كۆزىدىن ياش چىقىپ كەتتى . ئابباسنىڭ ئوغلى

قەدىردانغا ئىچى ئاغرىپ قالدى ، دەرۋەقە ، ياشلار ئۆزىنىڭ ئەڭ سۆيۈملۈك نەرسىلىرى بىلەن پەخىرلىنىدۇ . كۆڭلى ياشنايدۇ ئەمەسمۇ ! شۇنچە رەڭدار ، كۆركەم ، ھەيۋەتلىك ، ھەر كىمنىڭ كۆزىنىڭ يېغىنى يېگۈدەك موتوسىكلىتىنىڭ قاراپ تۇرۇپ ئىتقا مانتا تاشلاپ بەرگەندەك ، قەدىرسىزلا باشقىلارنىڭ ئىلكىگە ئۆتۈپ كېتىشى ئەلۋەتتە ئادەمنىڭ يۈرىكىنى ئېچىشتۇرىدۇ - دە . شۇنداق تۇرۇقلۇق ، «موتوسىكلىتىڭنى ، 10 مىڭ يۈەن پۇلۇڭنى ئېلىۋال» دېسىمۇ بارمايۋاتقانلىقىدىن كۆڭلىگە شەك چۈشكەن ئاباباس بىلەن خەيرىگۈل ئەتىسى ئەتىگەن مەمەتجاننىڭ ئۆيىگە باردى .

ئۇلار قوش قاناتلىق يېشىل دەرۋازىنىڭ ھالقىسىغا ئەمدىلا قول ئۇزىتىشى ، مەمەتجان «قىزىل دۇلدۇل»نى يېتىلەپ ئۆزى چىقىپ قالدى . ئۇ قەدىردانىنىڭ موتوسىكلىتىنى خۇددى ئۆزىنىڭ كىدەك ئۆيىگە ئەكىلىۋالغانلىقىدىن خىجىل بولدىمۇ قانداق ، بويۇنى لىرىغچە قىزىرىپ كەتتى . ئاباباسنىڭمۇ ھېچقاچان كېلىپ باقمىغان ئاچچىقى بىردىنلا گەجگىسىنى قورۇدى .

— ھوي ، جىنايى ئىشلار ساقچى ئەتىرىتىنىڭ مۇساپىرە نەرسىلىرىنى سەن ئۆيۈڭدە ساقلايدىغان ئوخشىمامسەن ؟ — ئاباباسنىڭ كۆزلىرىدىن ئوچقۇن چاچرىدى ، — دەققەت قىل جۇمۇ ، يېتۈپ كەتسە ، قەدىردانىنىڭ مىجەزى ئەسكى ، ھېچكىم ئۇنى توسۇپ قالالمايدۇ .

— يا ... يا ئوناق بولامدىغان ، — مەمەتجان يەرگە قارىۋالدى ، — قېنى ئۆيگە كىرىلى ، دەرۋازا تۈۋىدە تۇرۇپ قېلىشتىلا .

— بولدى ، ئىشقا مېڭىپسەن ، كوچىدىلا ئىككى ئېغىز پاراڭلىشايلى .

«قىزىل دۇلدۇل»نى بىللە ئېلىپ چىقىشتىن نومۇس قىلدىمۇ ، مەمەتجان كوچىغا ئۆزىلا چىقتى ، شۇنداقتىمۇ ئۇ ، ئوغرىنىڭ يۈرىكى پوك - پوك دېگەندەك ، سەرسان كۆزلىرىنى ھەر تەرەپكە ئەپقېچىپ ، نەلەرگىدۇر قارىۋالاتتى . ئۇنىڭ بۇ ھالىتى ئاباباسنى گۇمانغا سېلىپ قويدى .

— مەمەتجان بالام ، — ئېگىز بويلۇق ئاباباس ئېڭىشىپ گەپ

باشلىدى ، — تۇنۇگۈنكى دېگەن گەپلىرىڭ راستمۇ ياكى خەقلەرنى تۇتۇۋېلىپ ، بىرمۇنچە پۇلنى ئېلىپ قويۇۋېتىپ ، ئارقىدىن يەنە يىغۇۋېلىپ ، پۇل ئۇندۇرۇپ ، «ئوقەت» قىلمايۋاتقانسىلەر ؟

— ياق ، ئۇنداق ئەمەس . سىلەر مېنىڭ ئاتا ـ ئانامغا ئوخشاش تۇرساڭلا ، ھەرقايسىلىرىنى ئالداشقا ۋىجدانىم كۆتۈرەمدۇ ؟ بىرقانچىسى پۇللىرىنى ئېلىپ كەتتىغۇ . قەدىردان ئۆزى بېرىپ قول قويۇۋەتسىلا ، ھەممە نېمىسىنى ياندۇرۇپ بەرمەكچى . شۇڭا ، بۇ موتوسىكلىتنىمۇ ئۆيگە ئەكىلىپ تازىلاپ ، پارقىرىتىپ ئىدارىگە ئېلىپ ماڭدىم .

— ۋاي جېنىم بالام ، ئەجەبمۇ كۆڭلۈڭ ياخشى سېنىڭ ، — خەيرىگۈل ئېرىپلا كەتتى ، — قەدىردان چىقىشقا زادىلا ئۇنىمىغان ، بىز ئۆزىمىز ئېلىپ چىقايلى .

ئۇلار ئۆيگە قايتىپ كېلىۋاتقاندا ، ئابباسنى خىيال بېسىۋالىدى . چۈنكى ، مەمەتجاننىڭ سۆز ـ ھەرىكىتى ، كەيپىياتى نورمال ئەمەستەك قىلاتتى . ئەمما ، خەيرىگۈل بولسا يول بويى مەمەتجاننى ماختاپ كېلىۋاتاتتى ، ھەتتا ئۇ : «قەدىردانمۇ ئوقۇشنى داۋاملاشتۇرغان بولسا بۈگۈنكى كۈندە مەمەتجاندەك ياخشى ئادەم بولار ئىدى» دەپ ئارمانمۇ قىلدى . بىراق ، ئۇلار ئۆيگە كىرىپ قەدىردانغا دېگەندى ، ئۇ زادىلا ئۇنىمىدى .

— جېنىم ئانا ، بۇ قېتىم ئۇلار 26 ـ ئىيۇن «زەھەر تاشلاش كۈنى»دە خىزمەت كۆرسىتىش ئۈچۈن نۇرغۇن ئادەمنى تۇتۇپ ، كېسىدىغانلىقى كېسىدۇ ، ئاتىدىغانلىقى ئاتىدۇ .

— ۋاي جېنىم بالام ، مەمەتجاننىڭ دېيىشىچە ، سەن قول قويۇپلىۋەتسەڭ ، موتوسىكلىتىڭنى ، 10 مىڭ يۈەن پۇلۇڭنى ساق قايتۇرۇپ بېرىدىكەن .

— ئەمىسە مېنى بۇ قېتىم تۇتۇپ كېتىپ ، نەچچە يىل كېسىۋەتسە ، ئارقامدىن ئىزدىمەڭلار .

— ئۇنچىلىك ئەندىشە قىلساڭ ، مەن داداڭ بىلەن بىللە چىقايلى ، موتوسىكلىتىڭنى تارتىۋالغاندىن بېرى كېسەل چىراي بولۇپ كەتتىڭ ، دېمىسىمۇ ئەددەسىز چىرايلىق بىر نېمىتى ئۇ .

ئابباس بىلەن خەيرىگۈل قەدىردانىنى ئەگەشتۈرۈپ جىنايى ئىشلار ساقچى ئەترىتىنىڭ بىناسىغا كىرىپ كەلدى . ئىشكتىكى پوست ئابباس بۇجاڭغا سالام بېرىپ ھۆرمەت بىلدۈردى . كارىدوردا بىر ئۇستەل تۇراتتى . ئۇنىڭدا كىرگەن ـ چىققانلارنى تىزىملايدە-غان قاپىقى يامان ساقچىدىن بىرى ئولتۇراتتى . ياندىكى كىچىك ئۆينىڭ دېرىزىسىدىن ئىچىدە يەنە ئىككى ساقچى بارلىقى كۆرۈنۈپ تۇراتتى .

— قۇدرەت كامال ، مەمەتجانلار كۆرۈنمەيدۇغۇ ؟ — ئابباس قاپىقى ئۇششۇق ساقچىدىن سورىدى ، — بىز بالىنى ئەكىلىۋىدۇق .

— ئاۋۇ ئورۇندۇقتا ئولتۇرغاچ تۇرۇڭلار ، — دېدى ئۇ ئە-شىك ئارقىسىنى كۆرسىتىپ ، — ھەممىسى ئىككىنچى قەۋەت يىغىن زالىدا يىغىن ئېچىۋاتىدۇ ، ھازىرلا چۈشىدۇ .

ساقچى شۇنداق دەپ قويۇپلا ياندىكى كىچىك ئۆيگە كىرىپ كېتىشى ، تۇداجى نەدىندۇر پەيدا بولۇپ قالدى . ئۇ قەدىردانىنى كۆرۈپلا ئالاقزادىلىك ئىچىدە ئەتراپىغا قارىدى .

— سەن نېمىشقا كەلدىڭ ؟ ئاپلا ... — تۇداجى ئېڭىكىنى قامالالاپ ئاچچىقى بىلەن پىچىرلىدى ، — تېز ... تېز ... قاچ .

تۇداجىنىڭ ئاچچىقى ۋە ئەنسىز سۆزلىرىدىن ئابباس ، خەيرە-گۈللەرنىڭ ئاغزى ئوچۇقلا قالدى ، ئاڭغىچە ياندىكى ئۆيگە كىرىپ كەتكەن ساقچى چىقىپلا ئۇلارغا قوپاللا تەگدى .

— نېمىگە تۇرۇۋالدىڭلار ؟ ئولتۇرۇڭلار ، باشلىقلار ھازىرلا چۈشىدۇ .

— ئانا ، — دېدى قەدىردان ئورنىدىن تۇرۇپ ، — سىلەر ئولتۇرغاچ تۇرۇڭلار ، مەن گۇلباغنىڭ ئاستىدىكى ئاۋۇ ئاشخانىدىن بىر قاچا پولۇ يەپلا كېلەي . بۇ يەردە ساقلاپ قالىدىغان چېغىمىز بار ، قورسىقىم ئېچىپ كەتتى .

— نەگە باراتتىڭ ؟ — قاپىقى يامان ساقچى ماھىيىتىنى ئاش-كارىلىدى ، — جايىڭدا جىم ئولتا .

— قورسىقىم ئېچىپ كەتتى ، — قەدىردانمۇ ھۇرپەيدى ، — تاماق يېگىلىمۇ قويمامسىلەر ؟

— مەن سېنى ئولتۇر دەۋاتىمەن ، تولا ئادەمگە ئالايما .

ئىشىنىڭ چاتاقلىقىنى سەزگەن ئاببىاس ئايالىنى تۈيدۇرماي نوقۇپ قويۇشى ، خەيرىگۈل تىزىملاش ساقچىسىنىڭ قېشىغا كەلدى .

— قول قويۇۋەتسىلا بولىدۇ ، دېسە ، بالىنى ناشتىسىز ئېلىپ كەپتىمىز ، ئاشۇ كۆرۈنۈپ تۇرغان ئاشخانىدىن تاماق يەپ كەلسۇنمۇ ؟

— بولمايدۇ ، باشلىقنىڭ رۇخسىتىسىز ھېچكىمنى قويۇپ بەرمەيمىز .

— ئەمىسە باشلىقتىن رۇخسەت ئالاي .

خەيرىگۈل ئىككىنچى قەۋەتكە چىقىپ كېتىپ ، بىرئاز ۋاقىت-نى ئۆتكۈزۈپ ، يالغاندىنلا خوشلاشقان بولۇپ پەسلەپ چۈشتى :

— بولىدۇ ، بولىدۇ ، بىردەمدىلا ياندۇرۇپ كېلىمەن ، رەھ-مەت ، ئۆزلىرىگە !

خەيرىگۈل پەسكە چۈشۈپ قەدىرداننى ئېلىپ مېڭىشى ، يانداڭ-كى ئۆيدىن مەمەتجان كويزا تۇنقان ھالدا بىر ساقچى بىلەن ئېتىل-لىپ چىقتى .

— توختا ! خىيالىڭچە ، قاچماقچىمۇسەن ؟

مەمەتجان كېلىپلا قەدىردانىنىڭ قولىغا كويزا سالماقچى بولۇ-شى ، قەدىردان ئارقىغا داجىپ تۇرۇپ باش بىلەن بىر ئۇرۇشى ، مەمەتجانىنىڭ بۇرنىنىڭ قېيىرىدۇر چارس قىلىپ سۇندى بولغاي ، ئاغزىدىن ، بۇرنىدىن ئېتىلىپ چىققان قان ئەتراپقا چاچراپ ، ئۆزى ئىككى - ئۈچ غۇلاچ يەرگە ئاغدۇرۇلۇپ چۈشتى . ئۇنىڭ ئارقىسى-دىكى ساقچى يۈگۈرۈپ كېلىشى ، نەق يۈزىگە «قارس» قىلىپ تەگ-كەن پەشۋادىن ئۇمۇ ئوڭدىسىغا ئۈچۈپ كەتتى ! كارىدوردا بىردەم-دىلا پاتىپاراقچىلىق يۈز بېرىپ ، كىمدۇر بىرى بىرنەچچە پاي ئوق چىقىرىۋەتتى . قەدىردان ئىشىكتىن قاڭقىغان توپتەك سەكرەپ چىقتى - دە ، يولنىڭ ئۇ تەرىپىگە قۇيۇندەك ئۆتۈپ ، بىر قىز بىلەن پاراڭلىشىۋاتقان يىگىتنى قاتتىق ئىتتىرىۋېتىپ ، ئۇنىڭ موتوسىك-لىتىگە مىندى . ھېلىقى يىگىت ئورنىدىن تۇرۇپ شاۋ - شۇۋ

كۆتۈرگۈچە : «موتوسكلىتكىنى يېڭى بازار رېمونتخانىسىدىن ئېلىۋال» ! دەپ ۋارقىرىدى ـ دە ، قۇيۇندەك ئۇزاپ كەتتى . قەدىردان ئۆيگە كېلىپلا كىيىملىرىنى پۈرلەپ سەپەر سومكىسىغا سالدى ، ئاچىسى گۈلنۇرنىڭ سورىغان سوئاللىرىغىمۇ جاۋاب بەرمەي : «كەتمىسەم بولمايدۇ ، ئاچا» دېگەندىن باشقا گەپ قىلمىدى . گۈلنۇر يېنىدا بار 1000 يۈەندەك پۇلنى ئۆكسىنىڭ يانچۇقىغا سېلىپ قويدى . قەدىردان ئۆيگە قانداق تېز كىرگەن بولسا ، خۇددى تۇن سايىسىدەك تېزلا موتوسكلىتقا مىنىپ ، يېڭى بازار تەرەپكە قاراپ ئۇچقاندەك چىقىپ كەتتى . ئۇ موتوسكلىتنى رېمونت دۇكىنىنىڭ يېنىغا توختىتىپ قويۇپ ، ئۆزى ئىزھارنى دۇكىنىدىن سۆرەپ سىرتقا ئېلىپ چىقتى .

— قايسىڭ يېقىن كېلىدىغان بولساڭ قارىڭغۇ چۇۋۇۋېتەمەن ! — دېدى قەدىردان قولىدىكى پىچاقنى دۇكان ئالدىدىكىلەرگە شىلتىپ ، ئاندىن ئىزھارنى شۇنداق سالدىكى ، يولدىكى قارا پاتقاق ، ئەگىز سۇ ، توپىلارغا مىلەپ يۈرۈپ ، بىردەمدىلا ئۇنى كۆلگە پۈچىلانغان بىر پارچە گۆشكە ئايلاندۇردى . ئىزھار يىغلاپ ، يالۋۇرۇپ ، يېلىنىپمۇ ، قەدىردانىنى پەيلىدىن ياندۇرالمىدى . ئاخىر ئىزھار ھوشسىزلىنىپ يىقىلغاندىلا ، ئاندىن قەدىردان موتوسكلىت ئارقىسىدىكى سومكىسىنى مۈرىسىگە سالدى ـ دە ، چوڭ يولغا چىقتى . ئۇ رېمونت دۇكىنىدىن خېلىلا ئۇزاپ ، كىشىلەرنىڭ دىققەت ـ نەزىرى چۈشمىگەن يەردىلا تاكسى توختاتتى ، ئۇ شوپۇرغا :

— چوڭ يول بىلەن ئەمەس ، يېزا ، كەنت ، مەھەللىلەر بىلەن قاراقاشقا ئاپىرىپ قوي ، پۇل قوشۇپ بېرىمەن ، — دېدى .

قەدىردان كۆزگە ئانچە چېلىقمايدىغان بىر تۇل ئايالىنىڭ شەخسىي مېھمانخانىسىدا بىر ھەپتىدەك ياتتى . كەچ تەرەپلەردە ماسكا تاقاپ نىقابلىنىپ ، ئۇزۇن يوللۇق قاتناش بېكىتىنىڭ ئەترابىدا ئايلىنىپ يۈرەتتى ھەم ئالدىدىن ئۆتكەن يولۇچىلاردىن يولدا ساقچىلارنىڭ توسقان ـ توسمىغانلىقىنى سورايتتى . ئۇ ئۆزىدە ئىشەنچ تۇغۇلغاندىن كېيىنلا ، بىر كۈنى كەچلىك ئاپتوبۇستا ئورۇمچىگە يۈرۈپ كەتتى .

ئوتتۇز ئالتىنچى باب

ئەرۋاھلار ماكانى — گۈلساي قەبرىستانلىقى .

قىشنىڭ قار - شۇبرغانلىرى ، ئەتىيازنىڭ گۈر - گۈر ئاچچىق شاماللىرى ، يازنىڭ بوران - چاپقۇنلىرىدا توزۇپ ، ئۇچۇپ ، بېسىلىپ ، ئۆز ئىزناسىنى يوقاتقان پەس قەبرە بېشىدا قوۋۇزلىرى چۆككەن ، زاڭاق سۆڭەكلىرى چوقچايغان ، دوقا ماڭلاي ، ئورۇق ، جەينەكتەك بىر قارىم مۇڭلۇق سوزۇپ قىرائەت قىلىۋاتاتتى . ئۇنىڭ يېنىدا ئولتۇرغان يوغان بىر خوتۇن توختىماي يىغلىماقتا ئىدى . ئېڭەكلىرى سالپايغان ، چېقىر كۆز ، ئاق سېرىق ئۆڭ ، چېكە چاچلىرى خېلىلا ئاقارغان بۇ خوتۇن ئوقۇرمەنلەرگە تونۇشلۇق ھۆسنارخان بولۇپ ، ئوغلى ئەسەتنىڭ ئۆچۈشكە ئولگۇرگەن قەبرىسىنى ياد ئېتىپ كەلگەنىدى . بۇ قەبرىنىڭ ئالدىدا نە بىر ئابىدە تاش ياكى ئىسىم يېزىلغان تاختايمۇ كۆرۈنمەيتتى ، پەقەت ياۋا ئوتلار قاپلاپ كەتكەن قەبرە ئۈستىگە بىر پارچە كوزا سۇنۇقىنى پاتقۇزۇپ قويغانىدى .

— بالام ئەسەت ، تولىمۇ ياش كەتتىڭ ، — ھۆسنارخان قىرائەت ئاخىرلاشقان ھامان ئوغلىغا مۇڭلىرىنى تۆكۈشكە باشلىدى ، — مۇشۇ كۈنلەردە بولغان بولساڭ ، قولۇمغا قول ، پۇتۇمغا پۇت بولماسمىدىڭ ! زۇلئاي قانجۇق بولسا ئەر خاپىلىقىدا ئۆلۈۋالىدى ، قىز دېگەن نەرسىنىمۇ باقمىدىغان نېمىمۇ ؟ ھازىر داداڭ دېگەن شاۋچى ساراڭ بولۇپ ، زۇلئاينىڭ ھۇجرىسىدا سولاقلىق··· ۋاپاسىز كازىم كەتتى ، مەن··· مەن··· بالام ، بەكمۇ يېتىمسىراپ قالدىم ، سەندەك بىر مۇڭداش ، سىر ئېيتقۇدەك سىرداش ، ھەسرەت - نادامەتلىرىمنى تۆككۈدەك بىر يارەن ماڭا ئەنقانىڭ سۈتىمدەك تۇتىيا بولۇپ كەتتى ، بالام ! ئەجەبمۇ يالغۇزلۇق تارتىپ ، قېرى يېتىم

بولۇپ قالدىم .

— خان ئاچا ، ئەمدى بولدى قىلسىلا ، — ۋەجىك قارىم قىرائەت ھەققىگە تەقەززا بولۇپ تۇراتتى ، — يەنە بىر قەبرە بار دېگەندەك قىلىۋىدىلە...

— ئوھوش ، خويمۇ ئىلەشتۇردا ماۋۇ روچىۋىن ، — ھۆسنارخان سەت ئالايدى ، — بىر ئوبدان پاراڭلىشىۋاتاتتىم ، نەگە كەتتى ئۇ گەپلەر ؟ ۋاي بولدىلا ، بىر تاغار گەپ قىلغىنىم بىلەنمۇ بىلەمتى ئۇ .

ھۆسنارخان تىزلىرىغا تايىنىپ ئورنىدىن ئارانلا تۇردى ، ئۇ قارىمنى باشلاپ ، ئوت باسقان چىغىر يوللار بىلەن زۇلئاينىڭ قەبرىسىگە يېتىپ كەلگەندە ، داڭ قېتىپ تۇرۇپ قالدى . ئۇ ، ئېزىپ قالدىممۇ دەپ ، ئەتراپتىكى بەلگە بولۇپ قالغان مەقبەرە ، ئابىدە تاش ، تۆمۇر سالاسۇنلۇق قەبرىلەرگە قاراپ ، زادى ئاداشمىغانلىقىنى جەزملىدى . بىراق ، زۇلئاينىڭ قەبرىسى ئورنىدا سېمونتتا قاتۇرۇلغان ئاجايىپ چىرايلىق مەقبەرە قەد كۆتۈرۈپ تۇراتتى . ئۇنىڭ ئالدىدا ئايسىمان ئېگىز ئابىدە تاش كۈن نۇرىدا ياپيېشىل چاقنايتتى ، تېخى مەقبەرىنىڭ ئىككى تەرىپىدە سىرلىق پىراق ئاق تۆمۈردىن قىلىنغان ھىلال ئاي قەبرىنى تېخىمۇ كۆركەم قىلىۋەتكەنىدى . ھۆسنارخاننى تېخىمۇ ھەيران قالدۇرغىنى ، قەبرە ئالدىدا بىر قارىم مۇڭ بىلەن قىرائەت قىلىۋاتاتتى ، قارىمنىڭ ئارقىسىدا ئېگىز ، قامەتلىك بىر يىگىت يۈكۈنۈپ ئولتۇرغىنىچە ياش تۆكۈۋاتاتتى . بىر چاغدىلا قارىم قىرائىتىنى تۇگىتىشى ، ئۇلار دۇئاغا قول كۆتۈردى . شۇ چاغدىلا قاۋۇل ، بەردەم يىگىتنىڭ قەدىردان ئىكەنلىكىنى تونۇپ قالدى . قەدىردانمۇ ئارقىسىغا قايرىلىپ ھۆسنارخاننى كۆردى ـ دە ، چوڭقۇر تەزىم بەجا كەلتۈرۈپ سالام قىلدى .

قەدىردان قارىمنى رازى قىلىپ بولۇپ ، ئاچچىق ئوت ھىدى كېلىۋاتقان چىغىر يوللار بىلەن پەسلەپ كېتىپ قالدى . زۇلئاينىڭ ھەيۋەتلىك قەبرىسى ئالدىغا ۋەجىك قارىم كېلىپ تىزلاندى ، ئۇنىڭ

قېشىغا ھۆسنارخان ئولتۇردى ، لېكىن كۆزلىرى ھەيۋەتلىك مەقبە-رە ، ئابىدە تاش ، يالتىراپ تۇرغان ھىلال ئايدا ئىدى .

— بۇ قەبرىنى قارىسىلا ، ھېلى كەتكەن يىگىت 2800 يۇەنگە ياساتتى دېسىلە ، — قارىم تامىقىنى تامشىپ قويدى ، — بۇنداق قەبرىدىن يەنە بىرى بار ، ئۇمۇ كىچىكلا چوكانىنىڭ قەبرىسى ، ئۇنىڭغىمۇ 2800 يۇەن خەجلىدى .

قارىم گېپىنى قىرىپ ، كانىيىنى رۇسلاپ ، قىرائەتنى باشلا-دى ، ئەمما ھۆسنارخاننىڭ خىيالى قەدىراندا قالغانىدى . ئۇ قولى ئوچۇق ، مەرد يېتىم بولغاچقا ، زۇلئاي ئۇنىڭغا كۆيۈپ قالغان ! ئەگەر ئۇنىڭ سومكىسىغا ئىككى كاللەك خروئىننى سېلىپ ، تۆھ-مەت بىلەن سولىتىمەن دەپ يۇرمەي ، قىزى بىلەن ئىككىسىنى مەيلىگە قويۇۋەتكەن بولسا ، بىر تاتلىق بالىسى بىلەن خۇشال - خۇرام ياشار ئىدى . بىراق ، ئۇ شاۋچى خوتەندىكى دەۋادا ، ھۆسنار-خاننى لەت قىلىپ قويغىنى يامان بولدى - دە ! قېيىنئاىنىسى بولغاندىن كېيىن قەستەن يېڭىلىپ بېرىپ ، ھۆرمەت - تۆسپىنى قىلسا بولماىتى ؟ ھۇ ئەقلىنى چېلىپ ئىچكەن دېۋەڭ شاۋچى !

ھۆسنارخان بىردىنلا قارىمىنىڭ : «بۇنداق قەبرىدىن يەنە بىرى بار ، ئۇمۇ كىچىكلا چوكانىنىڭ قەبرىسى» دېگەن گېپى ئېسىگە كېلىش بىلەن قورسىقىغا جىن كىردى . ئەمدى ئۇ كىم بولار ئىدى ؟ قەدىردان زۇلئاي تۇگىگەندىن كېيىن يەنە ئۆيلەنگەن ئوخ-شىمامدۇ ؟ ئەمدى ئۇ قىز نېمە بولۇپ قازا قىلغاندۇ ؟ !

قارىمىنىڭ قىرائىتى تۇگىگۇچە ھۆسنارخاننىڭ تاقىتى تاق بول-دى . ئۇ ئاشۇ يەنە بىر قەبرىدىكى قىزنىڭ ئىسمى ، تۇغۇلغان ۋاقتى ، قازا قىلغان ۋاقلىرىنى بىلىشكە قىزىقاتتى ، بولۇپمۇ قازا قىلغان ۋاقتى ، زۇلئايدىن كېيىن بولسا ، كېيىنكى ئايالى بولۇشى-دا گەپ يوق . ئەگەر بۇرۇن بولسا ، قەدىردان دېگەن بۇ قارا يۇزنىڭ بۇرۇن تىكاھ قىلىپ ئالغان خوتۇنى ، ئەڭ بولمىسا ، ئاشنىسى بولماي نېمە...

قارىم بېشىنى گىلدىڭلىتىپ داۋاملىق ئوقۇماقتا ئىدى . ھۆس-

نارخاننىڭ پۇتى كۆيۈشۈپ ، قېتىشىپ ئولتۇرالمايلا قالدى ، پۇتـ
نى سۇنۇپ باقتى ، يىغىپ ئېتەك ئىچىگە يوشۇردى . ئۇنىڭ كەيپـ
ياتى ئوساللاشقانسېرى ، قارىمغا زەھەردەك ھومىيىپ ، غۇتۇلدىغـ
لى تۇردى . ھۆسنارخان ئاخىر ئاغزىنى بۇزۇپ تىللاي دەپ تۇرۇ-
شى ، قارىم قىرائىتىنى ئاياغلاشتۇردى . ئەمما ، ھۆسنارخان «تۇ-
فى» دەپ يەرگە تۈكۈردى .

— ھەي ئاۋاق قارى ، ئەلھەمدۇلىللا بىلەن قۇلۇھۇللاھۇئەھەد ئاناڭنى بىر نېمە قىلغانما ؟ — ھۆسنارخان مىختەك قادىلىپ تۇراتـ
تى ، — قىسقىراق ئايەتلەرنى ئوقۇساڭ بولمامتى ، يائاللا ، ھەرە كېپىكى يېگەندەك سەسكەندۇرۇۋەتتا ! ۋايجان ، پۇتۇمنۇ كۆيۈشۈپ قاپتۇ مانا .

— ئەمدى قارىسىلا ، بۇ سۇرىنىڭ خاسىيىتى...

— بولدى قىل ، قارى ! ئەمدى قۇستۇراي دەمسەن ؟ ماڭە ، يەنە بىر قەبرىنىڭ قېشىغا ئاپار .

قارىم مېھرىبانىنىڭ قەبرىسىگە باشلاپ بېرىشى ، چالا ساۋات ھۆسنارخان خەتلەرنى تاتىلاشتۇرۇپ ئوقۇدى . ئاي ـ يىلىغا قاراپ ، قازا قىلغىنىغا تېخى ئىككى يىل بولغانلىقىنى ھېس قىلدى . زۇل-ئايغا ئالتە يىلدىن ئېشىپ قالغانىدى . بىراق ، «مېھرىبان ئاباىبەكـ
رى» دېگەن ئىسىمنى بىر يەردىن ئاڭلىغانەكلا ، ھىم ، تېخى پاراڭلاشقانەكلا قىلاتتى . ئاخىر ئۇ بۇنىڭدىن ئۇچ يېرىم يىل ئىلگىرى ئاشخانىغا تۆت ياشلىق بالىسىنى يېتىلەپ كىرىپ ، ئېرىنى سۇرۇشتە قىلغان چىرايلىق چوكانىنى ئەسكە ئالدى . توغرا ، ئۇ : «ئىسمىم مېھرىبان ، دادام كاۋاپچىلىق قىلىدۇ ، ئىسمى ئاباىبەكـ
رى» دېگەندەك قىلغان ، قارا بۇ گۈيلارنىڭ مېنىڭ دوپپامغا جىگدە سېلىپ كولدۇرلىتىپ يۇرگىنىنى ، ئەسلىدە ئۇ قەدىرداننىڭ خوتۇ-نىكەن ـ دە .

ھۆسنارخان ئۆلۈك ھەم تىرىكلەرنى قوشۇپ تىللاۋاتقان مۇشۇ پەيتتە ، «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى» ھويلىسىدا تاكسىدىن چۈش-كەن قەدىردان ئىككىنچى قەۋەتتىكى ياتىقىغا كىرىپ كەلدى . ئۇ

چەينەكتىكى سوغۇق قاياق سۇدىن قانغۇدەك ئىچىۋېلىپ ، ئۆزىنى كارىۋىتىغا تاشلىۋەتتى . توۋا ، تەقدىرنىڭ ئويۇنلىرىمۇ غەلىتە بولە- دىكەن ، زۇلئاي ئۆلۈپ كېتىپ بىرىنچى قېتىم قەبرىستاندا ھۆسە- نارخان دېگەن بۇ خوتۇن بىلەن ئۇچرىشىپ قالغانىدى . ئۇ چاغدا بۇ خوتۇن ئابلىپىزغا تېلېفون بېرىۋەتكەچكە ، قەدىردان خوتەن قاتناش بېكىتىدە ماشىنىدىن چۈشۈپ بولغۇچە قولىغا كويزا سېلىنە- غانىدى . بۇگۈنمۇ يەنىلا قەبرىستانلىقتا ئۇچرىشىپ قالدى . بىراق ، ئۇ خېلىلا ھوردىن چۈشۈپتۇ ، پېتىدىن قاپتۇ ، مەڭز گۆشلىرى سالپىيىپ ، كۆز گۆھەرلىرى تۆكۈلۈپ ، چېكىلىرى سۇۋارى ئاقە- رىپتۇ ، ئۆزىمۇ سەل ئالدىغا ئېگىشىپ ، بەللىرى پۈكۈلۈپتۇ ، دانىشمەنلەرنىڭ : «چېچىڭنىڭ ئاقارغىنى ئۆلۈمدىن بېشارەتتۇر ، تېنىڭنىڭ ئېگىلىشى ئۆلۈمگە بەرگەن سالىمىڭدۇر »دېگىنى ھەق ئوخشايدۇ . ئۇ خۇدانىڭ گۇناھكار بەندىسى بولسۇن ، بۇ دۇنيادا قىلمىغان ئەسكىلىكى قالمىسۇن ، شۇنداقتىمۇ ئۇ بىر ئايال كىشى ، بالا تۇغقان ئانا ! گەرچە قەدىرداڭغا ئەجەب كاشىلىچىلىق قىلغان بولسىمۇ ، بۇگۈن قەبرىستانلىقتىكى ئۇنىڭ شۇمشىيىپ ، بويۇن قىسىپ تۇرغان ھالىتى قەدىردانىنىڭ يۈرىكىنى ئېچىشتۇرۇۋەتتى . ئەمدى قەدىردانىنىڭ ئۇنى : «ئۇنداغەي ، مۇنداغەي ، ئاناڭ ، قىزىڭ» دەيدىغان ھەققى قالدىمۇ ؟ قالمىدى ! ھازىر ئۇ خوتۇن تولىمۇ بېچا- رە ، مىسكىن ۋە غېرىب ! ئەڭ تاتلىق قىزى زۇلئاي ، يامانىنىڭ ئوتى يامان دېگەندەك ، ئارزۇلۇق ئوغلى ئەسەت ، تۇنجى قىزى ئەختەرنىسالار ئۇنى تاشلاپ كەتتى ، ياخشى بولسۇن ، يامان بولـ- سۇن ، ئۆتمۈشتىكى ياشلىق خاتىرىلىرىنى ، سائادەتلىك كۈنلىرىنى بىللە ئەسلەيدىغان ئادىمى ئاباق توختى ساراڭ بولدى ، ئاشىنىسى كازىم ۋاپاسىزلىق قىلدى ، ھازىر ئۇنىڭ كۆڭلى قاراقچى بۇلىغان سودىگەرنىڭ يانچۇقىدىنمۇ قۇرۇق ، «ۋاي بوپتۇلا ، بۇلارمۇ ئۆتۈپ كېتەر ، بىر كىشىلىك جېنىنى جان ئېتەر » دەپ تەسەللى بەرگىنە- مىز بىلەنمۇ ، ئۇ كېلىش ئالدىدا تۇرغان دەھشەتلىك خەۋپتىن قۇتۇلۇشى يەنىلا تەس . ئاڭلاشلارغا قارىغاندا ، ساقچى باشلىقى ئاب-

لىپىزنى ئۇرۇمچىگە يالاپ ئېلىپ كەپتۇمىش ، ئۇ نەچچە يىللاردىن بېرى خروئىن ئەتكەسچىلىكىدىن ، چەككۇچىلەردىن يىغقان شۇنچە نۇرغۇن خروئىننى ھۆسنارخانغا بېرىپ پۇل قىلغان تۇرسا ، ئۇ دېمەي قالارما ؟ ئۆزىنى ھەيۋەت ، قورقۇنچلۇق ، سۇرلۇك كۆرسەتمىشكە ئامراق ئادەملەر ئەڭ ئاجىز ، قورقۇنچاق ، ئاچچىقى يامان ، جېنى بوش بىر نېمىلەر ، بىرىنچى سوراق بېسىمىدىلا : «بۇگۈنكىنى دەيمۇ ، تۈنۈگۈنكىنىمۇ ؟ بۇلتۇرقى بولسىمۇ بولامدۇ ؟ » دېيىش ئارقىلىق ، بۇ چاغقىچە رابىتى بار ئادەملەرگە بار - يوقنىڭ ھەممىنى ئارتىپ قويۇپ ، كۆيدۈرگۈلۈك قىلىدۇ !

تورۇسقا قاراپ يانقان قەدىردانغا كىمدۇر بىرى : «ھەي ئاداش ، ئۆزۈڭنىڭ غېمىنى يېگىنە ، بارچە گۇناھ ئۆزۈمدە تۇرۇپ ، قاپ كۆتۈرۈپ نەگە بارای ، دېگەندەك ، كىملەرنىڭدۇر تەقدىر - قىسمىتى ئۈچۈن باش قاتۇرۇپ كەتكىنىڭنى كۆرەيمۇ » دەپ مەسخىرىلىك كۈلۈۋاتقاندەك بىلىندى . ئاشۇ غايىبانە ئادەم راست ئېيتىدۇ . قەدىردان بۇنىڭدىن كېيىن قانداق قىلىدۇ ؟ ئۇ ئۇرۇمچىگە قېچىپ كەلگىنىگە ئون كۈندەك بولدى . قورساق تويغۇزۇپ ، كوچا چىڭداپ يۈرىدۇ ، بىرەر ئوقەتنىڭ پېشىنى تۇتمىدى . ئۇ يېمەمدۇ ، ئىچمەمدۇ ، كىيمەمدۇ ، تېخى ئەڭ قورقۇنچلۇقى ، چېكىدىغىنىغا ئۈندىق - مۇندىق پۇل يەتمەيدۇ . قەدىردان تېخى جامائەت خەۋپسىزلىكى نازارىتىدە ئىشلەۋاتقان ئىنىسى ئابدۇراخمانىنى يوقلاپ بارمىدى . راست گەپنى قىلغاندا ، بېرىشتىن قورقتى . كىم بىلىدۇ ، بىر چىنە چاينى ئالدىڭغا قويار - قويمايلا : «كۆتۈر قولۇڭنى » دېسە ھېچنېمە دېگىلى بولمايدۇ . ساقچى دېگەن يۈز قاراپ ئولتۇرمايدۇ ، «ماۋۇ ئانام ئىكەن ، دادام ئىكەن » دەپ سۈلكەت قىلمايدۇ...

قەدىردان ئويلا - ئويلا ، ئاخىر ئىچكىرىگە كېتىشنى قارار قىلدى . ئۇ بېيجىڭ ، شاڭخەي ، گۇاڭجۇ ، كۈنمىڭلاردا تۇرغان ، پەقەت ئەنخۇيىنىڭ بېڭبو شەھىرىدە تۇرۇپ باقمىدى . ئاڭلاشلارغا قارىغاندا ، ئۇ يەردە ئۇيغۇرلار ئاچقان ئاشخانا ، كاۋاپخانا ، قاۋاقخانىلارنىڭ بازىرى ياخشى بولۇپ ، خېرىدارنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمەي

كىرىپ تۇرىدىكەن . ئۇرۇمچىدىكى يەتتە ـ سەككىز يۈەنلىك لەڭ-مەنلەر 30 يۈەندىن سېتىلىدىكەن . شۇڭا ، «سوگوزىچى» بىلەن «مىيەنجاڭ»نىڭ ئادەتتىكى ئايلىق مائاشى 10 — 15 مىڭ يۈەن ئەتراپىدا بولىدىكەن ، ھەتتا بەزى چوڭ ئاشخانا ، رېستورانلارنىڭ ئىش ھەققى ئۇنىڭدىنمۇ ئېشىپ كېتىدىكەن . قەدىردان بېيجىڭدىكى چاغدا ئىدرىس مودىڭ بۇ توغرۇلۇق سۆزلەپ : «قەدىردان ، قولۇڭ-دىكى ھۈنەرنىڭ قەدرىگە يەتمەيۋاتسەن» دەپ نەچچە قېتىم ئېيتقا-نىدى . مانا ئەمدى تەلەينى بىر قېتىم سىناشقا توغرا كەلدى ، ئەگەر بېكىبودا ئىشلىرى يۈرۈشمەي قالسا ، موتوسىكلىت سانتقان 30 نەچچە مىڭ يۈەننى دەسمايە قىلىپ ، شاڭخەيدە ئاشۇ بىر يىلقىدەك دوللار-چىلىق قىلسىمۇ بولىدۇغۇ ياكى گۇاڭجۇغا كېتىپ رەختچىلىك قىلار . ئىشقىلىپ ، شىنجاڭدا دەككە ـ دۈككىدە ياشىغاندىن كۆرە ، ئۆز خان ، ئۆز بەگ بولۇپ ياقا يۇرتلاردا يۈرگەنگە يېتەمدۇ .

ھەپتىدىن بېرى توختىماي يېغىۋاتقان ئاق يېغىن ئۇرۇمچىنىڭ ئاسفالت كوچىلىرىنى ، ئاكاتسىيە ، سانا ، ئەرمۇدۇن دەرەخلىرىنى ، ھەيۋەتلىك ئېگىز بىنالىرىنى ئاقۇچ ماناق پەردىسىگە پۈركەپ لەر-زان تۆكۈلمەكتە . مانا شۇنداق جۇدۇنلۇق كۈنلەرنىڭ بىرى بولغان ئاۋغۇستنىڭ 23 ـ كۈنى قەدىردان كونا كۈنلۈكنى بېشىغا تۇتقان ھالدا ، سومكىسىنى كۆتۈرۈپ پويىز ئىستانسىسىغا يۈرۈپ كەتتى .

ئوتتۇز يەتتىنچى باب

«شاڭخەي هايۋاناتلار باغچىسى» ئەتراپى تىجارەتچىلەر قاينىمىغا ئايلانغان ئاۋات بازار. بۇ يەر شىنجاڭلىق كاۋاپچى، زاسۇيچە، ئاشخانا، رېستوران ئاچقانلار؛ قوتاز، ئارقار، بۇغىنىڭ سۆڭەك ـ مۇڭگۈزلىرىدىن، هايۋاناتلارنىڭ مۇهىم ئەزالىرىدىن ياسالغان ئەرلەر دورىلىرىنى ساتىدىغان شىزاڭلىق دورىگەرلەر؛ جەنۇبىي جۇڭگو ئەتراپلىرىدىن كەلتۈرۈلگەن ئاپپلسىن، بانان، ئاناناس، مايمۇن شاپتۇلى قاتارلىق هەرخىل مېۋىلەرنى ساتقۇچىلار؛ دېڭىز بويى ئەتراپلىرىدىن رەڭدار تاشلارنى پىششىقلاپ ئىشلەپ ئەكەلگۈچىلەر بىلەن تولۇپ كەتكەنىدى. هايۋاناتلار باغچىسىغىمۇ هەر كۈنى مەملىكەتنىڭ هەرقايسى شەهەر، ۋىلايەت، ئۆلكىلىرىدىن ۋە چەت ئەللەردىن كەلگەن مېهمانلاردىن نەچچە ئون مىڭ ئادەم كېلىپ ـ كېتىپ تۇراتتى. قەدىردان داڭلىق ئاشخانا خوجايىنى سەمەت داڭگالنىڭ ئاشخانىسىدا قورۇما قورۇۋاتقانلىقىنىڭ بۇ-گۈن ئونىنچى كۈنى ئىدى. سەمەت داڭگال قەدىردانغا كۆڭۈل توختىتالمىغانلىقى ئۈچۈن، ئۇنى: «ئاۋۋال ئاشخانىدا 10 كۈن ئىشلەپ باق، كۈنلۈكۈڭگە 100 يۈەندىن بېرىمەن، يارىسا قالسەن، بولمىسا كېتىسەن» دېگەنىدى. شۇڭا، بۈگۈن قەدىردان كەچلىك تامىقىنى يەپ بولۇپ، مۇلازىم بالا كېرىمجان بىلەن پاراڭلاشقاچ، ئەگىدۇر چىقىپ كەتكەن سەمەت داڭگالنى ساقلاپ ئولتۇراتتى.

— خوجايىنغا چوقۇم ياراپ قالدىڭ، — دېدى كېرىمجان سىركايىدىكى چېيىنى پۈۋلەپ تۇرۇپ، — «قېلىپ قال» دېسە قالارسەن.

كېرىمجاننىڭ بۇنداق دېيىشىدە سەۋەب بار ئىدى. شاڭخەيدە

ئادەم كۆپ بولغاچقا ، ئادەتتىكى ياتاقلارنى تاپماق تەس ئىدى . چوڭ مېھمانخانىلار ئىنتايىن قىممەت بولۇپ ، تىجارەتچى ، ئىشلەمچىلەر بويلىشالمايتتى . شۇڭا ، كېرىمجان خېلىلا يىراق بولسىمۇ ، سۇڭ-خۇاميادۇ دېگەن يەردىكى بىر تۈڭگانىنىڭ بىر ئېغىز ئۆيىنى ئايلىقىنى 600 يۈەندىن ئېلىپ ئولتۇرۇۋاتاتتى . قەدىردان كەلگەندىن كېيىن ، ئۆينىڭ ئىجارە ھەققىنى ئىككىسى تەڭ تۆلەيدىغان بولغانىدى . شۇڭا ، كېرىمجان قەدىردانىنىڭ كېتىشىنى خالىمايتتى .

— ئېلىپ قالسا قالسۇن ، — دېدى قەدىردان ، — بىراق ئىش ھەققىنى ئوبدان بەرسە بولىدۇ ، بولمىسا كېتىمەن .

— چىگىراق تۇرمىسىڭ ، سەمەتكام سەل قاتتىقراق ئادەم ، — كېرىمجان ئەترايىغا قاراپ قويدى ، — يېڭى كەلگەنلەرنى بابلاشقا ئۇستا .

— مېنى بابلىيالمايدۇ ، ئەگەر ئىش ھەققىنى كۆڭۈل توخ-تاتقۇدەك بەرسە ئەنە ، بولمىسا مانا .

كېرىمجان بىلەن قەدىردان پاراڭنى ئەمدىلا باشلاپ تۇرۇشى ، سەمەت داڭگال كىرىپ كەلدى . ئۇ قەدىردانغا لەپپىدە قاراپ قو-يۇپ ، پىڭىدە ھىجايدى ـ دە ، ئۇنىڭ قېشىدىكى ئورۇندۇققا ئول-تۇرۇشى ، كېرىمجان كېتىپ قالدى .

— تايلىق مېنى ساقلاپ ئولتۇرسەنغۇ دەيمەن ؟ بولدى ئىشلە-ۋەر ، سوگوزچىلىقىڭ بوپقالىدىكەن .

سەمەت داڭگال ئورنىدىن تۇرۇپ ماڭماقچى بولۇۋىدى ، قەدىر-دانمۇ ئورنىدىن تۇردى .

— توختاڭە ، ئىش ھەققىنى دېمىدىڭىزغۇ ؟

— ئايلىقىڭ 3000 يۈەن بولىۋېرسۇن .

— مەن 3000 يۈەن بىلەن شاڭخەيدەك چوڭ شەھەردە جان باقالمايمەن . ئون كۈنلۈك ئىش ھەقىمىنى بېرىۋېتىڭ ، مەن كېتەي .

— ھوي ، خېلىلا يوغان گەپ قىلىسەنغۇ ، 3000 يۈەننى ئاز كۆرۈۋاتامسەن ؟

— مەن گۇاڭجۇدا ئايلىقىمغا 8600 يۈەندىن سوگوزىچىلىق قىلغان .

— نېمە ، سەن گۇاڭجۇغىمۇ بارغانمىدىڭ ؟

— جۇڭگودا مەن بارمىغان شەھەر قالمىدى ،ھەتتا «ئالتۇن ئۈچ بۇرجەك» چېگراسىدىكى رۇيلى ، كۇنمىڭلاردىن تارتىپ ، ئوتتۇرا ئاسىيانىڭ پۈتۈن شەھەرلىرىدىكى ئاشخانىلار ئايلىقىمغا 15 — 20 مىڭ يۈەندىن بېرىپ ئىشلەتكەن .

سەمەت داڭگال ئاغزىنى يوغان ئاچقىنىچە گەپ قىلالماي ئۇزۇن تۇرۇپ كەتتى ، ئاندىن بىر چاغدىلا ھەجىيىپ دۇدۇقلىدى .

— ئەمىسە قانچىدىن بەرسەم بولا ؟

— 10 مىڭ يۈەن بېرىسىز .

— نېمە ؟ — ئۇنىڭ كۆزلىرى چەكچەيدى ، — چېغىدىراق گەپ قىل ، ئۇكا .

— ئەتىگەندىن ئوتتۇرا كېچىگىچە ئوچاق ئالدىدا ئوتقا قاقلىنىپ ، بۇستا كۆيۈپ ، قارا تەرگە چىلىشىپ بىر ئاي ئىشلىگەنگە ئاران 10 مىڭ يۈەن بېرىسىز ، ئەگەر سىزگە 50 مىڭ يۈەن بەرگەن تەقدىردىمۇ قىلمايسىزغۇ دەيمەن ؟

— بوپتۇ ، 5000 يۈەن بېرەي ، بولامدۇ ؟

— ياق ، بولدى ، مەن ۋاقتىدا باشقا يەردىن ئىش تېپىۋالاي ، 10 كۇنلۇك سىناپ ئىشلەتكەن 1000 يۈەننى بېرىۋېتىڭ .

قەدىردان ئىشىك تەرەپكە مېڭىشى ، سەمەت دەرھاللا ئۇنىڭ ئالدىنى توستى .

— بولدى ، بولدى ، ئۇكا ، 6000 يۈەن بولسۇن ، ئەمدى تولا كاجلىق قىلما .

بۇ چاغدا ئاشخانا بوسۇغىسىدا تۇرغان كېرىمجان كۇلۇپ بېشىنى لىڭشىتتى . بۇ ئۇنىڭ «ماقۇل دېگىن» دېگەن ئىشارىسى ئىدى .

— ھەرئاينىڭ يەتتىنچى كۈنى ئىش ھەققىنى بېرىسىز ، مەن ئەتە 7 ـ چېسلادىن باشلاپ ئىشقا چۈشىمەن .

— ئۇنىڭدا چاتاق يوق . ئەمىسە ئاۋۇال ئۈچ يىللىق توختام تۈزۈشىلى .

— مەن توختام تۇزۇشمەيمەن . نەچچە يىللاردىن بېرى ئايلىـ
قىمغا ئەڭ تۆۋەنى 6000 يۈەندىن 15 مىڭ يۈەنگىچە ئېلىپ ئىشلىـ
گەن . چۈنكى ، قورۇلا قورۇشتا مەخسۇس ئوقۇغان مۇتەخەسسىسـ
مەن . سىزنىڭ ئازغىنە مائاشىڭىزغا ئۈچ يىل باغلىنىپ قالغۇم
يوق !

— ئەمىسە باشقا يەردىن خوپ كەلگۈدەك ئىش تاپساڭ كېتىدىـ
كەنسەن ـ دە ؟

— شۇنداق ، سىزنى ئالدىسام بولمايدۇ .

— قېنى شۇ چاغ يېتىپ كەلسۇن .

سېنتەبىرنىڭ باشلىرى شاڭخەيگە كەلگەن قەدىردان يېڭى يىلـ
نى سەمەت ئاشخانىسىدا كۈتۈۋالدى . ئۇنىڭ يېڭىدىن يېڭى قورۇـ
ملارنى داستىخانغا چىقىرىشىدىن قەۋەتلا خۇشال بولۇپ كەتكەن
سەمەت داڭگال ئۇنى قولدىن چىقىرىپ قويماسلىق ئۈچۈن ھەر ئايدا
مائاشىدىن سىرت 600 ـ 700 يۈەن ، ھەتتا بىرەر مىڭ يۈەن
مۇكاپات پۇلى بېرەتتى . سەمەت داڭگالنىڭ ئاشخانىسىدا تامـاق
يېگەن بىر ئـادەم بىرنەچـچە كۈندىن كېـيىن ئۈچ ـ تۆت ، ھەتتا
ئالتە ـ يەتتە ئادەم بولۇپ كېلەتتى . ئۇلار قورۇملارنى ماختىغانـ
سېرى ، سەمەت داڭگالنىڭ روھى كۆتۈرۈلۈش بىلەن بىللە ، ئىچـ
دە بىر يېرى تۇز سەپكەندەك ئېچىشاتتى . چۈنكى ئۇ ، بۇ ماختاشلار
قەدىردانىنىڭ قۇلىقىغا يېتىپ قالسا خورىكى ئۆسۈپ قالارمىكىن
دېگەن ئەندىشىدە بولاتتى . يەنە بىر تەرەپتىن ، بەزى ئاشخانا ،
رېستوران خوجايىنلىرى يۇقىرى ئىش ھەققىگە قىزىقتۇرۇپ ئەكـ
تىدىغان خەۋپلەرمۇ مەۋجۇت ئىدى .

سـەمەت داڭگـال ئـاشخانىسىنىڭ مۇلازىمەتچىسى كېرىمجان
24 ـ 25 ياشلاردا بولۇپ ، قەدىرداندىن ئىككى ـ ئۈچ ياش كىچىك
ئىدى . ئۇ ساددا ، توز كۆڭۈل يىگىت بولۇپ ، قەدىردانىنى ئۆز
قېرىندىشىدەك ياخشى كۆرەتتى . ئۇلار ھەر كۈنى كېچىدە ئىشتىن
بىللە چۈشۈپ كوچا ئاپتوبۇسى ، تراللىبۇسلارغا چۈشۈپ ، سۇڭـ
خۇاميا ۋۇغا كېتەتتى ، ئەتىگەنلىكى يەنە بىللە كېلەتتى .

قەدىردان بىر دەم ئىلىش كۆنى ئاياغ ئىلىش ئۈچۈن بازارغا چىقتى . فېۋرالنىڭ باشلىرى بولغاچقا ، قارا سوغۇق بولۇۋاتاتتى . بۇ يىل قار ئاز ياغدى . ئۇنىڭ ئۈستىگە ، يېغىپ بولغۇچە ئىرىپ تۇرغاچقىمۇ ، شەھەر ئىچىدىكى قارىغايلار ، چىملىقلار ، گۈل تەكچىلىرى ئىچىدە ئۆستۈرۈلگەن ئارچىلار ياپيېشىل ، كۆپكۆك تاۋلىنىپ ، ياز تۇسىنى بېرىپ تۇراتتى . ئەمما ، كىشىلەر كىيىۋالغان يۇڭ پوپايكا ، خۇرۇم چاپان ، پالتوپكىلار ، شۇنداقلا ئىغىزدىن چىقىۋاتقان ئاپپاق هور زىمىستان كۈنلەرنى ئەسكە سالاتتى .

قەدىردان ئەنجىڭ يولىدىكى يەر ئاستى ماگىزىنىغا پەلەمپەي بىلەن چۈشۈپ كېتىۋاتاتتى ، پەستىن يۇقىرىغا چىقىپ كېلىۋاتقان بىر ئادەم ئۇنىڭغا قەستەن سوقۇلغاندەك قىلدى . قەدىردانىنىڭ ئاچچىقى كېلىپ ئۇنىڭغا قايرىلىپ قارىدى ـ دە ، ئورنىدا جىم تۇرۇپ قالدى . چۈنكى ، مۇرىسى بىلەن قەستەن ئۇرغان بۇ ئادەم يانچۇقچى ، ئوغرى ئىدىرىس مودىڭ ئىدى . ئۇ يەر ئاستى ماگىزىنىغا ئوغرىلىق قىلغىلى كىرمىسە ، نېمە قىلغىلى كىرىدۇ ، دېگەن خىياللار دەقىقە ئارىلىقىدا قەدىردانىنىڭ كاللىسىنى كېزىپ ئۆتتى ...

— قانداق ، قەدىردان ، بارمايمەن دېگەن تۇگمەنگە يەتتە قېتىم بېرىپتۇ ، دەپ ، شاڭخەيگە كېلىپ قاپتۇقتۇ ؟ — دېدى ئىدىرىس مودىڭ پەلەمپەي ئۈستىدە گىدىيىپ ، — يۇر ، قەدىردان ، ئادەم شالاڭراق يەرگە بېرىپ بىردەم پاراڭلىشايلى .

قەدىردان ئۇنىڭ ئارقىسىدىن بىللە ماڭدى . ئۇلار يول قىرىدىكى تاش سۇپىدا ئولتۇرۇشتى ، قەدىردان ئىدىرىس مودىڭنىڭ پەقەتلا ئۆزگەرمىگەن سىياقىغا زەن سالدى . ئۇ 34 ـ 35 ياشلاردىكى ئوتتۇرا بوي ، كۆزى كۆك ، قاش ، كىرپىك ، چاچلىرىغىچە سارغۇچ ، لېكىن پاناق يىگىت بولۇپ ، چىرايى قانسىراتقان ئۆپكىدەك دائىم هال رەڭ تۇراتتى .

— قەدىردان ئۇكا ، شاڭخەيدە نېمىش قىلىۋاتسەن ؟ — ئىدىرىس مودىڭ تاماكا تەڭلىدى ، قەدىردان ئالمىدى ، — هېلىقىنى هازىرغىچە چېكىۋاتامسەن ؟

— ئاشخانىدا سوگوزبچىلىق قىلىۋاتىمەن ، ئەمما ھېلىقىنى ھازىرغىچە تاشلىيالمىدىم .

— ئىش ھەققىڭچۇ ؟

— 6000 يۈەن ، تېخى ھەرئايدا 3000 يۈەندىن 5000 يۈەنگىچە مۇكاپاتىممۇ بار .

— ھەي ئەخمەق ، ئۇ پۇل يەمسەن ، ئىچەمسەن ، چېكەمسەن ، قايسىبىرىگە يېتىدۇ ؟ — ئىدرىس مودىك ئېغىز ئىچىگە چىرتتىدە تۈكۈردى ، — شاڭخەي دېگەن قىممەتچىلىك شەھەر تۇرسا .

— يوقتىن ياخشى .

— ساڭا نېمە بولدى ؟ «بالا سەيگۈيۈەن» ۋاقتىدىن تارتىپ ئۇنداق ـ مۇنداق نېمىگە قانائەت قىلمايتتىڭ ، ھازىر ئەجەب قانائەتچان بولۇپ كېتىپسىنا .

— بۇ ئۆزىمىزنىڭ يۇرتى ئەمەس ، ئاكا ، — قەدىردانمۇ سەل ھۇرپەيدى ، — يوتقانغا قاراپ پۇت سۇنمىساق بولمايدۇ . ئۆزۈڭ نېمىش قىلىۋاتىسەن ، شۇنى دېگىنە ؟

— قەدىردان ، مەن بىلەن بېڭبوغا كېتەمسەن ؟ بىر ئاغىنەمنىڭ ئاشخانىسىدا ئىشلەيمەن .

— ئاغىنەڭ ياخشىمۇ ـ يامانمۇ ، بىلمەيمەن . شۇڭا ، بىلمىگەن يەرنىڭ ئوي ـ چوڭقۇرى تولا دەپ ، ئەڭ ياخشىسى بارماي .

— ئۇ ئاشخانىنىڭ يېرىم مەبلىغى مېنىڭ ، يەنە بىر تەرەپتىن ، مېنىڭ ياتقىم ئەچچە ئېغىزلىق ، كەڭتاشا ، ياتاق پۇلى تۆلىمەيسەن .

— بۇ گېپىڭ راستمۇ ؟

— راست بولماي ، شاڭخەي بىلەن بېڭبو باھادا ئاسمان ـ زېمىن پەرق قىلىدۇ . شاڭخەي قىممەتچىلىك ، بېڭبو ئەرزان چىلىق !

— ئايلىقىمغا نەچچە يېرىسەن ؟

— بوپتۇ ، بىزمۇ 6000 يۈەن بېرەيلى .

— بولدى بارمايمەن . بۇ يەردە 6000 يۈەندىن باشقا مۇكاپاتىم بار .

— هەي ئەخمەق ، بۇ يەردىكى 6000 يۈەن بىلەن ئۇ يەردىكى 6000 يۈەن ئوخشمايدۇ . بېكبو ئەرزانچىلىق ، يەنە بىر تەرەپتىن ، ياتاق پۇلى تۆلىمەيسەن .

— شۇنداقتىمۇ ئاز بولغاندا 6500 يۈەن بولمسا ئىشلىمەيمەن .

— ئۇنىڭغىمۇ ماقۇل ، بىز بىلەن قاچان ماڭسەن ؟

— بۇگۈن ئىككىنچى ئايغا ئوچ ، يەنە تۆت كۈندىن كېيىن ئىش ھەققىمنى ئېلىۋېلىپ ماڭمەن .

— ئەمىسە بىز كەتكەچ تۇرايلى . سەن 7 ـ چېسلا بارارسەن .

— ھەي ئىدرىسكا ، «بىز ، بىز »لا دەيسەن ، بىز دېگىنىڭ زادى كىمۇ ؟

— بىر خەنزۇ خوجايىندىن تۆت ئۈيغۇر بالىسىنى سېتىۋالىدىم . شۇلار بىلەن ئوقەت قىلىمەن .

— ھە ئۇقتۇم ، ئۇلارنى يانچۇقچىلىققا سالىدىكەنسەن ـ دە ؟ ھەي ، نومۇس قىلساڭ بولمامدۇ ؟

— قىزىقكەنسەن ، نېمىگە نومۇس قىلىدۇ ، ئۇ بالىلارنىڭ بىرىنى 20 مىڭ يۈەندىن ، جەمئىي 80 مىڭ يۈەنگە سېتىۋالغان تۇرسام . ئەڭ بولمىسا پۇلۇمنى تىرىلدۇروۋېلىپ ، ئاندىن يۇرتلىرىغا ئاپىرىپ قويسام بولىدۇغۇ .

— تۇتۇلۇپ قالسا ئۆمۇرلۇك تۇرمىدە ياتار .

— نەدىكىنى ، يېشىغا يەتمىگەن بالىلارغا پۇل تۆلىسەك قويۇۋېتىدۇ . ھازىر بۇ بالىلار يەر ئاستى ماگىزىنىدا ، ھېلىلا يۇگۇرۇشۇپ كېلىشىدۇ . ئۇلارنىڭ ھەممىسى خەنزۇچە گەپ قىلىشىدۇ . سەنمۇ ئۇيغۇرچە گەپ قىلما . ئاندىن ئەسلىي ئىسمىنى سورىما ، سورىغىنىڭ بىلەنمۇ دېمەيدۇ .

— ئۇرۇپ يۇرەكئالدى قىلىۋېتىپسەن ـ دە .

— بەزىدە ئەدەپلەپ تۇرمىساڭمۇ ، تاپتىن چىقىپ كېتىدۇ . شۇ ئەسنادا يەر ئاستى ماگىزىنىدىن تۆت بالا يۇگۇرۇپ چىقتى ـ دە ، نەگە بېرىشنى بىلمەي ، يول ئېغىزىدا گاڭگىراپ

تۇرۇپ قېلىشتى . ئىدرىس ئۇلارغا بىر دەم قاراپ تۇرۇپ ، ئارقىسىدىن قوغلاپ چىققان ئادەم بولمىغاندىن كېيىن ، بىر بارمىقىنى پۇكلەپ ئاغزىغا تىقىپ ، بىر ئۇشقىرتقاندى ، تۆت بالا ئۇچقاندەك بېتىپ كەلدى . ئۇلار قەدىردانغا گۇمانسىراپ قاراشتى . ئېگىز ، قارىراق بىر بالا ئىدرىس مودىگنىڭ قۇلىقىغا خەنزۇچە پىچىرلىدى ، ئۇنىڭ چىرايى ۋىللىدە ئېچىلىپ ، بېشىنى گىلدىڭلاتتى . ئىدرىس مودىڭ بوي - تۇرقى ئانچە پەرقلىنىپ كەتمەيدىغان تۆت بالىغا قاپىقىنى تۇرۇپ بىرلا قارىشى ، ئۇلار بويسىرى تىزىلدى ، ئاندىن ئىدرىس ئۇلارنى بىر - بىرلەپ چاقىرىشى ، ئۇلار بىر پۇتىدا يەرنى تېپىپ قويۇپ : «داۋ»[1] دەپ ۋارقىرايتتى .

ئىدرىس مودىڭ قەدىردانغا «يۇر» دېگەندەك ئىشارە قىلىپ ئورنىدىن تۇردى . ئۇلار بىرنەچچە كوچىلارنى ئايلىنىپ ، بىر كالتە بازارغا چىقتى . بازار ئوتتۇرىسىدا كونىراپ ئىسلىشىپ كەتكەن ئىككى قەۋەتلىك بىر بىنا بار ئىدى . ئۇلار ئىككىنچى قەۋەتكە تۇتاشقان تىككىدە تۆمۇر پەلەمپەيگە ياماشتى . ئىككىنچى قەۋەتتىكى بۇ ئىككى ئېغىزلىق ئۆيلەرنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك ئۇيغۇرلارنىڭ ئاشخانا ، ناۋايخانا ، كاۋاپخانىلىرى ئىدى . ئىدرىس ئالتە تەخسە لەڭمەن بۇيرۇتتى . ئۇ تاماق كېلىپ بولغۇچە ، يۇمىلاق شىرەدە چۆرىدەپ ئولتۇرغان بالىلارنى تونۇشتۇردى .

— بۇنىڭ ئىسمى ماچۇر ،[2] — ئىدرىس باشتىكى ئېگىز ، قارىراق بالىغا قاريدى ، — ئۇنىڭ يېنىدىكى ئاقپىشماق ، دوغلاق بالا شېتۇ[3] ، ئاۋۇ چوكىنى ئاغزىغا تىقۋالغىنى شياۋماۋ[4] ، ماۋۇ ھەممىدىن كىچىكى لىڭداڭ[5] .

قەدىردان بىر - بىرىدىن ئوماق بۇ بالىلارغا قاراپ ئىچى ئاغرىپ قالدى ، بولۇپمۇ سەككىز - توققۇز ياشلار چامىسىدىكى

---

1. داۋ — يېتىپ كەلدىم ، بار .
2. ماچۇر — قۇشقاچ .
3. شېتۇ — تاش .
4. شياۋماۋ — ئاسلان .
5. لىڭداڭ — قوڭغۇراق .

لىڭداڭ دېگەن بالا تۇرۇپ ـ تۇرۇپلا چوڭقۇر ئېسەدەپ قويانتتى . ئۇنىڭ دۇپدۇگىلەك چىرايلىق قارا كۆزلىرىدىن قورقۇش ۋە ئەندىسىزلىك ئالامىتى كۆرۈنۈپلا تۇراتتى . ئۇلار تامىقىنى يەپ بولۇپ سىرتقا چىقىشتى . ئىدرىس قەدىردانغا قول بېرىپ خوشلاشتى .

— باللارنى ھەپتىلىك ئويناتقىلى شاڭخەيگە ئېلىپ كەلگەن . بۇگۈن كەچ قايتىمىز ، مانا بۇ ... — ئىدرىس تۆت قاتلانغان قەغەزنى قەدىردانغا بەردى ، — مېنىڭ بېيجىڭدىكى ئادرېسىم .

— بولىدۇ ، مەن 7 ـ چېسلا كەچ ياكى 8 ـ چېسلا يېتىپ بارىمەن .

قەدىردان ئۇلارنى ئۇزىتىۋېتىپ ، يەر ئاستى ماگىزىنىدىن قىشلىق ئاياغدىن بىرنى ئېلىپ ياتاقتا قايتتى . ئۇ كۆڭلىدە ، كېتىدىغانلىقىنى كېرىمجانغا دەيمۇ ـ دېمەيمۇ دەپ ئىككىلىنىپ قالدى . بېيجىڭدىكى ئاشخانا كۆڭلىگە خوپ كەلسىغۇ ياخشى ، ئەگەر ئاباب بولۇپ قالسا ، سەمەتنىڭ ئاشخانىسىغا قايتىپ كەلگىنىدىن كەلمىگىنى ياخشى . چۈنكى ، ئۆزىنى ئەرزان قىلىپ قويسا ئېتىبارى بولمايدۇ . دېمىسىمۇ ، قەدىردان ئىدرىس مودىگىدەك يانچۇقچىغا كۆڭۈل توختىتالماي تۇراتتى . شۇڭا ، ئۇ سەمەت ، كېرىمجانلار ئالدىدا تەڭلىكتە قالمايدىغان چارىنى كۆڭلىگە پۈكۈپ قويدى . بۇنىڭدا يالغان ئېيتىشقا توغرا كەلسىمۇ ، لېكىن ئۇلار قەدىردانىدىن رەنجىمەيتتى . ئەگەر بېيجىڭدىكى ئىش ئورنى يارىمای قالسا ، قايتىپ كەلسىمۇ ، سەمەت ، كېرىمجانلار ئالدىدا چانمايتتى . شۇڭا ، كەچتە كېرىمجان ئىشتىن چۈشۈپ كەلگەندە ، ئۇ چىرايىغا غەمكىنلىك تۇسىنى بېرىپ جىم بولۇۋالدى . كېرىمجان ئۇنىڭدىن نېمە بولغانلىقىنى كوچىلاپ سوراۋەرگەندىن كېيىن ، قەدىردان ، بۇگۈن بازاردا خوتەن ناھىيىلىك سودا كوپېراتىپىنىڭ سەيگۈيۈەنى بىلەن ئۇچرىشىپ قالغانلىقىنى سۆزلەپ بەردى .

— ئۇنىڭ دېيىشچە ، ئاكام كېسەل بولۇپ يېتىپ قاپتۇ ، — دېدى قەدىردان چىرايىنى غەمكىن پۈرۈشتۇرۇپ ، — شۇڭا دەرھال قايتىمسام بولمايدىغاندەك تۇرىدۇ .

— قايتىپ كېلىدىغانسەن؟
— ئاكام سەللا ياخشى بولۇپ قالسا قايتىپ كەلمەمدىم.
— قاچان ماڭماي دەۋاتسەن؟
— ئىش ھەققىمنى ئېلىپ، 8 - چېسلا ماڭايمىكىن، شۇ چاغقىچە سەمەتكامغا دەپ قويمىغىن.
— بولىدۇ، مەن سەمەتكامنى ئىشەندۈرەلەيمەن.

باشقىلارنىڭ كۆڭلىنى ئاغرىتىشنى ئۆزىگە زادىلا راۋا كۆرمەيدىغان قەدىردان 8 - چېسلا چۈشتىن كېيىن غىپپىدىلا بېكبوغا تىكىۋەتتى. پويىز ئىككى سائەت ئىچىدىلا بېكبو پويىز ئىستانسىسىغا كىرىپ كەلدى. قەدىردان ئىدرىس مودىڭ بەرگەن ئادرېسنى تاكسى شوپۇرىغا دېيىشى، ئۇ بىردەمدىلا كىچىككىنە كالتە بازارغا ئاپىرىپ قويدى. قەدىردان ئەمدىلا مەھەللىگە كىرىپ 138 - قورۇنى ئىزدەپ مېڭىشى، ئىدرىس مودىڭ يىراقتىنلا قولىنى پۇلاڭلىتىپ ۋارقىراپ يېتىپ كەلدى.
— مانا ئاسانلا تېپىپ كەپسەنغۇ، — دېدى ئىدرىس قول بېرىۋېتىپ، — «كىچىك مەپە»مەھەللىسى دېسە بېكبودا بىلمەيدىغىنى يوق.

ئۇلار ئۇزۇن ماڭمايلا، ئىككىلا قانىتىغا باھار بايراملىق تەلەك تىلەش قىزىل شەلپىرى چاپلانغان چوڭ دەرۋازىدىن ئۆتۈپ، كىچىككىنە ئەگۈن ئالدىدا توختىدى. ئىدرىس مودىڭ قوڭلۇپىنى ئېچىپ ھويلىغا كىردى. ئەسلىدە بۇ كىچىككىنە تارچۇق قورۇ ياندىكى چوڭ قورۇ بىلەن بىر بولۇپ، ئوتتۇرىسىنى كونا تاختاي، بامبۇك تاياقچىلىرى بىلەن ئايرىۋېتىپ ئىجارىگە بەرگەنلىكى ئېنىقلا تۇراتتى. ئىدرىسنىڭ ئۆيى ئىچكەركى - تاشقارقى ئىككى ئېغىز بولۇپ، ئۆيگە كىرگەندىن كېيىنلا ئاشخانا ئىدى. ئىچكەركى ئۆيگە ياسالغان تاختاي سۇپىدا تۆت بالا ياتىدىغانلىقىنى يېغىپ قويۇلغان كونا تەكىيە، كونا ئەدىيال، يىرتىق كۆرپىلەردىن بىلگىلى بولاتتى. تاشقارقى ئۆي بىرئاز ئازادە بولۇپ، ئىككى بۇلۇڭدا ئىككى كارىۋات بار ئىدى. بىردە ئىدرىس مودىڭ ياتىدىغانلىقى

يوتقان ـ كۆرپىلىرىدىن بىلىنىپ تۇراتتى .
— ئىككىمىز مانا مۇشۇ ئۆيدە ياتىمىز ، بولىدىغانـدۇ ؟ — ئىدرىس مـودىكى چـوكچىلىق بىلەن قەدىرداڭا قاراپ قويدى ، — ئىچكىرى ئۆلكىلەردە بۇنچىلىك ئازادە ئۆيلەرنى تاپماق تەس جۇمۇ .
— ئۇنى بىلمەن ، راست ئازادىكەن ، ئايلىقى قانچە پۇل ؟
— يىللىقى 10 مىڭ يۇەن .
— ئايلىقى 830 يۇەندىن ئېشىپ كېتىدىكەن ، سەل قىممەتمۇ نېمە ؟ بېيجىنىڭ ئەرزانچىلىق دەۋاتاتتىمىڭ ؟
— ئىككـى ئېغـىز ئـۆي ، ئـاشخانا ، ئايـرىم قـورۇ تۇرـسا ، — ئىدرىس سەل ئۆكۈگەندەك بولدى .
ئىدرىس مودىكى ئەتىسى قەدىردانىنى بېيجىنىڭ شەھەرلىك كاتتا بازاردىكى «ساۋۇر موللەك قەشقەر تېز تاماقخانىسى»غا ئاپاردى . ساۋۇر موللەك بوينىدىن تارتىپ گەدەنگىچە ئاپپاق تاقىر باش بولۇپ ، ئانقۇچىنىڭ توقمىقىدەك بوينى ، پۇت ـ قوللىرى ، قىسقـىسى ، ھەممە يېرى دىقماقلا ئادەم ئىدى ، پارقىراپ تۇرغان سېمىز يۈزىدە ئەرلەرگە خاس ساقال دىدارىدىن بىرەر تال تۆكمۇ كۆرۈنـمەيتتى .
— ئاڭلىسام ، قورۇمىچىلىقتا مەخسۇس ئوقۇپتىكەنسەن ، ئۇـكا ، — دېدى ساۋۇر قىسقا بويۇنلىرىنى تولغاپ ، — شۇڭا سېنى سىناق قىلىپ باقمىساممۇ بولار ؟
— ساۋۇركا ، — قەدىردان تۇزۇت قىلمىدى ، — گەپ يۈزدە ياخشى ، ئۇسسۇل تۇزدە ، دەپتىكەن ، ئىش ھەققىم ھەققىدە ئويلاشـتىلمىمكىن ؟
— ئىدرىس بىلەن ئالتە كاللەككە بېكىتتۇققۇ .
قەدىردان شارتلا ئىدرىسقا قارىغانىدى ، ئۇ قىزىرىپ كەتتى .
— بولدى قىلە ، ساڭا دېدىمغۇ ، بېيجىنىڭ 6000 يۇەن پۇلـىنى شـاڭخەيـنـىڭ 8000 يـۇەن پـۇلىغا تەڭ قىلىپ خەجلىگىلى بولىدۇ .
خەيرىيەت ، كۆڭۈلچەكنىڭ كۆتى ئوچۇق دېگەندەك ، قەدىردان

ئىدرىس مودىڭنىڭ كۆڭلىنى دەپ بىر ئوبدان ئىسسىق ئورنىدىن ئايرىلىپ قالغانلىقىنى ھېس قىلدى ، شۇنداقتىمۇ ، ئۇ بىرەر - ئىككى ئاي ئىشلەپ شاڭخەيگە قايتىپ كېتىشنى كۆڭلىگە پۈكتى . ئامال قانچە ، ئۇ ئەتىسىدىن باشلاپ «ساۋۇر موللەك قەشقەر تېز تاماقخانىسى»دا ئىشقا كىرىشىپ كەتتى . ئاشخانا شارائىتى ، خام ئەشيا موللۇقى شاڭخەيدىكىگە قارىغاندا كەم ئىدى . شۇڭا ، قەدىر - دان ساۋۇر موللەككە بىر تىزىملىكنى تۇتقۇزۇپ : «مۇشۇلارنى تېپىپ بەرسىڭىز» دېدى . ساۋۇر موللەك قەغەزدىكى «مور» ، «خەيدەي» قاتارلىق نەرسىلەرنىغۇ كۆرگەن ھەم ئاشخانىدا ئىشلە - تىپمۇ باققانىدى . لېكىن ئاڭلىمىغان ، كۆرمىگەن ، ھەتتا تىلىمۇ كەلمەيدىغان بىرمۇنچە نەرسىلەرنىڭ ئىسمىنى كۆرۈپ ، بىرھازا تېڭىرقاپ قالدى . ئۇنىڭدىن خاتىرجەم بولالمىغان قەدىردان خوجا - يىن بىلەن بېرىپ ، بازاردىن بىرلىكتە سېتىۋېلىپ كەلدى . قورۇ - مىلارنىڭ تۇرىنىڭ كۆپىيىشى ۋە زامان ، ماكان ، ئۆرپ - ئادەت ھەم مىللەتكە ماسلىشىشى بىلەن كۇندىن - كۈنگە ئادەم كۆپىيىپ «ساۋۇر موللەك قەشقەر تېز تاماقخانىسى» ئىككى ئايغا قالماي خېرىدار ئۇزۇلمەيدىغان ئاۋات ئاشخانىغا ئايلاندى . لېكىن ، خۇددى ئۆزۈم تاپقان بالاغا ، نەگە باراي دەۋاغا ، دېگەندەك ، قەدىردانىنىڭ بۇنداق پىداكارلىقى بىلەن خېرىدارلارنىڭ ئوتتۇرا كېچىگىچە ئۇ - زۇلمەسلىكىدىن ، ئۇ چارچاپ ھالىدىن كېتىدىغان بولدى . بەزىدە تۇن نىسپى بىلەن ئۆيگە قايتىپ كېلىپ ، ھاردۇقتا ئۆلۈكتەك ئۆزىنى تاشلاپ يېتىپ كېتەتتى . بەزىدە بولسا ئىدرىس مودىڭنىڭ ۋارقىراش ، تىللاش ، ئۇرۇش ئاۋازلىرى دەستىدىن ئۇخلىيالمايە - تى . ھەپتە ئالدىدا ، قەدىردان ئەمدىلا ئۆيگە كىرىشى ، ئىچكىرىكى ئۆيدىن قاتتىق چىرقىراش ئاۋازى ئارقا - ئارقىدىن ئاڭلاندى . قەدىردان ئېتىلىپلا كىرگەندە ، ئىدرىس يەردە تۇگۈلۈپ ياتقان لىڭداڭنى تاسما بەلباغ بىلەن ئۇرۇۋاتاتتى . بۇرۇن ۋە ئېغىز جاۋ - غايلىرىدىن قان ساقۋاتقان بالا ئۆمىلەپ كەلگىنىچە قەدىردانىنىڭ ئارقىسىغا ئۆتۈۋالدى . قەدىردان لىڭداڭنىڭ قان بىلەن بويىلىپ

كەتكەن يۇز ، بويۇنلىرىنى كۆرۈپ بىردىنلا غەزىپى ئۆرلىدى :
— ئىدرىسكا ، قولۇڭنى تارت ! — بەردەم ، قاۋۇل قەدىردان بىرلا ئىتتىرىۋىدى ، ئىدرىس تامغا گۈپپىدە يۆلىنىپ قالدى ، — كىچىككىنە بالىنى قىلىۋەتكىنىڭنى قارا ، نېمانداق تاش بېغىر نېمىسەن !
— ئاناڭنى ، بۇ جالاپنىڭ بالىسى ئۆزىغۇ پۇل تاپالمايدۇ ، تاپقانلارنىڭ پۇلىنى ئىگىسىگە قايتۇرۇپ بېرىپ ، يالاقچىلىق قىلمىدۇ .
— سەن نېمە قىلغان ؟ — قەدىردان لىڭداڭغا ئېڭىشتى ، — قېنى دېگىنە ؟
— ماچۇر ، شېتۇ ، شياۋماۋلار ئالغان پۇل ، تېلېفون ، قاپ-چۇقلارنى ماڭا تاشلاپ بېرىدۇ ، — لىڭداڭ ئېسەدەپ كەتتى ، — قارىسام ، بىر موماي يىغلاپ ئۆزىنى كاچاتلاپ ، بۇرۇنلىرىنى قانىتىۋەتتى . مېنىڭ ئىچىم ئاغرىپ ، پۇل قاپچۇقىنى بېرىۋېتىپتىمەن .
— ئاڭلىدىڭما ؟ — ئىدرىسنىڭ تۇكۇرۇكلىرى چاچرىدى ، — باشقىلار جانىنى ئالىقانغا ئېلىپ تەستە قولغا كەلتۈرگەن نەرسىلەرنى ياخشىچاق بولۇپ بېرىۋەتكىنىنى ! ھەي قوڭچى ، مەنچۇ قارا ، سېنى بوۋاڭ دېگەن دىۋانىدىن 10 مىڭ يۈەنگە سېتىۋالغان ، ئۇقتۇڭما ؟
ئىدرىس ئۈرغىلى داپشىنىپ كېلىشى ، قەدىردان ئۇنى توسۇۋالدى .
— بولدى قىل ، ئۇ تېخى كىچىك بالا تۇرسا ، يۇر ، يۇر ، — قەدىردان ئىدرىسنىڭ دولىسىدىن ئىتتىرىپ ئېلىپ ماڭدى ، — قارىغىنا ، بالىلارنىڭ قورقۇپ كەتكىنىنى ، لىڭداڭ ، ئاشخانىغا چىقىپ ئاغزى - بۇرنۇڭنى يۇيۇپ كىرىپ ئۇخلا .
قەدىردان ئۆي بۇلۇڭىدا بىر - بىرىگە قىستىلىشىپ ، تىزلىرىنى قۇچاقلاپ ، تىترەپ ئولتۇرغان ماچۇر ، شېتۇ ، شياۋماۋلارغا قارىدى ، ئۇلارغىمۇ «ئۇخلاڭلار» دەپ قويدى . لېكىن ، ئۇنىڭ كۆڭلىدە غەلىتە گۇمان تۇغۇلدى .

— ئىدرىسكا ، بۇ بالىلارنى بىر خەنزۇدىن سېتىۋالدىم دەۋاتاتىمىلا ، ئەجەبا ھازىر : «بوۋاڭدىن 10 مىڭ يۈەنگە ئالدىم» دەۋاتىسەن ؟

— ئاشۇ لىكداڭ دېگەن شۇمنى ئاقسۇدىكى بىر قېرى دۇئانىدىن سېتىۋالغان .

بۇنداق غوۋغا ، ۋارقىراش ، تىللاش ، دۇمبا ـ تېپىك ھەر كۈنى دېگۈدەك بولۇپ تۇراتتى . ئىدرىس مودىك ھەر كۈنى بالىلارنىڭ يانچۇقلىرىنى تەتۈر ئۆرۈپ ، پېشانىلىرىگە نوقۇپ : «پۇلنى نەگە يوشۇردۇڭ ؟» ، «بۇگۈن تاپقىنىڭ نېمانداق ئاز» دەپ كاچاتلىرىغا سالاتتى ، پۇتلىرىغا تېپەتتى . شۇڭا ، بالىلارنىڭ دۇمبە ، قورساق ، يۈز ، پۇتلىرىدا ھەر خىل تاياق ئىزلىرىنىڭ كۆپكۆك ، قاپقارا داغ ۋە ئىششىقلىرى ئۆكسۈمەيتتى ، ھەتتا تاماكا ئوتىنىڭ كۆيۈك ئىزلىرىمۇ بار ئىدى .

بۇگۈنمۇ خېلىلا كەچ ئىشتىن چۈشكەن قەدىردان ھەر كۈنلۈكى پىيادە كېلىۋاتقان ئىككى بېكەتتەك يول ئېغىر كەلدىمۇ قانداق ، ئۇچ چاقلىق ھارۋىدا كەلدى . ئۇ دەرۋازا ئارىلىقىغا قولىنى تىقىپ ، ئىلغۇنى چىقىرىۋېتىپ ئۆيگە كىردى . ئۇ قاتتىق چارچاپ كەتكەنلىكتىن ، پۇتلىرىنى يۇيۇش ئۈياقتا تۇرسۇن ، كىيىم سېلىشمۇ ئېغىر كېلىپ ، ئۆيگە كىرىپلا ئۆزىنى كارىۋاتقا تاشلىۋەتتى . بىراق ، ئىچكەركى ئۆيدىن ئۇزمەي كېلىۋاتقان «ۋا ! » دېگەن ئاۋاز توختايدىغاندەك ئەمەس ئىدى . قەدىردان كۆزىنى يۇمۇپ ، قۇلىقىنى ياستۇقتا ئېتىۋالدى ، شۇنداقتىمۇ ئۇزۇپ ـ ئۇزۇپ «ۋا ... ۋا ... ۋا... » دېگەن ئاۋاز ئۇنىڭ ئۇيقۇسىنى قاچۇرۇپ ، بىزار قىلىۋاتاتتى . ئاخىر ئۇخلىيالماي جىلە بولۇپ كەتكەن قەدىردان ئىچكەركى ئۆيگە ئېتىلىپ كىردى .

— ئىدرىسكا ، — ۋارقىرىدى قەدىردان غەزەپ ئاچچىقىدا ، — ھېرىپ ـ ئېچىپ كەلگەندە بۇ ئۆيدە ئۇخلىغىلى بولامدۇ ـ يوق ؟ ھەر كۈنى ۋارقىراش ـ چىرقىراش ، يىغلاش ، دۇمبا ـ تېپىكنىڭ ئاۋازى !

— ھەي ، كۆرمىدىڭمۇ ، مەشىق قىلىۋاتقىنىمىزنى !
— ئۇ مەشىق ئەمەس ، كىچىك بالىلارنىڭ جېنىنى قىيناش ! سەن ئادەممۇ ياكى يىرتقۇچ ھايۋانمۇ ؟ قاراپ باقە ، قوللىرىنىڭ تېرىلىرى چاۋۇرۇپ ، سويۇلۇپ چۈشكىنىنى ، ئۇلار تېخى يۇمران بالىلار تۇرسا .
ئۆي ئوتتۇرىسىدا يەرگە قويۇلغان گاز ئوچاق سۇس كۆيۈۋاتاتىتى . ئوچاق ئۈستىگە قويۇلغان چوڭ ئاق كورىدىن ھور كۆتۈرۈلۈپ تۇراتتى . كالتە ئىشتىنى بىلەنلا قالغان يالىڭاچ بالىلار تىزىلىپ كەلگىنىچە كورىدىكى قايناق سۇغا شارتلا قولىنى تىقاتتى - دە ، لەيلەپ يۇرگەن سوپۇن يالاندىسىنى ئىككى بارمىقىدا قىسىپ چىقاتىتى . ئۇلار ھەر قېتىم قولىنى قايناق سۇغا تىققاندا بىر قېتىم : «ۋا !» دەپ ۋارقىرايتتى ، بارماقلىرىنى سىلكىپ ، ئورنىدا نەچچە پىرقىراپ كېتەتتى . سىلىق يالاندىنى كىم قىسىپ چىقالمىسا ، ئىدىرىس مودىڭ قولىدىكى بامبۇك تايىقى بىلەن بالىلارنىڭ يالاڭ بەدىنىگە قارسىلدىتىپ ئۇراتتى .
— قاراپ باقە بالىلارنىڭ بەدىنىگە ، شايى - ئەتلەسنىڭ ئۆزى بوپتۇغۇ ! — قەدىردان ئاچچىقىدا تىترەۋاتاتتى ، — مەن ساڭا 100 يۈەن بېرەي ، ئاۋۇ قايناق سۇغا قولۇڭنى بىغىشىغچە بىر تىقىپ باقە ، قولۇڭدىكى تاياق بىلەن دۇمبەڭگە بىرىنلا ئۇرىمەن ، قانچە پۇل ئالىسەن ؟ نېمانداق ۋىجدانىڭ پۇچەك ، غۇرۇرۇڭ چىرىپ كەتكەن نېمىسەن ؟ ئۆز ئەۋلادىڭ ، مىللىتىڭنىڭ پۇشتىغا بۇنداق رەھىمسىزلىك قىلساڭ ، سېنىڭ نەرىڭ ئادەم !
قەدىردان ئىشكىنى جاڭگىدە يېپىپ چىقىپ كەتتى . ئىدىرىس مودىڭمۇ ئۇنىڭ ئارقىسىدىن چىقىپ كىيىملىرىنى سېلىپ ياتتى ، بىراق ئۇ قەدىردانىنىڭ چىرايىغا قارىيالمىدى . ئەگەر ئۇنىڭ قەدىردانىغا كۆچى يەتكەن تەقدىردە ، ھازىرقىدەك يەر ئاستىدىن ھومىيىپ ، ئېغىر پۇشاڭشىپ ئولتۇرمايتتى . ئۇ قەدىردانىنى بالىلىقىدىن تارتىپلا بىلىدۇ . ئۇنىڭ قاقچىلىق قىلغان ، بېيجىڭ ، گۇاڭجۇ ، كۇنمىڭلاردا يۇرگەن چاغلىرىدىكى بەزى ئىشلىرىنى كۆرگەن ،

بەزىلىرىنى ئەل - ئاغىنىلىرىدىن ئاڭلىغان ، ھەتتا ئۆزىمۇ گۇاڭجۇ-دىكى بىر ئىشنى زادىلا ئۇنتالمايدۇ : بىر قېتىم بىرقانچىلىغان دەللاللار ئىككى ماشىنا رەختنىڭ مېتىرىنى بىر يۈەن 68 پۇڭدىن كېلىشتۇرۇپ قويىدۇ ، لېكىن ئاتۇشلۇق ئىككى بۇرۇتلۇق كېلىپ بىر يۈەن 70 پۇڭ قىلىپ سودىنى بۇزىدۇ . بۇنداق سودا بۇزۇش ئىشى سودىگەرلەر ئوتتۇرىسىدا ئىنتايىن يامان ئىش سانىلىدۇ . لېكىن ، ھېلىقى ئىككىسى قەدىرداننى ھېچنېمە قىلالمايدۇ ، دەپ سەل چاغلىغانىدى . شۇ چاغدا قەدىردان شارتلا پېچىقىنى چىقىرىپ ، قايسىڭ يېقىن كەلسەڭ قارنىڭنى چۇڭۇڭېتىمەن ، دەپ ئال-دىن ئەسكەرتىۋېتىپ ، ھېلىقى ئىككىسىنى پەشۋا ، كاللا ، مۇشت ، تىز بىلەن دىسلاش ئارقىلىق قانغا بوياپ ، تىنالمىغۇدەك قىلىۋەت-كەندە ، ئاخىر ئۇلار يىغلاپ تۇرۇپ : «جېنىم قېرىندىشلار ، قۇتقۇ-زۇۋېلىڭلار» دەپ يىغلاپ سالغانىدى . قەدىردان ھەرقانداق جىددىي ئېلىشىشلاردىن كېيىن ئىككى مۇشتىنى تۇرگەن ھالدا چەكچىيىپ جىممىدە تۇرۇۋالاتتى . ئىدرىس مودىڭ ھازىرمۇ ھېلىقى ئىككى ئاتۇشلۇقنىڭ سىياقىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرسە ، تېنى شۇركۈنۈپ كېتىدۇ ، كالپۇك ، قاپاقلار يېرىلىپ ، تەتۈر ئۆرۈلۈپ قالغان گۆشلەر ، تۇخۇمدەك پۇلتىيىپ ئېسىلىپ قالغان كۆزلەر ، قان ئۇيۇپ ، قارىداپ كەتكەن بۇرۇنلار تېخى تۇنۇگۈنكىدەكلا يادىدا تۇرۇپتۇ . شۇڭا ، ئاغىنىلەر ئارا قەدىردانىنى ئاچچىقى كەلگەندە «بۇغرىغا كىرگەن غالجىر تۆگە» دەپ تەرىپلىشى بىكار ئەمەس ئىدى .

— قەدىردان ، مەن بىكارغا چېچىلغىنىم يوق ، — دېدى ئىدرىس مودىڭ ئۆزىنى ئاقلاپ ، — بۇ شۇملارنىڭ گېپىنى بېقىۋا-تىمەن ، ئۇچىسىغا كىيىندۈرۈۋاتىمەن ، ئۇنىڭ ئۈستىگە نۇرغۇن پۇلغا سېتىۋالدىم ، لېكىن ھازىر كىرىمنىڭ تايىنى بولمايۋاتسا .

— گېپىڭنى ئاڭلىغۇم يوق ، ئۇيقۇڭنى ئۇخلا ، بۇنداق ئادەم-لىكىڭنى بىلگەن بولسام ، بۇ يەرگە ھەرگىز كەلمىگەن بولاتتىم .

قەدىردان ئەتىسى ئەتىگەن خامۇش ھالدا ئاشخانىغا كەتتى .

ئۇنىڭ تەلىيىگە خېرىدارلار ئاز ئىدى . پەقەت چۈش ۋاقتىدا ئۇنى سەل ئالدىرىتىپ قويدى . ئاندىن ئادەملەر يەنە سېلىكىپ قالدى . ئۇ چۈشتىن ئۆتكەندىلا قورسىقى ئاچقانلىقىنى ھېس قىلدى ، شۇڭا بىر تەخسە گۆشلۈك پولۇنى قازان بېشىدىلا يەۋالدى .

— ئۇستام ، نېمە تاماقلىرى بارئىكىن ، — تاماق سۇنۇش تۆشۈكىدە كەڭ دەستىلىك قارا كۆزەينەك تاقىغان ، ئاق سېرىق يۈزىنى دانىخورەك قاپلاپ كەتكەن بىر ئادەم پەيدا بولدى ، — قورسىقىم بەك ئېچىپ كەتتى .

— پولۇ يېسىڭىز تەييار ، لەڭمەن يېسىڭىز دەرھاللا تەييار قىلىپ بېرىمەن .

— پولۇيىڭىزنىڭ گۆشى بارمۇ ؟

— بىز بۇ ئاشخانىدا تاز پولۇ ئەتمەيمىز .

— ئەمىسە گۆش بېسىپ ، بىر قاچا پولۇ بېرىڭ .

قەدىردان بىر چوڭ تەخسىگە پولۇنى ئۈسۈپ ، ئۈستىگە يوغان بىر پارچە گۆشنى بېسىپ ، تاماق سۇنۇش تۆشۈكىگە ئەكىلىشى ، ھېلىقى خېرىدار ئاستا ، ئەمما سىرلىق قىلىپ : «قەدىردان» دەپ خىرقىرىدى ، ئاندىن تۆشۈككە بېشىنى تىقىپ ، يۈزىنى قەدىردا-نىڭ يۈزىگە يېقىن ئەكەلدى ـ دە ، قارا كۆزەينەكنى ئاستا ئېلە-شى ، قەدىردانىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ ، نەپەسلىرى تېزلىشىپ كەتتى .

— ئەيسا خېنەنجىر !

— تىش ...

— خالمەت قارىم ، غەيرەت جاڭدۇ ، ئەبەي گىتار...

— تىش ! مەن تاماقنى يەپ بولاي ، — ئەيسا خېنەنجىر ئارقىسىغا چاندۇرماي قاراپ قويدى ، — ئاندىن سەن يول باشلا ، مەن ئارقاڭدىن ئەگىشەي ، بولامدۇ ؟

— ساۋۇركا ، — قەدىردان ئاشخانىنىڭ دەم ئېلىش ئۆيىگە كىردى ، — بىر قاچا پولۇ يەپ قويسام ، مەيدەم ئاغرىپ كېتىۋاتـ-دۇ . ئاپتىكىغا بېرىپ دورا ئەكىلىۋالاي دېگەنىدىم .

— بوپـتۇ بېرىۋەر ، بۇندىن كېيىن كەلـگىنىنى مـەن ئۆزۈم تىمەن .

قەدىردان ئەيسا خېنەنجىرگە كۆز ئىشارىسى قىلىۋېتىپ ئاستا چىقىپ كەتتى . ئۇ تۆت كوچا ئېغىزىدا بىر دەم ساقلاپ تۇرۇۋىدى ، ئەيسا خېنەنجىرمۇ قارا كۆزەينەكىنى تاقاپ چىقىپ كەلدى . ئۇ قەدىردانىنى كۆرۈپ شۇ تەرەپكە مېڭىشى ، قەدىردانمۇ يولنى توغرا كېسىپ ئۆتتى ـ دە ، خەلق مەيدانى تەرەپكە ماڭدى . كۆركەم ۋە ھەيۋەتلىك لايىھەلەنگەن خەلق مەيدانىنىڭ ئەتراپلىرى ئارچا ، قارا غايلار بىلەن زىننەتلەنگەن ، ھەر خىل شەكىلدىكى گۈل تەكچىلىرى دە جەنۇبىي جۇڭگونىڭ ئەڭ داڭلىق ئەتىۋارلىق گۈللىرى ئېچىلىپ كەتكەنىدى . ئىيۇننىڭ ئوتتۇرىلىرى بېڭجىو شەھىرىنىڭ گۈل پەسلى بولۇپ ، پۈتۈن ئەتراپ ئادەم ئەقلى يەتمىگۈدەك ئېسىل ، نادىر گۈللەر بىلەن قاپلىنىپ كېتەتتى . قەدىردان ئادەم كەلمەيدىغان مەيدان سىرتىدىكى قۇلماقلار يامىشىپ كەتكەن باراڭ ئاستىغا كېلىپ شادا ئورۇندۇقتا ئولتۇردى ، ئاڭغىچە ئەيسا خېنەنجىر ئەترا-پىغا قارىغىنىچە يېتىپ كەلدى . ئۇ يانچۇقىدىن تازىلىق قەغىزى ئېلىپ ، ئىككى ئورۇندۇق ئوتتۇرىسىدىكى سېمونت ئۈستەلنى سۈرتۈۋېتىپ ، كۆزەينەكى ، تاماكا قۇتىسى ، چاقماقلىرىنى قويدى-دە ، ئۆزى ئۈستەلگە جەينەكلىدى ھەم بىر ھازا قەدىردانغا تىكىلىپ قارىدى .

— ئۆزۈڭ كىچىك بولغىنىڭ بىلەن ، ئەقلىڭ دەريادەك ئېمەس-كەنسەن ، — دېدى ئەيسا خېنەنجىر تاماكا تۇتاشتۇرۇۋېتىپ ، — خۇددى مۇشۇنداق كۈنلەرنىڭ كېلىشىنى پال سالغاندەك بىلىپتە-كەنسەن ئەمەسمۇ .

— دېگىنە ، ئەيساكا ، ئېمە ئىشلار يۈز بەردى ؟ — قەدىردان كونا ئۈلپەتلەرنى سېغىنغانىدى ، — خالمەت قارىم ، غەيرەت جاڭ-دۇ ، ئەبەي گىتار ، مەتتۇرغۇن شىلىم ، نۇرادىل پاناق ، تۇرسۇن كاللا ، دىلمۇرات ماكاشلار قانداقراق تۇردى ؟

— تۇگىدى ، قەدىردان ، ھەممىسى تۇگىدى ! — ئەيسا خېنەن-

جىر مىچىدە يىغلىۋەتتى ، — نەچچە مىڭ يۈەنلىك ئېسىل مېھماندىن ، ئالىي تاماقلار بىلەن بېزەلگەن سورۇنلار ، نازىنىن قىزلار بوينۇڭغا يىلاندەك گىرە سالغان ئىشرەتخانىلار ، شاراقلاپ خەجلەنگەن قىمىقىزىل پۇللار ، ھەممىسى ... ھەممىسى ئەمدى چۈشكە ئايلاندى .

— ئەيسا كا ، زادى ئۇلارغا نېمە بولدى ، دېگىنە ؟

— مەتتۇرغۇن شىلىم بىلەن نۇرادىل پاناق بېيجىڭدا يوقاپ كەتكەندىن كېيىن ، بىزگە ئاسايىشلىق بولمىدى ، — دېدى ئەيسا خېنەنجىر تاماكىدىن يەنە بىرنى تۇتاشتۇرۇپ ، — گۇاڭجۇغا مال يۆتكىگەن غەيرەت جاڭدۇ ، ئەبەي گىتار ، تۇرسۇن كاللىلار ئاشكارىلىنىپ قېلىپ قاچقاندا ، غەيرەت جاڭدۇ بىلەن ئەبەي گىتار ئوق تېگىپ نەق مەيداندا ئۆلدى . تۇرسۇن كاللا يارىدار بولۇپ قولغا چۈشۈپ قالدى .

— دىلمۇرات ماكاشچۇ ؟

— ئىككى تال «كەمپۇت» ئۇنىڭ ئاشقازىنىدا چۈۋۈلۈپ كېتىپ ، خروئىن ئاشقازىنىنى كۆيدۈرۈپ جاراھەت قىلىۋېتىپتىكەن . ئۇ بىرەر ئاي ئىلگىرى ـ سىلەڭ يۈرۈپ ، دوختۇرخانىدا ئۆلۈپ كەتتى .

— خالمەت قارىمچۇ ؟

— ئۇ شاڭخەيدىن قاچقانچە ، ھەممە يەردىن ساق ـ سالامەت ئۆتۈپ بولۇپ ، رۇيلىدىكى «كەمپۇتلەش» زاۋۇتىدا تۇتۇلۇپ قالدى ، — ئەيسا خېنەنجىر كۆزلىرىنى سۈرتتى ، — شۇ قېتىم مال يۆتكىگەنده ، خالمەت قارىم كۆڭلى تۇيغاندەك مېنى زاۋۇتتا قالدۇرۇپ ، ماڭا : «بۇ قېتىم كۆڭلۈم تۇيۇپ تۇرىدۇ ، بىرەر ئەھۋال بولۇپ قالسا ساڭا تېلېفون قىلىمەن ، ئۆينىڭ ھەممە يېرىگە بېنزىن چېچىپ ئوت قويۇۋەت» دېدى . ئۇلار كېتىپ 11 ـ كۈنى كەچتە مەن ئۆي ئالدىدىكى بامبۇك ئورمانلىقىغا كىردىم . شۇ ئەسنادا چوڭ يولدىن قايرىلغان بىر تاكسى زاۋۇت دەرۋازىسى ئالدىدا توختىدى . ئۇنىڭدىن قارا كۆزەينەك تاقىغان خالمەت قارىم چۈشۈپ ئالدىراپ

كىرىپ كەتتى . مەن ئۇنىڭ ئارقىسىدىن باراي دەپ تۇرسام ، بىر-نەچچە ساقچى ماشىنىسى پەيدا بولۇپ «كەمپۇتلەش» زاۋۇتى ئالدىدا توختىدى ، ئاندىن ئون نەچچە قوراللىق ساقچى ئېتىلىپ كىرىپ كەتتى ھەم ھايال ئۆتمەي ، قولىغا كويزا سېلىنغان خالىمەت قارىمنى گەجگىسىدىن بېسىپ ئېلىپ چىقتى . ئاڭغىچە مەن ئورمان ئىچىدە-كى ھاجەتخانىنىڭ تۆشۈكىدىن سىيرىلىپ چۈشۈپ ، بەلگىچە نىجا-سەتكە چىلىشىپ ئولتۇرۇپ قۇتۇلۇپ قالدىم .

— ئۇنداقتا خالىمەت قارىم بىلەن تۇرسۇن كاللا تىرىك قولىغا چۈشۈپتۇ ، قالغانلىرى ئۆلۈپتۇ - دە ؟

— مېنىڭچە ، مەتتۇرغۇن شىلىم بىلەن نۇرادىلمۇ تىرىك قولىغا چۈشتى ، — ئەيسا خېنەنجىرنىڭ بىردىنلا قاپاقلىرى تۇرۇلدى ، — مېنىڭ گۇمانىم ، ئاشۇ توخۇ يۈرەكلەرنىڭ پاش قىلىشىدىن بىزلەر مۇشۇنداق كۇنلەرگە قالدۇق .

— ئەمدى قانداق قىلاي دەيسەن ؟

— كۆڭلۈمگە پۈككىنىم بار ، يىراقلارغا كېتىمەن ، — ئەيسا خېنەنجىر ئەتراپىغا قارىۋېتىپ ئورنىدىن تۇردى ، — خوش ، قەدىر-دان ، مەن كەتتىم .

— خوش ، ئەيساكا ، — قەدىردان يانچۇقىدىكى بار پۇلنىڭ ھەممىسىنى ئالدى ، — بۇنى يولدا ئىشلەت .

— رەھمەت ، ئۇكا ، سېنىڭ كىچىكىڭدىن تارتىپ مەرد ، قولۇڭ ئوچۇق بالا ئىكەنلىكىڭنى بىلەتتىم ، — ئەيسا خېنەنجىر يىغلىۋەتتى ، — رەھمەتلىك غەيرەت 10 مىڭ يۈەن خەجلەپ قۇتقۇ-زۇپ ئاچىققىنىڭنى پات - پاتلا سۆزلەپ بېرىدىغان ، لېكىن بۇ قېتىم پۇلۇڭنى ئالمايمەن ، خالىمەت قارىم ماڭا خېلىلا كۆپ پۇل قالدۇرغان ، شۇنى خەجلەپ بولغۇچە خۇدا ماڭا ئۆمۈر بېرەمدۇ - يوق ، بىلمەيمەن .

ئىككىسى قۇلماق بارىڭى تېگىدە قۇچاقلاشتى . ئاندىن ئەيسا خېنەنجىر قارا كۆزەينىكىنى تاقاپ ، تېز - تېز قەدەملەر بىلەن مەيداندىن چىقىپ كەتتى . ياخشى - يامان كۇنلەردە بار - يوقنى

تەك كۆرگەن ئۇلپەتلەرنىڭ تەقدىر ـ قىسمەتلىرى قەدىرداننى لاسـ
سىدە قىلىپ قويىدى . ئۇ خۇشال بولۇشقا تېگىشلىك ئىدى . خروـ
ئىن يۆتكەش ئارقىلىق نۇرغۇن ئادەملەرنىڭ ، ئائىلىلەرنىڭ ئېچەـ
نىشلىق پاجىئەسىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدىغان بىر زەھەرلىك ئۇۋۇدـ
نىڭ تارمار قىلىنىشى ھەممە ئۇچۇن خۇشاللىق ئىش ، ئەلۋەتتە .
بىراق ، قەدىردان ئۇلار بىلەن ئاز بولسىمۇ بىر مەزگىل بۇرادەرـ
لىك ، ئاغىنىدارچىلىق ، ئاكا ـ ئۇكىدەك ئۇتكەن كۇنلەرنى قەدىرـ
لەيتتى .

بىردىنلا ھاردۇق يەتكەندەك بولۇپ قالغان قەدىردان ئاشخانىغا روھسىز ھالدا كىرىپ كەلدى . ئۇ خېرىدارلار تاماق يەيدىغان شىرەگە جەينەكلىرىنى قويغىنىچە ، چېكىسىنى ئۇۋۇلاپ ئولتۇرـ دى . لېكىن ، ئاشخانىغا قىيا ـ چىيا كۆتۈرۈپ يىغلاپ كىرگەن ماچۇر ، شېتۇ ، شياۋماۋلار قەدىردانىنى ئورىۋېلىشتى . ئۇلار خەنزۇ تىلىدا بىر ـ بىرىگە قۇۋناق بەرمىگەن ھالدا چۇرقىراشماقتا ئىدى .

— ماچۇر ، سەن دېگىنە ، — قەدىردانمۇ خەنزۇ تىلىدا سۆزلـ
دى ، — زادى نېمە ئىش بولدى ؟

— لىكداڭنى ساقچىلار تۇتۇپ كەتتى .

— ئىدىرسقا دېمەمسىلەر ، قايسىڭلار تۇتۇلۇپ قالساڭلار ، ئاشۇ پۇل تۆلەپ ئاچىقاتتىغۇ ؟

— لىكداڭنى ئاچىقمايمەن دەيدۇ ، — شېتۇ ئېسىدەپ يىغلـ
ۋەتتى ، — شۇنچە يالۋۇرساقمۇ ئۇنمىدى .

— نېمىشقا ئەمدى ؟

— لىكداڭنى چاشقان تۇتالمايدىغان مۇشۇك دەيدۇ .

— ئۇنى پۇل تۆلەپ ئاچىقمۇالمىساق ، — ماچۇرنىڭ كۆزلىرىـ
دىن ياش تۆكۈلۈپ تۇراتتى ، — بالىلار تۇرمىسىگە ئاپىرىۋېتىدۇ ، ئاندىن ... ئاندىن ئاچىقماق تەس بولىدۇ .

— توختاڭلار ، بالىلار ، مەن خوجايىنغا دەپ ، ئىش ھەققىمنى سوراپ باقاي .

قەدىردان ئاشخانىنىڭ دەم ئېلىش ئۆيىگە كىرىپ كېتىپ ،

هايال بولمايلا يېنىپ چىقتى ، ئاندىن بالىلارنى باشلاپ چىقىپ تاكسىغا سالدى ـ دە ، يۇرۇپ كەتتى . ئۇلار ساقچىخانا ئالدىغا چۈشكەندە ، ماچۇر ئالدىراپ پەلەمپەيگە قەدەم ئالغان قەدىردانىنىڭ يېڭىدىن تارتتى .

— ئاكا ، بىز بۇ ساقچىخانىغا كۆپ كىرگەن ، ئۇلار بىزنى تونۇيدۇ .

— كىرمەيلى دېمەكچىمۇ ؟ — قەدىردان شېتۇنىڭ يېشىنى سىلاپ قويدى ، — مەيلى ، سىلەر كىرمەڭلار ، ئۆزۈم كىرىپ چىقاي .

— توختاڭ ، ئاكا ، — دېدى ماچۇر ، — سىز : «مەن لېڭداڭ-نىڭ دادىسى ، ئانىسى ئۆلۈپ كەتكەن ، قارايدىغان ئادەم يوق ، يامان بالىلارغا ئارىلىشىپ قاپتۇ» دېگەندەك گەپلەرنى قىلىڭ ، بولمىسا بەرمەيدۇ .

— بولىدۇ ، ئەسكەرتىپ قويغىنىڭ ياخشى بولدى .

— ئاكا ، — ماچۇر قولىنى سوزدى ، — ئىش ئورنىڭىز بارلىقىنى ئۇقسا كۆپ ئالمايدۇ . ئىشسىزلاردىن ، بولۇپمۇ سىرتـ-تىن كەلگەنلەردىن گۇمان قىلىدۇ .

— بولىدۇ ، بولىدۇ .

قەدىردان ساقچىخانىنىڭ ئىشىكىدىن خىزمەت ئۈستەللىرى قويۇلغان زالدەك چوڭ ئىشخانىسىغا كىرگەندە ، ساقچىلار ئۇ-ياقتىن ـ بۇياققا مېڭىشاتتى ، قولىغا كويزا سېلىنغان قىز ـ يىگىتلەرنى ئىتتىرىپ نەگىدۇر ئېلىپ كېتەتتى . ئۈستەللەرنىڭ پۈتلىرىغا ، ئىشىك تۈتقۇچلىرىغا كويزا بىلەن چېتىلغانلار پولدىلا تىزلىنىپ مۈكچىيىپ ئولتۇرۇشاتتى ، بىرلا ۋاقىتتا بىرقانچىسى تېلېفون ئېلىپ ، تېلېفون بېرىۋاتقاچقا ، ساقچىخانىنىڭ ئىچى ۋاڭ ـ چۈڭغا تولغانىدى . قەدىردان بىردىنلا سۇ تۇرۇبىسىغا كويزا بىلەن چېتىپ قويۇلغان لېڭداڭنى كۆرۈپ قالدى . ئۇ يەردە تىزلا-غىنىچە تامغا قاراپ ئولتۇراتتى .

— لېڭداڭ ! — قەدىردان ئەينەك توسۇق سىرتىدىن ۋارقىرا-

دى ، — لىڭداڭ ، مەن كەلدىم .
— كادىداڭ شۇشۇ[1] ، — لىڭداڭنىڭ كۆزلىرىدىن ئۇنچىدەك ياشلار تۆكۈلدى .
— سىز ئۇ بالىنىڭ دادىسى بولامسىز ؟ — دېدى ئورۇقلىنا بىر ساقچى ئەيىدىك توسۇق يېنىغا كېلىپ ، — قېنى بۇ ياققا كىرىڭ .
ساقچى لىڭداڭنىڭ قولىدىكى كويزىنى ئېچىپ ، ئۇنى تۇرۇبىدىن بوشاتتى .
— ئەگەر بالىڭنى ئەكىتىمەن دېسىڭىز ، 10 مىڭ يۈەن تۆلەيسىز ، — دېدى ساقچى لىڭداڭنىڭ قولىدىكى كويزىنى ئالماي ، — بۇ دېگەن تۇرۇم .
— مەندە 10 مىڭ يۈەن يوق ، — دېدى قەدىردان تەمكىن هالدا ، — ئالسىڭىز 5000 يۈەن پۇلۇم بار ، مەن بىرەر يەرنىڭ خوجايىنى ئەمەس ، ئاشخانىدا سوگوزچىلىق قىلىمەن .
— ئەمىسە باشلىقنىڭ قېشىغا كىرەيلى .
ئورۇق ساقچى كارىدور بويلاپ مېڭىپ ، ئىككىنچى قەۋەتتىكى 201 - نومۇرلۇق ئىشخانىغا باشلاپ كىردى . قوڭۇر رەڭلىك خىزمەت ئۇستىلىدە چۆكۈپ ئولتۇرغان ئوتتۇرا بوي ، چاچلىرى تەكشى قىرقىلغان ئوتتۇرا ياشلاردىكى باشلىق بېشىنى كۆتۈرۈپ قاراپ ، چىرايى ڭىللىدە ئېچىلدى ، قەدىردانمۇ ئۇنى تونۇپ قالدى . بىر ئاينىڭ ئالدىدا بولسا كېرەك ، خروئىن ئەتكەسچىلىرىگە زەربە بېرىش دولقۇنىدا بىر كېچە - كۈندۈز جاپا چەككەن ساقچىلار ساۋۇر موللەك ئاشخانىسىغا هاردۇق چىقارغىلى كىرىشتى . شۇ چاغدا قەدىردان ئۇلارغا خىلمۇ خىل قورۇمىلارنى قورۇپ كۈتۈۋالغانىدى .
— هوي ، سىز هېلىقى ئۇستامغۇ ؟ — باشلىق قەدىردانىنى كۆلۈپ قارشى ئالدى ، — قېنى ئولتۇرۇڭ . هە ، بۇ بالا سىزنىڭ بالىڭىزمۇ ؟

---

[1] كادىداڭ شۇشۇ — قەدىردان تاغا .

— شۇنداق ، بالىنىڭ ئانىسى ئۆلۈپ كەتكەن ، ئۆزۈم ئاشخانا-دا ئالدىراش ئىشلەپ بالىغا ياخشى قارىيالمىدىم ، — قەدىردانىنىڭ سۆزلىرى گويا راستتەك ، لىڭداڭنىڭ ئۆپكىسى ئۆرۈلدى ، — شۇڭا ئۇ يامان بالىلارنىڭ كەينىگە كىرىپ ئەسكى ئىش قىلىپ قويۇپتۇ .

— بالا بۇرۇن كىرىپ باققانمۇ ؟ — باشلىق ساقچىغا قارىدى ، — بۇ بالىنى بىرىنچى قېتىم تۇتۇشۇۋاتامۇ ؟

— شۇنداق ، باشلىق .

لىڭداڭ قورققىنىدىن تىترەپ كەتتى . چۈنكى ، ئۇ يەتتە — سەككىز ئاينىڭ ئالدىدا تۇتۇلۇپ ، باشقا بىر ساقچى مۇشۇ ساقچىخانا-نىغا ئېلىپ كىرگەنىدى . ئەگەر ئۇ كېلىپ تونۇپ قالسىلا ئىش خېمىغا يېتاتتى .

— بولدى ، ئۇستام ، بالىڭىزنى ئېلىپ كېتىڭ ، بىرىنچى قېتىم بولغاندىن كېيىن ئېتىبار قىلمىساق بولماس ، ئەمما پات يېقىندا قول ئاستىمدىكىلەرنى ئاشخانىڭىزغا ئاپىرىمەن . هېلىقى ئېسىل قورۇمىلىرىڭىز هازىرغىچە تامىقىمدا .

— قولۇم كۆكسۈمده ، باشلىق ، ئەمىسە رەهمەت !

قەدىردان لىڭداڭنى يېتىلەپ چىقىپ كەتتى .

— قەدىردان تاغا ، ئىدرىسقا : «10 مىڭ يۈەن تۆلەپ ئاچقا-تىم» دەپ قويسىڭىز .

— نېمىشقا ؟

— ئۇ بۇ قېتىم مېنى تۇرمىگە سولىتىۋېتىش ئۈچۈن قەستەن قۇتقۇزمىدى ، — دېدى لىڭداڭ دۇپدۇگىلەك قارا كۆزلىرىنى مۆلـ-دۇرلىتىپ ، — شۇڭا سىزنىڭ ئىلكىڭىزگە ئۆتۈپ كەتكەن بولـ-سام ، مېنى ئۇرالماسمىكىن دەيمەن .

لىڭداڭنىڭ : «10 مىڭ يۈەن تۆلەپ ئاچقىتىم دەپ قويـ-سىڭىز» ، «سىزنىڭ ئىلكىڭىزگە ئۆتۈپ كەتسەم ، ئۇرالماسمىكىن دەيمەن» دېگەن سۆزلىرى قەدىردانىنىڭ يۈرىكىنى شۇرراپە ئېرىتـ-ۋەتكەندەك بولدى . شۇڭا ، ئۇنىڭ خىيالىغا نېمىدۇر كەلدى بولـ-

غاي ، چوڭ ئىشىك تۆۋىگە كېلىپ بولۇپ ئارقىغا ياندى ـ دە ، ساقچىخانا كاربىدورىدىكى ئورۇندۇقلارنىڭ بىرىگە كېلىپ ئولتۇر- دى . ئەلۋەتتە ، ئىدرىس مودىڭ «چاشقان تۇتالمايدىغان مۇشۇك» نىڭ چىقىمىدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن تۇرمىگە كىرگۈزۈۋېتىشنى كۆڭ- لىگە پۈككەنىكەن ، ئەمدى لىڭداڭغا رەھىم ـ شەپقەت قىلمايدۇ . بەلكىم ئۇنى بىرەر كىمگە سېتىۋېتىپ : «قېچىپ كەتتى» دېيىشـ مۇ مۇمكىن ئىدى . شۇڭا ، قەدىردان ئۇنى شىنجاڭغا قاچۇرۇۋېتىش ئويىنىڭ بارلىقىنى دېۋىدى ، لىڭداڭ بىردىنلا شۇكلەپ كەتتى .

— لىڭداڭ ، كەتكۇڭ يوقما ؟ — قەدىردان ئۇنىڭ يۇمىلاق بېشىنى سىلىدى ، — ئەمدى ساڭا ئىدرىس مودىڭدىن ياخشىلىق كەلمەيدۇ .

— كەتكىنىم بىلەن ھېچنېمەم بولمىسا ، — لىڭداڭ يىغلىۋەت- تى ، — مەن كىمنى پاناھ تارتىپ بارىمەن .

— لىڭداڭ ، مەن ساڭا خوتەنگە بارغۇدەك پۇل بېرىمەن ، سەن خوتەن ناھىيەلىك پارتكومنىڭ ئىچىگە كىرىپلا : «ئابباس بۇجاڭ» دېسەڭ ، كىملا بولسا سېنى ئۆيگە ئەكىرىپ قويىدۇ ، — قەدىردانىنىڭ لىڭداڭغا مېھرى چۈشۈپ قالغانىدى ، — سەن ئۇلار- غا : «مەن قەدىردانىنىڭ ئوغلى بولىمەن» دېسەڭلا بولىدۇ . ئانام ئوقۇتقۇچى ، ئۇ سېنى ئوقۇتىدۇ .

— راستمۇ ؟

— مەن سېنى ئالدايمەنما ؟ تېخى ئۆيدە كىچىك بالا يوق ، ئۇكام بىلەن دادام قەۋەتلا خۇشال بولۇپ كېتىدۇ .

— كېيىن بىلىپ قالسا ، «بىزنى ئالداپتۇ» دەپ مېنى يامان كۆرۈپ قالماسمۇ ؟

— مەن ساڭا قەسەم قىلىپ بېرەي ، ھەرگىز ئۇنداق بولماي- دۇ ، ئۇلار بىباھا ياخشى ئادەملەر .

— مېنى راست ئوقۇتامدا ؟

— ئوقۇمايمەن دېسەڭمۇ ئۇنمايدۇ .

— ماقۇل ئەمىسە .

— بۇ ئىشنى ئىدرىسنىڭ ئالدىدا چاندۇرۇپ قويما ، ماچۇر ، شېتۇ ، شياۋماۋلارمۇ ئۇقمىسۇن ، مەن بىرنەچچە كۈندىن كېيىن ساڭا ماڭىدىغان كۈنۈڭنى ئۇقتۇرىمەن .

— ماقۇل ئەمىسە ، ئەمما ماچۇر ، شېتۇ ، شياۋماۋلار ئىدرىسنىڭ قولىدا قالامدا ؟

— مەن سېنى يولغا سېلىۋەتكەندىن كېيىن ئۇلارنىڭ ئامالىنى قىلىمەن ، كۆڭلۈمدە سان بار .

— بەك ياخشى ، — لىڭداڭ قەدىرداننىڭ بوينىغا ئېسىلىپ قۇچاقلىۋالدى ، — ئەمدى ... ئەمدى ... سىزنى ئۆز دادامدەك كۆرىمەن .

— مېنىڭ ئوغلۇم ، ئويدان بالام ، — قەدىردان لىڭداڭنى باغرىغا باسقاندا ، كۆڭلىدىن : «ئوغلۇم قەيسەر بولغان بولسىمۇ سەنچىلىك بولۇپ قالار ئىدى ، ئاھ مېنىڭ جىگىرىم ئوغلۇم ، سەن ھازىر نەدە ؟ !» دېگەن پىغانلىق ئىدا كېزىپ ئۆتتى .

ئوتتۇز سەككىزىنچى باب

قەدىردان ئايلىق ئىش ھەققىنى ئالغاندىن كېيىن لىڭداڭنى يولغا سېلىشنى كۆڭلىگە پۈكتى ، ئەمما ئۇنى ساقچىدىن قۇتقۇزۇپ ئاچىققاندىن بېرى ئۇنىڭغا يەنىلا ئىدرىس ئىگە بولۇۋالدى . قەدىردان شۇنىڭ ئۈچىدە يېتىۋاتقاچقا ، ئوشۇق بىر نېمە دېيەلمىدى . بۇگۈن قەدىردان ئىشتىن بالدۇرراق چۈشۈپ ياتاقتا كېلىشى ، ئىدرىس مودىك ھىجايغىنىچە كېلىپ ئۇنىڭ كارىۋىتىغا ئولتۇردى . ئۇ ئەمدىلا گەپ قىلىش ئۈچۈن ئېغىزىنى ئۆمەللەپ تۇرۇشى ، ئىچكەركى ئۆيدىن ماچۇر چىقىپ ئۇلارنىڭ ئالدىغا كەلدى .

— ئىدرىس تاغا ، — دېدى ئۇ ئىدرىسنىڭ قاپىقىدىن ئەندىكىپ ، — ئۆينىڭ خوجايىنى بايا كىرىپتىكەن ، يېرىم يىللىق ئىجارە ھەققى 3500 يۈەننى تۆلىۋەتسۇن دەيدۇ .

— ماڭ ئۆيگە كىر ، شاۋچى !

ئىدرىس قىزىرىپ كەتتى . چۈنكى ، ئۇ بەش ئايدىن بېرى ئۆينىڭ يىللىق ئىجارە ھەققى 10 مىڭ يۈەن دەپ ، قەدىردانىنى ئالداپ كەلگەنىدى . بۇ يۇزسىز يانچۇقچىنىڭ بۇنداق قىلىشى ، بىر كۈنلەرگە كەلگەندە : «ئۆي ئىجارىسىنىڭ يېرىمىنى سەن تۆلەيسەن» دېيىشتىن يانمايتتى . قەدىردان بۇ ئىشنى سۈرۈشتە قىلماي ئىچىگە سېلىپ قويدى ـ دە ، چاندۇرماي ئۇنىڭغا ئىللىق چىراي قارىدى :

— ھە ئىدرىسكا ، ئاغزىڭ گەپ يوقى تۇرىدۇغۇ ، بىرەر ئىش ـ كۈشۈڭ بارمىدى ؟

— قارا ، قەدىردان ، بالىلار زېرىكىپ قالغاندەك تۇرىدۇ ، — ئىدرىس كۆزلىرىنى ئېلىپ قاچتى ، — ئاخشاملىققا قىمار ئويۇشتۇراي دېگەنتىم .

— ئاشۇ كىچىك بالىلار بىلەنما؟

— سەن ئۇلارنى بوش چاغلىما، ئويىنىغاننى بىر كۆرۈپ باق-مامسەن؟

— ھە، مېنى نېمە قىل دەيسەن؟

— سەن ئۇلارنى قىزىقتۇرۇپ ئۇتتۇرۇپ بەرسەڭ، تازا ئوبدان بولاتتى.

— مەندە قىمار ئويىنىغۇدەك پۇل يوق.

— ھەممىمىز قەرزگە ئويناپمىز، ئالايلى، ئوخشاش تىكىپ، قېتىم ھېسابلايمىز. بۇ چاغدا كىم قانچىلىك ئۇتقانلىقى، كىم قانچىلىك ئۇتتۇرغانلىقى ئېنىقلا بولىدۇ.

— بۇنداق ئويناش زادى نېمىگە زۆرۈر بولۇپ قالدى؟

— ئەمدى ... ئەمدى ... بالىلارنىڭ كۆڭلى ئېچىلىپ قالسۇن دېدىم. ئۇلار ئون پۇڭ ئۇتۇۋالسىمۇ خۇشال بولۇپ قالىدۇ.

— ئۇتتۇرۇپ بېرىپ، بالىلارنىڭ كۆڭلىنى ئاچىدىغان، بۇ ئارقىلىق ئۇلارنىڭ مەيلىنى ئۆزۈڭگە مايىل قىلىدىغان ئىش بولسا، مەيلى ئويناپ بېرەي، لېكىن ئالدىن دەپ قويماي، مەندە قىمار ئويىنىغۇدەك پۇل يوق، بالىلارنى قىزىقتۇرۇش ئۈچۈن قانچىلىك ئۇتتۇرۇپ بەر دېسەڭ ئويناپ بېرىمەن.

— بولدى، سەن ئۇتتۇرۇۋەرگىن، ئۇنى مەن تۆلەپ بېرىمەن.

شۇ ئاخشىمى قەدىردان تۆت ئوشۇقنى ئېگىز ئېتىپ، چېچىپ تاشلاپ، قەستەن 20 مىڭ يۈەن ئۇتتۇردى. بالىلار خۇشاللىقىدا: «مەن قەدىردان تاغامدىن 2000 يۈەننى ئۇتۇۋاپتىمەن... مەن 4000 يۈەننى... مەن 6000 يۈەننى» دەپ قەۋەتلا خۇشال بولۇشۇپ كەتتى. قەدىردان: «بولدىلا، مەندىن دو قېچىپتۇ» دەپ، ياتقىغا چىقىپ ئۇخلاپ قالدى. ئۇ ئەتىسى ئاشخانىغا بېرىپ، كەچكىچە ئىشلەپ، ئايلىق ئىش ھەققىنى ئالغاندىن كېيىن، ساۋۇر موللەكە-كە بۇ ئاشخانىدىن كېتىدىغانلىقىنى ئېيتتى.

— ساۋۇركا، تاماق - قورۇمىلارنىڭ سۈپىتىنى يۇقىرى

كۆتۈرۈپ ، تۈرى بىلەن سانىنى كۆپەيتىپ ، ئاشخانىڭىز خېرىدار-لىق بولدى ، پۇلنىمۇ ئوبدان تاپتىڭىز ، — دېدى قەدىردان جىددىي تەلەپپۇزدا ، — لېكىن مېنىڭ پىداكارلىقىم ، جان كۆيدۈرۈشۈم ئۈزۈمنىڭ يۈكىنى ئېغىرلاشتۇردى . كۆرۈپ تۇرۇپسىز ، ھەر كۈنى ئوتتۇرا كېچىگىچە ئىشلەيمەن ، ھېرىپ جۇلۇقۇم چىقىپ كېتىدۇ . شۇڭا ، 6000 يۈەنگە ئىشلەيدىغان سوگوزچىدىن بەرنى تېپىۋېلىڭ .

— جېنىم ئۇكام ، مەنمۇ ئۇنداق ئىنساپسىز خوجايىنلاردىن ئەمەس ، — ساۋۈر موللەكنىڭ ئاۋازى تىترەپ كەتتى ، — سەن ئاشخانىمىزغا كەلگەن بەش ئايدىن بېرى ساڭا 6500 يۈەندىن ئىش ھەققى بېرىپ كېلىۋاتىمەن . لېكىن ، ئىدرىس دېگەن ئىنساپسىز ئائىلىگە ، قەدىردانغا ئىش تېپىپ بەرگەن تاپان ھەققىم ، دەپ ، ھەر ئايدا 500 يۈەننى شۇ ئېلىۋاتىدۇ .

— نېمە ، ئىشىنى مەن قىلسام ، ئۇنىڭ پۇل ئالمىغان نېمە ھەددىكەن ؟

— سەن كېلىشتىن بۇرۇن ئىش ھەققىڭ 6500 يۈەن بولۇپ بېكىتىلىپ بولغانىدى . لېكىن ، ئىدرىس : «بولدى قىل ، بېڭبو بىلەن شاڭخەينىڭ پۇل قىممىتى ئوخشىمايدۇ» دېسە ، سەنمۇ گەپ قىلمىدىڭ .

— مۇشۇ گەپلىرىڭىز راستتۇ ـ ھە ؟ ئەگەر ئىدرىسنى ئالدىڭىزغا ئەكىلىپ يۈزلەشتۈرسەم تېنىۋالمايدىغانسىز ؟

— نەئەزۇبىللا تېنىۋالمايمەن .

— مەن ئەزەلدىن ئاجىزلارغا يېگۈزۈپ كەلدىم ، لېكىن مۇتتەھەملەرگە بوزەك بولمىدىم ، — قەدىردان ئورنىدىن تۇردى ، — مەن ئىدرىستەك ئىتنى كاڭشىتىپ تۇرۇپ قۇسقۇزىمەن .

قەدىردان «ئەتە لىڭداڭنى يولغا سېلىۋېتىمەن» دېگەن خۇشاللىقتا ياتاقتا قايتىپ كەلدى .ئۇ ئۆيگە كىرگەندە ، تۆت بالا قاتىرىسىغا تىزىلىپ ، قىپقىزىل سۇرۇخ بىلەن بويالغان بارماقلىرىنى تۇتۇپ تۇرۇشاتتى . ئىدرىس مودىڭ بولسا بارماق بېسىلغان تۆت

دائه هۆججەتنى ئالدىغا تىزىپ قويۇپ بالىلارغا ۋارقىراۋاتاتتى :
— ئەتىدىن باشلاپ گەدىنىڭدىكى قەرزلەرنى تۆلەشنىڭ كويىغا چۈش ، بولمىسا ھەرقايسىڭ مەندىن ياخشىلىق كۆرۈشمەيسەن ، — ئىدرىس قەدىردانغا لەپپىدە قارىدى ، — سەنمۇ ئاخشام ئۇنتۇرغان 20 مىڭ يۈەننى تۆلىۋەت .
— نېمە ، ئۆزۈڭ بالىلارنى قىزىقتۇرۇپ ئۇنتۇرۇپ بەر دېمەگەنمىدىڭ ؟
— ھەي قەدىردان ، سورۇن كۆرگەن ، جەمئىيەتكە ئارىلاشقان ، تۆت بۇرادەر بىلەن دادى ـ مۇئامىلە قىلغان ئادەمسەن ، — ئىدرىس بارغانسېرى قىزىشىۋاتاتتى ، — سورۇن نېمە ، قىمار نېمە ، بىلمەمسىنا ؟ تولا گىرىلىك قىلما ، سەن بالىلارغا ئۇنتۇرغان پۇلنى مەن بەرمەكچى بولغان ، لېكىن ئاخشام سەن چىقىپ كەتكەندىن كېيىن ، مەن ھەممىنى ئۇنتۇپ قالقىنىم قىلىپ قويدۇم ، ھەتتا بۇ بالىلار سېنىڭدىن ئۇنتۇۋالغان پۇللارنىمۇ ماڭا ئۇنتۇرۇۋۈەتتى ، ئىشەنمىسەڭ مانا ئۇلارنىڭ ھۆججىتى .
— مەن ئۆزۈمنى خىجىلا ئىش كۆرگەن ئادەم دەپ ھېسابلايتىم ، — دېدى قەدىردان غەزەپ ئاچچىقىدا ، — لېكىن ھىيلە ـ مىكىرده سېنىڭ ئالدىڭدا يىپ ئېشەلمەيدىكەنمەن ، سېنىڭ بالىلارنى زەنجىرسىز تۇتقۇن ، خۇرجۇنسىز دۇنيانى قىلىپ باغلۇۋېلىشىڭ ئۈچۈن گۈپپاڭچى بولۇپ بەرگىنىمنى ئەمدى چۈشەندىم ، سەن ئاشۇ سېپىق ھۆججەتلەر بىلەن بۇ بالىلارنىڭ تەقدىر ـ ئىقبالىنى ئونقا ئىتتەرمەكچى ، شۇنداقمۇ ؟
— گەپنى ئازراق قىل ، — ئىدرىس قولىنى شىلتىدى ، — 20 مىڭ يۈەننى ياخشىسى ئىق بېرىۋەت ، بولمىسا بېرىدىغان ۋاقىت ـ سائىتىڭنى ئېنىق بېزىپ ، ھۆججەت قىلىپ بەر ، مانا قەغەز ، بۇ بولسا سۇرۇخ .
— بولىدۇ ، كونىلار : «تاز بولساڭ ، گەدەنگىچە بول» دەپتىكەن ، — قەدىردان بالىلارغا قارىدى ، — سىلەرنىڭ قورسىقىڭلار قانداق ؟

— هەممىمىز كەچلىك تاماق يېگەن ، — دېدى ماچۇر قىزىل سۇرۇخقا پاتۇرۇلغان بارمىقىنى ئىشتىنىغا سۈرتۈپ ، — بىر ئىش بارمىدى ، قەدىردان تاغا ؟

— هازىردىن باشلاپ ئىدرىس ئىككىمىز قىمار ئويناپمىز ، سىلەر ئۇستىدە گۇۋاھچى بولۇپ تۇرۇپ بېرەلەمسىلەر ؟

بالىلار : « تۇرۇپ بېرەلەيمىز » دەپ توۋلاشتى . ئىدرىس ئۇلارنىڭ مەسخىرىلىك ھەجىيىپ تۇرۇشىدىن ئەرلىك غۇرۇرى ئۇستۇن كەلدىمۇ قانداق ، «ئويناسام ئويناىدىم» دەپ مەيدىسىگە ئۇردى .

— ئۇنداقتا ، چوڭ قىمار مىزانلىرى بويىچە : «كۇن چىققۇچە» ياكى «سائەت مۇنچىگىچە» ، ئەڭ بولمىسا «بىر تەرەپ مۇنچە پۇل ئۇتتۇرغۇچە» دېگەن بەلگىلىمىنىڭ بىرەرىنى بېكىتىۋالمىساق ، «ئۇتۇۋېلىپ قېچىپ كەتتى» ، «دورى قاچقاندا چىدىماسلىق قىلدى» دېگەندەك جېدەل ـ ماجىرالار چىقىشى مۇمكىن ، ئىدرىسكا ، قايسى كېچىككە كىرىسەن ؟

ئىدرىس راستىنلا قورقۇپ قالدى ، قەدىراندىن «20 مىڭ يۇەن ئۇندۇرىمەن» دەپ ، ئۆزىگە بالا تېپىۋالغانلىقىنى ھېس قىلىدى . ئەمدى يېنىۋالسا ، قەدىردان 20 مىڭ يۇەننى ھەرگىز بەرمەيتتى ، شۇنداقلا ئىدرىسنىڭ يۈزى تۆكۈلەتتى . ئۇ چاغدا مۇنۇ شۇملار ئۇنىڭ سۆزىنى ئاڭلارمۇ ، گېپىگە كىرەرمۇ ؟ توغرا ، قىمار دېگەن تەلەيگە باغلىق ، ھەر يوغان سۆزلىگەن ، ئاسمانغا مىخ قاقىدىغان بايۇەچچىلەر بىر قولىدا ئالدىنى ، بىر قولىدا كەينىنى تۆتۈپ قىپيالىڭاچ تاۋاكادىن چىقىپ كېتىدىغان ئىشلارمۇ بولىدۇغۇ . پۈتۈن جاھانغا ھۆكۈمىنى يۈرگۈزگەن پادىشاھ جەمشىت ئەڭ گۈزەل خوتۇنى مەلىكە دىلسۇزنى گەدەنگىچە تاز لەيلىۋەشكە ئۇتتۇرۇۋەتكەن ئەمەسمىدى ! كىم بىلىدۇ ، قىمارۋازلارنىڭ پىرى جەمشىتنىڭ روھى يۆلەپ ، قەدىراننى ئۇنىڭ ئالقىنىغا سېلىپ بېرەمدۇ تېخى .

ئىدرىس مودىڭ نەشكەش بەڭگىنىڭ خىيالىغا چىرمىلىپ قالغان بۇ پەيتتە ، قەدىرانمۇ ئۆزىگە ئىشەنگەن ھالدا كۇلۇمسىرەپ

تۇراتتى . چۈنكى ، ئۇ چوڭ قمار سورۇنلىرىدا پىشىپ چىققان كونا قمارۋاز ئىدى . خوتەندىكى قانچىلىغان زېمىن ، قورۇ ـ جايلار ، چەت ئەللىك ئېسىل ماشىنىسى ، بانكىدىكى مىليون يۈەنلەپ پۇللار كاتتا قمارۋازلارنىڭ چۆنتىكىگە چۈشۈپ بولغۇچە ، قەدىردان قمار دېگەن هاراملىقنىڭ ئۇچەي ـ باغرىلىرى قانچە غۇلاچ ، نەچچە غېرىچ ، تومۇر ـ تومۇرلىرىدا قانداق هېيلە ـ مىكىر ، زەهەر ـ زۇقۇملىرى ئاقىدۇ ، هەممىسىنى كۆرۈپ ، بىلىپ بولغانىدى .

— بولىدۇ ، شەرت — ئۇنتقان ، ئۇنتۇرغان 200 مىڭ يۈەنگىچە بولسۇن ، — دېدى ئىدرىس ئورنىدىن تۇرۇپ ، — ئەمما پۇل نەق بولسۇن .

— بالىلار ، ئاڭلىدىڭلارمۇ ؟ — قەدىردان بالىلاردىن ئۇنلۇك ئاۋازدا سورىدى ، — هەقىقىي ئەر ئىدرىس تاغاڭلاردەك بولىدۇ ، ۋەدىسىگە ۋاپا قىلمىسا ، «شاپاقچى خوتۇن» بولىدۇ ، قېنى دەپ بېقىڭلار ، نېمە بولىدۇ ؟

— شاپاقچى خوتۇن بولىدۇ !

ئىدرىس بىلەن قەدىردان ئوتتۇرا كېچىگىچە تۆت ئوشۇق ئويـ نىدى . قەدىردان ئالىقىنىغا تىزىلغان ئوشۇقنى ئېگىز كۆتۈرەتتىـ يۇ ، شۇنچىلىك تېزلىك بىلەن پەسكە چۈشۈرەتتىكى ، ئىدرىسنىڭ كۆزلىرى ئالىچەكمەن بولۇپ ، هېچنېمىنى كۆرەلمەي قالاتتى . ئەمما ، يەردىكى تۆت ئوشۇق «ئىككى ئالچۇ ، ئىككى چىككا» ياكى «ئىككى تاككا ، ئىككى پۈككا» ، تېخى «سىياھ» تىزىلىپ قالاتـ تى ، ئىدرىس ئۇنتۇرۇپ ، روهى چۈشكەن هالەت يۈز بەردىمۇ ، قەدىردان «5000 — 10 مىڭ»نى تىكىپ ، ئارقا ـ ئارقىدىن ئۇنتۇرۇپ بېرەتتى . «دو ئەمدى ماڭا كەلدى» دەپ خۇشاللىقىنى بـاسالمىغان ئىـدرىس 20 — 30 مىڭـلاپ تىكەتتى . قەدىردان ئۇنى كۆز يۇمۇپ ـ ئاچقۇچە ئۇتۇۋالاتتى . ئەتراپتا جىددىيلىشىپ قاراپ تۇرغان بالىلار كىمنىڭ قانچىلىك ئۇنتقان ـ ئۇنتۇرغانلىقىنى ئېلان قىلىپ تۇراتتى . ئىدرىس هەر قېتىم ئوشۇق يەرگە چۈشكەن هامان كۆزلىرى چەكچىيىپ ، بۇرۇن تۆشۈكلىرى كېڭىيىپ ، ئېـ

غىر ھاسىراپ ، پۇشاڭشىپ كېتەتتى . لېكىن ، ئۇ قەدىرداننىڭ ئوشۇق ئېتىشىنى ھېچ ئۇقالمىدى . قەدىردان ئالىلقىنىنى ئېيگىز كۆتۈرەتتى - يۇ ، لىپ - لىپلا قىلىپ قالاتتى . ئوشۇقلار يەردە بىر چىرايلىق تىزىلىپ قالاتتى .

— قەدىردان تاغا ، — دېدى ماچۇر قەغەزگە يېزىلغان سانىنى كۆرسىتىپ ، — 230 مىڭ يۈەن ئۇتۇۋالدىڭىز .

— ئىدىرىسكا ، بولدى قىلامدۇق ياكى ئويىنىغۇڭ بارمۇ ؟

ئىدىرىس ئولتۇرغان يېرىدە لاپچىيىپ ، خېلى ئۇزۇنغىچە ئورنىدىن تۇرالمىدى . ئۇ ئاقىۋەتتىڭ بۇنداق بولۇشىنى ھەرگىز ئويلىمىغانىدى . «ئۆز ۋاقتىدا تاپقان مىليون يۈەنلەپ پۇلنى ئەسلىدە قىمار ئويناپ تېپىپتىكەن - دە ، بۇ لۇكچەك» دېگەن ئوي ئۇنىڭ ئىچىگە ئوغىدەك ئۇيۇپ قالدى .

— ئەمىسە ۋەدەڭ بويىچە پۇلنى چىقار ، بولمىسا شاپاقچى خوتۇن بولۇپ قالىسەن .

— ماقۇل ، ماقۇل ، — ئىدىرىس ئۇچقاندەك يېرىپ ئوچاق ئۈستىدىكى چەيدونى ئالدى - دە ، قەدىردانغا ئېتىلدى . بالىلار چۇرقىرىشىپ بىر بۇلۇڭغا تىقىلدى . ئىدىرىس چەيدونى قالايمىقان شىلتىپ ، قەدىردانغا يېقىنلاشماقتا ئىدى ، كىرىشىپ كەتكەن بارماقلىرى ، قېتىپ قالغان كۆز قارىچۇقلىرى ، جىددىيلەشكەنلىكىدىن تىترەۋاتقان تېنى ئۇنىڭ راستىنلا ئەسەبىيلەشكەنلىكىدىن دېرەك بېرىپ تۇراتتى . بۇ ئەسنادا ئېڭەك ئاستىغا تەگكەن بىر پەشۇا ئۇنى ئوڭدىسىغا ئۇچۇرۇۋەتتى . قەدىردان ئوقتەك ئېتىلىپ كېلىپ ئىدىرىسنىڭ قورسىقىغا مىندى - دە ، ئۇنىڭ چەيدو تۇتقان قولىنى بىر قايرىشى ، ئۇ قاتتىق ۋارقىراپ چەيدونى تاشلىۋەتتى . قەدىردان سول قولىدا ئۇنىڭ كانىيىنى بوغۇپ ، ئوڭ مۇشتۇمى بىلەن «گاچ ... گاچ ... گاچ ...» ئۇرۇشى ، ئىدىرىسنىڭ بىردەمدىلا قاش - قاپاقلىرى پۇلتىيىپ چىقىپ ، زەئىپ ئىگىرىۋەتتى .

— بولدى ئۇرما ... مەن ... مەن بېرەي ... ھەممە ... ھەممىنى بېرەي .

ئەدرىس ئورنىدىن تۇرۇپ سەنتۇرۇلۇپ كەتتى . ئۇ چەمبەرلەن-گەن ساندۇقنى ئېچىپ ، ئۇنىڭدىكى بەش باغلام پۇلنى ئالدى - دە ، كارىۋات ئۈستىگە تاشلىدى .

— ئۇ قانچە پۇل ؟ — ۋارقىرىدى قەدىردان ، — مەن سېنىڭ-دىن گەپ سوراۋاتىمەن !

— 50 مىڭ يۈەن ، بارى شۇ .

— ئۇنداق بولسا ماۋۇ بالىلارنىڭ ھۆججەتلىرىنى چىقار .

— مانا ، — ئەدرىس تېخى بايىلا يېزىپ ، قول باستۇرغان تۆت ھۆججەتنى چىقىرىپ بەردى ، قەدىردان ھۆججەتلەرنى بىر - بىرلەپ ئوقۇدى .

— ماچۇر 40 مىڭ ، شېتۇ 45 مىڭ ، شياۋماۋ 50 مىڭ ، لىڭداڭ 35 مىڭ ، جەمئىي 170 مىڭ يۈەن ، — قەدىردان گاز ئوچاقنى ئېچىپ ھۆججەتلەرنىڭ ھەممىسىنى كۆيدۈردى ، — مەن تۇنۇگۈن ئۇنتۇرۇۋەتكەن 20 مىڭ يۈەن بىلەن 190 مىڭ يۈەن بولدى .

قەدىردان كارىۋاتتىكى پۇلدىن 42 مىڭ يۈەننى ئايرىپ ، ئەد-رىسقا كۆرسەتتى .

— توغرىمىكەن ؟

— 230 مىڭدىن 190 مىڭنى ئېلىۋەتسەك ، 40 مىڭ قالما-دۇ ؟ — دېدى ئەدرىس ئىشىپ كەتكەن كۆزلىرىنى ئارانلا ئې-چىپ ، — نېمىشقا 42 مىڭنى ئالمىسەن ؟

— بەش ئايدىن بېرى مېنىڭ 2500 يۈەن مائاشىمنى سەن خەجلىدىڭ ، 500 يۈەننى ئىجارەڭگە قالدۇردۇم .

— ئارانلا 500 يۈەنما ؟

— ساڭا ئۇۋال قىلمىدىم ، يىللىقى 7000 يۈەن ئىكەن ، ئايلىقى 600 يۈەن بولىدۇ ، بىز بۇ ئۆيدە ئالتە ئادەم ياتتۇق ، بىرىمىزگە 100 يۈەندىن توغرا كەلسە ، مەن بەش ئاي ياتتىم ، قالىداق ، 500 يۈەن لىللامىكەن ؟ — قەدىردان بالىلارغا قارا-دى ، — خوش ، بالىلار . مەن بېكبودىن كېتىمەن .

قەدىردان چىقىپ كېتىۋېتىپ لىڭداڭغا كۆزىنى قىسىپ قويۇ-
دى ، لىڭداڭمۇ چاندۇرماي بېشىنى لىڭشىتتى . قەدىردان چىقىپ
كېتىشى بىلەن ، بالىلارنىڭ بىرى ئىسسىق سۇ ، بىرى لۆڭگە
ئېلىپ كەلدى ، بىر - ئىككىسى ئىدرىسىنىڭ قولتۇقىدىن يۆلىدى .
ئۇلار خوجايىننىڭ يانقۇزۇپ ، يۈزلىرىنى ھۆل لۆڭگىدە سۈرتتى ،
پۇتلىرىنى يۇدى ، ئاندىن يوتقانىنى يۆگەپ ، تا ئۇنىڭ خورىكى ئاڭلا-
غۇچە بېشىدا قاراپ ئولتۇرۇشتى .

ئەتىسى ئەتىگەن تۆت «ئوۋچى» بالا خەتەرلىك «ئوۋ»غا ماڭ-
دى . ئۇلار خەلق مەيدانىنىڭ ئوتتۇرىسىنى كېسىپ ئۆتۈۋاتقاندا ،
لىڭداڭ قۇلماق بارىكى ئاستىدا ئۆزىگە تىكىلىپ تۇرغان قەدىردانىنى
غىل - پاللا كۆرۈپ قالدى . شۇڭا ، ئۇ تۈيۈقسىزلا قورسىقىنى
تۇتۇپ ئولتۇرۇۋالدى . دوستلىرى ئۇنىڭ ئەتراپىغا ئولاشتى .

— لىڭداڭ ، ساڭا نېمە بولدى ؟ — ماچۇر ئۇنىڭغا
ئېگىلىپ ، — قورسىقىڭ ئاغرىپ كەتكەن ئوخشىمامدۇ ؟

— تولغاپ ئاغرىپ كېتىۋاتىدۇ .

— ئەمىسە ياتاققا قايتىپ ئارام ئال ، — دېدى ماچۇر ئۇنىڭ
قولتۇقىدىن يۆلەپ ، — مەن ئاپىرىپ قويايمۇ يا ؟

— ياق بولدى ، ئۆزۈم كېتەلەيمەن .

— ئاچقۇچنى قويغان يەرنى بىلىسەنغۇ ؟

— بىلىمەن .

لىڭداڭ پات - پات ئارقىغا قارىغاچ ، ياتاققا قاراپ كېتىۋاتا-
تتى . ماچۇر ، شېتۇ ، شياۋماۋلار خەلق مەيدانىدىن چىقىپ ، چوڭ
يولغا بۇرۇلغاندىن كېيىنلا ، ئۇ يۈگۈرگىنىچە قۇلماق بارىكىغا
باردى . قەدىردان ئۇنى ساقلاپ شادا ئورۇندۇقتا ئولتۇراتتى .

— مۇشۇنداق قىلمىساق قارا ، — دېدى قەدىردان لىڭداڭنىڭ
چېچىنى سىلاپ قويۇپ ، — دوستلىرىڭ ئىدرىسقا دەپ قويسا ،
ئۆزىمىزگە ئاۋارىچىلىك تېپىۋالمىز ، مەن سېنى يولغا سېلىۋې-
تىپ ، ئاغىنىلىرىڭ توغرۇلۇق ئورۇمچىدىكى ساقچىغا خەۋەر
قىلىمەن .

— ئەمسە مەن ياتاقتا كىرىپ ، كىيىم ـ كېچەكلىرىمنى سومكامغا سېلىپ ئېلىپ چىقاي .

— ياتاقتا ئىدىرىس بارمۇ ـ يوق ؟

— ئۇ ئەتىگەندىلا يۇزىگە ماسكا تاقاپ ، شىلەپىسىنى چۆكۈرۈپ كىيىپ دوختۇرخانىغا كەتتى .

— ھەي ، مەن ساڭا بازاردىن يېڭى كىيىملەردىن بىر ـ ئىككى قۇر ئېلىپ بېرەي ، نېمە قىلىسەن كونا كىيىملەرنى ؟

— كونا بولسىمۇ ئېلىپ چىقمىسام زادى بولمايدۇ .

— نېمىشقا ؟

— چاپىنىمدا 300 يۈەندەك پۇلۇم بار .

— ئىدىرىس كۆندە ئاختۇرىدىكەن ، تېپىۋالمامدۇ ؟

— تاپالمايدۇ ، — لىڭداڭ كۈلدى ، — ھەممىزنىڭ يېڭىـ نىڭ ئىچىدە كىچىككىنە يانچۇقىمىز بار .

— يەڭنىڭ ئىچىدە ؟

— شۇنداق ، باشقىلارنىڭ پۇلى مېنىڭكىدىن جىق ، ھەممىسى بىرەر نەرسە ئوغرىلىغاندا ، ئىچىدىن بىرەر يۈز يۈەننى قايرىۋېلىپ ئىدىرىسكامغا ئاپىرىپ بېرىدۇ .

— مۇنداق دېگىن ، سىلەرمۇ يامانكەنسىلەر .

— شۇنداق قىلمىساق ، بەزىدە ھېچنېمە ئوغرىلىيالمىغاندا ، ئىدىرىسكام ھەممىمىزنى ئۇرۇپ ، تاماق بەرمەي تالاغا چىقىرىۋېتىـ دۇ . شۇنداق چاغلاردا تاماق يەيمىز .

لىڭداڭ ياتاقتا يۈگۈرۈپ كېتىپ قالدى . قەدىردان ئۇنىڭ ئارقىسىدىن قارىغىنىچە بېشىنى چايقىدى . مانا بۇ رەھىمسىز رېئالـ لىق ، ياشاش ئۈچۈن تىنماي كۈرەش قىلىدىغان ھاياتلىق ! تۇرمۇش دەپ ئاتىلىدىغان جاڭگىلى مازاندىران ! قاراڭ ، ماچۇر 13 ياش ، شېتۇ بىلەن شياۋماۋ 12 ياش ، لىڭداڭ 9 ياش ! ئاغزىدىن ئانا سۈتى پۇراپ تۇرغان غۇبارسىز بۇ گۆدەكلەرنى ھايات بورانلىرى ئۇچۇرۇپ نەلەرگە تاشلىۋەتكەن ! قەدىردان ئۇلارنىڭ ئەسلىي ئىسمىنى ، يۇرـ تىنى ، ئاتا ـ ئانىسىنى بىلمەيدۇ ، پەقەت لىڭداڭنى ئاقسۇلۇق

تىلەمچى بوۋايدىن سېتىۋالغانلىقىنى ئىدىيىتىن ئاڭلىغان ، قالغان-لىرىنى بولسا بىر خەنزۇ خوجايىندىن سېتىۋالغانىكەن . ئەمدى خەنزۇ خوجايىن كىملەردىن سېتىۋالغان ؟ بەلكىم ئۆزىمىزنىڭ ئا-دەم سودىگەرلىرىدىن ئالغان بولۇشى مۇمكىن .

قەدىردان بالىلارنىڭ كىچىككىنە ھاياتىدىكى ئېچىنىشلىق قىسمەتلەرگە تولغان تەقدىرىنى ئويلاپ ، كۆڭلىسىز خىياللارغا پې-تىپ تۇرۇشى ، كونا سومكىسىنى مۇرىسىگە ئارتقان لىڭداڭ يۇگۇ-رۇپ ، ھاسىراپ يېتىپ كەلدى . ئۇنىڭ پېشانىلىرىدە ئۇنچىلەرەك تەر تامچىلىرى يالتىراپ تۇراتتى . قەدىردان ئۇنىڭ پېشانىلىرىنى سۈرتۈپ ئېرتتى ، ئاندىن سومكىنى ئۆزى كۆتۈرۈپ چوڭ يولغا چىقتى - دە ، تاكسىغا چۈشتى . ئۇلار پويىز ئىستانسىسى يولۇچىلار چوڭ زالىغا يېتىپ كەلگەندە ، چۈش ۋاقتى بولۇپ قالغانىدى . قەدىردان ئۇرۇمچىنىڭ بىلىتىنى ئېلىپ سىرتقا چىقتى ، ئەمما پويىزنىڭ مېڭىشىغا يەنە ئىككى سائەتتەك ۋاقىت بار ئىدى . شۇڭا ، تاماق يەۋېلىش ئۈچۈن ئۇيغۇر ئاشخانىسىغا كىرىپ ، ئىككى تەخسە لەڭمەن بۇيرۇتتى . پويىز ئىستانسىسىنىڭ ئالدىدىكى چوڭ مەي-دان ، يولۇچىلار چوڭ زالىغا قاراپ ئادەمنىڭ ئىچى ئېلىشاتتى . مىڭ - مىڭ تەۋرەۋاتقان ئادەم گويا بورانلىق دېڭىزنى ئەسكە سالاتـ-تى ، پويىز كەلگەن ھامان يۈك - تاق ، سومكىلىرىنى كۆتۈرگەن ، كىچىك قول ھارۋىلىرى سۆرىگەن يولۇچىلار پويىزنىڭ ھەربىر ۋاگون ئىشىكلىرىگە يوپۇرۇلۇپ باراتتى ، بىر - بىرىنى قىستىشىپ ۋارقىرىشاتتى ، ھەتتا بەزىلىرى ۋاگون دېرىزىلىرىگە يامىشاتتى . قىسقىسى ، ئۇلار شىرنىگە چاپلاشقان مېڭىلغان قارا چۈمۈلىلەرگە ئوخشايتتى .

قەدىردان بىلەن لىڭداڭ تامىقىنى يەپ بولۇپ ، پويىز ئىستان-سىسىنىڭ دەل - دەرەخلەر بىلەن قاپلانغان دەم ئېلىش مەيدانىغا كەلدى . بۇ يەردە چوڭ بىر سېمونت ئېرىقتا لىقمۇلىق سۇپسۇزۇك سۇ ئېقىپ تۇرغاچقىمۇ ، بەكمۇ سالقىن ئىدى . پويىزنىڭ مېڭىشىغا يەنە بىر سائەتتىن ئارتۇق ۋاقىت بولغاچقا ، ئۇلار بىر تۈپ سۆگەت

تېگىدىكى سېمونت ئورۇندۇققا كېلىپ ئولتۇرۇشتى . قەدىردان ئۇرۇمچىدىن خوتەنگىچە بولغان كىرا پۇلىنى ھەم يول بويى خەجلەيدىغان تۇرمۇش پۇللىرىنى ھېسابلاپ ، لىڭداڭنىڭ يانچۇقىغا سېلىپ قويدى .

— ئەسلىدە ئىككىمىز بىللىلا كەتسەك بولاتتى ، — دېدى قەدىردان ، — لېكىن مەن شاڭخەيگە بېرىپ ، 50 — 60 مىڭ يۈەنلىك مال ئالىمەن ، ئۇنى پويىزغا تويۇڭ قىلىمەن ، شۇڭا سەن ماڭغاچ تۇرغىن .

— مەن ... مەن ئۇرۇمچىگە بېرىپ سىزنى ساقلاپ تۇرسام بولمامدۇ ؟ — لىڭداڭ يەنىلا ئەتىسىرەپ تۇراتتى ، — خوتەنگە ئىكىمىز بىللە كەتسەك .

— ئەمىسە ، — قەدىردانىڭ كۆڭلىگە تۇيۇقسىزلا پىلان كەلدى ، — سەن «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»غا بېرىپ ھېلىمجان دېگەن ئاكاشتى تاپساڭ ، ئۇ سېنى بىر ياتاقتا ئورۇنلاشتۇرۇپ قويىدۇ .

— بەك ياخشى بولدى ! — لىڭداڭنىڭ دۇپدۇگىلەك قارا كۆزلىرىدىن خۇشاللىق ئۇچقۇنلىرى ياندى ، — مەن سىز كەلگۈچە ساقلايمەن .

قەدىردان لىڭداڭنىڭ ئاشۇ ئاددىيغىنا شادلىقىدىن ئۇنىڭ غۇبارسىز قەلبىنى كۆرگەندەك بولدى . ئەلۋەتتە ، توققۇز ياش مەزگىل ئاتا ـ ئانا باغرىدىن مېھىر ـ شەپقەت شەربەتلىرى ئېمىدىغان ، شاپائەتلىك قاناتلىرىغا تېۋىنىدىغان نارەسىدىلىك چاغلار ئىدى . لېكىن ، ئۇ ئادەم سودىگەرلىرى تەرىپىدىن سېتىلدى ، كىچىك تۇرۇپلا تۇرمۇش سەندەللىرىدە ئۇرۇلۇپ ـ سوقۇلۇپ ، بالىلىق خوۋلۇقىنى كۆرمىدى . ئەمدى قەدىردان ئۇنى ئوغلى قەيسەرنىڭ ئورنىدا ئوقۇتۇشى ، تەربىيەلىشى ، ھاياتلىقنىڭ لەززىتىنى تېتىتىشى كېرەك .

— لىڭداڭ ، سەن قانداق بولۇپ مۇشۇ ھالغا چۈشۈپ قالدىڭ ؟ — قەدىردان مېھرىبانلىق بىلەن ئۇنىڭ كۆزلىرىگە قارىدى .

دى ، — سېنىڭ ئاتا - ئاناڭ يوقمۇ ؟
— قەدىردان تاغا ، مەن دادام ھەم بوۋامنىڭ ئەسكىلىكىدىن مۇشۇ كۆنلەرگە قالغان .
— ئېنىقراق دېگىنە ، ئۇلار سېنى تاشلىۋەتكەنمۇ ياكى سېتىۋەتكەنمۇ ؟
— دادام بىلەن بوۋام ئىككىلىسى خروئىن چېكەتتى ، شۇ تۈپەيلىدىن ئانامنىڭ تارتمىغان خورلۇقى قالمىدى ، دادام دېگەن مۇناپىق ساقچىلاردىن قورقۇپ قېچىپ كەتكىنىچە يوقالدى ، نەگە كەتكەنلىكىنى بىلمەيمىز .
— ئاناڭ ھازىرمۇ بارمۇ ؟
— ئۇ ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋالغان !
— ئۆلتۈرۈۋالغان ؟ نېمىشقا ئەمدى ؟
— ئاپام ماڭا كىچىكىمدىن باشلاپ ئەقلىمنى بىلگۈچە «قاقچى بالا» دېگەن ھېكايىنى ئېيتىپ بېرەتتى ، — لېكىڭ بىر چېكتىكە تىكىلىپ قالغاندى ، — مەن قاقچى بالىنىڭ مەردلىكىگە ، سېخىيلىقىغا ، جىگەرلىكلىكىگە ئامراق بولۇپ قالغانىدىم . ئەمما ، نېمە ئۈچۈندۇر بۇ ھېكايە بىلەن بىللە ، ئاپام خروئىن ھەققىدە كۆپ سۆزلەيتتى ، ئۇنى تۆگىمەس - پۈتمەس غەزەپ - نەپرىتى بىلەن سۆكەتتى ، تىللايتتى ، قارغايتتى ، خروئىن چەككۈچىلەرنىڭ قولىدىن تەسەۋۋۇرغا سىغمايدىغان ياۋۇزلۇقلارنىڭ كېلىدىغانلىقى ، ئۇلاردا ۋىجدان ، غۇرۇر ، پاك ئىمانىنىڭ بولمايدىغانلىقى ، ھەتتا ئۆزلىرىنىڭ قىزلىرىنى ، خوتۇنلىرىنى ساتىدىغانلىقلىرىنى ئاجايىپ ئۆتكۈر تىللار بىلەن تەرىپلەپ بېرەتتى .
قەدىردان ئولتۇرغان يېرىدە كاللىسى ئۇزۇۋېتىلگەن يىلاندەك تولغىنىپ كەتتى . كىچىككىنە بالىنىڭ ئاغزىدىن چىقىۋاتقان گەپلەر گويا كى زەھەرلىك ئوقتەك نەق ئۇنىڭ يۈرىكىگە تەگمەكتە ئىدى . يەنە بىر تەرەپتىن ، ئاقسۇلۇق بۇ بالىنىڭ بېشىغا كەلگەن كۈلپەت - نادامەتلەر مېھرىبان ۋە ئوغلى قەيسەرلەرنىڭ بېشىغا كەلگەن كۈنلەرنىڭ خۇددى سايىسىدەك ئوخشايدىغانلىقىنى ھېس

قىلدى . گەرچە لىگداڭنىڭ دەۋاتقانلىرى قەدىر داننىڭ «ئادىمىيلىكى»نى تارازىغا سېلىۋاتقاندەك بىلىنسىمۇ ، ئۇ يەنىلا بۇ «كىچىك ئەم»نىڭ ھېكايىسىگە قىزىقىپ قالدى .

— ھە ، قېنى داۋامىنى سۆزلە ، خېلىلا ئېچىنىشلىق ھېكايىكەن .

— مەن ئىككى يېشىمدىن يەتتە يېشىمغىچە ئاڭلاۋېرىپ ، خروئىنغا شۇنچىلىك ئۆچ بولۇپ كەتتىمكى ، خۇدا ماڭا سېھرىي كارامىتا ئاتا قىلسا ، خروئىن چەككۈچىلەرنى بىر كېچىدىلا بوغۇپ ، بوغۇزلاپ ياكى ئوتتا كۆيدۈرۈپ ئۆلتۈرگۈم كېلەتتى ، — لىگداڭنىڭ قاپقارا توم قاشلىرى تۇرۇلۇپ ، كۆزلىرىدىن ئوت يېنىۋاتاتتى ، — تېخى قېرى بەڭگى بوۋامنىڭ ئادەم قېلىپىدىن چىققان رەسۋالىقلىرىنى ، ياۋۇزلۇقلىرىنى كۆرگىنىمدىن كېيىن ، خۇددى ئوت ئوستىگە ماي چاچقاندەك ، مېنىڭ خروئىن چەككۈچىلەرگە بولغان ئۆچمەنلىكلىرىم قان ـ قېنىمغا سىڭىپ ، يۈرىكىمگە ئوغدەك ئويۇپ قالدى .

— بوۋاڭ شۇنچىلىك ئەسكى ئادەممىتى ؟

— ئاپامنىڭ دېيىشىچە ، ئۇ ئەسلىدە كۆيۈمچان ئاتا ، ۋاپادار ئەر ئىكەن . ئەمما ، قاچانكى خروئىنغا ئاشنا بولغاندىن كېيىن قاباھەتلىك مەلئۇنغا ئايلىنىپتۇ ، بەش ياش چاغلىرىم بولسا كېرەك ، بىر ئىش زادىلا ئېسىمدىن چىقمايدۇ .

بىھوشلاندۇرۇلغان ياش ئاننىنى قىيىالىگاچ قىلىپ ئونىڭ باغرىداق ۋە كالتە ئىشتانلىرىنى سالدۇرۇپ پۇل ئىزدەۋاتقان دۇمچەك قېرىنىڭ سىياقى ، ئۆزىنى سۈپىغا بېسىپ تۇرۇپ : «چەكنىڭ مەخپىي نومۇرىنى دەپ بەرگىن ، بولمىسا بالاڭنى چانىۋېتىمەن» دەپ چەيدونى كانىيىغا نەقتاپ تۇرغان بوۋىسىنىڭ ياۋۇزلۇقلىرىنى سۆزلىگەندە ، لىگداڭ قاتتىق يىغلىۋەتتى . ئەمما ، بۇ پاجىئەلەرنى ئاڭلاۋاتقان قەدىردان گاراڭلا بولۇپ قالدى . ئونىڭ دەۋاتقانلىرى ھېلىمجانىنىڭ يېپىق ھالدا دەپ بەرگەنلىرىگە ئوخشاش ئىدى .

— سېنىڭ ئاپاڭغا شۇنچە كۆپ پۇل قالدۇرغۇدەك ، داداڭ

شۇنچىلىك بايمىتى؟ — سورىدى قەدىردان سەل گۇمانلىنىپ.

— مەن سىزگە بايا «قاقچى بالا» ھېكايىسىنى سۆزلەپ بەرگەنىدىمغۇ. بىر كۈنلەرگە كەلگەندە مەن ئاپامدىن «قاقچى بالا» ھېكايىسىنى سۆزلەپ بېرىشىنى ئۆتۈنسەم، ئۇ: «بولدى، بالام، ئاڭلىما، ئۇ قاقچى بالا خروئىن چېكەتتى» دېمەسمۇ، ئىككى يېشىمدىن يەتتە يېشىمغىچە كۆڭلۈمدە قاقچى بالىغا تىكلەنگەن ئابرۇيدىن ئايرىلىپ قالغاندەك ھېس قىلاتتىم. ئۇ ئۇنسىز ياش تۆكۈپ، كۆزلىرىنى يوشۇرۇۋالغانىدى.

— لىگدەك، ئۆتۈپ كەتكەن ئىشلارغا ئۇنچىۋالا ئازابلانما، — دېدى قەدىردان تەسەللى بېرىپ، — قېنى ئاخىرىنى دېگىن.

— بوۋام بىر چېكىم خروئىن ئۈچۈن ئاپامنى سودىگەر، پايلارغا سولاپ بەردى، — لىگدەك ياشلىق كۆزلىرىنى نەگە ئېلىپ قېچىشىنى بىلمەي قالدى، — ئۇ ئۆزىنى ئېسىپ ئۆلۈۋالمىغان كۈنى ماڭا: «بالام، ئاشۇ قاقچى بالا سېنىڭ دادىڭ بولىدۇ» دېۋىدى، مەن ئۆزۈمنىڭ بەختسىزلىكىمنىڭ، شور پېشانەمنىڭ، تەلەيسىزلىكىمنىڭ، شۇم تەقدىرىمنىڭ چېكىنى كۆرەلمىدىم! «ئاھ خۇدا! خروئىن چېكىدىغان بىر ئەبلەخنىڭ بالىسىكەنمەن! پۈتۈن بىر ئائىلىنى ۋەيران قىلغان قاباھەت توڭگۇزنىڭ پۈشتىكەنمەن» دەپ ناله قىلدىم.

— سېنىڭ دادىڭ قەيەردە قاقچىلىق قىلاتتى؟ — قەدىردان بارغانسېرى گاڭگىراپ قېلىۋاتاتتى، — ئاقسۇ بازىرىدىما؟

— ئۇرۇمچىدە بولمامدۇ. ئاپامنىڭ دېيىشىچە، ئۇ مەلئۇن خروئىن چەكمەسلىك ئالدىدا ئاجايىپ بېيىپ كېتىپتىكەن، ھەتتا ئۇنى ئۇرۇمچىدىلا ئەمەس، جەنۇبىي تەرەپلەردىمۇ «بالا سەيگۈيۈەن» دېسە تونۇمايدىغىنى يوقكەن.

— «بالا سەيگۈيۈەن؟» — قەدىردانىڭ يۈرىكى قېپىدىن چىقىپ كېتىشكە تاسلا قالدى، — سەن... سەن زادى نەلىك بالا؟ ئاقسۇدا نېمىش قىلىسەن؟

— مەن ئۇرۇمچىلىك ، ئاقسۇنى كۆرۈپمۇ باقمىسام .
— ئەمىسە ئىدرىس مودىك سېنى ئاقسۇدىكى بىر تىلەمچى بوۋايدىن سېتىۋالدىم ، قالغان بالىلارنى بولسا بىر خەنزۇ خوجايىن ماڭا سېتىپ بەردى ، دەيدۇغۇ ؟
— پوق يەپتۇ ، ھەممىمىز «دۆڭكۆۋرۈك» ئەتراپىدا ۋاسكىچە-لىق قىلاتتۇق ، ئۇ بىزنى مائاشىڭلارغا 1200 يۈەن بېرىمەن ، ئاشخانامدا ئىشلەيسىلەر ، دەپ ئالداپ ئەكەلگەن ، — لىڭداڭ قىز-ىرىپ كەتتى ، — كەلگەندىن كېيىن مالىكنىڭ ئىسمىنى ماچۇر ، رىشاتنىڭ ئىسمىنى شېتۇ ، ئەكبەرنىڭ ئىسمىنى شياۋماۋ قىلىپ ئۆزگەرتتى .
— ئاھ خۇدا ! ئاھ خۇدا ! — قەدىردان ئالىقانلىرىدا يۈزىنى قامالالاپ ئۇن سېلىپ يىغلىۋەتتى ، ئۇ ئىسىت ئەيلىگەندەك بېشىنى چايقاپ ئېسەدەيتتى ، — سېنىڭ ... سېنىڭ ئىسمىڭ قەيسەر ئەمەس-مۇ ! ئاھ جېنىم بالام ، مەن سېنى قانچە يىللار ئىزدىدىم ، ئۇمىدىم بالام ، جىگىرىم قوزام ، مېنىڭ ھاياتىم بالام !
قەدىردان ئوغلىنى باغرىغا بېسىش ئۈچۈن ئىككى قولىنى ئۇزۇن سوزدى ، بىراق قەيسەر ئۇنىڭغا چەكچىيىپلا تۇراتتى . قە-دىردان دۇككىدە يەرگە تىزلىنىپ ، ئىككى قولىنى يەنىلا سوزۇپ ئوغلىغا تەلمۈرمەكتە ئىدى . قەيسەر ئورنىدىن دەس تۇردى - دە ، كۆز قارىچۇقلىرىنى ئۇنىڭغا خەنجەردەك قادىدى .
— سەن ... سەن ئاپامنىڭ ئاچ - زېرىن كۈنلىرىنى ، تاڭ ئاتقۇچە ئۇرغان ئاھلىرىنى ، قىپيالىڭاچ خورلانغانلىرىنى ، ياتلار تاپىنى ئاستىدا بۇلغانغانلىرىنى ، شام - سەھەرلەردە بوغۇلۇپ - بوغۇلۇپ يىغلىغانلىرىنى ، تۆھمەت - سۈيىقەست دەستىدىن جېنى-دىن كەچمەكچى بولغانلىرىنى ، مۇئەللەقتە ئېسىلىپ قالغاندا ، سې-نىڭ يوللىرىڭغا تەلمۈرۈپ ، كۆزلىرىنىڭ ئوچۇق قالغانلىرىنى بىلەمسەن ؟ زادى بىلەمسەن ؟ ! — قەيسەر يىغلاپ تۇرۇپ قاتتىق ۋارقىرىدى ، — بىلىپ قوي ، مېنىڭ خروئىن چېكىدىغان دادام يوق ! سېنىڭ تۇپەيلىڭدىن ئاپام ئىككىمىز نېمە كۈنلەرنى كۆرمە-

دۇق ! ئالە ، پاسكىنا پۇللىرىڭنى !— قەيسەر يانچۇقىدىكى قەدىر-دان سېلىپ قويغان پۇللارنىڭ ھەممىسىنى يەرگە ئاتتى ۋە تىزلە-نىپ تۇرغان قەدىردانىنى بىرلا ئىتتىرىپ ئارقىسىغا ئۆرۈۋەتتى - ده ، ئەسكى سومكىسىنى ئېلىپ ئۆلەر - تىرىلىشىگە باقماي قاچتى ھەم مىڭلىغان ئادەملەر ئارىسىدا غايىب بولدى . قەدىردان بىر كۆزى ياش ، بىر كۆزى قان ھالدا ھەپتىگىچە ئوغلىنى ئىزدىدى . بىراق ، خۇددى يەر يۇتۇپ كەتكەندەك ، قەيسەر تېپىلمىدى ! بېگبو شەھىرى ئىچىدە بارمىغان - كەزمىگەن يېرى قالمىدى ، ئاخىر چارچاپ ھالىدىن كەتكەن قەدىردان بىر ئەتىگەنلىكى پوچتىخانىغا كىرىپ ، مەملىكەت بويىچە ئۆلكە ، شەھەرلەردىكى ئاساسلىق ئىدارە - جەمئىيەتلەرنىڭ تېلېفون نومۇرى خاتىرىلەنگەن چوڭ توپلامنى ئالدى - ده ، ئۇنىڭدىن ئۇرۇمچى شەھەرلىك ج خ ئىدارە-سىنىڭ تېلېفون نومۇرىنى تاپتى .

قەدىردان پوچتىخانىدىن چىقىپ ، تۆت كوچا ئوتتۇرىسىدىكى كىچىك باغچە قېشىغا كېلىپ تاش سۇپىدا ئولتۇردى . ئۇ بالىلارنى ئالداپ ئېلىپ قېچىپ جىنايەت يولىغا باشلىغان ئىدرىس مودىڭ ھەققىدە ئۇرۇمچى شەھەرلىك ج خ ئىدارىسىگە مەلۇمات بەرگەندىن كېيىن ئۆزىنى خېلىلا يېنىك ھېس قىلدى . بۇ گۇناھىنى يۇيۇش تەرەپتىن ئېيتقاندا ، ئىككىنچى قېتىملىق ياخشى ئىشى ئىدى . ئۇ بىرىنچى قېتىمدا گۇاڭجۇدا رەختچىلىك قىلۇاتقاندا ، سەنيۇەنلى ئەتراپىدا ئەسەت ئەرۋاھنى كۆرۈپ قالدۇ . بىرەر چوڭ سودىغا تۇتۇش قىلغاندا ، ئالاقىلىشىش ، مەخپىي سودىلىشىش ، كېلىشىم قىلىش ، يۆتكەش ، ئالماشتۇرۇشتا ئەڭ ئىشەنچلىك ئادەم بولمىسا بولمايتتى . شۇڭا ، پىشقان ئەتكەسچى ئەختەرنىسا ئۆز ئىنىسى ئەسەتنى گۇاڭجۇغا ئەكەلدۇرۇپ ، ئۆزىگە ياردەمچى قىلىش ئېھتىما-لى بار ئىدى . ئۆزىنى چىقالماس پاتقاققا سۆرەپ كىرگەن ھۆسنار-خان ، ئەسەت ، ئەختەرنىسالارغا چىش - تىرنىقى بىلەن ئۆچ بولۇپ كەتكەن قەدىردان ئۇلارنى ئەشەددىي دۇشمىنى قاتارىدا كۆرەتتى . دېمىسىمۇ ، ئۇنىڭ بەخت - سائادەت ، تەقدىر - ئىقبالىنى ،

ئامەت ـ مەئىشەتلىرىنى ۋەيران قىلىپ ، سورۇۋەتكەن شۇلار ئە-
مەسمۇ !؟ چەتتىن ئېقىپ كىرىۋاتقان نۇرغۇنلىغان خروئىننى ئىچ-
كىرى ئارقىلىق شىنجاڭغا يۆتكەۋاتقان ئاپەت بۇلىقى ئەخمەتئىسا-
دەك زەھەر ئەتكەسچىلىرى بولۇپ ، ھۆسنارخان ۋە ئەسەتلەر بولسا
ئۆز قېرىنداشلىرىنى ئەجەل ئالقىنىغا تاشلاپ بېرىۋاتقان ئەزرائىل-
لار ئىدى !

قەدىردان ئۇلارنىڭ يۈرەك ـ باغرىنى داغلاپ ، ئۆمۈر بويى
ئۇنتالمىغۇدەك ئۆچ ئېلىشقا بەل باغلىدى . شۇڭا ، ئۇ بىر كۈنى
زىماگاڭغا بېرىپ ، بىر چاغلاردا «ئىسمىم ماجەن» دەپ قەدىردانىنى
ئالدىغان شاۋكەتنى تاپتى ، ئۇنى ئاشخانىغا باشلاپ مېھمان قىلغاۋ-
دىن كېيىن ، ئەسەت ئەرۋاھنىڭ نېمە ئۈچۈن كەلگەنلىكىنى چاۋ-
دۇرماي سوراپ باقتى . گۇاڭجۇ سەھىنىسىدە نۇرغۇنلىغان سەلبىي
روللارنى ئېلىپ قاغجالما بولۇپ كەتكەن شاۋكەت ئاسانلىقچە قۇيۇ-
رۇق تۇتقۇزمىدى . قەدىردان ئۇنىڭ ئالدىغا 5000 يۈەن پۇلنى
قويۇپ قويدى .

— بىلىمەن ، سەن ئەختەرنىسانىڭ ئەڭ ئىشەنچلىك
ئادىمى ، — دېدى قەدىردان تەمكىن قىياپەتتە ، — ئەختەرنىسا
ھەرقانداق ئىشنى ساڭا مەسلىھەت سالماي قەدەم باسمايدۇ ، ئەسەت-
نىڭ نېمىگە كەلگەنلىكىنى بىر ئېغىز گەپ بىلەن دەپلا بەرسەك
بولدى .

قەدىردان پۇلنى ئۇنىڭ ئالدىغا ئىتتىرىپ قويدى . شاۋكەت
پۇلغا قاراپ ئىككىلىنىپ قالدى ، ئۇنىڭ كاللىسىدا : «ئەمەلىي ھە-
ركەت بولمىغاندىن كېيىن ، بىر ئېغىز گەپ ئىكەنغۇ» دېگەن
خىيال ھۆكۈم سۈرۈۋاتاتتى .

— بوپتۇ ، دېگۈك كەلمىسە ، مەن ئۆزۈم باشقا ئامالىنى قە-
لاي ، — قەدىردان شىرەدىكى پۇلغا قول سوزۇشى ، شاۋكەتنىڭ
كۆزلىرى ئالاق ـ جالاق بولۇپ كەتتى .

— توختا ، — شاۋكەت ئالقىنىدا پۇلنى بېسىۋالدى ، —
ئەسەت شىنجاڭغا خروئىن يۆتكەشكە كەلدى .

— ئەمسە بۇ پۇلنى ئال ، ئەمدى قانچىلىك خروئىن ، قاچان ، ئايروپىلاندىمۇ ياكى پويىزدىمۇ ، كىچىك ماشىنىدىمۇ ، يۈك ئاپتو-موبىلىدىمۇ ، شۇ توغرۇلۇق بىر ئېغىزلا خەۋىرىنى ئېلىپ كەل-سەك ، يەنە 5000 مىك يۇەننى قولۇڭغا تۇتقۇزىمەن .

— ئەمسە گېپىمىز گەپ .

— چوقۇم ، مەن سېنى ساقلايمەن .

قەدىردان ئارىدىن ئۇزاق ئۆتمەي ، ئەختەرنىسانىڭ قولغا ئې-لىنغانلىقىنى ، ئەسەتنىڭ مېھمانخانىسىنىڭ 4 - قەۋىتىدىن ئۆزىنى تاشلاپ ئۆلۈۋالغانلىقىنى ئاڭلاپ يەنىلا يۇرىكى ئېچىشقاندەك بول-دى . لېكىن ، ئۆزىنىڭ ئاشۇلار تۇپەيلىدىن ئادەمىي ھايۋانغا ئۆز-گىرىپ قالغانلىقىنى ئويلىغاندا ، يۇرىكىدىن : «خوپ بوپتۇ ! » دې-گەن بىر ئېغىز تەسكىن سۆزى ئېتىلىپ چىقتى . مانا بۇ ئۇنىڭ تۇنجى قىساس ئېلىشى ئىدى .

كىچىك باغچە تاش سۇپىسىدا خىيال بىلەن ئولتۇرۇپ قالغان قەدىردان بېشىنى كۆتۈرۈپ ئەتراپقا قارىدى . ئۇنىڭ كۆزى قاراڭ-غۇلاشقاندەك بولۇپ ، ھەممە نەرسە سۈژارى بولۇپ كۆرۈندى . راست ، ئۇ ئوغلى كويىدا بىر ھەپتىدىن بېرى كېچە - كۈندۈز يىغلاۋېرىپ ، كۆز گۆھەرلىرىمۇ غۇژالىشىپ كەتكەنىدى . ئەمدى شاڭخەيگە بېرىپ ئازراق تىرىكچىلىكىنىڭ يولىنى قىلمىسا بولامدۇ . ئەلۋەتتە ، ياشاش ئۈچۈن ئانچە - مۇنچە مىدىراپ تۇرمىسا ، ئاھ ئۇرۇپ ، يىغلىغانغا خۇدا ئاسماندىن چەلپەك تاشلاپ بېرەمتى !

قەدىردان تۇلۇق تاشتەك ئېغىرلىشىپ كەتكەن ژۇجۇدىنى ئا-رانلا كۆتۈرۈپ ئورنىدىن تۇرۇشى ، قاياقتىندۇر بىر ئۇيغۇر يىگىتى قانغا بويىلىپ كەتكەن 16 - 17 ياشلاردىكى بىر بالىنى كۆتۈرۈپ ، ژارقىراپ يىغلاپ كەلمەكتە ئىدى . بالىنىڭ بېشىدىن ئېقىۋاتقان قان يولدا قىپقىزىل تامچىلارنى قالدۇرۇپ كېلىۋاتاتتى . ئۇنى كۆتۈرۈۋالغان يىگىت قارا تەرگە چۆمۈلۈپ كەتكەن بولۇپ ، بالىنى كۆتۈرەلمەي ھېلىدىن - ھېلى ئۆرىدەپ تۇرسىمۇ ، ئۆلۈكتەك قول-لىرىنى تاشلاپ يانقان يارىدار بارغانسېرى پەسلەپ ، چۈشۈپ كەتكە-

لى تاسلا قالاتتى . قەدىردان ئىختىيارسىزلا ئۇنىڭ ئالدىغا يۈگۈرۈپ باردى ، يىگىت يىغلىغانچە كېتىۋېتىپ سۆزلىمەكتە ئىدى :

— تاكسى ... تاكسى سوقۇۋەتتى... ئۇچقان ... ئۇچقاندەك كېلىپ سوقۇۋەتتى ، ساقچىلار ئۇنى ... ئۇنى قوغلاپ كەتتى ، ۋاي جېنىم ئۇكام ، ئوبدان ئۇكام ...

— تاكسى چاقىرمىساق بولمايدۇ ، — قەدىردان ئەندىكىپ قالغاندى ، — قان بەك كۆپ چىقىپ كېتىپتۇ .

— تاكسى ... تاكسىچىلار قان ... قانىنى كۆرۈپ توختىمايدىكەن ...

قەدىردان چوڭ يولغا چىقىپلا ، قولىنى كۆتۈردى ـ دە ، بىر تاكسىنى توختاتتى . ئۇلار ئىككىسى ئارقا ئورۇندۇقتا ياردارنى قۇچىقىغا ئېلىپ دوختۇرخانىغا ئېلىپ كېلىشتى . يولدا بارغۇچە يىگىتنىڭ يىغىسى توختىمىدى . قەدىردان يىگىتنىڭ قويۇق يەرلىك پۇراق كېلىۋاتقان گەپ ـ سۆزلىرىدىن ئۇنىڭ خوتەنلىك ئىكەنلىكىنى جەزملىدى .

— خوتەنىدىن ئوخشىمامسىز ؟ گەپلىرىڭىزدىن بىلىنىپ تۇرىدۇ .

— شۇنداق ، بىز يورۇقلاشتىن ، ئاكا ـ ئۇكا ئىككىمىز بىر يىلدا ئىككى ـ ئۈچ قېتىم ئىچكىرىگە كىرىپ قاشتېشى ساتىمىز .

— سوداگىلار ياخشىمۇ ؟

— بىز داۋاملىق بېيجىڭ ، شاڭخەيلەردە ساتاتتۇق ، بولۇپمۇ سۇجۇدا قاشتاش ئويمىكەشلىك كارخانىلىرى ، زاۋۇتلىرى كۆپ بولغاچقا ، قاشتېشىنىڭ سودىسى بەك ياخشى بولاتتى .

— ئەمىسە بۇ قېتىم ئەنخۇي بېڭبۇغا كېلىپ قاپسىلەرغۇ ؟

— خەقنىڭ كەينىگە كىرىپ ، بۇ قېتىم بىزنى قارا باسىتى ، — يىگىت ئۇكىسىنىڭ يۈزىنى سىلىماقتا ئىدى ، — «ئەنخۇي بېڭبۇدا قاشتېشىنى قىممەت ئالىدۇ» دېسە ، بىزمۇ دېۋەكلىك قىلىپ كەپتىمىز ئەمەسمۇ .

ئۇلار بېڭبۇ شەھەرلىك خەلق دوختۇرخانىسىنىڭ جىددىي قۇتـ

قۇزۇش بۆلۈمىگە كىرىپ بالىنى كارىۋاتقا ياتقۇزۇشتى . 50 ياش-لاردىن ھالقىغان پېشقەدەم تاقىر باش دوختۇر بالىنى ئەستايىدىل تەكشۈرۈپ كۆرۈپ ، بېشىنى چايقىدى - دە :

— ئوپېراتسىيە قىلماي بولمايدۇ ، دەرھال بالىنستتا يېتىش رەسمىيىتىنى بېجىرىڭلار ، — دېدى .

ياردىار بالىنىڭ ئاكىسى دوختۇر يېزىپ بەرگەن قەغەزنى كۆ-تۈرۈپ ، دوختۇرخانىدا يېتىش رەسمىيىتى بېجىرىش بۆلۈمىگە كەل-دى ، كاسسىر ئايال قەغەزنى كۆرۈپلا 10 مىڭ يۈەن تاپشۇرۇشنى ئېيتتى . نېمە قىلارىنى بىلمەي گاراڭلا بولۇپ قالغان يىگىت جىد-دي قۇتقۇزۇش بۆلۈمىگە قايتىپ كىرىپ ، قەدىردانغا يېلىنغىنىچە يىغلاپ سالدى :

— سىزمۇ خوتەنلىككەنسىز ، مەن خوتەنگە بارغاندا ئۆسۈمى بىلەن قايتۇراي ، بىرئاز قەرز بېرىپ تۇرسىڭىز .

— يېنىڭىزدا قانچە پۇل بار ؟

— 3000 يۈەندەك پۇل بار .

— ئۇنى بېرىۋەتسىڭىز مېھمانخانىغا ، تاماققا ، ئۇكىڭىزنى بېقىشقا پۇلىنى نەدىن تاپىسىز ؟ يۇرۇڭ ، — قەدىردان يىگىتنى باشلاپ چىقىپ كەتتى ، — راست ، ئېتىڭىز نېمە ؟

— قارىمامسىز ، ئاش كەلسە ئىمان قېچىپتۇ ، دەپ ، ئىسمىم-نىمۇ دېيىشنى ئۇنتۇپتىمەن ، — يىگىت يۇزلىرىدىن ئېقىۋاتقان تەرلىرىنى شاپاق دوپپىسىدا سۈرتمەكتە ئىدى ، — مېنىڭ ئىسمىم رەجەپ ئىمىن ، ئۇكامنىڭ ئىسمى رەھىم ئىمىن .

قەدىردان يېنىدىن 10 مىڭ يۈەن پۇلنى ساناپ ، كاسسىرغا تاپشۇردى . ئۇلار بالىنست رەسمىيىتىنى ئۆتەپ بولۇشى ، دوختۇر-لار بالىنى ئوپېراتسىيە ھارۇسىغا ياتقۇزۇپ ، ئوپېراتسىيە بۆلۈمىگە ئەكىرىپ كەتتى . ئۆزىگە ئىش تېپىۋالغان قەدىردان رەجەپ ئىمىن بىلەن ئوپېراتسىيە بۆلۈمى ئالدىدىكى ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇپ رەھىم ئىمىننى ساقلىماقتا ئىدى .

— سىزنى خۇدايىم ئۆزى ئەۋەتىپ بەردى ، — دېدى رەجەپ

ئىمىن يىغلامسىراپ ، — بولمىسا ئۇكامنىڭ ئۆلۈكىنى ئېلىپ كەتكەن بولاتتىم ، ئاتا ـ ئانامغا نېمىمۇ دەر ئىدىم .

— بولدى ، كۆڭلىڭىزنى بۇزماڭ ، دوختۇرلاردا ئىشەنچ بولـمىسا ، ئوپېراتسىيە قىلىمىز ، بالىنىستا ياتسۇن دەپ يۈرمەيدۇ .

— راست ، راست دەيسىز ، — رەجەپ ئىمىننىڭ كۆزلىرى قىزىرىپ كەتكەندى ، — راست ، سىزنىڭ ئىسمىڭىزنى ، نېمىش قىلىدىغانلىقىڭىزنى سورىماپتىمەن دېسە .

— ئىسمىم قەدىردان ، مەنمۇ سىزگە ئوخشاش تىجارەتچى ، — قەدىردان تۇزۇت قىلىپ ئولتۇرمىدى ، — شاڭخەيگە مالغا ماڭغان ، بېڭبودا تونۇشلار بولغاچقا ، كۆرۈشۈپ ئۆتۈپ كېتەي دەپ يولدا چۈشۈپ قالغان .

— ئەمدى ... 10 مىڭ يۈەن پۇلىڭىزنى دوختۇرخانىغا بېرىۋەتىڭ ، بىرنەچچە كۈن تۇرۇپ بەرسىڭىزغۇ ، سەرخىل قاشتېشى بار ئىدى ، ئەرزان بولسىمۇ سېتىپ پۇلىڭىزنى بېرىۋەتكەن بولسام .

— بولدى ، خىجىل بولماڭ ، يامىنى كەلسە مالنى ئازراق ئالارمەن شۇ .

— خوتەندەك يەردىن ئىچكىرىگە كەلگەن ئادەم ئاز مال ئالسا ، چىقىم كۆتۈرەمدۇ ؟ — ئادەم ئەپتىدىن بىلىنۈر ، دېگەندەك ، رەجەپ ئىمىننىڭ چىرايىدىن ئاق كۆڭۈللۈكى چىقىپ تۇراتتى ، — ئۇكام سەللا هوشىغا كېلىۋالسا ، سەيۋە رەڭلىك بىر سۇزۇك قاشتېشى بار ئىدى ، كەم دېگەندە 60 — 70 مىڭ يۈەنگە ساتقىلى بولاتتى ، شۇنى ئېلىشىغا سېتىپ ، سىزنى رازى قىلىمسام بولامدۇ ؟

— ئونچىۋالا تەڭلىك تارتماڭ ، سىزنىڭمۇ بېشىڭىزغا كۈن كەلگەن تۇرسا .

— شۇنداقتىمۇ سىزدەك جېنىمغا جان قوشقان بۇرادىرىمنى زىيانغا دەسسەتسەم ، خۇدا راۋا كۆرەرمۇ ؟

ئۇلار كاربىدوردىكى ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇپ ، كەچ كىرىپ كەتتى . بىر چاغدىلا دوختۇر ـ سېستىرالار پۈتۈن بەدىنى تېڭىلغان ،

ئاغزى - بۇرۇنلىرىغا سولياۋ ئەيچىلەر تىقىلغان رەھىم ئىمىنىنى ئاچىقىپ كۆزىتىش ئۈيىگە ئەكىرىپ كەتتى . بۇ ئۆيدە ئوپېراتسىيە قىلىنغان بىمارلارنى دوختۇر - سېستىرالار كېچە - كۈندۈز كۆزە- تەتتى . ئوپېراتسىيە بۆلۈمىنىڭ خادىملىرىدىن باشقا ئادەملەرنى ھەرگىز كىرگۈزمەيتتى ، شۇڭا باش ۋراچ :

— ئۇكىڭىزنى بالىنىستقا يۆتكىگەندە قونۇپ قارىسىڭىز بولە- دۇ ، ھازىرچە ياتقان ياتقىڭىزنىڭ تېلېفون نومۇرىنى قالدۇرۇپ قويۇپ ، قايتىپ كېتىڭ ، — دەپ ئۇقتۇردى . قەدىردان ۋىراچنىڭ گەپلىرىنى تولۇق تەرجىمە قىلىپ بەرگەندىن كېيىن ، رەجەپ ئە- مىنمۇ ئوشۇق بىر نېمە دېيەلمىدى ، ئۇلار سىرتقا چىقتى ، قەدىر- دان رەجەپ ئىمىنىنى ئاشخانىغا ئەكىرىپ مېھمان قىلدى . بۇ ساددا يىگىت قەدىردانىڭ مېھماندوستلۇقىدىن تەسىرلىنىپ ، كۆزلىرە- دىن تارامىلاپ ياش تۆكتى .

— ئەگەر ئاددىي كۆرمىسىڭىز ، بىزنىڭ ياتاقتا يېتىپ قالسە- ڭىز ، — دېدى رەجەپ ئىمىن ، — ئۇكامنىڭ كارىۋىتى بىكار تۇرىدۇ ، پۇلىنى تۆلەپ بولغان .

رەجەپ ئىمىن بىلەن رەھىم ئىمىن ئاكا - ئۇكىلارنىڭ چۈش- كەن ياتقى بىر شەخسىنىڭ ئۆيلىرى ئىدى ، ئۆيلەرنىڭ چوڭ - كىچىكلىكىگە قاراپ ئىككى كىشىلىك ، تۆت كىشىلىك كارىۋات قويۇلغانىدى . ئۇنىڭدىن باشقا ، بالىخانىلىق تۆمۇر كارىۋاتلار بو- لۇپ ، ئوخشاشلا ئۆيلەردە سەككىز ئادەم ياتاتتى ، ئەمما ئۇنىڭ باھاسى باشقىلىرىدىن ئەرزان ئىدى . ئاكا - ئۇكىلار خوتەندىن ئېلىپ كەلگەن قاشتېشىدىن ئەنسىرىگەنمۇ قانداق ، ئۇلار ئىككى كارىۋات قويۇلغان مەخسۇس ئۆيدە ياتاتتى . رەجەپ ئىمىن ئوخشە- مىغان قوتۇرما ساندۇقلارغا قاچىلانغان تۆت دانە چوڭ قاشتېشىنى كۆرسەتتى . ئۇلار سېرىق ، ئاق ، سۇس قوڭۇر رەڭلەردە بولۇپ ، چوڭى ئادەتتىكى تاۋۇزدەك ، كىچىكى چوڭ چىلگىدەك ئىدى . قاشتاشلىرىنىڭ ئىچىدىكى سەيۋە رەڭلىك بىر قاشتېشىغا قەدىردا- نىڭ كۆزى چۈشۈپ قالدى . ئۇ ئىنتايىن سۇزۇك ۋە پاكىز ئىدى .

— سىزمۇ خوتەنلىك بولغاچقا قاشتېشىنى تونۇيدىكەنسىز ، ئاخشىلىرىمىزدا : «قاشتېشىتىڭ ئىچىدە سەيۋە رەڭلىكى داڭلىق» دەپ مەدھىيەلىنىدۇ ئەمەسمۇ ، — رەجەپ ئىمىن قاشتېشىنى ئايلاندۇردى ، — قاراڭ ، بۇنىڭ نە دەرىي ياكى دېغى يوق ، مەن سىزگە ، ئەڭ ئەرزان ساتسام ، 60 — 70 مىڭغا ئالىدۇ ، دېگىنىم مۇشۇ تاش .

— ئۇنداق بولسا مەن تەلىيىمنى بىر ستاپ باقاي ، — دېدى قەدىردان كۈلۈپ تۇرۇپ ، — ماڭىلا سېتىپ بېرىڭ ، لېكىن مېنىڭ ئۇنداق كۆپ پۇلۇم يوق .

— ئەمىسە بايا دېگەن باھانىڭ يېرىمىنى بېرىڭ .

— ئوچۇقراق دەڭ .

— بۇگۈنكى قىلغان ياخشىلىقلىرىڭىز ئۈچۈن سىزگە بىكارغا بەرسەممۇ ئەرزىيدۇ ، — رەجەپ ئىمىن بەك ھېسسىياتلىق ئادەممۇ ئىمە ، كۆزلىرى ئاسانلا ياش بىلەن تولاتتى ، — لېكىن دوختۇرخانىغا يەنە پۇل كەتكۈدەك بولسا ، ئىككى يېنىمغا قاراپ قالغۇدەك مەن ، شۇڭا 35 مىڭ يۈەن بېرىڭ .

قەدىردان ئۈچ باغلام پۇلنى چىقىرىپ كارىۋاتقا تاشلىدى ، چۈنكى ئۇ كۆزى چۈشكەن بۇ قاشتېشىنى كۆڭلىدە مۇسەللەپ بولغانىدى .

— سىزمۇ جاپا چېكىپ ئەكەلگەنگە تۇشلۇق زىيان تارتماڭ ، تېشىڭىز 40 مىڭ يۈەن بولدى ، دېگىنىڭىزدىن يەنە 5000 يۈەننى ئارتۇق بەردىم .

— رەھمەت سىزگە ، پەرىشتىدەك ئادەمكەنسىز ، — رەجەپ ئىمىن قەدىردانىنىڭ قولىنى چىڭ سىقىپ تۇرۇپ بىر ھازا سىلكىدى ، — خوتەنگە بارغاندىن كېيىن مەن سىزنى چوقۇم ئىزدەيمەن .

قەدىردان ئەتىسى ئەتىگەن چاقماقنىغىنا قوتۇرما يەشىككە قاچىلانغان قاشتېشىنى كۆتۈرۈپ پويىز ئىستانسىسىغا كەلدى . ئۇ رەجەپ ئىمىننىڭ مەسلىھەتى بويىچە : «سۇجۇ قاشتېشى ھۈنەر - سەنئەت ئويمىچىلىقى» شىركىتىگە بېرىشنى نىيەت قىلدى . ئەمدى

شاڭخەيگە بېرىپ مال ئېلىشنىڭ ھاجىتى قالمىغانىدى . ئۇ شۇ كۈنلا چۈشتىن كېيىنكى پويىز بىلەن يولغا چىقتى .

بېڭبودىن قوزغالغان پويىز شاڭخەيگە ئىككى سائەت ئەتراپىدا يېتىپ بارغاندىن كېيىن ، سۇجۇغا 50 مىنۇتقا قالماي كىردى . قەدىردان پويىز ئىستانسىسىدىن تاكسىغا چۈشۈپ ، شوپۇرغا ئادرېسىنى دەپ بەردى . ئۇ بىردەمدىلا «سۇجۇ قاشتېشى ھۈنەر - سەنئەت ئويمىچىلىقى» شىركىتىگە ئاپىرىپ قويدى . شىركەتنىڭ كەسپىي تەكشۈرۈش بۆلۈمىدىكى ياشانغان بىر ئايال بىلەن 40 ياشلار ئەتراپىدىكى بىر ئەر تاشنى ئۆرۈپ - چۆرۈپ كۆرۈشتى . ئۇلار باھاسىنى سورىغانىدى ، ئۇ ئىككىسىنىڭ چىرايىدىكى مەمنۇنلۇقنى كۆرگەن قەدىردان قورقمايلا 180 مىڭ دەپ باھا قويدى . ئۇلار قەدىردانىنىڭ قولىغا بىر ئىسپاتنامە يېزىپ بېرىپ ، ئەتە كېلىشنى ئېيتتى .

قەدىردان شەخسىيلەرنىڭ ئەرزان مېھمانخانىلىرىنىڭ بىرىدە يېتىپ ، ئەتىسى ئەتىگەندە كەلگەندە ، تۈنۈگۈنكى ياشانغان ئايال ، قاشتېشىنىڭ تېخنىكىلىق بۆلۈمىنىڭ تەكشۈرۈشىدىن ئۆتۈپ ، باھاسى 110 مىڭ يۈەن بېكىتىلگەنلىكىنى ئۇقتۇردى .

— باھاغا قوشۇلسىڭىز ، رەسمىيەت بېجىرىپ بېرىمەن ، — دېدى ياشانغان ئايال ، — ئەگەر قوشۇلمىسىڭىز ، باشقا يەرلەرگە ئاپىرىپ بېقىڭ .

قەدىردان قاشتېشىغا پايلىمىغان قىياپەتتە :

— بوپتۇ ، مەن بۇنى يەنە نەلەردە كۆتۈرۈپ يۈرەمەن ، — دېدى .

قەدىردان گەرچە ئىككى - ئۈچ كۈن ئىچىدىلا 70 مىڭ يۈەن پايدىغا ئېرىشكەن بولسىمۇ ، يەنىلا كۆڭلى خىرە ئىدى . ئۇنىڭ ئەنخۇي بېڭبوغا كەتكۈسى كېلىپلا تۇراتتى ، خۇددى بۇ قېتىم بارسا ئوغلىنى تېپىۋالىدىغاندەك ھېسسىياتلارغا چۆمەتتى ، «بەلكىم مالىك ، رىشات ، ئەكبەرلەرنىڭ قېشىغا كەتكەن بولۇشىمۇ مۇمكىن» دېگەن كىچىككىنە بىر ئۈمىد چىرىغى قەلبىنى يورۇتۇپ تۇراتتى .

شۇڭا ، ئۇ شۇ كۈنىلا بېڭىۋغا قايتتى .

قەدىردان بېڭىۋ شەھىرى «تاشكۆۋرۈك» رايونىنىڭ «تەختە-راۋان» مەھەللىسىدىكى بىر تۇل خوتۇنىنىڭ شەخسىي مېھمانخانە-سىغا ئورۇنلاشتى . ئۇ ئەتىگەنلىكى ئەتراپتىكى تۈگكانلارنىڭ كوچا ئاشخانىلىرىدىن پىلتە قۇيماق بىلەن شۇۋىگۈرۈچ ، چۆپلىرى مىدىر-لاپ تۇرىدىغان گۈرۈچ ئۈنى سۈيۇقئېشى قاتارلىقلار بىلەن قورسە-قىنى پوملايتتى . قورسىقى بەك ئېچىپ كەتكەن كۈنلىرى «ياڭرۇ پاۋمو »دېگەن تامىقىنى ئالاتتى . قەدىردان «ياڭرۇ پاۋمو » يەۋاتقان-لارغا قاراپ ، ئۈنى يېيىشنىڭ ئۇسۇلىنى ئۆگىنىۋالدى . قازاندا ئىككى يۈزى سارغايتىپ پىشۇرۇلغان پېتىر چەلپەكنى يوغان يا-پاڭ قاچىغا تىرناقتىنمۇ ئۇششاق ئۈۋاپ سېلىپ بولغاندىن كېيىن ، ئۈستام ئۈنىڭ ئۈستىگە كۆكتات شورپىسىدەك بىر نېمىنى قۇيۇپ بېرەتتى . شورپىنىڭ ئىچىدە كۆكۈچ ئۆچكە گۆشلىرىمۇ بار ئىدى . چەلپەك پېتىر بولغاچقا ، تەستە ھەزىم بولامدۇ نېمە ، ئىشقىلىپ ، ئاسان قورساق ئاچمايتتى . قەدىردان ئۈنىڭغا «مەدىكار ئېشى» دەپ نام قويۇۋالدى . مانا ئاشۇ بىر ياپياڭ قاچا «مەدىكار ئېشى»نى يەۋالغان قەدىردان كەچكىچە بالىسىنى ئىزدەيتتى . بىر - ئىككى قېتىم «كىچىك مەپە» مەھەللىسىگە بېرىپ ئىدىرىس مودىنىڭ ئۆيىنى يوشۇرۇن كۆزەتتى . بىراق ، ھەرقېتىمدىلا ئۇ ئۆيدىن ما-لىك ، رىشات ، ئەكبەرلەر چىقىپ ، ئالدىراپ بىر ياقلارغا كېتىپ قالاتتى ، لېكىن ئۇلارنىڭ ئارىسىدا قەيسەر يوق ئىدى . شۇنىڭغا قارىغاندا ، ئۇ خروئىن چېكىدىغان دادىسىنى كۆرەر كۆزى يوق ئىكەن - دە !

شۇنداقتىمۇ ، قەدىردان قەيسەرنى توققۇز كۈن ئىزدەپ تاپال-مىدى . ئۇ بېڭىۋنىڭ ئەڭ يىراق يېزا - كەنتلىرىگىچە بېرىپ سۈرۈشتە قىلدى ، تاكسىدا ، بەزىدە ئوچ چاقلىق ژېلىسىپىتتە ، ھەتتا موتوسىكلىتىنىڭ ئارقىسىغا مىنگىشىپ بارمىغان يېرى قالمە-دى . ئۇ كەچلەپ ياكى كېچىدە قايتىپ كېلىپ ، چارچاپ كەتكىنە-دىن كېيىم سېلىشقىمۇ ئېرىنىپ ، كارىۋاتقا ئۆزىنى تاشلىۋېتەتتى .

ئۇ ئوغلىنى ئىزدىگەنىنىڭ ئون بىرىنچى كۈنى يەر ئاستى بازاردا بالىلارنىڭ چوڭى مالىك (ماچۇر)نى ئۇچرىتىپ قالدى. مالىك خۇشال بولۇپ كەتكىنىدىن قەدىرداننى قۇچاقلىۋالدى، قەدىردان ئۇنى ئەتراپتىكى ئاشخانىلارنىڭ بىرىگە ئەكىرىپ تاماق ئېلىپ بەردى.

— مەن كەتكەندىن كېيىن ئىدرىس مودىڭ سىلەرنى قايتا ھوججەت يازدۇرمىغاندۇ؟

— نەدىكىنى، ئەتىسىلا يازدۇردى.

— ھازىرمۇ «پۇل تاپمىدىڭ» دەپ ئۇرامدۇ؟

— ياق، ئۇرمايدۇ، لېكىن بىز سەل قورقۇپ قالدۇق.

— نېمىدىن؟

— ئىككى قېتىم ئىككى خەنزۇ خوجايىننى ئەكىلىپ بىزنى كۆرسەتتى.

— كۆرسىتىپ قانداق قىلىدىكەن؟

— ئوچۇقلا تۇرمامدۇ، بىزنى سېتىۋەتمەكچى. لېكىن، ئۇلار ھازىرغىچە باھادا كېلىشەلمەي قېلىۋاتقان بولۇشى مۇمكىن، — مالىك قەدىردانغا ئۇمىد بىلەن قارىدى، — قەدىردان تاغا، شۇ جاڭدىن بىزنى ئېلىپ كېتىدىغان ساقچىلار قاچان كېلىدۇ؟

— سەن كىمدىن ئاڭلىدىڭ؟

— لىڭداڭدىن.

— ئۇ قېنى؟

— سىز لىڭداڭنىڭ دادىسىكەنسىز — ھە؟

— شۇنداق! لىڭداڭ ئۆزى دەپ بەردىمۇ؟

— ھەئە، سىز ئۆيدىن چىقىپ كەتكەن كېچىسىنىڭ ئۈچىنچى كۈنى ئۇ كەپتىكەن.

قەيسەر پويىز ئىستانسىسىدا ئاپىسىنىڭ ۋە ئۆزىنىڭ بېشىغا كەلگەن ئازابلىق قىسمەتلەرنى سۆزلەپ، قەدىردانىنى ئىتتىرىۋېتىپ قېچىپ كەتكەن كۈنىنىڭ ئەتىسى ئېغىر ئەلياتقۇ بىلەن مالىكنى ئىزدەپ كەلگەنىدى.

— كېچىده سىيگىلى چىقسام بىرى مېنى چاقىرغاندەك قىلـ
دى ، — دېدى مالىك بۇرنىنى تارتىپ قويۇپ ، — قارىسام ،
لىڭداڭ ئىستولىنىڭ ئارقىسىدا يوشۇرۇنۇپ تۇرۇپتۇ . يېنىغا بار-
سام ، مېنى قۇچاقلاپ يىغلاپ تۆكۈلۈپلا كەتتى .
مالىك قەيسەر بىلەن بولغان كېچىدىكى پارىڭنى قىسقىغىنا
قىلىپ سۆزلەپ بەردى .
— دۇنيادا ئەشەددىي يامان كۆرىدىغىنىم خروئىن بەڭگىلىرى
ئىدى ، — دېدى قەيسەر ياشلىرىنى سۈرتىمەي ، — قارىغىنا ، ئۆ-
زۈمنىڭ دادىسىنىڭ شۇنداق چىقىپ قالغىنىنى !
— سېنىڭ دادام دەۋاتقىنىڭ كىم ئۇ ؟ — سورىدى مالىك
ھەيران بولۇپ ، — مېنى گاڭگىرىتىپلا قويدۇڭغۇ .
— نەچچە ئايلاردىن بېرى بىز بىلەن بىللە تۇرۇپ كەلگەن
قەدىردان تاغامچۇ ؟
— ھوي ، قالىتىس گەپقۇ بۇ ، قەدىردان تاغام سېنىڭ
داداڭمىكەن ؟
— شۇنداق ، ئانام بىلەن ئىككىمىزنى ئوتقا تاشلاپ قويۇپ
قېچىپ كەتكەن دادام شۇكەن !
— ئەمدى قانداق قىلاي دەيسەن ؟
— خروئىن چەككەن ئادەمنى كۆرسەملا ، ئاپامنىڭ تارتقان
ئازابلىرى كۆز ئالدىمغا كېلىۋالمدۇ ، — قەيسەر ئېسەدەپ ، بوغۇ-
لۇپ يىغلىماقتا ئىدى ، — بىر چېكىم خروئىن ئۈچۈن قىزىنى
سولاپ بەرگەن قېرى ئەبلەخ بوۋام ، ئۇنىڭ ئاپامنى يالىڭاچلاپ ،
ئىچ كىيىملىرىدىن پۇل ئىزدىگەنلىكى ، مەندەك تۆت ـ بەش ياش-
لىق نەۋرىسىنى سۈپىغا بېسىپ چەيدونى كانىيىمغا تىرىگەنلىكى ،
ئاپام ئۇستىدىن تۆھمەت ، سۈيىقەست ئويدۇرغانلىقىنى ئويلىسام ،
خروئىن چەككەن ئادەم چۆچەكلەردىكى يەتتە باشلىق يالماۋۇزلار-
دىنمۇ يامان نېمىلەركەن !
— ئۇنى دېسەڭغۇ ، مېنىڭمۇ يىغلىغۇم كېلىدۇ ، — دېدى
مالىك ئاسماندىكى يۇلتۇزلارغا قارىغىنىچە ، — مېنىڭ دادام ، ئاپام

ئىككىلىسى چېكەتتى ، ئۇلار بىر چېكىم خىروئىننى تالىشىپ بىر - بىرىنى پالتىدا چاناۋەتكەن . ئاپام ئۆيدىلا ئۆلگەن ، دادام دوختۇرخانىدا ئەتىسى سەھەر ئۆلدى .

— بىر كۈنى ئاپام چۈشۈمگە كىرىپ قاپتۇ . شۇ سەھەردىلا ئۆيگە بېرىدىم ، — دېدى قەيسەر ياشلىرىنى ئالقىنىدا سۈرتۈپ . — هويلىغا كىرسەم ، بوۋام تامغا يۆلىنىپ ئولتۇرغىنىچە ئۇخلاۋاتىدۇ . ئۇ كەچ كۈزنىڭ ئاچچىق سوغۇق كۈنلىرى ئىدى ، ئاڭغىچە ئۆيدىن چوشقىدەك سېمىز بىر ئادەم تۆگىلىرىنى ئېتىپ چىقىپ كەلدى . ئويلاپ باقە ، بوۋام كېچىچە ئۇلارنى قوغداپ كۆزىتچىلىك قىپتۇ ! ئاشۇ ئىشلار كۆز ئالدىمغا كەلسىلا ، بارماقلىرىمنى چىشلەپ قانىتۇۋېتىمەن ، يۈزلىرىمنى مورلاپ ، ئۆزۈمنى قويىدىغان جاي تاپالماي قالىمەن .

— ئەمدى قانداق قىلاي دەيسەن ؟

— مەن تۆت يېشىمدىن تارتىپ ئاپام بىلەن كاۋاپچىلىق قىلىغان . ئازراق پۇل تېپىۋالغۇچە كاۋاپچىلارغا ياللىنىمەن ، لېكىن ئەتىلا بۇ يەردىن كېتىمەن .

— نەگە بارىسەن ؟

— بىلمەيمەن ، رىزقىم نەلەرگە چېچىلغان بولسا ، شۇ يەرلەرگە كېتىمەن .

قەدىردان تاماق شىرەسىگە جەينەكلەپ ، چېكسىنى قامالليغىنىچە ئۇزاق ئولتۇرۇپ كەتتى . تەڭلىكتە قالغان مالىك تاماق يېگەن قاچىسىنى نېرى ئىتتىرىپ قويۇپ ، قەدىردانغا تەسەللى بەردى :

— قەدىردان تاغا ، تولا بىئارام بولماڭ ، لىڭداڭ هەممىدىن كىچىك بولغىنى بىلەن بەك ئەقىللىق ، بىر كۈنلىرى ئۇ سىزنى ئىزدەپ كېلىشى مۇمكىن .

— كۆڭلۈمنى ئاۋۇندۇرغىنىڭغا رەھمەت .

قەدىردان كېسەل تەگكەن مايسىدەك سولىشىپ ياتقىغا ئارانلا قايتىپ كەلدى . ياتاقتا يېتىۋاتقان ئۇچ تىجارەتچى يىگىت بۇگۈن

ئەتىگەندىلا شاڭخەيگە ماڭغانلىقى ئۈچۈن ، ھازىرچە ياتاقتا قەدىردان يالغۇزلا قالغانىدى . ئۇ ئالىقانلىرىغا بېشىنى قويۇپ تورۇسقا قادالغان ، بىر چېكىتكە تىكىلىپ قالغان قارىچۇقلىرى ھېچكىم كۆرەلمەيدىغان ، پەقەت ئۆزىگىلا مەنسۇپ بولغان نەرسىلەرنى كۆرۈۋاتاتتى . ئەتتىگىنەي ، ئۇرۇمچىدىكى ھېلىقى ئامەتلىك يىللار بولۇپ ئۆتكەنمىدى ؟ ! كونىلارنىڭ : «يېگىنى ئالدىدا ، يېمىگىنى كەينىدە» دېگىنى شۇ ئىكەن - دە ! قاق مونوپوللىرى ، ھايانكەشلىرى ، سودىگەرلىرى ، دېھقان تىجارەتچىلەر ئۇنىڭ ھۆرمەت - تۆسىپىنى قىلىپ ، گويا ئالماس كۆزلۈك ئۇزۇكتەك پۇژلەپ تۇراتتى ، قەيەر-گىلا بارسۇن ، «بالا سەيگۈيۈەن» دېسە ، ھۆرمەت ۋە ئىپتىخار بىلەن تىلغا ئالاتتى . قېنى شۇ ئامەت ھەم ئۇلۇغلاشلار ! نەلەردە يوقالدى سۆيۈنۈپ تىلغا ئېلىشلار ! ھازىر ئۇلارنىڭ ئورنىغا نەپرەت ئالماشتى ! شۇنداق ، نەپرەت ، چەكسىز نەپرەت ! توۋا ، بىر ياخشى نىيەتلىك ئادەمنىڭ ئادىمىي ھايۋانغا ئۆزگىرىشى بىردەملىك ئىشكىنە ! ئەلۋەتتە ، نىيەت خالىس بولمىسا ، پاك - دىيانەت ، پاكىز ئىمان دىلىنى يورۇتمىسا ، خۇدا ھەرقاچان - ھەر زامان ئۇنىڭ قېشىدا ھازىرۇ نازىركەن ! خۇددى ئادەم ئەلەيھىسسالام بۇغداي[1] دىن بىر تىلىم يەپ سېلىپ جەننەتتىن بۇلغىغاندا ، ئاللا ئۇنى بىر ئىرغىتىپ تاشلاش بىلەن ھەۋۋا ئانامدىن 40 يىل ئايرىۋەتكەندەك ، بىر ئادەمنىڭ تەقدىرى تەڭرى قىسمەت ئالدىدا تاشقا تاشلىغان چىنىدەكلا بىر ئىش ئىكەن .

قەدىردان ئاللا ئاتا قىلغان ئاشۇ بەخت - ئامەتلەرنىڭ قەدرىگە يەتمىدى ، ئىبلىسنىڭ ئىزى بىلەن مېڭىپ ، ۋەيلۇن دوزاخ ئازابىنى ئۆزى تاللىۋالدى . لىللا گەپنى قىلغاندا ، بەخت ۋە ئامەت ئۇنىڭغا سوغۇق كەلدى . ئۇنىڭ تاللىغان يولى ئۇنى ئۇدۇل ئازاب دېڭىزىغا ئېلىپ كىردى ! گۇناھجۇغا ئىككى قېتىم كىرىش بىلەن ئۇ نېمە

[1] جەننەتتە يېيىش مەنئى قىلىنغان بۇغدايدىن شەيتانىنىڭ ئازدۇرۇشى بىلەن ئادەم ئەلەيھىسسالام بىر تىلىم يەپ سېلىپ ، چوڭ - كىچىك تەرەپ كېلىدىغان بولۇپ قالغان . شۇڭا ، جەننەتنى بۇلغاپ سالغانلىقى ئۈچۈن ئادەم ئەلەيھىسسالام بىلەن ھەۋۋا ئانام جەننەتتىن قوغلانغان .

كۈنلەرنى كۆرمىدى؟ تۈتۈلۈپ قالغاندا، ئەختەرتسا ئادەتلەنگەن ھۈنىرى بىلەن ئۇنى قۇتقۇزۇپ ئاچىقتى. بېيجىڭ «كۈڭ سارىيى» دىكى قورقۇنچلۇق كەچمىشلەر ھېلىھەم ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا تۇرۇپ-تۇ. ھەر كۈنى دېگۈدەك ھاجەتخانىدا قېتىپ قېلىۋاتقان ئۇيغۇر يىگىتلىرى، ھەپتە - ئون كۈنلەپ مۇز ئاستىدا ياتقان جەسەتلەر، ئۇلارنىڭ بەتبۇي پۇراقلىرى، تار گۆر ئاغزىغا پاتمىغان جەسەتلەر-نىڭ مەيدىسىگە دەسسەپ تۇرۇپ كىرگۈزۈشلەر، زەھەر تاشلاش ئورۇنلىرىدا قىلغان خىياللىرى، ئونتۇرا ئاسىيا شەھەرلىرىدە بۇ-لاڭچىلار قولىدىن ئامان قېلىشلار، خوتەندىكى ئىككى قېتىم تۇتۇ-لۇپ قېچىشلار، كۈنمىڭ، رۇيلى، «ئالتۇن ئۇچ بۇرجەك»تە قور-قۇش، ئەندىشە ئىچىدە ئۆتكەن كۈنلەر، ئەنخۇي بېڭبۇدىكى ئىدرىس مودىڭ بىلەن بولغان ئېلىشىشلار، ئاخىرىدا توققۇز ياشلىق ئوغلى-نىڭ زەھەردەك تىل - ھاقارەتلىرى...

پاھ! قەدىردان بولۇپ ئۆتكەن ئىشلارنى ئويلىسا، ئۆزىنى راستىنلا يۇز ياشقا كىرگەندەك ھېس قىلىدۇ. توغرا، ھېلىقى كۈموش چاچلىق پەرىشتە ئانا: «ئازابلىرىڭ قىش كېچىسىدەك ئۇزۇن بولۇر، نادامەتكە تولغان كەچمىشلىرىڭ بىر قەرنەگە يېتىپ بارۇر، قىسقىسى ئوتتۇز ياشقا كىرمەي تۇرۇپ، يۇز يىللىق قابا-ھەتلىك قىسمەتلەر بېشىڭغا كېلۇر» دېمىگەنمىدى؟! دەرۋەقە، قەدىردانىڭ بەخت - ئامىتى چۈش ۋاقتىدىكى دەرەخ سايىسىدەك قىسقا بولدى، ئەمما ئازابلىرى بىرىنىڭ ئارقىسىدىن بىرى ئۈلە-نىپ، ئۇنىڭغا «ئۇھ» دېگۈدەك ئارام بەرمىدى!

— ئۇھ ... خۇدا! مەن چارچاپتىمەن، راستلا ھالىمدىن كېتىپتىمەن، ئەمدى ... ئەمدى ... بولدى قىلاي!

قەدىردانىڭ كۆز قۇيرۇقلىرىدىن تۆكۈلگەن ياشلار قۇلاقلە-رىدىن ساقىپ، ياستۇققا تاماقتا ئىدى. راست، ئۇنىڭ بىر ئۆمۈر تىرىشىپ - تىرمىشىپ ئېرىشكىنىدىن يوقاتقىنى كۆپ بوپتۇ، پايدىسىدىن زىيىنى جىق ئىكەن! نۇرغۇن ئۆي - بىسات، ماشە-نا، مىليونلاپ پۇللارغۇ توزغاقتەك توزۇپ كەتتى، ئەمما ئۇنىڭ

يۈرەك - باغرىنى خۇن قىلىۋەتكەن جاراھەتلەر كۆڭۈلگە تالىق ئىشلار ئىدى ! 14 يېشىدا بالىلىق بوستانلىرىغا گۈل - چېچەكلەر چاچقان ئوماق قىز مەدىنە تۈركىيەگە كېتىپ قالدى . ئۇنىڭ يۈرەكتىكى زېدىسى ساقايغان بولسىمۇ ، دېغى ئۇنتۇلمىدى ! شوخ ، تېتىك كۈلكىلىرى ، بەكمۇ تاتلىق خۇلقلىرى ، قايرىلىپ كۆزلىرىدە قامچا سېلىشلىرى ئادەمنىڭ جېنىنى ئېلىپ يېنىدا قويمىدىغان زۇلۈمۇ يەتتە - سەككىز ئايلىق بالىسىنى ئېلىپ ، خوشمۇ دەپ قويماي كېتىپ قالدى ! ۋادەرىغا ! ھېلىقى بابۇنە گۈلدەك مۇلايىم قىز مېھرىبانچۇ ؟ ! بۇنداق كەم سۆز ، نازۇك ، ھايالىق ، ئاق كۆڭۈل قىزدىن بۇ پانىي ئالەمدە يەنە بىرى بارمىدۇ ؟ ! بولسىمۇ باردۇ ، ئەمما مېھرىبان قىزدەك سەۋر - تاقەتلىك ، ئېرىگە كۆيۈنىدىغان ، ۋۇجۇدىدىكى ئاللا ئاتا قىلغان مېھىر - مۇھەببەت شەرىتىلىرىنى ئېرىگە ئاتىغان بۇنداق ناتۇان مىسكىننى كۈندۈزى چىراغ يېقىپمۇ تاپقىلى بولماس ! ئەمدى ... ئەمدى ... دۇنيادا ... بىردىنبىر تېۋىنىدىغان ، بالىغا كۆيەر - كۆيەر يۈرىكى بىر پارچە كاۋاپقا ئايلانغان قەدىردانىڭ ئوغلىغا بولغان مېھىر - شەپقەتلىرى بىر خۇداغا ئايانغۇ !

قەدىردان ئالدىقانلىرىدا كۆزلىرىنى توسۇپ ئۇن سېلىپ يىغلىۋەتتى .

— ئاھ خۇدا ، گۇناھلىرىم ئۆزۈمگە ئايان ، ماڭا بەرگەن جازالىرىڭ ئۆزۈڭگە ئايان ! مېنى بۇنداق قاقشال ئوتۇندەك كۆيدۈرۈپ كۈل قىلىۋەرمە ! ئۇنىڭسىز تارتقانلىرىم ئازمۇ ؟ ئوغلۇمغا ئىنساپ ئاتا قىل ! ئۇ... ئۇ قايتىپ كېلىپ باغرىمدىكى داغلارنى كۆرسۇن ! مەن ئۇنىڭ ئۈچۈن قانچە يىللار يىغلىدىم ، ئازاب ئوتىدا ئۆرتەندىم ! مېنىڭ يۈرەك - باغرىم ئۇنىڭ ئۈچۈن خۇددى تارغاقتا تارىغاندەك كەس - كەس تىلىنىپ كەتتى !

راست ، قەدىردانغا كىچىككىنە ئوغلىنىڭ تىل - ئاھانىتى ئەدەسىز ئۆتۈپ كەتتى ، بولۇپمۇ قەدىردان پويىز ئىستانىسىدا ئوغلى بىلەن مۇڭداشقاندا ، قەيسەرنىڭ : «دادام دېگەن مۇناپىق

خروئىن چېكەتتى» ، «خروئىن چەككۇچىلەرنى بوغۇپ ، بوغۇز-لاپ ، ئوتتا كۆيدۈرۈپ ئۆلتۈرگۈم كېلىدۇ» ، «خروئىن چەككۇچە-لەرگە بولغان ئۆچمەنلىكلىرىم قان ـ قېنىمغا سىڭىپ ، يۈرىكىمگە ئوغىدەك ئۇيۇپ قالدى» ، «ئاھ خۇدا ، خروئىن چېكىدىغان بىر ئەبلەخنىڭ بالىسى ئىكەنمەن ، قاباھەتلىك توڭگۇزنىڭ پۇشتى ئە-كەنمەن»دېگەن سۆزلىرى ھەرقانداق ئۆزىنى ئادەم سانايدىغان ، غۇرۇرلۇق ئەركەكنىڭمۇ جېنىنى سىرقىرىتىۋېتىدىغان ئىبارىلەر ئىدى ، شۇنداقتىمۇ قەيسەرنىڭ دېگەنلىرى ۋىجدانلىق ئىنسانىنىڭ خىتابى بولۇپ ، ھەرقانداق غۇرۇرلۇق ئادەم ئۇنى ئەيىبلەشكە ئا-ساس تاپالمايتتى . بۇ ھەقىقەتنى قەدىرداننىڭ ئۆزىمۇ ئېتىراپ قە-لاتتى . يەنە بىر تەرەپتىن ، «ئىسنىڭ ئاچچىقىنى مورا بىلەر» دېگەندەك ، قەيسەر گۆدەك چېغىدىن باشلاپلا ئانىسىنىڭ ھەم ئۆزە-نىڭ تارتقان بالايىبەتتەرلىرى خروئىن چەككۇچىلەر تەرىپىدىن كەلگەنىدى .

ئەمدى قەدىردان قانداق قىلىشى كېرەك ؟ ئاتا ـ ئانا ، جەمئى-يەت ، ئۇرۇق ـ تۇغقان ، دۆلەت ، ھەتتا پۈتۈن ئىنسانىيەت ئەيىب-لەشتىن سىرت ، ئاشۇ كىچىككىنە ئوغلىمۇ كەچۈرمەيۋاتسا ، ئەگەر ئوغلىنى تاپقان ياكى ئۇ ئۆزى قايتىپ كەلگەن تەقدىردىمۇ ، دادىسى-نىڭ يەنىلا خروئىن ئاشىناسى ئىكەنلىكىنى بىلىپ قالسا ، ئۇ ئۆيدە تۇرارمۇ ؟ بايقاشات ئائىلە مۇھىتى ، ئوقۇش پۈرسىتىمۇ كۆزىگە كۆرۈنمىگەن قەيسەر يەنىلا دادىسىنى تاشلاپ كەتمەسمۇ ؟ ! بولدى بەس ، قەدىردان شىنجاڭغا قايتىشى كېرەك ! ئۇ جامائەت خەۋپسىز-لىكى نازارىتىدىكى ئۇكىسى ئابدۇراخمانىنىڭ قېشىغا بېرىپ ئۇنىڭ-دىن «تاشلاش» ھەققىدە مەسلىھەت ئالىدۇ . بۇ قېتىم ئۇ تاشلاش جەريانىدا خۇمار ئازابىغا چىدالماي ئۆلۈپ كەتسىمۇ ، ھاياتىغا ھەر-گىز ئېچىنمايدۇ ، چۈنكى خروئىن چېكىپ پۈتۈن دۇنيانىڭ نەپرە-تىگە سازاۋەر بولغۇچە ، ئىككى غۇلاچ يەر تېگىدىن ئورۇن تۇتقان مىڭ ئەۋزەل !

قەدىردان ئەتىسى ئاددىيغىنا سەپەر سومكىسىنى كۆتۈرۈپ پو-

يىز ئىستانسىسغا كېلىشى ، بېگىنو شەھەرلىك ساقچى ئىدارىسىنىڭ بىر مىنىۋۇس ماشىنىسى تىك پەلەمپەيلەر ئاستىدا توختىدى ، ئۇ- نىڭدىن قوراللانغان خەنزۇ - ئۇيغۇر ساقچىلىرىدىن تۆت كىشى چۈشۈپ ، قولىغا كويزا سېلىنغان ئىدرىس مودىگنى يالاپ ئېلىپ ماڭدى . ئۇنىڭ ئارقىسىدىن بىر ساقچى ئايال مالىك ، رىشات ، ئەكبەرلەرنىڭ قوللىرىدىن يېتىلەپ پويىز ئىستانسىسى كۈتۈۋېلىش زالىغا كىرىپ كەتتى . ئەسلىدە قەدىردان بۇ قېتىم ئۇرۇمچىگە بېرىپلا بىرىنچى بولۇپ قىلماقچى بولغان ئىشى ساقچى ئىدارىسىگە كىرىش ئىدى . مانا ھازىر ئۇ خۇددى ھاردۇقى چىققاندەك يېنىك تىن ئالدى .

ئوتتۇز توققۇزىنچى باب

ئۇرۇمچى پويىز ئىستانسىسىدىن تاكسى بىلەن كەلگەن قەدىر-دان ماشىنىدىن چۈشۈپلا «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى» نى كۆرەلمىدى . ئۇنىڭ بەش قەۋەتلىك مېھمانخانا بىناسى ، ئاشخانا ، سۇخانا ، ماشىنىلار رەت - رەت تىزىلىپ كېتىدىغان چوڭ قورۇسى كۆرۈنۈپ مەيتتى . ئۇنىڭ ئورنىدا چەمبەرسىمان گۈللۈكلەر ، تەتۈر سۆگەت ، چىنار ، ئارچا ، ئەرمۇدۇن ، سەرۋى كۆچەتلىرى ھۆسن قوشقان ، تەرەپ - تەرەپتە پۈركىلىۋاتقان سۇلار كۆپكۆك چىملىقلارنى يالتىرىتىۋەتكەن ئاجايىپ كۆركەم بىر بوستانلىق ئاپىرىدە بولغانىدى . شەھەر كۆكەرتىش ئىدارىسىدىن ئېچىلغان گۈللەرنى كۆچۈرۈۋەتكەچكىمۇ ، رەڭگارەڭ گۈللەر ھۆپپىدە ئېچىلىپ ، دىماقلارغا ئەتىر ھىدى ئۇرۇلۇپ تۇراتتى . بىر يىللىرى قەدىردان : «بىر ئاتوم بومبىسى چۈشۈپ ، مۇشۇ بىنانى يەر يۈزىدىن يوق قىلىۋەتكەن بولسا» دەپ ئارمان قىلغانىدى . ئۇنىڭ تىلىكى ئەمەلگە ئېشىپ ، «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى» خەلق ئارام ئېلىپ ، ھاردۇق چىقىرىدىغان باغچىغا ئايلانغانىدى . تېخى «ھۆسنارخان جەننەت نېمەتلىرى ئاشخانىسى» نىڭ ئورنىمۇ كۆچەتزارلىققا ئايلىنىپ ، كۆپكۆك چىملىقلار ئارا پاپىيەشىل شادا ئورۇندۇقلار كۆزگە چېلىقىپ تۇراتتى .

قەدىردان ئەتراپىنى تاماشا قىلغاچ «دوستلۇق» بازىرىغا بارىدى . ئۇ ئانچە كۆپ ئىزدىمەيلا كازىنىڭ كاۋاپخانىسىنى تېپىۋالىدى ، لېكىن خوجايىنىنى تونۇيالمىغىلى تاسلا قالدى . كازىم قاپقارا بۇرۇت ۋە بوداق ساقال قويۇۋالغانىدى .

— ئۇستام ، قورساق بەك ئېچىپ كەتتى ، ئامالىنى قىلغىلى بولارما ؟

— بىزدە قورساق ئاچقانىنىڭ دورىسى بار .

قەدىردانلىق گېپىگە مەستلىكى كەلگەن كازىم بوەك ساقال لەپپىدە قاراپلا چەكچىيىپ قالدى ۋە شۇ زامانلا كاۋاپداندىن ئايلىنىپ ئۆتۈپ قەدىردانلى قۇچاقلىۋالدى :

— هوي ئۇكامۇي ، سەن ... سەن زادى بۇ دۇنيادا بارمۇ زادى ؟ — كازىم قەدىردانلىق دولىسىدىن ئىتتىرىپ شىرە ئالدىغا ئەكەلدى ، — قېنى ئولتا ... ئولتا ... خوتۇن ، قېنىققىنا دەملەپ چاي ئەكەل ، هېلىقى مەن گېپىنى قىلىپ بېرىدىغان «بالا سەيگۇ-يۇەن» كەلدى .

بېشىنى نېپىز رومالدا چېكىلەپ تېڭىۋالغان بۇغداي ئۆڭ ، قاڭشارلىق ، چېقىر كۆزلىرى ئويناپ تۇرىدىغان 30 ياشلاردىكى چوكان چەينەك ۋە پىيالە كۆتۈرۈپ يېتىپ كەلدى . ئۇ قىزىق چايدىن بىر پىيالە قۇيۇپ : «ئىچكەچ تۇرۇڭ ، سىزگە كاۋاپ باساي» دەپ قويۇپ كېتىپ قالدى .

— كازىمكا ، ئەجەب ئىلىخونىڭ تارانچىلىرىدەك گەپلىرىڭ كارتۇڭ - كۇرتۇڭلا بولۇپ كېتىپتا ؟ — دېدى قەدىردان چايدىن ئوتلاپ قويۇپ ، — يەڭگىمىز غۇلجىلىق ئوخشىمامدۇ ؟

— بەللى ، بەللى ، سەن بەك هوشيار جۇمۇ ! غۇلجىلىق بولغاندىمۇ ، ئىلىخونىڭ كىندىكى بەيتۇللا ئالدىدىن دېگىنە ، — كازىم كۆزىنى قىسىپ قويدى ، — ئىككى يىلنىڭ ئالدىدا يەڭگەڭگە كۆزۈم چۈشۈپ قالدى دېمەمسەن . ئۇ : «كېكەچتەك سۆزلىمەي ، بىزدەك چۇرۇڭ - چۇرۇڭ سۆزلىمىسەڭ تەگمەيمەن» دەپ ، سالغان تويلۇقى شۇ بولدى قارا ، قانداق قىلمەن ، كۆڭۈل دېگەن شۇنداق سارالىڭ نېمىكەن ، سۆزلەشنى ئۆگەندىم .

— خېلى - خېلى يەرلەرگە بوينۇڭ ئېگىلمەيدىغان ، ئەجەب يەڭگىمىزنىڭ سىزغان سىزىقىدىن چىقالمايدىغان بوپقاپسىنا ؟

— هۇيت خوتەنلىك «دېيتۇ» ، تولا بىزنىڭ ئادەمنىڭ كۆتىگە ئوت قويمالىڭ ، ئوت قويغىنىڭىز بىلەنمۇ تۇتاشمايدۇ ، — دېدى شوخ چوكان كاۋاپقا زىرە چېچىۋېتىپ ، — ئۇ ياقتىن كېلىپ ، بۇ ياقتىن : «هۇيت كۇش - كۇش» دەۋاتقىنىنى كۆرەيمۇ .

— ئاچا ، ئېتىكىز نېمە ؟

— «ئاچا» دېمەي ، «ھەدە» دەڭە ، مەن ئۆرۈلۈپ كەتكەن باراڭنىڭ ئاچىسى بولمىغاندىن كېيىن .

— ھە ماقۇل ، ھەدە ، — قەدىردان كۈلۈۋەتتى ، — سىزنى خوتەن پەدىسىدە ھاشىخان ، توختىخان ، ھەمشۇۋانىخان دەپ چاقىرامدۇق ياكى جۇھەربىبى ، رەيھانىبىبى ، لەھەلىبىبى دەمدۇق ؟

— ئوھۇش ، قويۇڭا ئۇنداق خاتىرىڭىزنى . قېنى ئاغزىڭىزنى تولدۇرۇپ «گۆھەر» دەپ بېقىڭا ، گاچا تىلىڭىز كېلەمدىكىن ؟

— ھەي گۆھەر ، سەنمۇزە ، — ۋارقىرىدى كازىم ، — قەدىردان ئۇياقتىن كېلىپ بولغۇچە بۇياقتىن گەپ بىلەن تويغۇزاي دەمسەن ؟

— كازىم ، سىز تولا گېپىنى قىلىپ بەرگەچكە ، ئازراق چېقىشىپ قويدۇم ، شە كۆرگەن ئادەم ھەممىنى چۈشىنىدۇ .

— قەدىردان ، — دېدى كازىم چىنىسىنى قولىغا ئېلىپ ، — يۇرۇ ، دۇكان ئىچىگە كىرىپ كېتەيلى ، سىرتتا ئولتۇرساق خېرىدار كۆپ ، ئازادە گەپلەشكىلى بولمايدۇ .

كازىم بىلەن قەدىردان چەينەك ، چىنىلىرىنى كۆتۈرۈپ دۇكانغا كىرىپ كەتتى . ئۇلار دېرىزە تۈۋىدىكى شىرەگە كېلىپ ئولتۇرۇشتى ، كازىم چىنىلەرگە قايتىدىن چاي قۇيدى . شۇ ئەسنادا ئۇ دېرىزىدىن سىرتتى ئىشارە قىلدى :

— قەدىردان ، ئاۋۇ ئادەمنى تونۇدۇڭمۇ ؟

— نېمە ! — قەدىردان چۆچۈپ كەتتى ، — ئاباق توختى !

قەدىردانىنىڭ كۆز ئالدىغا بىردىنلا ئون نەچچە يىللار ئىلگىرىكى مېيىپ بالا ئىسمايىل كەلدى . ئاباق توختى ئەنە شۇنداق ھېلىمۇ يىقىلىپ چۈشىدىغاندەك پۈت - قوللىرى ئارۇڭ - سارۇڭ ، گالدۇ - گۇلدۇڭ ماڭاتتى ، كۆزلىرى ئالىيىپ ، ئوچۇق قالغان ئاغزىدىن توختىماي سوزۇلۇپ چۈشۈۋاتقان شۆلگەيلىرى بويۇن - مەيدىلىرىنى ھۆل قىلىۋەتكەندى ، ئۇ نېمىنىدۇر بىر نەرسىنى يېمەكچى بولغاندەك ، قۇرتتەك مىدىرلاپ تۇرغان بارماقلىرىنى ئاغ-

زىغا يېقىن ئېلىپ كېلەتتى - يۇ ، لېكىن ئېچەكلىرىدىكى شۆلگەيلىرىنى يۇزلىرىگە سۈۋۈتەتتى .

— كازىمكا ، — قەدىردان ئورنىدىن تۇردى ، — بۇ ئادەم ياخشى - يامان بولسۇن ، ماڭا ئاتا بولغان ، يانچۇقىغا بىرنەچچە يۈز يۈەن سېلىپ قويسام خەجلىيەلەرمۇ ؟

— بولمايدۇ ، پۇلنى بەرسەك چاياپ - چاياپ يوتۇۋېتىدۇ ، — كازىم قەدىردانىنىڭ مۇرىسىدىن بېسىپ ئولتۇرغۇزدى ، — ئۇ قورسىقى ئاچسىلا مېنىڭ دۇكىنىمغا كېلىدۇ . مەن ۋاقىتراپ - چارقىتراپ يۈرۈپ بىرنەچچە زىخ كاۋاپ بىلەن نان بېگۈزىمەن .

— ئۇ نەدە يېتىپ - قوپىدۇ ؟

— ئەنسىرىمە ، ھۆكۈمەت « ھۆسنارخان جەننەت نېمەتلىرى ئاشخانىسى » بىلەن ئارقا قورۇنى نۇرغۇن پۇلغا سېتىۋېلىپ ، ئاھالە كومىتېتىغا تاپشۇردى . مەخسۇس بىر ئادەم ئاباق توختىنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئالىدۇ .

گۆھەر بىر لېگەنده كاۋاپ بىلەن يۇمشاق نان ئېلىپ كەلدى . ئۇلار چايلىرىنى قايتا يەڭگۈشلەپ كاۋاپقا تۇتۇش قىلغاچ پاراڭغا چۈشتى .

— كازىمكا ، ھۆسنارخان ئاباق توختىنى ئاخىر تاشلىۋېتىپتۇ - ده ؟

— ھەي ، ئۇنداق دېسەك ، ھۆسنارخانغا ئۇۋال قىلغان بولىسەن ، — كازىمنىڭ تەلەپپۇزى جىددىي ئىدى ، — ھۆسنارخاننى ھۆكۈمەت قولغا ئالدى .

— قولغا ئالدى ؟ — قەدىردانىنىڭ كۆڭلى بىر قىسىملا بولۇپ قالدى ، — قاچان ؟

— ئۈچ - تۆت ئاي بولۇپ قالدى ، تېخى ھۆكۈم چىقارمىدى ، — كازىم بېشىنى چايقىدى ، — ھۆسنارخاننى ساقچىلار قولىغا كويزا سېلىپ ئېلىپ ماڭغاندا ، ئۇ : «قېرىنداشلار ، بۇرادەرلەر ، ئاشخانا ، قورۇ - جايلارنىڭ ھەممىسى ئاباق توختىغا

مەنسۇپ ، قايسىڭلار ساتساڭلار ، ئاباق توختىنى ئاسراپ بېقىۋېلىڭ-لار ، ئۇنىڭ مەندىن ئۆزگە ھېماتى يوق ، خارلىق - زارلىق تارتىپ قالمىسۇن ! » دەپ ۋارقىرىدى .

قەدىردان ھېلىلا دېگەن گېپىگە خجىل بولۇپ قىزىرىپ كەتتى . ئادەم دېگەن ئاجايىپ مۇرەككەپ نېمە ئىكەن . ئۇلار تەندۇرۇس ۋە بەھۇزۇر راھەتتە ياشىغانلىرىدا ئىت - مۇشۇكتەك بىر - بىرىگە خىرىس قىلىپ ئۆتۈشمىگەنمىدى ! ئۇلارنىڭ ئېچ - باغرىنى يېرىپ كۆرسىمۇ ، بىر - بىرىگە بولغان مېھىر - شەپقەت زەرلىرىنى تاپقىلى بولمايتتى ، چىرايلىرىدىمۇ خۇددى قېنىقماس كۇشەندىلەردەك ئىپادە يېلىنجاپ تۇراتتى . ھەي ... دەردىڭەي ! ئادەملەرگە ئالدىراپ باھا بەرمە ! بۇ سېنىڭ ساپاسىزلىقىڭ ، نادان-لىقىڭ ، ئەقىل - ئىدراكىڭنىڭ پىشمىغانلىقىدۇر ! ھۆسنارخاننى كىمۇ ئاشۇنداق ھىممەتتىن ئېغىز ئاچار دەپ ئويلىغان ، ئادەمنىڭ ئىچكى دۇنياسى داۋامەت ئۆزگىرىپ ، پارچىلىنىپ تۇرىدۇ ! پارچە-لانغان روھىيەتلىرى ياخشىلىق ھەم يامانلىق بولۇپ شەكىللىنىپ ، ئادەم تەبىئىتىنى مۇرەككەپ ئىككى ياقلىما خاراكتېرگە ئايلاندۇرى-دۇ ، «ياخشى ئەبەدىلئەبەد ياخشى بولىدۇ ، يامانمۇ مەڭگۈ يامان بولىدۇ» دېگۈچىلەردىن : «ئۇنداقتا سەن قانداق ؟ » دەپ سورى-ساڭ ، ئەگەر ئۇنىڭدا تېرىقتەك ئەقىل بولغان تەقدىردە ، ئۇنىڭ يۈزى قىزىرىدۇ ، شۇنداق ، نۇقسانسىز ئىنسان بولمايدۇ .

— قەدىردان ، ئېسىڭدىمۇ ؟ — كازىم چىنىلەرگە چاي قۇيدى ، — غەيرەت جاڭدۇ ، ئەبەي گىتار ، ئىدرىس مودىنىڭلار بىلەن داۋاملىق ئاشخانىمىزغا كىرىدىغان ئەيسا خېنەنجىر دېگەن ئاق سې-رىق بىر يىگىت بولىدىغان .

— ئېسىمدە ، — قەدىردان يۈرىكى جىغلا قىلىپ قالدى ، — ھە ، ئۇنىڭغا نېمە بوپتۇ ؟

— ئۇنى ساقچىلار چېگرادىن تۇتۇپ كەپتۇ .

قەدىردان قىزىق چاينى پۈۋلەپ ئىچكەچ بىر چېكىتكە تىكى-لىپ قالدى . ئۆز ۋاقتىدا دادى - مۇئاملە قىلىشىپ ، ياخشى

بولسۇن ، يامان بولسۇن ، «ئاكا ـ ئىنى» دېيىشىپ ئۆتۈشكەن ھەقەمسايىلەردىن ئاساسىي جەھەتتىن قالماپتۇ . بىر مەزگىل بايـ لىققا كۆمۈلۈپ ، توقلۇقتىن شوخلۇق قىلغان مىليونېر بايلاردىن ئابىخان لومپا ، زاھىر لومپا ، بارى لومپا ئاكا ـ ئۇكىلار خروئىنـ دىن بىر يىل ئىچىدىلا ھەممىسى ئىلگىرى ـ ئاخىر ئۇ دۇنياغا كېتىپ قېلىشتى . زوھۇر گاسىيا بولسا ئېتىلدى ! ئەسەت ئەرۋاھ بىنادىن ئۆزىنى تاشلاپ ئۆلۈۋالدى . غەيرەت جاڭدۇ ، ئەبەي گىتار نەق مەيداندا ئوق يەپ ئۆلدى ! خالمەت قارىم ، تۇرسۇن كاللا ، ئەيسا خېنەنجىرلەر تۈتۈلدى ، مەتتۇرغۇن شىلىم بىلەن نۇرادىل پاناق بېيجىڭدا غايىب بولدى ، پەقەت ھالال ياشاپ كەلگەنلەردىن ھېلىم ـ جان ئاۋاق ، نۇرمەت پاكار ، كازىملار ھېلىمۇ تىرىكچىلىكىنى قە ـ لىپ ياشاۋاتىدۇ ، تېخى ياقۇپ ھاجىمنىڭ «كارۋان يۈك توشۇش ، يۆتكەش ئەترىتى» كېچىسىپ ، 170 ماشىنىلىق چوڭ كالونغا ئايلان ـ دى . بۇ كالون قاغىلىق ، پوسكام ۋە يەكەنلەرگە ئورۇنلاشقان بولۇپ ، ئۇلار خام نېفىت ، خىمىيەۋى ئوغۇت ھەم سېمونت زاۋۇت ـ لىرىنىڭ توشۇش ، يۆتكەش ، تارقىتىش ۋەزىپىلىرىنى ھۆددىگە ئالغان .

— قەدىردان ، چەت ئەل ، ئىچكىرىلەردە كۆپ يۈرۈپ كەتـ تىڭ ، — دېدى كازىم نەسىھەت تەلەپپۇزىدا ، — خوتۇن ـ بالىلـ رىڭدىنمۇ ئايرىلدىڭ ، ئەمدى قانداق قىلاي دەيسەن ؟

— مەن بۇ قېتىم خروئىننى قەتئىي تاشلاش ئىرادىسىگە كەلدىم ، ئۇنىڭدىن كېيىن يۈرتۇمغا بېرىپ بىرەر كەسىپ ياكى تىجارەت بىلەن شۇغۇللىنىمەن .

— ئوبدان ئويلاپسەن ، يۈرتۇڭ بولسۇن ياكى ئۈرۈمچى بولـ سۇن ، توغرا كەسىپ بىلەن شۇغۇللانساڭ ، يەنە سېنىڭ قەدىر ـ قىممىتىڭ بولىدۇ .

ئۇلار ئەنخۇي بېكىبودا قېچىپ كەتكەن قەيسەر ھەققىدە بىر دەم مۇلاھىزە قىلىشقاندىن كېيىن ئورۇنلىرىدىن تۇرۇپ دۇكاندىن چە ـ قىشتى .

— قايسى مېهمانخانىغا چۈشتۇڭ؟
— مېهمانخانىغا بارغۇدەك بولمىدىم، — دېدى قەدىردان تەمكىن هالدا، — هۆسنارخان هازىر قايسى تۇرمىدە؟
— بىرىنچى تۇرمىدە. نېمە، سوراپ قالدىڭغۇ؟
— يوقلاپ بارماقچىمەن.
— ئەجەب ياخشى ئويلاپسەن، مەن ئاغزىمدىن چىقىرالماي تۇراتتىم.
— ماڭا بىر مەزگىل ئانا بولغان تۇرسا، — قەدىردان ئېغىر تىندى، — ئەگەر يوقلىمىسام زۇلئاينىڭمۇ روهى قورۇنۇپ قالار.
— هەممە ئىشتا پىشىپسەن، ئۇكام، — كازىم قەدىردانىنىڭ مۇرىسىگە ئۇرۇپ قويدى، — بۇنىڭدىن كېيىن مېنى يوقلاپ تۇرۇشنى ئۇنتۇپ قالما.
قەدىردان شۇ كۈنى چۈشكىچە هەرخىل يەل - يېمىش، كونا سېرۋا، سۇت پاراشوكى، تاتلىق - تۇرۇملارنى خېلىلا مول ئېلىپ بىرىنچى تۇرمىگە باردى. ئۇ رەسمىيەت بېجىرىش ئورنىدا «قېيىنئانام» دەپ جەدۋەل توشقۇزدى. ئاندىن ئۇنى كۆرۈشتۇرۇش ئۆيىگە ئېلىپ كىردى. ئاردىدىن ئون نەچچە مىنۇت ئۆتكەندە، مەهبۇسلار كىيىمى كىيدۈرۈلگەن هۆسنارخاننى ئىككى ساقچى يالاپ ئەكىلىپ ئەينەك توسۇق يېنىدىكى ئورۇندۇققا ئولتۇرغۇزۇپ قويدى. ئۇ قەدىردانىنى كۆرۈپلا قاپاقلىرىنى مىژىرىدە تۇردى - دە: «سەنمىدىڭ؟» دەپ قويدى. لېكىن، ئۇ بۇ گەپنى تېلېفوندا دېمىگەچكە، قەدىردان ئاڭلىيالماي، تېلېفون تۇرۇپكىسىنى قولىغا ئالدى.
— ئاپا، ئوبدان تۇردىلىمۇ؟ — قەدىردان مۇلايىملىق بىلەن گەپ باشلىدى، — مەن ئىچكىرىدە بولغاچقا، ۋاقتىدا يوقلاپ كېلەلمىدىم.
— بولدى، لوللىق قىلما! — تۇرۇپكىدا هۆسنارخانىڭ ئاۋازى ياڭرىدى، — بۇ يەرگە نېمىدەپ كەلدىڭ؟ مېنى مەسخىرە قىلغىلىما؟
— ئاپا، تۇرمۇشتىن قېينالدىلىمۇ؟ ماڭا دېسىلە، دەرهال

يەتكۈزۈپ بېرىمەن .
— بىلىمەن ، سەن شاۋچىنىڭ ئالىقىنىڭ كەڭرى ، مەرد گۈيسەن ! شۇڭا زۇلئاي قانجۇق ساڭا ئاشىق ـ بىقارار بولۇپ قالغان .
— ئاپا ، سالامەتلىكلىرى ياخشىدۇ ؟ ئۆزلىرىنى كۆپرەك ئاسرىسىلا .
— گېپىمگە قوشۇق سالما ، ھەي ئوغرى ! — ئۇ ھاياجاندىن ھاسىرىدى ، — زۇلئاينىڭ قەبرىسىگە شۇنچە كۆپ پۇل خەجلەپ ، مەچىتنىڭ قۇببىسىدەك قىلىۋېتىپسەن . بۇلار مېنى ئاتماقچى . مەن ئۆلسەم قەبرەمنى شۇنداق قىلارسەنمۇ ؟ مەن ھەممىنىڭ كۆزىگە كۆرۈنۈپ تۇرغۇم بار .
— ياق !
— ياق دەيسەنغۇ ، ھەي پەسەندە ! مەندەك ئۆلۈمنى كۈتۈۋاتقان ئاناڭغىمۇ ئاداۋەت قىلامسەن ؟
— ئۇنداق ئەمەس ، ئاپا ، سىلىنى تېخىمۇ كۆپ ئادەملەرنىڭ تىللىشىنى ، قارغىشىنى خالىمايمەن . قەبرىلىرىنى چوقچايتىپ قويسام ، «بىزنىڭ تۇرغۇن قىز ـ يىگىتلىرىمىزنى نابۇت قىلغان» دەپ قەبرىلىرىگە ھەممە كىشى تۈكۈرۈپ ماڭسا ، مەن ئوغۇللىرى نېمە بولۇپ كېتەرمەن ؟
— تولا ھىيلىگەرلىك قىلما ، دۇنيادا ياخشى ئادەملەر يادلىنىپ ، يامان ئادەملەر ئۇنتۇلۇپ كەتمەيدۇ ، ياخشىنى ياخشى دەپ ياد ئەتسە ، يامانىنى يامان دەپ تىلغا ئېلىشىدۇ . ھەر ئىككىسى ئوخشاشلا ئەسكە ئېلىشقۇ ! — ھۆسنارخان ئېغىر ھاسىرىدى ، — دۇنيادا ھەممىلا ئادەم ياخشى بولۇپ كەتسە ، جەننىتىڭ تۇشۇپ كېتىپ ، قالغىنىنى دوزاخقا باشلامتىڭ ؟ بىزدەك دوزاخنى ئاۋات قىلىدىغانلارمۇ بولۇشى كېرەكقۇ ! دېگىنە قېنى ، قەبرەمنى قانداق ياساتماقچى ؟
— قەبرىلىرىنى توپا تۆپراق قىلىپ ، خەق بىلمىگۈدەك تۈزلەۋېتىمەن ، — قەدىردان يىغلاپ سالدى ، — سىلىنىڭ بۇ دۇنياغا كەلگەن ـ كەلمىگەنلىرىنى ھېچكىم بىلمەيلا قالسۇن ھەم تېزلا

ئۇنتۇپ كەتسۇن

— ياشاپ كەت ، مىشىق ! مانا ئەمدى ئەركەكتەك يېتىلىپ-سەن . مەن خوتۇن خەق نېمە دېسە «خوش - خوش» دەپ تۇرىدىغان لامزەللە ئەرلەرنى ياماق كۆرىمەن ، — ھۆسنارخان خىر - خىر كۈلدى ، — قارىسام ، گەپلىرىمنى پىسەنتىمگە ئالماي گەپ قىلىۋا-تسەن ، جانلىرىم سۆيۈنۈپ كەتتى ، مانا ئەمدى زۇلئاينىڭ ئېرىگە ئوخشىدىڭ .

— ئاپا ، ئۇنتۇپ قالغىلى تاس قاپتىمەن ، — نېمە ئۈچۈندۇر قەدىردانىڭ ئىچى ئاچچىق بولۇپ قالدى ، — ئاباق توختى دادامغا ئاھالە كومىتېتىدىن مەخسۇس ئادەم قاراۋاتىدۇ ، تۇرمۇشى ياخشى ئورۇنلاشتۇرۇلدى .

— ئاھ مۇرەببىم ، مېنىڭ مۇرەببىم ، قەبرىغىنىڭدا ئەجەبمۇ بىر دىۋارچىلىقتا قالدىڭغۇ ، — ھۆسنارخاننىڭ ئېرىنى ياد ئېتىپ يىغلىشى قەدىردانىڭ ئۆپكىسىنى ئۆرۈپ ، كۆزلىرىگە ياش ياماش-تى . ئۇ تېلېفون تۇرۇپكىسىدا : «ئاپا ، سەۋر قىلسىلا» دېگەن تەسەللىنى بىرقانچە قېتىم تەكرارلىدى .

قەدىردان كۆرۈشۈش ئۆيىدىن قايتىپ چىقىپلا يىغلىۋەتتى ، ئەگەر ھۆسنارخاندىن باشقا ئەركەك بولغان تەقدىردىمۇ ، بېشىغا كەلگەن پاجىئەلىك قىسمەتلەر ئازابىغا چىدىيالماس ئىدى . ئۇ بىر جۈپ قىزى ئەختەرنىسا بىلەن زۇلئايدىن ئايرىلدى ، ئىسمايىل بالدۇرلا تاشلاپ كەتتى ، بىر تاللا تەۋەررۈك ئوغلى ئەسەت ياش ئەمەسمىدى ، ئۇمۇ ئانىسىنى يالغۇز قالدۇرۇپ باقىيغا رەھلەت قىلدى . ياخشى بولسۇن ياكى ياماق بولسۇن ، ياشلىق چاغلىرىنىڭ يادنامىسى ، بالىلىرىنىڭ دادىسى بولغان ئاباق توختى ئېلىشىپ قالدى ! توۋا ، ئۆلۈمدىن ئۆلۈمنى كۆتمەك ئازاب ! خۇدايىم بۇ ئايالنىڭ لېيىنى دوزاخنىڭ كۈلىدىن ئالغان بولغىيدىمۇ ؟ قاراڭ ، ھەممە سىرى - ئەسرارلىرىدىن ، دىلكەشلىرىدىن ، مۇڭداشلىر-ىدىن ، يۈرەك پارىلىرىدىن ئايرىلغان بۇ مەزلۇمنىڭ دار ئالدىدا-مۇ يەنىلا ھېچنېمە بولمىغاندەك ، بۇرۇنقى ئاچچىق تىلى يەنە

بـار ، يـۈز ـ خـاتـر قىلمـايدىغان مىجەزى شۇ پېتى ، ئۆز سۆزلۈكى ئۆزگەرمىگەن...

قەدىردان كەچكە يېقىن روھسىز ھالدا جامائەت خەۋپسىزلىكى نازارىتىگە باردى . ئۇ خەۋەرلىشىش بۆلۈمىگە كىرىپ ئىسسىق ئابـدۇراخمانىنى ئىزدەيدىغانلىقىنى دېدى ، ئۇلار قول تېلېفونى ئارقـىلىق بىر دەمدىلا ئالاقىلىشىپ ، ئۇنىڭغا : «خوتەندىن ئاكاڭ كەلدى» دەپ خەۋەر قىلدى . قەدىردان خەۋەرلىشىش بۆلۈمىدە بىر دەم ئولـتۇرۇشى ، ساقچى فورمىلىرى بىلەن تېخىمۇ تەمبەل ، ئېغىز بولۇپ كەتكەن ئابدۇراخمان كىرىپ كەلدى . ئۇ ئاكىسى بىلەن قۇچاقلـىشىپ كۆرۈشكـەندىن كېيىن ، قـەدىردانىنى كەچلىك بازارغا ئـا-پىرىپ قـورسىقىنى تويغۇزدى ، ئاندىن ئائىلىلىكلەر قورۇسىغا كىرىپ ، 5 ـ كورپۇس 4 ـ قەۋەتتىكى ئىككى ئېغىزلىق چاققانغىنا ئۆيگە باشلاپ كەلدى . ئابدۇراخمان ساقچى فورمىلىرىنى سېلىۋېـتىپ ، چايداندىكى تەييار قاينىق سۇ بىلەن چاي دەملىدى . ئاندىن ئەينەك شىرەگە تاتلىق ـ تۇرۇملارنى تىزىپ قويدى .

— قېنى چاي ئىچ ، ئۇسساپمۇ قالغانسەن ، — دېدى ئابدۇراخـمان يۈمشاق بولكىنى ئوشتۇۋېتىپ ، — شۇنچە يىللاردىن بېرى مېنى ئىزدەپمۇ قويمىغان ئادەم ئەجەب بۇ قېتىم مېنى ئەسلەپ قاپسەن ؟

— تولا سېپسىق گەپنى قىلمۇەرمەي ، ئادەمدەك ئاۋۇال ھال سورا ، ئۇقتۇڭمۇ ؟ — قەدىردانىنىڭ كەيپى چىگىش ئىدى ، — بوسۇغاڭغا دەسسەپ بولغۇچە ساقچىلىقىڭنى پەش قىلماي .

— يولدى ، خاپا بولما ، ئاكا ، — ئابدۇراخمان قىزىرىپ كەتتى ، — ھە ، قېنى دەپ باقە ، مېنى يوقلاپ كەلدىڭمۇ ياكى بىرەر ھاجىتىڭ بارمۇ ؟

— بۇ قېتىم چوڭراق ھاجەت بىلەن كەلدىم ، — قەدىردان بىر دەم جىم تۇرۇۋالدى ، — زادى خروئىننى ئۈزۈل ـ كېسىل تاشلىغىلى بولىدىغان بىر ئامالنى قىلغىن .

— شۇ چاغقىچە چېكىۋاتامسەن ؟ — ئابدۇراخمان ئاچچىقىدا

ئېغىر تىندى ، — تېخىچە تاشلىيالمىدىڭ ؟
— ھەئە ، تاشلىيالمىدىم . شۇڭا ، بىر ئامالىنى قىلارمىكىن دەپ سېنىڭ قېشىڭغا كېلىشىم .
— ئامالىغۇ بار ، لېكىن چىدىيالماسسەنمىكىن .
— مېنىڭ چىدىيالمايدىغانلىقىمنى نەدىن بىلىسەن ؟
— خوتەنده پۇت ـ قولۇڭنى باغلاپ نېمە ئىشلارنى قىلمىغان ؟ ئاڭلىسام ، بېيجىڭدىمۇ زەھەر تاشلاش ئورنىدا يېتىپ چىقىپسەن ، نېمە ئۈچۈن تاشلىيالمىدىڭ ، كۆتۈڭ چىدىمىدى ، شۇنداقمۇ ؟
— بۇ قېتىم چىدايمەن .
— ئەمدى چىدىمىساڭمۇ چىدايسەن . ئالدىمغا ئۆز ئايىغىڭ بىلەن كەلدىڭمۇ ، مەن ئەمدى سېنى ئۆزۈم ئاپىرىپ بېرىمەن .
— نەگە ئاپىرىپ بېرىسەن ؟
— «ئاق تۈمان مەجبۇرىي زەھەر تاشلاش ئورنى»غا !
— نەدە ئۇ يەر ؟
— تۆت تاغنىڭ ئوتتۇرىسىدا ، — ئابدۇراخمانىنىڭ بىردىنلا قاپىقى تۇرۇلۇپ ، ئاكىسىغا قولىنى شىلتىدى ، — ھېلىمۇ ياخشى خالىمەت قارىم ئەتكەسچى گۇرۇھىدىن ۋاقتىدا ئايىغىڭنى تارتىپ-سەن ، بولمىسا سېنىڭ جاجاڭ بىر پاي ئوقتى !
— سەن ... سەن نەدىن بىلىسەن ؟ — قەدىردانىنىڭ چىرايى تاتىرىپ كەتتى ، — ساڭا بىر كىم دېدىما ؟
— مەتتۇرغۇن شىلىم بىلەن نۇرادىل پاناقنى بېيجىڭدا بىز سوراق قىلغان ، ئۇقتۇڭما ؟
ئابدۇراخمان بېيجىڭ جامائەت خەۋپسىزلىكى ئۇنۇۋېرسىتېتىنى پۈتكۈزىدىغان يىلى ئۇلارنى پراكتىكا ئاساسىدا جىنايەتچىلەرنى سوراق قىلىش ئەق مەيدانلىرىغا قاتناشتۇراتتى . ئۇنىڭدىن باشقا ، بېيجىڭ ساقچى دائىرىلىرى ئۇيغۇر جىنايەتچىلەرنى سوراق قىلغاندا تەرجىمانلىق ئۈچۈن ج خ ئۇنۇۋېرسىتېتىنىڭ يۇقىرى يىللىق ئوقۇغۇچىلىرىنى تەكلىپ قىلاتتى . بىر قېتىم كۇنمىڭدىن كەلگەن ئايروپىلان بېيجىڭ ئايرودۇرۇمىغا چۈشۈش بىلەن ساقچىلار ئىككى

گۇمانلىق ئادەمنى تۇتۇۋالدى . ئۇلار 35 ـ 36 ياشلار چامىسىدا بولۇپ ، خوتەن شېۋىسىدە سۆزلەيتتى ، شۇنداقلا ھەر ئىككىلىسى خەنزۇ تىلىنى بىلمەيتتى . ئۇلارنىڭ بىرىنىڭ ئىسمى مەتتۇرغۇن شىلىم ، يەنە بىرىنىڭ نۇرادىل پاناق ئىدى .

— ساقچى يولداش ، — دېدى مەتتۇرغۇن شىلىم ئابدۇراخمانغا يېلىنىپ ، — سومكىمىزدىن ، يانچۇقىمىزدىن يېگىنىنىڭ سۈنۈقلىقى بىر نېمە چىقمىدى ئەينا ، بىزنى قويۇپ بەرگەن بولسىڭلار .

مەتتۇرغۇن شىلىمنىڭ گېپىنى ئاڭلىغان جىنايى ئىشلار ساقچى ئەترىتىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى لى شۆۋ مىيىقىدا ئاچچىقلىنا كۈلۈپ قويدى .

— ئۇنداق بولسا ، — دېدى لى مۇئاۋىن باشلىق ، — ئىككىڭلار قولۇڭلارنى كېرىپ ، ئولتۇرۇپ ـ قوپۇش ھەرىكىتىدىن يۇزنى قىلىڭلار ، ئاندىن مەن سىلەرنى قويۇۋېتەي .

— ئا ... قىلساق قىلدۇق ئەينا ، — دېدى نۇرادىل پاناق ھەرىكەتنى باشلاپ ، — بىر ، ئىككى ، ئۈچ ، تۆت...

— لى مۇئاۋىن باشلىق ، — ئابدۇراخمان ھەيران بولۇپ سورىدى ، — سوراقخانىدا ئۇلارنى تەنھەرىكەت ئوينىتىپ يۈرگۈچە قويۇۋەتسەك بولمامدۇ ؟

— سەن ئۇقمايسەن ، — لى باشلىق ئۈنلۈك گەپ قىلدى ، — بۇلارنىڭ ئاشقازىنىدا خروئىن بار ، ئۇلار ئولتۇرۇپ ـ قوپقانسېرى ئاشقازان بىر كېڭىيىپ ، بىر تارىيىپ ، چاپلىغۇچ پېشىلىپ كەتتىمۇ ، خروئىن ئاشقازىنىغا چىقىپ كېتىپ ئۆلىدۇ ، بۇنى ئۇلارغا ئۆزۈڭنىڭ گېپى قىلىپ دەپ بەرگىن .

— سىلەر ساناپ ئەللىككە بارغاندا ئۆلىسىلەر ، شۇنىمۇ بىلەلمىدىڭلارمىدا ؟ — دېدى ئابدۇراخمان ئاچچىقى بىلەن ، — ئولتۇرۇپ ـ قوپقانسېرى ئاشقازىنىڭلار بىر كېڭىيىپ ، بىر تارىيىپ ، چاپلىغۇچ پېشىلىپ كەتتىمۇ ، خروئىن ئاشقازىنىڭلارنى زەھەرلەپ يېرىۋېتىدۇ .

ئابدۇراخمانىنىڭ گېپىنى ئاڭلىغان مەتتۇرغۇن شىلىم بىلەن

نۇرادىل پاناق ھەربىرىنى دەرھاللا توختىتىپ ، بىر - بىرىگە قاراشتى . چۈنكى ، ئۇلار ئىككى تال «كەمپۇت» يېشىلىپ كەتكەنلىكى ئۈچۈن دىلمۇرات ماكاشنىڭ ئۆلۈپ كەتكەنلىكىنى ئەسلىرىگە ئېلىشقاندى .

— ھە ، ھەربىرىنى داۋاملاشتۇرماي توختاپ قالدىڭلارغۇ ؟ — لى ياشلىقنىڭ تەلەپپۇزى قاتتىق ئىدى ، — قېنى ، ئەمدىلا يېگىرمە سەككىزگە كەلدىڭلار .

مەتتۇرغۇن شىلىم بىلەن نۇرادىل پاناق بىر - بىرىگە قارىشىپ ، خېلى بىر ۋاقتچە تۇرغاندىن كېيىن ، ۋاررىدە يىغلۇۋەتتى .

— باشلىق ، قورسىقىمىزدا مال بار ئىدى...

قەدىردان چېكسىنى ئۇۋۇلىغىنىچە ئولتۇرۇپ كەتتى ، ئەيسا خېنىنجىرنىڭ : «ئاشۇ توخۇ يۇرەكلەرنىڭ پاش قىلىشىدىن بىزلەر مۇشۇنداق كۈنلەرگە قالدۇق» دېگەن سۆزى قۇلاق تۈۋىدە ئەكس سادا بەرگەندەك بولدى .

— دورا ئارقىلىق ئۇلارنىڭ قورسىقىدىكى خروئىننى چۈشۈرۈۋالغاندىن كېيىن ، — دېدى ئابدۇراخمان سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ ، — ئۇلارنى قايتا سوراق قىلغىنىمىزدا ، خالىمەت قارىم ، غەيرەت جاڭدۇ ، ئەبەي گىتار ، ئەيسا خېنىنجىر ، تۇرسۇن كاللا ، دىلمۇرات ماكاش ، مەتتۇرغۇن شىلىم ، نۇرادىل پاناقلاردىن تەركىب تاپقان خروئىن ئەتكەسچىلەر گۇرۇھى ئاشكارىلاندى . ئەمما ، سېنىڭ ئىسمىڭ چىقىش بىلەن ئۆپكەم ئاغزىمغا تىقىلىپ ، قېقىلىپ كەتكىنىمنى بىلمەي قالدىم .

— نېمە ، مېنىڭ ئىسمىم چىقتىما ؟

— شۇنداق بولمايچۇ ، نۇرادىل پاناقنى ئايرىم سوراق قىلغىنىمىزدا ئۇ ھېچنېمىنى قويماي پاش قىلدى .

— ئەتكەسچىلەر گۇرۇھىدىكى ئادەملەرنى تولۇق پاش قىل ، — ۋارقىرىدى لى مۇئاۋىن باشلىق ، — ئەگەر بىرەرىنى يوشۇرساڭ ، گۇناھىڭنى تېخىمۇ ئېغىرلىتىۋالىسەن .

— تۇغرا ، بىزدە قەدىردان دېگەن بىر ياش بالا بار

ئىدى ، — نۇرادىل تورۇسلارغا قاراپ قويدى ، — ئۇنىڭ خالىمەت قارىمدا 60 مىڭ يۈەن پۇلى بار كەن . قارىمغا بەرمەك تەس كەلگەن. مۇ ، 60 مىڭ يۈەن پۇلۇڭنى ئون ھەسسە كۆپەيتىپ بېرىمەن دەپ ، قەدىردانىنى ئالداپ ئەكەپتىكەن . لېكىن ، ئۇ بالا گۇناڭجۇغا كەلگەن. دە : «مەن بۇنداق قانۇنسىز ئىشلارغا قاتناشمايمەن» دەپ ، 60 مىڭ يۈەن پۇلىنى ئېلىپ كېتىپ قالغان .

— مەتتۇرغۇننىڭ دېيىشىچە ، خالىمەت قارىم قەدىردانىنى ئەتە- ۋارلاپ ، «ئالتۇن ئۇچ بۇرجەك» كە بىللە ئېلىپ كىرىپتىكەنغۇ ؟

— شۇنداقلىقى راست ، ئەمما ئۇ چاغدا ھەممىمىز بۇ ئىشنى باشقىچە تەھلىل قىلغان .

— مەسىلەن قانداق ؟

— قەدىردان سودا ئىشلىرىغا پىششىق ، ئېپى بار ، ئەقىللىق ، ئۇسۇل - چارىلىرى كۆپ بالا بولغاچقا ، ئۇنى قارىم يېنىغا تارتىپ ، ئۆزىگە ياردەمچى قىلماقچى بولغان ، — نۇرادىل پاناق ئۇسساپ كەتتىم دېگەچكە ، ساقچى ئۇنىڭغا بىر ئىستاكان سۇ ئەكىلىپ بەردى ، — لېكىن قەدىردان ئۇنىڭ قىلمۇاتقان ئىشلىرىنى كۆرۈپ دەرھاللا قارشى چىققان ، شۇڭا ئۇ بۇرۇنلا كېتىپ قالدى .

— يەنە دەيدىغانلىرىڭ بارمۇ ؟

— ئەمدى مەن دەيدىغانلىرىمنىڭ ھەممىسىنى دېدىم ، پەقەتلا قالمىدى .

— يەنە يوشۇرغانلىرىڭ بولسىچۇ ؟

— ھۆددەس يوشۇرمىدىم ، مەن ۋىجدانىم بىلەن گەپ قىلىۋا- تىمەن !

قەدىردان سىركايىنى ئالىقانلىرى ئارىسىغا ئېلىپ ، شىرەگە جەينەكلىگىنىچە تېكىرقاپ ئولتۇرۇپ قالدى . ئۇنىڭ كاللىسىدىن غەلىتە ئوي - خىياللار ئۆتمەكتە ئىدى . بىر زامانلار بازاردىكى ئۇستۇنلۇكنى تالىشىپ ، قەدىردانىنى ئۇرۇپ ئېغىر يارىدار قىلغان ئادەملەر شۇ ئىدى . كېيىن ئۇلارمۇ زوھۇر گاسىيانىڭ لۇكچەكلە- رىدىن تاياق يەپ ، خوتەن ، ئۇرۇمچى ، ھەتتا بېيجىڭ ، شاڭخەي ،

گۇاڭجۇلاردىمۇ تۇرالماي ، جەنۇبىي جۇڭگو رايونلىرىغا قېچىپ كەتكەنىدى . راست ، ئۇلار بىر مەزگىل بىر قازاندا قاينىدى ، ئۆزئارا چۇشىنىشىپ ، بۇرادەرلىك كەمىرىنى باغلاشتى . مانا بۇگۇنكى كۈندە مەتتۇرغۇن شىلىم ، بولۇپمۇ تۇرادىل بۇرادەرلىك مېھرىنى يەتكۈزۈپتۇ ، «بىز كۆرگەن كۈننى ئۇمۇ كۆرسۇن ، ھەممىمىز بىر دوزاخ ئوتىدا كۆيەيلى ، بىر چاغلاردا بىزنى زوھۇر گاسىياغا ئۇرۇپ دۇرغان ئەمەسمىدى» دەپ كۆڭلى قارىلىق قىلماپتۇ . «بىر ئادەم بولسىمۇ كۈننىڭ سىرىقىنى كۆرسۇن» دېگەن مۇسۇلمان ئەقىدىسىنى مىزان قىپتۇ . مانا مۇشۇنداق ئادەملەرنىڭ سادىقىسى بولسىڭ ئەرزىيدۇ .

— ئاكا ، ئۇيغۇڭ كەلدىغۇ دەيمەن ، تازىلىق ئۈچۈن كىرىپ پۇت - قولۇڭنى يۇيامسەن قانداق؟ ئەمىسە مەن كىرىپ چىقاي ، — ئابدۇراخمان ئىككى كىشىلىك چوڭ كارىۋاتقا قاراپ قويدى ، — ئۆزۈن يىللار بويتىكەن ، ئىككىمىز بىللە ياتمىغىلى .

— زەھەر تاشلاش ئورنىنىڭ مۇددىتى قانچىلىككەن؟ — قەدىردانىنىڭ چىرايىدىن ئەنسىرەش ئالامىتى چىقىپ تۇراتتى ، — باسقۇچلارغا بۆلۈپ داۋالايدىغاندۇ؟

— بىر داۋالاش باسقۇچى 40 كۈن ، لېكىن سەن باردىغان يەرنىڭ مەجبۇرىي زەھەر تاشلاش ئورنى ئىكەنلىكىنى ئۇنتۇپ قالما ، — ئابدۇراخمان مۇنچىدا پۈتلىرىنى يۇيۇۋېتىپ ۋارقىرىدى ، — ئۇ يەردە خروئىن چېكىپ ئۆزگەرگەن ياكى ئۆزگىرىۋاتقانلار تەرتىپ يۇرگۈزىدۇ . ساقچىلار بولسا داۋالاش ، ئامانلىقنى ساقلاش ، ئېغىر پاجىئەلەرنىڭ ئالدىنى ئېلىش قاتارلىق ئىشلارنى قىلىدۇ ، ئۇ يەردە كىملا باشقۇرسۇن ، شەرتسىز بويسۇنۇشۇڭ كېرەك .

پۇت - قوللىرىنى يۇيۇپ يوتقانغا كىرگەن قەدىردانىنى تېمە ئۇچۇندۇر بىر خىل قورقۇنچ ئۆز ئىلكىگە ئالدى ، ئۇكىسى ئابدۇراخمانىڭ : «خروئىن چېكىپ ئۆزگەرگەن ياكى ئۆزگىرىۋاتقانلار تەرتىپ يۇرگۈزىدۇ» دېگەن گېپى ئۇنى تېگى يوق ھاڭغا ئىتتىرىدە-

ۇەتكەندەك بولدى ، بىردىنلا كۆپ قىسىملىق تېلېۋىزىيە فىلىمى «يۇقراچە كىينىگەن ساقچى» ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا ئايان بولدى ، تۆھمەت ۋە سۆيىقەست بىلەن قارىلانغان ساقچى تۇرمىگە كىرىپ قالغاندا ، گۇندىخانىدىكى زوراۋانلار ئۇنىڭغا پوق ، سۆيدۈك تۆكۈلـ ـرىنى توشۇنقۇزىدۇ ، تاماق ۋە هور نانلىرىنى تارتىۋالىدۇ ، تېخى ئوقۇۋاتقان كىتابنىمۇ زوراۋان ئەبلەخ : «مەن ئوقۇيمەن» دەپ ئېلىۋالىدۇ ، ھەتتا كېچىسى ئۇنى يوتقانغا پۈركەپ قويۇپ قاتتىق ئۇرىدۇ ، قوۋۇرغىسىنى سۇندۇرۇۋېتىدۇ . قىسقىسى ، ئۇنىڭ تۇرمە ئىچىدە كۆرمىگەن كۈنى قالمايدۇ . ئادەتتە چەت ئەل كىنولىرىدىمۇ مەھبۇسلار زوراۋانغا خۇشامەت قىلىپ ، ياۋاشلارنى بوزەك قىلىدۇ .

— بولدى بەس ، بېشىمغا كەلگىنىنى كۆرەي ، خروئىتىدىن بۇ قېتىم يا ئۆلۈپ قۇتۇلىمەن ، يا تىرىك قۇتۇلىمەن .

قەدىردان ئاستا ـ ئاستا ئۇيقۇغا كەتتى .

قىرىقىنچى باب

مۇناسىۋەتلىك ئورۇنلارنىڭ بېجىرگەن رەسمىيىتى بىلەن، قەدىردان «ئاق تۇمان مەجبۇرىي زەھەر تاشلاش ئورنى»غا قوبۇل قىلىندى. ئۇ ئۆپكە، يۈرەك، جىگەر، ئاشقازان قاتارلىق ئىچكى ئەزالار ھەم قان تەكشۈرۈش رەسمىيەتلىرىنى ئىككى سائەت ئەترا-پىدا تۈگىتىپ قايتىپ چىقتى. ئاندىن ئابدۇراخمان ئۇنى سىم تور بىلەن توسۇلغان داۋالاش رايونىغا كىرگۈزۈۋېتىپ قايتىپ كەتتى. قەدىردانىنىڭ ئىككى بىلىكىدىن تۇنقان ئىككى ساقچى داۋالاش رايو-نىنىڭ پەس قورۇسىغا پەلەمپەيلەر بىلەن ئېلىپ چۈشمەكتە ئىدى. بۇ چاغدا قەدىردانىنىڭ كاللىسىدا خۇددى ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلىنغان جىنايەتچىنى جازا مەيدانىغا ئېلىپ كېتىۋاتقاندەك بىر ئۇقۇم پەيدا بولدى.

«ئاق تۇمان مەجبۇرىي زەھەر تاشلاش ئورنى» تۆت قورۇغا بۆلۈنگەن بولۇپ، ھەر بىرى ئادەم چىقالمىغۇدەك ئېگىز سىم تورلار بىلەن ئىھاتە قىلىنغانىدى. بىرىنچى قورۇ «باشقۇرۇش رايونى» دەپ ئاتىلىپ، ئۇنىڭدا ساقچىلارنىڭ ئىشخانا، ياتاق، دەم ئېلىش ئۆيلىرى، شۇنداقلا قورۇسىدا ماگىزىنلار بار ئىدى. ئىك-كىنچى پەس قورۇ «داۋالاش، سالامەتلىكنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش رايونى»دەپ ئاتىلىپ، كەڭ كەتكەن سېمونت مەيدانىنىڭ ئەتراپىنى بىر قەۋەتلىك ئۆيلەر قورشاپ تۇراتتى. بۇ قورۇنىڭ ئۇچتىن بىر قىسمى سىم تور بىلەن ئايرىلغان، ئۇ تەرىپى قىز - چوكانلارنىڭ ياتاقلىرى ئىدى. «داۋالاش، سالامەتلىكنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش رايونى»غا تام قوشنا بولغان كىچىكرەك قورۇنى «كېسەللەر رايو-نى» دەپ ئاتايتتى. ئۇ يەردە خروئىن چەككۈچى، ئوكۇل قىلىپ سالغۇچىلارنىڭ ئاخىرقى باسقۇچتىكى بەدەنلىرىنى ھەرخىل قاپارتە-

ما ، جاراھەتلەر قاپلاپ ، يىرىڭلىق ئىشىقلار سېسىپ ئېقىشقا باشلىغان ياكى نېرۋىسىدىن ئاداشقان ، ئىشتىھاسى تۇتۇلۇپ تىرىك مۇردىغا ئايلانغان قۇرۇق سۆڭەك بىمارلار بار ئىدى . بۇ قورۇغا پات - پاتلا جەسەت توشۇش ماشىنىلىرى كېلىپ - كېتىپ تۇراتتى .

قەدىردانىنى ئەكەلگەن ئىككى ساقچى ياتاق ئالدىغا كېلىپ پۇشتەكنى قاتتىق چېلىشى ، ياتاقلاردىن تۆۋەنىي 14 - 15 ياش ، يۇقىرىسى 40 — 50 ياشلاردىكى 80 دىن ئارتۇق ئادەم يۇگۇرۇشۇپ چىقىپ ، مەيدانغا ئۇچ ئەترەت بولۇپ تىزىلدى . ھەربىر ئەترەتنىڭ ئاتامانى بولسا كېرەك ، بىردىن ئادەم توپ ئالدىدا گىدىيىپ تۇراتتى . سېمىز ، قورساقلىق ساقچى قاتتىق ۋارقىرىدى :

— قۇربان ھېلىم !

— بار ! — بىرىنچى توپ ئالدىدىكى ئوتتۇرا بوي ، چىرايى قاپقارا ، 30 ياشلاردىن ئاشقان ، تەمبەل ، سۆرۈن تەلەت بىرى ئالدىغا بىر قەدەم چىقىپ ئىككى پۇتىنى جۇپلىدى .

— سېنىڭ ئەترىتىڭگە قەدىردان ئىسمىلىك بىر ئادەم بېرىدىمەن . ئۇ بۇرۇن مىليونېر باي بولغان ، لېكىن خروئىندىن ئىبارەت ئالۋاستى ئۇنىڭ بايلىقىنى توزۇتۇۋەتكەن ، شۇڭا ئۇنى ئاراڭلارغا ئېلىپ ، زەھەرنى ئۇزۇل - كېسىل تاشلىشىغا ياردەم قىلىشىڭلارنى ئۈمىد قىلىمەن .

— بەجانىدىل ئورۇنلايمەن ! — قۇربان ھېلىم يەرنى يەنە بىر قېتىم تېپىپ پۇتىنى جۇپلىدى .

— زەھەر تاشلاپ چىقىپ كەتكەن 9 - نومۇرنىڭ ئورنىدا قەدىردان ياتسۇن !

— بولىدۇ ، باشلىق ، — قۇربان ھېلىم ئارقىسىغا شارتلا بۇرۇلۇپ ، ئەترەت ئەزالىرىغا بۇيرۇق قىلدى ، — زاكىر ، ئىمىر !

— بار !

26 - 27 ياشلار ئەتراپىدىكى ، ھال رەڭ يۇزىنى قارا - قۇرا داغلار بېسىپ كەتكەن ، ئېگىز ، ئورۇق زاكىر ئىسمىلىك يىگىت

بىلەن ۋىجىك ، قىزىل باش ، تاز چىراي ئىسمىر ئىككىسى توپ ئالدىغا چىقتى . ئۇلار يۈگۈرۈشۈپ كېلىشتى ـ دە ، قەدىرداننى ئارىغا ئېلىپ مېڭىشتى ، ساقچىلار كېتىپ قېلىشتى . ياتاقلىرىغا تارقاۋاتقان ئادەملەر قۇربان ، زاكىر ، ئىمىرلارنىڭ چىرايىدىن ئەيـمىنىپ ، يەر بېقىپ ماڭغىنىچە تىكىلىپ قارىيالمىدى . ئۇلار ياتاقـلىرىغا كىرىپلا غايىب بولۇشتى ، بىرەرىمۇ سىرتقا چىقمىدى . قەدىردان بىناغا قەدەم ئېلىپلا ھەيران قالدى ، چۈنكى 70 — 80 قەدەم كەلگۈدەك سېمونت كارىدورغا سۇ چېچىپ شالاقلىتىۋەتكەنىدى . بۇ 10 ـ ئاي مەزگىللىرى بولۇپ ، كېچە تۇرماق ، كۆندۈزـلىرىمۇ سالقىن ئىدى . بۇ ئىش قەدىردانىنى ئەنسىزلىككە سېلىپ قويدى .

— كىيىمىڭنى سال ، دېدى قولىدا تاسما بەلباغ تۇتۇپ تۇرغان قۇربان ھېلىم قاپقارا يۈزلىرىنى پۈرۈشتۇرۇپ ، — تېز بول !

— نېمە ، مەنما ؟ — قەدىردان دەماللىققا ھېچنېمە ئۇقالمـدى ، — مېنى دېدىڭما ؟

— ھـەي ھىشـىـق ستـارى ، — ئـىـمىر تاز قولىنى شىلتـىدى ، — قۇربان ئاكام سېنى دېمەي ھاممىاڭنى دېدىما ؟ سالە كىيىمىڭنى !

— ئاناڭنى كىسپۈرۈش ، — زاكىر قولىدىكى تاياقنى قەدىرـداننىڭ كۆزىگە چېنىدى ، — قۇربان ئاكام ئەزەلدىن بىر گەپنى ئىككى قىلتىم تەكرارلىمايدۇ ، ئۇقتۇڭما ؟

شۇ ئەسنادا قۇربان ، زاكىر ، ئىمىر تازلارنىڭ ئارقىسىدا گۇپپاڭچى ، خۇشامەتچى ، يالاقچى لالما ئىتلاردىن يەنە ئۈچ ـ تۆت ئادەم يىغىلدى . ئۇلار بـەزىدە ئـاسمانباقتى بولۇپ كۈلۈشسە ، بەزىدە ئـۈچ زوراۋاننىڭ قـايىسىسى گەپ قىلسا : «شۇنداق !» ، «ئەلۋەتتە !» ، «توغرا ، توغرا» دەپ گۇپپاڭچىلىق قىلىشىپ بېـرەتتى . قەدىردان چاپىنىنى سېلىپ يەرگە تاشلىشى ، زاكىر قوـلـىدىكى ئۇزۇن تـاياق بـىـلەن ئۇنـىڭ دولىسىغا بىرنەچچىنى

سېلىۋەتتى .

— ھەي جالاپ خوتۇننىڭ بالىسى ، كىيىم سېلىشنىمۇ بىلمەم-سەن ؟ ياكى بىز سالدۇرۇپ قويامدۇق ؟ قۇربان ئاكامنى تولا قاقـ-شاتما جۇمۇ !

قەدىردان ھەممە كىيىمنى سېلىپ ، كالتە ئىشتىنى بىلەنلا قالدى . ئۇنىڭ غەزەپتىن كۆزلىرى ئالىيىپ كەتكەندى .

— بۇنىمۇ سال ، — قۇربان كۆزلىرىنى چەكچەيتتى ، — ئۇنى ئاچاڭغا ئاياپ قويدۇڭما ؟

— ھەرقايسىڭدا ھايا دېگەن نەرسە يوقما ؟ — قەدىردانىڭ مۇشتۇملىرى تۇگۇلدى ، — بۇنى ئۆلسەممۇ سالمايمەن ، زورلىساڭ بۇ يەردە ئۆلۈم ۋەقەسى كېلىپ چىقىدۇ .

— ھەي گۇيىنىڭ بالىسى ، گەپ قىلمىساق تېخى يوغانلىق قىلغۇڭ بارما ؟ — زاكىر دېۋەلەپ كېلىپ ، ئېگىز ، قاۋۇل قەدىر-دانغا بويۇنداپ قارىدى ، — يەنە مېنىڭ قولۇمدا ۋەتۋەرىكىڭ چىقىپ كەتمىسۇن !

— ئۇنداقتا : «ئۆلسەم ئۆزۈمگە ھېساب» دەپ قولۇڭدىن خەت قىلىپ بەر ، ئاندىن سېنىڭ بىلەن بىر تۇتۇشۇپ باقاي ، — قەدىردان مۇشتۇملىرىنى تېخىمۇ قاتتىق تۇگدى ، — بۇرۇن سەن-دەك نەرسىدىن تۆتىنى ئۇرۇپ بىر يىل تۇرمىدە ياتتىم ، يەنە تۇرمە-گە كىرىپ قالغۇم يوق .

ئۇلار بىر ـ بىرىگە قاراشتى ، قەدىردانىڭ كىرىشىپ كەتكەن مۇشتۇملىرىنى كۆرۈپ سەل چۆچۈدى ، شۇنداقتىمۇ ئۇنى بويسۇن-دۇرمىغاندا ، ئۆزىنىڭ زوراۋانلىق ئورنى لىڭگىر ـ تاقتاق ئويناپ قالاتتى . شۇڭا ، ئۇلار ئاتىسىنمۇ ، ئۇزەڭگىدىنمۇ چۇشمەسلىكى ، ئاسانلا بەل قويۇپ بەرمەسلىكى كېرەك ئىدى .

— سەندەك ئاغزىدا شە ئالىدىغان شاۋچىدىن كۇرمىڭنى كۆر-گەن بىز ، — دېدى قۇربان گۇل چېكىلگەن تۇكلۇك قوللىرىنى شىلتىپ ، — تۆت كۇندە پىلىكتەك يۇمشاپ : «جان ئاكا» دېمىگە-نىڭنى كۆرەي .

قۇربان قولىدىكى تاسما بەلباغ بىلەن قەدىرداننىڭ دولىسىغا «قارسلا» قىلىپ بىرنى سالدى ، بۇنىڭدىن ئۆزىگە جان كىرگەن زاكىر ئېتىلىپ كەلدى :

— ھەي جالاپنىڭ بالىسى...

— نېمىگە ئادەم تىللايسەن ، — قەدىردان ھۇرپەيگەنىدى ، ئۇچ ئاتامان ۋە باشقىلار قارا ـ قويۇق ئۇرۇپلا كەتتى .

— ھەي شاۋچى ھەزىلەك ، — قۇربان تاسما بەلباغنى شىلتىدى ، — بايىقى ساقچىلار : «ئاراڭلارغا ئېلىڭلار !» دەپ تاپشۇرۇپ بەرگىنىنى ئاڭلىغانسەن ؟ بىزنىڭمۇ ئارىمىزغا ئالىدىغان مىزانلىرىمىز بار ، ئۇقتۇڭما ؟ ھازىر خۇمارغا جەڭ ئېلان قىلىش بىرىنچى باسقۇچىنى باشلايمىز .

— ئۇقتۇم ، — قەدىردان بۇ ئىت ـ بۆرىلەر بىلەن تەڭ بولالمايدىغانلىقىنى ھېس قىلدى ، — قېنى قانداق مىزانلار بولسا مەن ئورۇنلاي .

— مەن پۈشتەكنى چېلىشىم بىلەن كارىدوردىن يۈگۈرۈپ ، ئەڭ چەتتىكى ھاجەتخانا ئالدىغا بارىسەن ، — دېدى زاكىر تۆكۈرۈك-لىرىنى چاچرىتىپ ، — ئىككىنچى قېتىم چالغاندا يەنە مەشەگە يېتىپ كېلىسەن ، ئەگەر يېتىپ كېلەلمىسەڭ ئۆزۈڭنىڭ شورى .

زاكىر پۈشتەكنى چېلىشى ، قەدىردان سۇ چېچىپ تېيىلغاق بولۇپ كەتكەن سىمونت كارىدوردىن يۈگۈرۈپ ھاجەتخانا ئالدىغا بارىدى ـ دە ، ئارقىسىغا ئۇچقاندەك ياندى . ئۇ كارىدورنىڭ ئوتتۇرىسىدىن ئۆتۈشى ، ئىككىنچى پۈشتەك چېلىندى ، ئەمما ھاسىراپ ، يېقىلىپ ـ قوپۇپ يېنىپ كەلگەندە ، ھەممىسى بىردەك ئۇنى ئۇرۇپ يەرگە يېقىتتى . زاكىر بايىقى ھەرىكەتنى قايتا تەكرارلىغاندا ، يالىڭاچلانغان قەدىردان يەنە جېنىنىڭ بارىچە يۈگۈرۈپ كەتتى .

— ھەي شاۋچىلار ، — دېدى قۇربان ، — بۇنىڭ بۇرۇنىنىڭ بېزى خېلىلا يوغانىدەك قىلىدۇ . ئۆزىمىزنى راسا بىر تونۇتۇپ قويايلى ، لېكىن ساقچىلارنىڭ كۆزىگە چېلىقىدىغان يەرلىرىگە ئۇرۇپ سالمايلى .

— ئۇنىڭ قاپقىغا قايسىڭ ئۇردۇڭ؟ — زاكىر ھەممىگە گۆلەيدى، — ئەتىلەتىن ئوكۇل سالغىلى ساقچى دوختۇرلار كىرمەسە، قۇربان ئاكامنى بالاغا تىقماقچىمىدىڭ ھەرقايسىڭ.

قەدىردانىنى ئۇزۇن سۈلۈق كارىدوردا ئۇچ قېتىم يۇگۈرتۈپ، قارا - قويۇق ئۇرۇپ - تىللاپ، خۇمارغا جەڭ ئېلان قىلىپ بولغاندىن كېيىن، چوڭ ھاجەتخانىغا ئېلىپ كىرىپ دۇم يانقۇزۇپ ساغرىسىغا كالتەك بىلەن ئوننى ئۇرۇپ، «خۇمار قاچۇرۇش» باسقۇچىنى ئورۇنلىدى. ئاندىن ئۇنىڭ تىزىنى ئالدىغا چىقىرىپ، ئىككى قولىنى كەڭ كېرىپ، تامغا قارىتىپ زوڭزايتىپ قويدى، خروئىن خۇمارىغا قارشى «جەڭ»نى ئاخىرلاشتۇرغان بۇ غالىبلار «خۇمار قاچۇرۇش» كالتە جېكىنى تۇڭىتىپ، قەدىردانىنى يالغۇز تاشلاپ چىقىپ كېتىشتى. بۇ ئەسنادا ھاجەتخانىغا كىرىپ - چىقىپ تۇرغان زەھەر تاشلاش «جەڭچى»لىرى ئۆز ھاجەتلىرىنى راۋا قىلىپ غىپپىدىلا يوقىلاتتى. ئۇلار خۇددى شۇنداق بولۇشقا تېگىشلىكتەك، قەدىردانىغا پەرۋاسۇ قىلمايتتى. ئارىدىن ئىككى سائەتتەك ئۆتكەندە، زاكىر بىلەن ئىمىر قىزىل باش ئىككىسى ھاجەتخانىغا كىرىپ: «يۇر!» دەپ ۋارقىرىدى، قەدىردان ئۆرە بولالماي يېقىلىپ چۈشتى. چۈنكى، ئۇنىڭ پەي - مۈسكۇللىرى تارتىشىپ قېتىپ قالغانىدى. ئۇ يىقىلغان يېرىدە تىز، يوتا، تاپانلىرىنى ئۇۋۇلاپ ئورنىدىن ئارانلا تۇرغان بولسىمۇ، بىراق ئالچاڭلاپ ئارانلا ماڭدى.

چۈشلۈك تاماق ۋاقتىدا خورلۇق تېخىمۇ يامان بولدى. چوڭ ئاشخانىغا رەت - رەت بېكىتىلگەن ئۇزۇن شىرەلەردە زەھەر تاشلىغۇچىلار بىر - بىرىگە قارىشىپ ئولتۇرۇشاتتى. ئۇلار قاچىلىرىدىكى تاماقلىرىنى ئالدىلىرىغا قويۇپ ئولتۇرغىنىدا، زاكىر، قۇربان، ئىمىر تازلار شىرەلەرنى چۆرگىلەپ يۈرۈپ، قاچىلاردىكى گۆشلەرنى تېرىپ ئۆزىنىڭ قاچىلىرىغا سالاتتى. ياخشىراق تاماق ئەتكەنلىرىدە، بەزىلەرنىڭ تاماقلىرىنى قاچىسىغا بۆلۈۋالاتتى. ئەما، ھېچكىم ئۇلارغا چىش يېرىپ بىر نېمە دېيەلمەيتتى، ھەتتا

بۇ زوراۋانلار سەللا دىتىغا ياقمىغانلارنىڭ ھور ئانلىرىنى مىجىقلاپ ، دەسسەپ تاشلاپ بېرەتتى . لېكىن زاكىر ، ئىمىر تازلاردەك لالما ئىتلار بەكمۇ ھوشيار ئىدى . زوراۋانلار بىرەر كىمنىڭ ئەدەپىنى بېرىپ ياكى ئۇنىڭ يانلىرىنى ئاختۇرۇپ تىنتىش ئېلىپ بېرىۋاتقاندا ، ھېلىقى ئىتلار : «يولداشلار ، تاماقلارنى ئىسراپ قىلماي پاكىز يەيلى» ، «باشلىق ، خۇمار بېسىش دورىسى ئەكەلدىڭىز مۇ ؟» دەپ قاتتىق «قاۋاش» ئارقىلىق ، ساقچىلارنىڭ كەلگەنلىرىنى ئۆز خوجايىنلىرىغا خەۋەر قىلاتتى . ئەگەر بىرەرى ئازابقا ، خورلۇققا چىدىيالماي ساقچىلارغا مەلۇم قىلغىنىدا ، تۇگىمەس - پۈتمەس بالاغا قالاتتى . ساقچىلار سۇرۇشتە قىلىپ كىرسە ، زوراۋانلار بۇياقتا قېلىپ ، كۆپچىلىك : «ئۇنداق ئەمەس ، مۇناقىشى» ، «ئۇ چىشمىغان بولسا ، ئۇ سىيمەيتتى» دېگەندەك گەپلەر بىلەن زوراۋانلارنى ئاقلاپ ، ئۇلارنىڭ نەزىرىدىن ئۆتەتتى . يۇقىرىغا ئىنكاس قىلغۇچى بولسا ، كېچىچە تاياق ۋە قىينىق دەستىدە : «جېنىم ئاكىلار ، مەن ئېيتىمەن ، مەن پوق يەپتىمەن» دەپ يىلىنىاتتى . ئەتىسى ئىنتىزام تەكشۈرگۈچى ياكى خۇمار بېسىش ئوكۇلى سالغۇچى ، دورا تارقاتقۇچى ساقچىلار كىرىپ : «پىشانەڭدىكى نېمە كۆك ، بۇ نېمە ئىشىشق ؟» دەپ سۇرۇشتە قىلسا ، ئۇلار : «ھاجەتخانىنىڭ چىرىغى كۆيۈپ كېتىپتىكەن ، تېيىلىپ كېتىپ يىقىلىپ چۈشتۇم» ، «ئىشىكە ئۇسۇۋالدىم» دەپ يالغان ئېيتاتتى .

كەچتە قەدىردان بۆلۈنگەن ئەتراتنىڭ باشلىقى قۇربان ياتاققا كىرىپ كېلىشى ، ئۇنىڭ لالما ئىتلىرى كۈچۈكلىنىپ ، قۇيرۇق شىپاڭشتىپ كېتىشتى .

— قەدىردان ، كۆڭلىكىڭنى سال ، — ۋارقىرىدى قۇربان قولىدىكى پىرىم خىشنى لۆڭگىگە يۆگەۋېتىپ ، — ھازىر شامىلىڭنى يىغىمىز .

— نېمە شامال ئۇ يىغىدىغان ؟

— خروئىن دېگەن ئادەم بەدىنىگە چاپلىشۋالسا ئاجرىمايدىغان

جىن ئۇ ! — قۇربان لۆڭگىگە يۆگەلگەن يېرىم خىشنى تەڭلەپ تۇراتتى ، — ئاشۇ جىننىڭ يامراپ كېتىۋاتقان شاملىنى يىغىمىز .

بۇ ئەسنادا زاكىر ، ئىمىر تازلارمۇ كىرىپ ، تاختاي سۆكتە ئۇنىڭغا قاراپ ئولتۇرۇشتى .

قۇربان قەدىردانىڭ كۆڭلىكىنى سالدۇرۇۋېتىپ ، لۆڭگىگە ئورالغان يېرىم خىش بىلەن ئۇنىڭ كۆكرىكىگە ئوننى ئۇردى ، قەدىردان بىر ھازا نەپەس قىستاپ تامغا يۆلىنىپ قالدى .

كەچتە توك قوڭغۇرىقى چىرقىراپ ئۇخلاشقا سىگنال بېرىشى بىلەن ، ھەممە ياتاقتىكىلەر ئۇخلاش تەييارلىقىنى قىلىشقا كىرىشىپ كەتتى ، لېكىن قەدىردانغا بېرىلگەن 9 ـ نومۇرلۇق ئورۇندا يوتقان ـ كۆرپە ، ياستۇق ، ئەدىياللارمۇ يوق ئىدى ، قۇربانىڭ ياتىدىغان ئورنىدا بولسا قوش يوتقان ـ كۆرپە ، ئەدىيال ، ياستۇقلار تۇراتتى . قەدىردان كۆكرىكىنى قامالللغان ھالدا 9 ـ نومۇرلۇق ئورۇنغا قارىدى . لېكىن ، قۇربان ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ گىدىيىپ تىك تۇردى :

— ھەي ، قوندىقىڭا بويۇندىغان توخۇدەك ئورۇنلارغا قارايسەنغۇ ؟ — ئۇ تاختاي سۆكىنىڭ ئاستىنى كۆرسەتتى ، — مانىڭ تېگىگە كىرىپ ياتسەن ، بۇ دېگەن خروئىن خۇمارىنى «نەملىكتە زەئىپىلەشتۇرۇش» دەپ ئاتىلىدۇ . ئاغىنىلەر ، سىلەرمۇ ياتقانمۇ يوق ؟

— ياتقان ! — دېيىشتى ياتاقتىكىلەر ، — ئالدىمىز بەش كۈندىن ئۇچ كۈنگىچە ياتتۇق !

قەدىردان تاختاي سۆكىنىڭ 30 سانتىمېتىرمۇ كەلمەيدىغان پاكار ئاستىغا قارىدى :

— بۇ يەرگە ئادەم قانداقمۇ پاتىدۇ ؟

— ئوڭداڭغا يېتىپ ، ساغراڭ ، دۇمبەڭدە سىيجىپ كىرىسەن .

قەدىردان «خروئىنغا جەڭ ئېلان قىلىش» ، «خۇمار قاچۇرۇش» ، «شاملىنى يىغىش» ، «خۇمارنى زەئىپلەشتۇرۇش» دېگەنلەرنىڭ ھەممىسى زوراۋانلار ئۆزلىرى چىقىرىۋالغان پەتىۋا ئىدى .

كەنلىكىنى بىلەتتى . ئەمما ، ھەممىلا ئادەم ئۇلارنىڭ چالغان دېپىغا ئۈسسۇل ئويناپ ، كەتمىنىنى چېپىۋاتسا ، بۇنىڭغا نېمە ئامال ؟

قەدىردان ئۇچ كۈنگىچە «خروئىنغا جەڭ ئېلان قىلىپ ، «خۇمار قاچۇرۇپ» ، «شامىلىنى يىغىپ» ، «خۇمارنى زەئىپلەشتۈرۈپ» ھالىدىن كەتتى . ئۇ تاختاي سۆكىنىڭ ئاستىدىكى خىش يېيىتىلغان نەم يەردە ئۇچ كۈن كېچىچە يېتىپ ، خۇمار زەئىپلىشىش ئۈياقتا تۇرسۇن ، ئۆزى ماغدۇرسىزلىنىپ ، ئولتۇرسا قوپالماس ، قوپسا ئولتۇرالماس ھالدا بەدىنىنى سوغۇق قاپلاپ كەتتى . ئۇنىڭ شۇنچىلىك سوغۇقى ئېشىپ كەتسىكى ، كېچىلىرى ئاغزىدىن ئاققان شۆلگەي قوش ئالقاندەك يەرنى لاي قىلىۋېتەتتى ، بولۇپمۇ لۆڭگىگە ئورالغان خىش پارچىسى ۋە لۆڭگە ئورالغان مۇشت بىلەن كۆكرەككە ئۇرۇپ «شامىلىنى يىغىش» قەدىردانىنى ئالدىغا ئېڭىشتۈرۈپ قويدى ، ھەتتا تۆش سۆڭىكى خېلىلا ئىچىگە ئولتۇرۇشۇپ كەتتى . ئۇ قىسقا ـ قىسقا يۆتىلىدىغان ۋە ھال رەڭ قان تۆكۈرىدىغان بولۇپ قالدى . تېخى ئەتىگەنلىك تاماققىچە يۈگۈرۈش ھەرىكىتى دەھشەتلىك زۇلۇم ئىدى . مەيداننىڭ ئوتتۇرىسىدا قولىغا تاياق ، تاسما بىلباغ ، چۈنۇق تۆتۈۋالغان زاكىر ، قۇربان ، ئىمىرلار ئۆزىنىڭ ئەترەتلىرىنى مەيدانىنى چۆرگىلىتىپ ، ھەدەپ ۋارقىراپ ، تاياق سىلىپ يۈگۈرتەتتى . ھەممىنىڭلا كۆڭلىدە : «ئاھ خۇدايىم ، يىقىلىپ چۈشمىسەم بولاتتى» دېگەن بىر ئىلتىجا بار ئىدى . چۈنكى ، يىقىلىپ چۈشسىلا ، قوپۇپ بولغۇچە ئۇستىگە تاياق يېغىپ كېتەتتى . زوراۋان قۇربان ھېلىم ۋە ئۇنىڭ ئىككى ئىتىنىڭ تۇرقى ئىنتايىن ياۋۇز بولۇپ ، باشقىلارنى مەشىققە سالغانلىرىدا كۆڭلەكلىرىنى سىلىۋېتەتتى . ئۇلارنىڭ تۈكلۈك بىلەكلىرىدىن قورساقلىرىغچە يىلان ، چايان ، ئەجدىھا چېكىلگەچكە ، يالىڭاچ بەدىنى يىراقتىنلا كۆپكۆك كۆرۈنەتتى . شۇڭا ، باشقىلار ئۇلارنى «گۈلدار جاللاتلار» دەپ قويۇشاتتى . بۇ مەخلۇقلار ئاغزىغا كەلگەن سەت تىللار بىلەن تىللاپ ، ئۇرۇپ مەشىققە سىلىۋاتقانلىرىدا ساقچىلار كېلىپ قالسا ، تاسما بىلباغ بىلىگە چىگىلىپ ، چۈنۇق ھەم تاياقلار

مەيدان چېتىگە تاشلىناتتى ۋە شۇ ھامان پۇشتەك چېلىپ : « بىر ، ئىككى ، ئۈچ » دەپ ۋاراقىراشقا باشلايتتى .

زەھەر تاشلىغۇچىلار چۈشتە بىر سائەت ئۇخلىغاندىن كېيىن ئۇيغۇرلار خەنزۇچە ، خەنزۇلار ئۇيغۇرچە ئىنقىلابىي ناخشا ئۆگىنەتتى ، ھەربىر زەھەر تاشلىغۇچى 28 ئىنقىلابىي ناخشا ئۆگىنىش شەرت قىلىناتتى . خەنزۇ ئەترەتلەردىمۇ زاكىر ، قۇربان ، ئىمىر-لارغا ئوخشاش زوراۋانلار بارمۇ قانداق ، خەنزۇلارنىڭ ئۇيغۇرچە ئېيتىۋاتقان ناخشىلىرى پات - پاتلا قەدىردانلىنىڭ قۇلىقىغا كىرىپ قالاتتى ، ھەتتا تىلى ئۇيغۇرچىغا ئەڭ قاتمال بولغان گۇاڭدۇڭ ، سىچۈەنلىك خەنزۇلارمۇ تامغا قاراپ ئۇيغۇرچە ناخشا ئېيتاتتى . بىر كۈنى قەدىردان تامغا قاراپ ناخشا مەشىق قىلىۋېتىپ ، بىر سىچۈەن-لىك خەنزۇ يىگىتنىڭ ئېيتقان ناخشىسىنى ئاڭلاپ كۈلۈۋەتتى - يۇ ، بىراق شۇ ھامان كۆزلىرى ياشقا تولدى . ھېلىقى خەنزۇ يىگىت ئىككى قۇلىقىنى تۇتۇپ بەخىرامان توۋلىماقتا ئىدى :

ئاناڭ مېنى تۇغكاندا ،
ئاڭ يوگاككا يوگىگان .
ئۆمرى ئۇزۇڭ بوسۇڭ دەپ ،
بەختى بوسۇڭ دېمەگان .

قەدىردان ھازىر «ئاق تۈمان مەجبۇرىي زەھەر تاشلاش ئورنى» نىڭ ھەممە مىزان ، قائىدە - يوسۇنلىرىغا كۆندى . ئۇ ياتقىدىكى ياۋاش ، مۇلايىم ، 22 ياشلاردىكى ئالىم دېگەن يىگىت بىلەن چىقە-شىپ قالدى . ئۇلار ۋاقىت چىسقىلا مۇڭدىشاتتى . بۇگۈن چۈشلۈك ئۇخلاشتا ئۇخلىمىغان قەدىردان كۆكرىكىگە ئالقىنىنى قويغىنە-چە ، تاش ئورۇندۇققا كېلىپ ئاپتاپسىنىپ ئولتۇرۇشى ، ئالىممۇ ئاسقاقلاپ يېتىپ كەلدى . بىر ھەپتىنىڭ ئالدىدا ، مەيداندا مەشىق قىلىۋاتقاندا ، قۇربان ئۇنىڭ ئوشۇقىغا قاتتىق تېپىۋېتىپ ، شۇندىن بېرى ئۇ ئاسقاقلاپ ماڭىدىغان بولۇپ قالغانىدى .

— قەدىردان ، مېنىڭچە ، زوراۋانلارنىڭ قىلمۇاتقان زورلۇق-زومبۇلۇقلىرىنى ساقچىلار بىلەمدىكىن دەيمەن ، — ئالىم ئاچچىق-قىنا كۈلۈپ قويدى ، — ماڭا ئوخشاش ئاسقاقلايدىغان ، يۈز - قاپاقلىرى ئىششىغانلارنى ئۇلار داۋاملىق كۆرۈپ تۇرىدۇ ، بۇزەك قىلىنغۇچىلار قورقۇپ يالغان ئېيتسا ، ئۇلار ئىشىنىدۇ .

— ئەگەر شۇنداق بولىدىغان بولسا ، ساقچىلار كەلسىلا ، ئۇلار نېمە ئۈچۈن ئەسكىلىكىنى يىغىشتۇرىدۇ ، — قەدىردان بېشىنى چايقىدى ، — ھەتتا بىرنەچچىسىنى قاراۋۇللۇققا قويۇپ ، ساقچىلارنى كۆزىتىدۇ تېخى .

— بۇ كۆرۈنۈشتىكى ياسالمىلىقمىكىن دەيمەن ، — ئالىم ئېغىر تىنىپ قويدى ، — ئويلاپ باققىن ، بۇ گۈيلارنىڭ قىلمۇاتقان ئەسكىلىكلىرىنى ساقچىلار ھەرگىز قىلمايدۇ ، چۈنكى ئۇلارنىڭ ئىنتىزامى بار . ئەمما ، نېمە ئۈچۈن بىلىپ ، كۆرۈپ تۇرۇپ تۇرسايدۇ .

— مەنچە بىلمەيدۇ ، — دېدى قەدىردان كېسىپلا ، — بۇ ھەقتىكى مېنىڭ كۆز قارىشىم سېنىڭكىگە ئوخشمايدۇ . خروئىن چېكىش دۇنيادا پۈتۈن ئىنسانىيەت ئەيىبلەيدىغان يامان ئىللەت ، تاشلىماقمۇ تەس ! شۇڭا خروئىن خۇمارىنىڭ ئازابىنى بېسىپ چۈشكۈدەك ئازاب ، ئېغىر مۇھىت ۋە جىسمانىيىتىڭ كۆتۈرەلمىگۈدەك قىيناق بولغىنىدىلا ، خروئىندىن ئۈزۈل - كېسىل سەسكىنىشىڭ مۇمكىن .

— ئەگەر ئاشۇ ئېغىر مۇھىت ، قىيناق جەريانىدا ئۆلۈپ كەتسەڭچۇ ؟

— ھېچقىسى يوق ، — قەدىردان ئېغىر خورسىندى ، — مەن ۋە مەن تونۇغان «تونۇش»لىرىمنىڭ بېشىغا كەلگەن ئالەمچە سەت-چىلىك ، ئازاب ، خورلۇق ۋە نومۇسسىزلىقلاردىن شۇنداق ئويغا كەلدىمكى ، خروئىن چەككۈچىلەر پۈتۈن ئىنسانىيەتتىن تارتىپ دۆلەت ، جەمئىيەت ، ئۇرۇق - تۇغقانلارغىچە ئوشۇقچە بىر ۋابا-دۇر ! بۇنداقلاردىن قانچىسى ئۆلسە ، جەمئىيەت ، دۆلەت ، ئىنسانە-

يەت شۇنچە مەرەزدىن يېنىكلەيدۇ . ئاددىي بىر مىسال : ھەرقانداق ئاتا ـ ئانا بولغۇچى بالىلىرى قازا قىلسا : «سېنىڭ ئورنۇڭدا مەن كەتسەمچۇ» دەپ ناله قىلىدۇ ، لېكىن بالىلىرى خروئىندىن ئۆلسە ، ئۆلار «ئۇھ» دەپ يېنىك تىن ئالىدۇ ، مەن بۇنداقلارنى كۆپ كۆرگەن .

— بۇ گەپلىرىڭگە قارىغاندا ، بېشىڭدىن كۆپ ئىسسىق ـ سوغۇق ئۆتكەن ئوخشىمامدۇ ؟

قەدىردان ئۆزىنىڭ ئۆرغۇن مىسال ـ دۇنيالىرىنىڭ ، شۆھرەت ـ ئىناۋەتلىرىنىڭ قانداق بولۇپ توزۇپ ۋە سورۇلۇپ كەتكەنلىكى ، بېيجىڭدىكى ئۆلۈكى خارلىقتا قالغان ئۇيغۇر يىگىت-لىرى ، ئۆلارنى دەپنە قىلىشتىكى ۋەھشىيلىكلەر ، زۇلۇمى بىلەن مېھرىبانىنىڭ نېمە سەۋەبتىن ياشلا كەتكەنلىكى ، يەتتە ـ سەككىز ئايلىق بالىسىنىڭ قورساقتا تۇرۇپ ئۇ دۇنياغا كېتىشىگە كىم سەۋەب بولغانلىقى ، ئاباباكرىنىڭ نومۇسسىزلىقلىرى ، ئاخىرىدا توققۇز ياشلىق ئوغلىنىڭ زەھەردەك ئاچچىق تىللىرى قاتارلىقلارنى سۆزلەپ بەرگەندە ، كۆزلىرىدىن مۆلدۈرلەپ ياش تۆكۈلدى .

— ئويلاپ باق ، ئالىم ، مەن بېيجىڭدىمۇ زەھەر تاشلاش ئۇر-نىدا تۇرغانمەن ، — دېدى قەدىردان ياشلىرىنى سۈرتۈۋېتىپ ، — ئۇ يەرنىڭ مۇھىتى گويا بىر ساناتورىيە ، ئۆزۈڭنى دەم ئېلىۋاتقاند-دەك ھېس قىلىسەن . بىراق ، مەن ئۇ يەردىن چىقىپلا خروئىنغا يەنە كىرىشۋالدىم .مەن بۇنى ئىرادەمنىڭ بوشلۇقىدىن كۆرسەم-مۇ ، يەنە بىر تەرەپتىن زەھەر تاشلاش ئۇرنىدا روھىي ۋە جىسمانىي دۇنيايىمغا چاقماقتەك تەسىر قىلغان بىرەر ئىش بولمىغانلىقتىن كۆرىمەن . ئېھتىمال مەن خەنزۇچىنى تولۇق بىلمىگەنلىكىم ئۈ-چۈن ، ئۇلارنىڭ خروئىن ھەققىدە يۇقىرى سەۋىيەلىك نەزەريە ، ئىبرەتلىك ھېكايەت ، پاجىئەلىك قىسمەت رىسالىلىرىنى ئاڭلىيال-مىغان بولۇشۇم مۇمكىن .

— نەچچە ياشقا كىردىڭ ؟ — ئالىم قەدىردانىنىڭ كەچمىشلىر-نى ئاڭلاپ قۇلاقلىرىغا ئىشىنەلمەيلا قالدى .

— 29 ياشقا .

— ياھ ، ئوتتۇزغا كىرمەي تۇرۇپ كۆرگەن قىسمەتلەر-
نىڭدىن ، — ئالىم باش چايقىدى ، — ئادەم سىنى يۈز ياشقا
كىرگىمىكىن دەپ قالىدىكەن .

— توغرا دەيسەن ، بۇ 14 يېشىمدا چۈشۈمدە ئايان
بولغان ، — قەدىردان يىراقلارغا تىكىلدى ، — بىر پەرىشتە ئانا :
«سىنىڭ يېشىڭ ئوتتۇزغا كەلمەي تۇرۇپ ، يۈز يىللىق قىسمەتلەر
بېشىڭغا كېلۈر» دەپ بېشارەت بەرگەنىدى . راست دېگەندەك ، كۆر-
مىگىنىم ئاز قالدى .

— سىنىڭ قىسمەتلىرىڭنى ئاڭلاپ ، بايىقى كۆز قاراشلىرىڭ-
نىڭ ئاساسسىز ئەمەسلىكىنى ھېس قىلدىم ، — ئالىمنىڭ چىرايى-
دىن يەنىلا قانائەت قىلمىغانلىق چىقىپ تۇراتتى ، — ئۇنداقتا
زاكىر زابوي ، قۇربان توڭگۇز ، ئىمىر تازلارنىڭ قىلمىشلىرىنى
يوللۇق دېمەكچىمۇ سەن ؟

— يا ، يا ، ياق ! سەن يەنىلا مېنى خاتا چۈشىنىپسەن ، —
قەدىردان كۈلۈپ قويدى ، — ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرىنى قانداقمۇ
توغرا دېگىلى بولسۇن ؟ دېمەكچى بولغىنىم ، خروئىن تۇپەيلىدىن
بېشىڭغا ئالەمشۇمۇل بالايىئاپەتلەر ياغسا ، ھەرقانداق بېسىم ۋە
قىيناقلار سىنىڭ تاشلىشىڭغا تۇرتكە بولىدۇ دېمەكچىمەن .

— زاكىر زابوي ، قۇربان توڭگۇز ، ئىمىر تازلار نېمە ئۈچۈن
ساڭا بولغان بېسىمنى توختاتمايدۇ ، بىلەمسەن ؟

— ياق ، بىلمەيدىكەنمەن .

ئالىم بۇ يەرگە قەدىرداندىن بۇرۇن كىرگەنلىكى ئۈچۈن ،
زاكىر زابوي ، قۇربان توڭگۇز ، ئىمىر تازلارنىڭ يېڭى كىرگەنلەر-
گە زۇلۇم سېلىش بىلەن ئۇلارنى قاقتى ـ سوقتى قىلىدىغانلىقى
قاتارلىق نۇرغۇن نەپسانىيەتچىلىكىنى بىلەتتى ، بولۇپمۇ پۇلدار
ياكى ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرىنىڭ قول ئىلكىدە بارلار كىرىپ قالسا ،
ئۇنداقلارنى ئېغىر قىيناش ئارقىلىق ، نېمە شەرت قويسا بېجىرىدە-
غان دەرىجىدە يۈرەكسىزلەندۈرۈۋېتەتتى . ئەگەر ئۇنداقلارنىڭ ئۇ-

روق - تۇغقانلىرى ، يېقىن - يورۇقلىرى يوقلاپ كەلسە ، بىر پارچە تىزىملىكنى ئۇنىڭ قولىغا تۇنۇقۇرۇپ قويۇپ : «تىزىملىكتە- كى نەرسىلەردىن بىرى كەم بولمىسۇن ، ئاقىۋىتىڭنى ئويلاپ بىر ئىش قىلارسەن» دەپ قورقاق سالاتتى . تىزىملىك ئىچىدە ئالمي تاماكا مۇنچە قاپ ، سوت پاراشوكى مۇنچە بولاق ، ناۋات ، كەمپوت ، كونسېرۋا ، شاكىلات ، بولكا ، يەل - يېمىش دېگەندەك نەرسىلەر- دىن باشقا ، مەلۇم پۇل كارتىنىڭ نومۇرىنى يېزىپ قويۇپ ، ئۇنىڭغا مۇنچە مىڭ يۈەن سېلىۋەتسۇن ، دەيتتى . ئۇنىڭدىن باشقا ، «ئاق تۇمان مەجبۇرىي زەھەر تاشلاش ئورنى» دىكى ماگىزىندا ئىشلەتكىلى بولىدىغان كارتا بار ئىدى ، ئۇنى قانچە پۇللۇق ئالىمەن دېسە ، ماگىزىندىن سېتىپ بېرەتتى . تىزىملىككە : «ئۆزىمىزدە ئىشلىنە- دىغان كارتىدىن مۇنچە پۇللۇقتىن مۇنچىنى ئال» دەپ يېزىپ قويغاچقا ، ئۇنىمۇ ئالماي مۇمكىن بولمايتتى . تۇغقىنى كەلگەن ئۇ بىچارە بۇ بۇيرۇقلارنى ئورۇنلىماي مۇمكىن ئەمەس ئىدى .

— پاھ ، بۇ خەقنىڭ نەپسى نېمىدېگەن يامان ، — دېدى قەدىردان غەزەپى كېلىپ ، — ئاشۇ نەرسىلەردىن ئىگىسىمۇ بەھرە- مەن بولىدىغاندۇ ؟

— نەدىكىنى ، ئوچ بۆرە هەممىنى بۆلۈشۈپ ساندۇقلىرىغا سېلىۋالىدۇ ، ئىگىسىگە بىر تال كەمپوتمۇ بەرمەيدۇ ، — ئالىم قەدىردانغا لەپىلدە قاراپ قويدى ، — ئەمدى سېنى قىيناشنى توخ- تاتمىغانلىقى ، ساقچىلار سېنى «مىليونېر باي بولغان» دەپ تو- نۇشتۇرغانلىقى ئۈچۈن ، ئۇلار سېنىڭدىن خېلى جىق نېمە تەمە قىلىۋاتىدۇ .

— مەندىنما ؟ ئۇخلاپ چۈشى ! ھى - ھى ، — قەدىردان قەھر بىلەن دىمىقىنى قاقتى ، — مەن بۇ يەردىن خروئىننى ئۇزۇل - كېسىل تاشلاپ چىقىپ كەتكۈچە ، ئۇلار قانداق قىينىسا كۆتۈرە- مەن . بۇنىڭ سەۋەبى ، ئازاب ۋە زۇلۇم بىلەن ئۆزۈمنى بىر سىناپ كۆرەي دەيمەن ، لېكىن ئۇلار بەك هەددىدىن ئېشىپ كەتسە ئەدىپە- نى بېرىمەن .

— تولا يوغان سۆزلىمە ، ئۇلار قولىدىن ھەربالا كېلىدىغان لۇكچەكەر .

— ۋاقتى كەلگەندە كۆرۈپ قالىسەن .

ئالىم يەنە ئېمىنىدۇر دېمەكچىدى ، بىراق ساقچى دوختۇر ئايال چاقىرىپ قالدى :

— قەدىردان ، ياتاققا كىر ، سالامەتلىكىڭنى تەكشۈرىمەن .

قەدىردان بىلەن ئالىم ياتاققا كىرگەندە ، زاكىر زابوي ، قۇربان تۇڭگوز ، ئىمىر تازلار ئەنۋەر دېگەن ئوقۇتقۇچىنىڭ تۇغقانلىرى كىرگۈزگەن گۆشلۈك پولۇنى يەۋاتاتتى . ئەنۋەر بولسا بىر چەتتە كىتاب ئوقۇپ ئولتۇراتتى . دوختۇر قەدىردانىنىڭ كۆڭلىكىنى سالىدۇرۇپلا ، ۋارقىرىۋەتكىلى تاسلا قالدى . چۈنكى ، ئۇ قەدىردانىنىڭ كۆكرىكىدىكى كۆپكۆك ئىشىقنى كۆرۈپ قورقۇپ كەتكەنىدى . دوختۇر ھەر كۈنى دېگۈدەك كىرىپ «خۇمارىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئوكۇلى» سېلىپ ۋە ھەرخىل تابلېتكا دورىلارنى بېرىپ چىقىپ كەتكەچكە ، ئانچە دىققەت قىلمىغانىدى . تېخى بۇ ئىشىق ھەپتە ئالدىدا قاپقارا ، قوڭۇر قان ئۆيۈپ كەتكەن بولۇپ ، قارىغانلىكى ئادەمنىڭ تېنى شۇركۈنەتتى .

— قايسىڭ ئۇرۇشتۇڭ بۇنى ، — ۋارقىرىدى دوختۇر پولۇ يەۋاتقان ئۇچ زوراۋانغا قاراپ ، — شۇنچىۋالا قاتتىق ئۇرغان بارمۇ ؟

— ھەي قەدىردان ، — قۇربان مايلىق قولىنى شىلتىدى ، — بىز سېنى ئۇردۇقما ؟

— مەن بىر كىمگە ئۇردى دېمىگەندىمەن ، — قەدىردان دوختۇرغا قارىدى ، — مەن سىزگە دېدىممۇ يا ؟

— ئۇرمىسا مۇشۇنداق بولۇپ كېتەمدا ؟ — دوختۇر ئۇچ زوراۋانغا گۇمان بىلەن قارىدى ، — بۇ چوقۇم سەنلەرنىڭ ئىشىڭ .

— ھەي ھىشىق ستارى ، — ۋارقىرىدى ئىمىر تاز ، — ئۆزۈڭنىڭ كېچىدە ھاجەتخانىدا يىقىلىپ چۈشكىنىڭنى دېمەمسەن ؟

— قانداق جالاپ خوتۇنىنىڭ بالىسى ماۋۇ ، — زاكىر زابوي دېۋەيلەپ كەلدى ، — كېچىدە ھاجەتخانىدىن ئاغزى ـ بۇرنۇڭ قان ،

مەيدەڭنى تۇتۇپ كىرمىدىڭما ، جالاپنىڭ بالىسى !
— ھەي لۇكچەكلەر ، نېمە ئاغزىڭنى بۇزىسەن ، تۇرقۇڭدىنلا ياخشى ئەرسىلەر ئەمەسلىكىڭ چىقىپ تۇرىدۇ .
— ئەستاغپۇرۇللا ، گۈيلارنى ، — قۇربان زاكىرنىڭ بېشىغا چاڭگىدە بىر شاپىلاق سالدى ، — دوختۇر خانىمنىڭ ئالدىدا نېمە ئەدەپسىزلىك قىلىشىسەن ـ ھە ؟
— قەدىردان ، مەيدەڭنىڭ مۇشۇنداق بولغىنىغا قانچىلىك بولدى ؟ — سورىدى دوختۇر ئايال .
— ئون كۈندىن ئاشتى .
— راست يىقىلىپ چۈشتۈڭما ؟
— شۇنداق !
— يۇر ، — دوختۇر دورا ساندۇقىنى قولىغا ئالدى ، — يۇرىكىڭنى تەكشۈرىمەن .
دوختۇر ئايال قەدىردانىنى ئاچىقىپ كېتىۋاتقاندا ، قۇربان ئېڭىكىنى قامالاپ ، زاكىر بىگنى قولىنى شىلتىپ ، ئىمىر تاز ئالىيىپ ، قەدىردانغا : «ئاغزىڭغا ھېزى بول» دەپ بېشارەت بەردى ، شۇنداقتىمۇ ئۇلارنىڭ تۇيىقى سەل سىرقىراپ قالدىمۇ نېمە ، دەرھاللا ئالىمغا قاراشتى .
— ئالىم ، مەيداندا قەدىردان ئىككىلار پاراڭلىشىۋاتاتتىكلار ، — دېدى قۇربان قولىدىكى سۆڭەكنى داستىخانغا تاشلاپ ، — ئۇ ساڭا نېمە دېدى ؟
— خاتىرجەم بولۇڭلار ، ئۇ سىلەر توغرۇلۇق بىر نەرسە دېمەيدۇ ، — ئالىمنىڭ تەلەپپۇزى ئادەتتىكىدەك ئىدى ، — ئۇ سىلەردىن بەكمۇ مەمنۇنكەن .
— نېمە دېدىڭ ؟ — زاكىر بوينىنى سوزۇپ گۆلەيدى ، — ئۇ ... ئۇ بىزدىن تېخى مەمنۇنمىكەن ؟
— شۇنداق ! — ئالىم بېشىنى لىڭشىتتى ، — ئۇ دەھشەتلىك ئازاب ۋە زۇلۇم بىلەن ئۆزىنى سىناقتىن ئۆتكۈزىدىكەن .
ئۇچ زوراۋان تېڭىرقاپ قېلىشتى . بىرى ئاغزىدىكى ئاشنى

چاينىماي توختاپ قالسا ، يەنە بىرى قولىدىكى سۆڭەكنى چىشلىگەن چە ، ئىككى بۇرادىرىگە قاراپ قالغانىدى ، ئۇلارنىڭ تۇرقىدىن ئۇزىنى تىكشاپ قالغانلىقى چىقىپ تۇراتتى . «دەھشەتلىك ئازاب ۋە زۇلۇم بىلەن ئۆزىنى سىناقتىن ئۆتكۈزۈش» دېگەن بۇ سۆز ئۇلارنىڭ ئىچىنى ساپان سالغاندەك تىلغۇۋتكەنىدى ، كۆپ ئىشلارنى بېشىدىن ئۆتكۈزۈپ ، تۇرغۇن قازانلاردا قايىنىمغان ئادەم ھەرگىز بۇنداق گەپلەرنى قىلمايتتى .

— ئۇ ئاداش بۇرۇن نېمە ئىشلارنى قىپتىكەن ؟ — قۇربان ئالىمدىن سورىدى ، — سىلەر يېقىن بولغانىدىن كېيىن دەپ بەرگەندۇ ؟

— ئۇ بېيجىڭ ، شاڭخەي ، گۇاڭجۇ ، بېڭبۇ ، كۇنمىڭ ، رۇيلى ، يەنە چەت ئەللەردە ، ھەتتا «ئالتۇن ئوچ بۇرجەك»لەردىمۇ جاھانسازلىق قىپتىكەن ، بېشىدىن ئاجايىپ ۋەھشىي ۋەقەلەر ئۆتۈپتىكەن .

— «ئالتۇن ئوچ بۇرجەك»كىمۇ كىرىپتىكەن - دە ! — زاكىر زابوي تۇيۇقسىز غۇرتتىدە يۇتتى ، — ئۇ يەرگە ئۇنداق - مۇنداق ئادەملەر كىرەلمەيدۇ .

قۇربان ، زاكىر ، ئىمىرلار باش ئىشارىسى بىلەن سىرتقا چىقىپ ، يۇگۇرۇش مەيدانىنىڭ ئەتراپىدىكى تاش ئورۇندۇقلارنىڭ بىرىگە كەلدى .

— ئاغىنىلەر ، قارىغاندا بۇ ئاداش بوش نەرسىدەك قىلمايدۇ ، — دېدى قۇربان توڭگۇز ، — ئېسىڭلاردىمۇ ، دەسلەپكى «خروئىنغا جەڭ ئېلان قىلىش» باسقۇچىدا ، ئۇنىڭ : «زورلىساڭ بۇ يەردە ئۆلۈم ۋەقەسى كېلىپ چىقىدۇ» دېگەن سۆزى .

— راست ، ئۇ تېخى ، — زاكىر زابوي خىيالا قورقۇپ قالغاندەك قىلاتتى ، — «ئۆلسەم ئۆزۈمگە ھېساب» دەپ قولۇڭدىن خەت قىلىپ بەر ، ئاندىن سەن بىلەن بىر تۇتۇشۇپ باقاي ، بۇرۇن سەندەكتىن تۆتنى ئۇرۇپ بىر يىل تۇرمىدە ياتتىم ، يەنە تۇرمىگە

كىرىپ قالغۇم يوق ، دېگىنى ئېسىڭلاردا باردۇ ؟
— ئاغىنىلەر ، — قۇربانىنىڭ كۆزلىرى ئالاق ـ جالاق بولۇپ كەتكەنىدى ، — بۇندىن كېيىن ھەرقانداق جايدا ئۇچىمىز تەڭ تۇرايلى ، بولمىسا بۇ گۈي سەل خەتەرلىكتەك تۇرىدۇ .
— توغرا ، — ئىمىر تازغىمۇ جان كىردى ، — بۇ چاغقىچە ئۇچىمىز بىردەك ھەرىكەت قىلغاچقا ، ئۇ قورقۇپ بىزگە چېقىلالمىدى ، بۇندىن كېيىنمۇ بىر يەڭدىن مۇشت ، بىر ياقىدىن باش چىقىرايلى .
قۇربان ، زاكىر ، ئىمىرلار سىرتتا بىرەر سائەتتىن ئارتۇق كۈسۈرلىشىپ ياتاقتا كىرگەندە ، قەدىردان ، ئالىم ، ئوقۇتقۇچى ئەنۋەرلەر پاراڭلىشىپ ئولتۇرۇشاتتى . ئۇلار ئۆز پارتىگى بىلەن بولۇپ ، كىرگەنلەرگە ئانچە دىققەت قىلىپ كەتمىگەچكە ، قۇربان توڭگۇزنىڭ قورسىقى كۆپتى بولغاي ، ئاغزىنى بۇزۇپ تىللىماقچى بولدى ـ يۇ ، ئۆزىنى تەستە بېسىۋالدى . چۈنكى ، دوختۇر ئايال قەدىردانىنى ئاچچىقىپ كەتكەندىن كېيىن نېمە ئىشلار يۈز بەرگەنلىكىنى بىلىشى كېرەك ئىدى .
— ھەي قەدىردان ، — دېدى ئۇ پېتىدىن چۈشمەي ، — باشقۇرۇش بۆلۈمىگە چىقىپ كەتكەنىدىڭ ، نېمىلەرنى دېيىشتىڭلار ؟
— باشقۇرۇش بۆلۈمىگە ئەمەس ، دوختۇرخانىغا دېمەمسەن ، — قەدىردان ئۇنىڭ چۆچۈپ قالغانلىقىنى ھېس قىلىدى ، — دوختۇرخانىدا ماشىنىلارغا سېلىپ تەكشۈردى شۇ ، لېكىن نەتىجىسى ئەتە چىقىدىكەن .
— شۇنىمۇ ؟ — زاكىر كالپۇكلىرىنى يالاپ قويدى ، — باشقا گەپلەرمۇ بولغاندۇ ! ؟
— خاتىرجەم بول ، زاكىر ، سىلەرمۇ خاتىرجەم بولۇڭلار ، — قەدىردان قۇربان بىلەن ئىمىر تازغا قاراپ قويدى ، — ئۆزۈڭلارغا مەلۇمغۇ ، مەن ياۋاش ـ يۇمشاق ئېغىر كارۋانمەن ، باشقىلارغا ئالدىراپ ـ سالدىراپ بىر نېمە دېمەيمەن .
ئۇچ زوراۋانىڭ كۆڭلى جايىغا چۈشكەندەك بولدى . ئەمما ،

ئەتىسى ئەتىگەنلىك تاماقتىن كېيىن ياتاقتا «خۇمارنىڭ ئالدىنى ئېلىش» ئوكۇلى سېلىۋاتقاندا ، دوختۇر ئايال :

— قەدىردان ، سېنى كېسەللەر رايونىغا يۆتكىمەكچى ، نەرسە - كېرەكلىرىڭنى يىغىشتۇر ، — دەپ ئۇقتۇردى . لېكىن ، ئوكۇل سېلىنغان بىلىكىنى قاماللىۋالغان قەدىردان دوختۇر ئايال-نىڭ قېشىغا كېلىپ يېلىندى .

— دوختۇر ئاپاي ، مېنىڭ كېسىلىم ئۇنچە ئېغىر ئەمەسقۇ ، ناھايىتى شۇ ھاجەتخانىدا يىقىلىپ كېتىپ ، مەيدەم سېمونت قىر-غاقتا تېگىپ كەتتى ، — دېدى قەدىردان مۇلايىملىق بىلەن ، — مەن بۇ ياتاقتىكىلەر بىلەن چىقىشىپ قالدىم . ئەگەر پەقەتلا بولماي-دۇ دېسىڭىز ، ئۇچ - تۆت كۈن مەشەدە تۇرۇپ باقسام ، ماقۇل دەڭە .

— باشقىلار كېسەللەر رايونىغا چىقالماي ھەلەك ، — دوختۇر ئايال سەل خاپا بولغاندى ، — سەن بولساڭ چىقمىسام دەپ يالۋۇ-رىسەن . بوپتۇ ، ئۆزۈڭ بىل ، لېكىن كېيىن پۇشايمان قىلساڭ ئورنىغا كەلمەيدۇ .

دوختۇرلار نەرسە - كېرەكلىرىنى كۆتۈرۈپ «قۇتقۇزۇش» A ، B ياتاقلىرىغا چىقىپ كېتىشتى . ئۇ يەردە يېڭىدىن كىرگەن زەھەر تاشلىغۇچىلار بولۇپ ، ئۇلار كارىۋاتلارغا باغلىۋېتىلگەنىدى . چۈنكى ، خۇمارى تۇتقان ھامان بەزى خەتەرلىك ئىشلارنىڭ يۈز بېرىش ئېھتىمالى بولغاچقا ، تا خۇمار پەسەيگەنگە قەدەر باغلاقلار يېشىلمەيتتى . بۇنداق خۇمار تۇتقان چاغلاردا بىر ئادەمگە بەش - ئالتە ئادەمنىڭ كۈچى يەتمەيتتى .

— قەدىردان ئاكا ، كېسەللەر رايونىغا چىقماي يامان قىلدىڭ ، — دېدى ئالىم بېشىنى چايقاپ ، — ئۇ يەرنىڭ شارائىتى ، تامىقى ، مۇئامىلىسى باشقىچىلا ياخشى .

— لېكىن ، بۇ يەرنىڭمۇ ئۆز ئالدىغا ئارتۇقچىلىقى بار ئەمەس-مۇ ، — دېدى قەدىردان كۈلۈپ قويۇپ ، — ئۇ يەرگە بارسام ، بۇ يەردىكى كۆڭۈللۈك ئىشلاردىن قۇرۇق قالىدىكەنمەن .

— قانداق كۆڭۈللۈك ئىشلاركەن ئۇ ، ئەجەب بىز سېزەلمەيتۇقمۇ ؟

— مەن بۇ يەردە : «ھەي ھىشىق ستارى ، غۇپ - غۇپ ئۆتۈك ، ساقال تارغىقى ، ئېشەك قۇشقىنى ، لايدىن سۈزۈۋالغان قوزۇق» دېگەن تىللارنى ئاڭلىسام ، ئۆز يۇرتۇم خوتەننى كۆرگەندەك بولىمەن ، شۇنداقمۇ ئىمىر ؟ !

قەدىردانلىقى ھېچنېمىدىن تەپ تارتماي دەۋاتقان گەپلىرى باشقىلارغا يۇرەك پەيدا قىلىپ ، قىزىقتۇرۇپ قويدى ، ئەنۋەر مۇئەللىم ، ئالىم ، يەنە بىرنەچچە يىگىتلەر ئۇنىڭ قېشىغا كەلدى .

— يەنچۇ ؟ — سورىدى ئەنۋەر .

— «ھەي شاۋچى ، سولامچى ، ئاقسا ھېجىقىز ، ئەزمەيلا كۆت» دېگەن تىللارنى ئاڭلىسام ، قەشقەر كۆز ئالدىمغا كېلىۋالدۇ ، شۇنداق ئەمەسمۇ ، قۇربان ؟

قۇربان بويۇنلىرىنى تولغاپ غوتۇلداپ قويدى .

— راست ، بىز بىلەلمىگەن كۆپ ئالاھىدىلىكلىرى بارکەن ، — دېدى ئالىم كۆزىنى قىسىپ قويۇپ ، — ئۇلاردىن باشقا يەنە بارمۇ ؟

— يەنە بار ، — دېدى قەدىردان ئىشەنچلىك ھالدا ، — «ھەي جالاپ خوتۇننىڭ بالىسى ، ئاناڭنى ، كىسپۈرۈش» دېگەن تىلنى ئاڭلىساملا ، غۇلجىغا بارغاندەك بولۇپ قالىمەن ، قانداق دېدىم ، زاكىر بايۇەچچە ؟

ئۇچ زوراۋان تۇنجى قېتىم ئىنامغا پېتىپ ئولتۇرغان بولسىمۇ ، بىراق چۈشتىن كېيىنكى «ھەربىي مەشىق» دەپ ئاتالغان مەيدانىنى چۆرگىلەپ يۈگۈرۈشتە ئۆچىنى ئېلىشتى . قۇربان توڭگۇز مەيدانىنىڭ ئوتتۇرىسىدا پىرقىراپ يۇرۇپ ، پۈشتەكنى شۇنداق تېز چالدىكى ، يۈگۈرۈۋاتقانلار بىر - بىرىگە پۈتلىشىپ يىقىلاتتى . يىقىلغانلىرى باش ، دۈمبە ، ساغرىلىرىغا چۈشكەن تاياقتىن سەكرەپ تۇرۇپ ، يەنە يۈگۈرۈيتتى . قەدىردان يۈگۈرۈشتىن قورقمايتى . بىراق ، ئۇنىڭ پۈتىدىكى ئايىغى ئۆزىگە دۈشمەن بولغانىدى .

ئوڭ پۇتىنىڭ ئايىغى كۈندىلا يۇگۈرۈۋېرىپ ، ئوتتۇرىدىن ئۇزۇلۇپ چۈشۈپ قالغانلىقى ئۈچۈن ، پۇتىنىڭ بارماقلىرى ئوچۇق تۇراتتى . ئەمدى سول پۇتىدىكى ئايىغىنىڭ چەمى پاشنىسىغىچە ئاجراپ كەتكەنلىكى ئۈچۈن ، يۇگۈرگەندە پالاقلاپ پۇتلىشاتتى . ئوڭ پۇتىنىڭ يېرىمىدا ئاياغ ، يېرىمىدا بولمىغانلىقى ئۈچۈن ، خۇددى پۇتىغا ياغاچ ئاياغ بېكىتىۋالغاندەك ئەپسىز ئىدى . قەدىردان ئىككىلا ئايغىنى سېلىۋېتىپ يالاڭ ئاياغ يۇگۈرمەكچى بولۇۋىدى ، ئۇنىڭغا قۇربان توڭگۇز رۇخسەت قىلمىدى .

— بۇ دېگەن ھەربىي مەشىق ، — قۇربان قولىدىكى تايىقىنى شىلتىدى ، — يالاڭ ئاياغ يۇگۈرۈشكە ھەرگىز بولمايدۇ .

«خروئىنغا جەڭ ئېلان قىلىش» ، «خۇمار قاچۇرۇش» ، «شامىلىنى يېغىش» ، «خۇمارنى زەئىپلەشتۈرۈش» ، شۇنداقلا تاسما بەلباغ ، تاياق ، شاپىلاق بىلەن ئىنقىلابىي ناخشا ئۆگىتىش ، ھەربىي مەشىققە سېلىپ يۇگۈرۈش ۋە باشقا قىيناقلار قەدىردانىنى تەۋرىتەلمىدى ، تېنىنى ئاجىزلاشتۇرغان بولسىمۇ ، ئىرادىسىنى سۇندۇرمىدى ، ئەكسىچە ئۇنى تېخىمۇ قاتتىق تاۋلىدى ، پەقەت ئۇنىڭ خۇشاللىقى بىر ئايدىن بېرى خروئىن چەكمىگەنلىكى ۋە خۇمارنىڭ پەيدىنپەي قېلىۋاتقانلىقى ئىدى . لېكىن ، ئۇنى دەھشەتلىك قىيناۋاتقىنى پىت ئازابى بولدى . ئۇنىڭدا ئالماشتۇرىدىغان ھېچقانداق ئىچ كىيىم ۋە تاش كىيىم بولمىغاچقا ، داۋاملىق سالماي كىيىۋاتقان كىيىملىرى مغىلداپ كەتكەن پىتنىڭ ئۇۋۇسىغا ئايلانىدى . ئەلۋەتتە ، پىت مەينەتچىلىكتىن ئاپىرىدە بولىدىغانلىقى ھەممىگە ئايان . قەدىردان يۇگۈرگەن ، تەرلىگەن ، يەنە قۇرۇغان ، مۇشۇ ئارقىلىق ئۇنىڭ كىيىملىرى قېتىپ سۇنغۇدەك ھالەتكە كەلگەنىدى . قەدىردانىنىڭ بەدەنلىرى تاتلاۋېرىپ قوتۇر بولۇپ كەتتى . كېچىلىرى ياتالماي ، ئوغرىلىقچە كارىدورغا چىقىپ چىراغ يورۇقىدا پىت باقاتتى . قەدىردان ئۇكىسى ئابدۇراخمانغا شۇنچىلىك ئۆچ بولۇپ كەتتىكى ، ئىچىدە : «ساقچى سەندەك باغرى تاش بولىدىغان بولسا ، ساقچى بار كوچىغا كىرمەسمەن» دەپ قەسەم قىلدى . ئەگەر

ج خ نازارىتىمدە ئىشلەۋاتقان ساقچى كادىرى : «ئاكامنى يوقلاپ بارسام ، تەسىرى يامان بولىدۇ» دەپ ئويلىغان تەقدىردە ، بىر - ئىككى قۇر كىيىم ئەۋەتىپ بەرسە بولمامتى ؟ يەنە كېلىپ ، قەدىر - دان 100 مىڭ يۈەندىن ئارتۇق پۇلنى ئابدۇراخمانغا بېرىپ قويغان تۇرسا .

قۇربان توڭگۇزنىڭ زوراۋانلىقى ، قىمىلداپ كەتكەن پىتلار - نىڭ زەھەردەك چېقىشلىرى راسا يۈقىرى پەللىگە كۆتۈرۈلگەن بىر كۈنى ئەتىگەنلىكى نۆۋەتچى ساقچى ياتاقتا كىرىپ كەلدى ، ئۇ ئول - تۇرغانلارغا بىر قۇر قارىۋەتكەندىن كېيىن ، قولىدىكى تىزىملىكنى ئوقۇدى :

— قەدىردان ، ئاچاڭ گۈلنۇر بىلەن ئۇنىڭ يولدىشى سابىت ئىككىسى كۆرۈشكىلى كېلىدۇ . كەم نەرسىلىرىڭ ھەققىدە كاللاڭدا سان بولسۇن .

— قاچان ، باشلىق ؟

— قاچان بولاتتى ، ھەر پەيشەنبە كۆرۈشتۈرۈش كۈنى ئىكەن - لىكىنى بىلمەمتىڭ ؟

— ئەمىسە ئەتە كېلىدىكەن - دە ؟

— شۇنداق ، كەلگەندە سېنى چاقىرىمىز .

ساقچى تىزىملىكتىكى ئالىم ، ئەنۋەر قاتارلىق بىرنەچچە ئادەم - گە ئۇقتۇرۇش قىلىۋېتىپ چىقىپ كەتتى .

ئەتىسى ئەتىگەن سائەت 10 لار بىلەن قەدىردانغا ئۇقتۇرۇش قىلىنغاندا ، قۇربان توڭگۇز ئۇنىڭغا بىر ۋاراق تىزىملىكنى تۇتقۇز - دى - دە ، كۆرۈشتۈرۈش ئۆيىگە ئۆزى بىللە باردى . قەدىر - دان 7 - نومۇرلۇق تېلېفون تۇرۇبكىسىنىڭ قېشىغا باردى ، مۆل - دۈردەك تۆكۈلۈپ تۇرغان گۈلنۇر تېلېفون تۇرۇبكىسىنى تۇتۇپ ئۇنى ساقلاپ تۇراتتى . ئېرى سابىت ئۇنىڭ قولىقىغا پىمىلەرنىدۇر دەپ تەسەللى بېرىۋاتاتتى .

— ئوكام قەدىردان ! — قەدىردان تېلېفون تۇرۇبكىسىنى قولىغا ئېلىپ بولغۇچە ، گۈلنۇر ئون سېلىپ يىغلىۋەتتى ، —

جېنىم ئۇكام ، نېمانداق جۇدەپ كەتتىڭ ؟ ۋاي خۇدايىم ، ئۇستىبېشىڭ نېمانچە مەينەت ھەم جۇلجۇل ، پۇتۇڭدىكى قانداق نېمە ئۇ ؟ !

گۇلنۇر بىلەن سابىت قەدىردانلىڭ پۇتىدىكى باشلىقى يوق ، پاشنىسى بار ، يەنە بىر پۇتىدىكى بارماقلىرى چىقىپ قالغان ئايىغىغا قاراپ بىر قىسمىلا بولۇپ قالدى .

— جېنىم ئاچا ، بولدى يىغلىما ، — قەدىردانمۇ يىغلىۋەتتى ، — قېرىندىشىمۇ شۇنداق بولامدۇ ؟ ئابدۇراخمان دېگەن مۇناپىق مېنى بۇ يەرگە بىر ئەكىلىپ بەرگەنچە ئايىغ باسمىدى ، مېنىڭدىن نومۇس قىلغان تەقدىردىمۇ ، باشقىلاردىن بولسىمۇ ئالماشتۇرغۇدەك بىرەر قۇر كىيىم كىرگۈزۈپ بەرسە بولمامدۇ ، ئۇچامدىكى كىيىملەر مەن كەلگەن ۋاقتىدا كىيىپ كەلگەن كىيىملەر ! ئەگەر ئۇ مائاشىنى خەجلەشكە قورسىقى ئاغرىسا ، مەن ئۇنىڭغا 110 مىڭ يۇەندەك پۇل بەرگەنغۇ !

— ئەمىسە ئۇ ، ئىككى قۇردىن ئىچ كىيىم ، تاش كىيىم ئاپىرىپ بەردىم ، دەيدۇغۇ .

— يالغان ، ئۇ كىمگە بېرىپتىكەن ؟

— مەشھەدىكى ساقچى ئاغىنىسى ئەركىنگە .

— مەن تاپشۇرۇۋالمىدىم ، — قەدىردان ئىشىك تۇۋىدە تۇرغان قۇربانغا قارىغاندى ، ئۇ چەتكە قارىۋالدى ، — مەن ئۇنى چوقۇم سۇرۇشتە قىلىمەن .

— بولدى ، ئۇكام ، بۇ سومكىدا ھەممە نەرسە بار ، — گۇلنۇر سومكىنى ئېرىگە بەرگەندى ، ئۇ ساقچىنىڭ قولىغا تۇتقۇزۇپ قويدى ، — ئۇكام ، ساڭا يەنە نېمە كېرەك ؟

قەدىردان قولىدىكى تىزىملىكنى ئوتتۇردىكى توسۇق ئەينەككە چاپلىدى ، گۇلنۇر ئۇنى ئوقۇپ سابىتقا قارىدى . ئاندىن ئىككىسى باش لىڭشىتىپ قويۇشتى .

— بولىدۇ ، ئۇكام ، بۇ تىزىملىكتىكى نەرسىلەرنى ئېلىپ چۇشتىن كېيىن يەنە كېلىمىز .

— ئاچا ، سىلەر ئۇرۇمچىگە يېغىنغا كەلگەنما ؟
— ياق ، دوختۇرخانىدىن يازلىق سايامەتكە ئېلىپ كەلگەن .
— ئەمىسە ، ئاچا ، خوش .

قەدىردان ساقچىنىڭ قولىدىكى سولياۋ سومكىنى ئېلىپ مەڭىشى ، ئۇنىڭ پۇتىدىكى غەلىتە ئايىغىغا ، تىكىشلىرى سۆكۈلۈپ ، جەينەك ، مۇرە ، دۇمبىلىرى كۆرۈنۈپ قالغان مەينەت كىيىملىرىگە قاراپ ، گۈلنۇر يەنە يىغلىۋەتتى . سائەت بولسا ئېغىر تىنىپ بېشىنى چايقىدى .

— گۈلنۇر ، بىر ئىشنى سەزدىڭىزمۇ ؟
— نېمىنى ؟
— ئۇنىڭ كۆڭلىكىنىڭ تۈگمىلىرى بولمىغاچقا ، كۆپكۆك ئىششىپ كەتكەن مەيدىسىنى كۆرۈپ قالدىم . خېلىلا ئېغىرەك قىلىدۇ . ئۆزىمۇ ئالدىغا سەل ئېگىشىپ قاپتۇ .
— راست دەيسىز ، ئۇ پات ـ پاتلا مەيدىسىنى تۇتسىمۇ ئانچە سىنەكىمەپتىمەن دېسە ، — گۈلنۇر لەۋلىرىنى چىشلىدى ، — تېخى ھېلىقى قارىۋاتقۇ سېمىز بىزگە ئالىيىپلا تۇرىدۇ .
— توغرا ، — دېدى سائەت باش لېگىشتىپ ، — قەدىردانغا مېنىڭچە ئېغىر بېسىم بارگەن ، تىزىملىكتىكى كارتا نومۇرىغا 3000 يۇەن سېلىۋېتىڭلار دەپتۇ ، بەلكىم ئاشۇ قارا ئادەمنىڭ كارتىسى بولۇشى كېرەك .
— راست دەيسىز ، — گۈلنۇرنىڭ يۇرىكىنى ئەنسىزلىك قاپلىدى ، — تېخى زەھەر تاشلاش ئورنىدىكى ماگىزىندىن 300 يۇەنلىك كارتىدىن بىرنى دەپتۇ .
— بۇ ئىشلاردا ، — سائەت ئويلىنىپ قالدى ، — چوقۇم بىر سىر بار ، كۆرگەنسىز ، قەدىردان قورقماي ، دادىل گەپ قىلالمىدى ، نېمىدىنىدۇر ئەندىكىپلا تۇرىدۇ .
— ۋاي خۇدايىم ، ئۇكام قاتتىق بېسىم ، ئىسكەنجىدە قاپتۇ ، — دېدى گۈلنۇر يىغلاپ تۇرۇپ ، — مەن ... مەن دادام بىلەن ئانامغا ھازىرلا تېلېفون بېرىمەن .

سابىت بىلەن گۈلنۇر ئەنسىزلىك ئىچىدە قالغان مۇشۇ پەيت-تە ، قەدىردان سومكىسىنى كۆتۈرۈپ ياتاققا كىردى . ئۇنىڭغا سوڭ-دىشىپ قۇربان توڭگۈزمۇ بوسۇغىغا قەدەم ئالدى . ئىگىسىنىڭ تاشلاپ بېرىدىغان سۆڭىكىگە تەمە قىلىپ ئولتۇرغان زاكىر زابوي ، ئىمىر تازلار قۇيرۇق شىپاڭشتىپ يېتىپ كەلدى . لېكىن ، قە-دىردان ئۇلارغا قاراپمۇ قويماي سومكىنى ئاچتى - دە ، ئالىم ، ئەنۋەرلەرگە ئالما ، نەشپۈت تاشلاپ بەردى . ئاڭغىچە قۇربان پۇشاڭ-شىپ كەلگەنچە قەدىردانىڭ قولىدىكى سومكىنى تارتىۋالدى . ئۇ-كىسى ئابدۇراخمان ئەۋەتكەن كىيىملەرنى مۇشۇ پور كۆتەكتىن گۇمانلىنىپ تۇرغان قەدىردان قورساق كۆپۈكىدە يېرىلالماي تۇراۋ-تى . ئاڭغىچە قۇربان توڭگۈز گەپ باشلاپ قالدى :

— ئۇكاڭدا 110 مىڭ يۇەن پۇلۇڭ بولغاندىن كېيىن ،

— قۇربان تۇكلۇك قوللىرىنى شىلتىدى ، — مەن يېزىپ بەرگەن كارتا نومۇرىغا 3000 يۇەننى ئەمەس ، 10 مىڭ يۇەننى سېلىۋەت-سۇن ، ئۇقتۇڭما ؟ چۈشتىن كېيىن ئاچاڭ كەلگەندە تاپىلاپ قوي .

— يەنچۇ ؟ — قەدىردانىڭ غەزىپى يۈزىدىن بىلىندى ، — يەنە قانداق بۇيرۇقلىرىڭ بار ؟

— ھەي سولامچى ئاقسا ، سەن قاچانغىچە يوغانچىلىقىڭنى قويمايسەن ؟ ماڭۇ سومكىنىمۇ ، — قۇربان سومكىدىن بىر قاپ «قىزىل مۇنار» ماركىلىق تاماكىنى ئېلىپ ئاغزىنى ئاچتى - دە ، بىر تال ئېلىپ تۇتاشتۇردى ، — ئاۋۋال ماڭا بېرىش كېرەك ئىكەنلىكىنى ئۇنتۇپ قالدىڭما ؟ ئەجەب خورىكىڭ ئۆسۈپ كەتتا سېنىڭ .

— سىرتتىن ھەرقانداق نەرسە كەلسە ، — دېدى زاكىر قۇر-بانغا كۈچۈكلىنىپ ، — باش - بۇرنىنى قۇربان ئاكام تېتىيدىغانلە-قىنى بىلمەمسەن ؟

— راسا دۆت نېمىكەن ، — ئىمىر تازمۇ خوجايىنىغا خۇشامەت قىلدى ، — تاياق ھالال بۇ گۈيغا .

قۇربان لالما ئىتلىرىنىڭ قاۋاشلىرىنى ئاڭلىغاچ ، سومكا ئە-

چىگە قول تىقىپ ، ئىككى بولاق «قىزىل مۇنار» ماركىلىق قىمـ
مەت باھالىق تاماكىنى ئېلىپ بىر يانغا قويدى ، ئاندىن دېچۆلياڭ
ئىشتاننىمۇ سولياۋ خالتىسى بىلەنلا تاماكا ئۈستىگە ئالدى . ئىچ
كىيىملەردىن ئىككى قىزىل رەڭلىك يەڭسىز مايكىنى زاكىر بىلەن
ئىمىر تازغا تاشلاپ بەردى . قەدىردانغا ئىنىسى ئابدۇراخمان ئەۋەتـ
كەن كىيىملەرنىڭ ھېسابىنى ئېلىش ۋە يەنە كونا ـ يېڭى قورساق
كۆپۈكلىرىنى چىقىرىش پۈرسىتى يېتىپ كەلگەندى . قەدىردان
ئورنىدىن تۇردى ـ دە ، قۇربان ئىگىلىگەن ئىككى بولاق تاماكا
بىلەن دېچۆلياڭ ئىشتاننى شارتلا ئېلىپ سومكىغا سالدى . ئۇ
قايرىلىپلا مېڭىشى ، قۇربان يېنىغا تاشلاپ قويغان تاسما بەلباغ
بىلەن قەدىردانىنىڭ دۈمبىسىگە «قارسلا» قىلىپ سېلىشى ، ئۇزۇن
ۋاقىت يۇيۇلماي قېتىپ كەتكەن كۆڭلەك دولىسىدىنلا بۆسۈلۈپ
ئىككىگە بۆلۈنۈپ كەتتى . قەدىردان قولىدىكى سومكىنى تاشلىۋې
تىپ ، قۇيۇندەك پىرقىراپ بىر پەشۋا ئۇرۇشى ، تاختاي سۆكمە
زوڭزىيىپ ئولتۇرغان قۇربان ئېڭىكىنى قامالىلغىنىچە سۆكىدىن
خىشلىق يەرگە ئۇچۇپ چۈشتى . بۇنداق تۇيۇقسىز زەربىدىن گاڭـ
گىراپ قالغان قۇربان ئوڭ ـ سېپىنى تېپىپ ئورنىدىن تۇرۇپ
بولغۇچە ، ئۇچقاندەك كەلگەن قەدىردان ئۇنىڭ قورسىقىغا مىنۋې
لىپ ئارقا ـ ئارقىدىن گاچىلدىتىپ تۆتىنلا ئۇرۇشى ، ئۇنىڭ قاق
سۆڭەك مۇشتۇمى قان ھەم ماڭقا بىلەن بۇلغىنىپ كەتتى . ئاڭغىچە
يۈگۈرۈپ كەلگەن زاكىر قەدىردانىنى ئارقىسىدىن قۇچاقلۇۋېلىشى ،
قەدىردان بېشىنى دوڭغايتىپ تۇرۇپ ئارقىسىغا بىر سىلكىشى ،
زاكىرنىڭ ئاغزى ـ بۇرنىدىن ئوقتەك قان چېقىپ ، سۇنۇپ كەتكەن
ئىككى چىشى قەدىردانىنىڭ بېشىنىڭ ئارقىسىنى يېرىۋەتتى ، زاكىر
ئالىقانلىرىدا ئاغزى ـ بۇرنىنى تۇتۇپ يەردىلا زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ
قالدى . بۇ ئارىلىقتا يۈگۈرۈپ كەلگەن ئىمىر تاز نەق كۆزىگە
تەگكەن بىر مۇشت بىلەن سەنتۈرۈلۈپ ، تاختاي سۆكە گىرۋىكىگە
يېقىلدى ، بۇ چىدىماس تاز شۇ ھامان پەرياد كۆتۈردى :
— ۋاي ، ۋاي ، ۋاي ، — ئىمىر تاز بىر كۆزىنى چىڭ تۇتۇۋالـ

غاندى ، — ۋاي كۆزۈم ، ئوت چاقناپ كەتتىيا ! ما ھىشىق كۆزۈمـ
نى قۇيۇۋەتتىمۇ نېمە ؟

ئىمىر تاز ۋايساپ بولغۇچە ، قەدىردان ئۇنىڭ گەجگىسىدىن قامالالاپ پارۋايغا بىر ئۇستۇرۇشى ، تاز بېشىنىڭ نەچچە يېرىدىن قان يامراپ چۇشتى . بۇ چاغدا تامغا يامىشىپ ئورنىدىن قوپقان قۇربان بازغاندەك مۇشتۇمى بىلەن بىر ئۇرۇشى ، ئارقىچە ئولتۇـ رۇپ قالغان قەدىردانىنىڭ چېكسىدىن قان شۇرقىراپ تۆكۈلۈپ ، بىردەمدىلا يۇزلىرىنى بويىۋەتتى . غەزەپ ئاچچىقىدا غالجىرلاشقان قەدىردان سەنتۇرۇلۇپ ئۆزىگە ئېتىلىپ كېلىۋاتقان قۇربانىنىڭ نەق مەيدىسىگە «گۇپ»قىلىپ تېپىۋەتتى . ئۇ ئىككىنچى قېتىم ئىشىك تۆۋىگە يېقىلغانچە ئورنىدىن تۇرالمىدى . قەدىردان ئۇنىڭ تاختايلار ـ دىن ياسىۋالغان قىزىل ساندۇقىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ ، سۆكە ئۇستەـ ـدىن يەرگە قاتتىق تاشلىشى بىلەن نەچچە پارچە بولۇپ ، ئىچىدىكى بولاق ـ بولاق كەمپۇت ، ناۋات ، ھەرخىل ئېسىل تاماكىلار ، سۇت پاراشوكى ۋە قاتلاقلىق كىيىملەر يەرگە چېچىلدى .

— ھەي شاۋچى سولامچى ، سەن مېنىڭ ساندۇقۇمـ ـنى ، — قۇربان قولىنى شىلتىپ ئورنىدىن تۇرماقچى بولۇۋىدى ، تېخىچىلا غەزىپى يانمىغان قەدىردان ئۇنىڭ كۆكرىكىگە تىزىدا دەسـ ـلاپ تۇرۇپ ، قارا ـ قويۇق ئۇرغىلى تۇردى .

— ئالىم ، ئەنۋەر ، — ۋارقىرىدى قەدىردان ، — تېز بولۇڭلار ، ساقچىلانى «ئادەم ئۆلدى» دەپ چاقىرىپ كېلىڭلار ، ئۇلار ماۋۇ ساندۇقتىكىلەرنى كۆرسۇن .

ئەنۋەر بىلەن ئالىم ئۇچقاندەك چىقىپ كەتتى ، كۆكرىكىنى دەسلاپ تۇرغاچقىمۇ ، قۇربان بارغانسېرى نەپەس ئالالماي خىرقىراپ قېلىۋاتاتتى . ئۇنىڭ ئۇستىگە ، كانىيىنى بوغۇۋالغان قەدىردانىنىڭ پەنجىلىرى بارغانسېرى كىرىشىپ ، قۇربانىنىڭ كۆزلىرى ئېتىلىپ چىقىپ كەتكۇدەك پۇلتىيىپ كەتكەنىدى . ئۇ بەكمۇ زەئىپ ئاۋازدا پىشىلداپ پىچىرلاشقا باشلىدى :

— بولدى ، بولدى ئەمدى ، ئەمدى ئۇرما ، قەدىردان ، بولدى

قىل ... مەن ... مەن سەندىن ئۆتۈنەي .

جاھاندا «بىر مەن» دەپ يۈرگەن زوراۋان توڭگۇزنىڭ يىغلاما-سىراپ يېلىنىشى زاكىر بىلەن ئىمىر تازنى سۇغا چۈشكەن مۇشۇك-تەك شۇمشەيتىپ قويدى .

قۇربان توڭگۇز تامغا نىقتىلىپ قالغىنچە ئوڭدىسىغا يېتىپ ، خىرقىراپ تۇرغىنىدا ، ياتاقتا «ئاق تۇمان مەجبۇرىي زەھەر تاشلاش ئورنى»نىڭ باشلىقى قاھار ئىككى ساقچىنى باشلاپ كىرىپ كەلدى . ئۇلارنىڭ بىرى نۆۋەتچى ساقچى تۇرسۇن ، يەنە بىرى ئابدۇراخماز-نىڭ ئاغىنىسى ئەركىن ئىدى . ئۇلار ئەندىككەندەك بىر ھازا گەپ قىلالماي تۇرۇپ قېلىشتى . چۈنكى ، قەدىردان ، قۇربان ، زاكىر ، ئىمىرلارنىڭ ھەممىسىلا قانغا چىلىشىپ قالغانىدى ، بولۇپمۇ قە-دىردانىنىڭ بېشىنىڭ ئارقىسىدىن ھەم چېكىسىدىن ئاققان قان ئۇ-نىڭ باش ، يۈز ، بويۇنلىرىنى قان ئۇيۇتمىسىغا ئايلاندۇرۇپ قويغانىدى .

— قەدىردان ، تارت قولۇڭنى ، — باشلىق قاھار بىلەن تۇر-سۇن قەدىردانىنىڭ قولتۇقلىرىدىن تارتىشتۇرۇپ ئاجرىتىۋالدى ، — ھەرقايسىڭغا زادى نېمە ئىش بولۇشتى ، دېگىنە ؟

— كۆرگەنلەر دېسۇن ، باشلىق ، — دېدى قەدىردان ئەنۋەر ، ئالىملارغا قاراپ ، — بۇ يەرگە كىرگەنلەر زەھەرنىڭ دەردىنى تارتامدۇ ياكى بۇ زوراۋانلارنىڭ بۇلاڭچىلىقىنى كۆتۈرەمدۇ ؟

— قەدىردانىنىڭ ئاچىسى خوتەندىن كەپتىكەن ، ئۇنىڭ ئېلىپ كەلگەن بىر سومكا كىيىم - كېچەك ، تاتلىق - تۇرۇملىرى-نى ، — ئالىم ئالدىراپ چۈشەندۈرۈشكە باشلىدى ، — قۇربان ، زاكىر ، ئىمىرلار ئۆزئارا ئۇلەشكىلى تۇردى . قەدىردان ئۇنداق قىلماڭلار ، دەپ سومكىسىنى ئېلىۋالسا ، قۇربان تاسما بەلباغ بە-لەن بىر ئۇرۇپ قەدىردانىنىڭ كۆڭلىكىنى بۆسۈۋەتتى .

— ھەي ھېجىمزلار ، ھاماماچاڭنىڭ ھەققى بولسىمۇ ، — قەدىردان زاكىر بىلەن ئىمىرغا قولىنى شىلتىدى ، — بۇلغان نەرسىلەرنى دەرھال چىقار ، بولمىسا ھېلى ئانا - ماناڭنى كۆزۈڭگە

كۆرستىمەن !

زاكىر بىلەن ئىمىر قەدىردانىنىڭ ئەلپازىدىن تىترىگىنىچە رەڭلىك مايكىلارنى سومكىغا تاشلىدى . قاھارنىڭ غەزەپتىن كۆز-لىرى قىسىلىپ ، چوڭقۇر - چوڭقۇر تىنىشقا باشلىدى .

— كۆروڭ ، باشلىق ، ماۋۇ ساندۇقتىكى نەرسىلەرنىڭ ھەم-مىسى داۋالانغىلى كەلگەن بالىلارنىڭ نەرسىلىرى ، — قەدىردان ساندۇققا قول شىلتىدى ، — ئىگىلىرىگە بىر تال كەمپۈت ، بىر چېكىم تاماكا تەگمەيدۇ ، ھەممىنى مۇشۇ زوراۋان بىلەن مۇنۇ يالاقچىلىرى بۆلۈشۈۋالىدۇ ، تېخى بىرەر كىمنىڭ تۇغقىنى كەلسە ئۇنىڭغا مۇنداق ۋەزىپە چۈشىدۇ...

قەدىردان يانچۇقىدىن نەرسە - كېرەكلەر تىزىملىكىنى ئېلىپ باشلىق قاھارغا تۇنقۇزدى . قاھار تىزىملىككە كۆز تاشلاپ ، چىرايى كەكرى يۇتۇۋالغاندەك تۇرۇلۇپ كەتتى . بۇ ئارىلىقتا قەدىردان ساندۇقتىكى قاتلاقلىق كىيىم - كېچەكلەرنى ئالدى - دە ، قوپماي ئىنجىقلاپ يانقان قۇربانىنىڭ قېشىغا كەلدى :

— ھەي بۇلاڭچى ئوغرى ، بۇ كىيىملەر كىمنىڭ ؟ مېنىڭ ئۇكام ئابدۇراخمان ئەۋەتكەن كىيىملەر شۇمۇ ئەمەسمۇ ؟

— شۇ ! — قۇربان توڭگۇز بېشىنى لىڭشىتتى ، — ئۇنى ماڭا ئەركىن ساقچى ، ئۆزۈڭدىن ئاشقىنىنى تۇتقۇزۇپ قوي ، دەپ بەر-گەن ، لېكىن مەن ...

— ئىگىسىگە بەرمىگىنىڭگە قارىغاندا ، — دېدى ساقچى تۇر-سۇن ، — ھەممىسى ئۆزۈڭدىن ئاشماپتۇ - دە ، شۇنداقما ؟

— ئەركىن ساقچىنىڭ نېمە ھەققى بارکەن مەندە ؟ — قەدىردان ئەركىنگە مىختەك قادالدى ، — دەپ باققىنا ، ھەي ساقچى ئاداش ، بىراۋنىڭ ئامانىتىنى باشقىلارغا نەزىر قىلىۋېتىدىغان بۇ سېنىڭ تۇزۇمىكما ؟

— ھەي ، ھەي ، تۇزۇك گەپ قىل جۇمۇ ، — ئەركىن ئەمدىلا ئاغزىنى ئېچىشى ، قەدىردان قان ئۆيۈپ كەتكەن مۇشتۇمىنى شارتلا تەڭلىدى :

— ھەي ئىسىت ، ساقچى فورمىسى ئۇستۇڭدە بولۇپ قالدى . بولمىسا ماڭا ئوچ لالما ئىتتىن بەتتەر قان يالىتاتتىم . ھېلىمۇ تالا ـ تۇزلەرگە فورمىسىز چىقىپ قالما ، مېنىڭ مۇشتۇمۇم ئادەم تونۇمايدۇ .

— قويە ، ھەي مۇتتەھەم ، — باشلىق قاھار قۇربانىنىڭ بىقىنىغا پۈتى بىلەن نوقۇدى ، — سېنى ئەستايىدىل تەكشۈرمىسەك بولمايدىغان ئوخشايدۇ .

قۇربان ئىنجىقلاپ قويۇپ ، سۆكىگە كېلىپ ئولتۇرۇشى ، قەدىردان ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ تىك تۇردى .

— ئاغىنىلىرىم قاچانكى سېنىڭ مەشەدىن چىققىنىڭنى خەۋەر قىلسا ، مەن سېنىڭ ئالدىڭغا چىقمەن ، — قەدىردان قۇربانىنىڭ پېشانىسىگە نوقۇدى ، — بىلىپ قوي ، تاز قوچقارنىڭ ئەنتى مۇڭگۈزلۈكىدە قالىدىغان ئىش يوق ، ئەگەر ئوغۇل بالا بولساڭ پەرتىدە قېچىپ كەتمەيسەن !

— بولدى ، قەدىردان ، بۇ ئىشلاردىن مېنىڭ ئانچە خەۋىرىم بولماپتۇ ، — دېدى باشلىق قاھار ئەركىنگە ئالىيىپ قويۇپ ، — بۇ مېنىڭ خىزمىتىمنىڭ يېتەرلىك بولمىغانلىقى ۋە بيۇروكراتلىق مەنىدە ئېغىر بولغانلىقتىن كېلىپ چىققان ئاقىۋەتلەر .

— ئۇكامنىڭ دېيىشچە ، — قەدىردان ئەركىننىڭ كۆزىنىڭ ئىچىگە قادالدى ، — سەن ئۇنىڭ يېقىن ئاغىنىسىكەنسەن ، لېكىن مەن سىلەرنىڭ دوستلۇقۇڭلاردىن گۇمانلىنىپ قالدىم . سەن ساقچى سەپداشلىرىڭغا قارىغاندا زوراۋانلارغا يېقىن ئوخشايسەن ، بىلمىدىم ، سەن ئۇلاردىن قانچىلىك نەپ ئالىسەنكىن !

قەدىردان چۈشتىن كېيىن ئاچىسى گۈلنۇر ، قېينىناكىسى سابىت بىلەن كۆرۈشكىلى چىققاندا ، ئۇلار قەدىردانىنىڭ پېشانە ھەم بېشىنىڭ ئارقىسىغا چاپلانغان داكىلارنى كۆرۈپ قورقۇپ كېتىشتى . ئۇنىڭ چىرايىمۇ خېلىلا تاتىرىپ قالغانىدەك كۆرۈنەتتى .

— ۋاي جېنىم ئۇكام ، ئەتىگەنلا ساق تۇراتتىڭ ، پېشانە ، باشلىرىڭنى تېڭىۋاپسەنغۇ ؟ — گۈلنۇر ئۇكىسىنىڭ قىزىققانلىقىدىن

دىن بەكمۇ ۋايىم يەيدىتى ، — يەنە بىر ئىش چىقارغان ئوخشىمامسەن ؟

— ئاچا ، ھېلىقى كارتا دومۇرىغا پۇل سالمىغانسىلەر ؟ — ئالدىراپ سوردى قەدىردان ، — ئەمدى سېلىشنىڭ ھاجىتى يوق .

— نېمىشقا ئەمدى ؟

— نېمىشقا ئىكەنلىكىنى سورىما ، ھە راست ، ئابدۇراخمان راست كېيىم ئۆزگەرتىپتىكەن ، ئۇنمۇ تاپتىم .

— نەدىن تاپتىڭ ؟

— ئۇ كېيىملەرنى جانجىگەر ئاغىنىسى ئېلىپ قويۇپ ، — قەدىردان ئاچىسىنىڭ يۇزىگە قارىمىدى ، — ماڭا بېرىشنى ئۇنتۇپ قاپتىكەن .

— شۇنداقمۇ ئىش بولامدىكى ، راست گەپ قىل ، سەن يەنە بىر ئىش چىقارغان ئوخشايسەن .

— ۋاي بولدىلا ، باشقا گەپلەرنى قىلىشمايلى . ئەتىگەن سوراشنى ئۇنتۇپتىمەن ، — قەدىردانىڭ كۆزىگە ياش كەلدى ، — دادام ، ئانامىلار ئوبدان تۇرغاندۇ ؟

— ئۇلارمۇ ياخشى ، ئەتىگەن مەشەدىن كېتىپلا ئابدۇراخمانىڭ ئۆيىدىن خوتەنگە تېلېفون بەردىم ، — گۈلنۇر يەنە يىغلۇۋەتتى ، — سېنىڭ ئەھۋالىڭنى دېۋىدىم ، ئانام ئابدۇراخمانىنى تىللاپ بەشپۇچۇق قىلىۋەتتى ھەم : «ھازىرلار قايتۇرۇپ چىقمىساڭ ، سەندەك بالام يوق» دەپ تېلېفونىنى جاقىدە قويۇۋەتتى . شۇڭا ، ئابدۇراخمان بۇگۈندىن تارتىپ مۇناسىۋەتلىك ئورۇنلاردىن سېنى قايتۇرۇپ چىقىش رەسمىيىتىنى ئۆتىمەكچى .

— چاتاق قىپسەن ، ئاچا ، — دېدى قەدىردان سەل تېرىكىپ ، — ماڭا ھازىر 33 كۈن بولدى . يەنە يەتتە كۈندە بىر قارار تۇگەيدى ئەمەسمۇ ، ۋاقىت توشمىسا قايتۇرۇپ چىقىش رەسمىيىتى ئۆتىمەك تەس .

— زادى تاشلىيالىغانلىقىڭغا ئىشەنچىڭ بارمۇ - يوق ؟

— خاتىرجەم بول ، ئاچا ، يۇزدە يۇز دېگىنە ، ئەمدى ھاياتىمنى قايتىدىن باشلايمەن .

گۈلنۇر بىردىنلا ئالقانلىرىدا يۈزىنى توسۇپ يىغلۇەتتى . نېمىلا دېگەن بىلەن قېرىنداش ـ دە ! يەنە كېلىپ قىز قېرىنداشلار ئوغۇل قېرىنداشلىرىغا بۆلەكچىلا مەھىرلىك بولىدۇ . بۇنى كونىلار ، قىزلار ئاجىز بولغاچقا ، ئوغۇللارنى يۆلەنچۈكىمىز ، بېشىمىزغا كۈن چۈشكەندە شاپائەتچىمىز ، ياتلارنىڭ ياتلىشىغا ئۇچرىغاندا پاسىبانىمىز ، دەپ چوڭ بىلگەنلىكتىن دەپ قارىشىدىكەن ، ئېھتىمال شۇنداقتۇر . بىراق ، قىزلاردا ئوغۇل قېرىنداشلىرىغا بولغان مېھىر ـ شەرىەتلىرى زوۋۇلىسىغا قېتىلىپ كەتكەن بولىدۇ ، دېيىشىدىكەن ئانىلار !

گۈلنۇر ئىچ كىيىم ، تاش كىيىم ، بىرقانچە دانە پايپاق ، ئاياغ ، شۇنداقلا سوپۇن پاراشوكى ، يۈز سوپۇن ، چىش پاستىسى قاتارلىق نەرسىلەر سېلىنغان چوڭ سولياۋ خالتىنى ئۈكسىغا تۇتقۇزدى .

— ئەتە ، كېچىكسە ئۆگۈنلۈككە سېنى ئالغىلى كېلىمىز ، — دېدى گۈلنۇر ئىشەنچ بىلەن ، — شۇ چاغقىچە يوتقان تېشى ، كۆرپە ئەستەر ھەم كىيىملىرىڭنى قاياق سۇغا بېسىپ ، ئاپتاپقا يايغىن . مۇنچىدا پاكىز يۇيۇنۇپ ، كىيىملىرىڭنى ئالماشتۇر ، ئىلاج بار كونىلىرىنى ئەخلەتخانىغا تاشلىۋەت ، بىز ئاچىقىپ كەتكۈچە روھلۇق ، تېتىك ، پاكىز بولۇپ تۇرغىن .

— رەھمەت ، ئاچا ، قېرىنداشلىقنى يەتكۈزدۇڭ ، — قەدىردان تۆكۈلۈپلا تۇراتتى ، — سېنىڭدەك كۆيۈملۈك ئاچامتىڭ بولغانلىقىدىن ئۆزۈمنى قانچىلىك بەخت ، ئامەتلىك ھېس قىلىدىغانلىقىمنى بىلەمسەن ؟

— ئۇنداق دېمە ، بىر قورساقتا ياتقان ، بىر ئەمچەكنى تالىشىپ ئەمگەن قېرىنداشلار تۇرساق ، ئۇنچىلىك قىلىشىمىز نورمال ئىشقۇ .

گۈلنۇر ، سابىتلار قايتىپ كېتىپ ئۇچىنچى كۈنى ، رەتلىك

كىينىگەن ، ئاپپاق ئات يۇزلۇك چىرايىغا قاپقارا توم ، قوشۇما قاشلار ، قارا چوڭ كۆزلەر ، قىزلاردەكمۇ كەم تېپىلمىدىغان قويۇق كىرپىكلەر خۇددى ئاق خەسىگە تۆكۈلگەن قارا سىياھدەك يارقىن يارىشىپ تۇرغان قەدىردان «ئاق تۇمان مەجبۇرىي زەھەر تاشلاش ئورنى» دىن چىقتى . ئۇلار ھويلىدىن چوڭ كوچىغا چىقىشى ، ئۇلارنىڭ ئالدىغا سالاپەتلىك ، چارلاشقان كەكە ساقال ، چىرايىدىن نۇر يېغىپ تۇرغان بىر كىشى «مۇبارەك ! ... مۇبارەك !» دەپ يۇگۈرۈپ كەلدى . ئۇ يېقىن كەلگەندىلا ، قەدىردان ئۇنى تونۇپ ، قۇچىقىنى كەڭ ئاچتى .

— ياقۇپ ھاجىم ! ئاھ ، ياقۇپ ھاجىم ! ئامەتلىك دەۋرلىرىمىنى ، غۇبارسىز چاغلىرىمنى ئەسكە سالغان ھاجىم ، باللىقىمنى ياندۇرۇپ بەرگەن ھاجىم !

قەدىردان بىلەن ياقۇپ ھاجىم يول ئۇستىدىلا قۇچاقلىشىپ يىغلىشىپ كېتىشتى .

— مەن خوتەندىلا ئابدۇراخمانىڭ ج خ نازارىتىدە ئىشلەيدىغان لىقىنى ئاببىاس بۇجاڭ ، خەيرىگۇل خانىملاردىن ئاڭلىغاچقا ، — دېدى ياقۇپ ھاجىم ھاياجان بىلەن ، — ئۇدۇللا شۇ يەرگە بېرىپتىمەن ، لېكىن سىلەرنىڭ بۇ يەرگە كەتكىنىڭلارنى ئاڭلاپ ئارقاڭلاردىن قوغلاپ كېلىشىم .

ياقۇپ ھاجىم ئۇلارنى «تويوتا» ماركىلىق ھەيۋەتلىك ماشىنىسىغا سېلىپ ئېلىپ كەتتى . ئۇلار «شىنجاڭ مېھمانخانىسى»نىڭ كاتتا ېزىلگەن خاس بۆلۈمىگە كىرىشى بىلەن ، مۇلازىم قىزلار ئېسىل تائام ، مەززىلىك قورۇمىلارنى ئارقا - ئارقىدىن ئېلىپ كەلدى . قىزىق دەملەنگەن چايلار تارتىلدى ، ئەمما ھەممىدە بىر خىل قورۇنۇش ۋە تارتىنىش ئالامىتى بولغاچقا ، داستىخانغا قول ئۇزىتالماي سۆكۈت ئىچىدە ئولتۇرۇشاتتى . بۇ جىمجىتلىقنى گۈلنۇرنىڭ ئېرى سابىت دوختۇر بۇزدى :

— قېنى ، ساھىبخانا ئىككى كەلىمە گەپ قىلىپ بەرسە ، ئەلۋەتتە ، بىزنى بۇ يەرگە سەۋەبسىزلا ئېلىپ كەلمىگەندۇ .

— توغرا ، — دېدى قەدىردان كۆلۈپ تۇرۇپ ، — هاجىمنىڭ تەنبىھ ، نەسىھەتلىرىنى ئاڭلىمىغانغىمۇ ئۆزۈن يىللار بويتۇ .

ياقۇپ هاجىم ئورنىدىن تۇردى ، ئۇنىڭ ناۋات رەڭ كەمزۇلى ، هەرەمنىڭ ئاق تور دوپپىسى ، سۈس مايسارەڭ كەشتىلەنگەن چوڭ ياقىلىق كۆڭلىكى بەكمۇ ياراشقان بولۇپ ، خۇددى مېهرابتىن هېـ لىلا چىققان مويسىپىت ئاخۇنۇمغا ئوخشاپ قالغانىدى .

— بۇ ئاددىيغىنا داستىخاننى هەرقايسىلىرىغا تەييارلىشىمدىكى سەۋەب ، ئازراق دىل سۆزلىرىم بار ئىدى ، — ياقۇپ هاجىم سالاـ پەت بىلەن يۆتىلىپ قويدى ، — مېنىڭ هازىر خۇدا بەرگەن 170 ماشىنىلىق «كارۋان يولى توشۇش ، يۆتكەش كالون»ۇم بار ، بۇ كالوننىڭ ئاپىرىدە بولۇشىنى بىر ساخاۋەتچىمنىڭ خالىسانە قىلغان شاپائەتلىرىدىن ئايرىپ قارىغىلى بولمايدۇ ، ئۇ بولسىمۇ ئىنىم قەدىردانىدۇر . ئۇ ئۆز ۋاقتىدا مىننەت ـ تەمەسىز ، هىممەت قولىنى سوزۇپ ، ماڭا ئامەت يوللىرىنى ئېچىپ بەرگەنىدى . شۇڭا ، ئۇنىڭ رازىلىقىنى ئېلىش ئۈچۈن ئۇچ تۇرلۇك سوۋغات تەييارلىدىم : بىرىنچىسى ، قەدىردانىنى قاغىلىقتىكى 50 ماشىنىلىق «دۇلدۇل» ئەترىتىنىڭ باشلىقلىقىغا تەكلىپ قىلىپ كەلدىم .

ئولتۇرغانلار بىردىنلا چاۋاك چېلىشتى .

— ئىككىنچىسى ، — هاجىم دېرىزە تۈۋىگە كېلىپ ، سىرتقا قولىنى چىنىدى ، — ئەنە ئاشۇ چەت ئەلنىڭ «لادا» ماشىنىسىنى قەدىردانغا سوۋغات قىلدىم .

گۈلنۇر ، سابىت ، قەدىردانلار ماشىنا توختىتىش مەيدانىدىكى مېغىز رەڭلىك يالتىراپ تۇرغان ماشىنىغا قاراپ ، ئىختىيارسىز چاۋاك چېلىشتى .

— ئۈچىنچىسى ، — ياقۇپ هاجىم سەل تىنىۋالدى ، — بۇ قېتىم چەت ئەلگە بارغىنىمدا ئالماس كۆزلۈك بىر ئۇرۇك ئالغاچ كەلگەنىدىم ، ئەمما ياتاقتا ئۇنتۇلۇپ قاپتۇ . يۇرۇڭلار ، مۇشۇ بەـ رىنچى قەۋەت 3 ـ ئۆيدە ، كۆرۈپ كېلەيلى .

ياقۇپ هاجىم قەدىردان ، گۈلنۇر ، سابىتلارنى باشلاپ ياتاق

ئالدىغا كەلدى ـ دە ، كارتىنى تۆز قۇلۇپ كارتا تۆشۈكىگە سېلىـ شى ، زىل سىگنال بېرىپ ئىشىك ئېچىلىپ كەتتى .

— قېنى قەدىردان ئىنى ، ئۇزۇك دېۋان ئۈستىدە ، ئاۋۋال سەن كىرىپ كۆرگىن ، چۈنكى ئۇزۇڭ سېنىڭكى ، ئاندىن كېيىن بىز كۆرسەكمۇ ئۇلگۈرىمىز .

قەدىردان كىرىپ كەتتى . گۈلنۇر ، سابىتلار تېڭىرقاپ قېلىشتى . گۈلنۇر كۆڭلىدە : «بىر ئۇزۇكنى نېمانچە سىرلىقلاشتۇرۇۋېتىدىغاندۇ» دەپ غىجىنسا ، سابىت ئىچىدە ، ھاجىمنىڭ بىر ئويۇن ئويناۋاتقانلىقىنى مۇسەللەپ بولدى . نەق شۇ چاغدا ياتاق ئىچىدىن شادلىق ، جۇدالىق ، سېغىنىش پىراقلىرى مۇجەسسەملەنگەن مۇڭلۇق بىر ئىدا ياڭرىدى !

— قەدىردان !

— مەدىنە !

— يۈرۈڭلار ، بىز تاماق يەيلى ، — دېدى ھاجىم ھەيرانلىق ئىلكىدە چەكچىيىپ قالغان گۈلنۇر بىلەن سابىتقا قاراپ ، — قەدىردان ئالماس كۆزلۈك ئۇزۇكىنى تاپشۇرۇۋالدى .

ئۇلار ئۇن ـ تىنسىز خاس خانىغا كىرىپ كېتىشتى .

خاتىمە

چەكسىز تەكلىماكان قۇملۇقى ، قەدىمكى توغراق ئورمانلىرى ، گاھ ـ گاھ ئۇچراپ قالىدىغان قۇملۇق گىياھلىرى ، ھال رەڭ قىزارغان يۇلغۇنلار ، گويا پايانسىز بوز رەڭ روماڭ ئۇستىگە قارا لېنتا تاشلانغاندەك ئاسفالت يول ئۇزاقتىن ـ ئۇزاققا سوزۇلغانىدى . مانا ئاشۇ يولدا مېغىزرەڭ «لادا» شامال سايىسىدەك كېتىۋاتىدۇ . بېشىدىن ئالەمچە كەچمىشلەر ئۆتكەن قەدىردان رولنى تۇتقىنىچە ، خىجىللىق ، تەڭلىك ئىسكەنجىسىدە بوغۇلۇپ يىراقلارغا باقماقتا ، ئۇنىڭ يېنىدا ئولتۇرغان مەدىنەنىڭ كۆزلىرىدىن تۆكۈلگەن ئۇنچىدەك ياشلار يۈزلىرىنى ھۆل قىلىۋەتكەنىدى .

— ئۇ يىگىت بىر يىلدەك كەينىمگە كىرىۋالدى ، — دېدى مەدىنە قىسمەتلىرىنى بايان قىلىپ ، — مەن ئۇنىڭغا ئۇنىمىدىم ، كېيىن ئاتا ـ ئانىلىرىمىز بىزگە دېمەيلا توي تەييارلىقىغا چۈشۈپ-تۇ . ئاخىر ئۇ يىگىتنى ئالداشنى خالىمىدىم ، ئوچۇق گەپنى قىلىدىم . شۇنىڭ بىلەن توي بۇزۇلدى .

— ئۇنىڭدىن كېيىن توي قىلىشنى ئويلاشمىدىڭمۇ ؟ — قەدىردان مەدىنەنىڭ چىرايىغا قارىيالمىدى ، — ياكى خالىمىدىڭمۇ ؟

— ئۇزۇمنىڭ ئەھۋالى ئۇزۇمگە ئايان تۇرسا ، — مەدىنە ئېسىدەپ كەتتى ، — يەنە باشقىلارنى ئالدىسام بولمايدۇ ـ دە ، ئۇنىڭ ئۈستىگە «سەت» نامى چىققان قىزنىڭ ئاساسىي جەھەتتىن خىيالىدارى بولمايدۇ .

— شۇندىن كېيىن ساڭا پەقەتلا ئەلچى كىرمىدىمۇ ؟

— كىردى ! — مەدىنە ئۆپكىسى ئۇرۇلۇپ خىلىغىچە گەپ قىلالمىدى ، — مېنى ئالماقچى بولغان يىگىتنىڭ 68 ياشلىق

دادىسى تۆتىنچى خوتۇنلۇققا ئەلچى كىرگۈزۈپتۇ . كاپىتالىستلاردا هايا ـ نومۇس بولمايدىكەن ، مەن خورلۇققا چىدىيالماي ، ئىستاد-جۇل مېدىتسىنا ئۇنىۋېرسىتېتىغا ئوقۇشقا كەتتىم .

— كەچۈر ، مەدىنە ، سېنىڭ بەختسىز بولۇپ قېلىشىڭغا مەن سەۋەبچى بولدۇم .

— ئۇنداق دېمە ، ئۇ چاغدا ئىككىمىزلا كېيىنكى ئاقىۋىتىنى ئويلىمىغان . شۇنداقتىمۇ ، مەن ئېچىنمايمەن .

— دوختۇرلۇقتا قانچە يىل ئوقۇدۇڭ ؟

— سەككىز يىل .

مېغىزرەڭ «لادا» يول چېتىگە چىقىپ توختىدى . ئۇلار ماشىنىدىن چۈشۈپ توق هال رەڭ تاۋلانغان يۇلغۇنلار ئارا ، يېقىنلا يەردە كۆرۈنگەن ئىپتىدائىي توغراق ئورمانلىقىغا باردى ، قۇچاق يەتكۈسىز قېرى توغراقلار هەرخىل شەكىللەردە قەد كېرىپ تۇراتتى . بەزىلىرىنىڭ قېلىن قوۋزاقلىرى سويۇلۇپ ، ئاپپاق تېنى ئېچىلىپ قالغان بولسا ، بەزىلىرىنىڭ ئىچى بىر ئۆيدەك كاۋاكلىشىپ كەتكەنىدى . ئەسىرلەردىن بېرى ئۇنگەن ، كۆكەرگەن ، قېرىغان ، يىقىلغان توغراقلار تەبىئىي ئوتۇن تاغلىرىنى هاسىل قىلغانىدى . قەدىردان بىلەن مەدىنە يۇمشاق قۇمدا چوڭقۇر ئىزلارنى قالدۇرۇپ ئايلانغاندىن كېيىن ئارقىغا ياندى .

— قەدىردان ، بىز ئايرىلغاندىن كېيىن سەن ئۆيلەنگەنسەن ؟

— ئىككى قېتىم ئۆيلەندىم ، ئىككىسىلا ئۆلۈپ كەتتى ، — قەدىردان مەدىنەنى ئالداشنى خالىمىدى ، — بولۇپمۇ مېهرىبان ساڭا بەك ئوخشىغانلىقى ئۈچۈنلا ، مەن ئۇنى ياخشى كۆرۈپ قالغان .

— ئۇنداقتا مېنى ئۇنتۇماپسەن ـ ده ؟

— بالىلىقتىكى تۇنجى مۇهەببەت يۈرەك ـ قەلبىڭگە ئوتلۇق مۆهۈردەك بېسىلىپ كېتىدىكەن ، سېنىڭچۇ ؟

— شۇڭلاشقا ، ياقۇپ هاجىمغا يېلىنىپ يېنىپ كەلدىم-غۇ ، مەن ··· مەن بەختىمنى پەقەت سەندىنلا تاپالايمەن !

ئۇلار بۇك يۇلغۇنلار دالىسىدا يېقىنلاشتى ، هەر ئىككىسىدىلا

بۇندىن 15 يىل مۇقەددەم تامباغ ئورمانلىقى ئىچىدە يۇز بەرگەن ئىزتىراپ ، هاياجان تىترىكى قايتا نامايان بولدى . قەدىردان مەدىنە- نىڭ ئەۋرىشىم بەللىرىدىن قامالاپ ئۆزىگە تارتتى ، مەدىنە تېلىقىپ- قىنا ئۇنىڭغا چاپلاشتى .

— هازىر ئۆيدىكىلەر تويغا تەييارلىق قىلىۋاتقاندۇ - هە ؟ — دېدى قەدىردان ئۆزىنى ئارانلا تۇتۇۋېلىپ ، — مەن تويدىن كېيىن قاغىلىققا كەتسەم ، سەنچۇ ؟

— شۇنچە يىل جۇدالىق ئازابىنى تارتتىم ، يېتەر ! — مەدىنە قىزىرىپ كەتتى ، — ئەمدى سايەڭدەك نەگىلا بارساڭ ، مەنمۇ شۇ يەردە بولىمەن .

— بىرەر دوختۇرخانىلاردا ئىشلەشنى ئويلاپ كۆرمىدىڭمۇ ؟

— ياق ، ئۆز ئالدىمغا دوختۇرخانا ئاچايمىكىن دەيمەن .

— توغرا ، مەنمۇ شۇنداق ئويدىمەن .

مېغىز رەڭلىك «لادا» تەكلىماكان ئىچىدىكى قارا لېنتىنى بويلاپ ، بارا - بارا مانانلار ئىچىدە غايىب بولدى...

ئامەت ۋە ئاپەت (2)

ئاپتورى: جالالىدىن بەھرام
مەسئۇل مۇھەررىرى: مۇنارجان توختاخۇن
مەسئۇل كوررېكتورى: ۋەلى زەيدۇن
مۇقاۋىسىنى لايىھەلىگۈچى: مىرزات ئابدۇللا تاجى
نەشر قىلىپ تارقاتقۇچى: شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى
تېلېفون: 0991-2827472
ئادرېسى: ئۈرۈمچى شەھىرى جەنۇبىي ئازادلىق يولى 348 ـ نومۇر
پوچتا نومۇرى: 830001
باسقۇچى: بېيجىڭ شۇنچېڭ رەڭلىك مەتبەئەچىلىك چەكلىك شىركىتى
ساتقۇچى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق شىنخۇا كىتابخانىسى
فورماتى: 1230×880 مىللىمېتىر 1/32
باسما تاۋىقى: 15.75
قىستۇرما ۋاراقى: 2
نەشرى: 2006 ـ يىلى 4 ـ ئاي 1 ـ نەشرى
باسمىسى: 2015 ـ يىلى 5 ـ ئاي 9 ـ بېسىلىشى
تىراژى: 38001 - 41000
كىتاب نومۇرى: ISBN 978-7-228-09997-9
باھاسى: 32.00 يۈەن